Изпълнителна агенция
„Главна инспекция по труда"

Министерство на труда и социалната политика
Агенция по заетостта
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси" 2007-2013
Инвестира във вашето бъдеще!

ПРОЕКТ BG051PO001-2.3.01
„ПРЕВЕНЦИЯ ЗА БЕЗОПАСНОСТ И ЗДРАВЕ ПРИ РАБОТА"

ПРОФИЛ
по безопасност и здраве при работа в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти"

(код 21 по КИД-2008)

РАБОТА, СИГУРНОСТ, ЖИВОТ

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси", съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейски социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда" и при никакви обстоятелства не може да се приеме, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Договарящия орган.

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси", съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България

Издава се от Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда"
София, 2013г.

Изпълнител: Обединение за разработване на профили по БЗР, включващо Медико ЕООД и Фокус Системс ООД.

Съдържание

ПРЕДГОВОР 8
УВОД 9
1. Икономическо състояние на страната 9
1.1. Брутна добавена стойност (БДС) 9
1.2. Инвестиции (чуждестранни преки инвестиции и разходи за придобиване на дълготрайни материални активи) 10
1.3. Брой на предприятията - общо и по групи, според броя на заетите лица 12
1.4. Производителност на труда 15
2. Демографско състояние 15
2.1. Икономически активно население (от 15 до 64 навършени години) – общ брой за страната и общ брой заети лица. 15
2.2. Разпределение на заетите лица по пол и по възрастови групи: 15 - 24 год.; 25 - 34 год.; 35 - 44 год.; 45 - 54 год.; 55 - 64 год.; 65 и повече. 17
3. Професионално ниво и квалификация на работната сила 20
I. ЗАКОНОДАТЕЛНА РАМКА В ОБЛАСТТА НА БЗР 22
1.1. Стратегически документи 22
1.1.1. Стратегически документи в областта на БЗР на национално ниво и отнасящи за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” 22
1.1.2. Стратегически документи в областта на БЗР, отнасящи за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” 23
1.2. Нормативни актове в областта на БЗР с общо приложение 23
1.2.1. Закони и кодекси 24
1.2.2. Постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове по т. 1.2.1. 24
1.3. Нормативни актове в областта на БЗР, приложими за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” 24
1.3.1. Постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Кодекса на труда и Закона за здравословни и безопасни условия на труд 24
1.4. Нормативни актове от други области на националното законодателство, които уреждат и въпроси, свързани с БЗР 29
1.4.1. Закони с общо приложение 29
1.4.2. Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове по т. 1.4.1. 30

1.4.3. Нормативни актове от други области на националното законодателство, които уреждат и въпроси, свързани с БЗР – на ниво икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” 30

1.4.4. Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закон за националната стандартизация 37

1.5. Съответствие на законодателната рамка с международните стандарти. 39

II. СИСТЕМА ПО БЕЗОПАСНОСТ И ЗДРАВЕ ПРИ РАБОТА 48

2.1. Компетентни органи, с функции и отговорности в областта на БЗР 48

2.1.1. Министерският съвет 48

2.1.2. Министърът на труда и социалната политика 48

2.1.3. Министърът на здравеопазването 49

2.1.4. Министърът на регионалното развитие и благоустройството: 50

2.1.5. Министърът на вътрешните работи: 50

2.1.6. Министърът на околната среда и водите: 50

2.2. Капацитет на компетентните органи с функции и отговорности в областта на БЗР 51

2.3. Компетентни органи с контролни функции в областта на БЗР. 53

2.3.1. Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда”: 53

2.3.2. Държавната агенция за метрологичен и технически надзор 54

2.3.3. Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” на Министерството на вътрешните работи 54

2.3.4. Министерство на околната среда и водите 54

2.3.5. Министерство на здравеопазването 55

2.3.6. Национална агенция за приходите 55

2.3.7. Национален осигурителен институт 55

2.4. Организации на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище 56

2.4.1. Организации на работодателите 56

2.4.2. Организации на работниците и служителите 58

2.5. Капацитет на организациите за участие при формиране и реализиране на политиката по БЗР за икономическа дейност „ Производство на лекарствени вещества и продукти”: 59

2.5.1. Членове на организации на работодателите, признати за представителни на национално равнище 59

2.5.2. Членове на организации на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище 63

2.6. Други организации с функции в областта на БЗР 67

2.6.1. Лаборатории за измерване факторите на работната среда и органи за контрол67
2.6.2. Служби по трудова медицина 68
III. МЕХАНИЗМИ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ СПАЗВАНЕТО НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ПО БЗР 70
IV. КООРДИНАЦИЯ И СОЦИАЛНО СЪТРУДНИЧЕСТВО 71
4.1. Постоянни или временни структури на тристранно/двустранно сътрудничество на национално и отраслово ниво 71
4.1.1. Постоянни или временни структури на тристранно/двустранно сътрудничество на национално ниво 71
4.1.2. Постоянни или временни структури на тристранно/двустранно сътрудничество на отраслово ниво 73
4.2. Действащи колективни трудови договори (КТД) за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” 73
V. ОБУЧЕНИЕ, ИНФОРМИРАНЕ И КОНСУЛТИРАНЕ 74
5.1. Законодателната рамка за осигуряване на професионално образование и обучение, и обучение по правилата за осигуряване на БЗР 74
5.1.1. Закони 74
5.1.2. Правилници и наредби 74
5.2. Системата на професионалното образование и обучение, и по правилата за осигуряване на БЗР 75
VI. СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ И ЗАСТРАХОВАНЕ 78
6.1. Законодателната рамка, свързана със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване. 78
6.1.1. Задължително осигурени лица за трудова злополука и професионална болест: 78
6.1.2. Размер на осигурителната вноска 78
6.2. Компетентни органи с функции и отговорности, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионална болест 86
6.3. Законодателната рамка, свързана със задължителната застраховка за риска „трудова злополука” 86
6.3.1. Обхват на застраховането за риска „трудова злополука” 87
6.3.2. Коефициент на трудов травматизъм за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” за периода 2006-2010 г. 87
VII. УСЛОВИЯ НА ТРУД 91
7.1. Трудова заетост 91
7.1.1. Видове трудови отношения 91
7.1.2. Трудов стаж 92

7.1.3. Полагане на допълнителен труд....93
7.2. Работно време 94
7.3.Отпуски и почивки 98
7.4. Рискове за здравето и безопасността на работещите....100
7.4.1. Ергономични фактори на работната среда 104
7.4.2. Работното място и стрес на работното място 105
7.5. Осигуряване на работно и униформено облекло и ЛПС 110
7.6. Медицинско обслужване, включително предварителни и периодични медицински прегледи....115
7.7. Използване на информационните технологии в работата....117
7.8. Работа с външни за предприятието лица 117
7.9. Самостоятелност и контрол при изпълнение на основните трудови задължения 118
7.10. Информиране и консултиране....124
7.11. Дискриминация и насилие....127
7.12. Работа и здраве 129
7.13. Удовлетвореност от условията на труд....130
7.14. Работа и извън трудов живот 132
VIII. ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ 134
8.1. Брой и показатели на трудовите злополуки – общо за страната и за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” 134
8.1.1.Трудови злополуки: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 134
8.1.2. Трудови злополуки, предизвикали смърт: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО. 135
8.1.3. Трудови злополуки, предизвикали инвалидност: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО. 137
8.1.4. Загубени календарни дни от трудови злополуки: общ брой и по чл. 55, ал. 1 от КСО. 138
8.1.5. Коефициент на честота: общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО. 139
8.1.6. Коефициент на тежест: общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО 140
8.2. Разпределение на трудовите злополуки по класификации на статистическата система „Трудови злополуки” (ССТЗ) на НОИ....141
8.2.1. Класификация „Големина на предприятието (осигурител)”....142
8.2.2. Класификация „Статус в заетостта” 146
8.2.3. Класификация „Общ трудов стаж” / „Стаж по професията” 148
8.2.4.Класификация „Правоспособност”....155

8.2.5. Класификация „Възраст” 157
8.2.6. Класификация „Пол” 160
8.2.7. Класификация „Време на злополуката” 161
8.2.8. Класификация „Място на злополуката” 167
8.2.9. Класификация „Работно място” 175
8.2.10. Класификация „Вид работа” 177
8.2.11. Класификация „Специфично физическо действие” 182
8.2.12. Класификация „Отклонение” 187
8.2.13. Класификация „Начин на увреждане” 193
8.2.14. Класификация „Вид на увреждането” 199
8.2.15. Класификация „Материален фактор” 205
8.2.16. Класификация „Вид злополука (по КСО)” 234
8.2.17. Класификация „Последици от трудовата злополука” 234
IX. ТЕХНИЧЕСКИ ПРАВИЛА, РЪКОВОДСТВА И ДРУГИ ПРОГРАМИ И ДЕЙНОСТИ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА БЗР 239
9.1. Система за управление на БЗР 239
9.2. Кодекси за добра практика, Ръководства, Помагала, Технически правила и други материали, прилагани в изпълнение на регулация или на доброволна основа 239
9.3. Програми/проекти и дейности за насърчаване на БЗР 241
ЗАКЛЮЧЕНИЕ 242

ПРЕДГОВОР

Разработен с подкрепата на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“, на работодателски и синдикални организации, както и на други организации, ангажирани с различните аспекти на безопасността и здравето при работа в бранша, този Профил по БЗР има амбициозната задача да е консенсус относно тенденциите и актуалното състояние на условията на труд в сектора.

Целта на Профила е да осигури информация за всички елементи, които могат да окажат ефект върху управлението на безопасността и здравето при работа, както и практическа информация за съществуващи дейности в областта на БЗР за бранша.

Чрез информацията и експертните анализи, които съдържа, документът може да послужи за основа за идентифициране на пропуски в съществуващата законодателна, институционална, административна и техническа инфраструктура за управлението на БЗР за икономическата дейност. Той предлага и средства за подобряване на координацията и социалното сътрудничество между всички заинтересовани страни в областта на БЗР.

Убедени сме, че информацията, която е събрана и анализирана в този секторен Профил по безопасност и здраве при работа, е от ключово значение за бъдещото ефективно планиране на политиките за управление на здравословните и безопасни условия на труд в сектора, както на национално така и на организационно ниво.

От екипа на Обединение за разработване на Профили по БЗР

УВОД

Разделът „Производство на лекарствени вещества и продукти” на Класификация на икономическите дейности – 2008 включва групите 21.1 – Производство на лекарствени вещества и 21.2 – Производство на лекарствени продукти.

1. Икономическо състояние на страната

1.1. Брутна добавена стойност (БДС)

Брутната добавена стойност представлява балансираща статия в сметка „Производство” и характеризира резултата от производствения процес („брутна продукция“), и изразходваните в този процес стоки и услуги („междинно потребление“).
Брутната добавена стойност („базисни цени“) е равна на брутната продукция („базисни цени“) минус междинното потребление („цени на купувач“).

Брутната добавена стойност за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” в периода 2006-2010 г. има следните стойности:

Таблица 1.1. Брутна добавен стойност за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”

Код	2006	2007	2008	2009	2010
Код по НКИД-2003 – 24.4	198526	206833	x	x	x
Код по КИД-2008 - 21	x	x	193167	216912	249746

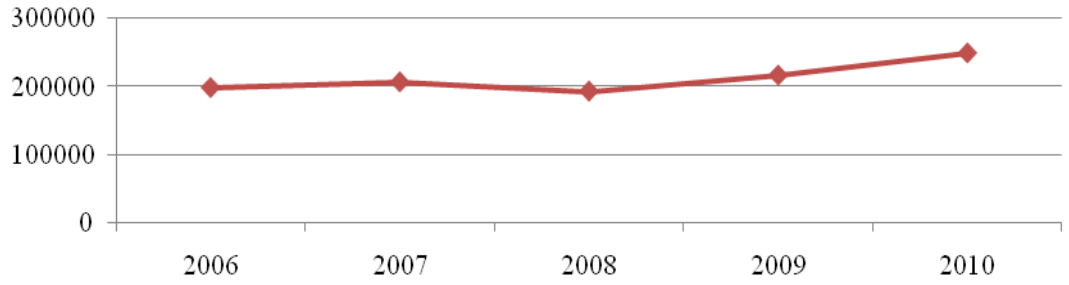

НСИ отчита, че в периода 2006-2010 г. брутната добавена стойност в страната нараства устойчиво и от 43 424 млн. лв. нараства на 60 716 млн. лв. Устойчиво с всяка година (освен 2008 г.) нараства и брутната добавена стойност за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”. Делът на БДС за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” **в рамките на общата БДС за страната намалява малко от – 0,46% за 2006 г. до 0,41% за 2010 г.** В абсолютна стойност БДС за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” нараства от 198 526 хил. лв. до 249 746 хил. лв. за 2010 г**.**

1.2. Инвестиции (чуждестранни преки инвестиции и разходи за придобиване на дълготрайни материални активи)

Инвестициите са чувствителен икономически индикатор, който е в пряка зависимост от икономически условия.

Таблица 1.2. Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12., по години[1]

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Валута	Хил.щ.долари	Хиляди евро			
Общо за страната	12401663,2	15167125,4	19185002,9	20441581,2	22114446,3

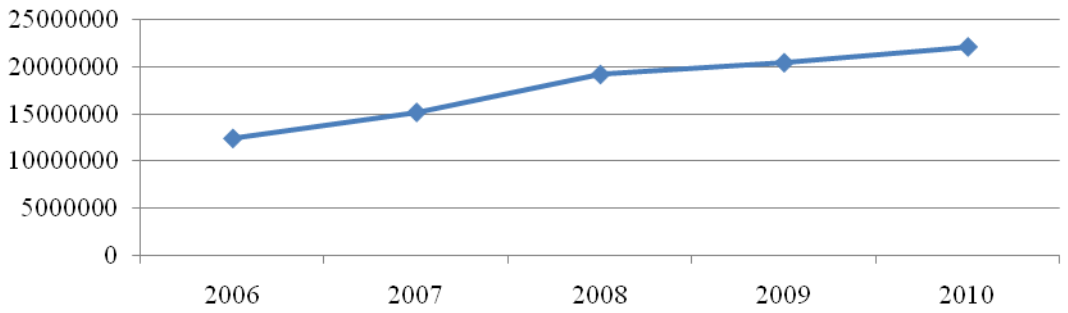

Таблица 1.3. Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12., по години[2] за икономическа дейност„Производство на лекарствени вещества и продукти"

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Валута	Хил.щ.долари	Хиляди евро			
Код по НКИД-2003 – 24.4	..	..	x	x	x
Код по КИД-2008 - 21	x	x	22225,8	25506,4	27574,9

' '..' Конфиденциални данни

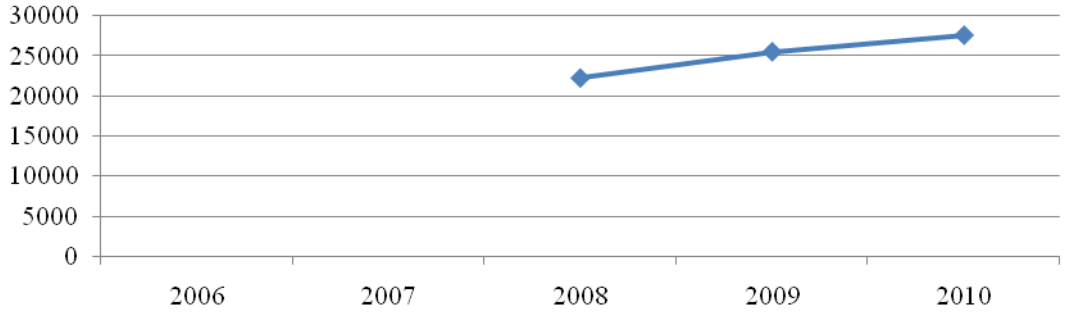

[1] Източник: Профил по БЗР на национално ниво
[2] Източник: НСИ

Преките чуждестранни инвестиции в страната регистрират устойчиво развитие през целия период. Структурата на чуждестранните преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор по икономически дейности, съгласно КИД 2008 показва, че от общите чуждестранни преки инвестиции за 2010 г. с най-голям дял са - „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги; управление на отпадъци и възстановяване" – 37,1%; „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт, складиране и пощи, хотелиерство и ресторантьорство" – 19,1%; „Операции с недвижими имоти" – 16,7%; „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения" – 13,5%. Делът на преки чуждестранни инвестиции в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" за последните три години е 0,12%. В абсолютна стойност следва да се отбележи слаб ръст.[3]

По данни на НСИ, извършените **разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (ДМА)** разпределени по години са:

Таблица 1.4. Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи за 2006-2010 г. общо за страната[4]

(Хил. лв.)

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Общо за страната	17 742 863	27 446 562	29 424 189	21 274 280	16 218 269

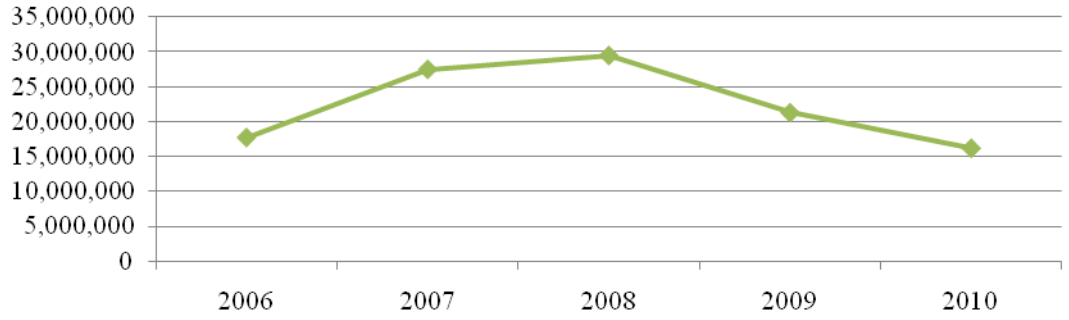

Таблица 1.5. Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи за 2006-2010 г. за икономическа дейност„Производство на лекарствени вещества и продукти"[5]

(Хил. лв)

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Код по НКИД-2003 – 24.4	80 225	110 039	x	x	x
Код по КИД-2008 - 21	x	x	..	..	..

' '..' Конфиденциални данни

[3] Източник: Профил по БЗР на национално ниво
[4] Източник: Профил по БЗР на национално ниво
[5] Източник: НСИ

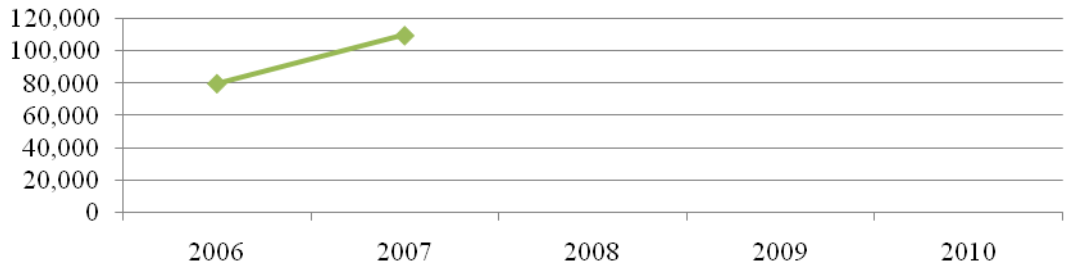

Структурата на **разходите за придобиване на дълготрайни материални активи** по икономически дейности показва, че за 2010 г. най-много средства за ДМА са отделени в рамките на „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги; управление на отпадъци и възстановяване" - 30.1% и „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт, складиране и пощи, хотелиерство и ресторантьорство" – 22,1%. [6]

Спадът на инвестициите в ДМА на национално ниво започва през 2009 г. – 21 274 280 хил. лв. спрямо 29 424 189 за 2008 г.[7] За 2010 г. намаляването стига до 16 218 269 хил. лв. За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" има ръстът на разходите за ДМА за 2007 г., но за последните три години няма официални данни поради малкия брой предприятия и желанието им да запазят търговска тайна. За годините, за които има данни делът спрямо разходите на национално равнище е малко над 0,4%.

1.3. Брой на предприятията - общо и по групи, според броя на заетите лица

По данни на НСИ за периода от 2006 – 2010 г. разпределението на предприятията според броя на заетите лица е:

Таблица 1.6. Брой на нефинансовите предприятия по групи според броя на заетите в тях лица по години общо за страната (брой)[8]

Години	Общо	Групи предприятия според броя на заетите в тях лица			
		до 9	10 - 49	50 - 249	250+
2006	258112	229356	23097	4864	795
2007	283444	252535	24794	5281	834
2008	323003	289981	26752	5439	831
2009	368229	335929	26463	5071	766
2010	366929	337147	24368	4662	752

[6] Източник: Профил по БЗР на национално ниво
[7] Източник: Профил по БЗР на национално ниво
[8] Източник: Профил по БЗР на национално ниво

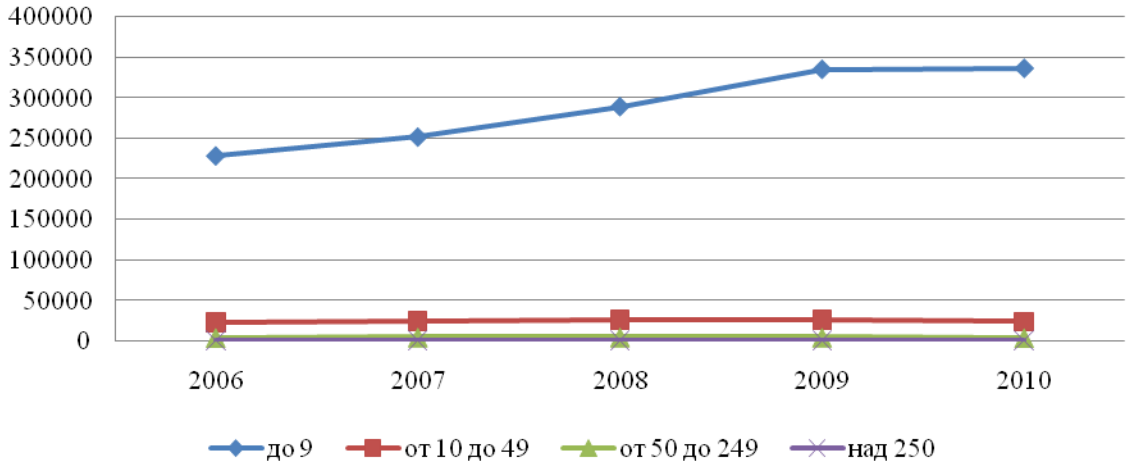

Таблица 1.7. Брой на нефинансовите предприятия по групи според броя на заетите в тях лица по години за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” (брой)[9]

Години	Общо	Групи предприятия според броя на заетите в тях лица			
		до 9	10 - 49	50 - 249	250+
2006	61	24	20	8	9
2007	64	24	24	7	9
2008	63	28	19	8	8
2009	64	28	20	8	8
2010	62	26	19	9	8

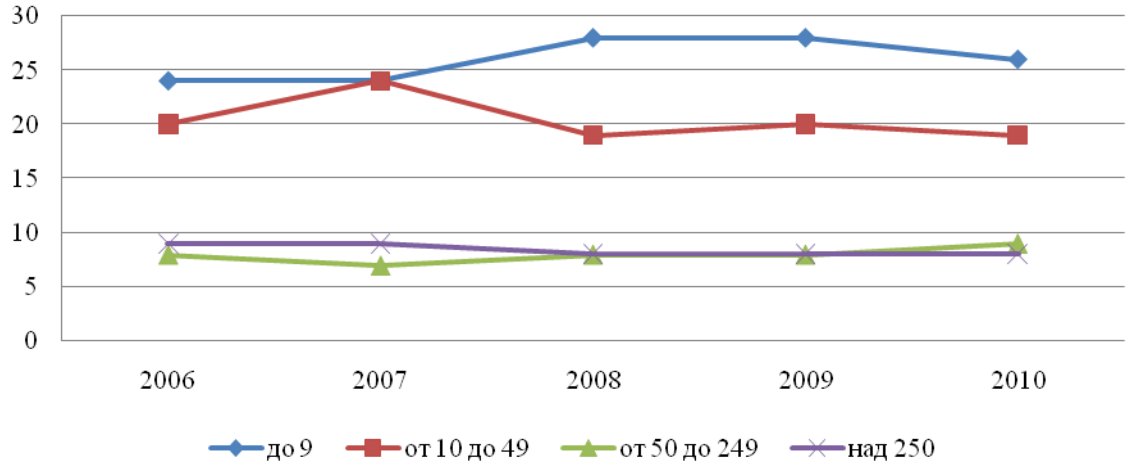

[9] Източник: НСИ

Според националната статистика в България за регистрирани 366 929 нефинансови предприятия за 2010 г. От 2006 г. броят им е нараснал с 42% - от 258 112. Този ръст се дължи най-вече на повишаването на броя на предприятията с до 9 заети – от 229 356 до 337 147 (или 47%). Същевременно намалява броя на предприятията с над 50 заети, вкл. тези с над 250 заети. Относителният дял на отделните групи предприятия от общия **брой предприятия** за периода 2006 – 2010 г. е[10]:

<u>Предприятия с до 9 заети в тях лица:</u>

Общо за страната – 88,9% (2006 г.), 89,1% (2007 г.), 89,8% (2008 г.), 91,2% (2009 г.) и 91,9% (2010 г.);
За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" - 39,3% (2006 г.), 37,5% (2007 г.), 44,4% (2008 г.), 43,7% (2009 г.) и 42,0% (2010 г.).

<u>Предприятия с от 10 до 49 заети в тях лица:</u>

Общо за страната – 8,9% (2006 г.), 8,7% (2007 г.), 8,3% (2008 г.), 7,2% (2009 г.) и 6,6% (2010 г.);
За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" - 32,8% (2006 г.), 37,5% (2007 г.), 30,1% (2008 г.), 31,2% (2009 г.) и 30,6% (2010 г.).

<u>Предприятия с от 50 до 249 заети в тях лица:</u>

Общо за страната – 1,9% (2006 г.), 1,9% (2007 г.), 1,7% (2008 г.), 1,4% (2009 г.) и 1,3% (2010 г.);
За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" - 13,1% (2006 г.), 11,0% (2007 г.), 12,7% (2008 г.), 12,5% (2009 г.) и 14,5% (2010 г.).

<u>Предприятия с над 250 заети в тях лица:</u>

Общо за страната – 0,3% (2006 г.), 0,3% (2007 г.), 0,3% (2008 г.), 0,2% (2009 г.) и 0,2% (2010 г.);
За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" - 14,7% (2006 г.), 14,1% (2007 г.), 12,7% (2008 г.), 12,5% (2009 г.) и 12,9% (2010 г.).

На фона на общата картина за страната прави впечатление изключително ниския дял на най-малките предприятия – 42%. За сметка на това дяловете на останалите групи предприятия са значително по-големи от средните за страната. Големите предприятия с над 250 заети имат с пъти по-голям дял от общите данни за икономиката – 12,9% спрямо 0,2% на национално ниво. Много голям е и делът на фирмите с от 50 до 250 заети и с от 10 до 49 заети.

Общият брой на предприятията по икономическата дейност, независимо от броя на заетите, заема едва 0,02 % от всички предприятия в страната за 2010 г. Това се дължи

[10] Източник: Профил по БЗР на национално ниво

на липсата на микропредприятия. Най-големите предприятия съставляват 1,06% от всички предприятия в тази категория на национално ниво.

В рамките на икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" се забелязва запазване на броя на предприятията – и като общ брой и в рамките на четирите категории.

1.4. Производителност на труда

Производителността на труда представлява отношение между добавена стойност за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" и броя на наетите лица в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти".

Таблица 1.8. Производителност на труда за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти"[11]

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Производителност на труда	24,2	26,0	25,6	30,4	34,7

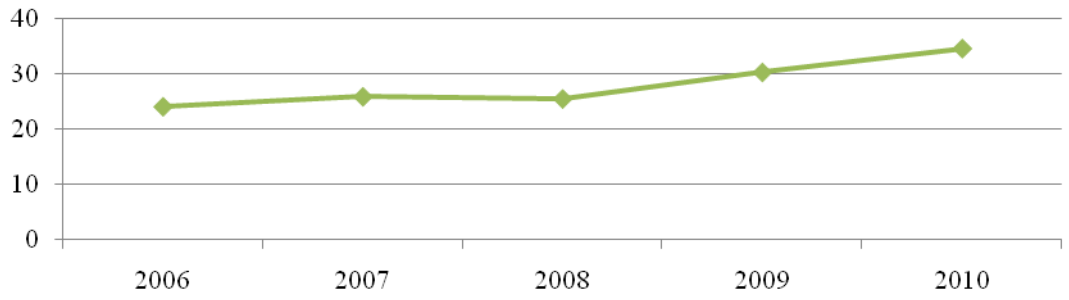

Производителността на труда като отношение между добавена стойност за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" и броя на наетите лица в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" устойчиво нараства спрямо предходната година и то с по-високи нива от националните.

2. Демографско състояние

2.1. Икономически активно население (от 15 до 64 навършени години) – общ брой за страната и общ брой заети лица.

През последните години се формира трайна тенденция на намаляване на броя на населението в страната. В резултат от социалните и икономически промени в условията на живот се наблюдават съществени изменения в демографското поведение на населението, които доведоха до отрицателен естествен прираст. Броят и възрастовата

[11] Източник: НСИ

структура на населението оказват ключово влияние върху предлагането на труд в страната.

По данни на НСИ, към 31.12.2010 г. постоянното население на България е 7 504 868 души, като за в сравнение с 2006 г. (7 679 290 души) то е намаляло с 174 422 души. Намалението в броя на населението се дължи от една страна на отрицателния естествен прираст, а от друга страна на външната миграция.

Населението на възраст 15-64 навършени години към края на 2006 г. е 5 322 628 души или 69,3 % от цялото население, като броят му към 2010 г. е намалял с 3,4 %.

Наблюдението на работната сила[12] е важен източник на информация за състоянието и тенденциите на пазара на труда, като основната цел е да осигури данни за икономическата активност на населението на 15 и повече навършени години и за най-важните характеристики на заетите[13] и безработните лица и лицата извън работната сила в Република България.

Таблица 1.9. Работна сила на 15 – 64 навършени години общо за страната (хиляди)[14]

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Общо	**3376,3**	**3447,9**	**3504,7**	**3441,5**	**3356,3**
По пол					
Мъже	1781,7	1820,3	1858,8	1828,0	1774,5
Жени	1594,6	1627,6	1645,9	1613,5	1581,9

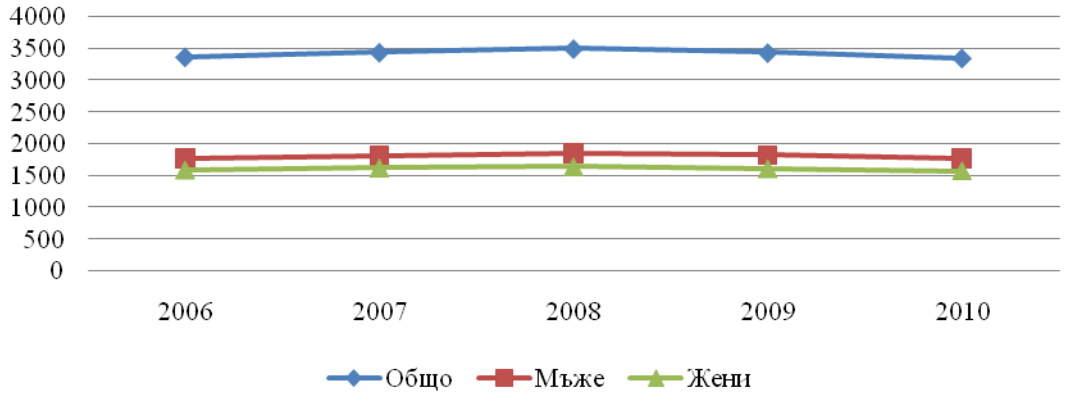

[12] Източник НСИ: **Работна сила** са лицата на 15 и повече навършени години, които влагат или предлагат своя труд за производство на стоки и услуги. Работната сила включва заетите и безработните лица.
[13] Източник НСИ: **Заети лица** са лицата на 15 и повече навършени години, които през наблюдавания период: извършват работа за производство на стоки и услуги поне 1 час срещу заплащане (в пари или в натура) или друг доход; не работят, но имат работа, от която временно отсъстват поради отпуск, болест, бременност, раждане и отглеждане на малко дете (за периода, през който получават пълния размер на възнаграждението си), неблагоприятни климатични условия, стачка или други подобни причини.
[14] Източник: НСИ

Таблица 1.10. Работна сила на 15 – 64 навършени години – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” (хиляди)[15]

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Общо	**8,196**	**7,948**	**7,526**	**7,138**	**7,200**
По пол					
Мъже	3,462	3,394	3,135	2,982	3,059
Жени	4,734	4,554	4,391	4,156	4,141

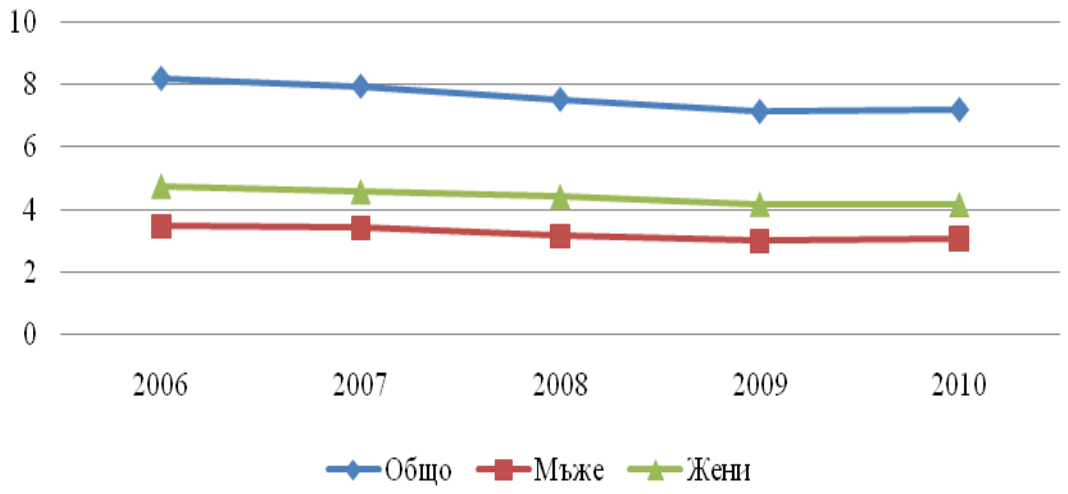

През последните години се формира трайна тенденция на намаляване на броя на населението в страната. Броят и възрастовата структура на населението оказват ключово влияние върху предлагането на труд в страната. Населението на възраст 15-64 навършени години към края на 2006 г. е 5 322 628 души или 69,3 % от цялото население, като броят му към 2010 г. е намалял с 3,4 % или с 181 571 души. От тях 3 356,3 хил. съставляват икономически активното население във възрастовата група. Намалява общия брой както на мъжете, така и на жените на пазара на труда.

На този фон **работната сила** в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” също намалява от 8 196 до 7 200 (с почти 1 000 души). Тенденции се запазва и при двата пола.[16]

2.2. Разпределение на заетите лица по пол и по възрастови групи: 15 - 24 год.; 25 - 34 год.; 35 - 44 год.; 45 - 54 год.; 55 - 64 год.; 65 и повече.

Таблица 1.11. Заети лица на 15 и повече навършени години общо за страната (хиляди)[17]

[15] Източник: НСИ

[16] Източник: Профил по БЗР на национално ниво.

Пол / Възраст	2006	2007	2008	2009	2010
Общо	**3110,0**	**3252,6**	**3360,7**	**3253,6**	**3052,8**
По пол					
Мъже	1652,8	1731,5	1792,9	1732,3	1608,3
Жени	1457,2	1521,1	1567,8	1521,3	1444,5
По възраст					
15-24	240,5	249,8	262,6	240,0	207,4
25-34	724,9	730,7	737,3	691,0	620,2
35-44	889,9	948,5	965,9	965,2	936,7
45-54	833,0	865,9	887,4	856,6	824,9
55-64	383,5	413,8	453,1	452,0	421,2
65 и повече	38,2	43,9	54,5	48,8	42,4

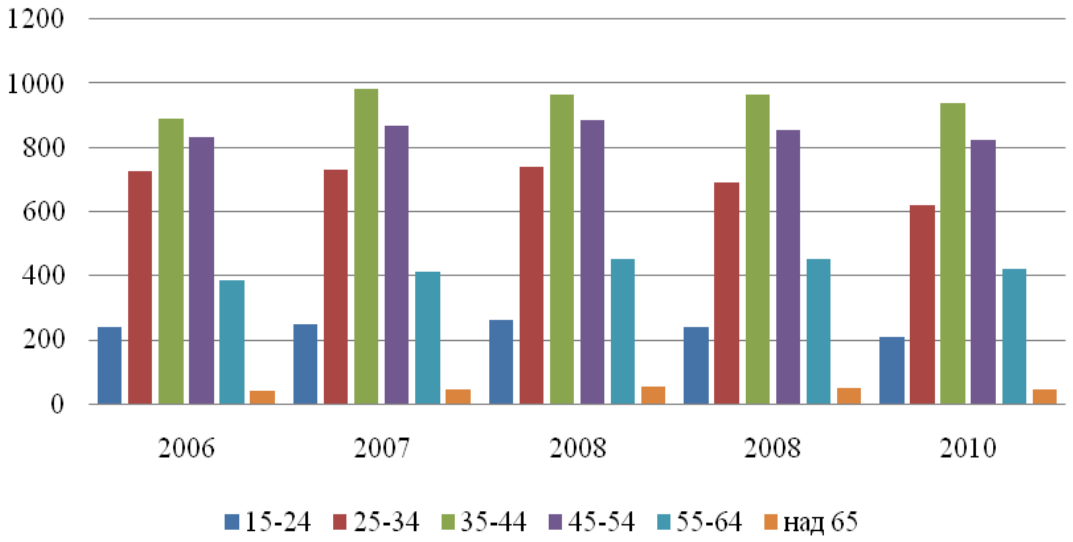

Таблица 1.12. Заети лица на 15 и повече навършени години за 2006 и 2010 г. за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” (хиляди)[18]

Пол / Възраст	2006	2010
Общо	7,779	7,166

[17] Източник: НСИ
[18] Източник: НСИ

По пол		
Мъже	3,021	3,180
Жени	4,758	3,986
По възраст		
15-24	0,276	0,204
25-34	1,904	1,124
35-44	2,376	2,268
45-54	2,239	2,070
55-64	0,975	1,399
65 и повече	0,009	0,101

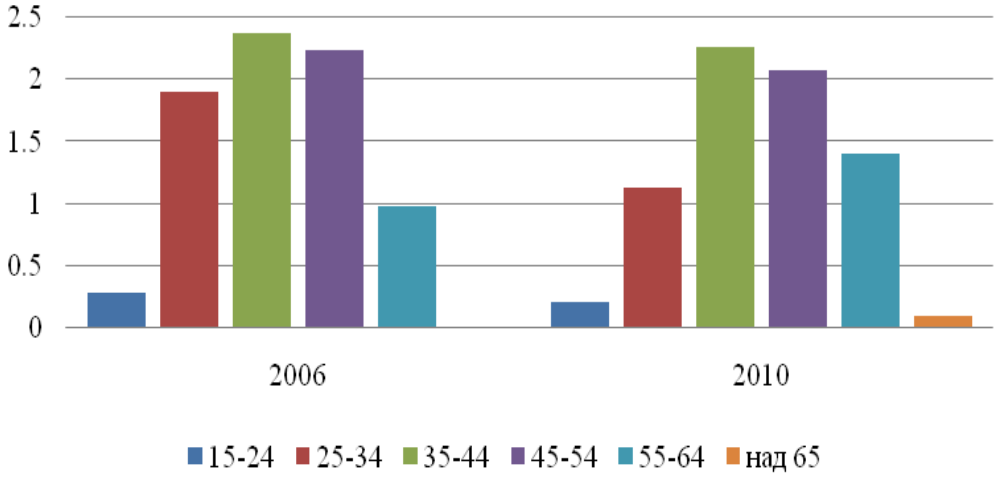

В рамките на предприятията от икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" работят само 0,23% от **заетите** в страната през 2010 г. като делът им е бил 0,25% за 2006 г.

От общо 7 166 заети по икономическата дейност за 2010 г. 3 986 са жени. Това са **55,6% заети жени** по икономическата дейност – доста по-голям от средния национален дял - общо за страната жените представляват са по-малко от мъжете - 47,3% от заетите.

Възрастовата структура на заетите по икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" е близка до тази на национално ниво. Най-голям процент през 2010 г. са заети между 35 и 44 години – 31,65% (спрямо 30,7% за страната), следват тези между 45 и 54 години – 28,89% (27% за страната) и между 55 и 64 години – 19,52% (спрямо 13,8% за страната). С по- малък дял в рамките на дейността са заетите между 25 и 34 години – 15,69% (спрямо 20,3% за страната), между 15 и 24 години – 2,85% (спрямо 6,7% за страната и над 65 години – под 1% (спрямо 1,4% за страната).

3. Професионално ниво и квалификация на работната сила

Равнището на заетост в значителна степен зависи от степента на завършено образование или липсата на такова, както и от притежаването на професионална квалификация.
По данни на НСИ „Наблюдение на структурата на заплатите" за 2006 и 2010 г. разпределението на наетите лица по трудово и служебно правоотношение по степените на образование е:

Таблица 1.13. Разпределение на наетите лица в България по степени на образование за 2006 и 2010 г. общо за страната (брой)

Образование	2006 година	2010 година
Общо	**2293805**	**2272509**
Начално и по-ниско	25604	24193
Основно	222758	141214
Средно	1385922	1374412
Висше	659520	732690

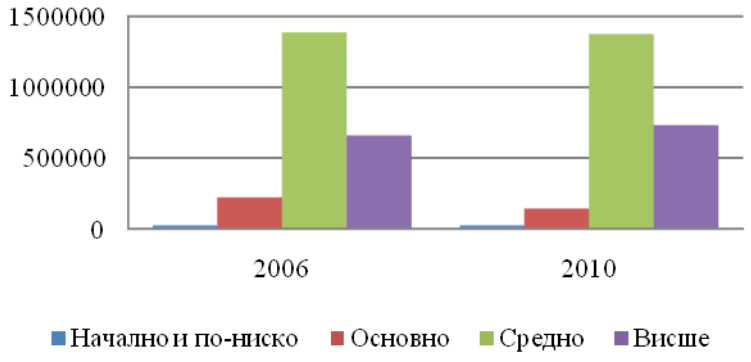

Таблица 1.14. Разпределение на наетите лица в България по степени на образование за 2006 и 2010 г. за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти"[19]

Образование	2006 година	2010 година
Общо	**7779**	**7166**
Начално и по-ниско	51	22
Основно	271	212
Средно	4498	4020
Висше	2958	2912

[19] Източник: НСИ

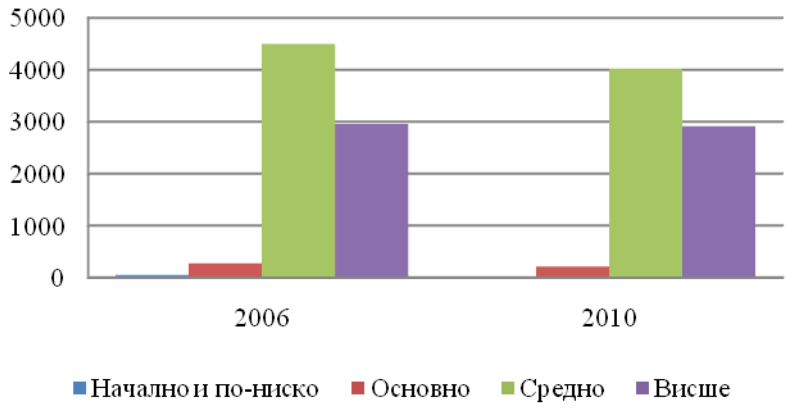

Равнището на заетост в значителна степен зависи от степента на завършено образование или липсата на такова, както и от притежаването на професионална квалификация. Наетите в рамките на икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" са с близка, но по-благоприятна образователна структура от средната за страната. Преобладават заетите със средно образование – 56,1%, което е с над 4% под националното ниво. По-малък е и делът на заетите с основно образование – 2,96% спрямо 6,2% за страната. Така логично по-голям е делът на висшистите – 40,64% спрямо 32% на национално ниво за 2010 г.

I. ЗАКОНОДАТЕЛНА РАМКА В ОБЛАСТТА НА БЗР[20]

1.1. Стратегически документи

1.1.1. Стратегически документи в областта на БЗР на национално ниво и отнасящи за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”

Стратегия за безопасност и здраве при работа 2008 – 2012 г.

Стратегията за безопасност и здраве при работа 2008 – 2012 г. е приета на 26 юни 2008 г. с Решение на Министерският съвет. Тя е документ, чрез който са определени, визията, стратегическата цел и приоритетите в областта на безопасните и здравословните условия на труд.

Визия: България да стане страна с високо качество и производителност на труда, основано на сигурни и безопасни условия на труд.

Стратегическа цел: Намаляване на трудовите злополуки с 25 % на 1000 осигурени лица.

Приоритетни области:

- гарантиране на правилното прилагане на законодателството в областта на безопасните и здравословни условия на труд;
- насърчаване на развитието и прилагането на секторни стратегии;
- управление на новите и все по-големи рискове;
- насърчаване на промените в поведението на работещите и работодателите към прилагане на подход, насочен към опазване на здравето.

Национална програма по безопасност и здраве при работа

За изпълнение на целите, заложени в Стратегията по безопасност и здраве при работа 2008-2012 г., Правителството на Република България ежегодно одобрява мерки - законодателни, организационно-технически, здравни и други превантивни мерки за осигуряване на здраве и безопасност на работното място. Целта е, чрез годишни национални програми да се очертаят ангажиментите и насочат усилията на държавните органи, работодателските организации, организациите на работниците и служителите, неправителствените организации и др. към осигуряване на благосъстоянието при работа, като се отчитат промените на работното място и възникването на нови професионални рискове.

[20] Информацията е актуална към 15.08.2012 г., т.е. отчетени са последните промени на стратегическите документи и нормативните актове към 15.08.2012 г.

Резолюция № 6 на КТ „Подкрепа” за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на работното място

Резолюция № 6 е програмен документ на КТ „Подкрепа” относно политиката на синдиката за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на работното място. Резолюцията има декларативен характер,като в нея са посочени намеренията на синдиката и формите му на участие за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на работното място. Съдържанието на резолюцията е общо,и се отнася за всички икономически дейности, в това число за икономическа дейност – „Производство на лекарствени вещества и продукти”.

Комисия на европейските общности,съобщение от комисията до Европейския парламент, до Съвета, до Европейския икономически и социален комитет и до Комитета на регионите за подобряване на качеството и производителността на труда :

Стратегия на общността за здравословни и безопасни условия на труд за периода 2007 – 2012 г.

Стратегията на общността за здравословни и безопасни условия на труд за периода 2007 – 2012 г., е част от общностната европейска политика, която ЕС провежда в сферата на заетостта и социалните дейности, имаща своето основание в чл.137 от Договора за създаване на ЕО. Стратегията е общ, програмен, стратегически документ, който има за цел с активното участие на всички държави членки на ЕС, да установи общностно единно ниво на закрила на труда, и в частност на здравословните и безопасни условия на труд. С тази стратегия е съобразена Националната стратегия за БЗР 2008-2012 г. на България. Стратегията не е документ, който е тясно профилиран за отделна държава, а също така и за определена икономическа дейност. Направеният в нея анализ е с висока степен на обобщеност, на над национално ниво, защото се отнася за целия ЕС. Това обстоятелство не пречи, а напротив, изисква целите ,задачите и мерките на европейската стратегия да бъдат съобразени на национално ниво, респективно за отделните икономически дейности в съответната държава. Поради тази причина, Европейската стратегия за здравословни и безопасни условия на труд за периода 2007 – 2012 г. е приложима и задължителна за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”.

1.1.2. Стратегически документи в областта на БЗР, отнасящи за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”

Не са установени.

1.2. Нормативни актове[21] в областта на БЗР с общо приложение

[21] Нормативни актове – актове на Народното събрание, на Министерския съвет или на компетентни министри, издадени в съответствие със Закона за нормативните актове

1.2.1. Закони и кодекси

- Кодекс на труда (КТ)
- Закон за здравословни и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ)
- Кодекс за социално осигуряване (КСО)

Подробна информация за тези документи е представена в Профил по БЗР на национално ниво.

1.2.2. Постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове по т. 1.2.1.

Всички постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове по т. 1.2.1 са подробно описани в Профил по БЗР на национално ниво.

1.3. Нормативни актове в областта на БЗР, приложими за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”

1.3.1. Постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Кодекса на труда и Закона за здравословни и безопасни условия на труд

Наредба № 55 от 13 декември 2010 г. за условията и реда за издаване на лицензии за дейности с наркотични вещества за медицински цели от приложения № 2 и 3 на закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите

Наредбата е издадена от Министерство на здравеопазването на 13.12.2010 г. Обн. ДВ, бр. 1 от 04.01.2011 г. в сила 3 дни след обн. й или на 8.01.2011 г.

Наредбата определя условията за производство на наркотични вещества за медицински цели, включително и лекарствени продукти. В чл. 4, ал. 3 и чл. 6, ал. 2 от Наредбата са посочени изискванията към личната безопасност спрямо персонала, който при съхранението и производството и преработката претегля наркотичните вещества – да използва аспиратор, предпазни маски и ръкавици.

Не съдържа изисквания за разработване и използване на кодекси за добри практики, ръководства, помагала, технически правила и др.

Наредба № 15 от 17 април 2009 г. за условията за издаване на разрешение за производство/внос и принципите и изискванията за добра производствена практика на всички видове лекарствени продукти, на лекарствени продукти за клинично изпитване и на активни вещества

Наредбата е издадена от Министерство на здравеопазването на 17.04.2009 г., Обн. на 22.05.2009 г. Не е променян след обнародването му. Влиза в сила 3 дни след обн. й или на 26.05.2009 г.

Наредбата обхваща най-подробно всички правила и изисквания към производството на лекарствени продукти. Има изключително важно значение за цялата икономическа дейност, тъй като установява задълженията на всички участници в производството на лекарствени продукти. Почти не съдържа правила за безопасност и здраве при работа за заетия в дейността персонал. В приложение към чл. 1, т. 2 от Наредбата се съдържа Ръководство за добра производствена практика на всички видове лекарствени продукти, на лекарствени продукти за клинично изпитване и активни вещества. В раздел II „Персонал", се съдържат изисквания към персонала, зает с производството на лекарствени средства като в т. 2.20 и в т. 2.21 се съдържат изисквания към облеклото на служителите, да не се допуска допир с лекарствения продукт. Трябва да се има предвид, че наредбата третира чистотата на продукта и от тази гледна точка поставя изисквания за хигиената на персонала. Не третира безопасността и здравето на персонала, а хигиената и безопасността на произвеждания лекарствен продукт. Същото се отнася за т. 10.39., която третира защитно облекло, обувки и предпазни средства, които да опазват чистотата на стерилните лекарствени продукти. В т. 12.2., 12.3., 12.4 и 12.5 на Приложението поставя изисквания производството да съответства на Директивите и изискванията на EURATOM. Т. 25.2. на същото приложение изрично препраща за безопасността на персонала, ангажиран в производството към производителите и според законодателството. Т. 25.32 съдържа разпоредбите за хигиена на продукта и предпазването му от допир с ръцете на персонала. Същото се отнася за т. 25.320.

Не съдържа изисквания за разработване и използване на кодекси за добри практики, ръководства, помагала, технически правила и др.

Наредба № 24 от 7 септември 2010 г. за изискванията и условията за производство, преработване, съхранение, търговия, внос и износ на наркотични вещества за ветеринарномедицински цели от приложения № 2 и 3 към чл. 3, ал. 2 от закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите

Наредбата е издадена от Министерство на земеделието и храните на 07.09.2010 г., Обн. 17.09.2010 г. Не е променян след влизането в сила на 17.09.2010 г.

Наредбата определя условията за производство на наркотични вещества за ветеринарномедицински цели, включително и лекарствени продукти. В чл. 12, ал. 3 и чл. 14, ал. 2 от Наредбата са посочени изискванията към личната безопасност спрямо персонала, който при съхранението и производството и преработката претегля наркотичните вещества – да използва аспиратор, предпазни маски и ръкавици.

Не съдържа изисквания за разработване и използване на кодекси за добри практики, ръководства, помагала, технически правила и др.

Наредба № 28 от 9 декември 2008 г. за устройството, реда и организацията на работата на аптеките и номенклатурата на лекарствените продукти

Наредбата е издадена от Министерство на здравеопазването на 09.12.2008 г., Обн. ДВ. бр.109 от 23.12.2008 г. Влиза в сила 3 дни след обн. й или на 29.12.2008 г. Изм. ДВ. бр.67 от 27 Август 2010 г. В сила 3 дни след обн. на промяната – 2.09.20120 г.

Наредбата съдържа правила за устройството, организацията и реда за работа на аптеките. Доколкото и в аптеките се произвеждат лекарствени продукти по фармакопея, в приложение № 14 към чл. 29 от Наредбата, в раздел V, т. 26 посочва, че фармацевтите и пом. фармацевтите в аптеките използват маски, когато приготвят лекарствени продукти при работа с такива, чиято обработка е свързана с отделяне на прах, както и дразнещи и лесно изпаряващи се течности да се използват противопрашни маски, също и хирургически ръкавици там, където манипулациите позволяват това.

Не съдържа изисквания за разработване и използване на кодекси за добри практики, ръководства, помагала, технически правила и др.

Наредба № 69 от 16 май 2006 г. за изискванията за добрата производствена практика при производство на ветеринарномедицински продукти и активни субстанции (загл. доп. - ДВ, бр. 6 от 2010 г.)

Наредбата е издадена от Министерство на земеделието и горите на 16.05.2006 г., Обн. ДВ. бр.49 от 16 юни 2006 г. – в сила от 16.06.2006 г.; изм. ДВ. бр.6 от 22.01.2010 г. – в сила от 26.01.2010 г.; Изм. ДВ, бр.85 от 29.10.2010 г. – в сила от 2.11.2010 г.; Изм. ДВ, бр.66 от 26.08.2011г. – в сила от 26.08.2011 г.

Наредбата обхваща най-подробно всички правила и изисквания към производството на ветеринарно-медицински продукти (ВМП) и активни субстанции. Има изключително важно значение за икономическата дейност, тъй като установява задълженията на всички участници в производството на ВМП. Има косвено значение, доколкото третира безопасността на продуктите, а не на труда на персонала, зает в производството им.

В приложение към чл. 1, т. 1 от Наредбата се съдържа изискванията за Добра производствена практика при производството ВМП. В раздел I „Управление на качеството”, в 7.2.3. се съдържа изискването, персоналът, зает с производството на ВМП да избягва директния контакт с междинните продукти или активните субстанции, а в т. 7.2.2. е установено задължението, когато е необходимо, персоналът да носи допълнително защитно облекло на главата, лицето и ръцете, макар и за да се предпазят междинните продукти и активните субстанции от замърсяване.

В раздел IV „Производство на имунологични ВМП” в т. 1.3. Персоналът трябва да бъде предпазван от инфекции, причинени от биологични агенти по време на производствения процес. Когато биологичните агенти причиняват болести при хората, се предприемат мерки за предотвратяване заразяването на персонала, който работи с тези агенти или с опитни животни. Когато е необходимо, персоналът трябва да бъде имунизиран и да му се провеждат редовни медицински прегледи. С това единствено изключение наредбата

не третира безопасността и здравето на персонала, а хигиената и безопасността на произвеждания лекарствен продукт.

Не съдържа изисквания за разработване и използване на кодекси за добри практики, ръководства, помагала, технически правила и др.

Наредба за реда за издаване на лицензии и разрешения за безопасно използване на ядрената енергия

Наредбата е издадена от Министерски съвет, Обн. ДВ. бр.41 от 18 Май 2004 г., Обн. ДВ. бр.41 от 18 Май 2004 г., изм. ДВ. бр.78 от 30 Септември 2005 г. (в сила от 1.05.2005 г.), изм. ДВ. бр.93 от 24 Ноември 2009 г. (в сила от 24.11.2009 г.), изм. и доп. ДВ. бр.76 от 5 Октомври 2012г. (в сила 3 дни след обн. й или от 9.10.2012 г.)

Когато в производството на лекарствени вещества и продукти се работи с източници на йонизиращи лъчения, се прилага нормативната уредба за физическа защита на служителите, заети в дейността, изискванията към помещенията, сградите, оборудването и пр., както и нарочна лицензия за използването на такива източници.

Наредба № 32 от 7 ноември 2005 г. за условията и реда за извършване на индивидуален дозиметричен контрол на лицата, работещи с източници на йонизиращи лъчения

Наредбата е издадена от Министерство на здравеопазването на 07.11. 2005 г., Обн. ДВ. бр.91 от 15 Ноември 2005 г. Влиза в сила 3 дни след обн. или на 19.11.2005 г.

За производствата, в които се произвеждат големи количества радиофармацевтици, се прилагат нормативните изисквания за безопасност и здраве при работа с йонизиращи лъчения. Уредбата е обща, а не специална за раздел производство на лекарствени средства и препарати. Наредбата третира извършването на индивидуален дозиметричен контрол на заетите с дейността лица.

Наредба за основните норми за радиационна защита

Наредбата е издадена от Министерски съвет, Приета с ПМС № 229 от 25.09.2012 г., Обн. ДВ. бр.76 от 5 Октомври 2012 г.

Съдържа основни радиационни норми за всеки гражданин, включително и за лица, които са заети в производства, при които се използват радиофармацевтици, макар и наредбата да не ги третира изрично.

Наредба № 4 от 14 октомври 2002 г. за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на биологични агенти при работа

Наредбата е издадена от Министерството на труда и социалната политика и Министерството на здравеопазването на 14.10.02 г., Обн. ДВ. бр.105 от 8 Ноември 2002г., в сила от 10.02.2003 г.

Когато при производството на лекарствени вещества и препарати се използват биологични агенти и показват опасност за здравето, се прилагат изискванията на законодателство за БЗР, специална оценка на риска и пр. – чл. 9. В чл. 10 се съдържат

специални изисквания за специално работно облекло и лични предпазни средства като задължава работодателя да приеме процедури във връзка с аварии и т.н. – чл. 12. Работодателят задължително осигурява и медицинско наблюдение – чл. 16. В раздел V са налице специални изисквания към производствените процеси и помещения.

Инструкция № Із-2401 от 16 септември 2011 г. за химическа, биологическа и радиационна защита при инциденти и аварии, свързани с опасни вещества и материали

Наредбата е издадена от Министерството на вътрешните работи на 16.09.2011 г., Обн. ДВ. бр.76 от 30 Септември 2011 г. В сила от 30.09.2011 г.

Не третира специално положението на работниците и служителите в икономическия раздел при такива аварии, а третира общо задълженията и правилата за всички граждани и задълженията на компетентните лица.

Наредба № 13 от 30 декември 2003 г. за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на химични агенти при работа

Наредбата е издадена от Министерството на труда и социалната политика и Министерство на здравеопазването на 30.12.2003 г., Обн. ДВ. бр.8 от 30 Януари 2004 г. (В сила от 31.01.2005 г.), изм. ДВ. бр.71 от 1 Септември 2006г., изм. ДВ. бр.67 от 17 Август 2007 г., изм. ДВ. бр.2 от 6 Януари 2012 г.

Наредбата има важно значение за производството на лекарствени вещества и продукти, макар да не го споменава изрично, тъй като то е било бранш от този отрасъл и основните изисквания към работата във фармацевтичното производство е свързано с въздействие на химични агенти. Наредбата третира задълженията на работодателите за осигуряване на здраве и безопасност на работещите с химични агенти; минималните изисквания за защита на работещите от съществуващи или потенциални рискове за здравето и безопасността при експозиция на химични агенти при работа; граничните стойности на химичните агенти във въздуха на работното място, посочени в приложение № 1; биологичните гранични стойности на химичните агенти и/или на метаболитите им в биологични среди, както и на биомаркерите за ефект, посочени в приложение № 2.

Наредба № 10 от 26 септември 2003 г. за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на канцерогени и мутагени при работа

Наредбата е издадена от Министерството на труда и социалната политика и Министерството на здравеопазването на 26.09.2003 г., Обн. ДВ. бр.94 от 24 Октомври 2003г. (В сила от 25.10.2004 г.), изм. ДВ. бр.8 от 30 Януари 2004 г. (в сила 3 дни след обн. – 3.02.2004 г.)

Доколкото в работата, свързана с производство на лекарствени вещества и продукти работещите може да са в допир с канцерогени и мутагени, в наредбата се съдържат изисквания към работодателя по създаване на правила, информиране при аварии, спазване на специални изисквания за БЗР.

Закон за генетично модифицирани организми

Законът е издаден от Народно събрание на 15.03.2005 г., Обн. ДВ. бр.27 от 29 Март 2005г. (в сила от 01.06.2005 г.), изм. ДВ. бр.88 от 4 Ноември 2005г. (в сила 3 дни след обн., т.е. от 8.11.2005г.), изм. ДВ. бр.99 от 9 Декември 2005г. (в сила от 10.06.2006г.), изм. ДВ. бр.30 от 11 Април 2006г. (в сила от 12.07.2006), изм. ДВ. бр.31 от 13 Април 2007г. (в сила от 13.04.2007), изм. ДВ. бр.36 от 4 Април 2008г. (3 дни след обн. или вл. в сила от 8.04.2008), изм. ДВ. бр.43 от 29 Април 2008г. (3 дни след обн. влиза в сила – на 3.05.2008 г.), изм. ДВ. бр.54 от 13 Юни 2008г. (3 дни след обн. вл. в сила или на 17.06.2008г.), изм. ДВ. бр.74 от 15 Септември 2009г. (в сила от 15.09.09г.), изм. ДВ. бр.80 от 9 Октомври 2009г. (в сила от 13.10.2009), изм. ДВ. бр.82 от 16 Октомври 2009г. (в сила от 16.10.2009г.), изм. ДВ. бр.25 от 30 Март 2010г. (в сила 2 дни от обн.или на 3.04.2010г.), изм. ДВ. бр.8 от 25 Януари 2011г. (сила от 25.01.2011г.), изм. ДВ. бр.99 от 16 Декември 2011г. (в сила от 1.01.2012)

Доколкото в някои случаи при производството на лекарствени вещества и продукти се използват генетично модифицирани организми (ГМО), се прилагат изискванията за работа с тях. Напр. чл. 23, ал. 2 се занимава с правилата за безопасни и здравословни условия на труд на персонала. Говори се за използване на ГМО в контролирани производства, каквото е производството в интересуващия ни бранш.

Наредба за работа с генетично модифицирани организми в контролирани условия

Наредбата е издадено от Министерски съвет, приета с ПМС № 211 от 04.10.2005 г., Обн. ДВ. бр.81 от 11 Октомври 2005г. (в сила 3 дни от обн. й или от 15.10.2005г.), изм. ДВ. бр.33 от 26 Април 2011г. (в сила от 26.04.2011 г.).

Доколкото в някои случаи при производството на лекарствени вещества и продукти се използват генетично модифицирани организми (ГМО), се прилагат изискванията за работа с тях. Говори се за използване на ГМО в контролирани производства, каквото е производството в интересуващия ни бранш. Напр. в чл. се поставят изисквания към работещите с ГМО да спазват правилата на добрата микробиологична практика и БЗР при работа с конкретни изисквания към персонала. В чл. 11, т. 7 и в т. 10 е поставено изискването да се създадат и въведат ръководства/вътрешни правила за безопасна работа на персонала с ГМО и процедури и писмени стандарти за осигуряване на безопасност.

1.4. Нормативни актове от други области на националното законодателство, които уреждат и въпроси, свързани с БЗР

1.4.1. Закони с общо приложение

- Закон за техническите изисквания към продуктите (ЗТИП)
- Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси
- Закон за здравето
- Закон за устройство на територията (ЗУТ)

- Закон за безопасно използване на ядрената енергия
- Закон за измерванията
- Закон за националната стандартизация
- Закон за народната просвета
- Закон за професионалното образование и обучение (ЗПО)
- Закон за признаване на професионални квалификации
- Закон за висшето образование

Подробна информация за тези документи е представена в Профил по БЗР на национално ниво.

1.4.2. Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове по т. 1.4.1.

Подробна информация за тези документи е представена в Профил по БЗР на национално ниво.

1.4.3. Нормативни актове от други области на националното законодателство, които уреждат и въпроси, свързани с БЗР – на ниво икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти"

Наредба № 15 от 17 април 2009 г. за условията за издаване на разрешение за производство/внос и принципите и изискванията за добра производствена практика на всички видове лекарствени продукти, на лекарствени продукти за клинично изпитване и на активни вещества

Наредбата е издадена от Министерство на здравеопазването на 17.04.09 г., Обн. на 22.05.2009 г., Не е променян след обнародването му. Влиза в сила 3 дни след обн. й или на 26.05.2009 г.

Относно съществените изисквания към продуктите – 3.1.1.; изисквания към техническата експлоатация на работно оборудване, инсталации, уредби, съоръжения и др. – 3.1.3.; използваните суровини и материали – 3.1.4.; санитарно-хигиенни норми и изисквания – 3.1.5.; изисквания към проектирането и пр. на сградите и съоръженията – 3.1.8.; изисквания за правоспособност на лицата – 3.1.10. всички относими към раздел „Производство на лекарствени вещества и продукти" – 3.1.1.

Наредбата обхваща най-подробно всички съществени изисквания, на които трябва да отговарят произведените в България лекарствени вещества и продукти. В приложение към чл. 1, т. 2 от Наредбата се съдържа Ръководство за добра производствена практика на всички видове лекарствени продукти, на лекарствени продукти за клинично изпитване и активни вещества. Въпросите, свързани с изброените в т. 3.1. предмет на изследване не касаят БЗР на персонала и се отнасят само до качеството на

производствения процес и изискванията към продуктите. В чл. 19 от Наредбата се изисква производителят да разполага с достатъчно на брой и компетентен персонал. Третира се изцяло организацията на работа на персонала, обучението и квалификацията му. Според чл.24 от наредбата всеки производител разработва хигиенни програми, съобразени с извършваните дейности по производството, като извършва периодичен контрол върху изпълнението им. В програмите се включват и процедури, отнасящи се до здравословното състояние, хигиената, облеклото и поведението на персонала. Наредбата съдържа изисквания към образованието и квалификацията на квалифицираното лице – чл. 25 и 25, а в Приложението към чл. 1, т.2 и към останалите ръководни членове на персонала, към организацията на работа, към длъжностните характеристики на всички служители. Изискванията към оборудването и помещенията се намират в чл. 30-33, както и в Приложението към чл. 1, т. 2 от наредбата, съотв. в раздел X за производство на стерилни лекарствени продукти, раздел XI за производство на биологични лекарствени продукти, раздел XII за производство на радиофармацевтични продукти, раздел XIII – за медицински газове, XIV – за растителни фармацевтични продукти и пр. които изискват тяхното проектиране, изграждане, експлоатиране да се извърши така, че да се позволи тяхното ефективно почистване и поддържане с цел избягване на замърсяването, кръстосаното замърсяване, както и да се създадат организационно технически мерки за избягване на неблагоприятното влияние на околната среда върху качеството на продукта. Изискванията към производството и валидирането на всеки процес от него – чл. 41 – 45. Относно санитарно-хигиенните изисквания – в Приложението към чл. 1, ал. 2 от Наредбата, раздел II „Персонал”, т. т. 2.15 – 2.22., които включват хигиенните и здравословни норми за спазване от персонала, за да не се допусне неблагоприятно влияние върху качеството на продукта. В т. 2.20 и в т. 2.21 се посочват изисквания към облеклото на служителите, да не се допуска допир с лекарствения продукт. Трябва да се има предвид, че наредбата третира чистотата на продукта и от тази гледна точка поставя изисквания за хигиената на персонала. Не третира безопасността и здравето на персонала, а хигиената и безопасността на произвеждания лекарствен продукт. Същото се отнася за т. 10.39., която третира защитно облекло, обувки и предпазни средства, които да опазват чистотата на стерилните лекарствени продукти. Т. 25.2. на същото приложение изрично препраща за безопасността на персонала, ангажиран в производството към производителите и според законодателството. Т. 25.32 съдържа разпоредбите за хигиена на продукта и предпазването му от допир с ръцете на персонала. Същото се отнася за т. 25.320.

Не съдържа изисквания за разработване и използване на кодекси за добри практики, ръководства, помагала, технически правила и др.

Наредба № 55 от 13 декември 2010 г. за условията и реда за издаване на лицензии за дейности с наркотични вещества за медицински цели от приложения № 2 и 3 на закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите

Наредбата е издадена от Министерство на здравеопазването, Обн. ДВ, бр. 1 от 04.01.2011г., Обн. ДВ, бр. 1 от 04.01.2011 г. в сила 3 дни след обн. й или на 8.01.2011 г.

Наредбата поставя изисквания към продуктите – тяхната сигурност, измерване, отчетност и пр. От тази гледна точка се разглеждат изискванията към персонала и нямат

връзка с БЗР. В чл. 4, ал. 3 и чл. 6, ал. 2 от Наредбата са посочени изискванията към личната безопасност спрямо персонала, който при съхранението и производството и преработката претегля наркотичните вещества – да използва аспиратор, предпазни маски и ръкавици.
В раздел III се съдържат изискванията към помещенията и сградите, свързани най-вече с опазването им от посегателства – блиндирани врати, каси, плътни стени, охрана.
Не съдържа изисквания за разработване и използване на кодекси за добри практики, ръководства, помагала, технически правила и др.

Наредба № 24 от 7 септември 2010 г. за изискванията и условията за производство, преработване, съхранение, търговия, внос и износ на наркотични вещества за ветеринарномедицински цели от приложения № 2 и 3 към чл. 3, ал. 2 от закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите
Наредбата е издадена от Министерство на земеделието и храните на 07.09.2010 г., Обн. 17.09.2010 г. Не е променян след влизането в сила на 17.09.2010 г.

Наредбата определя условията за производство на наркотични вещества за ветеринарномедицински цели, включително и лекарствени продукти. Третира съществените изисквания към продуктите от гледна точка на тяхната отчетност, съхранение и опазване, а не от гледна точка БЗР на персонала, зает в производството им. Дейността е лицензионна и е необходимо да се осъществява от ветеринарен лекар. В чл. 12, ал. 3 и чл. 14, ал. 2 от Наредбата са посочени изискванията към личната безопасност спрямо персонала, който при съхранението и производството и преработката претегля наркотичните вещества – да използва аспиратор, предпазни маски и ръкавици.

Съдържа изисквания към помещенията, оборудването и процесите, повечето свързани със съхраняване на продуктите и опазването им от посегателства.

Не съдържа изисквания за разработване и използване на кодекси за добри практики, ръководства, помагала, технически правила и др.

Наредба № 28 от 9 декември 2008 г. за устройството, реда и организацията на работата на аптеките и номенклатурата на лекарствените продукти
Наредбата е издадена от Министерство на здравеопазването на 09.12.2008 г., Обн. ДВ. бр.109 от 23.12.2008 г. Влиза в сила 3 дни след обн. й или на 29.12.2008 г.
Изм. ДВ. бр.67 от 27 Август 2010 г. В сила 3 дни след обн. на промяната – 2.09.2012 г.

Наредбата съдържа правила за устройството, организацията и реда за работа на аптеките. Доколкото и в аптеките се произвеждат лекарствени продукти по фармакопея и приемем, че са вид производители на лекарствени продукти, то в наредбата се съдържат правила за помещенията – чл. 14, в които се създават аптеки, за организацията на работа – чл. 20, 26, 27 и оборудването – чл. 13 и приложение X, за квалификацията на персонала – в аптеката могат да работят само фармацевти и пом. фармацевти. Има съвсем косвено значение за БЗР на персонала в аптеките, като в приложение № 14 към чл. 29 от Наредбата, в раздел V, т. 26 посочва, че фармацевтите и пом. фармацевтите в аптеките използват маски, когато приготвят лекарствени продукти при работа с такива,

чиято обработка е свързана с отделяне на прах, както и дразнещи и лесно изпаряващи се течности да се използват противопрашни маски, също и хирургически ръкавици там, където манипулациите позволяват това.

Не съдържа изисквания за разработване и използване на кодекси за добри практики, ръководства, помагала, технически правила и др.

Наредба № 69 от 16 май 2006 г. за изискванията за добрата производствена практика при производство на ветеринарномедицински продукти и активни субстанции (загл. доп. - ДВ, бр. 6 от 2010 г.)

Наредбата е издадена от Министерство на земеделието и горите на 16.05.2006 г., Обн. ДВ. бр.49 от 16 юни 2006г. – в сила от 16.06.2006 г.; изм. ДВ. бр. 6 от 22.01.2010г. – в сила от 26.01.2010 г.; Изм. ДВ, бр.85 от 29.10.2010г. – в сила от 2.11.2010 г.; Изм. ДВ, бр.66 от 26.08.2011г. – в сила от 26.08.2011 г.

Наредбата обхваща най-подробно всички правила и изисквания към производството на ветеринарно-медицински продукти (ВМП) и активни субстанции. Има изключително важно значение за икономическата дейност, тъй като установява задълженията на всички участници в производството на ВМП. В наредбата и в приложение към чл.1, ал. 1 от нея се съдържат всички изисквания към безопасността на продуктите, съществените изисквания към тях, изискванията към използваните суровини и материали, хигиенните изисквания към персонала, изискванията към помещенията, сградите и съоръженията, към оборудването, към правоспособността на заетите в производството лица – ръководни лица, квалифицирано лице и пр. Има косвено значение за БЗР, доколкото третира безопасността на продуктите, а не на труда на персонала, зает в производството им.

В приложение към чл.1, т.1 от Наредбата се съдържа изискванията за Добра производствена практика при производството ВМП. В раздел I „Управление на качеството, в . 7.2.3. се съдържа изискването, персоналът, зает с производството на ВМП да избягва директния контакт с междинните продукти или активните субстанции, а в т. 7.2.2. е установено задължението, когато е необходимо, персоналът да носи допълнително защитно облекло на главата, лицето и ръцете, макар и за да се предпазят междинните продукти и активните субстанции от замърсяване.

В раздел IV „Производство на имунологични ВМП” в т. 1.3. Персоналът трябва да бъде предпазван от инфекции, причинени от биологични агенти по време на производствения процес. Когато биологичните агенти причиняват болести при хората, се предприемат мерки за предотвратяване заразяването на персонала, който работи с тези агенти или с опитни животни. Когато е необходимо, персоналът трябва да бъде имунизиран и да му се провеждат редовни медицински прегледи. С това единствено изключение наредбата не третира безопасността и здравето на персонала, а хигиената и безопасността на произвеждания лекарствен продукт.

Не съдържа изисквания за разработване и използване на кодекси за добри практики, ръководства, помагала, технически правила и др.

Наредба за реда и начина за съхранение на опасни химични вещества и смеси
Наредбата е издадена от Министерски съвет, приета на 30.05.2011 г. с ПМС № 152 от 30.05.11г., Обн. ДВ. бр.43 от 7.06.2011 г. В сила 3 дни след обн., т.е. на 11.06.2011 г., освен чл. 9, който влиза в сила на 7.06.2012 г.

Доколкото при производството на лекарствени продукти е възможно използването на опасни химични вещества и смеси, се прилагат и изискванията на тази наредба относно проектиране и изграждане на оборудването и помещенията, относно квалификацията на персонала, съхранението на веществата и смесите и пр. Няма никакви правила за БЗР на персонала, свързани с дейностите, касаещи опасните химични вещества и смеси.

Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на машините
Наредбата е издадена от Министерски съвет, приета на 19.06.2008 г. с ПМС № 140, Обн. ДВ. бр.61 от 8.07.2008г. (в сила от 29.12.2009 г.), попр. ДВ. бр.71 от 12.08.2008 г. (в сила 3 дни след обн. или на 16.08.2008 г., изм. дв. бр.48 от 25.06.2010г. (в сила от 15.12.2011 г.).

Освен всички общи изисквания към машините, в гл. II, раздел I на наредбата се съдържат и съществените изисквания към машините, използвани във фармацевтичната промишленост – чл.120 и 121 от Наредбата. Разпоредбите не съдържат връзка с изискванията за БЗР с тези машини. Единствено се съдържат изисквания към машините и оборудването – да се избягва всякакъв контакт между суровините и продукта и околната среда, да се почистват лесно, да не позволяват външни навлизания и пр.

Наредба № 5 от 14 февруари 2005 г. за придобиване на квалификация по професия "лаборант"
Наредбата е издадена Министерството на образованието и науката, Обн. ДВ. бр.26 от 25.03.2005г., в сила от 25.03.2005 г.

Съдържа държавни образователни изисквания за придобиване на квалификация по професия 524040 "Лаборант" съгласно приложението към тази наредба определя изискванията за придобиване втора и трета степен на професионална квалификация за специалностите: "Технологичен и микробиологичен контрол в химични производства", които се използват във фармацевтичната промишленост. Приложението към наредбата съдържа изисквания към здравословното състояние на кандидатите за обучение и обучаемите, посочва основните области, в които трябва да придобият знания, включително и здравословните и безопасни условия на труд при упражняване на професията.

Наредба № 24 от 14 юни 2010 г. за придобиване на квалификация по професията "химик-технолог"
Наредбата е издадена Министерството на образованието и науката Обн. ДВ. бр.64 от 17 Август 2010г. 14.06.10 г., в сила от 17.08.2010 г.

Съдържа държавни образователни изисквания за придобиване на квалификация по професията 524010 "Химик-технолог" от професионално направление 524 "Химични продукти и технологии" съгласно Списъка на професиите за професионално

образование и обучение по чл. 6, ал. 1 от Закона за професионалното образование и обучение. Съгласно чл. 2 наредбата съдържа държавното образователно изискване за придобиването на квалификация по професията 524010 "Химик-технолог" съгласно приложението определя изискванията за придобиването на трета степен на професионална квалификация за специалността 5240110 „Технология на фармацевтични и парфюмерийно-козметични продукти”.

Съгласно приложението към тази наредба определя изискванията за придобиване на професионалната квалификация към здравословното състояние на кандидатите за обучение и обучаемите, посочва основните области, в които трябва да придобият знания, включително и здравословните и безопасни условия на труд при упражняване на професията – т. 39 до 42.

Наредба № 42 от 9 януари 2012 г. за придобиване на квалификация по професията "химик-оператор"

Наредбата е издадена Министерството на образованието и науката на 09.01.12 г., Обн. ДВ. бр.17 от 28.02.12 г. В сила от 28.02.2012 г.

Съдържа държавното образователно изискване (ДОИ) за придобиването на квалификация по професията 524060 "Химик-оператор" от област на образование "Техника" и професионално направление 524 "Химични продукти и технологии" съгласно Списъка на професиите за професионално образование и обучение по чл. 6, ал. 1 от Закона за професионалното образование и обучение. Съгласно чл. 2 ДОИ за придобиването на квалификация по професията 524060 "Химик-оператор" съгласно приложението към тази наредба определя изискванията за придобиването на втора степен на професионална квалификация за специалността 5240610 "Технология на фармацевтични и парфюмерийно-козметични продукти".

Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси

(загл. изм. - ДВ, бр. 114 от 2003 г., в сила от 31.01.2004 г., изм. - ДВ, бр. 63 от 2010 г., в сила от 13.08.2010 г.)

Приет на 20.01.2000 г. от Народно събрание, Обн. ДВ. бр.10 от 4.02.2000г. в сила от 05.02.2002 г., изм. ДВ. бр.91 от 25.09.02г., изм. ДВ. бр.86 от 30.09.03г., изм. ДВ. бр.114 от 30.12.03г. (в сила от 31.01.2003 г. с изкл. на гл. IV, разд. I, който вл. в сила от 01.01.2007 г.), изм. ДВ. бр.100 от 13.12.2005г. (в сила от 14.01.2006 г.), изм. ДВ. бр.101 от 16.12.2005г., изм. ДВ. бр.30 от 11.04.2006г. (в сила от 12.07.2006г. с изкл. в § 142 на ПЗР към АПК), изм. ДВ. бр.34 от 25.04.2006г. (в сила от 1.01.2008 г.), изм. ДВ. бр.95 от 24.11.2006г. (в сила от 1.01.2007 г.), изм. ДВ. бр.82 от 12.10.2007г. (влиза в сила според п предвиденото в §§41, 43, 44 и 45), изм. ДВ. бр.110 от 30.12.2008г., изм. ДВ. бр.63 от 13.08.2010г. (в сила от 13.08.2010 г.), изм. ДВ. бр.98 от 14.12. 2010г., в сила от 1.01.2011 г., освен посочените в § 121 изключения.

Съдържа изискванията за правата и задълженията на физическите и юридическите лица, които произвеждат, пускат на пазара, употребяват, съхраняват и изнасят химични вещества в самостоятелен вид, в смеси или в изделия и смеси с цел защита на човешкото здраве и опазване на околната среда, както и за приложение на директиви и регламенти на ЕС в областта. Засягат фармацевтичната промишленост доколкото и при

нея се използват опасни за здравето химични вещества и смеси. В гл. VII, занимаваща се с контрола върху химическите вещества и смесите, в чл. 25, т. 11 е посочено задължението на производителя да осигури достъп на работещите с опасни химични вещества до информация за химичните вещества и смеси съгласно чл. 35 от Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH) и прилагане на мерките за контрол на експозицията в работна среда, указани в информационния лист за безопасност, като в чл. 25, ал. 9 от закона се оправомощават министъра на околната среда и водите, министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика в рамките на своите компетенции да издават съвместни указания за провеждането на контрол по изпълнението на този закон, подзаконовите нормативни актове по неговото прилагане и регламентите, посочени в чл. 1, т. 3. Според чл. 27, ал. Изпълнителната агенция "Главна инспекция по труда" към министъра на труда и социалната политика упражнява контрол по реда на Кодекса на труда в случаите по чл. 25, т. 11 с цел осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

Наредба № 36 от 21 юли 2009 г. за условията и реда за упражняване на държавен здравен контрол

Наредбата е издадена от Министерство на здравеопазването, Обн. ДВ. бр.63 от 7.08.2009 г. (в сила 3 дни след обн. или на 11.08.2009 г.), изм. ДВ. бр.38 от 17.05.2011 г. (в сила от 17.05.2011 г.)

Наредбата обхваща изискванията за държавен здравен контрол на обекти с обществено предназначение, каквито са и предприятията от фармацевтичната промишленост. Лекарствените продукти също подлежат на проверка за съответствие с изискванията на наредбата, съгл. чл. 27, ал. 2 – във всички етапи на производството и разпространението им. Съгласно наредбата се извършва държавен здравен контрол върху факторите на жизнената среда. Когато те са и фактори на работната среда - при производството на лекарствени продукти, за тях се извършва контрол отново по тази наредба. Такива фактори са шум, вибрации, химични фактори във въздушната среда, биологични агенти, йонизиращи лъчения.

Наредба № Із-1971 от 29 октомври 2009 г. за строително-технически правила и норми за осигуряване на безопасност при пожар

Наредбата е издадена от Министерството на вътрешните работи и Министерството на регионалното развитие и благоустройството на 29.10.09 г., Обн. ДВ. бр.96 от 4 Декември 2009 г. (в сила от 05.06.2010 г.) попр. ДВ. бр.17 от 2 Март 2010г., изм. ДВ. бр.101 от 28 Декември 2010г.

Не се съдържат специални изисквания към пожарната и аварийна безопасност. Действат общите изисквания към изграждане на строежите, включително и за производство на лекарствени вещества и продукти.

Наредба № Із-2377 от 15 септември 2011 г. за правилата и нормите за пожарна безопасност при експлоатация на обектите

Наредбата е издадена от Министерството на вътрешните работи и Министерството на регионалното развитие и благоустройството на 15.09.2011 г., Обн. ДВ. бр.81 от 18 Октомври 2011г., в сила 3 дни след обн. или на 22.10.2011 г.

Не се съдържат специални изисквания към пожарната и аварийна безопасност. Действат общите изисквания към експлоатация на обектите.

Инструкция № 2 от 20 декември 1996 г. за извършване на метрологичен контрол
Наредбата е издадена от Председателя на Комитета по стандартизация и метрология на 20.12.96г., Обн. ДВ. бр.3 от 10.01.1997 г. 30.10.2012г.

Инструкцията урежда дейностите и реда за извършване на метрологичен контрол и се прилага и спрямо лекарствените средства.

1.4.4. Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закон за националната стандартизация

С Решение № 731 на МС от 24.11.1999 г. за утвърждаване Списъка на българските държавни стандарти, утвърдени до влизането в сила на Закона за националната стандартизация, които съдържат технически изисквания към продуктите, имащи отношение към безопасността, опазването на живота и здравето на хората, защитата на потребителите и опазването на околната среда, и задължителни за прилагане в срок до една година от влизането в сила на закона съгласно § 2, ал. 2 от преходните и заключителните разпоредби на Закона за националната стандартизация, Обн., ДВ, бр. 106 от 3.12.1999 г. е продължено действието на някои от описаните по – долу стандарти.

Европейските и международните стандарти се въвеждат в Република България само като български стандарти.

По време на изследването на законодателната рамка, за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" не бяха идентифицирани Български стандарти в областта на безопасността и здравето при работа и Европейски / хармонизирани стандарти в областта на безопасността и здравето при работа, въведени в Република България като български стандарти, приложими за икономическата дейност.

Сравнителен анализ на националните нормативни актове в областта на БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и лекарствени продукти" и актовете на ЕС.
Представените в Приложение 1 нормативни актове показват съответствието на националното законодателство с правото на ЕС в раздел "Производство на лекарствени вещества и лекарствени продукти". От представените там нормативни актове могат да се направят няколко общи бележки. На първо място, отрасълът е силно нормативно регламентиран, преди всичко по отношение безопасността на произвежданите продукти, но не само – и БЗР на работниците и служителите, заети в производството им. На второ място, производството обхваща изключително широк кръг рискове – при излагане на химични, биологични агенти, генетично модифицирани организми и пр. По тази причина анализът обхваща нормативни разпоредби от различни специфични

области на законодателството по здравословни и безопасни условия на труд. На трето място, за разлика от безопасността и качеството на продуктите, което се регламентира и гарантира от законодателството, регламентиращо отрасъла **"Производство на лекарствени вещества и лекарствени продукти"**, то БЗР на служителите, заети в него не се откриват в специализираното законодателство, нито Правилата за добра производствена практика, съответно на хуманните и на ветеринарномедицинските лекарствени средства не се занимават с тях. В този смисъл, законодателство за БЗР в областта на фармацевтичната промишленост или **"Производство на лекарствени вещества и лекарствени продукти"** няма.

Последващата сравнителна таблица показва, че освен в редките изключения, изрично посочени в нея, актовете, регламентиращи БЗР в икономическа дейност **"Производство на лекарствени вещества и лекарствени продукти"** напълно отговарят на изискванията, посочени в европейското законодателство. Трябва да се има предвид, че при част от вътрешните актове имплементиране на европейските изисквания не е било необходимо, тъй като българското законодателство вече е съдържало достатъчно и в максимален обем защита на здравето и живота на работниците и служителите, заети в отрасъла. Все пак, членството ни в ЕС дава привилегията в страната да се прилагат най-съвременните средства за защита срещу най-новите рискове при производство на най-модерните лекарствени вещества и средства.

1.5. Съответствие на законодателната рамка с международните стандарти[22].

Степента на съответствие между нормативните актове в областта на БЗР с правото на ЕС е показано в табличен вид, както следва:

Таблица 1.15. Таблица на съответствие на националното законодателство с правото на ЕИО

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС[23]	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
Стратегически документи				
1.	Директива 2003/94/ЕО на Комисията относно установяване на принципи и насоки за ДПП по отношение на лекарствени продукти за хуманна употреба и изпитваните лекарствени продукти за хуманна употреба	Наредба № 15 от 17 април 2009 г. за условията за издаване на разрешение за производство/внос и принципите и изискванията за добра производствена практика на всички видове лекарствени продукти, на лекарствени продукти за клинично изпитване и на активни вещества	В чл. 7, т. 5 на Директива 2005/28/ЕО се посочват изискванията към персонала. Те не са свързани с неговата безопасност, а с безопасността и опазване чистотата на продукта и поради това не засягат БЗР, а хигиената на персонала, здравословното му състояние и предпазно облекло с оглед защитата на продукта, а не на здравето и живота на служителите.	Не са установени.

[22] В обхвата на международните стандарти се включват: регламенти, стратегии и директиви на ЕС, и конвенции на МОТ, ратифицирани от Република България.
[23] Източник: http://eur-lex.europa.eu/bg/index.htm

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС[23]	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
2.	Директива 2005/28/ЕО на Комисията относно определяне на принципи и подробни насоки за добра клинична практика по отношение на лекарствени продукти за хуманна употреба, предназначени за изследване, както и изискванията относно издаването на разрешително за производството или вноса на такива продукти, в частта относно издаването на разрешение за производство и внос на лекарствени продукти за хуманна употреба, предназначени за клинични изпитвания.	Наредба № 15 от 17 април 2009 г. за условията за издаване на разрешение за производство/внос и принципите и изискванията за добра производствена практика на всички видове лекарствени продукти, на лекарствени продукти за клинично изпитване и на активни вещества	Не съдържа правила за БЗР.	Не са установени.
3.	Директива на Комисията 91/322/ЕИО относно установяване на индикативни гранични стойности при прилагане на Директива на Съвета 80/1107/ЕИО за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на химични, физични и биологични агенти при работа	Наредба № 13 от 30 декември 2003 г. за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на химични агенти при работа	Трябва да се сравнят Приложенията към двата нормативни акта, които показват видовете агенти и пределните стойности на техните експозиции. Прави впечатление, че българската Наредба № 13 е по-подробна и обхваща много повече агенти, но има пропуски като например „метанол”, „нитробензол”, например при оцетната киселина стойностите са по-високи от предвидените в	Прави впечатление, че българската Наредба № 13 е по-подробна и обхваща много повече агенти, но има пропуски като например „метанол”, „нитробензол”, например при оцетната киселина стойностите са по-високи от предвидените в

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС[23]	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
			директивата, а на някои места липсва отбелязване на мл/м3, което е предвидено по Директивата.	директивата, а на някои места липсва отбелязване на мл/м3, което е предвидено по Директивата.
4.	Директива на Съвета 98/24/ЕО за опазване на здравето и безопасността на работниците от рискове, свързани с химични агенти при работа	Наредба № 13 от 30 декември 2003 г. за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на химични агенти при работа, Закон за здравето, Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси (загл. изм. - ДВ, бр. 114 от 2003 г., в сила от 31.01.2004 г., изм. - ДВ, бр. 63 от 2010 г., в сила от 13.08.2010 г.)	Наредбата въвежда изискванията на директивата в нейната цялост, както и при целите, които си поставя. Ясно са определени целите на дейността на работодателя и задълженията му, които и Директивата в чл. 4 и сл. изисква (по Наредбата – чл. 3 до чл. 20). В Закона за здравето не са предвидени специални разпоредби за БЗР. В Закона за здравето също няма специални разпоредби за БЗР.	Не са установени.
5.	Директива на Съвета 2000/39/ЕО за установяване на първи списък на индикативни гранични стойности на експозиция при прилагане на Директива 98/24/ЕО за опазване на здравето и	Наредба № 13 от 30 декември 2003 г. за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на химични агенти при работа	Наредбата въвежда в Приложението си изискванията на Директивата, посочени в Приложението към нея	Установено несъответствие – липса на гранични стойности за

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС[23]	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	безопасността на работниците от рискове, свързани с химични агенти при работа		относно граничните стойности на експозиция на химични агенти при работа. Пряко касае БЗР. Изцяло въвежда изискванията на Директивата, включително на някои места е по-взискателна.	някои вещества – например Дифлуордихлорметан, о-Ксилол, 1,2-Дихлорбензол, 1,2,4-Триметилбензол, Кумол (изопропилбензол), 2-Фенилпропилен, Етилбензол, р-Ксилол и др.
6.	Директива 2009/41/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 6 май 2009 г. относно работата с генетично модифицирани микроорганизми в контролирани условия	Закон за генетично модифицираните организми, Наредба за работа с генетично модифицирани организми в контролирани условия	В раздел III на Закона се съдържат общи и неконкретни правила за работа с ГМО в контролирани условия. Задължителните за въвеждане правила относно БЗР се съдържат в Приложение IV т. 1 и сл. на Директивата. Те адекватно са въведени в - чл. 3 и сл. от Наредбата се съдържат особените разпоредби за оценка на риска за здравето на работещите с ГМО. Чл. 8	Не са установени.

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС[23]	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
			и сл. съдържат специалните разпоредби за защитни мерки при работа с ГМО. Чл. 11 от наредбата съдържа конкретни разпоредби за БЗР. Въведени са изискванията за изолационни и други защитни мерки за работа с ГМО, предвидени в Таблици 1, 2 и пр.	
7.	Регламент (ЕО) № 1394/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 13 ноември 2007 г. относно лекарствените продукти за модерна терапия	Закон за лекарствените продукти в хуманната медицина	Не съдържа правила за БЗР.	Не са установени.
8.	Директива 2001/83/ЕО на Европейския парламент и Съвета за утвърждаване на кодекс на Общността за лекарствени продукти за хуманна употреба, последно изменена с Директива 2004/27/ЕО на Европейския парламент и Съвета.	Закон за лекарствените продукти в хуманната медицина	Не съдържа правила за БЗР	Не са установени.
9.	Директива на съвета от 14 юни 1989 г. разширяваща полето на приложение на директиви 65/65/ЕИО и (89/381/СЕЕ) и 75/319/ЕИО за сближаването на законовите, подзаконовите и административните разпоредби относно лекарствените средства и предвиждаща специални разпоредби за медикаментите	Закон за лекарствените продукти в хуманната медицина	Няма отношение към БЗР. Единствените мерки срещу заразяване и епидемии са свързани с ограничаване пускането на пазара на заразен продукт, но не и спрямо служителите, заети в производството му.	Не са установени.

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС[23]	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	получени от човешка кръв или плазма			
10.	Втора директива на съвета 75/319/ЕИО от 20 май 1975 г. за сближаването на законовите, подзаконови и административни разпоредби относно лекарствените средства.	Закон за лекарствените продукти в хуманната медицина	Не съдържа правила за БЗР.	Не са установени.
11.	Директива на Съвета 91/412/ЕС, определяща принципите за Добрата производствена практика при производството на ветеринарномедицински продукти	Наредба № 69 от 16 май 2006 г. за изискванията за добрата производствена практика при производство на ветеринарномедицински продукти и активни субстанции (загл. доп. - ДВ, бр. 6 от 2010 г.)	В чл. 7, т. 4 и т. 5 на Директива 91/412/ЕС се посочва необходимостта от обучение и изискванията към персонала. Те не са свързани с неговата безопасност, а с безопасността и опазване чистотата на продукта и поради това не засягат БЗР, а хигиената на персонала, здравословното му състояние и предпазно облекло с оглед защитата на продукта, а не на здравето и живота на служителите. В този смисъл са въведени и правилата в Приложението към	Не са установени.

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС[23]	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
			Наредбата.	
12.	Регламент (ЕО) № 1451/2007	Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси (загл. изм. - ДВ, бр. 114 от 2003 г., в сила от 31.01.2004 г., изм. - ДВ, бр. 63 от 2010 г., в сила от 13.08.2010 г.)	Не съдържа правила относно БЗР.	Не са установени.
13.	Регламент (ЕО) № 648/2004 на Европейския парламент и на съвета от 31 март 2004 година относно детергентите	Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси (загл. изм. - ДВ, бр. 114 от 2003 г., в сила от 31.01.2004 г., изм. - ДВ, бр. 63 от 2010 г., в сила от 13.08.2010 г.)	Не съдържа правила относно БЗР.	Не са установени.
14.	Директива 2000/54/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 18 септември 2000 г. относно защита на работниците от рисковете, свързани с експозицията на биологични агенти при работа	Наредба № 4 от 14 октомври 2002 г. за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на биологични агенти при работа	Съдържа основните правила за БЗР. Макар и приета през 2002 г., т.е. 5 години преди приемането ни в ЕС, тя съдържа всички основни изисквания и правила за БЗР с биологични агенти. Въведени са изискванията за ограничаване на рисковете от чл. 6 от Директивата, съотв. чл. 7, 8 и 9 от Наредбата. Изискванията на чл. 8 от	Не са установени.

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС[23]	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
			Директивата за въвеждане на специални изисквания за хигиена и безопасност на труда са въведени в чл. 10 и 12 на Наредбата. Чл. 11 от Наредбата съдържа изискванията на чл. 9 от Директивата за обучение и информиране на работниците и служителите. Чл. 11 от Директивата е отразен в чл. 13 от Наредбата – да се създаде списък с изложените на риск работници и служители. Раздел III от наредбата се занимава с предвиденото в чл. 14 от Директивата медицинско наблюдение на персонала.	

Сравнителен анализ на Конвенциите на Международната организация по труда, ратифицирани от Р. България и нормативните актове от националното законодателство в областта на БЗР

При извършеното изследване на са намерени конвенции на МОТ, ратифицирани от Република България по отношение на икономическа дейност ”Производство на лекарствени вещества и лекарствени продукти”.

Този факт до голяма степен може да се обясни с модерността на самия отрасъл, а и с твърде сериозното му наблюдение и контрол от страна на държавните органи с оглед осигуряване на безопасност на лекарствените вещества и продукти. В отрасъла работят квалифицирани работници и служители, често притежаващи над средната квалификация за заемането на длъжности в което и да било производство. В същото време са създадени много правила и мерки за контрол върху поведението, хигиената и стриктността на работниците и служителите, точно документиране на работните процеси и доказването им пред контролиращите органи. Така силно се затруднява възможността на некоректни работодатели да не спазват изискванията за БЗР, което не е наложило и взимане на мерки на международно ниво за установяване на минимални стандарти за работа.

II. СИСТЕМА ПО БЕЗОПАСНОСТ И ЗДРАВЕ ПРИ РАБОТА[24]

2.1. Компетентни органи, с функции и отговорности в областта на БЗР

2.1.1. Министерският съвет

Определя и провежда политиката за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд (чл. 35 ЗЗБУТ).

За контакти: 1594 София, бул. „Дондуков" № 1

тел.централа 02 940 29 99

правителствена информационна служба тел.: 02 940 27 70

факс: 02 980 20 56

www.government.bg

e-mail: GIS@government.bg

2.1.2. Министърът на труда и социалната политика

Разработва, координира и провежда държавната политика в областта на осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд (чл. 36 ЗЗБУТ).

Министерство на труда и социалната политика

- Разработва, координира и провежда държавната политика за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд; ръководи, координира и контролира осъществяването на държавната политика в областта безопасността и здравето при работа (чл. 3, ал. 1 от УПМТСП[25]).
- Ръководи и координира цялостния контрол по спазване на трудовото законодателство (чл. 4, т. 15 УПМТСП).

За контакти: София 1051, ул. „Триадица" № 2

телефон: 02 8119 443

факс: 02 988 44 05; 02 986 13 18

www.mlsp.government.bg

e-mail: mlsp@mlsp.government.bg

---

[24] Системата по БЗР обхваща:

- органи на изпълнителната власт или техни административни структури от специализираната администрация, на които с нормативен акт е възложено да извършват дейности, свързани с БЗР;
- други юридически или физически лица, регистрирани по Търговския закон, по Закона за кооперациите или по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, на които с нормативен документ е възложено да извършват дейности, свързани с БЗР;

[25] Устройствен правилник на Министерството на труда и социалната политика

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда”
За контакти: 1000 София, бул. „Дондуков” № 3

тел./факс: 02/987 47 17

www.gli.government.bg

e-mail: secr-idirector@gli.government.bg

Фонд „Условия на труд“

финансира дейности и мероприятия за подобряване на условията на труд (чл. 44, ал. 1 ЗЗБУТ).

За контакти: 1051 София, ул. „Триадица” № 2

тел.: 02 8119 526; 02 8119 502

www.fund.mlsp.government.bg

e-mail: fund@mlsp.government.bg

2.1.3. Министърът на здравеопазването

Ръководи и координира дейността по опазване и укрепване на здравето при работа (чл. 37 ЗЗБУТ).

Министерство на здравеопазването

Главният държавен здравен инспектор:

За контакти: 1000 София, пл. „Св. Неделя“ № 5

тел.: 02 981 01 11

www.mh.government.bg

Национален център по обществено здраве и анализи (НЦОЗА)
За контакти: 1431 София, бул. „Акад. Иван Евст. Гешов” № 15

тел.: 02 805 6444, факс: 02 9541211

http://ncpha.government.bg

e-mail: ncpha@ncpha.government.bg

Регионални здравни инспекции (РЗИ)
Осъществяват държавната здравна политика на територията на съответната област.

Дирекция „Здравен контрол” (чл. 33 УПРЗИ[26]):

Дирекция „Лабораторни изследвания” (чл. 35 УПРЗИ):

Национален център по радиобиология и радиационна защита (НЦРРЗ)
За контакти: 1606 София, ул. „Георги Софийски 3”, двор на ВМА, сграда 7

тел.: 02 953 33 52

[26] Устройствен правилник на регионалните здравни инспекции

факс: 02 862 10 59

www.ncrrp.org

e-mail : administration@ncrrp.org

2.1.4. Министърът на регионалното развитие и благоустройството:

Министерство на регионалното развитие и благоустройството
Дирекция „Технически правила и норми” (чл. 36 от УПМРРБ[27]):

Дирекция „Водоснабдяване и канализация” (чл. 37 УПМРРБ):

За контакти: 1202 София, ул. „Кирил и Методий” № 17 – 19

тел: централа : 02 9405 9

факс: 02 987 25 17

www.mrrb.government.bg

e-mail: press@mrrb.government.bg

2.1.5. Министърът на вътрешните работи:

Министерство на вътрешните работи (МВР)

Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” е национална специализирана структура на МВР за осигуряване на пожарна безопасност (чл. 52, ал. 1 ЗМВР).

За контакти: 1000 София, ул. „6-ти Септември” № 29

тел.: 02 982 50 00 - Централа МВР

www.mvr.bg

2.1.6. Министърът на околната среда и водите:

Министерството на околната среда и водите

Дирекция „Превантивна дейност” осъществява (чл. 37 УПМОСВ):

За контакти: 1000 София, бул. „Мария Луиза” № 22

тел.: 02 940 6000

www.moew.government.bg

e-mail: feedback@moew.government.bg

Изпълнителна агенция по околна среда

Главна дирекция „Лабораторно-аналитична дейност”

[27] Устройствен правилник на Министерството на регионалното развитие и благоустройството

Дирекция „Мониторинг и оценка на околната среда” (чл. 17 УПИАОС):

Дирекция „Разрешителни режими” (чл. 18 УПИАОС):

За контакти: 1618 София, бул. „Цар Борис III” № 136, п.к. 251

тел.: 02 940 64 78, факс: 02 955 90 15, telex: 02 238 94

www.eea.government.bg

e-mail: ncesd@eea.government.bg

2.1.7. Държавната агенция за метрологичен и технически надзор (ДАМТН)

За контакти: 1797 София, бул. „Г.М. Димитров” №52А

тел.: 02 980 89 20 (председател); 02 980 63 17 (деловодство)

факс: 02 986 17 07

http://www.damtn.government.bg

e-mail:damtn@damtn.government.bg

2.1.8. Национален осигурителен институт (НОИ)

За контакти: 1303 София, бул. „Ал. Стамболийски” № 62 – 64

тел.: 02 926 10 10; 089 419 10 10; 088 218 70 10

www.noi.bg

e-mail: noi@nssi.bg

2.2. Капацитет на компетентните органи с функции и отговорности в областта на БЗР

Капацитетът е сложно съставно понятие, което включва множество показатели, по които трябва да се направи конкретно изследване за възможността на отделния орган на изпълнителната власт да изпълнява функциите и задачите, възложени му с нормативните актове.

На изследване следва да се подложи съответствието между функциите и задачите и:

- административната структура – централна и териториална администрация;
- съотношението на общата и специализираната администрация;
- персонала – брой, квалификация, преквалификация и обучение;
- материалната база;
- материално – техническото обезпечаване на дейността;
- хардуерното, софтуерното, програмното, комуникационното и информационното обезпечаване на дейността и персонала, зает с нея;
- сложността на извършваните дейности и необходимото време за

извършването им;

- територриалното разположение и разпределение на обектите за контрол, както и техният брой, структура, големина и достъпност;
- утвърдените правила, процедури и методи за извършване на отделните дейности;
- специализацията и интегрирането на дейността и контрола;
- методите на взаимодействие и координация между отделните административни органи при осъществяване на съвместна дейност;
- и други.

Компетентните органи, не поддържат публична информация за капацитета си да изпълняват функции и отговорности в областта на БЗР. Обикновено подобна информация се изготвя на базата на анализ и оценка по посочените по-горе показатели и се използва от звената с ръководни функции при разработването и провеждането на конкретни политики и програми. За целите на настоящия профил, с оглед осигуряване на информация за капацитета на всеки орган на изпълнителната власт е представена информация за администрациите, които имат отговорности по БЗР съгласно устройствените им правилници.

- Министерството на труда и социалната политика – в структурата на специализираната администрация е създадена дирекция „Трудово право, обществено осигуряване и условия на труд" с функции в областта на трудовото и осигурителното право, и безопасността и здравето при работа - на национално ниво.
- Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда" – с устройствения правилник е утвърдена числеността на персонала и структура на инспекцията разпределена в 3 специализирани дирекции на централно ниво и 21 територриални дирекции.
- Министерството на здравеопазването - в структурата на специализираната администрация е създадена дирекция „Обществено здраве и управление на специализирани донорски програми" с функции по БЗР от компетентността на министъра.
- Националния център по обществено здраве и анализи - с устройствения правилник е утвърдена числеността на персонала и административната структура на центъра, обособена в 5 дирекции и 3 самостоятелни отдела.
- Регионални здравни инспекции - с устройствения правилник е утвърдена числеността на персонала и територриалната структура на инспекциите със седалище населеното място - административен център на областта.
- Националния център по радиобиология и радиационна защита - центърът е структуриран в специализирани звена в съответствие с основните направления на дейност в областта на радиобиологията, радиационната защита, радиационния контрол, медицинската радиологична защита и учебно-информационната дейност.
- Министерството на регионалното развитие и благоустройството - в структурата на специализираната администрация са създадени дирекция „Технически правила и норми" и дирекция „Водоснабдяване и канализация" с функции по БЗР от компетентността на министъра.

- Дирекцията за национален строителен контрол - Дирекцията за национален строителен контрол е структурирана в обща и специализирана администрация и има 6 регионални дирекции за национален строителен контрол с 28 регионални отдела.
- Министерството на вътрешните работи – със Закона за Министерството на вътрешните работи е създадена главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението" със специализирани функции. Към главната дирекция са създадени областни и регионални структури за пожарна безопасност и защита на населението.
- Министерството на околната среда и водите – с устройствения правилник са вменени функции по БЗР от компетентността на министъра на дирекция „Превантивна дейност".
- Изпълнителната агенция по околна среда – с устройствения правилник специализираната администрация е обособена в две дирекции и една главна дирекция с 14 териториални звена.
- Държавната агенция за метрологичен и технически надзор - специализираната администрация на ДАМТН е организирана в една дирекция и 4 главни дирекции с териториални звена.
- Агенцията за ядрено регулиране - специализираната администрацията на агенцията е организирана в една главна дирекция с едно териториално звено и три дирекции.
- Национален осигурителен институт – институтът разполага с 28 териториални поделения „Районно управление социално осигуряване" със седалище в градовете областни центрове.

2.3. Компетентни органи с контролни функции в областта на БЗР[28].

2.3.1. Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда":

- осъществява цялостният контрол за спазване на трудовото законодателство във всички отрасли и дейности;
- осъществява и специализирана контролна дейност по спазването на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и на правата и задълженията на страните по служебното правоотношение;
- упражнява специализирания контрол по спазването на Закона за здравословни и безопасни условия на труд, Закона за насърчаване на заетостта и на други нормативни актове, когато това е възложено със закон.

За контакти: 1000 София, бул. „Дондуков" № 3

тел./факс: 02/987 47 17

www.gli.government.bg

[28] Съгласно Закона за инспектиране по труда

e-mail: secr-idirector@gli.government.bg

2.3.2. Държавната агенция за метрологичен и технически надзор

осъществява:

- метрологичен надзор;
- надзор на пуснатите на пазара и/или пуснатите в действие продукти, за които има съществени изисквания, определени съгласно Закона за техническите изисквания към продуктите;
- технически надзор на съоръженията с повишена опасност;
- контрол на качеството на течните горива;

За контакти: 1797 София, бул. „Г.М.Димитров" №52А

тел.: 02 980 89 20 (председател); 02 980 63 17 (деловодство)

факс: 02 986 17 07

http://www.damtn.government.bg

e-mail:damtn@damtn.government.bg

2.3.3. Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението" на Министерството на вътрешните работи

Главната дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението" извършва:

- превантивна дейност;
- държавен противопожарен контрол;
- превантивен контрол.

За контакти: 1000 София, ул. „6-ти Септември" № 29

тел.: 02 982 50 00 - Централа МВР

www.mvr.bg

2.3.4. Министерство на околната среда и водите

Министърът на околната среда и водите:

- ръководи, координира и контролира провеждането на държавната политика по предотвратяване и ограничаване на промишленото замърсяване;
- упражнява контрол в случаите по чл. 25, т. 3 - 9 и 13 - 17 от Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси (ЗЗВВХВС) с цел опазване на околната среда.

За контакти: 1000 София, бул. „Мария Луиза" № 22

тел.: 02 940 6000

www.moew.government.bg

e-mail: feedback@moew.government.bg

2.3.5. Министерство на здравеопазването

Министърът на здравеопазването упражнява контрол върху дейността на службите по трудова медицина съгласно Закона за здравословни и безопасни условия на труд.

За контакти: 1000 София, пл. „Св. Неделя“ № 5

тел.: 02 981 01 11

www.mh.government.bg

2.3.6. Национална агенция за приходите

Националната агенция за приходите осъществява контрол по отношение на:

- спазването на осигурителното законодателство, съгласно предоставените й правомощията;
- работодателите за изпълнението на задълженията им, свързани с подаване на уведомления до съответната териториална дирекция на Националната агенция за приходите за сключване, изменение или прекратяване на трудови правоотношения.

За контакти: 1000 София, бул. Дондуков 52

Информационен център на НАП: 0700 18 700

www.nap.bg

e-mail: nap@nra.bg и infocenter@nra.bg

2.3.7. Национален осигурителен институт

Националният осигурителен институт осъществява контрол по спазването на нормативните актове по държавното обществено осигуряване във връзка с дейността, възложена на Националния осигурителен институт.

За контакти: 1303 София, бул. „Ал. Стамболийски” № 62 – 64

тел.: 02 926 10 10; 089 419 10 10; 088 218 70 10

www.noi.bg

e-mail: noi@nssi.bg

2.4. Организации на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище

2.4.1. Организации на работодателите

2.4.1.1. Асоциация на индустриалния капитал в България (АИКБ)

АИКБ е сдружение с нестопанска цел за осъществяване на дейност в частна полза, действаща на основание на Закона за юридическите лица с нестопанска цел. Асоциацията е юридическо лице със седалище в град София и адрес на управление район "Изгрев", ул. "Фредерик Жолио-Кюри" № 20, ет. 8. За контакти: тел.: 00359 2/963 37 52, 963 37 56; website: www.bica-bg.org; e-mail: bica@bica-bg.org.

С Решение № 640 от 26 юли 2012 г. на Министерския съвет, АИКБ е призната за представителна организация на работодателите на национално равнище за срок от 4 години.

Целите на Асоциацията са:

- защита на общите интереси на нейните членове,
- усъвършенстване на корпоративното управление,
- развитие на инвестиционните процеси у нас,
- ускоряване на подготовката на нейните членове за участие в Единния европейски пазар.

2.4.1.2. Българска стопанска камара (БСК)

БСК е неправителствена организация, учредена на 25 април 1980 г., в която могат да членуват български и чуждестранни юридически и дееспособни физически лица, които извършват стопанска дейност. БСК е юридическо лице, със седалище град София, с адрес на управление община Столична, район "Триадица" ул."Алабин" 16-20. За контакти: тел.: 02/ 932 09 11, факс: 02/ 987 26 04; website: www.bia-bg.com; e-mail: office@bia-bg.com.

С Решение № 639 от 26 юли 2012 г. на Министерския съвет, БСК е призната за представителна организация на работодателите на национално равнище за срок от 4 години.

Основните цели на БСК са да:

- представлява и защитава интересите на своите членове пред държавните, обществени и международни органи и организации;
- съдейства за развитието на пазарна икономика в съответствие с интересите на своите членове;
- обединява интересите на своите членове, подпомага тяхното развитие за осъществяване на ефективна и преуспяваща стопанска дейност;

- представлява и защитава интересите на работодателите на местно, общинско, регионално, областно, браншово, отраслово, национално и международно равнища.

2.4.1.3. Българска търговско-промишлена палата (БТПП)

Българската търговско-промишлена палата е независимо сдружение за подпомагане, насърчаване, представителство и защита на стопанските интереси на своите членове и съдействие за европейската и международна интеграция на Република България. Палатата е юридическо лице със седалище в гр. София и адрес на управление район „Оборище", ул. „Искър" № 9. За контакти: телефонна централа: 02/8117 400, 987 26 31, автоматична телефонна централа: (02) 8117 + вътрешен номер; факс: 02/987 32 09; website: www.bcci.bg; e-mail: bcci@bcci.bg.

С Решение № 638 от 26 юли 2012 г. на Министерския съвет, БТПП е призната за представителна организация на работодателите на национално равнище за срок от 4 години.

2.4.1.4. Конфедерация на работодателите и индустриалците в България (КРИБ)

КРИБ е доброволно и неправителствено сдружение с нестопанска цел на български и чуждестранни производители и търговци, упражняващи дейност в България, както и на техни организации с нестопанска цел. Конфедерацията е юридическо лице, което осъществява своята дейност в частна полза, със седалище и адрес на управление гр. София, бул. "Александър Стамболийски" № 55. За контакти: 1463 София, ул. „Хан Аспарух" №8, тел.: +359 2 981 9169, факс: +359 2 988 6776, website: www.ceibg.bg, e-mail: office@ceibg.bg

С Решение № 637 от 26 юли 2012 г. на Министерския съвет, КРИБ е призната за представителна организация на работодателите на национално равнище за срок от 4 години.

Целите на Конфедерацията са:

- да представлява и защитава икономическите интереси на своите членове;
- да насърчава инвестиционната дейност на членовете си и да ги подпомага за насочване, управление и защита на инвестициите им;
- да защитава интересите на работодателите пред законодателната, изпълнителната и местната власт, синдикалните и представителните организации на работниците и служителите;
- да подпомага развитието на пазарните принципи в процеса на интеграцията на стопанството на България в европейското и в световното пазарно стопанство;
- да съдейства за разширяването на българския износ и преодоляване на препятствията пред него;

- да съдейства за сигурността на търговския оборот на принципите на почтеността, честността на пазарното поведение и зачитане на взаимните интереси;
- да стимулира икономическото сътрудничество с чуждестранни организации и партньори;
- да се застъпва за развитието на благоприятна правна и финансова уредба за укрепване и развитие на стопанската дейност в България;
- да работи за справедлив достъп до ресурсите на държавата и на международните организации за подкрепа на частния сектор;
- да насърчава отговорното гражданско и социално ангажиране на членовете си за напредъка на българското общество.

2.4.2. Организации на работниците и служителите

2.4.2.1. Конфедерация на независимите синдикати в България (КНСБ)

КНСБ е юридическо лице със свой печат, щемпел, знак, знаме и химн, утвърдени от нейния Координационен съвет (КС). Седалището на Конфедерацията е в град София, район Триадица, площад „Македония" №1 или друг определен от КС адрес. За контакти: 1040 София, пл. „Македония" №1, website: www.knsb-bg.org.

С Решение № 635 от 26 юли 2012 г. на Министерския съвет, КНСБ е призната за представителна организация на работниците и служителите на национално равнище за срок от 4 години.

Основната цел на КНСБ е представителство и защита на трудовите, социалните и синдикалните права и интереси на: синдикалните членове, работниците и служителите; специфични права на жените, безработните, инвалидите, децата, учащите, студентите, пенсионерите, самонаетите и временно пребиваващите в чужбина работници и служители български граждани, както и на чужди граждани работещи в България.

2.4.2.2. Конфедерация на труда „Подкрепа" (КТ „Подкрепа")

КТ „Подкрепа" е юридическо лице със седалище в гр.София. Този статут е придобит с вписване в регистъра на Софийски градски съд, съгласно процедурата за регистрация на сдружения с нестопанска цел. За контакти: 1000 София, ул. „Ангел Кънчев" 2, тел: (+359 2) 987 68 82, факс (+359 2) 987 05 57, website: www.podkrepa.org, e-mail: press_center @ podkrepa.org

С Решение № 636 от 26 юли 2012 г. на Министерския съвет, КТ „Подкрепа" е призната за представителна организация на работниците и служителите на национално равнище за срок от 4 години.

Цел и предмет на дейност

Защита на правата, достойнството, професионалните и социалните интереси на членовете на организацията в Конфедерацията чрез:

- осигуряване на правата в сферата на професионалната дейност, заплащането на труда, социалните условия, техническата безопасност и охраната на труда;
- защита на здравето, материалните, обществените и културните интереси на своите членове и техните семейства;
- съгласуване и защита интересите на работниците и служителите с тези на работодателите за просперитета на предприятията, с приоритет на работниците и служителите;
- полагане на системни усилия за осъществяване на пълното равенство между мъжете и жените при реализиране на трудовите им права;
- провеждане на обучение, консултации и квалификация в областите на трудово-правните отношения, социалното осигуряване, условията на труд, екологията, индустриалните отношения, заетостта, професионалната квалификация, преквалификация и основите на гражданското общество;
- разпространяване на демократични идеи и укрепване на доверието, взаимопомощта и солидарността в обществото;
- влияние върху формирането на социално-икономическата политика на държавата за подобряване материалното състояние и справедливото разпределение на обществения продукт въз основа на принципите на социалното партньорство;
- противопоставяне на всякакви опити за въвеждане на каквато и да е форма на диктатура като държавно управление;
- противопоставяне на дискриминация поради расова, национална, етническа или религиозна принадлежност.

2.5. Капацитет на организациите за участие при формиране и реализиране на политиката по БЗР за икономическа дейност „ Производство на лекарствени вещества и продукти”:

2.5.1. Членове на организации на работодателите, признати за представителни на национално равнище

1. Българска асоциация за фармацевтични технологии (БАФТ)

1.1. Учредяване - Българска асоциация за фармацевтични технологии е създадена през април 2010 г.

1.2. Правен статут - Българска асоциация за фармацевтични технологии е сдружение – юридическо лице с нестопанска цел, учредено съгласно разпоредбите на Закона за юридическите лица с нестопанска цел (ЗЮЛНЦ).

За дейността на сдружението се прилагат разпоредбите на Закона за юридическите лица с нестопанска цел, както и действащото българско законодателство, настоящият устав и приетите въз основа на тях решения на общото събрание и управителния съвет.

1.3. Дейности, цели и задачи

Сдружението има за свои основни цели:

- защита на икономическите и професионални интереси на своите членове;
- насърчаване дейността по внедряване и прилагане на научните достижения в областта на фармацевтичните технологии за разработване, производство, продажба и употреба на лекарствени продукти и хранителни добавки;
- подготовка и организиране на национални и международни форуми за обмяна на опит и информация в областта на фармацевтичните технологии;
- повишаване нивото на образователна и професионална компетентност на своите членове;
- подпомагане професионалната квалификация и преквалификация на своите членове;
- усъвършенстване и хармонизиране на законодателната рамка в областта на фармацевтичните технологии, производството и търговията с лекарствени продукти и хранителни добавки;
- създаване и поддържане на високи стандарти във фармацевтичните технологии и производството на лекарствени продукти и хранителни добавки;
- подпомагане и насърчаване на увеличението на дела на местното производство на българския фармацевтичен пазар;
- въвеждане на актуални дисциплини във професионалните фармацевтични факултети с цел подготовка на висококвалифицирани кадри за индустриалната фармация;

Дейност:

- организиране работни срещи, семинари, лекции;
- поддържане на връзка с компетентните местни и европейски власти;
- представяне на становища при изготвянето на проектозакони и други нормативни актове;
- оказване на помощ и защита при накърняване правата и интересите на членовете си;
- развиване на сътрудничеството със сродни организации в страната и в чужбина;
- участие в научни проекти за създаване на нови фармацевтични продукти;
- участие в създаването на научно-технологичен и изследователски център;
- поддържане и осъвременяване на база данни от научна и техническа информация;
- сътрудничество с фармацевтичните факултети в страната и чужбина;
- кандидатстване по различни програми и фондове за набиране на средства с оглед осъществяване целите на сдружението.

1.4. Органи на управление:

1.4.1. Общо събрание - Колективен Върховен орган на сдружението. Общото събрание се състои от всички пълноправни членове на сдружението.
1.4.2. Управителен съвет - Управителният съвет се състои от пет лица – членове на сдружението. Юридически лица, които са членове на сдружението, могат да посочват за членове на управителния съвет и лица, които не са членове на сдружението. Членовете на управителния съвет се избират за срок от три години. Управителният съвет избира от своя състав председател, който представлява сдружението пред трети лица.
1.4.3. Председател - Председателят осъществява общото ръководство на работите на сдружението. Той организира дейността сдружението и изпълнява функциите, предвидени с устава или възложени му от Общото събрание или Управителния съвет. Председателят представлява сдружението пред трети лица. При отсъствие на председателя на сдружението, заместник - председателят изпълнява временно неговите функции.

1.5. Структура
Членове на БАФТ са Софарма АД, Актавис България, Ади фарм ЕАД, Рамко фарм, Фармацевтични заводи Милве АД, Химакс Фарма ЕООД и др.

За контакти:
Адрес: гр.София 1164, ул. „Кричим" 76
Тел: (+359 2) 865 04 26,
Web: http://bapht.org/ e-mail: office@bapht.org

2. Българска генерична фармацевтична асоциация "БГ Фарм"

1.1. Учредяване - "БГ Фарм" (до септември 2008 г. - Сдружение на българските фармацевтични производители) е създадена през юли 2001 г.

1.2. Правен статут - Българска генерична фармацевтична асоциация е юридическо лице с нестопанска цел и е сдружение за осъществяване на дейност в частна полза.

1.3. Дейности, цели и задачи
Основна цел на Сдружението е защита на интересите на неговите членове и осигуряване на условия за развитие на стабилна система на здравеопазване и лекарствоснабдяване в страната.

Диалог и взаимодействие с изпълнителната и законодателната власти
С експертното си участие в дискусиите за промяна на Закона за лекарствата и аптеките в хуманната медицина през 2002 г., Сдружението на Българските Фармацевтични Производители подкрепи работата на парламентарното мнозинство и по този начин спомогна за предсрочно хармонизиране на българското законодателство с Европейските директиви в областта на производството и употребата на фармацевтични продукти в ЕС, като прогресивно наложи въвеждането на правилото "Болар" в българската регулаторна практика.

От м.септември 2008 г. Общото събрание на СБПФ взе решение за промяна на Устава и името на Сдружението на Българска Генерична Фармацевтична Асоциация

(БГФармА), създавайки възможност за членство в асоциацията на всички генерични фармацевтични производители - български и чуждестранни, които доставят своите лекарствени продукти на българския пазар.

Българска Генерична Фармацевтична Асоциация се стреми да участва активно в процеса на изготвяне на национална лекарствена политика, съвместно с институции като Министерство на здравеопазването, Националната здравноосигурителна каса, Изпълнителната агенция по лекарствата и парламентарната комисия по здравеопазване, както и при текущи изменения на редица подзаконови актове и наредби, свързани с регулирането на регистрационните режими за фармацевтичните продукти на свободния и субсидирания пазар в страната.

Основна задача на БГФАРМА е градивното сътрудничество при изграждане и поддържане на икономически и регулаторни механизми в подкрепа на генеричната фармацевтична промишленост като част от националния и глобален пазар на генерични лекарствени продукти, с цел по-широкото използване и разпространение на достъпни лекарства за нуждите на здравеопазването на повече потребители и пациенти.

1.4. Органи на управление:

1.4.1. Общо събрание - Общото събрание се състои от всички пълноправни членове на Сдружението. Юридическите лица, членове на Сдружението, се представляват в Общото събрание от лицата, които ги представляват по закон. Юридическите лица, членове на Сдружението, могат да се представляват в Общото събрание на Сдружението и от друго, изрично упълномощено лице.

1.4.2. Управителен съвет - Управителният съвет се състои от седем юридически лица – пълноправни членове на Сдружението, които се представляват в заседанията на Управителния съвет от техните законни представители или изрично упълномощени от тях лица. Членовете на управителния съвет се избират за срок от две години и могат да бъдат преизбирани без ограничение. Същите имат правото и са задължени да продължат да осъществяват функциите си и след изтичането на мандата им до избора на нови членове на управителния съвет. Управителният съвет избира от своя състав Председател и Заместник-председател. Членовете на Управителния съвет не получават възнаграждение за работата си в съвета.

БГФармА се управлява от Управителен съвет, включващ "Софарма" АД, "Унифарм" АД, "Балканфарма Дупница" АД, "Балканфарма Троян" АД, "Медика" АД, "Тева Фармасютикълс България", "Зентива БГ "

1.4.3. Изпълнителен директор - Изпълнителният директор на Сдружението се назначава от Управителния съвет за срока на мандат на Управителния съвет.

1.4.4. Контролен орган на сдружението е Контрольорът

1.4.5. Спомагателни органи – Секретариат на Изпълнителния директор, Консултативен съвет към Управителния съвет и комисия по етика.

1.5. Структура

В сдружението членуват пълноправни, асоциирани и почетни членове. Пълноправни членове на Сдружението са търговски дружества с предмет на дейност, свързан с производството на генерични лекарствени продукти и тяхното разпространение на българския пазар, независимо от вида на тяхната собственост, включително чуждестранни юридически лица.

Пълноправни членове на Сдружението могат да бъдат също търговски камари и професионални организации, независимо дали са местни или чуждестранни, регионални или национални, включително двустранни камари, представляващи чуждестранния бизнес в България, доколкото са свързани със сферите на фармацията, медицината, здравеопазването и здравното осигуряване в България.

Българската Генерична Фармацевтична Асоциация се наложи като единствената браншова организация, представителна за генеричната фармацевтична индустрия в България, както и за чуждестранни генерични производители, доставящи своите лекарствени продукти на българския пазар. Тя обединява шестнадесет генерични фармацевтични компании. Първите чуждестранни генерични фармацевтични производители, които станаха редовни членове на БГФармА са Вьорваг Фарма, Тева Фармасютикълс България и Зентива БГ.

Членове на асоциацията са фирми и компании, чийто основен предмет на дейност е производството на лекарства и галено фасовъчни форми [29]

Софарма АД; Балканфарма-Дупница АД; Унифарм АД; Тева Фармасютикълс България ЕООД; БУЛ БИО - НЦЗПБ ЕООД; Медика АД, Зентива БГ ЕООД; Балканфарма-Троян АД; Търговско представителство „Сандоз д.д.“; Българска роза Севтополис АД; ТП "ГЕДЕОН РИХТЕР"; КРКА ТП в България; Фармацевтични заводи Милве АД; Биофарм инжинеринг АД; Търговско представителство ЕГИС; Инбиотех ООД; Адифарм ЕАД; Фармахим Холдинг ЕАД; Вьорваг Фарма България

За контакти:
Адрес: гр.София 1463, ул.” Хан Аспарух” 8
Тел: (+359 2) 421 97 86, Факс: (+359 2) 421 97 91
website: http://www.bgpharma.bg , e-mail: office@bgpharma.bg

2.5.2. Членове на организации на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище

1. Национална федерация на труда „Химия и индустрия”

1.1. Учредяване - 31 март 1990 г. в гр. Казанлък. През май 1992 г. е проведен Извънреден конгрес, I Редовен конгрес - юни 1993 г., Извънреден конгрес - май 1996 г., III - Редовен конгрес - юни 1997 год. IV Конгрес - юни 2001 г. , V Конгрес - юли 2005 г.

1.2. Правен статут
НФТ "Химия и индустрия" е самостоятелно юридическо лице регистрирано с ФД № 28525/1992 г. в Софийски градски съд като синдикално сдружение с нестопанска цел.
НФТ “Химия и индустрия” е независима от държавните и административните структури, органите и организациите на работодателите, политическите партии и движения и други обществени и синдикални организации, като осъществява

[29] http://www.bgpharma.bg/bg/nashite-chlenove.html

дейността си в съответствие с Конституцията и законите в Република България и своя Устав.
НФТ "Химия и индустрия" обединява синдикални организации изградени на браншов професионален признак в предприятията от химическата, нефтопреработващата, каучуковата, фармацевтичната, пластмасо - преработващата, парфюмерийно - козметичната промишленост, снабдяването и търговията с природен газ, химически и петролни продукти и други сродни браншове на химическия сектор

1.3. Дейности, цели и задачи

НФТ "Химия и индустрия" има за основна цел защитата и представителството на трайните и непосредствени интереси на своите членове в областта на труда, заетостта, трудовите отношения, заплащането, социалното осигуряване и жизненото равнище и защитава следните трудови**,** социални и синдикални права:

- Правото на труд, квалификация и преквалификация, свободен избор на професия и работно място и условия за професионална реализация;
- Правото на безопасни и здравословни условия на труд, екологично чиста производствена и жизнена среда и осигуряване на пълноценно здравно обслужване;
- Правото на свободно и равноправно договаряне с работодателите и участие на представителите на наемния труд в управлението на колективната трудова дейност;
- Правото на справедливо заплащане на труда, участие в разпределението на социалните разходи и гарантиран социален минимум и жизнено равнище;
- Правото на социално подпомагане, обезщетение при безработица, социално осигуряване и защита срещу незаконни действия в трудовите отношения;
- Правото на синдикална дейност в предприятията, на свободно и доброволно сдружаване в синдикални организации.

НФТ "Химия и индустрия" постига основната си цел за защитата и представителството на трайните и непосредствени интереси на своите членове в областта на труда, заетостта, трудовите отношения, заплащането, социалното осигуряване и жизненото равнище като:

- Обединява и координира действията на синдикалните организации, представлява и защитава техните интереси и спомага постигането на общите цели;
- Участвува в преговори с представителите на работодателите за подписване на колективни трудови договори и споразумения;
- Осъществява специфичните функции за синдикален контрол според правомощията си в трудовото и социалното законодателство;
- Разработва предложения, проекти и становища по социалното партньорство, колективното договаряне и нормативните актове в областта на труда, доходите и социалното осигуряване;
- Организира и подпомага протестни и солидарни синдикални действия в защита на исканията на своите членове и общите интереси на синдикалното движение;

- Осъществява взаимодействието с международни синдикални организации и двустранни международни контакти за синдикално сътрудничество.

Предизвикателства и приоритети 2015 г.[30]
Програма за синдикална политика за безопасност и здраве на работното място31

1.4. Органи на управление:
Конгресът е висшият ръководен орган на НФТ "Химия и индустрия", който се свиква редовно на 5 години.
Ръководен орган на НФТ "Химия и индустрия" в рамките на мандата е Федералният координационен съвет[32]
Оперативното ръководство на НФТ "Химия и индустрия" се осъществява от Председателство. Управителен съвет[33]
Финансовото и организационното състояние на НФТ "Химия и индустрия" се контролира от Федерална контролна комисия[34]

1.5. Структура - има изградени 3 регионални структури

1.6. Член на: Конфедерация на независимите синдикати в България (КНСБ)

За контакти:
Адрес: гр.София 1000, пл. "Македония" 1
Тел/Факс: (+359 2) 987 39 07
web: www.nft-chemical.eu e-mail: nft@nft-chemical.eu

2. Федерация "Химия"

1.1. Учредяване – Федерация "Химия" е учредена през януари 1992 г.
1.2. Правен статут – и е пълноправен член на КТ „Подкрепа", една от двете представителни на национално ниво синдикални организации. Организацията е член на IndustriaAl Global Union (Енергетици, химици, миньори, машиностроители и металурзи) и в EIWF (Европейската федерация на работещите в промишлеността).
1.3. Дейности, цели и задачи – Основна задача, която стои пред ръководството на Федерацията е чрез консултиране и информиране на членовете, участващи в Комитетите и групите по условия на труд (КУТ, ГУТ), чрез обучения свързани с промените в Българското и международно законодателство, запознаване с Конвенция 176, да надграждат своите знания. Това допринася за мотивирано, активно и ползотворно участие в заседанията на КУТ.
Представители на Федерацията участват в заседанията на отрасловия съвет по БЗУТ към МИЕТ в химическия сектор.
Във връзка със сключено национално споразумение между КТ "Подкрепа" и ИА „ГИТ" се правят съвместни проверки по прилагане на ЗБУТ в предприятията от химическата промишленост.

[30]Източник: http://www.nft-chemical.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=228&Itemid=48
[31]Източник: http://www.nft-chemical.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=231&Itemid=48
[32]Източник: http://www.nft-chemical.eu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=2&Itemid=3
[33]Източник: http://www.nft-chemical.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=225&Itemid=47
[34]Източник: http://www.nft-chemical.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=18

Периодично се провеждат семинари и кръгли маси по БЗУТ с експерти на КТ „Подкрепа“.
Представители на Федерацията вземат участие в ежегодните Конференции, провеждани в Европейската седмица по безопасност и здраве при работа, включително и в последната проведена през м. октомври 2012 г. под надслов „Здравословни работни места” „Да работим заедно за превенция на риска”.
Участие в семинар на тема „Действия при нарушаване на трудовото законодателство и изискванията при осигуряване на безопасност и здраве при работа – октомври 2011 г.
Представители на Федерацията са участвали в световна Конференция на ICEM за химическата промишленост през октомври 2010 г. в Истамбул.
Членове на Федерацията са взели участие и в Националната Кампания на КТ „Подкрепа” – Електронна платформа за дистанционно обучение „Достоен труд” 2007-2013 по оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”. В програмата е включен курс „Трудови права”, в който са включени т.5. „Безопасност и здраве при работа” и т.6. „Работно време, режим на труд и почивка”, като участниците в курса ще имат възможността да придобият и развият ключови умения.
През 2011 г. се проведе Национална кампания на КТ „Подкрепа” за „Безопасност и здраве при работа”. В рамките на кампанията, съгласно изискванията на ЗЗБУТ и Наредба 4 на МТСП и МЗ, се осъществят ежегодни въвеждащи и начални обучения на представителите в КУТ и ГУТ за повишаване на компетентността им, като инструмент, за подобряване на работната среда с оглед практическо прилагане на всички общоевропейски и национални насоки и изисквания в тази област.
Представители на Федерацията участват в семинари организирани от Браншовата Камара на химическата промишленост по Responsible Care[35], REACH[36] и CLP[37].

1.4. Органи на управление - Върховен орган на Федерацията е Национална Конференция, която приема Устав и избира Изпълнителен съвет, който се състои от председател, заместник председател и федерални секретари с мандат от 4 години. В състава на ИС са избрани представители на основни за химическия сектор производства: торова промишленост, фармацевтична промишленост, производство на калцинирана сода и съпътстващи, производство на целулоза и хартия, производство на стъкло и стъклени изделия, нефтопреработване, добив на газ и разпределение.
В периода между две Конференции най-висшият орган е Федеративният съвет. Членове на ФС са: членовете на ИС и председателите на ФСО (фирмените синдикални организации) и синдикалните секции в предприятията от отрасли на химическата промишленост (фармация, козметика, бои и лакове, производство на минерални торове, производство на стъкло, производство на целулоза и хартия, каучук и пластмаси, газодобив и разпределение, нефтопреработване). Федеративният съвет провежда годишно минимално 4 заседания, на които се обсъждат важни за Федерацията въпроси и се вземат решения. Федеративният съвет работи по приет Правилник, избира Федеративна Контролна комисия и одобрява Правилника и за

[35] Responsible Care е глобална инициатива на химическата промишленост по света. Тя е доброволен ангажимент за непрекъснато подобряване на безопасността, здравето и състоянието на околната среда при производствените процеси и чрез произвежданите продукти в полза на цялото общество.
[36] Краткото наименование на Регламент (ЕО) No 1907/2006 на Европейския Парламент и на Съвета от 18 декември 2006 г. за регистрацията, оценката, разрешаването и ограничаването на химични вещества., който влиза в сила на 1 юни 2007 и замества голям брой европейски директиви и регламенти, създавайки единна система за управление на химичните вещества.
[37] Класифициране, етикетиране и опаковане на вещества и смеси.

работа. Председателят на ФКК е член на Федеративния съвет без право на глас. Заседанията на ФС са открити, на тях могат да участват, както редови членове, така и експерти по различни въпроси, касаещи работата на Федерацията.

1.5. Структура - Към настоящия момент са изградени 3 (три) ФСО и 36 синдикални секции.
1.6. Член на - Конфедерация на труда „Подкрепа”

За контакти:
Адрес: гр.София 1125, бул. "Драган Цанков" 35, ет.2, стая 204 и 205
тел./факс 02/8703009
e-mail: fcw@mail.bg

2.6. Други организации с функции в областта на БЗР

2.6.1. Лаборатории за измерване факторите на работната среда и органи за контрол

Установяването на съответствието на работната среда, трудовия процес, използваната технология и работното оборудване с нормите и изискванията за безопасни и здравословни условия на труд се осъществява посредством подходите, методите и формите за извършване на оценката на риска (чл. 217, ал. 1 на Наредба № 7 за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване).

Съгласно чл. 10, ал. 1 на Наредба № 5 за реда, начина и периодичността на извършване на оценка на риска, един от източниците на информация за оценяване на риска са данните от проведени наблюдения и измервания на факторите на работната среда и на специфични показатели за безопасност на работни процеси, работно оборудване и работни места. Измерват се:

- специфичните показатели за безопасност на работни процеси, работно оборудване и работни места;
- стойностите на елементите за микроклимата, токсичните вещества и праха във въздуха, шума, вибрациите, осветлението и лъченията;
- физическото натоварване на работниците и служителите.

Лаборатории за измерване факторите на работната среда и органи за контрол за икономическа дейност “Производство на лекарствени вещества и продукти”[38]

1. Медитрайлаб при Медитрайл интернешенълс ЕООД
1. Юридическо лице
Медитрайл интернешънълс ЕООД
2. Сертификат №: 67 ЛИ
3. Валидност: 19.05.2012-31.03.2013

[38] Източник: http://www.nab-bas.bg/bg/searchaccreditation

4. Дата на първоначална акредитация: 30.03.2009
5. Обхват на акредитацията
Да извършва изпитване на: Лекарствени вещества и/ или лекарствени продукти с активна съставка - химически субстанции
За контакти:
Адрес: гр.София 1113, ул. "Акад. Георги Бончев" БАН,блок 9, стая 516
Тел: (+359 2) 963 13 28, Факс: (+359 2) 866 51 07
e-mail: meditrial@medtr-bg.com ; laboratory@medtr-bg.com

2. Централна химична лаборатория и Микробиологична лаборатория към направление "Качествен контрол" при "Софарма" АД
1. Юридическо лице
Софарма АД
2. Сертификат №: 273 ЛИ
3. Валидност: 16.09.2010-30.09.2014
4. Дата на първоначална акредитация: 16.09.2010
5. Обхват на акредитацията
Да извършва изпитване и вземане на проби от лекарствени продукти предназначени за хуманната медицина: Изходни вещества (активни и помощни вещества). Таблети и капсули. Парентерални форми предназначени за подкожна, интрадермална, интрамускулна и интервенозна употреба. Галенични форми.

За контакти:
Адрес: Гр. София 1220, кв. "Надежда", ул. "Илиенско шосе" № 16, пл.А и пл. Б
Тел: (+359 22) 813 41 56, Факс: (359 2) 936 20 37
e-mail: dboneva@sopharma.bg ; nhalacheva@sopharma.bg

2.6.2. Служби по трудова медицина

Законът за здравословни и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ) задължава работодателите да осигурят обслужване на своите работници и служители от регистрирани служби по трудова медицина (СТМ) (чл. 25 ЗЗБУТ).

Службите по трудова медицина се създават от:

- работодателите самостоятелно или съвместно с други работодатели;
- юридически или физически лица, регистрирани по Търговския закон, по Закона за кооперациите или по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, както и от дружества по законодателството на държава - членка на Европейския съюз, или на държава - страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство, за обслужване на работещи;
- лечебните заведения, учредени като самостоятелни юридически лица, за обслужване на работещи.

Когато за работодателя е практически невъзможно сам или в съдружие да създаде служба по трудова медицина, той сключва договор с регистрирана служба по трудова медицина.

Основни функции на СТМ (чл. 25, ал. 2 ЗЗБУТ)

Службите по трудова медицина са звена с предимно превантивни функции. Те консултират и подпомагат работодателите, комитетите и групите по условия на труд в планирането и организирането на дейностите по:

- осигуряване и поддържане на здравословни и безопасни условия на труд;
- укрепване на здравето и работоспособността на работещите във връзка с извършваната от тях работа;
- приспособяване на работата към възможностите на работещия, като се отчита неговото физическо и психическо здраве.

Регистър на СТМ

Министерството на здравеопазването води публичен регистър на службите по трудова медицина. Данните от регистъра се публикуват на страницата на Министерството на здравеопазването в интернет - http://www.mh.government.bg/. Регистърът съдържа:

- номер и дата на издаване на удостоверението за регистрация на служба по трудова медицина или на удостоверението за промяна на регистрацията на служба по трудова медицина;
- наименование, седалище и адрес на управление и телефон на лицата, които са създали служба по трудова медицина;
- поименен списък на специалистите от минималния състав на СТМ ;
- номер и дата на заповедта за заличаване на регистрирана служба по трудова медицина;
- настъпили промени по вписаните обстоятелства по регистрация на СТМ.

III. МЕХАНИЗМИ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ СПАЗВАНЕТО НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ПО БЗР

Механизмите за спазването на законодателството по безопасност и здраве при работа могат да се обособят в няколко групи:

- контрол за спазване на законодателството;
- информиране, консултиране и технически съвети на работодателите и на работниците и служителите за методите за спазване на законодателството;
- сътрудничество чрез методите на социалния диалог с представители на организациите на работодателите и работниците и служителите;
- координация и взаимодействие между контролните органи на изпълнителната власт.

Взаимодействието между изброените по-долу органи с контролни функции в областта на безопасността и здравето при работа се осъществява на основание раздел III „Взаимодействие между контролните органи" от Закона за инспектиране на труда (ЗИТ). Взаимодействието се извършва чрез съвместни проверки и обмен на информация (чл. 7, ал. 1 ЗИТ) между контролните органи при осъществяване на дейностите по инспектиране на труда. Съвместните проверки (чл. 7, ал. 3 ЗИТ) се осъществяват:

- в съответствие с Националната програма за инспектиране на труда;
- по искане на Министерския съвет;
- при възлагане от органите на прокуратурата;
- по предложение на Националния съвет за инспектиране на труда;
- по постъпили жалби и сигнали за нарушения на законодателството;
- в случай на аварии в предприятията и в зависимост от данните за причините и големината на аварията;
- при трудова злополука, причинила смърт, при злополука, причинила увреждане на повече от трима работещи, както и при всяка злополука, за която има основание да се предполага, че ще доведе до инвалидност - в зависимост от данните за причините и компетентностите на органите.

Органите с контролни функции в областта на безопасността и здравето при работа се създават и изпълняват дейността си на основание специален закон, с който се определя държавната политика в конкретна област.

- **Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда"**
- **Държавната агенция за метрологичен и технически надзор**
- **Дирекцията за национален строителен контрол към Министъра на регионалното развитие и благоустройството:**
- **Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението" на Министерството на вътрешните работи**
- **Министерство на околната среда и водите**
- **Министерство на здравеопазването**
- **Национална агенция за приходите**
- **Национален осигурителен институт**

Функциите на горните контролни органи са представени подробно в Профил по БЗР на национално ниво.

IV. КООРДИНАЦИЯ И СОЦИАЛНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

4.1. Постоянни или временни структури на тристранно/двустранно сътрудничество на национално и отраслово ниво

4.1.1. Постоянни или временни структури на тристранно/двустранно сътрудничество на национално ниво

Икономически и социален съвет (ИСС)

ИСС е създаден със Закона за Икономически и социален съвет (обн., ДВ, бр. 41 от 2001 г., изм., бр. 120 от 2002 г., изм. и доп., бр. 20 от 2003 г., изм., бр. 17 от 2006 г., изм. и доп., бр. 36 от 2008 г., изм., бр. 82 от 2009 г.) като консултативен орган, изразяващ волята на структурите на гражданското общество по икономическото и социалното развитие. Икономическият и социален съвет е юридическо лице на бюджетна издръжка със седалище София. (адрес за контакти: София 1784, бул. „Цариградско шосе" № 111, тел. 939 80 11, e-mail: office@esc.bg)

Съветът има за цел:

- да осигури участието на широк кръг представители на гражданското общество в обществения и икономическия живот, като утвърждава принципите на правовата демократична и социална държава;
- да служи като постоянна институционална форма за социален и граждански диалог и за консултации по икономическата и социалната политика между президента на републиката, Народното събрание и Министерския съвет и структурите на организираното гражданско общество;
- да отговори на законния стремеж на обществените и икономическите групи, на структурите на гражданското общество да изразяват мнения, становища и предложения по отношение на актове на законодателната и изпълнителната власт, които засягат техните интереси;
- да утвърждава принципите на демокрация с пряко участие, като прилага опита на Европейския икономически и социален комитет и на други сродни национални и международни организации на основата на сътрудничество с тях.

Национален съвет за тристранно сътрудничество (НСТС)

НСТС е орган за осъществяване на сътрудничество и консултации на национално равнище при регулирането на трудовите и непосредствено свързаните с тях отношения, осигурителните отношения, както и въпросите на жизненото равнище.

Организацията и дейността на НСТС и на отрасловите, браншовите и общинските съвети за тристранно сътрудничество са уредени с Правилник за организацията и дейността на съветите за тристранно сътрудничество, издаден от председателя на Националния съвет за тристранно сътрудничество (обн., ДВ, бр. 57 от 2001 г.).

Функции и задачи на НСТС

- НСТС обсъжда и дава мнения по проекти на нормативни актове, уреждащи

въпросите на:

- трудовите и непосредствено свързаните с тях отношения;
- здравословните и безопасните условия на труд;
- заетостта, безработицата и професионалната квалификация;
- общественото и здравното осигуряване;
- доходите и жизненото равнище;
- въпроси, свързани с бюджетната политика;
- социалните последици от преструктурирането и приватизацията.

- НСТС координира работата на национално равнище по програми, отнасящи се до въпросите на социалния диалог, с национално и международно финансиране, в които участват всички представени в НСТС страни.

Национален съвет за по условия на труд (НСУТ)

Създаден е със Закона за здравословни и безопасни условия на труд, като постоянен орган за осъществяване на координация, консултации и сътрудничество при разработването и осъществяването на политиката за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на национално равнище.

Функции и задачи на НСУТ

- оказва помощ и съдействие при осъществяване на политиката в областта на безопасността и здравето при работа;
- обсъжда всички въпроси, свързани с условията на труд и предлага мерки за подобряването им;
- изисква от отделните министерства, ведомства, други организации и търговски дружества информация за състоянието на условията на труд;
- внася в Министерския съвет информация по обсъжданите проблеми и прави предложения;
- обсъжда проекти на нормативни актове по въпросите на условията на труд и изразява становище преди приемането им от съответния държавен орган;
- прави предложения за изменение и допълнение на нормативни актове в областта на безопасните и здравословни условия на труд;
- взема решение за създаване на отраслови или браншови структури за тристранно сътрудничество по условия на труд и периодично обсъжда тяхната дейност;
- създава помощни структури към съвета за решаване на специфични въпроси;
- обсъжда основните насоки и координира дейността на органите, на които е възложено упражняването на контрол в областта на условията на труд;
- проучва и популяризира наш и чужд опит, организира национални конкурси, семинари, акции и други форми за стимулиране на дейността;
- възлага проучването и разработването на проекти за решаване на национал-

но значими и други важни проблеми по условията на труд с конкретна практическа приложимост и висок социален ефект;

- осъществява и други функции и задачи, възложени с нормативни актове и по решения на Националния съвет за тристранно сътрудничество;
- поддържа връзки със средствата за масово осведомяване и популяризира проблемите и мерките, свързани с безопасните и здравословни условия на труд;
- приема годишен план за работа, ежегодно обсъжда дейността си и предприема мерки за подобряването й;
- обсъжда годишния план за работа на ИА „ГИТ“ преди утвърждаването му от министърът на труда и социалната политика и годишните отчети за дейността на ИА „ГИТ“;
- ежегодно съгласува Програмата за работа и бюджета на фонд „Условия на труд“ преди утвърждаването им от министърът на труда и социалната политика;
- обсъжда Годишния доклад за дейността на фонд „Условия на труд“ преди утвърждаването му от министърът на труда и социалната политика.

4.1.2. Постоянни или временни структури на тристранно/двустранно сътрудничество на отраслово ниво

Проучването в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти“ не установи действащи съвети, комисии, бордове, комитети, споразумения или други механизми, създадени с цел осигуряване на консултации, координация и сътрудничество между всички участници в управлението на БЗР конкретно за икономическата дейност.

4.2. Действащи колективни трудови договори (КТД) за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” не беше установен действащ браншови колективен трудов договор.

V. ОБУЧЕНИЕ, ИНФОРМИРАНЕ И КОНСУЛТИРАНЕ

5.1. Законодателната рамка за осигуряване на професионално образование и обучение, и обучение по правилата за осигуряване на БЗР

5.1.1. Закони

- Закон за народната просвета (ЗНП)
- Закон за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план (ЗСООМУП)
- Закон за професионалното образование и обучение (ЗПОО)
- Закон за признаване на професионални квалификации (ЗППК)

Подробна информация за съдържанието на цитираните закони се съдържа в Профил по БЗР на национално ниво.

5.1.2. Правилници и наредби

За конкретизиране на законовите разпоредби в областта на професионалното образование и обучение са утвърдени множество правилници и наредби.

Водещо място имат правилниците за прилагане на Закона за народната просвета, на Закона за насърчаване на заетостта, Устройствените правилници на Министерството на образованието, младежта и науката, на Министерството на труда и социалната политика, на Агенцията по заетостта и Правилника за дейността на Националната агенция за професионално образование и обучение.

В практиката се прилагат повече от 140 наредби, от които 126 наредби за придобиване на квалификации по професии за ПОО.

От наредбите основно значение имат:

- Наредба № 3 за системата на оценяване;
- Наредба № 4 от 16.04.2003 г. за документите в системата на народната просвета;
- Наредбата за условията и реда за поддържане на списъка на регулираните професии в Република България;
- Списък на професиите за професионално образование и обучение (СППОО).

Подробна информация за съдържанието на цитираните наредби се съдържа в Профил по БЗР на национално ниво.

5.2. Системата на професионалното образование и обучение, и по правилата за осигуряване на БЗР

Системата за професионално образование и обучение (СПОО) е определена със Закона за професионалното образование и обучение и включва държавни органи на национално и регионално ниво и неправителствени организации (представлявани от организациите на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище).

По данни от информационната система на Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО) са идентифицирани следните центрове за професионално образование (ЦПО) за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти" (Приложение №1)

Източници на информация, поддържащи регистри/списъци на други лица, които провеждат обучения по БЗР:

Държавни институции на национално ниво

Министерският съвет
Определя държавната политика в областта на образованието, в т.ч. на професионалното образование и обучение, на заетостта и пазара на труда.

Министерството на образованието, младежта и науката
Министерството на образованието, младежта и науката провежда държавната политика в областта на ПОО.

Министерството на труда и социалната политика
Министерството на труда и социалната политика участва в провеждането на държавната политика в областта на ПОО.

Министерството на здравеопазването:

- участва в съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- определя хроничните заболявания и физическите увреждания, които са противопоказни при професионалното образование и професионалното обучение, по професии от Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- определя съвместно с Министерството на образованието, младежта и науката професиите, по които професионалното образование и професионалното обучение е подходящо за здравословното състояние на обучаемите с хронични заболявания и физически увреждания, със сензорни увреждания и с умствена изостаналост;
- определя изискванията за здравословни условия при практическото обучение и здравно-физиологичните изисквания към седмичните разписания, както и контролира изпълнението им чрез органите на Държавния здравен контрол;
- определя свои представители в управителния съвет и в експертната комисия по професионално ориентиране на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Отрасловите министерства:

- участват в разработването, съгласуването и актуализирането на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- участват в разработването, съгласуването и актуализирането на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- участват в съгласуването на държавния план-прием в училищата, които финансират;
- разпределят утвърдените по бюджета им финансови средства за професионално образование и професионално обучение и контролират тяхното използване;
- определят свои представители в управителния съвет и в експертните комисии по професионални направления на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Национална агенция за професионално образование и обучение (НАПОО)

Националната агенция за професионално образование и обучение е държавен орган за лицензиране на дейности в системата на професионалното образование и обучение, както и за координация на институциите, имащи отношение към професионалното ориентиране, обучение и образование.

Държавни институции на регионално ниво - Общини

Общините участват във формирането на политика в областта на професионалното образование и обучение на територията им по отношение на:

- потребностите от кадри;
- професионалното ориентиране на ученици, безработни, както и на други лица;
- разпределянето на утвърдените по бюджета им финансови средства за професионално образование, обучение и ориентиране и контролира тяхното използване;
- развитието на материално-техническата база на училищата, центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране чрез финансови средства от общинските бюджети;
- определянето на държавния план-прием в училищата.

Регионалните инспекторати по образованието (РИО) на Министерството на образованието, младежта и науката

РИО провеждат държавната политика в областта на професионалното образование и обучение в съответния регион, като:

- координират взаимодействието между училищата, центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране с регионалните служби по заетостта и бюрата по труда, с регионалните инспекции за опазване и контрол на общественото здраве, с

органите на местното самоуправление и с регионалните структури на социалните партньори;

- съгласуват предложенията на училищата за държавния план-прием;
- участват в организирането на изпитите за придобиване на професионална квалификация.

Организациите на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище

Организациите на работодателите

- участват в разработването, актуализирането и съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- участват в разработването, съгласуването и актуализирането на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- участват в организирането и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация и предлагат представители за участие в изпитните комисии;
- определят своите представители в управителния съвет и в експертните комисии на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Организации на работниците и служителите

- участват в актуализирането на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- участват в разработването, актуализирането и съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- определят свои представители в управителния съвет и в Експертната комисия по професионалното ориентиране на Националната агенция за професионално образование и обучение.

VI. СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ И ЗАСТРАХОВАНЕ

6.1. Законодателната рамка, свързана със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване.

Нормативните документи, с които се регулират обществените отношения, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване са:

- Закон за здравословни и безопасни условия на труд;
- Кодекс за социално осигуряване;
- Методика за реда и начина на определяне размера на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест.

Работещите се осигуряват задължително за професионално заболяване и трудова злополука, като осигурителните вноски са за сметка на работодателите (чл. 51 ЗЗБУТ).

6.1.1. Задължително осигурени лица за трудова злополука и професионална болест:

- работниците и служителите, наети на работа за повече от пет работни дни, или 40 часа, през един календарен месец, независимо от характера на работата, от начина на заплащането и от източника на финансиране, с изключение на лицата по чл. 4а, ал. 1 КСО;
- лицата, които работят по втори или по допълнителен трудов договор;
- работниците и служителите, наети на работа при един работодател за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец или наети на работа при повече работодатели - при всеки от тях за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец.

6.1.2. Размер на осигурителната вноска

Осигурителните вноски за трудова злополука и професионална болест се внасят във фонд „Трудова злополука и професионална болест” на фондовете на държавното обществено осигуряване в размер от 0,4 до 1,1 на сто, определени със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година по групи основни икономически дейности.

Осигурителните вноски за фонд „Трудова злополука и професионална болест”, с изключение на вноските за морските лица, са за сметка на осигурителите.

Размерите на осигурителните вноски, които внасят осигурителите, се определят от Националния осигурителен институт по методика и ред, определени с акт на Министерския съвет. Те са диференцирани по групи икономически дейности и в

зависимост от степента на риска в съответната икономическа дейност.

Таблица 6.1. Размер на осигурителните вноски в %[39]

Ниво на риск	Стойност на коефициента за степен на риск (Кср)	Размер на осигурителната вноска (в %)
I	от 0 до 0,15	0,4
II	от 0,16 до 0,30	0,5
III	от 0,31 до 0,60	0,7
IV	от 0,61 до 0,90	0,9
V	над 0,91	1,1

Осигурителните вноски за трудова злополука и професионална болест се внасят във фонд „Трудова злополука и професионална болест" на фондовете на държавното обществено осигуряване в размер от 0,4 до 1,1 на сто, определени със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година по групи основни икономически дейности.

6.1.2.1. Размер на осигурителната вноска за трудова злополука и професионално заболяване за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" за периода 2006-2010 г.

Таблица 6.2. Размер на осигурителната вноска за трудова злополука и професионално заболяване за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" за периода 2006-2010 г.[40]

[39] Източник: Методика за реда и начина на определяне размера на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест (Обн. ДВ, бр.103 от 23 ноември 2004)

[40] Източници по години както следва:

✓ 2006 - Приложение № 2 към чл. 11, ал. 1, т. 3 - Диференцирани осигурителни вноски за фонд "ТЗПБ" 2006 от Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2006 г., Обн., ДВ, бр. 104 от 27.12.2005 г., в сила от 1.01.2006г.;

✓ 2007 - Приложение № 2 към чл. 12, ал. 1, т. 3 - Диференцирани осигурителни вноски за фонд "ТЗПБ" 2007 от Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2009 г., В сила от 01.01.2007 г., Обн. ДВ. бр.105 от 22 Декември 2006г., изм. ДВ. бр.41 от 22 Май 2007г., изм. ДВ. бр.53 от 30 Юни 2007г., изм. ДВ. бр.77 от 25 Септември 2007г.;

✓ 2008 - Приложение № 2 към чл. 12, ал. 1, т. 3 - Диференцирани осигурителни вноски за фонд "ТЗПБ" 2008 от Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2008 г., В сила от 01.01.2008 г., Обн. ДВ. бр.113 от 28 Декември 2007г., изм. ДВ. бр.58 от 27 Юни 2008г.;

✓ 2009 - Приложение № 2 към чл. 12 - Диференцирани осигурителни вноски за фонд "ТЗПБ" 2009 от Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2009 г.., В сила от 01.01.2009 г., Обн. ДВ. бр.109 от 23 Декември 2008г.;

Период на изследване	Размер на осигурителната вноска (в %)
2006	0,7
2007	0,7
2008	0,7
2009	0,7
2010	0,7

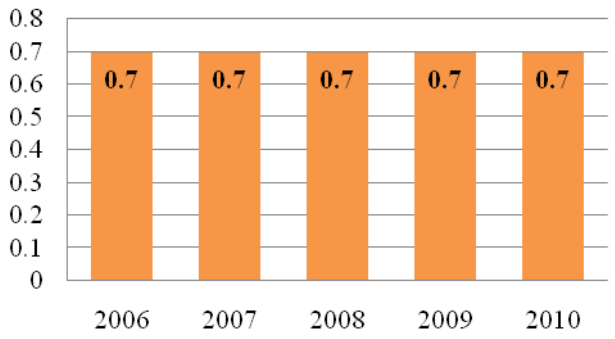

Осигурителните вноски за фонд „Трудова злополука и професионална болест", с изключение на вноските за морските лица, са за сметка на осигурителите. За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" **осигурителната вноска за периода 2006 г. – 2010 г. е 0,7.**

6.1.2.2. Изплатени парични обезщетения и помощи от ДОО[41] общо за страната и за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" за периода 2006-2010 г.

Въз основа на данни от информационната система на Националния осигурителен институт за последните пет години (от 2006 г. до 2010 г. включително) се представя информация за изплатените парични обезщетения и помощи от ДОО по видове, както следва: трудова злополука по време на работа, трудова злополука на път за работа, професионална болест, изследване поради трудова злополука или професионална болест, санаторно-курортно лечение при трудова злополука или професионална болест.

Таблица 6.3. Изплатени парични обезщетения и помощи от ДОО - общо за страната (в лева)

Година	Общо разходи
2006	4 023 472,46
2007	4 100 998,85
2008	6 572 941,46
2009	6 696 908,78
2010	6 515 434,90

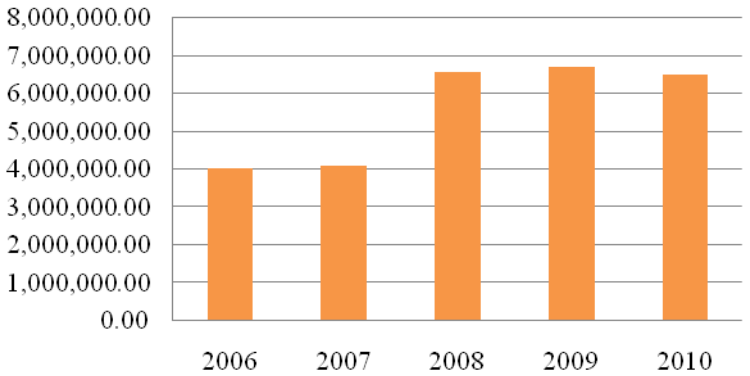

Общите разходи на ДОО са нарастнали от 4 023 427,46 лв. за 2006 г. до 6 515 434,90 лв. за 2010 г. или с 62%.

✓ 2010 - Приложение № 2 към чл. 13 - Диференцирани осигурителни вноски за фонд "ТЗПБ" 2010 от Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2010 г., В сила от 01.01.2010 г., Обн. ДВ. бр.99 от 15 Декември 2009г., изм. ДВ. бр.49 от 29 Юни 2010г.

[41] Източник: Информационна система на Националния осигурителен институт.

От тях 28 301,66 лв. са разходи на ДОО в рамките на икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”, което възлиза на 0,43% от общите разходи за 2010 г. Увеличението на средствата спрямо за дейността спрямо 2006 г. е сериозно – със 70% от 16 566,48 лв. до 28 301,66.

Трудова злополука по време на работа

Таблица 6.4. Разходи на ДОО за трудова злополука по време на работа - общо за страната (в лева)[42]

Година	Общо разходи
2006	3 513 720,50
2007	3 632 185,66
2008	5 656 374,08
2009	5 797 332,07
2010	5 385 304,57

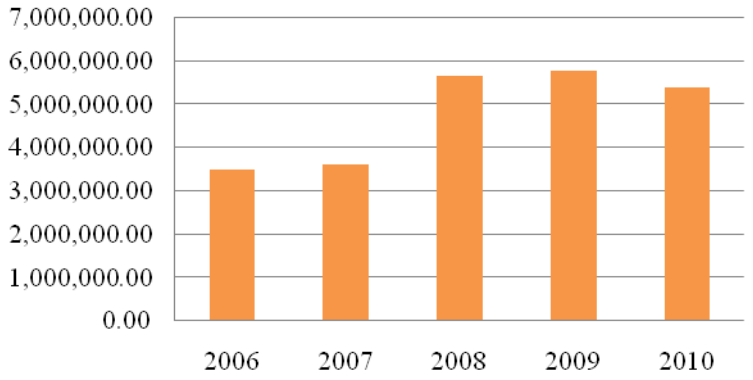

Таблица 6.5. Разходи на ДОО за трудови злополуки по време на работа за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” (в лева) [43]

Година	Общо разходи
2006	13 098,04
2007	21 466,06
2008	19 065,60
2009	23 652,39
2010	26 230,64

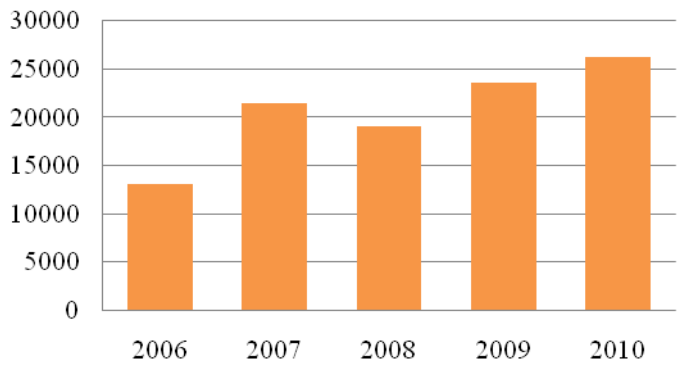

Съществената част от средствата за ДОО се изразходват във връзка с **трудова злополука по време на работа** - 82% или 5 385 304,57 от общите за страната разходи за 2010. Процентът е намалял от 87% за 2006 г. За икономическа „Производство на лекарствени вещества и продукти” трудовите злополуки по време на работа са причина за 92,69 от разходите на ДОО за 2010 г. Нарастването от 2006 г. е два пъти в абсолютна сума като тогава тези разходи са били 79,06% от всички разходи на ДОО за дейността.

[42] Източник: Профил по БЗР на национално ниво
[43] Източник: Информационна система на Националния осигурителен институт.

Трудова злополука на път за работа

Таблица 6.6. Разходи на ДОО за трудови злополуки на път за работа - общо за страната[44]

Година	Общо разходи
2006	320 169,94
2007	372 708,70
2008	832 941,88
2009	857 793,62
2010	1 105 494,22

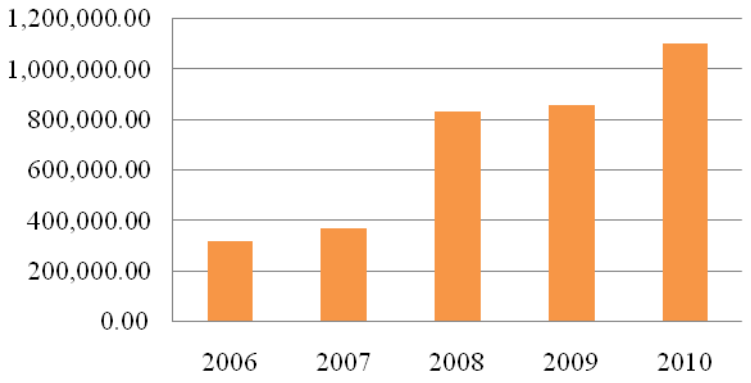

Таблица 6.7. Разходи на ДОО за трудови злополуки на път за работа за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти"[45]

Година	Общо разходи
2006	2 892,26
2007	930,66
2008	4 296,65
2009	2 668,79
2010	2 040,55

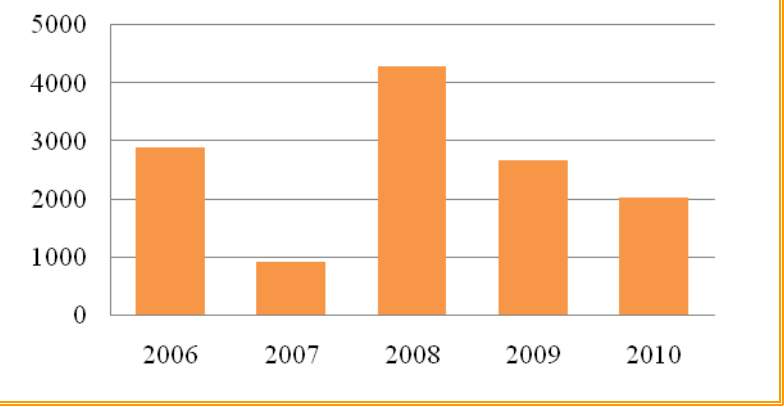

Другата по-значителна част от разходите на ДОО за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" отиват и поради **злополуки на път за работа** – 7,21% или 2 040,55 лв. Намалението на сумата спрямо 2006 г. е с 30% – 2892,26 за 2006 г. Сериозно нарастване има на национално ниво – около 3 пъти (от 320 169,94 до 1 105 494,22). Делът общо за страната е по-висок – 17% от общите разходи на ДОО.

[44] Източник: Профил по БЗР на национално ниво
[45] Източник: Информационна система на Националния осигурителен институт.

Професионална болест

Таблица 6.8. Разходи на ДОО за професионална болест - общо за страната[46]

Година	Общо разходи
2006	5 806,35
2007	21 591,66
2008	45 137,22
2009	17 720,72
2010	5 878,59

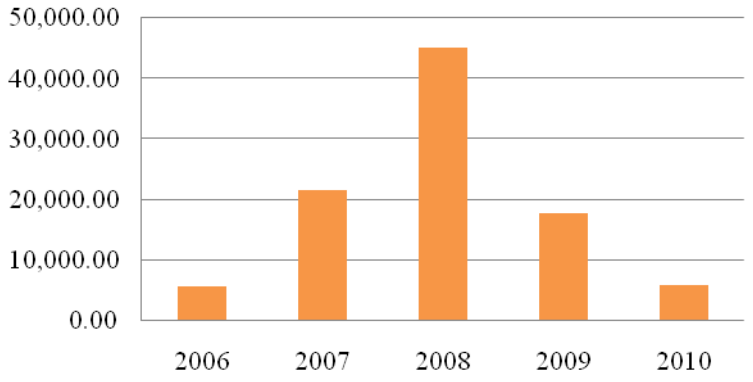

Таблица 6.9. Разходи на ДОО за професионална болест - за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”[47]

Година	Общо разходи
2006	143,59
2007	154,07
2008	290,93
2009	0,00
2010	0,00

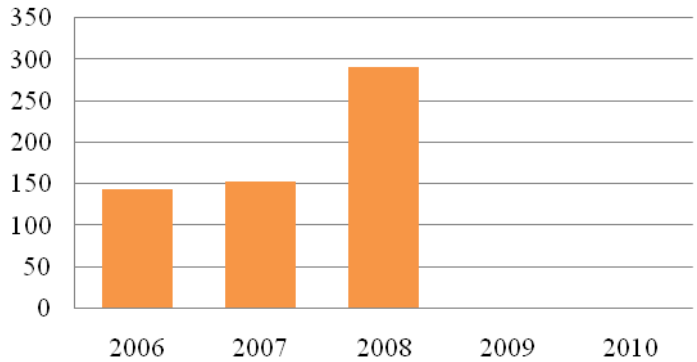

Разходите на ДОО общо за страната **за професионална болест** са динамични като за 2010 г. се връщат приблизително на нивата от 2006 г. – малко на 5800 лв. Същевременно за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” са направени разходи от ДОО само до 2008 г.

[46] Източник: Профил по БЗР на национално ниво
[47] Източник: Информационна система на Националния осигурителен институт.

Изследване поради трудова злополука или професионална болест

Таблица 6.10. Разходи на ДОО за изследвания поради трудова злополука или професионална болест – общо за страната[48]

Година	Общо разходи
2006	156 988,97
2007	59 362,93
2008	19 853,31
2009	19 456,17
2010	6 415,04

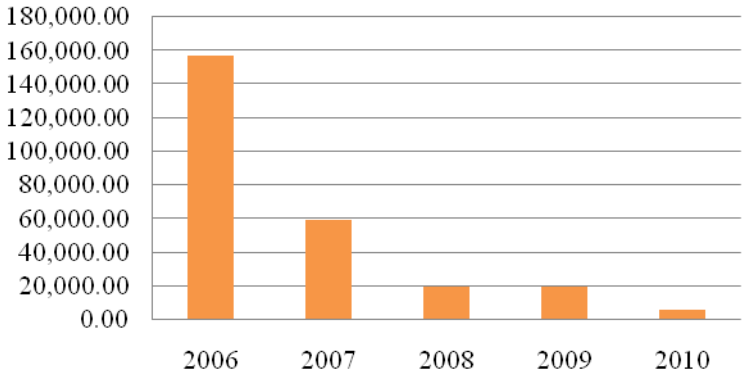

Таблица 6.11. Разходи на ДОО за изследвания поради трудова злополука или професионална болест – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти"[49]

Година	Общо разходи
2006	432,59
2007	60,03
2008	0,00
2009	574,18
2010	30,47

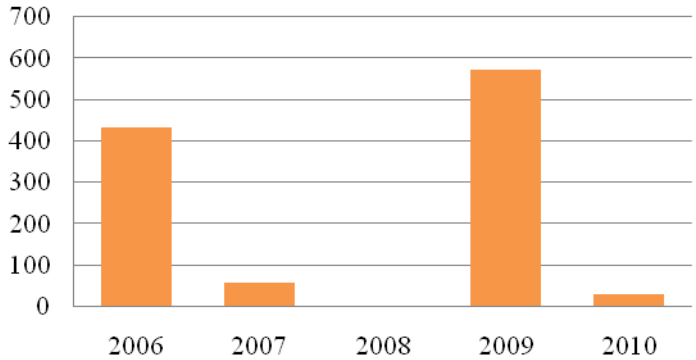

Разходите на ДОО за **изследване поради трудова злополука или професионална болест** на национално ниво са намалели почти 10 пъти от 2006 г. – от 156 988,97 до 6 415,04 лв. за 2010 г. Същевременно за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" са направени минимални разходи от ДОО за 2010 г.

[48] Източник: Профил по БЗР на национално ниво

[49] Източник: Информационна система на Националния осигурителен институт.

Санаторно-курортно лечение при трудова злополука или професионална болест

Таблица 6.12. Разход на ДОО за санаторно-курортно лечение при трудова злополука или професионална болест общо за страната

Година	Общо разходи
2006	9 702,39
2007	1 695,69
2008	8 069,84
2009	3 563,60
2010	1 132,92

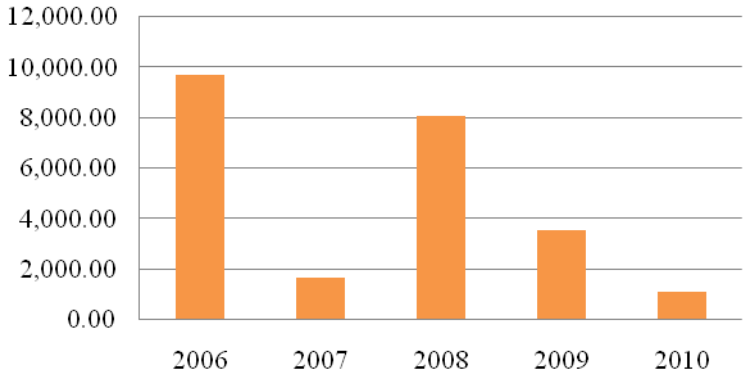

Таблица 6.13. Разход на ДОО за санаторно-курортно лечение при трудова злополука или професионална болест за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти"[50]

Година	Общо разходи
2006	0
2007	0
2008	0
2009	0
2010	0

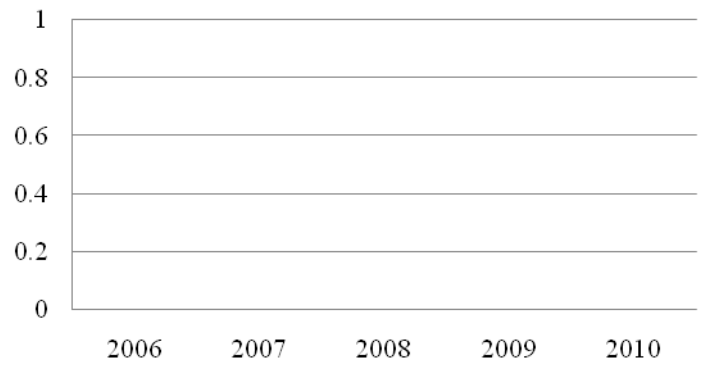

Средства **за санаторно-курортно лечение** при трудова злополука или професионална болест не са изразходвани през последните пет години по икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти". Това е следствие и от тенденцията за силно намаляване на средствата по това перо за страната – от 9 702,39 за 2006 г. до 1 132,892 за 2010 г.

[50] Източник: Информационна система на Националния осигурителен институт.

6.2. Компетентни органи с функции и отговорности, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионална болест

Съгласно чл. 64 на КСО размерите на диференцираната осигурителна вноска за трудова злополука и професионална болест, се определят от Националния осигурителен институт, като диференцирането се извършва по групи икономически дейности в зависимост от степента на риска в съответната икономическа дейност.

Степента на риска се определя чрез коефициент на базата на статистическа информация за трудовите злополуки и професионалните болести по икономически дейности за 3-годишен период, предхождащ годината, в която се правят изчисленията. Информацията съдържа окончателни данни за всяка календарна година от персоналния регистър, от системата за трудовите злополуки и от системата за краткосрочните и дългосрочните обезщетения на Националния осигурителен институт за:

- разходите за краткосрочни и дългосрочни обезщетения;
- коефициента на честота и коефициента на тежест за трудовите злополуки и професионалните болести;
- броя на осигурените лица и осигурителния им доход;
- приходите от осигурителни вноски.

Предвид функциите, които изпълнява НОИ като част от системата по БЗР[51] и задълженията, които изпълнява във връзка с диференцирането на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест, Националният осигурителен институт е компетентната българска институция в областта на задължителното осигуряване за трудова злополука и професионална болест.

6.3. Законодателната рамка, свързана със задължителната застраховка за риска „трудова злополука”

Нормативните документи, с които се регулират обществените отношения, свързани със задължителното застраховане за риска „трудова злополука” са:

- Закон за здравословни и безопасни условия на труд
- Наредба за задължително застраховане на работниците и служителите за риска „трудова злополука” (НЗЗРТЗ)
- Заповед на Министъра на труда и социалната политика за определяне на Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности[52]

Работещите, които извършват работа, при която съществува опасност за живота и здравето им, се застраховат задължително за риска „трудова злополука” за сметка на

[51] Виж т. 1.13. от част II „Система по безопасност и здраве при работа”.

[52] Заповедта се утвърждава ежегодно и определя Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности за прилагане през следващата година

работодателя при условия и по ред, определени с акт на Министерския съвет[53] (чл. 52, ал. 1 ЗЗБУТ).

6.3.1. Обхват на застраховането за риска „трудова злополука”

На задължително застраховане подлежат работниците и служителите, които извършват работа в основната и спомагателната дейност на предприятия, принадлежащи към икономическа дейност с трудов травматизъм, равен или по-висок от средния за страната (чл. 2, ал. 1 НЗЗРТЗ).

Не подлежат на задължително застраховане по реда на наредбата работниците и служителите, които са застраховани на друго основание за риска "злополука", включително военнослужещите по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България и служителите от Министерството на вътрешните работи (чл. 2 НЗЗРТЗ).

Работниците и служителите, които подлежат на задължително застраховане за риска „трудова злополука”, се определят с писмена заповед от работодателя след консултации със службата по трудова медицина и с комитета/групата по условия на труд и в съответствие с оценката на риска. Провеждането на консултации се удостоверява с протокол (чл. 4, ал. 1 НЗЗРТЗ).

С колективен трудов договор могат да се определят допълнително работници и служители, които задължително се застраховат за риска „трудова злополука” при доказана необходимост и реализиран риск (чл. 4, ал. 2 НЗЗРТЗ).

6.3.2. Коефициент на трудов травматизъм за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” за периода 2006-2010 г.[54]

Таблица 6.14. Коефициентът на трудов травматизъм за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” за периода 2006-2010 г.

Година	Ктт за ИД	Среден Ктт за страната
2006	1,59	1,51
2007	1,57	1,51
2008	1,36	1,17
2009	1,26	1,10
2010	1,3	1,03

[53] Наредба за задължително застраховане на работниците и служителите за риска „трудова злополука”

[54] Заповед № 151 от 1 март 2006 г. (обн. ДВ, бр. 24 2006 г.), Заповед № 809 от 1 ноември 2007 г. (обн. ДВ, бр. 97 от 2007 г.), Заповед № РД01/768 от 3 септември 2008 г. (обн. ДВ, бр. 83 от 2008 г.), Заповед № РД-01-871 от 12 октомври 2009 г. (обн. ДВ, бр. 89 от 2009 г.).

6.4. Компетентни органи, с функции и отговорности по задължителната застраховка за риска „трудова злополука”

Публична информация за застрахователите, които притежават разрешение за извършване на дейност по т.1 от Раздел II на Приложение №1 към Кодекса за застраховане, т.е. „злополука (включително производствени злополуки и професионални заболявания)” се поддържа от Комисията за финансов надзор в рубриката „Регистри и справки”[55].

В публичен регистър се осигуряват данни за застрахователи, лицензирани за застраховане и за отделните видове застраховки, в т.ч. за злополука.

По данни от регистъра, към м. 30 август 2012 г. лиценз за застраховане притежават 45 застрахователи, като разрешение за извършване на застраховка злополука имат:

№ по ред	Застраховател	Адрес за кореспонденция
1.	„Алико България Животозастрахователно Дружество” ЕАД	София, ж.к. „Гоце Делчев” бул. „България” 51Б тел.: 8186200, факс 8186201, headoffice@aiglife.bg
2.	„Граве България Животозастраховане” АД:	София бул. Цар Борис III № 1 тел.: 9806358
3.	„Групама Животозастраховане” ЕАД	София, бул.”Цариградско шосе” 47А, бл.В, ет.3 , тел.: 915 88 88; факс 915 88 99, 915 88 77
4.	„Дженерали Животозастраховане” АД	София бул.”Никола Габровски” 79 тел.: 926 73 11
5.	„Дженерали Застраховане” АД	София бул.”Никола Габровски” 79 тел.: 02/926 71 11, факс:2/9267112, information@generali.bg, www.generali.bg
6.	„Джи Пи Презастраховане” ЕАД	София бул. "Княз Ал.Дондуков "68 тел.: 02/9267444; 9267360 факс:02/9267412 daniela.konova@generali.bg
7.	„ДЗИ - Общо застраховане” ЕАД	София, ул. „Георги Бенковски” № 3 тел.: 981 57 99, факс 9874533
8.	„Животозастрахователен Институт” АД	София бул. „Черни връх” № 51 Д тел.: 8055388, факс:9522481
9.	ЗАД „Алианц България” АД	София бул. „Княз Дондуков” №59

[55] http://www.fsc.bg/Registri-i-spravki-bg-49

№ по ред	Застраховател	Адрес за кореспонденция
		тел.: 9302161 факс 9860810 www.allianz.bg
10.	ЗАД "Алианц България Живот" АД	София бул. „Княз Дондуков” № 59 тел.: 02/9302200, факс: 02/9302230 life@allianz.bg www.alianz.bg
11.	ЗАД „Булстрад Живот Виена Иншурънс Груп” АД	София ул. „Света София” № 6 тел.: 915 30 10, факс 915 30 50, bullife@bulstradlife.bg www.bulstradlife.bg
12.	ЗАД „Виктория” АД	София ул. „Екзарх Йосиф” №65 тел.: 981 02 94; 9350853; 9807890; 9811247 office@victoria-insbg.com
13.	ЗАД „ДЗИ-София”	София бул. Цар Освободител 6 тел.: +35929815799 life.ins@dzi.bg www.dzi.bg
14.	ЗК „Лев Инс” АД	София бул. „Черни връх” №51 Д тел.: 952 33 23; факс:9522481 info@lev-ins.com www.lev-ins.com
15.	ЗК „Български имоти” АД	София ж.к.. „Иван Вазов” ул. „Балша” бл.8 тел.: 987 71 00
16.	ЗАД „Армеец” АД	София ул. „Стефан Караджа” № 2 , тел.: 9811369, 9811340 факс 8119103, www.armeec.bg
17.	ЗАД „Булстрад Виена Иншурънс Груп” АД	София ул. „Позитано” 5 тел.: 02/9856610, факс 02/9856103, public@bulstrad.bg www.bulstrad.bg
18.	ЗАД „ОЗК - Застраховане” АД	София ул. „Св. София” №7 ет.5 тел.: 946 11 00, 946 11 01
19.	ЗАД „Сожелайф България” АД	София бул. „Александър Стамболийски № 73, ет. 3 , тел.: 9 812 833, факс: 9 814 032, yann.a.louarn@socgen.com
20.	ЗЕД „ЦКБ Живот”	София ул. „Стефан Караджа 2
21.	ЗД „Бул инс” АД	София

№ по ред	Застраховател	Адрес за кореспонденция
		ул. „Лавеле” №19 тел.: 988 54 23
22.	ЗД „Евро инс АД-София	София, бул. „Христофор Колумб” 43 тел.: +359 2 9651525 office@euroins.bg www.euroins.bg
23.	ЗД „Уника” АД /предишно наименование ЗД „Витоша” АД/	София ул. „Софийски юнак” №11-13 тел.: 9156 333 факс 9156 300 info@uniqa.bg; petar.ilieva@uniqa.bg, nikawww.uniqa.bg
24.	ЗК „Уника Живот” АД /предишно наименование ЗК „Витоша - Живот” АД/	София, ул. „Софийски юнак” №11-13 тел.: 935 95 95; факс 935 95 96
25.	ЗПАД „Енергия”	София бул. „Княз Александър Дондуков” №33 тел.: 987 96 80
26.	„Интерамерикан България” ЗЕАД”	София бул. „Ал. Стамболийски”55, ет.5, офис 12 тел.: 02/8013700, факс:986 76 51
27.	Кардиф - Общо Застраховане - Клон България	София ул. „Стара планина” 5, тел.: 8106970
28.	„Кю Би И Интернешънъл Иншурънс (Юръп) Лимитид - клон София”	София ул. „Бачо Киро” №26-28-30, тел.: 02/ 930 19 19
29.	ОББ – Чартис Застрахователно Дружество АД	София ж.к. Изток ул. „Никола Хайтов” 3А, бл.8, ет.4 тел.: 9309330, факс 9309331
30.	ОББ-Алико Животозастрахователно Дружество АД	София ж.к. „Гоце Делчев” бул. „България” № 51Б тел.: 8186200, факс 8186201
31.	ХДИ „Застраховане АД	София ул. „Г.С.Раковски” №99, ет.12 988 44 73; 9309050, факс: 9879167, insurance@hdi.bg, www.hdi.bg

VII. УСЛОВИЯ НА ТРУД [56]

7.1. Трудова заетост

Изследването на заетостта в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" е от изключителна важност не само за хората, които работят там, но и за потребителите на тяхното производство. Постоянната заетост създава стабилност на системата на производство на лекарства, дава възможност на работодателите да планират инвестиции в развитие на работната сила и да предприемат мерки за повишаване на качеството на производството. От своя страна наетите имат сигурност и също са склонни да инвестират в своето развитие, чрез което подпомагат изпълнението на целите на работодателите и отговарят на повишаващите се изисквания на потребителите на стоките. Съвременните условия на пазара на труда обаче предполагат и гъвкави форми на наемане, които създават допълнителни възможности за повишаване на качеството на подбор на персонала, а също така и способстват повишаване на ефективността на разходване на средствата в дейността.

Настоящето изследване разглежда елемента Трудова заетост чрез три групи индикатори: ***видове трудови отношения, трудов стаж и полагане на допълнителен труд.*** Анализирани са мненията на ръководители и наети от икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти".

7.1.1. Видове трудови отношения

В икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" 96,45% от наетите и 100% от ръководителите работят на безсрочен трудов договор. Съответно 3,6% от наетите работят на срочен договор. Не се срещат наемания по договор за стаж или друга обучаваща схема, както и договор за заетост с агенция.

Таблица 7.1. Тип на договора на основната месторабота в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" на ръководители и наети в %

	Ръководители	Наети
Безсрочен	100,0	96,4
Срочен	0,0	3,6
Общо	**100,0**	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Данните от проведеното изследване на Профил по БЗР на национално ниво показват, че „преобладава наемането на лица на безсрочен договор (88%), а на срочен договор работят 7,8% от наетите лица. С договори за стаж работят 1% от наетите лица, а в

[56] Подробна информация за методите на изследването и източниците на информация са представени в част Заключение

3,2% от случаите е налице заетост без договори[57]. Характерно за заетостта в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" е съществено по-високият дял на наетите на безсрочен договор и съответно по-ниският дял на наетите на срочен договор. Не са установени случаи на работа без договор.

7.1.2. Трудов стаж

Трудовият стаж е съществен индикатор за измерване на заетостта и най-вече се предполага, че хората с по-продължителен трудов стаж притежават по-голям опит и компетентност при извършване на работата. Настоящето изследване отчита два индикатора – обща продължителност на трудовата заетост и продължителност на трудовия стаж в конкретната организация. Напълно в съответствие с данни от национални изследвания и в сравнение с възрастовата структура на заетите в България повече от половината и от наетите, и от ръководителите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" са с общ трудов стаж над – 20 години (**Таблица 7.2).**

Таблица № 7.2. Трудов стаж на ръководители и наети в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" в %

	Ръководители		Наети	
	Общ стаж	**В конкретната организация**	**Общ стаж**	**В конкретната организация**
По-малко от 1 година	-	1,9	-	1,8
От 1 до 5 години	-	9,3	1,9	3,6
От 6 до 10 години	5,6	18,5	9,3	18,2
От 11 до 15 години	16,7	16,7	16,7	20,0
От 16 до 20 години	20,4	13,0	14,8	12,7
Повече от 20 години	57,4	40,7	57,4	43,6
Общо	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Съвсем обяснимо при ръководителите 77,8% имат общ стаж над 16 години. Това се определя най-вероятно от времето, което е необходимо един човек да натрупа опит, знания и компетенции да ръководи и да поема отговорност за управлението на работни процеси, хора и ресурси. Данните за стаж на ръководителите в конкретната организация показват, че около 40% от тях израстват на място, т.е. в рамките на организацията, в която са натрупали повече от 20 години трудов стаж. От данните в **Таблица 7.2.** е видно, че 43,6% от наетите са натрупали повече от 20 години стаж в конкретната организация. Сравнително високите дялове на ръководители и наети, които имат продължителен трудов стаж в конкретната организация са свидетелство за стабилност на заетостта в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти".

Проведеното изследване за целите на Профил по БЗР на национално ниво установява следното разпределение на лицата според трудовия им стаж:

[57] Профил по БЗР на национално ниво, с. 360

- Сред наетите лица преобладават тези с общ трудов стаж над 20 г. (30%), следват лицата с трудов стаж между 15 и 20 г. (19,6%), лицата с трудов стаж от 6 до 10 г. (19,3%), лицата с трудов стаж между 1 и 5 г. (12,8%) е лицата с по-малко от 1 г. трудов стаж (3,2%). Според стажа си в настоящата месторабота наетите лица се разпределят както следва: преобладават лицата със стаж между 1 и 5 г. (31,2%), следват лицата със стаж от 6 до 10 г. (24,6%), лицата със стаж от 11 до 15 г. са 14,5%, лицата със стаж от 16 до 20 г. са 9,3%, а със стаж по-малко от 1 г. са 8,5% от наетите лица.
- Сред работодателите се открояват лицата със стаж повече от 20 г. (51,2%), следвани от лицата със стаж между 11 и 15 г. (20,9%) и лицата със стаж от 16 до 20 г. (15,2%). Стаж между 6 и 10 г. имат 8,1% от работодателите, от 1 до 5 г. - 3,3% и по-малко от 1 г. една 1,4%. Това е по отношение на общия им трудов стаж. Що се отнася до опита им като ръководители или лица**,** изпълняващи мениджърски функции в настоящата фирма, то преобладават лицата със стаж във фирмата между 1 и 5 г. (32,7%), както и лицата със стаж от 6 до 10 г. (21,0%). Между 11 и 15 г. стаж в настоящата фирма имат 17,3% от лицата, други 11,2% имат стаж между 16 и 20 г., а над 20 г. стаж в настоящата месторабота имат 17,3% от лицата на ръководни позиции[58].

В сравнение с данните от изследването Профил по БЗР на национално ниво делът на наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" с повече от 20 години общ стаж превишава с 20% средния за страната. Докато при ръководителите тенденцията е сходна – повече от половината са с общ стаж над 20 години. Що се отнася до стажа в конкретната организация в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" се забелязва относителна сходност на разпределянето на дела на наетите в различните групи по продължителност на стажа. Не е така обаче по отношение на разпределението на ръководителите според продължителността на стажа им в конкретната организация. Докато на национално ниво преобладават лицата със стаж от 1 до 5 години, то в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" преобладават лицата с повече от 20 години стаж.

7.1.3. Полагане на допълнителен труд

Полагането на допълнителен труд е съществен компонент от трудовата заетост в съвременните условия. Българското законодателство допуска изпълнението на допълнителни дейности при друг работодател, а също така и при същия работодател, но в рамките на допълнителни часове извън определеното работно време. Мотивите за избор на лицата да се наемат на допълнителна работа обикновено са свързани с необходимост от допълнителни средства, с оценка на възможности на капацитета им, както и с наличие на допълнително време. Обикновено наемането на повече от една платена работа е свързано с икономически дейности, при които е характерен сменен режим на работа и/или достъпни различни работни графици.

В икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" 82,1% от наетите заявяват, че не работят друга допълнителна работа. На постоянна

[58] Пак там, с. 363-364

допълнителна работа се наемат едва 5,4%, на временна допълнителна – 8,9%, а на сезонна – 3,6% (**Таблица 7.3.**).

Таблица № 7.3. Допълнителен труд и продължителност на допълнителната платена работа на наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" в %

Допълнителна платена работа – наети	**%**
Не работя допълнителна работа	82,1
Да, постоянна допълнителна работа	5,4
Да, временна допълнителна работа	8,9
Да, сезонна допълнителна работа	3,6
Общо	**100,0**
До 5 часа седмично	3,6
От 6 до 10 часа седмично	9,1
От 11 до 16 часа седмично	5,5
Над 16 часа седмично	-

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Без съмнение полагането на допълнителен труд оказва пряко въздействие върху възпроизводството на работната сила, защото допълнителната работа е най-често свързана със съкращаване на времето за почивка и развлечения. Ако приемем, че продължителността на работната седмица е 40 часа, то за около една пета от наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" допълнителният труд, който полагат увеличава работната седмица над 40 часа седмично.

7.2. Работно време

Работното време е ключов елемент в оценката на условията на труд. То съществено определя ритъма на живот на трудещите се индивиди и е важно както за създаване на подходящи условия за възпроизводството на работната сила, така и за представянето на фирмите/организациите. Работното време има силно икономическо значение. Не случайно то подлежи на регулация във всички страни. България не прави изключение от това. Възприетата продължителност на работното време в часове е до 40 часа седмично, при до 5 дневна работна седмица. Българското законодателство регламентира правото на наетите да работят на повече от една платена работа, като в тези случаи работното време общо за всички платени работи се ограничава до 48 часа седмично, с допускане, при писмено съгласие на наетия, то да бъде и повече от 48 часа. Възможни са също така и различни схеми на организация на работното време като работодателите могат да ги определят чрез вътрешния правилник на предприятието или чрез колективния трудов договор.

Седмичната продължителност на работното време на наетите от икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" е стандартна - за 92,9% от наетите тя съвпада с определената от Кодекса на труда 40 часова работна седмица. Пренебрежимо нисък е делът на наетите, чиято работна седмица е под 40 часа – 1,8%, за 5,4% от тях тя е 50 часова. Не са регистрирани случаи на продължителност на работното време повече от 50 часа на седмица.

Таблица 7.4. Седмична продължителност на труда в часове и дни за наетите от икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" в %

Седмична продължителност на работното време		%
Часове седмично	Под 40 часа	1,8
	40 часа	92,9
	50 часа	5,4
	Над 50 часа	-
	Общо	**100,0**
Дни седмично	По-малко от 5 дни	-
	5 дни	98,2
	6 дни	1,8
	7 дни	-
	Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Измерено в работни дни през седмицата 98,2% работят 5 дни седмично и едва 1,8% - 6 дни. В това отношение работната седмица е също стандартната според българското законодателство.

Опитахме се да измерим месечната честота на нестандартното работно време на наетите в икономическа дейност Производство на лекарствени вещества и продукти. Както се вижда от данните в **Таблица 7.5**. спецификата на работата в дейността дава отражение и на полагането на нощен, вечерен, съботен, неделен труд и работа по повече от 10 часа на ден. По принцип нощният труд не е много характерен за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти". Значителна част от наетите – 78,2% заявяват, че не работят нощно време, а 48,2% потвърждават, че не им се налага да работят вечерно време. Също така, обаче, бяха регистрирани случаи на нощен и вечерен труд – 10,9% от наетите работят нощно време от 6 до 15 пъти месечно, 9,1% правят това до 5 пъти месечно, а само 1,8% са случаите, в който нощния труд е през повече от половината от месеца. По отношение на вечерния труд картината е по-разнообразна – една четвърт от наетите заявяват, че работят във вечерните часове между 6 и 15 пъти, 16,1% правят това до 5 пъти месечно, а 5,4% правят това повече от 16 пъти месечно. Продължителността на труда в рамките на деня в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" изглежда близка до стандартната – 85,7% от наетите декларират, че не работят повече от 10 часа дневно. За 12,5% от наетите това се случва до 5 пъти месечно, а случаите на продължителност на работния ден повече от 10 часа през около половината от месеца са изключително редки – само 1,8%.

Работата през почивните дни се оценява по различен начин от наетите и техните ръководители. 58,9% от наетите декларират, че не работят въобще в неделя, докато 90,2% от ръководителите твърдят, че не се налага да се работи в неделя в техните организации (**Таблица 7.6.**). Около 20% разлика се установява и при сравнението на отговорите на наетите и ръководителите относно работата в събота – 51,9% от наетите отговарят, че не работят в събота, а 70,6% от ръководителите твърдят, че не се налага да се работи в събота в техните организации.

Таблица 7.5. Месечна честота на нестандартно работно време на наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” в %

Месечна честота на нестандартно работно време		%
Поне 2 часа между 22.00 и 5.00 сутринта	Не работя нощно време	78,2
	До 5 пъти	9,1
	От 6 до 15 пъти	10,9
	От 16 да 25 пъти	1,8
	Общо	**100,0**
Поне 2 часа между 18.00 и 22.00 часа	Не работя вечерно време	48,2
	До 5 пъти	16,1
	От 6 до 15 пъти	25,0
	От 16 до 25 пъти	5,4
	Общо	**100,0**
Работа в неделя	Нито веднъж	58,9
	Веднъж	14,3
	Два пъти	14,3
	Три пъти	7,1
	Всяка седмица	5,4
	Общо	**100,0**
Работа в събота	Нито веднъж	51,9
	Веднъж	20,4
	Два пъти	16,7
	Три пъти	5,6
	Всяка седмица	5,6
	Общо	**100,0**
Повече от 10 часа на ден	Не работя повече от 10 часа	85,7
	До 5 пъти	12,5
	От 6 до 15 пъти	1,8
	От 16 до 25 пъти	-
	Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Производство на лекарствени вещества и продукти”

Таблица 7.6. Работа в почивни дни според ръководителите от икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” в %

	Работа в събота	Работа в неделя
Не се налага	70,6	90,2
Веднъж месечно	15,7	5,9
2-3 пъти месечно	9,8	3,9
Всяка седмица	3,9	-
Общо	**100,0**	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Производство на лекарствени вещества и продукти”

Що се отнася до разпространеността на работата в почивните дни тя е специфична за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”, където е важно да бъдат изцяло натоварени производствените мощности. Наличието на

структури с непрекъснат производствен цикъл предполага и организирането на различни работни графици и схеми. Поради това на около половината от наетите им се налага да работят с различна честота в събота, а понякога и в неделя. (**Таблица 7.6.**).

Работата на пълен работен ден е съществен индикатор за стабилността на заетостта и максималното използване на работната сила за трудовия процес. 100,0% от наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" декларират, че работят на пълен работен ден. Значителна част от наетите – 90,0 % работят с фиксирани начални и крайни часове на работното време. По принцип естеството на работа в икономическа дейност „Производството на лекарствени вещества и продукти" допуска различни схеми на работно време, поради което половината от наетите работят на смени. Най-голям е делът на работещите на редуващи се смени – 35,2%, следвани от 7,4% от наетите, за които схемата на работното време се описва като постоянни – сутрешни, следобедни и нощни – смени, а 5,6% имат друг режим на работа.

От големите дялове на хората, които отговарят, че работят един и същи брой часове всеки ден и един и същи брой дни всяка седмица (**Таблица 7.7.**) следва да направим извод, че организацията на работното време, работните графици и схеми в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" са организирани с оглед спазването на правните норми и осигуряването на време за отдих на наетите.

Таблица 7.7. Повторяемост на работния цикъл дневно и седмично за заетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" в %

	Да	Не	Не мога да преценя	Общо
Един и същи брой часове всеки ден	86,8	9,4	3,8	**100,0**
Един и същи брой дни всяка седмица	78,0	22,0	-	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Според ръководителите от икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" преобладава пълният работен ден с фиксирано работно време – 66,8%. Според 12,5% от отговорите за организациите е характерен непрекъснатият работен цикъл, а за 18,8% - трисменния режим на работа. Плаващото работно време е слабо застъпено– едва 2,1% от ръководителите заявяват такъв режим.

В икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" преобладава подход за определяне на работното време на наетите от организацията – 96,4% от респондентите заявяват това, както и че те нямат никаква възможност да въздействат на собственото си работно време. Останалите видове работни графици са изключително рядко явление.

По-голямата част от респондентите и сред наетите, и сред ръководителите посочват, че схемата на работното време не се променя често – 94,4% от ръководителите и 81,8% от наетите казват това. Но трябва да отбележим, че за 15,1% от наетите схемата на работното време често се променя. Непредвидената промяна на схемата

на работното време е рискова за наетите, поставя ги в стресова ситуация и ги лишава от възможността свободно да планират своето свободно време. Само 2,0% от респондентите заявят, че получават информация за промяна в работното време в същия ден, 23,5% - един ден по-рано, 7,8% - няколко дни по-рано, а 2,0% - няколко седмици по-рано. Високият процент на наетите, които получават информация за промяна на работното време един ден по-рано е обезпокоителен, доколкото за тези хора вероятно се налага и промяна на личните планове. Като причини за непредвидени промени в работното време ръководителите изтъкват предимно възникване на спешни ситуации, свързани с неритмични доставки на суровини.

7.3.Отпуски и почивки

Осигуряването на време за възстановяване на работната сила е регламентирано като задължително в Кодекса на труда. Редуването на труд и почивка в рамките на работния ден, между работните дни, между работните седмици и ползването на продължителен отпуск е от съществено значение. Възможността за предлагане на гъвкави работни графици създава възможности за балансиране на интересите на наетите и работодателите за пълноценно използване на производствените мощности. Проследихме как се разпределя времето за труд и почивка в рамките на работния ден и както се вижда от данните в **Таблица 7.8**. според ръководителите на организации от дейността характерно е наличието на типични схеми за почивки по време на работа – само 17,6% от ръководителите посочват, че почивките са организирани по друг, различен от типичните схеми начин. Не такова обаче, е мнението на наетите – почти половината от тях твърдят, че почивките по време на работа са организирани по друг начин. Вероятно различието в отговорите на ръководителите и наетите се дължи на различните работни графици на ръководители и наети, като последните, работейки на сменен режим имат и различно организирани почивки, но за уточняването на причините за установеното различие в отговорите са необходими допълнителни данни, с които не разполагаме в момента.

Таблица 7.8. Разпространение на графиците за почивки през работното време на работещите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" в %

Графици на почивки	Наети	Ръководители
Не работя на пълен работен ден	26,8	54,9
15 мин. сутрин, 30 мин. за обяд, 15 мин. следобед	16,1	23,5
15 мин. сутрин, 60 мин. за обяд, 15 мин. следобед	5,4	3,9
10 мин. сутрин, 30 мин. за обяд, 10 мин. следобед	3,6	-
10 мин. сутрин, 60 мин. за обяд, 10 мин. следобед	48,2	17,6
По друг начин	26,8	54,9
Общо	**100,0**	**100.0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Обезпокоително е, че около една трета от наетите отговарят, че не използват почивките през работния ден пълноценно, докато според ръководителите само 8,3%

не си почиват пълноценно. Все пак според две трети от наетите и 91,7% от ръководителите почивките през работно време се използват пълноценно.

Таблица 7.9. Пълноценно използване на почивките

	Наети	Ръководители
Да	66,1	91,7
Не	30,4	8,3
Не се отнася до мен	3,6	-
Общо	**100,0**	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Почти една четвърт от наетите през почивките продължават да са ангажирани с работната си дейност. Около 70,0% обаче напускат работното си място и променят активността на действията си.

Таблица 7.10. Начин на използване на почивките през работния ден на наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" в %

Напускам работното си място, променям активността на действията си	70,4
Продължавам да съм ангажиран/а с работната си дейност	24,1
Не се отнася до мен	5,6
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

С около 10% се различават отговорите на наетите и ръководителите относно наличността на обособени места за отдих в организацията, които да се използват за почивка през работния ден. Естествено по-висок дял ръководители декларират наличието на такива. Възможно е също така да има места за отдих на ръководителите, а за наети – не, но това може да бъде точно установено само с допълнителни изследвания.

Таблица 7.11. Наличие на обособени места за отдих според наети и ръководители в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" в %

Обособено място за отдих в организацията	Наети	Ръководители
Да	89,3	100,0
Не	10,7	0,0
Общо	**100,0**	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

По отношение на годишните платени отпуски – тяхното планиране и използване - 100% от наетите и 100% от ръководителите отговарят, че се извършва планиране на годишните платени отпуски. Можем да приемем, че изискването на Кодекса на труда за планиране на годишните платени отпуски се прилага изцяло в

икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”. Най-висок е делът на хората, които използват годишния си платен отпуск няколко пъти годишно. Това твърдят 82,1% от наетите. 17,9% пък правят това два пъти годишно. От гледна точка на твърденията, че истинската почивка включва поне 20 дни, и времетраенето на най-често срещаната продължителност на годишен платен отпуск в икономическа дейност Производство на лекарствени вещества и продукти – до 20 дни (53,6% от респондентите – **Таблица 7.13.**) този отговор поставя под съмнение възможността наетите да възстановят изцяло работоспособността си. Нужни са обаче допълнителни изследвания, за да се отговори на въпроса дали наетите наистина успяват да възстановят работната си сила, използвайки на няколко пъти годишно своя платен отпуск, или те правят това защото е в съответствие с техните лични ангажименти, или пък служебните им ангажименти не позволяват друга схема на ползване на годишния отпуск.

Таблица 7.12. Честота на ползване на годишния платен отпуск на наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” в %

Веднъж годишно	-
Два пъти годишно	17,9
Няколко пъти годишно	82,1
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Производство на лекарствени вещества и продукти”

Таблица № 7.13. Размер на използвания годишен отпуск на наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” в %

До 10 дни	14,3
До 20 дни	53,6
До 30 дни	32,1
Повече от 30 дни	-
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Производство на лекарствени вещества и продукти”

7.4. Рискове за здравето и безопасността на работещите

Факторите на работната среда биха могли да създават съществен риск за безопасността и здравето на работещите. Факторите на работната среда са основно два типа – физически и ергономични. Физическите включват: шум, прах, вибрации, йонизиращи и нейонизиращи лъчения, химически - работа и досег с химически продукти и вещества и биологични – контакт и работа с биологични продукти и контакт с паразити, плесени, микроорганизми и др. Ергономичните фактори на работната среда са изпълнението на репетативни действия, прилагане на сила, скорост на работа, статично натоварване и др. Ергономичните фактори оказват влияние на психо-социалните аспекти на работата, удовлетвореността на работниците от трудовата среда и тяхното здраве и благополучие. Физическата среда, технологичните фактори, неправилният дизайн на работната среда и

трудовите дейности биха могли да имат неблагоприятно влияние върху здравето на наетите, водят до здравословни проблеми, нервно напрежение и стрес.

Освен това в изследването бе включен и факторът: „излагане на тютюнев дим” по две причини. Първо, това безспорно оказва вредно влияние върху здравето на хората и второ, излагането на тютюнев дим се превърна в сериозен обществен проблем, по отношение на който бяха въведени изменения в законодателството в последните години.

При представеното по-долу интерпретиране и използване на резултатите от изследването трябва да се имат предвид някои особености по отношение на отчитането на физическите рискове. За повечето от тези показатели има въведени нормативни изисквания, които би трябвало да се спазват от съответните фирми, организации и предприятия. Тук не се отчитат обективни показатели за тези фактори. Всяко социологическо изследване може да отчете единствено и само мнението на респондентите по дадени въпроси. Така и при анализа на данните за физическите рискове, се правят изводи за мнението на респондентите за степента, в която те са изложени на съответния риск.

Факторите на работната среда бяха изследвани чрез две групи индикатори. Първата отчита физическите рискове, чието влияние пряко би могло да доведе до трудов травматизъм, риск за здравето, развитие на професионални заболявания: „вибрации от ръчни инструменти, машини и други”; „толкова силен шум, че Ви се налага да говорите на висок глас на хората”; „високи температури, заради, които се потите дори когато не работите”; „ниски температури, независимо на открито или закрито”; „дишане на пушек, дим (като при заваряване, отработени газове и т.н.)”; „прах (като прах от дървесина или руда)”; „дишане на изпарения като от разтворители или разредители”; „боравене или досег с кожата на химически продукти или вещества”; „облъчване с радиация като рентгенови лъчи, радиоактивно излъчване, искри от запотяване, лазерни лъчи”; „боравене или пряк контакт с материали, които могат да причинят зарази като отпадъци, телесни течности, лабораторни материали и др.”[59].

Втората група индикатори отчита ергономичните фактори: изпълнение на репетативни действия, скорост на работа и статично натоварване, работа с големи групи от хора, като причинител на стрес: „повдигане или придвижване на хора”; „носене/придвижване на тежки товари”; „стоене прав или вървене”; „повтарящи се движения с ръцете”[60] и др.

При представеното по-долу интерпретиране и използване на резултатите от изследването трябва да се имат предвид някои особености по отношение на отчитането на физическите рискове. За повечето от тези показатели има въведени нормативни изисквания, които би трябвало да се спазват от съответните фирми, организации и предприятия. Тук не се отчитат обективни показатели за тези фактори. Всяко социологическо изследване може да отчете единствено и само мнението на респондентите по дадени въпроси. Така и при анализа на данните за

[59] Анализът на тези фактори е направен на основата на данните от анкета сред наетите и ръководителите.
[60] Анализът на тези фактори е направен на основата на данните от анкета сред наетите и ръководителите.

физическите рискове, се правят изводи за мнението на респондентите за степента, в която те са изложени на съответния риск.

Делът на наетите, които работят на силен шум е най-висок в сравнение с обхвата на всички останали физически рискове – 32,1% от наетите работят при такива условия поне през половината от работното си време или по-дълго (**Таблица 7.14.**). Очаквано не е малък делът на наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти", които са изложени на въздействието на вибрации от ръчни инструменти, машини и други подобни - 5,5% от респондентите декларират, че са изложени на такова въздействие през цялото време, 10,9 – процента почти през цялото време и 12,7% около половината от работното си време (**Таблица 7.14.**). Предвид типът на произвежданата продукция също е очакван резултата, че следващите по обхват физически рискове са боравенето с химикали и дишането на вредни изпарения. 1,8% от наетите боравят химикали през цялото време, 3,6% почти през цялото време и 7,3% около половината от времето (**Таблица 7.14.**). 10,9% от наетите са изложени на вредни изпарения поне през половината си работно време и по-дълго (**Таблица 7.14.**).

Факторите работи при високи и ниски температури засягат минимален дял от наетите – съответно 5,4% и 3,6% декларират, че работят при такива условия около половината от работното си време и по-дълго (**Таблица 7.14.**). Останалите физически рискове касаят изключително малки групи от наетите. За някои от тях можем да твърдим, че на практика отсъстват като влияние в тази икономическа дейност. 92,75 от наетите декларират, че никога не са изложени на риск от радиационно облъчване, 81,8% никога на работят при наличието на пушек, дим, прах, 74,5% никога на работят с материали причиняващ зарази (**Таблица 7.14.**). Анализът на данните за индикатора „излагането на цигарен дим от други хора", показва, че наетите в производството на лекарства фактически не са изложени на подобно влияние. 85,7% декларират, че никога не са изложени на цигарен дим от други хора, като е необходимо да отбележим, че не се регистрират натрупвания в положителната част на скалата (**Таблица 7.14.**). Това показва, че се спазват стриктно регламентите в тази сфера.

Ако сравним резултатите от това изследване с тези от проучването „Профил по БЗР на национално ниво", то ясно се откроява факта, че физическите рискове, влияещи върху най-големи групи от наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти", са сходни с тези, който имат най-широк обхват на национално ниво. На национално ниво е най-голям делът на наетите, който декларират, че са изложени на вибрациите от ръчни инструменти, машини и др. – този фактор е на второ място по обхват сред наетите в икономическата дейност. Физическия риск, касаещ най-голям дял от наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти", е на второ място по обхват за националната икономика.

Необходимо е да се отбележи обаче, че наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти"са изложени на по-малко на брой физически рискове в сравнение със средното ниво за страната. Освен това, дори за тези физически фактори, при които отчитане натрупване, делът на обхванатите е под този отчетен на национално ниво (с изключение на вече посочените два фактора). Този сравнително нисък обхват на съществуващите

физически рискове и малкият брои физически рискове, които касаят наетите, най-вероятно се дължи на въвеждането на изискванията за добри производствени практики в сектора.

Таблица 7.14

В работата Ви изложен ли сте на въздействието на:	През цялото време	Почти през цялото време	Около половината от времето	По-малко от половината от времето	Почти никога	Никога	Не мога да преценя
Вибрации от ръчни инструменти, машини	5,5%	10,9%	12,7%	10,9%	14,5%	45,5%	0,0%
Толкова силен шум, че трябва да говорите на висок глас	1,8%	16,1%	14,3%	16,1%	14,3%	37,5%	0,0%
Високи температури	0,0%	3,6%	1,8%	5,4%	33,9%	51,8%	3,6%
Ниски температури	0,0%	3,6%	0,0%	8,9%	28,6%	57,1%	1,8%
Дишане на пушек, дим, прах	0,0%	0,0%	1,8%	1,8%	14,5%	81,8%	0,0%
Дишане на вредни изпарения	0,0%	3,6%	7,3%	14,5%	18,2%	56,4%	0,0%
Боравене или досег с кожата на химикали	1,8%	3,6%	7,3%	3,6%	16,4%	65,5%	1,8%
Радиационно облъчване	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	3,6%	92,7%	3,6%
Цигарен дим от други хора	0,0%	0,0%	0,0%	1,8%	10,7%	85,7%	1,8%
Боравене с материали, които могат да причинят зарази	0,0%	0,0%	0,0%	5,5%	18,2%	74,5%	1,8%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Относително високо е усещането за риск за безопасността и здравето на наетите в производството на лекарства сред ръководителите в икономическата дейност. Най-голям дял от ръководителите определят работата с химически вещества като много рисков и рисков фактор – 54% (**Таблица 7.15.**). Другият физически риск с много голям обхват е микроклиматът – 44,2% от ръководителите го определят като много рисков и рисков фактор (**Таблица 7.15.**). От физическите фактори осветлението и праха са определяни като много рискови и рискови от над една трета от ръководителите. Осветлението се определя като много рисково за наетите от 13,7% от ръководителите и като рисков от 21,6% (**Таблица 7.15.**). Прахта се определя като много рисков фактор за наетите в производството на лекарства от 6,1% от ръководителите и като рисков от 30,6% (**Таблица 7.15.**). Останалите физически рискове също се определят като съществени от значим процент от ръководителите – 19,5% определят шумът като много рисков или рисков за наетите, 16,3% определят вибрациите от машини и инструменти като много рискови или рискови (**Таблица 7.15.**). Единствено по отношение на излагането на йонизиращи и нейонизиращи лъчения, при ръководителите са отчита понижено усещане за риск – 4,4% определят

йонизиращите лъчения като много рискови и още 4,4% като рискови, нейонизиращите лъчения се определят като рискови от 6,5% от ръководителите (**Таблица 7.15.**). Това повишено усещане за риск е много вероятно да се дължи на високата информираност и компетентност на ръководителите в сектора относно рисковете за здравето от влошените условия на труд. Освен това наличието на специфични национални и общоевропейски производствени регулации в сектора въвеждат повишени изисквания към условията на труд и съответно водят до по-критична оценка то страна ръководителите в сравнение с останалите икономически дейности.

Таблица 7.15

Колко рискови са за Вашата фирма/организация следните фактори?	Много рисков	Рисков	Нито рисков, нито не '	Малко рисков	Не е рисков
Микроклимат	19,2%	25,0%	7,7%	15,4%	32,7%
Осветление	13,7%	21,6%	11,8%	13,7%	39,2%
Шум	2,0%	17,6%	17,6%	27,5%	35,3%
Вибрации	0,0%	16,3%	24,5%	16,3%	42,9%
Химични вещества	14,0%	40,0%	4,0%	14,0%	28,0%
Прах	6,1%	30,6%	10,2%	20,4%	32,7%
Нейонизиращи лъчения	0,0%	6,5%	13,0%	6,5%	73,9%
Йонизиращи лъчения	4,4%	4,4%	13,3%	8,9%	68,9%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

7.4.1. Ергономични фактори на работната среда

Незначителна част от наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" декларират, че са ангажирани с повдигане и предвижване на хора, докато 87,3% декларират, че никога не извършват такава дейност (**Таблица 7.16.**). Сродният ергономичен фактор: „носене/предвижване на тежки товари" засяга по-голям дял от наетите - през цялото време такава дейност осъществяват 3,6%, а почти през цялото време – 7,3% (**Таблица 7.16.**).

Много голям дял от наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" декларират, че основната им работа изисква от тях да стоят прави или вървят поне през половината от работното време – 14,3% го правят през цялото време, на 23,2% се налага да стоят прави или да вървят почти през цялото време и 17,9% - около половината от времето (**Таблица 7.16.**). Това е факторът, който засяга най-голям дял от наетите в икономическата дейност. Другият фактор с много голям обхват е „повтарящи се движения с ръцете". 20,4% от наетите декларират, че извършват повтарящи се движения с ръцете през цялото време, 13% - почти през цялото време, а 11,1% около половината от времето (**Таблица 7.16.**). Като специфика за условията на труд в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" можем да изведем многократно по-високия дял на наетите, които извършват повтарящи се движения с ръцете в сравнение със

средния за страната според проучването „Профил по БЗР на национално ниво”. На национално ниво 40% от наетите никога не им се налага да извършват подобни действия, то в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” само на 14,8% от наетите никога не им се налага да извършват повтарящи се движения с ръцете.

Таблица 7.16.

Основната Ви работа включва ли:	През цялото време	Почти през цялото време	Около половината от времето	По-малко от половината от времето	Почти никога	Никога	Не мога да преценя
Повдигане или предвижване на хора	0,0%	0,0%	0,0%	1,8%	9,1%	87,3%	1,8%
Носене/придвижване на тежки товари	3,6%	7,3%	0,0%	25,5%	32,7%	30,9%	0,0%
Стоене прав или вървене	14,3%	23,2%	17,9%	21,4%	10,7%	10,7%	1,8%
Повтарящи се движения с ръцете	20,4%	13,0%	11,1%	14,8%	22,2%	14,8%	3,7%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Производство на лекарствени вещества и продукти”

7.4.2. Работното място и стрес на работното място

Къде се осъществява предимно работата е въпрос с голямо значение за повечето хора. Стандартният осемчасов работен ден определя ежедневният ритъм на организмите на мнозинството от заетите. Значението на средата, в която преминава една трета от деня за здравето на хората в трудоспособна възраст, е безспорно.

Резултатите от настоящото изследване показват, че огромна част от наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” работят единствено и само в сградата на съответната организация. Работния ден преминава предимно в сградата на фирмата за 91,1% от наетите, който работят в сградата на организация пред цялото време и почти през цялото време (**Таблица 7.17.**). Логично е за изцяло производствена икономическа дейност да е изключително малък делът на наетите, които работят през някаква част от работното време извън сградата на организацията или на място различно от дома – 1,9% от наетите работят на място различно от дома или офиса почти през цялото време (**Таблица 7.17.**). Много нисък е и делът на наетите, които работят от дома си чрез поддържане на дистанционна връзка с офиса, както и този на работещите от дома без поддържане на дистанционна връзка с офиса (**Таблица 7.17.**). При анализа на тези резултати, не трябва да се забравя, че в този случай става въпрос за изцяло производствена икономическа дейност, което предполага, че по-голям част от наетите ще са ангажирани пряко в производството, т.е. практически няма как да осъществяват своя труд на място различно от сградата на фирмата. Въпреки това тук регистрираме екстремно ниско

ниво на навлизане на нова форми на организация на работата и на практика липса на гъвкавост при организацията на работата.

Таблица 7.17

Основната Ви работа включва ли:	**През цялото време**	**Почти през цялото време**	**Около половината от времето**	**По-малко от половината от времето**	**Почти никога**	**Никога**	**Не мога да преценя**
Работа в сградата на фирмата	64,3%	26,8%	3,6%	1,8%	0,0%	3,6%	0,0%
Работа от вкъщи чрез поддържане на дистанционна връзка с офиса	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%	25,9%	72,2%	0,0%
Работа в къщи без поддържане на дистанционна връзка с офиса	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	3,8%	94,3%	1,9%
Работа на място, различно от дома или офиса	0,0%	1,9%	0,0%	3,7%	5,6%	87,0%	1,9%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Увеличаването на нервното и психическо натоварване и появата и наличието на стрес са изключително разпространени рискове сред работещите. Един от основните стресови фактори е работата с множество хора, особено когато те не са колеги, а са клиенти, ученици, пациенти и др. При икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти", този стресогенен фактор не е силно застъпен. Много малък дял от наетите работят с клиенти през цялото време и почти през цялото време – 5,6% (**Таблица 7.18.**). При сравнение с данните от проучването „Профил по БЗР на национално ниво" ясно се откроява факта, че делът на наетите в икономическата дейност, които работят с множество хора, които не са колеги, е под средния за страната.

Таблица 7.18. Основната Ви работа включва ли: Работа директно с хора, които не са служители на фирмата

	Процент
През цялото време	1,9
Почти през цялото време	3,7
Около половината от времето	16,7
По-малко от половината от времето	11,1
Почти никога	66,7
Никога	1,9
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Изследвана е и зависимостта между темпото на работа и влиянието на външните за работещия фактори – работа на колеги, преки искания от хора, като клиенти, пътници, ученици, пациенти, наличието на голям брой производствени или представителни цели и зависимост на работата от автоматична скорост на машина или движението на продукт. Огромен дял от наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" смятат, че темпото на работата им пряко зависи от работата на колегите им - 83,3% (**Таблица 7.19.**). Над половината наети определят големия брой производствени или представителни задачи като силно влияещи върху темпото им на работа – 67,9% (**Таблица 7.19.**). По-нисък в сравнение с разгледаните до тук, но все пак значителен е делът на тези, чиято работа е зависимо то преки искания на клиенти и автоматичната скорост на машина или движението на продукт – съответно 29,1% и 35,2% (**Таблица 7.19.**). Последният резултат прави силно впечатление. Въпреки че това е производствен сектор, делът на тези, чието темпо на работа е зависимо от автоматичната скорост на машина или продукт е по-нисък отколкото този на работещите, чието темпо на работа е зависимо от това на колеги или голям брой задачи. Това би могло да се дължи на недобра организация на работата.

Таблица 7.19.

Като цяло темпото на Вашата работа зависи ли или не от:	**Да**	**Не**	**Не мога да преценя**
Работата на колегите Ви	83,3%	16,7%	0,0%
Преки искания от хора, като клиенти, пътници, ученици, пациенти	29,1%	65,5%	5,5%
Голям брой производствени или представителни цели	67,9%	20,8%	11,3%
Автоматична скорост на машина или движението на продукт	35,2%	59,3%	5,6%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Повишената скорост и интензитет на работа също водят до увеличаване на нервното и психическо напрежение и в следствие до появата на стрес. Над една трета от наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" декларират, че дейността им предполага работа с голяма скорост поне в половината от работното им време – 3,8% през цялото време, 17% почти пред цялото време и 20,8 около половината от времето (**Таблица 7.20.**). Значително по-висок е делът на наетите, на които се налага да работят притиснати от кратки срокове – 69,8% работят в кратки срокове поне през половината от работното време или повече (**Таблица 7.20.**).

Таблица 7.20.

Вашата работа включва ли:	**През цялото време**	**Почти през цялото време**	**Около половината от времето**	**По-малко от полови-ната от времето**	**Почти никога**	**Никога**	**Не мога да преценя**
Работа с голяма скорост	3,8%	17,0%	20,8%	15,1%	11,3%	15,1%	17,0%

Работа с кратки срокове	9,4%	37,7%	22,6%	9,4%	3,8%	1,9%	15,1%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Интензитетът на дейност също е висок. Постоянно и много често се налага на 53,6% от наетите да прекъсват своята работа заради непредвидени задачи (**Таблица 7.21.**). Не се наблюдава съществена разлика между мъжете и жените по отношение на честотата на прекъсването на работата за непредвидени задачи (**Таблица 7.23.**). С повишаване на нивото на образование се повишава и честотата на извънредните прекъсвания на работата (**Таблица 7.24.**). От друга страна, за 75,5% от наетите това прекъсване е без последици, а за 17 % то се отразява отрицателно (**Таблица 7.22.**). Тези резултати свидетелстват за относително добре организация на работата в икономическата дейност, което води до това две трети от наетите да не възприемат неизбежните прекъсвания на работата като допълнителен стресов фактор.

Таблица 7.21 „Колко често Ви се налага да прекъсвате това, което вършите заради непредвидени задачи"

	Процент
Постоянно	10,7
Много често	42,9
Много рядко	41,1
Никога	5,4
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.22. "А как това се отразява на резултатите от нея"

	Процент
Не се налага да прекъсвам работата си непредвидено	5,7
Отразява се отрицателно	17,0
Прекъсването е без последици	75,5
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.23. „Колко често Ви се налага да прекъсвате това, което вършите заради непредвидени задачи" по „Пол"

		Пол		**Общо**
		Мъж	**Жена**	
Колко често Ви се налага да прекъсвате това, което вършите заради непредвидени задачи?	Постоянно	13,3%	10,3%	11,1%
	Много често	46,7%	43,6%	44,4%
	Много рядко	40,0%	38,5%	38,9%
	Никога	-	7,7%	5,6%
Общо		**100,0%**	**100,0%**	**100,0%**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.24. „Колко често Ви се налага да прекъсвате това, което вършите заради непредвидени задачи" по „Образование"

		Образование			Общо
		средно	висше (вкл. колеж)	доктор	
Колко често Ви се налага да прекъсвате това, което вършите заради непредвидени задачи?	Постоянно	-	14,6%	11,1%	
	Много често	46,2%	43,9%	44,4%	46,2%
	Много рядко	53,8%	36,6%	40,7%	53,8%
	Никога	-	4,9%	3,7%	
Общо		**100,0%**	**100,0%**	**100,0%**	**100,0%**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Въпреки наличието на данни за добре организация на работа, половината от наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" смятат, че работата им води до стрес при задаването на директен въпрос (**Таблица 7.25.**). Аналогични са резултатите и от анкетата сред ръководителите в производството на лекарства при директно зададен въпрос за нивото на стрес в икономическа дейност. Почти половината от ръководителите определят нервно-психичното натоварване като много рисков и рисков фактор – за 23,5% факторът е много рисков, а за 19,6 - рисков (**Таблица 7.26.**).

Следователно основателно можем да направим извода, че голяма част от наетите в икономическа дейност "Производството на лекарствени вещества и продукти" осъществяват дейност с висок интензитет и повишено темпо на работа, но е незначителен делът на тези, които работят при постоянен натиск от външни за работата им фактори като работа с клиенти например.

Таблица 7.25. Как влияе работата върху здравето Ви: Стрес

	Процент
Да	55,8
Не	44,2
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.26. Колко рисково е за Вашата фирма следното: Нервно психично натоварване

Колко рисково е за Вашата фирма следното: Нервно психично натоварване	
	Процент
Много рисков	23,5
Рисков	19,6
Нито рисков, нито не '	23,5
Малко рисков	11,8
Не е рисков	21,6

Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

7.5. Осигуряване на работно и униформено облекло и ЛПС

Създаването на безопасни и здравословни условия на труд пряко зависи от мерките, които предприема ръководството на съответната организация в тази посока. В това изследване са набрани и анализирани данни за наличието и системното прилагане на специфична политика по БЗР в организациите от икономическа дейност производство на лекарствени вещества и продукти. Това е измерено чрез редица индикатори, информация, за които е набрана от анкетите сред наетите и сред ръководителите: „наличие на система за управление на ЗБУТ", „провеждане на инструктажи и обучения по ЗБУТ", „наличие на специални политика по ЗБУТ", „познаване на политиката по ЗБУТ", „наличие на длъжностно лице по ЗБУТ", „наличие на задължения по ЗБУТ в длъжностните характеристики", „осъществяване на оценка и преоценка на рисковете за ЗБУТ", „организиране на представяне на личните предпазни средства", „организиране на обучение за използване на лични предпазни средства". Освен това е изследвана и степента на необходимост наетите да използват лични предпазни средства. Необходимостта от използването на предпазни дрехи или екипировка е индиректен показател за нивото на риск за безопасността и здравето на наетите в дадена икономическа дейност. Анализираните индикатори са: „носене на предпазни дрехи или екипировка"; „необходимост от лични предпазни средства" и „осигуряване на лични предпазни средства", „необходимост от специално работно облекло" и „осигуряване на специално работно облекло"[61].

Анализът на данните от анкетата сред наетите в производството на лекарства сочи, че почти 2/3 от тях носят предпазни дрехи или екипировка през по-голямата част от работното си ежедневие - 30,9% носят предпазни дрехи или екипировка през цялото време, почти през цялото време – 23,6% и още 5,5% - около половината от времето.

Таблица 7.27. Основната Ви работа включва ли: Носене на предпазни дрехи или екипировка

	Процент
През цялото време	30,9
Почти през цялото време	23,6
Около половината от времето	5,5
По-малко от половината от времето	7,3
Почти никога	9,1
Никога	23,6
Не мога да преценя	30,9
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Сходни са резултатите от анкетата сред ръководителите – 83,6% твърдят, че в тяхната фирма е необходимо да се носят лични предпазни средства, а 82,1%

[61] Анализът на тези фактори е направен на основата на данните от анкета сред наетите и ръководителите.

декларират, че в тяхната фирма е необходимо специално работно облекло (**Таблица 7.28.** и **Таблица 7.30.**). Ръководителите декларират, че осигуряват необходимите лични предпазни средства и специалното облекло за наетите. На практика делът на тези, които признават, че не осигуряват необходимите лични предпазни средства и работно облекло, е незначителен (**Таблица 7.29.** и **Таблица 7.31.**). При използването на тези резултати не трябва да се забравя фактът, че това е субективното мнение на самите ръководители.

Освен наличието на лични предпазни средства е необходимо наетите да бъдат запознати с тях и да бъдат обучени да използват правилно, за да се постигне високо ниво на безопасност и защита на здравето на работното място. Въпреки че е голям делът на ръководителите, които организират представяне на личните защитни средства, не трябва да се пренебрегва и фактът, че 25% от ръководителите признават, че не се организирали подобна дейност и не планират да го направят (**Таблица 7.32.**). Сходен е и процентът на ръководителите, които не организират обучения по правилното използването на личните предпазни средства – 16,7% (**Таблица 7.33.**). Тези данни, особено като се има предвид, че са резултат от анкета сред самите ръководители, показват, че все още не е малък делът на организации в производството на лекарства, в които използването на лични предпазни средства не се случва и/или не се случва според изискванията.

Таблица 7.28.

За работата във Вашата фирма необходими ли са лични предпазни средства	
	Процент
Да	83,6
Не	16,4
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.29.

Осигурявате ли необходимите лични предпазни средства за работещите	
	Процент
Не е необходимо	13,0
Да	87,0
Не	0,0
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.30.

За работата във Вашата фирма необходимо ли е специално работно облекло	
	Процент
Да	82,1
Не	17,9
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.31.

Осигурявате ли необходимото специално облекло за работещите	
	Процент
Не е необходимо	17,9
Да	82,1
Не	0,0
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.32.

Организирате ли представяне на съществуващите лични защитни средства	
	Процент
Да, периодически се правят такива представяния	50,0
Да, макар и рядко	25,0
Не, не сме правили такива представяния и не планираме такива	25,0
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.33

Обучавате ли работниците да използват правилно личните защитни средства	
	Процент
Да, това е задължителен елемент от инструктажа за безопасност	81,5
Да, но не обръщаме особено внимание	1,9
Не, работниците сами имат грижата да използват личните защитни средства	16,7
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Огромна част от наетите твърдят, че в тяхната организация има разработена система за управление на безопасността на труда и се провеждат инструктажи и обучения по темата - 96,4% декларират, че съществува система за управление на безопасността на труда и 98,8% - че се организират обучения (**Таблица 7.34** и **Таблица 7.35**). Анализът на данните от анкетата сред ръководителите дава сходни резултати на тази сред работниците - повечето ръководители декларират, че се провеждат обучения (**Таблица 7.40**).

Анализът на данните от анкетата сред ръководителите налага извода, че повечето организации в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" имат разработена политика за създаване и поддържане на безопасни и

здравословни условия на труд и система за нейното прилагане. Огромен е делът на ръководителите, които отговарят положително да директен въпрос за съществуването на такава политика в тяхната организация (**Таблица 7.36**). Аналогични са и резултатите по отношение на познаването на тази политика от наетите (**Таблица 7.37**). Освен това ръководителите декларират, че в длъжностните характеристики на наетите са включени и задълженията им по безопасни условия на труд, както и че има назначени отговорници по безопасността на труда (**Таблица 7.38** и **Таблица 7.39**). допълнение, много голяма част от ръководителите декларират, че периодично правят оценка и преоценка на рисковете за безопасността на наетите на работното им място (**Таблица 7.41**). Въпреки че това са много добри резултати при тяхното използване и тълкуване не трябва да се пропуска фактът, че те отразяват субективната оценка на ръководителите от икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти".

Таблица 7.35

Има ли разработена система за управление на ЗБУТ на основната Ви платена работа:	
	Процент
Да	96,4
Не	0
Не знам	3,6
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.36

Във фирмата/организацията на Вашата основна платена работа провеждат ли инструктажи и обучения по ЗБУТ	
	Процент
Да	98,8
Не	1,2
Не знам	0,0
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.37

Във вашата фирма има ли разработена политика по безопасни и здравословни условия на труд	
	Процент
Да	98,7
Не	1,3
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.38

Наетите във Вашата фирма запознати ли са с политиката по ЗБУТ	
	Процент
Да, запознати са	98,9
Не, не са запознати	1,1
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.39

В длъжностните характеристики записани ли са задължения по ЗБУТ	
	Процент
Да	98,2
Не	1,8
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.40

Във вашата фирма има ли Заповед за определяне на длъжностно лице по ЗБУТ	
	Процент
Да	98,0
Не	2,0
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.41

Във вашата фирма провеждат ли инструктажи и обучения по ЗБУТ	
	Процент
Да	98,2
Не	1,8
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.42

Във вашата фирма през последните 3 години извършвана ли е оценка на риска за безопасността и здравето при работ	
	Процент
Да	98,1

Не	1,9
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

7.6. Медицинско обслужване, включително предварителни и периодични медицински прегледи

Здравният статус е функция на множество фактори, които далеч надхвърлят сферата на заетостта и конкретното работно място. Работната сила в добро здраве обаче е предпоставка за висока производителност и високо качество на предлаганите услуги. Инвестициите в здравето на заетите могат да бъдат тълкувани като разход за работодателя, но могат да бъдат тълкувани и като инвестиция в човешките ресурси. Поради особеностите на публичното здравеопазване в България, ангажиментите на работодателите към здравето и здравеопазването на заетите са ограничени и в по-голямата си степен доброволни. Те обаче са белег за социалната отговорност на бизнеса и като цяло в случаите когато съществуват и се реализират това води до подобряване на мотивацията за труд на наетите и на климата в колектива като цяло.

В икономическата дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" делът на тези, които са отсъствалите по здравословни причини сред анкетираните за последните дванадесет месеца е около 40%. Този дял е относително по-малък в сравнение с показателя за работната сила като цяло. 34% са отсъствали до 5 дни, 20% - между 6 и 15 дни, 3,6% - между 16 и 25 дни и 1,8% - над 25 дни. Макар че отсъствията като цяло са повече, нищожен е делът на тези, които са отсъствали заради трудова злополука или заради здравословен проблем, причинен от работата. Сред анкетираните наети тези, които са отсъствали поради трудова злополука е 6,3%, като продължителността за половината от тях е до 5 дни, а за останалите – между 6 и 15 дни. 57,1% от анкетираните заявяват, че са отсъствали, но не заради трудова злополука. 52,7% споделят, че са отсъствали заради здравословен проблем, който не е бил причинен от работата. По-малко от 8% са отсъствали с различна продължителност поради проблеми със здравето, причинени от работата. Като цяло в изследваната икономическа дейност отсъствията поради трудова злополуки или здравословен проблем, причинен от работата са рядкост. Това не е отличителна черта на изследваната икономическа дейност – в повечето икономически дейности се наблюдава подобна картина. Това, което характеризира икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" е по-ниското равнище на отсъствия заради здравословен проблем.

На практика всички от анкетирани наети от изследваната икономическа дейност заявяват, че през последната година е бил организиран профилактичен преглед за тях и колегите им – 98,2% изразяват това мнение. Никой не заявява обратното, а 9,5% споделят, че не си спомнят. 100% от анкетираните ръководители изразяват мнението, че през последните 12 месеца е направен профилактичен преглед на работещите в предприятията. Данните за изследваната икономическа дейност са по-високи от тези за икономиката като цяло, където относителният дял на заетите, които са минали профилактичен преглед през последните 12 месеца се колебае между 70 – 80%.

Ръководителите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” имат колеблива оценка по отношение на значението, което заетите придават на профилактичните прегледи – 37% от анкетираните ръководители са категорични, че това е „много важно” за заетите, а 42,6% споделят, че това е „важно” за тях. Според 16,7% от анкетираните ръководителите на заетите им е безразлично дали получават профилактични прегледи или не. Все пак само 9,6% от тях заявяват, че за „заетите е много важно да получават добри доходи дори и за сметка на здравето”, а други 25% - че е „важно”. Този дял е относително по-нисък в сравнение с други икономически дейности и отразява положителните нагласи както на наетите, така и на ръководителите към значението на здравето за работещите.

Данните показват значително разминаване на мненията, изразявани от двете групи респонденти по повод на допълнителното здравно осигуряване, предоставяно от работодателя. Само 30,9% от анкетираните наети споделят, че работодателят им осигурява допълнително здравно осигуряване за негова сметка. По-голямата част – 69,1%. заявяват, че това не е така. Това е картина далеч по-неблагоприятна в сравнение с традиционни високорискови икономически дейности, свързани с енергетиката например, където на практика всички заети имат допълнително здравно покритие.

Разпределението на отговорите за допълнителното здравно осигуряване сред ръководителите се различава съществено. Анкетираните ръководители от изследваната икономическа дейност твърдят по-често, че работодателят предоставя допълнително здравно осигуряване на заетите – 79,1% от анкетираните изразяват това мнение, 20,9% поддържат обратното мнение.

В изследваната икономическа дейност достъпът до медицинска помощ на работното място в голяма степен е осигурен. Огромната част от анкетирани наети заявяват, че на мястото, където работят има здравен пункт – 83,9% от анкетираните поддържат тази теза. 16,1 % от анкетираните заявяват, че на работното им място няма здравен пункт. Около 96,3% изразяват мнение, че имат осигурени медикаменти на работното си място. Мнението на анкетираните ръководители не се различава съществено. Делът на тези, според които на работното място е осигурен достъп до медицински пункт е 90%. В изследваната икономическа дейност се провеждат обучения за предоставяне на долекарска, първа помощ. 27,3 % от анкетираните ръководители споделят, че през последните 12 месеца е проведено такова обучение с всички заети, а други 72,7% - че е проведено такова обучение с част от заетите. На практика никой от анкетираните ръководители не споделя мнението, че такова обучение не е провеждано.

Почти всички ръководители – 98,1%, споделят, че в тяхната организация е правена оценка на рисковете за безопасността и здравето. Делът на тези, които заявяват обратното е нищожен – 1,9%. Всички анкетирани ръководители твърдят, че във фирмата им през последните 3 години е разработена програма за справяне с установените рискове. Всички споделят още, че организациите, където работят, имат договор със Служба по трудова медицина. Относително (спрямо други икономически дейности) нисък е делът на тези, които оценяват работата й като компетентна и навременна – 85,1%. Делът на анкетираните, които са на мнение, че дейността на Службата по трудова медицина е незадоволителна е относително висок – 12,5%. В изследваната икономическата дейност мненията на ръководителите за оценката и политиката на рисковете в предприятията са доста категорични и очертават в благоприятна картина на проявите на анализирания показател. Достъпът

до здравна помощ на работното място в изследваната икономическа дейност в голяма степен е осигурен. Въпреки че това не може да бъде тълкувано като проблем, все пак прави впечатление относително ниската степен на допълнително здравно осигуряване в изследваната икономическа дейност.

7.7. Използване на информационните технологии в работата

Съвременната икономика все повече поставя предизвикателства за навлизане на информационните технологии в ежедневната работа. Икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" не прави изключение.

Таблица 7.42. Използване на информационни технологии в ежедневната работа на наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" в %

	Работа с компютър	Използване на интернет
През цялото време	18,9	24,1
Почти през цялото време	34,0	24,1
Около половината от времето	15,1	9,3
По-малко от половината от времето	7,5	11,1
Почти никога	5,7	1,9
Никога	18,9	29,6
Не мога да преценя	-	-
Общо	**100,0**	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Както се вижда от данните в **Таблица 7.42**. 68,0% от наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" през повече от половината от работния ден работят с компютър, а 57,5% използват интернет, за да извършват своята работа през повече от половината от работния ден.

7.8. Работа с външни за предприятието лица

При икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" фактора работа с множество хора не е силно застъпен. Много малък дял от наетите работят с клиенти през цялото време и почти през цялото време – 5,6% (**Таблица 7.43.**). При сравнение с данните от проучването „Профил по БЗР на национално ниво" ясно се откроява факта, че делът на наетите в икономическата дейност, които работят с множество хора, които не са колеги, е под средния за страната.

Таблица 7.43. Основната Ви работа включва ли: Работа директно с хора, които не са служители на фирмата

	Процент
През цялото време	1,9
Почти през цялото време	3,7

Около половината от времето	16,7
По-малко от половината от времето	11,1
Почти никога	66,7
Никога	1,9
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Изследвана е и зависимостта между темпото на работа и влиянието на външните за работещия фактори – работа на колеги, преки искания от хора, като клиенти, пътници, ученици, пациенти, наличието на голям брой производствени или представителни цели и зависимост на работата от автоматична скорост на машина или движението на продукт. Огромен дял от наетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" смятат, че темпото на работата им пряко зависи от работата на колегите им - 83,3% (**Таблица 7.44.**). Над половината наети определят големия брой производствени или представителни задачи като силно влияещи върху темпото им на работа – 67,9% (**Таблица 7.44.**). По-нисък в сравнение с разгледаните до тук, но все пак значителен е делът на тези, чиято работа е зависимо то преки искания на клиенти и автоматичната скорост на машина или движението на продукт – съответно 29,1% и 35,2% (**Таблица 7.44.**). Последният резултат прави силно впечатление. Въпреки че това е производствен сектор, делът на тези, чието темпо на работа е зависимо от автоматичната скорост на машина или продукт е по-нисък отколкото този на работещите, чието темпо на работа е зависимо от това на колеги или голям брой задачи. Това би могло да се дължи на недобра организация на работата.

Таблица 7.44.

Като цяло темпото на Вашата работа зависи ли или не от:	**Да**	**Не**	**Не мога да преценя**
Работата на колегите Ви	83,3%	16,7%	0,0%
Преки искания от хора, като клиенти, пътници, ученици, пациенти	29,1%	65,5%	5,5%
Голям брой производствени или представителни цели	67,9%	20,8%	11,3%
Автоматична скорост на машина или движението на продукт	35,2%	59,3%	5,6%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

7.9. Самостоятелност и контрол при изпълнение на основните трудови задължения

Системата за организация на работата и съответно на определяне на съотношението между самостоятелност и контрол в съвременната пазарна икономика се случва по два основни модела. Първият е „традиционен индустриален модел", а вторият – „нови форми на организацията на работата". Традиционният индустриален модел се отличава с централизирана организация на работата, строга йерархия и ограничена автономия на наетите. От друга страна новите форми на организация на работата акцентират на гъвкава структура на управлението, по-голяма степен на автономия на

всички нива, прилагане на функционална гъвкавост при организацията на дейността и екипност на работата[62].

Под автономността (самостоятелността) на работата разбираме степента, в която работниците могат да решават по свое усмотрение как да извършват работата си. Това води до по-висока мотивация и удовлетвореност на наетия и физическото и психическо му благополучие.

Самостоятелността при осъществяването на работната дейност е изследвана чрез следните индикатори: възможност за самостоятелност при избора на реда на изпълнението на задачите, методите, темпото и обема на работа, размера на работа. В допълнение са анализирани и индикаторите: самостоятелност при подбор на хората, с които да се работи, самостоятелност при определяне на режима на работа и почивка. Основа част от самостоятелността на работа е и възможността да се работи в екип като се подбират и членовете на екипа, да съществува функционална гъвкавост при изпълнението на служебните задължения. Този елемент от самостоятелността на работа е изследван чрез индикаторите: „включване на редуване на задачите в работата", „необходимост от различни умения за изпълнение на задачите", „възможност за самостоятелност при разпределението на задачите", „наличие на екипна работа", „възможност за самостоятелност при разпределянето на задачите в екипа" и „възможност за самостоятелно избиране на ръководител на екипа".

Изключително интересни са данните за възможността за самостоятелност на наетия при избор на реда на изпълнение на задачите, методите, темпото, и размера на работа в икономическа дейност производство на лекарствени вещества и продукти. От една страна 60% от наетите декларират, че те могат да определят редът на изпълнението на задачите (**Таблица 7.45**). Сходен е и делът на тези, които могат да определят темпото си на работа – 68,5% от наетите (**Таблица 7.45**). От друга страна, два пъти по-малък е делът на тази, които могат самостоятелна да определят методите си на работа и размера на работата си. Само 21,2% имат възможност да определят сами методите си на работа, а 29,4% - обема на работата си (**Таблица 7.45**). Явно на наетите постепенно се дава самостоятелност в работа, но процеса на навлизане на подобен тип организация на работата все още не е завършен.

Таблица 7.45.

Вие лично можете ли да избирате или да променяте:	**Да**	**Не**	**Не мога да преценя**
Реда на изпълнението на задачите	60,0%	40,0%	0,0%
Методите на работа	21,2%	78,8%	0,0%
Темпото на Вашата работа	68,5%	27,8%	3,7%
Размера на Вашата работа	29,4%	68,6%	2,0%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

[62] Parent-Thirion, A., Macias, E., Harley, J., Vermeylen, G., Fourth European Working Conditions Survey, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2007, Denmank.

Резултатите от анализа на данните за същия индикатор от анкетата сред ръководителите в икономическата дейност потвърждават вече направените изводи. Според ръководителите, относително ниски са дяловете на наетите, които имат самостоятелност на работа във всеки един от изследваните аспекти. Само 9,1% от ръководителите смятат, че наетите имат възможност самостоятелно да определят реда на изпълнение на задачите, 7,3% от ръководителите декларират, че наетите могат да определят методите си на работа и 5,7% твърдят, че наетите могат да определят размера на работата си – 64,3% (**Таблица 7.46**). Малко по-висок е делът на ръководителите, които смятат, че наетите могат самостоятелна да определят темпото си на работа (**Таблица 7.46**). Това потвърждава извода, че по-голямата самостоятелност на наетия при работа, по-скоро предстои да бъде въведена в икономическата дейност производство на лекарствени вещества и продукти.

Таблица 7.46. Могат ли основната част от заетите във Вашата фирма/организация да избират или да променят

Могат ли основната част от заетите във Вашата фирма/организация да избират или да променят:	**Да**	**Не**	**Не мога да преценя**
Реда на изпълнението на задачите	9,1%	83,6%	7,3%
Методите на работа	7,3%	87,3%	5,5%
Темпото на работа	13,0%	70,4%	16,7%
Размера на работа	5,7%	84,9%	9,4%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Вторият аспект на автономността на работата е възможността наетите за избират хората, с които работят и самостоятелно да организират режима „работа – почивка". Анализът на данните за тези индикатори сочи, че повече от половината от респондентите нямат възможност да определя самостоятелно колегите, с които работят (отговорилите, че почти никога нямат възможност да избират колегите, с които работят са 48,1%, а тези отговорили, че рядко имат тази възможност са 14,8%) (**Таблица 7.47**). Още по-нисък е делът на респондентите, които могат самостоятелно да определят режима са на работната и почивка (отговорилите почти никога са 51,9%, а рядко – 22,2%, а понякога - 22%) (**Таблица 7.47**).

Таблица 7.47. Моля, преценете до колко следващите твърдения описват Вашата работна атмосфера?

Моля, преценете до колко следващите твърдения описват Вашата работна атмосфера?	**Почти винаги**	**Често**	**Понякога**	**Рядко**	**Почти никога**	**Не мога да преценя**
Можете да влияете върху избора на хората, с които работите заедно	1,9%	3,7%	22,2%	14,8%	48,1%	9,3%
Можете да си почивате, когато поискате	3,7%	7,4%	13,0%	22,2%	51,9%	1,9%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Отново сходна е оценката на ръководителите и за втория аспект на самостоятелността при работа. Според тях е само 3,6% от наетите могат почти винаги да избират колегите, с които работят, 12,5% могат да го правят често и 21,4% - понякога (**Таблица 7.48**). Съгласно отчетеното мнение на ръководителите, по-нисък е делът на заетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти", които могат самостоятелно да определят режима си на работа и почивка. Само 1,8% почти винаги имат възможността самостоятелно да определят почивките си, още 1,8% имат тази възможност често и 3,6% - понякога (**Таблица 7.48**).

Таблица 7.48. Моля, преценете доколко следващите твърдения описват работната атмосферата във Вашата фирма/организация?

Моля, преценете доколко следващите твърдения описват работната атмосферата във Вашата фирма/организация?	**Почти винаги**	**Често**	**Понякога**	**Рядко**	**Почти никога**	**Не мога да преценя**
Всеки може да влияе върху избора на хората, с които работи заедно	3,6%	12,5%	21,4%	25,0%	25,0%	12,5%
Всеки може да си почива, когато поиска	1,8%	1,8%	3,6%	14,5%	60,0%	18,2%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Наличието на функционална гъвкавост и работа в екип е основен показател за въвеждането на новите модели на организация на работата. По-голяма част от наетите декларират, че работата им включва редуване на задачите – 83,9% (**Таблица 7.49**). Освен това за 63% от тези случай редуването на задачите изисква и различни умения от работещите (**Таблица 7.50**). Анализът на тези данни показва наличието на значително ниво на функционална гъвкавост в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти". Но степента на автономност при разпределението на задачите не е особено висока – в две трети от случаите ръководителят е този, който разпределя работните задачи - 74% от респондентите декларират подобен факт (**Таблица 7.51**). Освен това 52,3 % от респондентите смятат, че редуващите задачите определят тяхното разпределение (**Таблица 7.51**). Двата индикатора – ръководителя, определящ реда на задачите и редуващите да определят реда на работа, не се изключват напълно взаимно. За това в този случай можем да направим извода, че наетите имат известна свобода при разпределението на задачите, но под прекия контрол на ръководителя.

Таблица 7.49.

Вашата работа включва ли редуване на задачите между Вас и Вашите колеги	
	Процент
Да	83,9
Не	16,1
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.50.

Изискват ли се различни умения за тяхното изпълнение	
	Процент
Работата ми не включва редуване на задачите с моите колеги	16,7
Да	63,0
Не	20,4
Общо	**100,0**

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.51.

Ако Вашата работа включва редуване на задачите с Вашите колеги, кой взима решение за разпределянето на задачите?	Да	Не
Моята работа не включва редуване на задачите	16,4%	83,6%
Моят началник	74,0%	26,0%
Решава се от хората, които редуват задачите	52,3%	47,7%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Повече от половината наети в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" работят в екип – 69,8% (**Таблица 7.52**). Ръководителят на екипа, обаче, относително рядко се определя от членовете му – 11,6% (**Таблица 7.52**). Много по-често членовете на екипа самостоятелно разпределят работата помежду си - в 42,6% от случаите (**Таблица 7.52**). Ако трябва да обобщим – функционалната гъвкавост и работата в екип са широко разпространени в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти". Въпреки това, степента на самостоятелност при работата в екип и при определянето на функциите в екипа и разпределението на задачите е сравнително ниска. Като цяло автономността при работа не е широко разпространена в икономическата дейност, в допълнение наетите рядко имат възможност да влияят върху режима на работа – почивка и върху подбора на хората, с които работят.

Таблица 7.52. Ако Вашата работа включва работа в екип, членовете на екипа сами ли взимат решение

Ако Вашата работа включва работа в екип, членовете на екипа сами ли взимат решение:	Да	Не	Не мога да преценя
Аз не работя в екип	30,2%	69,8%	0,0%
За разпределението на задачите	42,6%	57,4%	0,0%
Кой да бъде ръководител на екипа	11,6%	79,1%	9,3%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Подкрепата на работното място при осъществяването на дейността е изключително важна както за качеството на работата, така и за намаляване на стреса. Тя е изследвана чрез индикаторите „можете да получите помощ от колеги", „можете да получите помощ от началници" и „можете да получите външна помощ".

Делът на наетите, които декларират, че могат да получат помощ от колегите си е много голям – 50,9% могат да получат помощ почти винаги, 16,4% смятат, че могат да получат помощ в работата често и още 23,6% декларират, че могат да получат помощ понякога (**Таблица 7.53**). Делът на тези, които могат да получат помощ от ръководител е сходен с дела на получаващите, помощ от колеги. Над половината наети могат да получат помощ от ръководител, стига да я поискат – 51,9% декларират, че почти винаги могат да получат такава помощ, 13% - често, а 31,5% понякога (**Таблица 7.53**). Резултатите за индикатора „външна помощ" са доста по-различни. Сравнително много по-рядко наетите могат да разчитат на външна помощ – 15,1% смятат, че почти винаги могат да получат външна помощ, ако се нуждаят, 9,4% - често и 22,6% смятат, че понякога могат да получат външна помощ (**Таблица 7.53**).

По отношение на индикатора „подкрепата на работното място" отново оценката на ръководителите е сходна с тази на наетите. Най-голям е делът на тези, които смятат, че работещия може да получи помощ от колегите почти винаги (**Таблица 7.54**). Съвсем малко по-нисък е делът на тези ръководители, които декларират, че наетите могат да получат помощ имено от ръководителя си (**Таблица 7.54**). Отново значително по-нисък е делът на тези, които имат достъп до външна помощ, според ръководителите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти". 36,4% от ръководителите смятат, че това е почти винаги възможно, 11,4% - често, а 13,6% - понякога (**Таблица 7.54**).

Таблица 7.53. Моля, преценете до колко следващите твърдения описват Вашата работна атмосфера?

	Почти винаги	**Често**	**Понякога**	**Рядко**	**Почти никога**	**Не мога да преценя**
Можете да получите помощ от колегите си, ако поискате такава	50,9%	16,4%	23,6%	5,5%	3,6%	0,0%
Можете да получите помощ от вашите началници/шефове, ако поискате такава	51,9%	13,0%	31,5%	3,7%	0,0%	0,0%
Можете да получите външна помощ, ако поискате такава	15,1%	9,4%	22,6%	11,3%	30,2%	11,3%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Таблица 7.54. Моля, преценете доколко следващите твърдения описват работната атмосферата във Вашата фирма/организация?

	Почти винаги	**Често**	**Понякога**	**Рядко**	**Почти никога**	**Не мога да преценя**
Всеки може да получи помощ от колегите си, ако поиска такава	75,0%	15,9%	9,1%	0,0%	0,0%	0,0%
Всеки зает може да получи помощ от началници/шефове, ако поиска такава	65,9%	22,7%	6,8%	4,5%	0,0%	0,0%

Всеки може да получи външна помощ, ако поиска такава	36,4%	11,4%	13,6%	9,1%	15,9%	13,6%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

7.10. Информиране и консултиране

Информирането и консултирането са елементи в условията на труд, които придобиват все по-голямо значение. Това е следствие от повишаването на професионалната квалификация на работната сила като цяло. Колкото е по-висока професионалната квалификацията на заетите в една организация, толкова повече нараства необходимостта от информиране и консултиране. От своя страна тези елементи на условията на труда повишават съпричастността на заетите към организацията и към трудовия и производствен процес в нея. Икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" е силно регулирана сфера, където потребността от информиране и консултиране също е налице. Тези елементи на условията на труд се отнасят до включването на наетите в процеса на взимане на решения. Информирането е свързано с получаване на информация за процесите вътре в организацията и в този смисъл е по-скоро форма на пасивно включване в процесите на управление и на взимане на решения в организацията. Консултирането е активната форма на включване в тези процеси и предполага не само информиране, но и допитване до работещите в организацията при търсене на решения за съществуващи проблеми.

Като цяло информираността на работещите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" за организацията на работния процес е на относително добро равнище. На малко повече от 60% от заетите според собствените им твърдения не променят работното време. При промени в работното време 2% от анкетираните заети споделят, че за това ги информират същия ден, 23,5% - че ги информират 1 ден по-рано. Информираността за рисковете по време на работа е на значително по-високо равнище, което може да се дължи и на квалификацията на работната сила. Огромната част от анкетирани наети декларират, че са „много добре" или „добре" информирани за заплахите за здравето им, свързани с работата. 50% изразяват мнението, че са „много добре" информиране за рисковете, 41% са на мнение, че са „добре" информирани за тях. Делът на тези, които заявяват, че „не са много добре информирани за рисковете" е 5,4%. Делът на тези, които споделят, че знаят към кого да се обърнат, в случай на необходимост от първа помощ е 94,6%. Тези, които изразяват обратното мнение са само 5,4 %.

В преобладаващия случай наетите в изследваната икономическа дейност споделят, че не са търсени от началниците си в извън работно време или са търсени, но рядко. 59,3% от анкетираните споделят, че през последните 12 месеца се е случвало да бъдат търсени от началниците си, но рядко. 35,2% са тези, които заявяват, че през същия период не са били търсени от началниците си. Този показател е двусмислен – от една страна „търсенето" от началниците натоварва работниците, от друга, той говори за относителна отчужденост от фирмата или организацията, където е зает работникът. В този смисъл в изследваната икономическа дейност една голяма част от наетите изглеждат „отчуждени" от дейността на предприятието.

В същото време работещите в изследваната икономическа дейност изразяват мнения, заради които можем да смятаме, че те са по-скоро включени в управлението на производствения процес. 77,8% е делът на тези от анкетираните наети, които заявяват, че им се е случвало в последните 12 месеца да проведат откровен разговор с началника си за изпълнението на работата. Делът на тези, на които това не е случвало е 18,5%. Значителен е делът на тези, които споделят, че се консултират с тях за промени в организацията на работата – 75,9 % от анкетираните наети. Само 18,5% от анкетираните споделят мнението, че не им се е случвало да ги консултират по този повод, а 5,6% - не си спомнят. 94,6% от изследваните наети споделят мнението, че през последните 12 месеца им се е случвало да обсъждат с началника си проблеми, свързани с работата, само 1.8% от анкетираните не са имали подобен случай. Значителна част от заетите работят в екип – 66,1%, но само 35% участват в разпределението на задачите, още по-малък дял – 8,9% от анкетираните влияят при определянето на ръководителя на екипа. Данните очертават противоречива картина на добри, почти „тесни" взаимоотношения с началника, но и на ясно разделение във връзка с това кой взима решенията.

Преобладаващата част от анкетираните наети заявяват, че обсъждат работата с началниците – 94,6%. Значително по-малък е делът на тези от тях, които споделят, че са обсъждали работата с представител на работниците – 45,3%. 37,7% изразяват мнението, че през миналата година не са обсъждали работата с представител на работниците, а 17% не си спомнят. Данните показват, че заетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" са „по-близо" до началниците си, отколкото до представителите на работниците. Делът на наетите, които членува в профсъюзна организация е много нисък – 18,9%. 81,1% открито заявяват, че не членуват.

Като цяло заетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" изразяват мнението, че за тях е „важно" да участват във взимането на решения. Относително малък е делът на тези, които категорично заявяват, че за тях това е „много важно" – 26,8%. За 64,3% – това е „важно". Относително нисък – 7,1% е делът на тези, на които това е безразлично. По отношение на други ценности наетите са много по-категорични в отговорите си и много по-често заявяват, че за тях е „много важно". Анкетираните ръководители дори в по-голяма степен подценяват значението, което наетите придават на участието си във взимането на решения: само 3,8% от тях смятат, че това е „много важно" за наетите, 62,3% - че това е „важно", а според не малък дял анкетирани 26,4% - това не е „нито важно, нито неважно".

Данните от изследването на ръководителите потвърждава, че работниците в икономическата дейност са по-скоро информирани, отколкото консултирани. Така например 58,9% от ръководителите споделят, че при тях работниците се информират за режимите на работа и почивка. Много по-малък дял – 20,8% от тях заявяват, че този въпрос се обсъжда с работниците, за да се намерят оптималните варианти. 80% от ръководителите заявяват, че режимите на работа са от компетенцията на ръководството. Като цяло в икономическата дейност консултирането е ограничено. Този извод се налага както в сравнителен план с други икономически дейности, така и абсолютно в изразените мнения на анкетираните ръководители от „Производство на лекарствени вещества и продукти". Причината е в това, че като правило става

дума относително големи предприятия, където междуличностните връзки са подменени с формални взаимоотношения.

Независимо че на пръв поглед атестацията не е непосредствено свързана с информирането и консултирането, а е по-скоро форма на контрол, тя е механизъм за оценка на отделния работник, чрез който той получава възможност да подобри собственото си включване в трудовия и производствения процес. Делът на анкетираните заети в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти", които заявяват, че през последните 12 месеца редовно са атестирани е 74,5%. Относително нисък (в сравнение с други икономически дейности, където преобладават малките организации) е делът на тези, които споделят, че атестация не е правена редовно – 20%. 5,5% от анкетираните не си спомнят. Данните показват,че атестацията в изследваната икономическа дейност е относително широко използван инструмент за управлението на човешките ресурси.

Необходимостта от непрекъснато обучение на работната сила силно се проявява в икономическата дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" заради особеностите на работата, която е свързана с технологични нововъведения и с изключителен контрол и стандартизация на производствения процес. Това не личи напълно в субективната оценка на работещите. Като цяло заетите в изследваната икономическа дейност смятат, че нямат нужда от допълнително обучение, за да осъществяват своите трудови задължения. 69,1% от анкетираните заети споделят, че уменията им съответстват на задълженията, които имат. Относително доста висок дял – 23,6% споделят, че имат умения, за да поемат повече отговорности. Нуждата от допълнително обучение в голяма степен не е осъзната – само 7,2% от анкетираните заявяват, че се нуждаят от допълнително обучение. На основата на тези данни работната сила в изследваната икономическа дейност изглежда по-скоро над-квалифицирана, което също може да се превърне в проблем в определена ситуация.

Основната, при това силно застъпена форма на обучение на заетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" е неформалното обучение по време на работа. 33,3% от анкетираните съобщават, че през последните 12 месеца са преминали обучение, платено от работодателя им. Малък дял – 8,5% от анкетираните са преминали обучение, което са си платили сами. Изключително голям е делът на тези, които са се учили на работното си място. Обучение по време на работа от приятели и колеги са преминали 83,3% от анкетираните наети. 67,4% от тях са преминали друг вид обучение на работното си място.

Данните за мнението на ръководителите потвърждава, че обучението е широко застъпено в изследваната икономическа дейност. Основно обучението е насочено към уменията за работа, въпреки че формалните му форми са слабо застъпени. Според 92,7% от ръководителите през последните 12 месеца във фирмата е проведено обучение по знания и умения за работа. 60% от ръководителите споделят за организирано обучение за езикова подготовка. Според 42,9% от анкетираните ръководители във фирмите е проведено обучение за компютърна грамотност.

В изследвана икономическа дейност преобладават предприятията, в които обучението е широко застъпено. 90,6% от анкетираните ръководители споделят, че във фирмите, където работят, през последните 12 месеца е правена оценка на нуждите от обучение и квалификация на състава. Само 9,4% заявяват, че такава

оценка не е правена. Ориентацията към обучение се потвърждава и от мненията по повод на правото на отпуска за обучение. 68,3% от анкетираните ръководители споделят, че наетите във фирмата имат право да ползват платен отпуск за обучение. Останалите – 31,7% твърдят, че това не е така.

През последните 12 месеца съм преминал следните обучения (% от наетите)

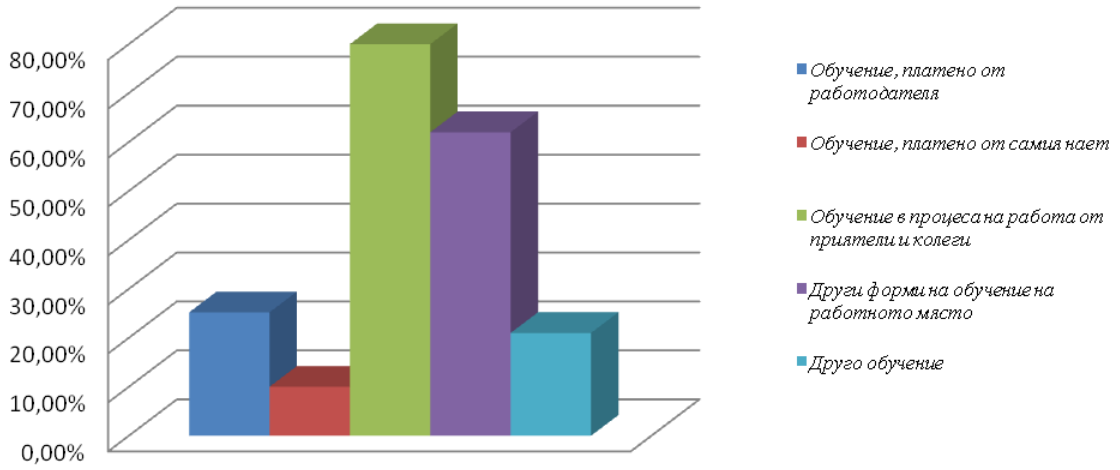

На практика всички заети – 100% според данните от анкетата, споделят, че при тях се организират обучения по безопасни и здравословни условия на труд. Този вид обучение няма пряко отношение към професионалните компетенции, но е от съществено значение за работния процес и за безопасността на заетите. Поради задължителният му характер, то е сред най-разпространените обучения, които работещите преминават не само в тази икономическа дейност.

Преобладаващата част от заетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" споделят, че работата им включва научаването на нови неща – 84,6% от анкетираните са на това мнение. 11,5 % от анкетираните заети споделят, че това не е така. Относително много висок е делът на тези, които смятат, че работата им изисква влагане на интелект „почти винаги" – 55,6%, и „често" – 14,8%. Профилът на професионалната общност по-скоро стимулира ученето и придобиването на нови компетенции.

Като цяло анкетираните ръководители оценяват наличието на взаимопомощ и добър микроклимат в колектива. 64,3% от анкетираните ръководители са съгласни с твърдението, че наетите винаги могат да разчитат на помощ от колегите си, ако имат нужда от такава. По-малък, но все пак значителен е делът на тези, които смятат, че „винаги" може да се разчита на помощ от началниците – 57,1%. В същото време ръководителите изключително ниско оценяват възможността наетите да получат помощ „отвън" – само 7,3% споделят, че това е възможно „винаги", а 20,0% - че това е възможно „често".

7.11. Дискриминация и насилие

Проблемите на насилието на работното място и дискриминацията по различни индикатори са сред най-трудните за идентифициране чрез социологически проучвания. Хората обикновено се притесняват да заявят открито случаи на насилие и тормоз. Доста често различните аспекти на дискриминацията не се осъзнават като такава. Едновременно с това трябва да се отчита, че тази проблематика е съществена част от характеристиката на работната среда. Степента на конфликтност на непосредственото работно място обуславя възможността за по-добро представяне на работника в производствената му дейност. Тя също така влияе и върху неговото здравословно състояние.

Настоящето изследване подложи на проверка усещането за разпространението на насилието и дискриминацията на работното място в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" сред две групи респонденти – наети и ръководители. Опитахме се да разграничим различни видове насилие на работното място – заплахи от физическо насилие, физическо насилие от страна на колеги, физическо насилие от други хора и малтретиране или тормоз.

Както се вижда от данните в **Таблица 7.55**. насилието и тормоза на работното място не за значими за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти"– срещат се единични случаи на малтретиране и тормоз, заплахи за физическо насилие и физическо насилие от страна на колеги.

Таблица 7.55. Насилие и дискриминация на работното място според наети и ръководители в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" в %

Вие лично, през последните 12 месеца в работата си били ли сте изложени на:	**Наети**	**Ръководи-тели**
Заплахи за физическо насилие	0,0	1,9
Физическо насилие от страна на колеги	1,8	0,0
Физическо насилие от други хора	0,0	0,0
Малтретиране/тормоз	1,8	1,9
Полова дискриминация/ дискриминация, свързана с пола	1,8	0,0
Нежелано сексуално ухажване	1,8	0,0
Възрастова дискриминация	3,6	1,9
Дискриминация по линия на националността	1,8	0,0
Дискриминация по линия на религия	0,0	0,0
Дискриминация заради инвалидност	0,0	0,0
Дискриминация заради сексуална ориентация	0,0	0,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

За измерване на усещането за дискриминация бяха използвани 7 индикатора – дискриминация по пол, по възраст, по линия на националността, по линия на религията, заради инвалидност, заради сексуална ориентация и нежелано сексуално ухажване. Спокойна е ситуацията и от гледна точка на различните форми на дискриминация. Регистрираните положителни отговори за наличие на някоя от формите не са статистически значими, като заслужава да бъде отбелязана единствено дискриминацията поради възраст. За случаи на такава през последните 12 месеца споделят 3,6% от наетите и 1,9% от ръководителите.

Предполага се, че хората, които са подложени на насилие, тормоз и дискриминация на работното място по-често от другите споделят проблеми със здравето си. Подобна работна среда най-често предизвиква психологически проблеми у хората, които често се изразяват в стрес, тревожност, раздразнителност, проблеми със съня и болки в стомаха.

7.12. Работа и здраве

Въздействието на работата върху здравето е трудно установимо, защото факторите на здравния статус между които и работата, въздействат едновременно и дори са във връзка помежду си. В настоящото изследване въздействието се установява и се тълкува на основата на субективната оценка на двете групи респонденти – заети и работодатели, за него.

В икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" малко по-малко от половината от анкетираните работещи – 46,1% заявяват, че здравето им е изложено на риск по време на работа. Този дял е по-висок в сравнение с общия за икономиката показател. 36,4% са тези, според които здравето им не е изложено на риск по време на работа. Делът на тези, които не могат да преценят е относително висок – 14,5%. Много висок е делът на тези, според които работата им „влияе" на здравето им – 58,9%. 17,9% от анкетираните предпочитат да заявят, че не могат да преценят. Специфика на икономическата дейност е относително високия риск за здравето, което работещите декларират.

В изследваната икономическа дейност делът на тези, които споделят, че през последните 12 месеца в организацията, където работят е имало трудова злополука е доста висок – 30,9%. Само 47,3% категорично заявяват, че такива случаи не е имало, а 21,8 – не знаят. Ръководителите също съобщават за висока степен на трудов травматизъм в изследваната икономическа дейност. 42,1% от анкетираните ръководители споделят, че през последните 3 години в предприятието им е имало трудова злополука. Свидетелствата за регистрираните професионални заболявания за последните 3 години са слабо изразени от ръководителите – само 8,8% от тях заявяват, че през последните 3 години в предприятието е имало случаи на регистрирани професионални заболявания.

Като цяло работната сила в изследваната икономическата дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" са със значителни оплаквания за здравословни проблеми, причинени от работата. Най-често наетите споделят, че работата им причинява обща умора (66% от анкетираните наети споменават за такъв проблем, причинен от работата), болки в гърба (64,2%), стрес (55,8%), мускулни болки (51%), проблеми със зрението (50,9%), главоболие (42,2%). Нищожен е делът на тези сред анкетираните работещи в изследваната икономическа дейност, които съобщават за проблеми с кожата, дихателни проблеми, сърдечни заболявания и наранявания. Работата обаче им причинява тревога (37,7%), както и раздразнителност (34,6%).

Според анкетираните ръководители отсъствията по болест, трудовите злополуки и професионалните заболявания не са се увеличили през последната година. Това мнение е заявено много категорично, като почти не се срещат отговори, различни от посочения. В същото време обаче голям е делът на тези, които заявяват, че не могат да преценят дали има промени в това отношение. 36,7% от анкетираните ръководители не могат за преценят дали са се увеличили отсъствията по болест, причинена от работата, същият относителен дял не могат да преценят дали са се увеличили професионалните заболявания, 28,6% - не могат да преценят дали са се увеличили трудовите злополуки.

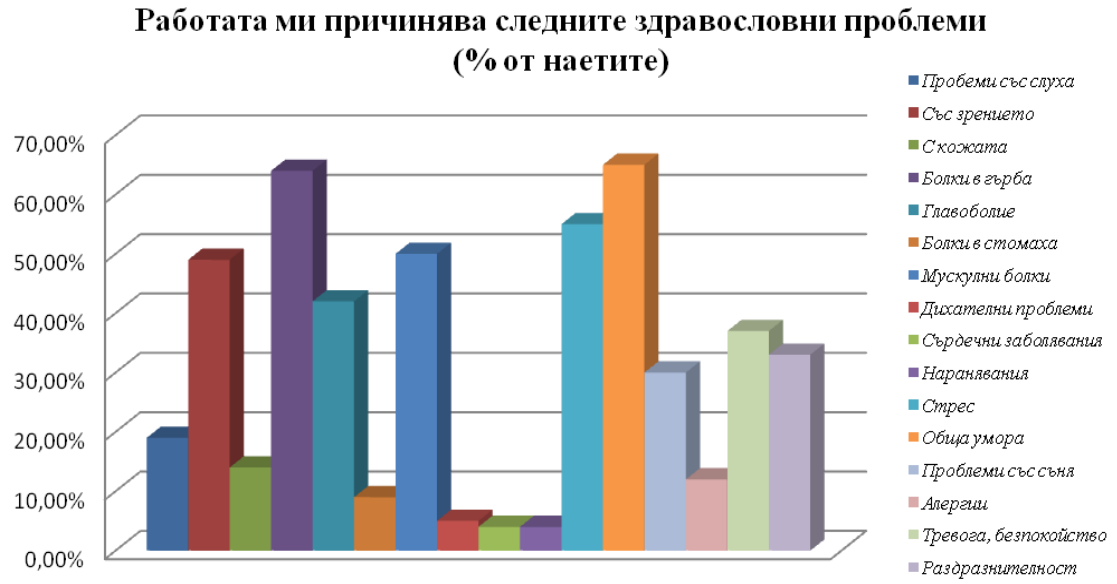

Като цяло по оценка на наетите, заетостта в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" въздейства значително върху здравето и това представлява определен риск.

7.13. Удовлетвореност от условията на труд

В проведеното анкетно изследване бяха използвани индикатори, чрез които да се установи общата удовлетвореност от работата и значението на условията на труд за оформянето й. Предположението, че за работещите са важни и други характеристики на заетостта освен условията на труда, както и че определени елементи в условията на труда представляват по-голяма ценност от други, доведе до въвеждането на тези индикатори.

Общо взето в изследваната икономическа дейност има съвпадение между оценката на заетите за това, какво ценят в работата и мнението на работодателите за тази оценка. Специфично за икономическата дейност е това, че работещите имат по-ясно изразени и при това много противоположни очаквания от работата си. В най-голяма степен наетите в „Производство на лекарствени вещества и продукти" ценят това, работата да не уврежда здравето им (85,2% от анкетираните заявяват, че това е „много важно за тях"), да се чувстват сигурни (76,8% от анкетираните),

работодателят да им осигурява профилактични прегледи (60%), да научават нови неща (53,7%), да получават добавки за вреден труд (51,9%).

В общи линии ръководителите смятат, че за заетите най-важно е да се чувстват сигурни по време на работа (72,2% от анкетираните ръководители изразяват това мнение), работата да не уврежда здравето им (60% от анкетираните ръководители споделят това мнение), (65,6%), да им се осигурява профилактичен преглед (41,3%). Ръководителите в изследваната икономическа дейност силно подценяват значението, което наетите придават на „научаването на нови неща по време на работа", на „участието във взимането на решения", както и на „израстването в кариерата".

За мен е много важно (% от наетите)

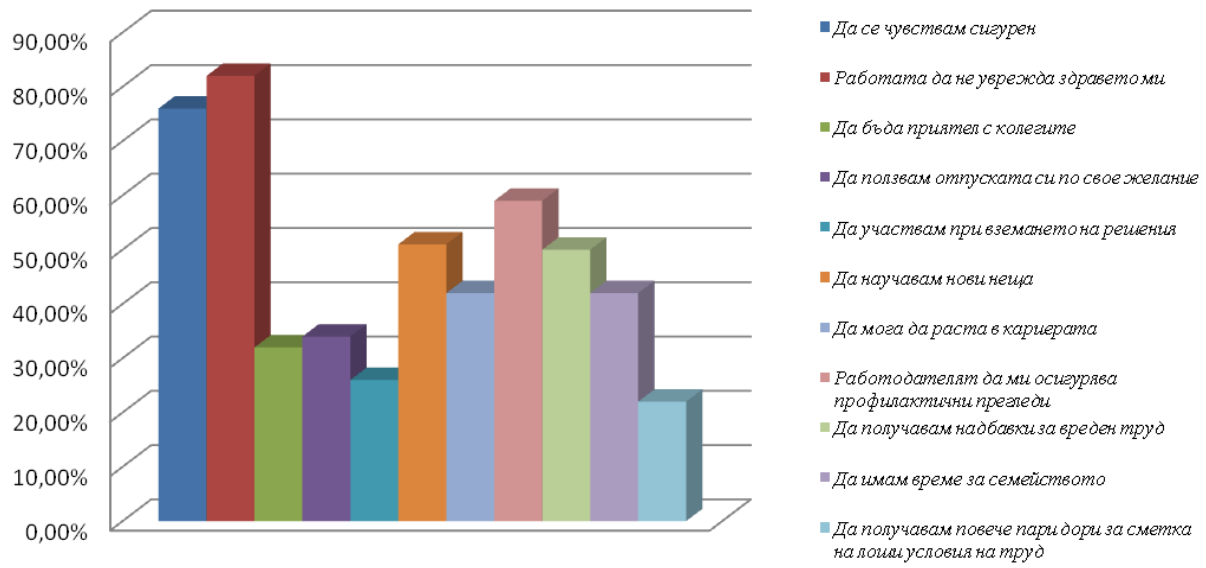

За наетите е много важно (% от ръководителите)

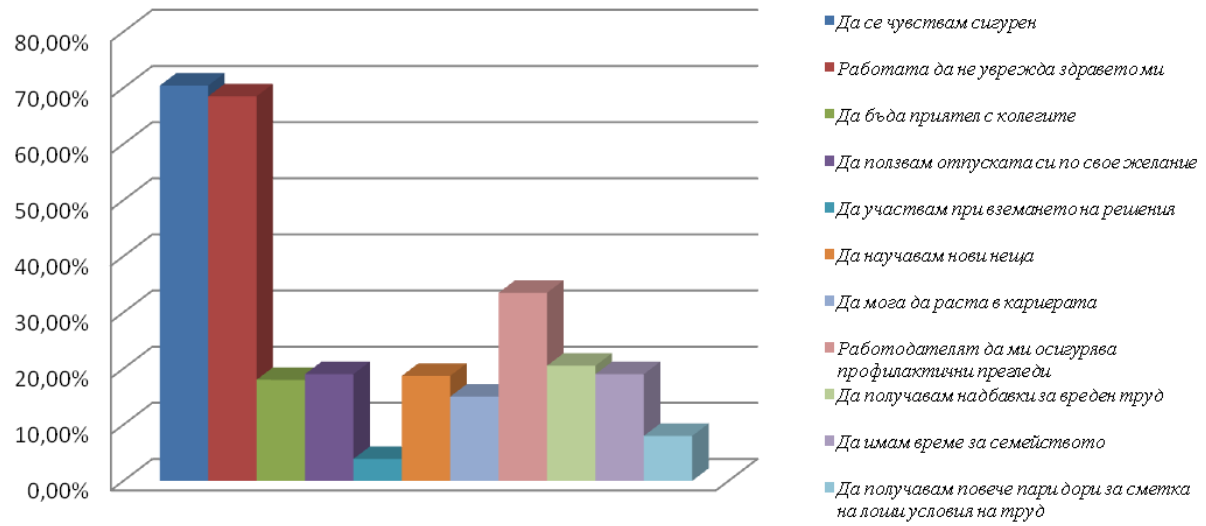

Преобладаващата част от анкетираните заети в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" заявяват, че са удовлетворени

от условията на работа. Тези, които са „много удовлетворени” са 14,3%, тези, които са „по-скоро удовлетворени” са 64,3%. Неудовлетворените са много по-малко - делът на тези, които заявяват, че „не са много удовлетворени” са 19,6% и само 1,8% категорично споделят, че изобщо не са удовлетворени от условията на работа. Това разпределение очертава една не толкова благоприятна картина на изследваната икономическа дейност поради малкия дял анкетирани, които категорично отговарят, че са удовлетворени. Преобладаващата част отговаря по-скоро уклончиво.

Оценката за промяната в условията на труд е по-скоро благоприятна. 30,4 % - повече от една трета от респондентите от групата на наетите заявяват, че през последните 12 месеца условията на труд са се подобрили. Най-голям е делът на наетите, според които условията са останали същите – 53,6% от анкетираните изразяват това мнение. Делът на тези, които по-скоро се въздържат от мнение и заявяват, че не могат да преценят е 14,3%. Ръководителите са много по-категорични в благоприятната си оценка – 50,9% от тях заявяват, че условията са се подобрили, а 43,6% - че са останали същите. И сред двете групи респонденти се откриват малки дялове анкетирани, които споделят, че условията са се влошили – съответно 1,8% сред наетите и 1,8% - сред ръководителите.

Подобриха ли се условията на работа през последните 12 месеца
(% от наетите, % от работодателите)

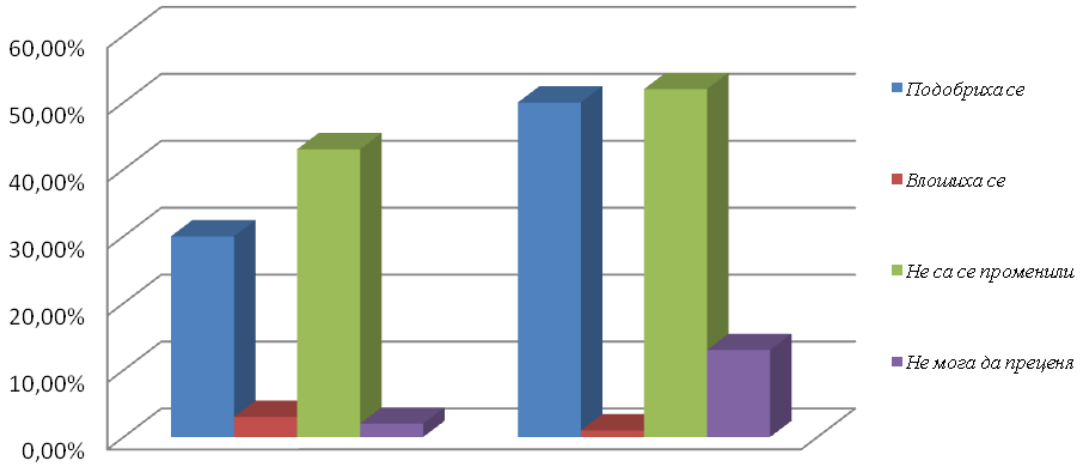

Заетите в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” не изразяват открито недоволство от условията на труд, в които работят, но не показват и удовлетвореност.

7.14. Работа и извън трудов живот

Организацията на свободното време е предпоставка за възстановяването на работната сила и въпреки че няма непосредствена връзка със заетостта, въздейства върху производителността.

Според преобладаващата част от анкетираните наети в изследваната икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”работното им време е удобно от гледна точка на семейните им и други ангажименти, макар и това да не е

заявено много категорично. 16,1% от тях заявяват, че работното им време е „много удобно”, а 60,7% - че е „удобно”. За 19,6% работното време „не е много удобно”, а за 3,6% - „изобщо не е удобно”. По същия начин в преобладаващата си част ръководителите оценяват работното време на заетите като „удобно” – 64,8% от анкетираните са на това мнение, само 5,6% изразяват мнението, че работното време не е удобно от тази гледна точка, а 25,9% не могат да преценят. Много малък дял – 3,7% от ръководителите заявяват, че не са мислили по този въпрос.

Свободното от работа време на наетите е разпределено най-вече между грижата за децата (40,4% от анкетираните заявяват, че извършват подобна дейност всеки ден за час и повече) и готвенето и домакинската работа (61,8% вършат това всеки ден за повече от час). Подобно е разпределението и за ръководителите – това са дейностите, които са в най-голяма степен застъпени в бюджета на свободното им време. Делът на тези ръководители, които се грижат всекидневно за децата си е 32,7%, а на тези, които всекидневно се занимават с готвене и домакинска работа – 46,3%.

Сходни за наети и за ръководители са и дейностите, за които анкетираните заявяват, че никога не извършват в свободното си от работа време. За най-голям брой анкетирани и от двете групи това е политическата и профсъюзната дейност. Налице е съществена разлика при сравнението наети – ръководители от гледна точка на дела респонденти, които заявяват, че никога не се занимават в свободното си време с обучение. 48,1% от наетите никога не се занимават с обучение в свободното си време. Сред ръководителите този дял е значително по-малък – 18,4% от анкетираните ръководители никога не се занимават с обучение в свободното си време.

През свободното си време никога не се занимавам с ...
(% от наетите, % от работодателите)

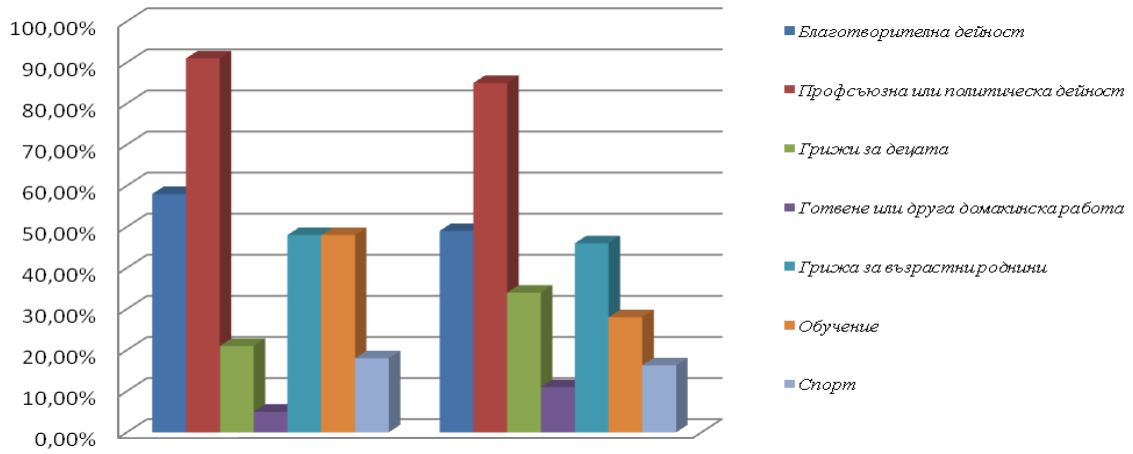

Като цяло извънтрудовият живот на наетите от изследваната икономическа дейност е еднообразен и насочен към дейности, свързани със семейните грижи и обслужването на домакинството. Ръководителите в изследваната икономическа дейност имат много по-разнообразно свободно време, което включва образование и спорт и др. културни дейности извън дома.

VIII. ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ

Всички данни в този раздел са предоставени от Националния осигурителен институт чрез статистическата система „Трудови злополуки“.
Статистическата система „Трудови злополуки”, като част от информационната система на НОИ, осигурява информация за броя, разпределението и показателите на трудовите злополуки, както и класификации, отнасящи се до характеристиките, включени в Декларацията за трудова злополука и в другите документи за разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки. Окончателната статистическа информация за трудовите злополуки (ТЗ) през последните пет години (от 2006 г. до 2010 г.) показва следните данни:

8.1. Брой и показатели на трудовите злополуки – общо за страната и за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”

8.1.1.Трудови злополуки: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО [63]

Таблица 8.1. Трудови злополуки - общо за страната (брой)

Година	Трудови злополуки (бр.)	
	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО
2006	4096	3523
2007	3811	3337
2008	3843	3234
2009	3125	2605
2010	3086	2457

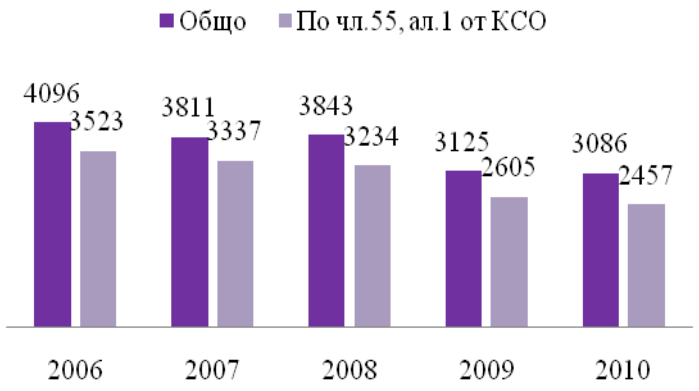

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2 –** Производство на лекарствени продукти

[63] **“Трудова злополука по чл. 55, ал. 1 от КСО”** е всяко внезапно увреждане на здравето станало през време и във връзка или по повод на извършваната работа, както и при всяка работа, извършена в интерес на предприятието, когато е причинило временна неработоспособност, трайно намалена работоспособност или смърт.

Таблица 8.2. Трудови злополуки за икономическа дейност „ Производство на лекарствени вещества и продукти”– ниво раздел и групи

Общо						По чл. 55, ал. 1 от КСО					
Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)					Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**21**	**17**	**10**	**16**	**17**	**21**	**17**	**14**	**8**	**13**	**13**
21.1	3	4	2	2	2	**21.1**	2	4	1	2	2
21.2	18	13	8	14	15	**21.2**	15	10	7	11	11

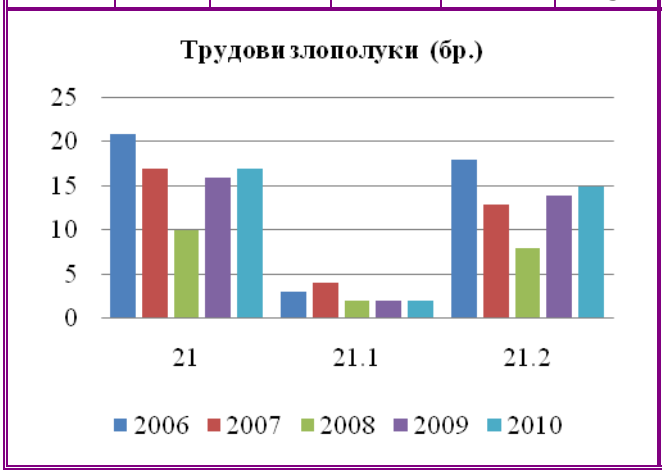

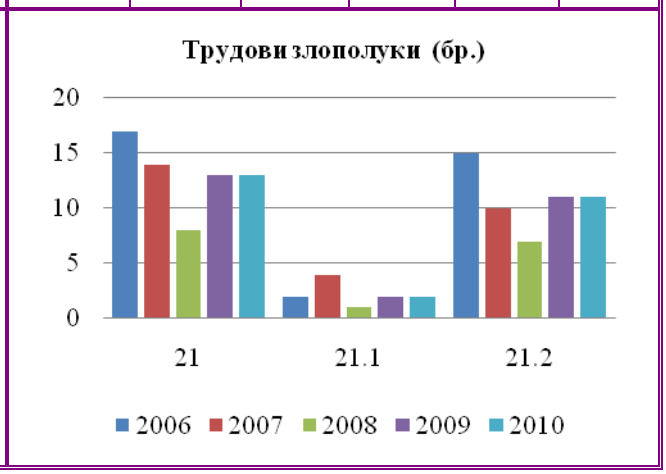

Трудовите злополуки на национално ниво намаляват – от 4096 за 2006 г. до 3086 за 2010 г. Устойчиво намаляват и тези по чл.55, ал.1 от КСО от 3523 за 2006 до 2457. Те намаляват и като дял в общия брой на трудовите злополуки от 86 на 80%.

Тенденцията за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” ***е същата*** – от 21 за 2006 г. до 17 за 2010 г. (или 20% намаление). В рамките на този брой злополуките по чл.55, ал.1 също намаляват - от 17 на 13. Тук намалението е с 24%.

Делът на злополуките по чл.55, ал.1 от КСО по икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” е – 80,9% за 2006 и 76,5% за 2010 г. Същевременно делът на злополуките по икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” в общия брой на злополуките в страната слабо се е увеличил (от 0,51% за 2006 г. до 0,55% за 2010 г.).

8.1.2. Трудови злополуки, предизвикали смърт: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Таблица 8.3. Трудови злополуки, предизвикали смърт – общо за страната

Година	Трудови злополуки, предизвикали смърт (бр.)	
	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО
2006	169	128
2007	179	149
2008	180	151
2009	118	88
2010	109	92

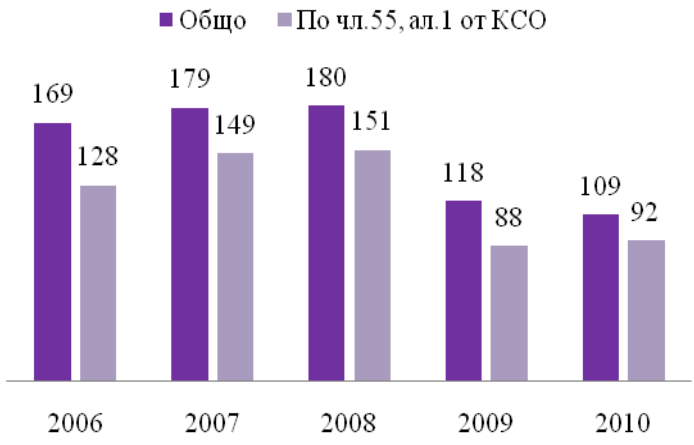

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2** – Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.4. Трудови злополуки, предизвикали смърт – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти"– ниво раздел и групи

Общо						По чл. 55, ал. 1 от КСО					
Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)					Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**0**	**0**	**0**	**1**	**1**	**21**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
21.1	0	0	0	0	0	**21.1**	0	0	0	0	0
21.2	0	0	0	1	1	**21.2**	0	0	0	0	0

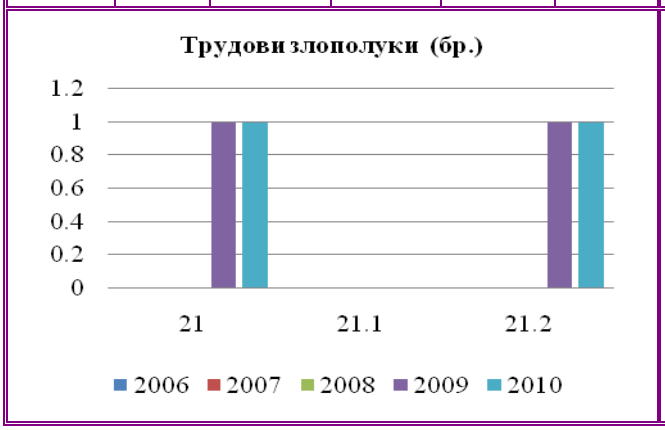

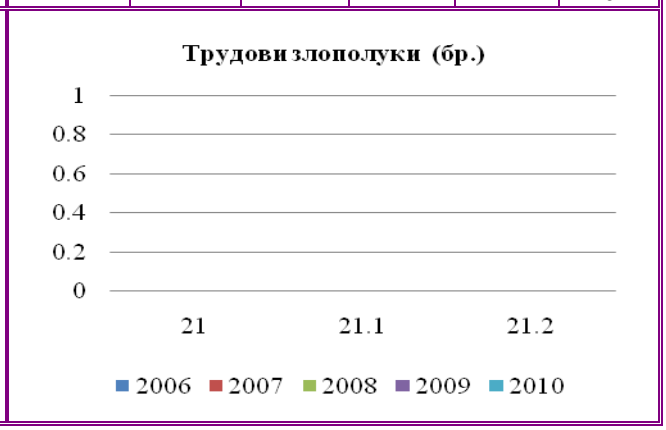

За периода 2006 – 2010 г. в рамките на икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” има 2 трудови злополуки, предизвикали смърт и има само една злополука, която е предизвикала трайна инвалидност през 2007 г. И трите случая са по група 21.2.

8.1.3. Трудови злополуки, предизвикали инвалидност: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Таблица 8.5. Трудови злополуки, предизвикали инвалидност общо за страната

Година	ТЗ, предизвикали инвалидност (бр.)	
	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО
2006	81	73
2007	76	66
2008	103	89
2009	97	86
2010	66	56

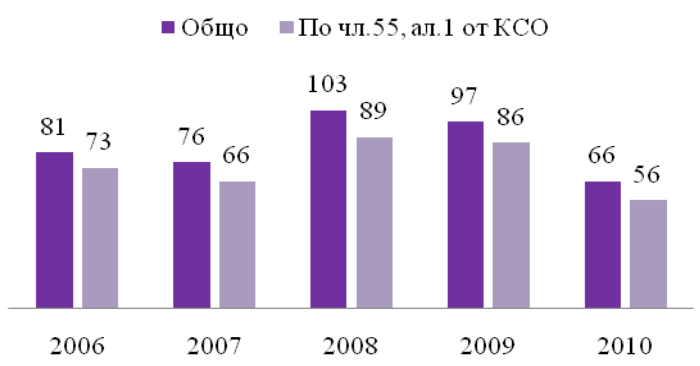

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2** – Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.6. Трудови злополуки, предизвикали инвалидност за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”– ниво раздел и групи

Общо						По чл. 55, ал. 1 от КСО					
Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)					Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**0**	**1**	**0**	**0**	**0**	**21**	**0**	**1**	**0**	**0**	**0**
21.1	0	0	0	0	0	**21.1**	0	0	0	0	0
21.2	0	1	0	0	0	**21.2**	0	1	0	0	0

8.1.4. Загубени календарни дни от трудови злополуки: общ брой и по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Таблица 8.7. Загубени календарни дни от трудови злополуки - общо за страната

Година	Загубени календарни дни от трудови злополуки	
	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО
2006	260180	216976
2007	238869	208996
2008	298290	243762
2009	254964	208371
2010	252792	194026

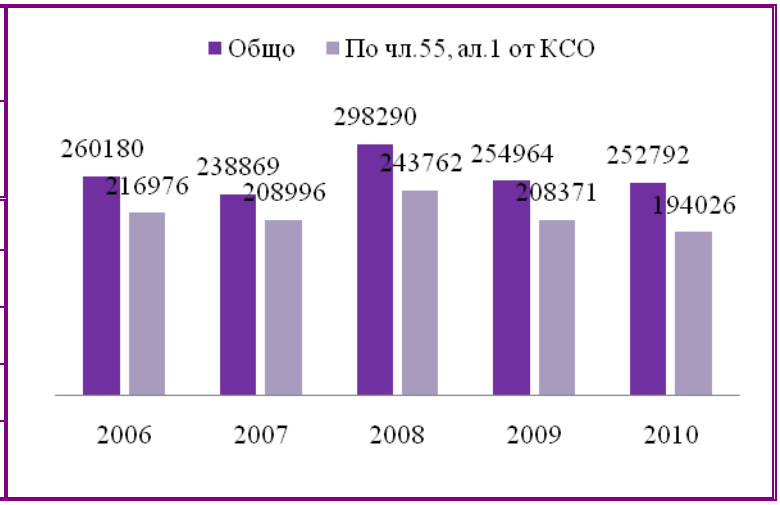

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2** – Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.8. Загубени календарни дни от трудови злополуки за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти"– ниво раздел и групи

Общо						По чл. 55, ал. 1 от КСО					
Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)					Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**1040**	**1703**	**856**	**1435**	**1519**	**21**	**576**	**1479**	**377**	**1013**	**1354**
21.1	231	475	399	256	184	**21.1**	74	475	69	256	184

21.2	809	1228	457	1179	1335	**21.2**	502	1004	308	757	1170

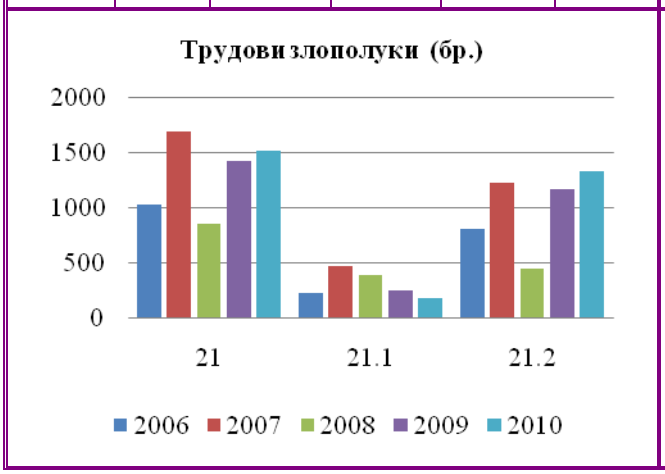

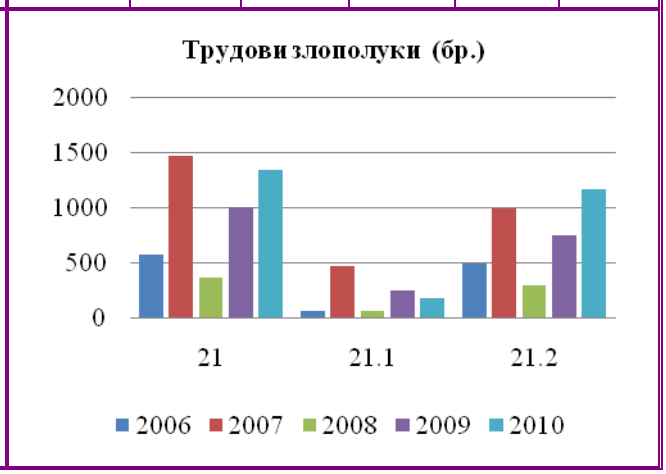

Тенденцията за намаляване на злополуките за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" на фона на намаляващ брой и общо за страната не се наблюдава и при **загубените календарни дни в следствие на трудови злополуки**. 0,6% от дните загубени през 2010 г. на национално ниво са резултат от дните по икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти". Увеличението в рамките на дейността е от 1040 за 2006 г. до 1519 за 2010 г. (46%). В рамките на злополуките по чл.55, ал.1 то е от 576 до 1354 (повече от два пъти).

8.1.5. Коефициент на честота: общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Таблица 8.9. Коефициент на честота на трудовите злополуки общо за страната

Година	Коефициент на честота (Кч)	
	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО
2006	1,74	1,49
2007	1,51	1,32
2008	1,36	1,14
2009	1,16	0,97
2010	1,21	0,96

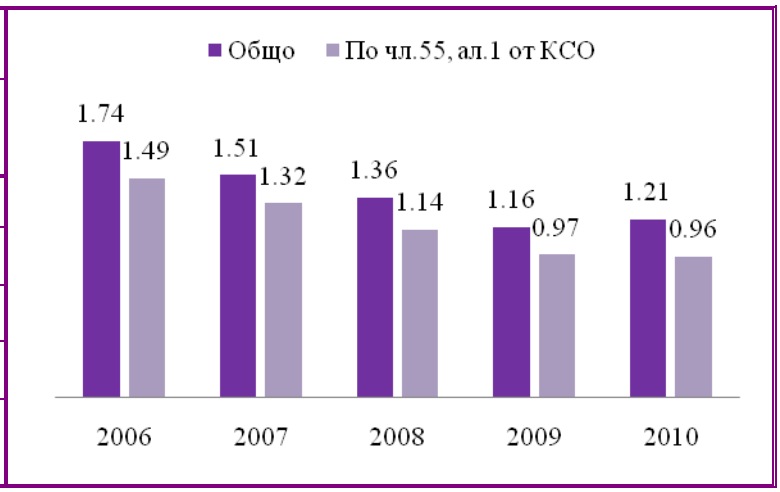

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2** – Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.10. Коефициент на честота на трудовите злополуки за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти"– ниво раздел и групи

Общо						По чл. 55, ал. 1 от КСО					
Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)					Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**2,74**	**2,32**	**1,34**	**2,29**	**2,28**	**21**	**2,22**	**1,91**	**1,07**	**1,86**	**1,74**
21.1	1,86	2,53	1,22	1,24	2,07	**21.1**	1,24	2,53	0,61	1,24	2,07
21.2	2,98	2,27	1,37	2,61	2,31	**21.2**	2,48	1,75	1,20	2,05	1,70

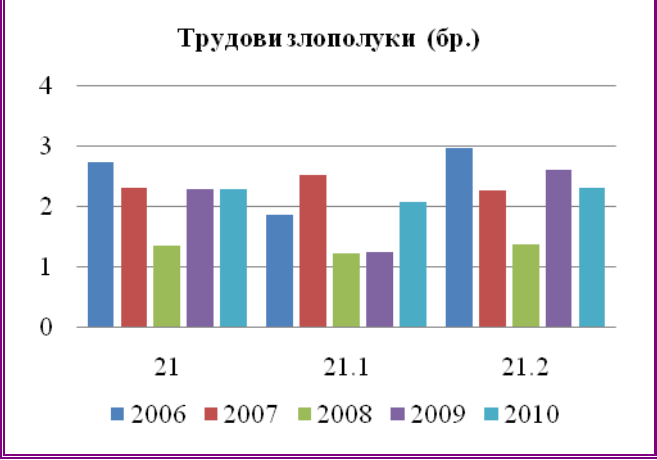

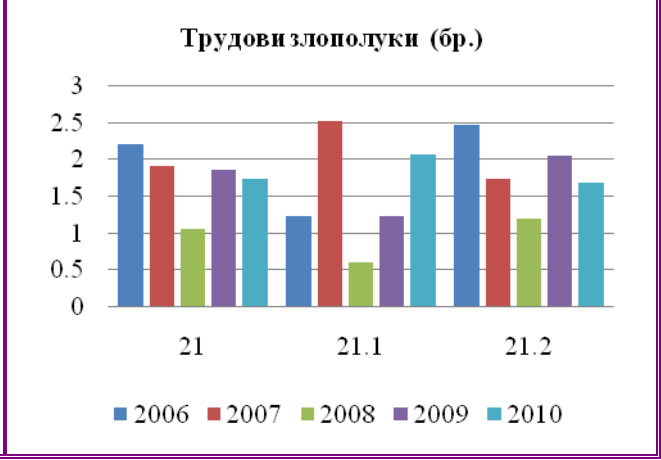

8.1.6. Коефициент на тежест: общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО

Таблица 8.11. Коефициент на тежест общо за страната

Година	Коефициент на тежест (Кт)	
	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО
2006	0,110	0,092
2007	0,095	0,083
2008	0,106	0,086
2009	0,095	0,077
2010	0,099	0,076

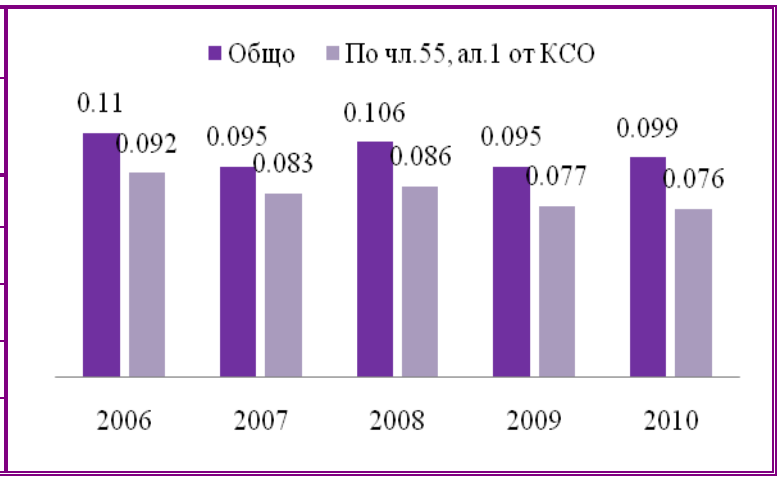

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2** – Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.12. Коефициент на тежест за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти"– ниво раздел и групи

Общо						По чл. 55, ал. 1 от КСО					
Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)					Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**0,136**	**0,233**	**0,114**	**0,205**	**0,204**	**21**	**0,075**	**0,202**	**0,050**	**0,145**	**0,182**
21.1	0,143	0,300	0,243	0,159	0,191	**21.1**	0,046	0,300	0,042	0,159	0,191
21.2	0,134	0,214	0,278	0,219	0,206	**21.2**	0,083	0,175	0,053	0,141	0,180

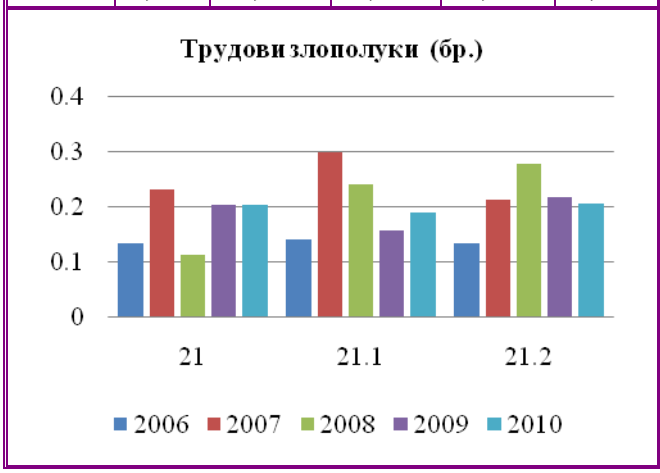

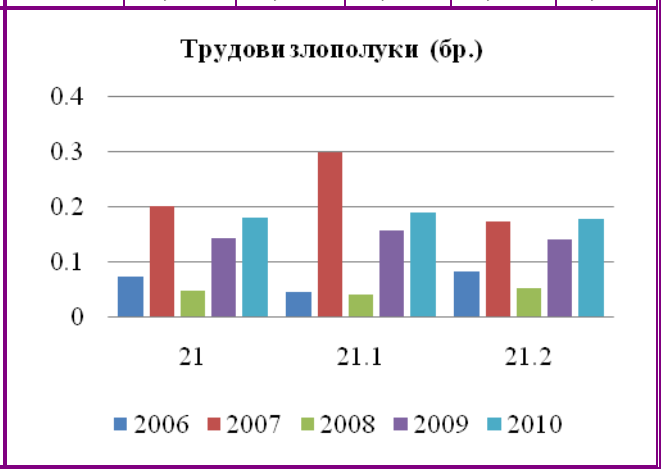

Коефициента на честота на трудовите злополуки за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" запазва два пъти по-висока стойност от този на национално ниво. Коефициентът на тежест се е удвоил за периода и също е много по-висок от националния.

8.2. Разпределение на трудовите злополуки по класификации на статистическата система „Трудови злополуки" (ССТЗ) на НОИ

Правилното класифициране на злополуките изисква събирането и класифицирането на основна информация за: осигурителя[64] (предприятието-работодател), условията на труд и пострадалия; трудовата злополука; вида и сериозността на увреждания и последиците от злополуката; предприетите мерки. ССТЗ обобщава посочената информация в следните групи.

- информация за идентифициране на мястото и условия на работа при настъпване на злополуката (данни за осигурителя и конкретните условия на трудовата злополука) и информация за пострадалия. В тази група се включват данни за:
  - осигурителя: име, основна икономическа дейност, адрес и телекомуникации за връзка със седалището на осигурителя, големина на предприятието;
  - условията на труд в предприятието: място на злополуката и работен процес;
  - пострадалото лице: име, професия, пол, работно място на пострадалия, вид на работата при настъпване на злополуката, време на настъпване на злополуката.

[64] Работодателят в качеството си на осигурител е предприятието, в което е настъпила трудовата злополука. В тази връзка навсякъде в текста, където става въпрос за осигурител, се разбира работодателя, т.е. предприятието, в което е нает на работа пострадалия при трудовата злополука.

- информация за трудовата злополука: обстоятелствата за нейното настъпване и начина на увреждане при нея. Трудовата злополука се дефинира чрез разделяне на събитието на три последователни етапа: специфичното физическо действие в момента на злополуката, отклонението от нормалните действия или условия по време на злополуката и начинът на увреждане при злополуката. За точното и изчерпателно характеризиране на злополуката се определят и материалните фактори, свързани с всеки от трите етапа на злополуката.
- информация за вида и сериозността на увреждането и последиците от злополуката: тази информация е свързана с полученото увреждане в резултат на трудовата злополука, увредена част на тялото и последиците от трудовата злополука (брой изгубени дни или степен на загубена работоспособност).
- Информация за предприетите мерки.

8.2.1. Класификация „Големина на предприятието (осигурител)"

Данните за осигурителя в Декларацията за трудова злополука са: пълно наименование, Единен идентификационен код (ЕИК по БУЛСТАТ)[65], адрес – пощенски, електронни връзки (телефон, факс, електронна поща), данни за броя на работниците и служителите, от тях жени. Тези данни идентифицират осигурителя еднозначно и създават възможност за получаване на информация относно икономическата дейност на предприятието, в което работи пострадалия при трудовата злополука.

Основната икономическата дейност на осигурителя се определя чрез Класификацията на икономическите дейности. Съгласно методологията за приложение на тази класификация, основната икономическа дейност на предприятието се класифицира към една единствена икономическа дейност (на равнище клас – най-детайлното равнище в класификацията, означено с 4-значен код) на базата на най-големия дял на продажбите в общия обем на продажбите на предприятието. Адреса на осигурителя, вписан в декларацията като точен пощенски адрес, се класифицира в системата по Единния класификатор на административно-територриалните и територриалните единици (ЕКАТТЕ).

Броят на работниците и служителите е характеристика, необходима за разпределяне на предприятията по големина. Прилага се класификация, утвърдена като европейски стандарт и използвана в статистическата практика на Република България. В декларацията за трудова злополука се попълва списъчния брой на

[65] Извършването на дейност от стопанските единици в Република България се регистрира съгласно търговското и гражданско законодателство в съда. След това единицата се регистрира в административния бизнес регистър на Република България – Регистър БУЛСТАТ, където получава Единен идентификационен код (ЕИК), който е 9-значен. Този код е валиден за всички административни регистри в страната. Съгласно законодателството, ако правната единица (юридическо лице или неюридическо лице) има клонове (поделения), те също се регистрират в Регистър БУЛСТАТ и получават свой ЕИК, който е 13-значен (първите 9 знака са ЕИК на единицата-майка). Регистър БУЛСТАТ се използва от НОИ като регистър на осигурителите. Така правните единици и техните поделения са регистрирани административно в Регистър Булстат и имат уникален ЕИК.

персонала в предприятието-работодател в началото на месеца, в който е станала злополуката[66].

Класификацията „Големина на предприятието”, според броя на заетите /осигурените лица, се поддържа в числов формат, брой на знаците - 2 цифри и код, както следва:

Код	Наименование на позицията за България (групи по МОТ)	Код	Наименование на позицията (групи по ЕСТЗ[67])
00	0	0	0 (самостоятелно зает, без наети лица)
01 02	1 – 4 5 – 9	1	1 – 9
03 04	10 – 19 20 - 49	2	10 - 49
05 06 07 08	50 – 99 100 – 149 150 – 199 200 - 249	3	50 - 249
09	250 - 499	4	250 - 499
10 11	500 – 999 1000 и повече заети лица	5	500 и повече заети лица
99	няма данни	9	няма данни

[66] При анализа на големината на предприятията-работодатели, в които са настъпили трудови злополуки, се отчита средния списъчен брой на наетите за отчетния период на анализа. Съгласно европейските изискванията за статистически изследвания, при определянето на големината на предприятието средния списъчен брой се изчислява в еквивалент на заети на пълен работен ден.

[67] Европейска система за трудовите злополуки

Таблица 8.13. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. Разпределение по големина на предприятието (според броя на осигурените лица)

Общо за страната						За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”					
Големина на предприятието по ССТЗ	Трудови злополуки (бр.)					Големина на предприятието по ССТЗ	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
0 - 9	102	159	126	131	131	0 - 9	0	0	0	0	0
10 - 49	467	469	531	436	412	10 - 49	0	1	0	1	0
50 - 249	1004	947	971	785	657	50 - 249	2	0	2	1	3
над 249	1950	1762	1606	1253	1257	над 249	19	16	8	14	14

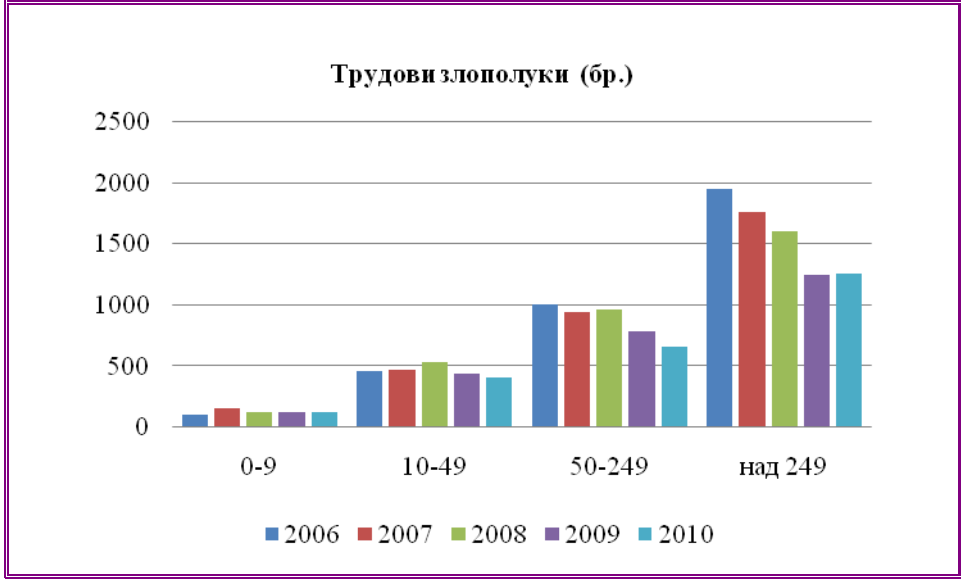

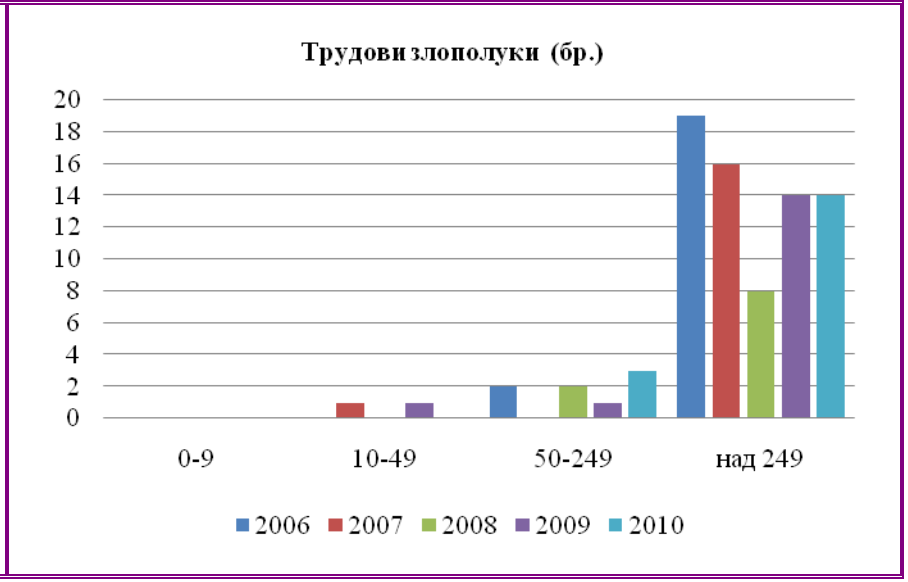

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2 –** Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.14. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - Разпределение по големина на предприятието (според броя на осигурените лица) – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Раздел Група	Разпределение по големина на предприятието																						
	0 - 9					10 - 49						50 - 249						Над 249				
	Трудови злополуки (бр.)					Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	06	07	08	09	10	06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10
21	0	0	0	0	0	21	0	1	0	1	0	21	2	0	2	1	3	21	19	16	8	14	14
21.1	0	0	0	0	0	21.1	0	0	0	0	0	21.1	0	0	0	0	0	21.1	3	4	2	2	2
21.2	0	0	0	0	0	21.2	0	1	0	1	0	21.2	2	0	2	1	3	21.2	16	12	6	12	12

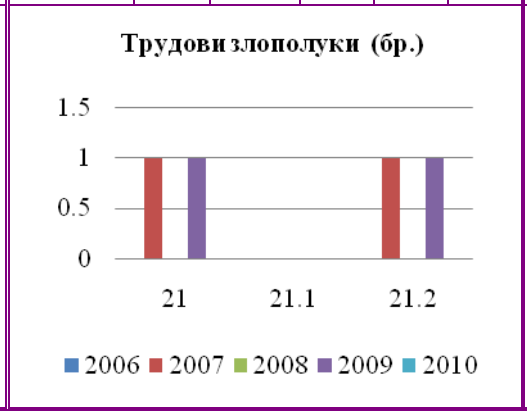

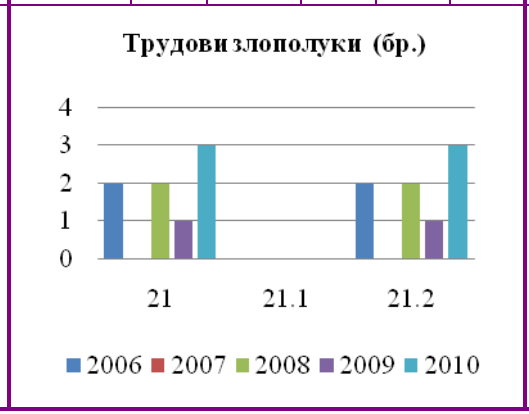

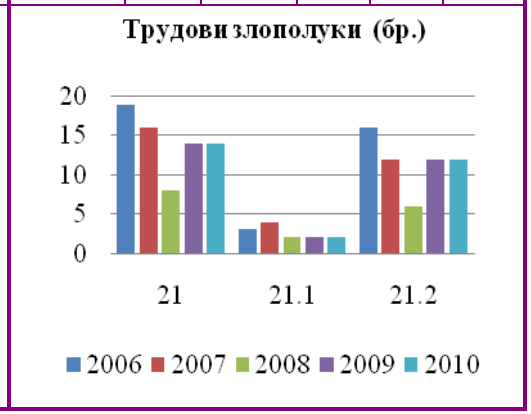

Трудовите злополуки се случват значително почти изцяло **в предприятия с над 250 заети по икономическа дейност** „Производство на лекарствени вещества и продукти” (82,3% за 2010 г.), отколкото общо за страната (51% за 2010 г.). В икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” броя на трудовите злополуки в предприятията с над 50 заети е 17,7%.

8.2.2. Класификация „Статус в заетостта”

Статусът в заетостта на пострадалия се определя според класификацията на статуса в заетостта, даваща възможност да се отчетат както изискванията на Кодекса за социално осигуряване, така и връзка с международно приетата класификация.

Класификацията „Статус в заетостта” се поддържа в числов формат, брой на знаците - 3 цифри и код, както следва:

Код	Наименование на позицията
000	Статус в заетостта неизвестен
100	Самостоятелно заето лице (самонаето)
300	Наето лице, за неопределено време/определен срок и при пълно/непълно работно време, не точно определени
301	Наето лице, за неопределено време/определен срок, не точно определени - при пълно работно време
302	Наето лице, за неопределено време/определен срок, не точно определени - при непълно работно време
310	Наето лице, за неопределено време - при пълно/непълно работно време, не точно определени
311	Наето лице, за неопределено време - при пълно работно време
312	Наето лице, за неопределено време - при непълно работно време
320	Наето лице, за определен срок - при пълно/непълно работно време, не точно определени
321	Наето лице, за определен срок - при пълно работно време
322	Наето лице, за определен срок - при непълно работно време
400	Неплатен семеен работник
500	Обучаващ се в професия, занаят /стажант
900	Друг статус в заетостта

Таблица 8.15. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. Разпределение по статус в заетостта

Разпределение по статус в заетостта Общо за страната						За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”					
Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
000	0	0	0	1	0	**000**	0	0	0	0	0
301	0	1	3	0	0	**301**	0	0	0	0	0
302	0	0	2	1	0	**302**	0	0	0	0	0
311	2869	2698	2710	2233	2077	**311**	19	17	10	16	17
312	37	54	40	53	55	**312**	0	0	0	0	0
321	566	559	457	303	299	**321**	2	0	0	0	0
322	51	25	22	14	26	**322**	0	0	0	0	0

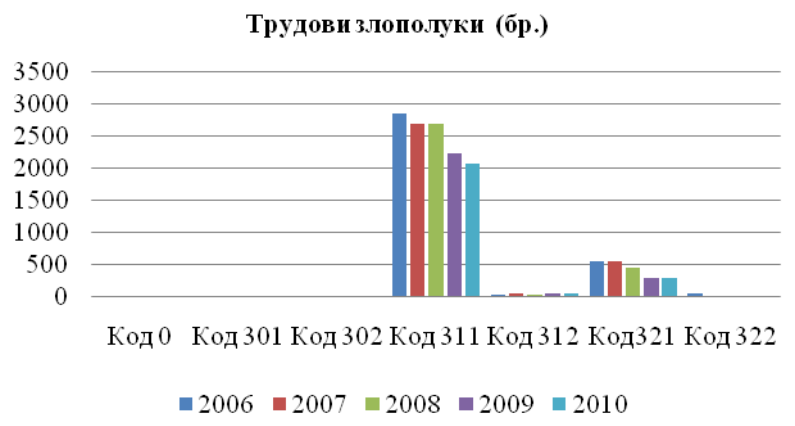

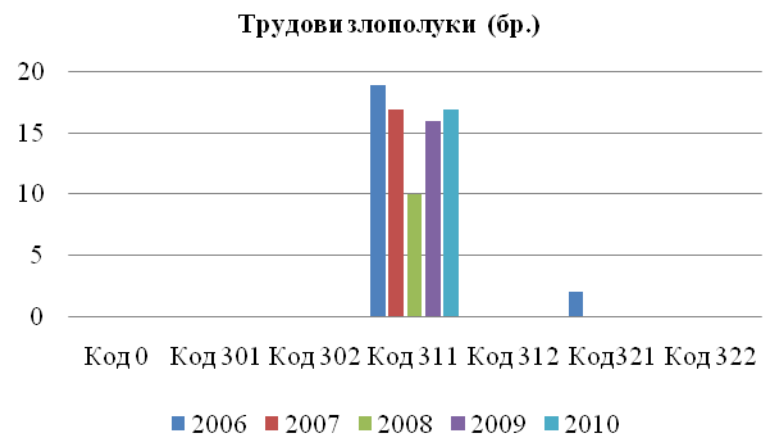

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2 –** Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.16. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. Разпределение по статус в заетостта за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Разпределение по статус в заетостта											
Раздел Група	311					Раздел Група	321				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	06	07	08	09	10		06	07	08	09	10
21	19	17	10	16	17	21	2	0	0	0	0
21.1	3	4	2	2	2	21.1	0	0	0	0	0
21.2	16	13	8	14	15	21.2	2	0	0	0	0

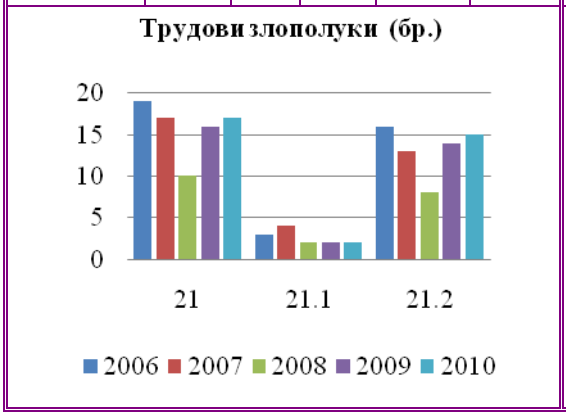

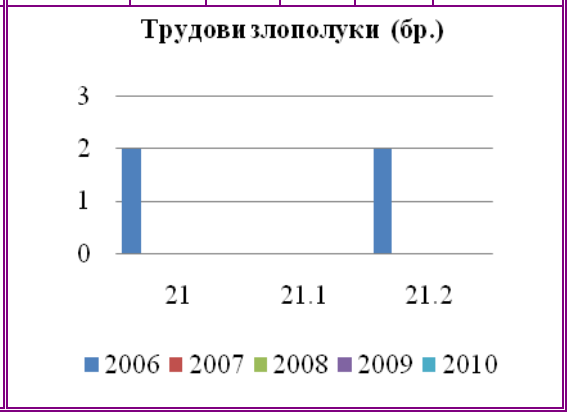

100% злополуките по икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” **стават със заети, които имат безсрочно правоотношение на пълно работно време**.

8.2.3. Класификация „Общ трудов стаж” / „Стаж по професията”

Професията на пострадалото лице се определя въз основа на работата, за която лицето е нает и която се изпълнява от него при работодателя в момента на настъпване на трудовата злополука. Професията, съответстваща на заеманата длъжност може и да не съвпада с най-високата квалификация на лицето. Класифицирането на пострадалото лице по професия се осъществява според Националната класификация на професиите. За нейното използване е необходимо да се подчертае, че е задължително определянето на професията на пострадалото лице на равнище „Единична група професии” (с четиризначен код).

Продължителността на работа в предприятието и общия стаж на пострадалия се обработват чрез използването на класификациите: „Общ трудов стаж”/„Стаж по професията” и “Продължителност на работа в предприятието”. Те се поддържат в числов формат, брой на знаците - 1 цифра и код, както следва: **1** - до 1 год.; **2** - над 1 - до 3 год.; **3** - над 3 - до 5 год.; **4** - над 5 - до 10 год.; **5** - над 10 - до 20 год.; **6** - над 20 - до 30 год.; **7** - над 30 -до 40 год.; **8** - над 40 год.; **9** - няма данни.

Таблица 8.17. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. Разпределение по общ трудов стаж

Общ трудов стаж	Общо за страната						За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”					
	Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
до 1 година	**1**	296	280	278	209	164	**1**	1	0	1	1	0
над 1 до 3 години	**2**	228	271	258	197	200	**2**	3	0	0	1	1
над 3 до 5 години	**3**	207	199	188	177	158	**3**	2	0	1	0	0
над 5 до 10 години	**4**	350	318	364	328	306	**4**	1	1	1	1	1
над 10 до 20 години	**5**	829	722	686	526	517	**5**	5	5	0	6	2
над 20 до 30 години	**6**	980	904	828	671	600	**6**	5	5	4	6	6
над 30 до 40 години	**7**	593	591	578	441	463	**7**	4	6	3	1	7
над 40 години	**8**	40	52	54	56	49	**8**	0	0	0	0	0
няма данни	**9**	0	0	0	0	0	**9**	0	0	0	0	0

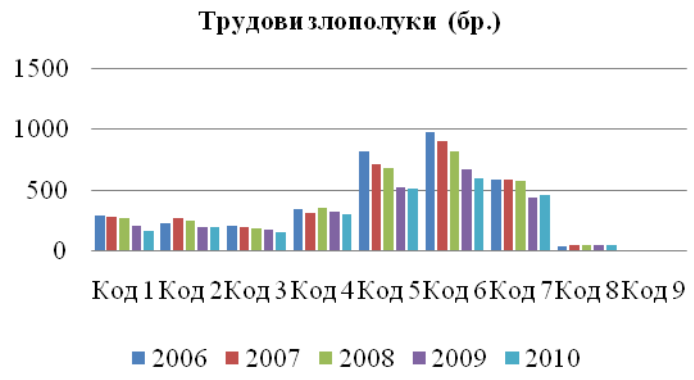

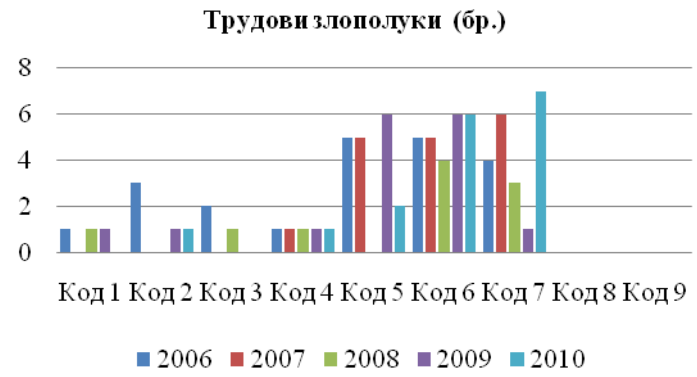

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; 21.2 – Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.18. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. Разпределение по общ трудов стаж - за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи (от 1 до 4)

Раздел Група	Разпределение по общ трудов стаж																					
	1					2						3						4				
	Трудови злополуки (бр.)					Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10
21	1	0	1	1	0	21	3	0	0	1	1	21	2	0	1	0	0	21	1	1	1	1	1
21.1	0	0	0	1	0	21.1	0	0	0	1	0	21.1	0	0	0	0	0	21.1	0	0	0	0	0
21.2	1	0	1	0	0	21.2	3	0	0	0	1	21.2	2	0	1	0	0	21.2	1	1	1	1	1

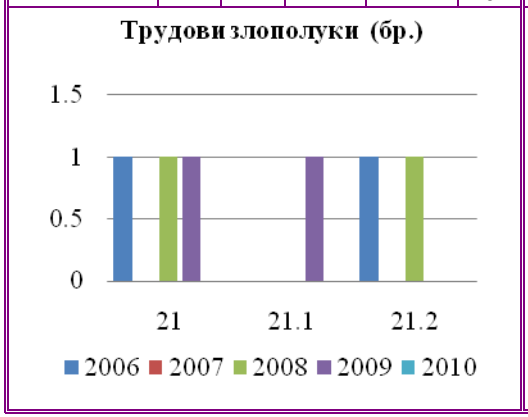

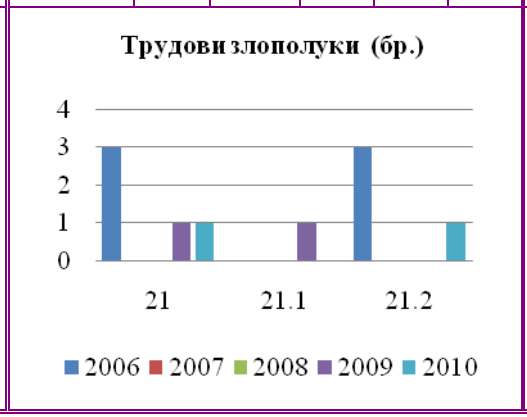

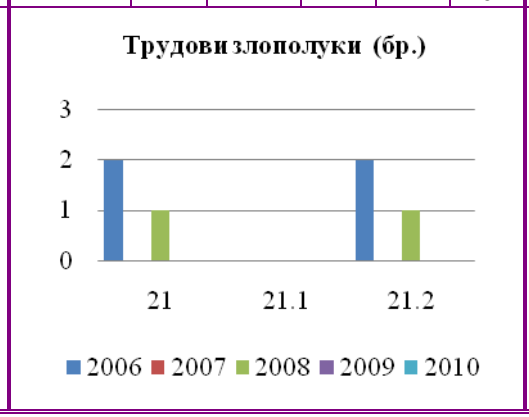

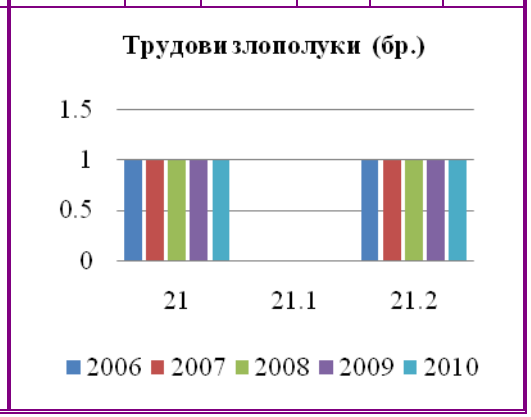

Таблица 8.19. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. Разпределение по общ трудов стаж - за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" – ниво раздел и групи (от 5 до 8)

Раздел Група	Разпределение по общ трудов стаж																						
	5					Раздел Група	6					Раздел Група	7					Раздел Група	8				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10
21	5	5	0	6	2	21	5	5	4	6	6	21	4	6	3	1	7	21	0	0	0	0	0
21.1	1	2	0	0	0	21.1	2	1	1	0	1	21.1	0	1	1	0	1	21.1	0	0	0	0	0
21.2	4	3	0	6	2	21.2	3	4	3	6	5	21.2	4	5	2	1	6	21.2	0	0	0	0	0

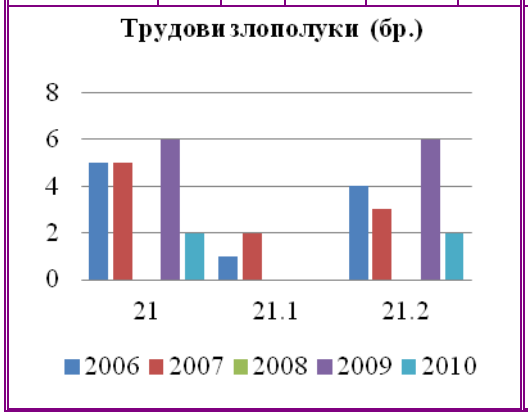

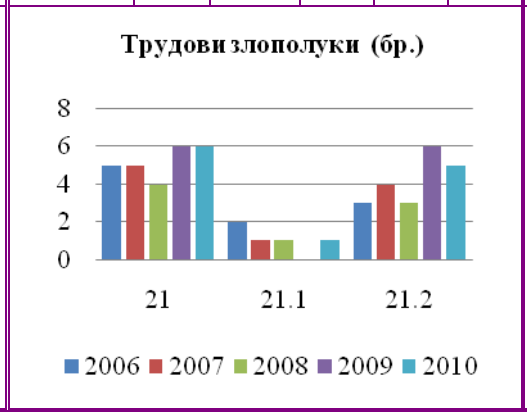

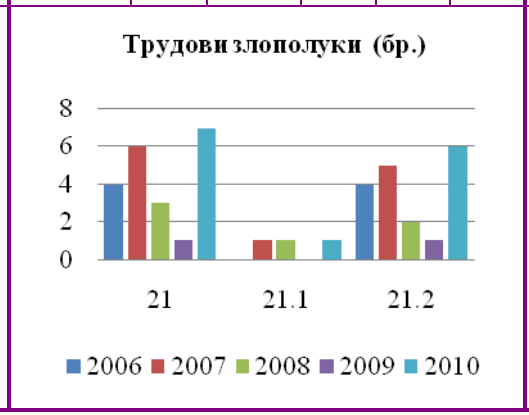

На национално ниво най-голям брой злополуки се наблюдават при работници с трудов стаж между 20 и 30 години (24,4%) и между 10 и 20 години (21%). В рамките на икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" **най-застрашени се оказват работниците с между 30 и 40 години** стаж (41,2%). Следва групата 20-30 г. (35,3%).

Таблица 8.20. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - Разпределение стаж по професията

Общ трудов стаж	Общо за страната						За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”					
	Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
до 1 година	**1**	1029	1053	923	719	596	**1**	5	2	3	5	0
над 1 до 3 години	**2**	561	599	591	530	480	**2**	2	1	0	1	3
над 3 до 5 години	**3**	329	267	311	285	272	**3**	3	2	2	2	4
над 5 до 10 години	**4**	491	407	432	351	358	**4**	4	1	3	3	5
над 10 до 20 години	**5**	661	553	525	374	406	**5**	3	5	1	2	1
над 20 до 30 години	**6**	310	314	295	219	222	**6**	3	3	1	3	2
над 30 до 40 години	**7**	127	134	145	112	120	**7**	1	3	0	0	2
над 40 години	**8**	15	10	12	15	3	**8**	0	0	0	0	0
няма данни	**9**	0	0	0	0	0	**9**	0	0	0	0	0

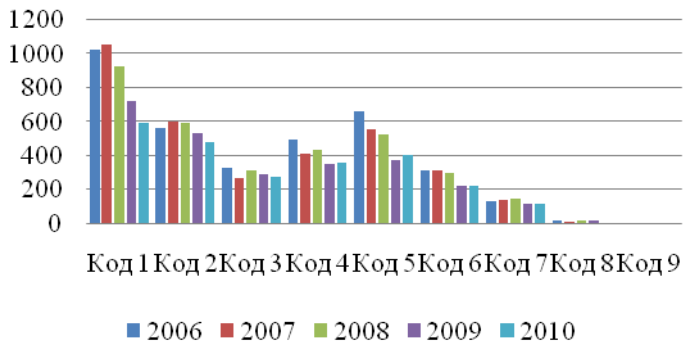

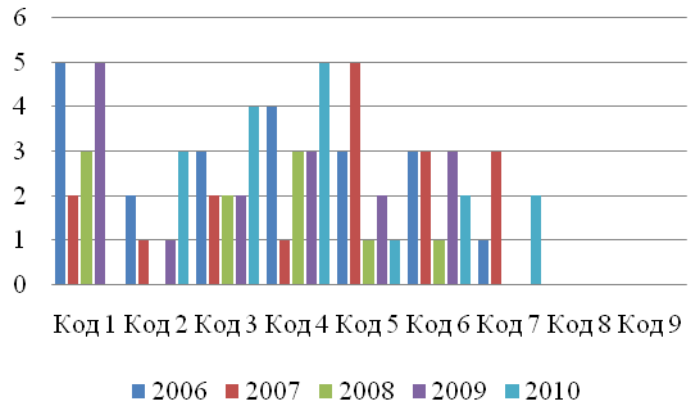

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; 21.2 – Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.21. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - Разпределение стаж по професията - за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи (от 1 до 4)

Раздел Група	Разпределение стаж по професията																					
	1						2						3						4			
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)			
	06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10
21	5	2	3	5	0	21	2	1	0	1	3	21	3	2	2	2	4	21	4	1	3	3	5
21.1	0	0	0	2	0	21.1	0	0	0	0	0	21.1	0	0	1	0	1	21.1	1	1	0	0	1
21.2	5	2	3	3	0	21.2	2	1	0	1	3	21.2	3	2	1	2	3	21.2	3	0	3	3	4

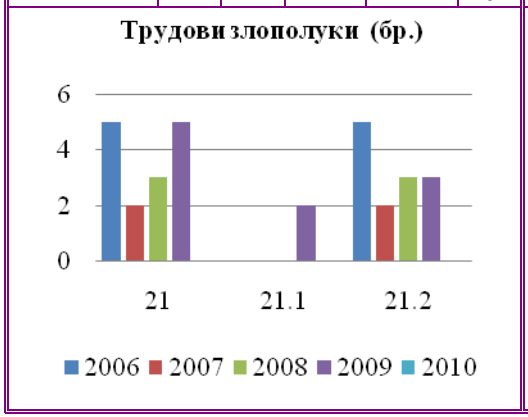

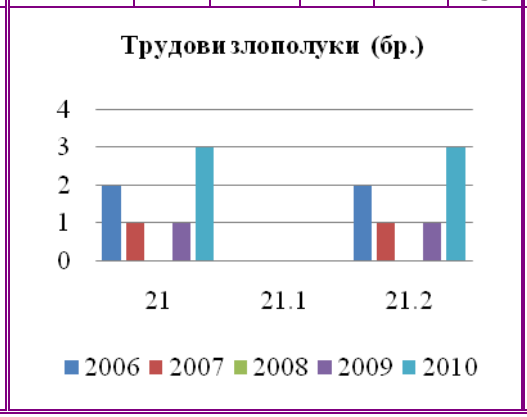

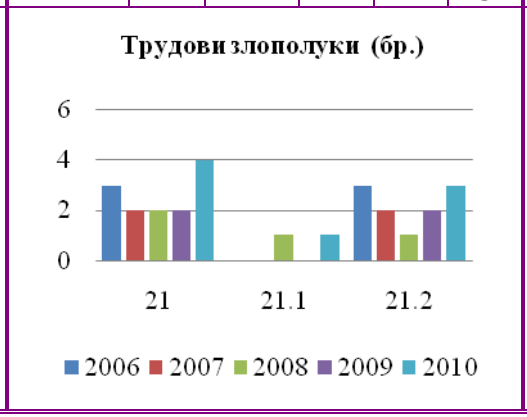

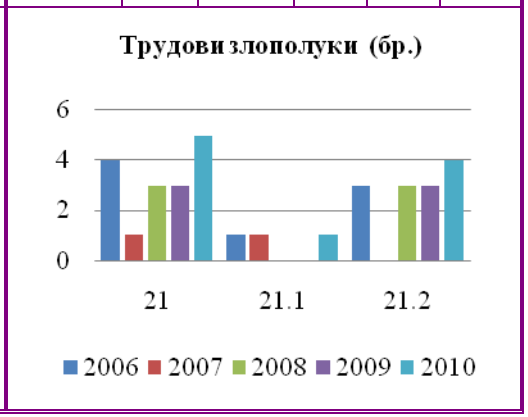

Таблица 8.22. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - Разпределение стаж по професията - за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" – ниво раздел и групи (от 5 до 8)

Раздел Група	Разпределение стаж по професията																							
	5					Раздел Група	6					Раздел Група	7					Раздел Група	8				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10
21	3	5	1	2	1	21	3	3	1	3	2	21	1	3	0	0	2	21	0	0	0	0	0
21.1	0	2	1	0	0	21.1	2	0	0	0	0	21.1	0	1	0	0	0	21.1	0	0	0	0	0
21.2	3	3	0	2	1	21.2	1	3	1	3	2	21.2	1	2	0	0	2	21.2	0	0	0	0	0

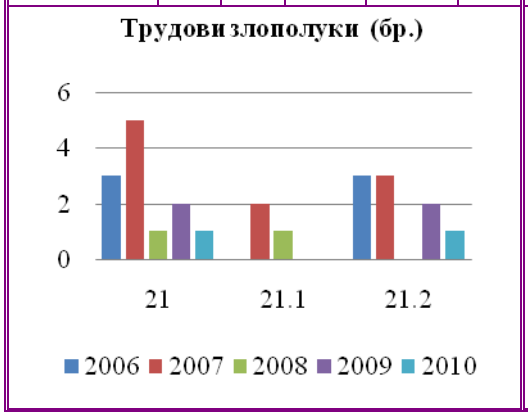

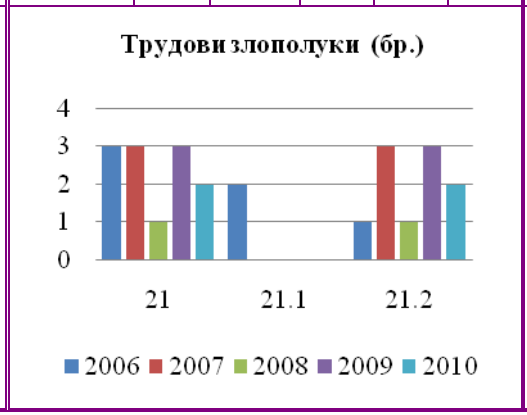

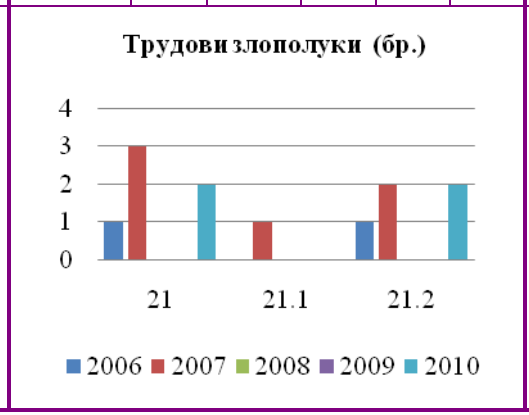

При **структурата на разпределяне на трудовите злополуки и според стажа по съответната професия** най-много злополуки се наблюдават при работниците с малък опит (до 1 година – 24,3% и от 1 до 3 години – 19,5%). При икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" най-застрашени се оказват работилите по професията между 5 и 10 г. – 29,4% и 3 и 5 години – 23,5%.

8.2.4.Класификация „Правоспособност”

Важна информация за анализ на причините за настъпване на трудова злополука и за вземането на превантивни мерки се вписва и определя чрез класификациите „Правоспособност” на пострадалия, „Вид на злополуката по КЗОО” и „Набелязани мерки”.

Класификацията „Правоспособност” се поддържа в числов формат, брой на знаците - 1 цифра и код, както следва: **1** – правоспособен; **2** –неправоспособен; **3** - не се изисква; **9** - няма данни.

Таблица 8.23. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. Разпределение по правоспособност

Общо за страната						За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”					
Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
1	2645	2398	2362	1856	1746	**1**	12	14	7	10	11
2	27	35	24	24	11	**2**	0	1	0	0	0
3	851	904	846	723	700	**3**	9	2	3	6	6
9	0	136	2	2	0	**9**	0	0	0	0	0

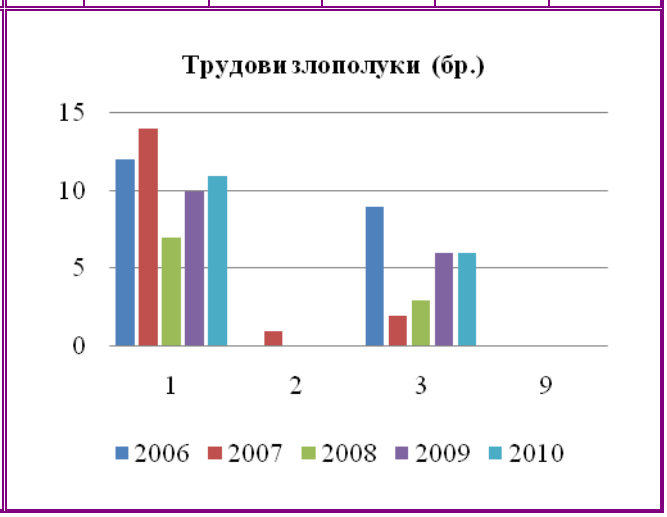

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2** – Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.24. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. Разпределение по правоспособност – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Разпределение по правоспособност											
Раздел Група	Правоспособен					Раздел Група	Неправоспособен				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	06	07	08	09	10		06	07	08	09	10
21	12	14	7	10	11	21	0	1	0	0	0
21.1	1	3	0	2	1	21.1	0	1	0	0	0
21.2	11	11	7	8	10	21.2	0	0	0	0	0

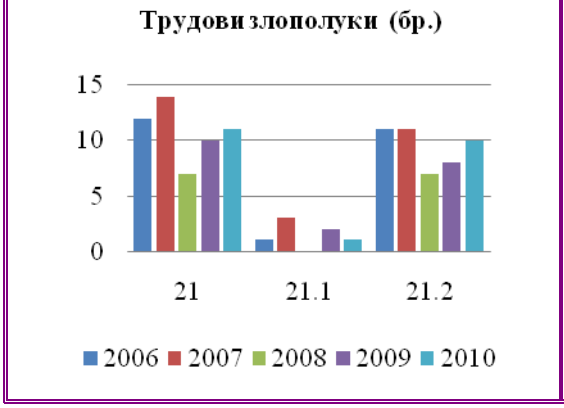

Раздел Група	Не се изисква				
	Трудови злополуки (бр.)				
	06	07	08	09	10
21	9	2	3	6	6
21.1	2	0	2	0	1
21.2	7	2	1	6	5

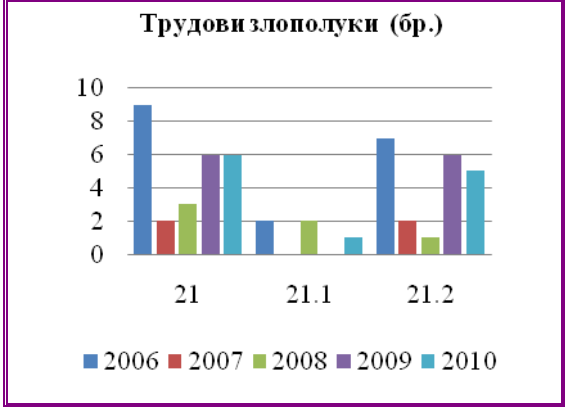

За 2010 г. 35,3% (6 случая) от пострадалите по икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” не са изказали мнение за правоспособност. За сметка на това нито един случай не е регистриран като неработоспособен. За страната не са се изказали 28,6%.

8.2.5. Класификация „Възраст”

Въз основа на Единния граждански номер (ЕГН) и датата на раждане се определя възрастта на пострадалия при настъпване на злополуката. ССТЗ изисква изучаването на структурата на пострадалите лица по възраст, за което се използва специална класификация „Възраст на пострадалия”. Класификацията се поддържа в числов формат, брой на знаците - 2 цифри и код, както следва: **00** - под 1 год.; **01** - възраст 1 год.; **02** - възраст 2 год.;**…** ..т.н. **10** - възраст 10 год.; **…** ..т.н. **90** - възраст 90 год.; **98** - възраст над 90 год.; **99** - възраст неизвестна.

За публикации и други цели се поддържа агрегиран (по възрастови групи) формат на класификацията: **0** - от 0 ÷15 г.; **1** – от 16 ÷ 17 г.; **2** – от 18 ÷ 24 г.; **3** – от 25 ÷ 34 г.; **4** – от 35 ÷ 44 г.; **5** – от 45 ÷ 54 г.; **6** – от 55 ÷ 64 г.; **7** – 65 и повече; **9** - възрастта неизвестна

Таблица 8.25. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - Разпределение по възраст

Общо за страната						За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”					
Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
0	0	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0
1	5	5	4	3	2	**1**	0	0	0	0	0
2	303	294	284	207	178	**2**	2	0	1	2	0
3	732	660	618	525	468	**3**	5	2	2	1	2
4	882	817	819	633	599	**4**	6	5	0	8	5
5	1081	1021	950	752	710	**5**	5	4	5	4	7
6	494	508	532	447	474	**6**	3	6	2	1	3
7	26	32	27	38	26	**7**	0	0	0	0	0
9	0	0	0	0	0	**9**	0	0	0	0	0

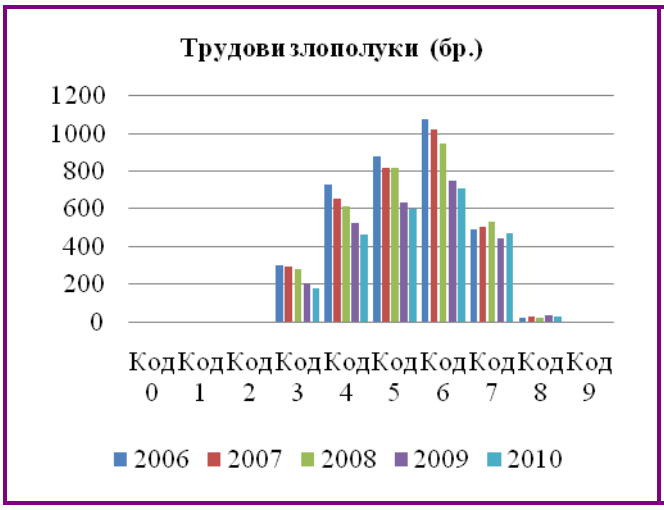

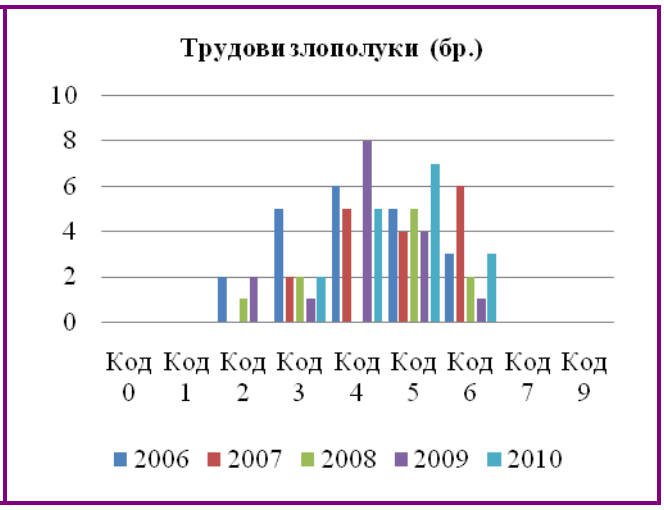

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2** – Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.26. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - Разпределение по възраст – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" – ниво раздел и групи

Разпределение по възраст											
Раздел Група	2 - от 18 до 24 г.					Раздел Група	3 - от 25 до 34 г.				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	2	0	1	2	0	21	5	2	2	1	2
21.1	0	0	0	2	0	21.1	0	0	0	0	0
21.2	2	0	1	0	0	21.2	5	2	2	1	2

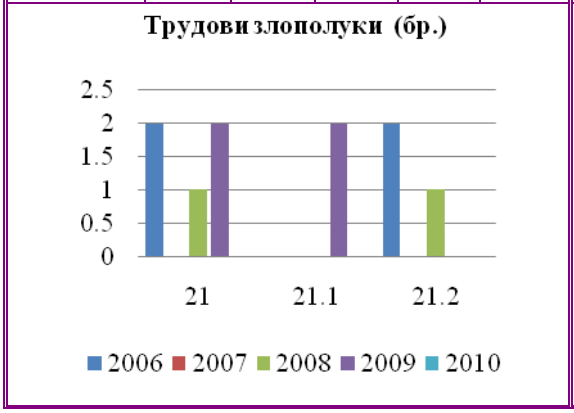

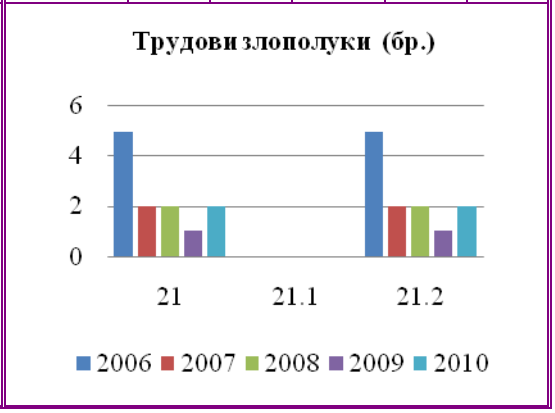

Разпределение по възраст											
Раздел Група	4 - от 35 до 44 г.					Раздел Група	5 - от 45 до 54 г.				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	6	5	0	8	5	21	5	4	5	4	7
21.1	2	3	0	0	0	21.1	1	0	1	0	1
21.2	4	2	0	8	5	21.2	4	4	4	4	6

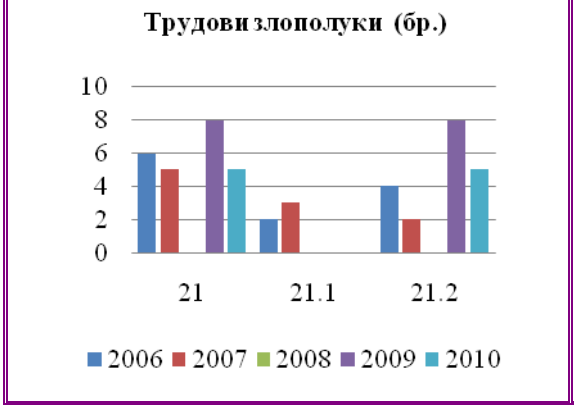

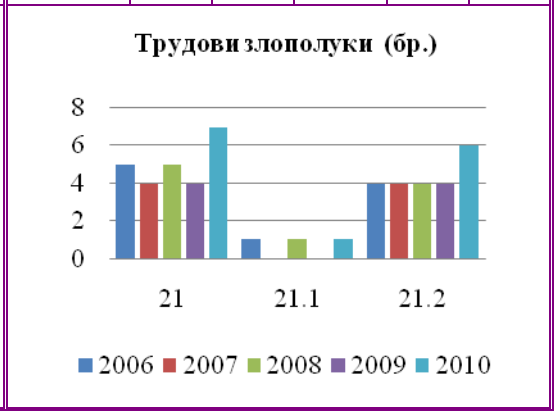

Разпределение по възраст					
Раздел Група	6 - от 55 до 64 г.				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
21	3	6	2	1	3
21.1	0	1	1	0	1
21.2	3	5	1	1	2

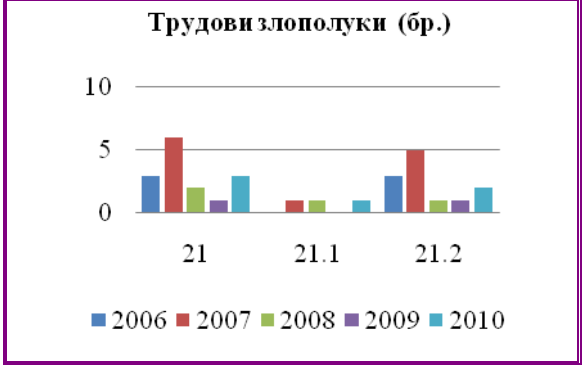

В голяма степен възрастовата структура на злополуките следва логично от възрастовата структура на заетите както за цялата икономика, така и за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”. В разглежданата икономическа дейност най-голям дял имат злополуките с лица между 45 и 54 г. – 7 злополуки или 41,2% и между 35 и 44 г. – 5 злополуки или 29,4%.

8.2.6. Класификация „Пол”

Полът на пострадалия е с три възможни значения: мъж или жена или неизвестен.

Класификация „Пол” се поддържа в числов формат, брой на знаците - 1 цифра и код, както следва: 1 – мъж; 2 – жена; 9 - няма данни.

Таблица 8.27. Трудови злополуки по пол – общо за страната и за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”

Общо за страната				За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”			
Година	Трудови злополуки (бр.)			Година	Трудови злополуки (бр.)		
	Мъже	Жени	Няма данни		Мъже	Жени	Няма данни
2006	2635	888	0	2006	10	11	0
2007	2451	886	0	2007	10	7	0
2008	2356	878	0	2008	3	7	0
2009	1919	686	0	2009	8	8	0
2010	1732	725	0	2010	5	12	0

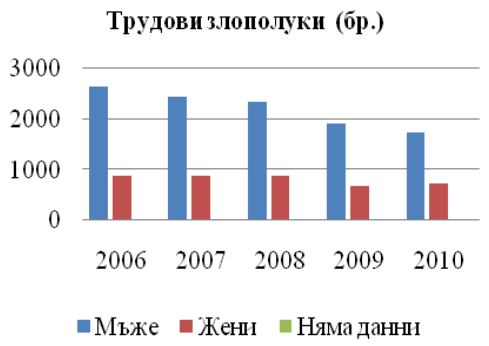

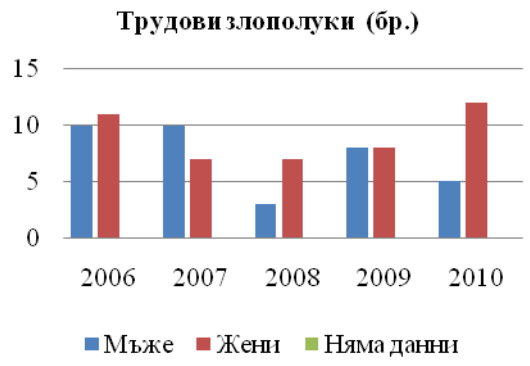

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2** – Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.28. Трудови злополуки по пол – общо за страната и за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Разпределение по пол											
Раздел Група	Мъже					Раздел Група	Жени				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	10	10	3	8	5	21	11	7	7	8	12
21.1	3	4	1	2	2	**21.1**	0	0	1	0	0
21.2	7	6	2	6	3	**21.2**	11	7	6	8	12

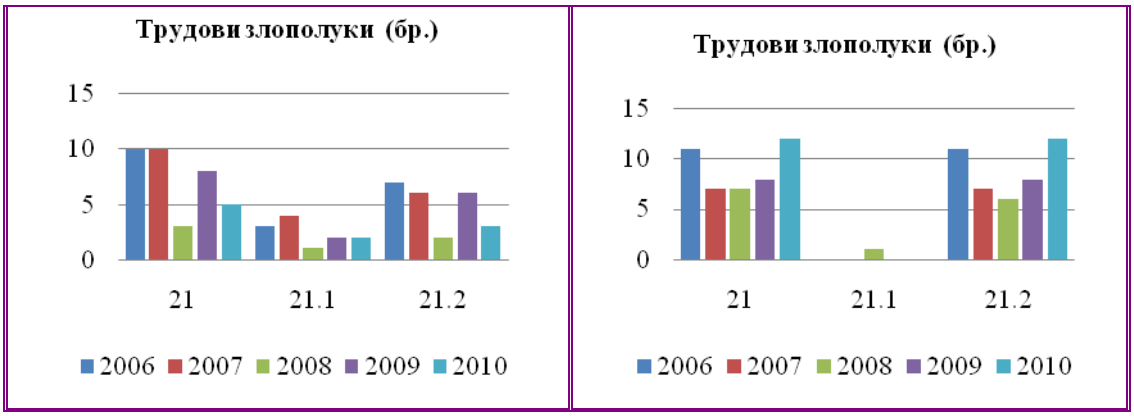

Разпределението на злополуките по пол има разминаване от националното ниво, поради разгледаната полова структура на заетостта. Злополуките с жени по икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" за 2010 г. са 70,6%, което е притеснително, тъй като делът на заетите жени не чак толкова голям. На национално ниво тези злополуки съставляват 29,7%.

8.2.7. Класификация „Време на злополуката"

Времето на злополуката се попълва точно и подробно в Декларацията за трудова злополука: вписва се часа и минутите на настъпване на злополуката, денят, месецът, годината. Вписва се точно и предвиденото в деня на злополуката разпределение на работния ден на пострадалия.

Разпределението на работния ден на пострадалия при настъпване на злополуката, категорията труд и пълното време на заетост на пострадалия имат съществено значение за получаването в рамките на ССТЗ на сравними данни за злополуките, настъпили при различни работодатели, от една страна, а от друга – за сравняване на обобщените данни от ССТЗ с данните от други европейски държави (при спазване на изискванията на ЕСТЗ). Класифицирането на данните от трудовата злополука се прави по специална класификация „Време на злополуката", както следва:

- по ден от седмицата: **0** – неизвестен; **1** – понеделник; **2** – вторник; **…** ..т.н.; **7** – неделя;
- спрямо работното време: **00** - няма данни; **01** - преди началото на работното време; **02** - 0 - 1 ч. след началото на работното време; **03** - 1 - 2 ч. след началото на работното време; **04** - 2 - 3 ч. след началото на работното време; **05** - 3 - 2 ч. преди края на работното време; **06** - 2 - 1 ч. преди края на работното време; **07** - 1 - 0 ч. преди края на работното време; **08** - през друга част от работното време; **09** - по време на почивката; **10** - след завършване на работното време.

Таблица 8.29. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по време на злополуката - спрямо работното време (общо за страната и за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти“)

Общо за страната						За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”					
Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
00	1	0	0	1	0	**00**	0	0	0	0	0
01	5	0	0	0	0	**01**	2	2	2	2	3
02	453	418	422	331	350	**02**	6	6	2	1	2
03	522	441	428	370	351	**03**	1	1	1	3	3
04	515	482	465	386	319	**04**	3	2	1	3	2
05	382	418	373	267	264	**05**	1	0	1	1	0
06	402	369	373	269	278	**06**	3	2	1	1	0
07	458	432	457	356	323	**07**	1	0	1	2	2
08	768	763	707	611	558	**08**	2	3	1	2	4
09	17	14	9	14	14	**09**	1	0	0	0	1
10	0	0	0	0	0	**10**	1	1	0	1	0

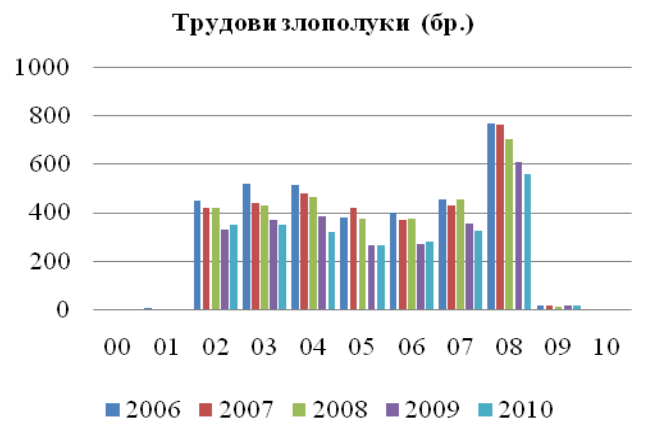

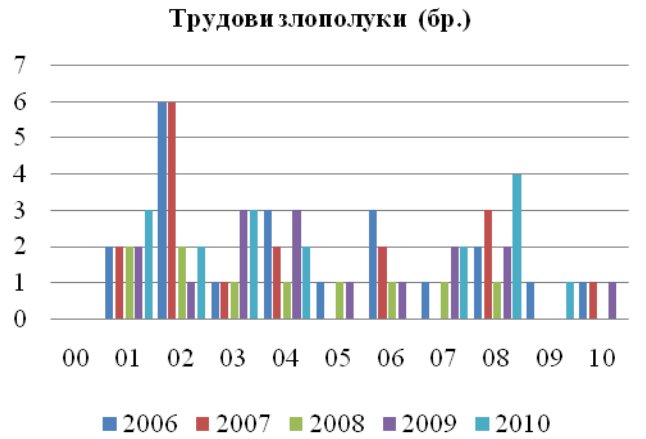

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2** – Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.30. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по време на злополуката - спрямо работното време - за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти“ – ниво раздел и групи

Разпределение по време на злополуката – спрямо работното време

Раздел Група	01					Раздел Група	02				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**2**	**2**	**2**	**2**	**3**	**21**	**6**	**6**	**2**	**1**	**2**
21.1	0	0	1	0	0	**21.1**	0	3	0	1	0
21.2	2	2	1	2	3	**21.2**	6	3	2	0	2

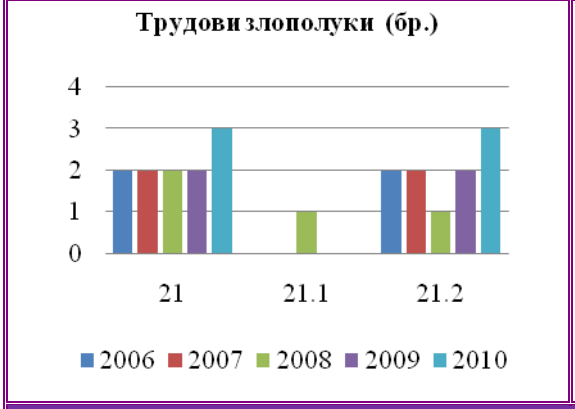

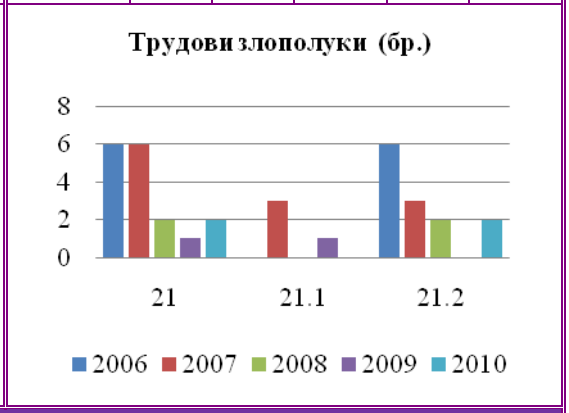

Разпределение по време на злополуката – спрямо работното време

Раздел Група	03					Раздел Група	04				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**1**	**1**	**1**	**3**	**3**	**21**	**3**	**2**	**1**	**3**	**2**
21.1	0	1	0	0	1	**21.1**	2	0	0	0	1
21.2	1	0	1	3	2	**21.2**	1	2	1	3	1

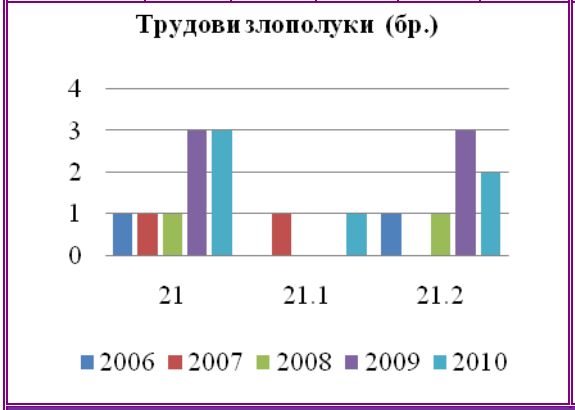

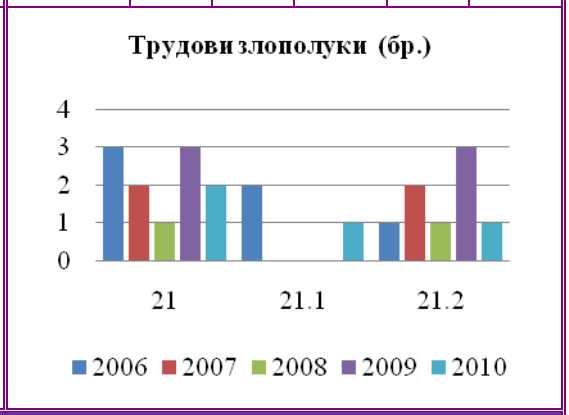

Разпределение по време на злополуката – спрямо работното време

Раздел Група	05					Раздел Група	06				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**1**	**0**	**1**	**1**	**0**	**21**	**3**	**2**	**1**	**1**	**0**
21.1	0	0	0	0	0	**21.1**	0	0	1	0	0
21.2	1	0	1	1	0	**21.2**	3	2	0	1	0

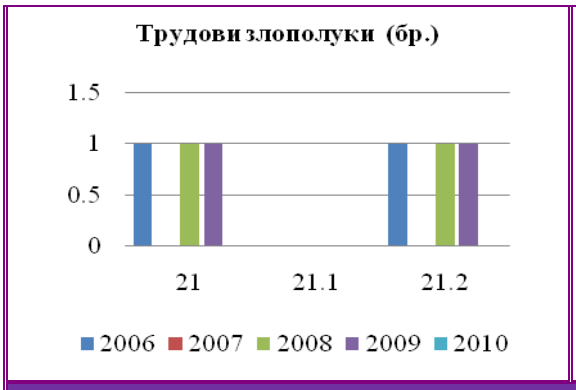

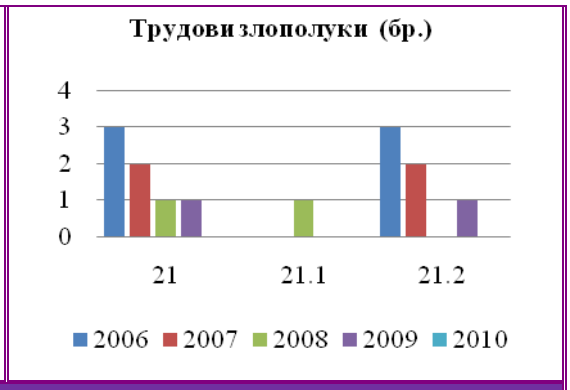

Разпределение по време на злополуката – спрямо работното време

Раздел Група	07					Раздел Група	08				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**1**	**0**	**1**	**2**	**2**	**21**	**2**	**3**	**1**	**2**	**4**
21.1	0	0	0	1	0	**21.1**	0	0	0	0	0
21.2	1	0	1	1	2	**21.2**	2	3	1	2	4

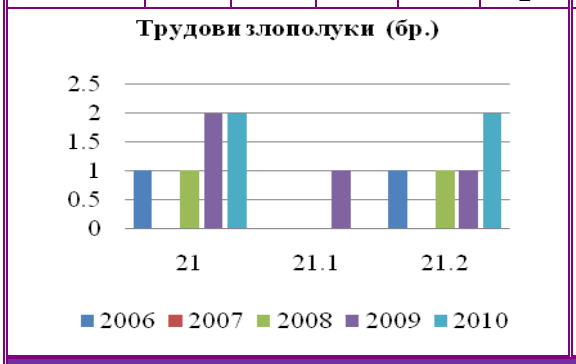

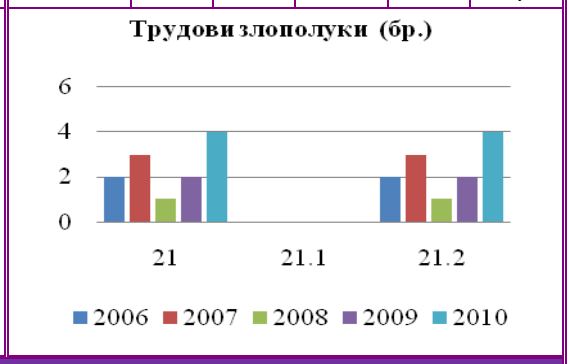

Разпределение по време на злополуката – спрямо работното време

Раздел Група	09					Раздел Група	10				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**1**	**0**	**0**	**0**	**1**	**21**	**1**	**1**	**0**	**1**	**0**
21.1	1	0	0	0	0	**21.1**	0	0	0	0	0
21.2	0	0	0	0	1	**21.2**	1	1	0	1	0

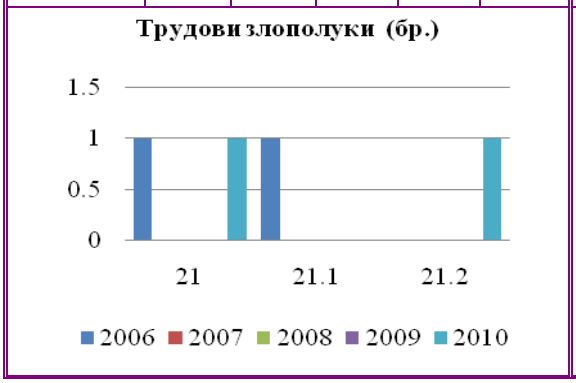

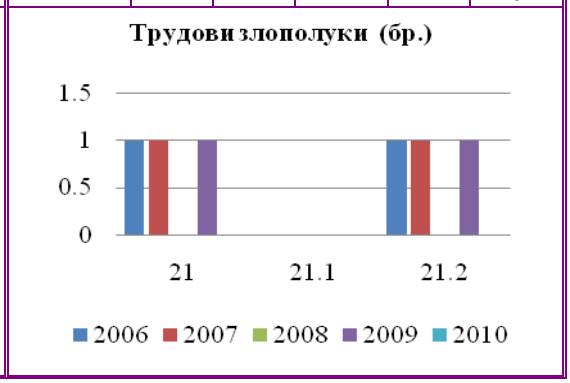

Най-много злополуки в икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” се случват в началото на деня и в последните часове. 23,5% от злополуките са в края на официалното работно време, а 17,6% преди началото му. На

национално ниво най-рисков е последният час на работа – 22,7%, което има по-висок дял за дейността.

Таблица 8.31. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по време на злополуката - спрямо ден от седмицата (общо за страната и за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”)

Общо за страната						За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”					
Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
0	0	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0
1	626	628	618	444	432	**1**	1	4	0	5	3
2	620	588	565	465	493	**2**	4	5	3	5	2
3	656	631	581	438	437	**3**	4	1	1	1	5
4	641	573	577	478	428	**4**	7	2	3	2	1
5	592	530	528	460	385	**5**	4	5	3	2	5
6	215	251	212	217	160	**6**	1	0	0	1	0
7	173	136	153	103	122	**7**	0	0	0	0	1

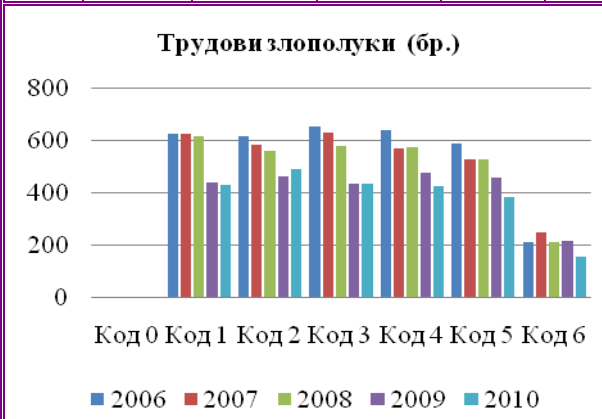

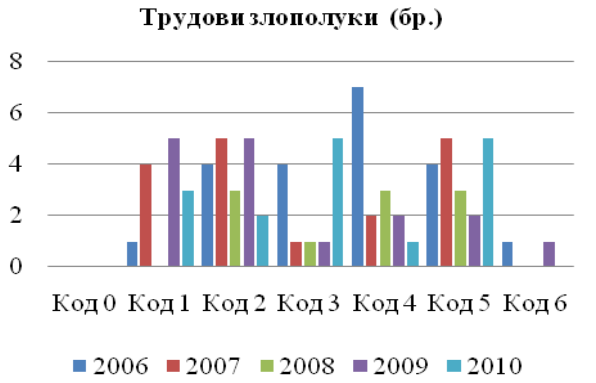

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2 –** Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.32. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по време на злополуката - спрямо ден от седмицата - за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Разпределение по време на злополуката - спрямо ден от седмицата											
Раздел Група	1 - Понеделник					Раздел Група	2 - Вторник				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**1**	**4**	**0**	**5**	**3**	**21**	**4**	**5**	**3**	**5**	**2**
21.1	0	0	0	2	0	**21.1**	1	4	0	0	0
21.2	1	4	0	3	3	**21.2**	3	1	3	5	2

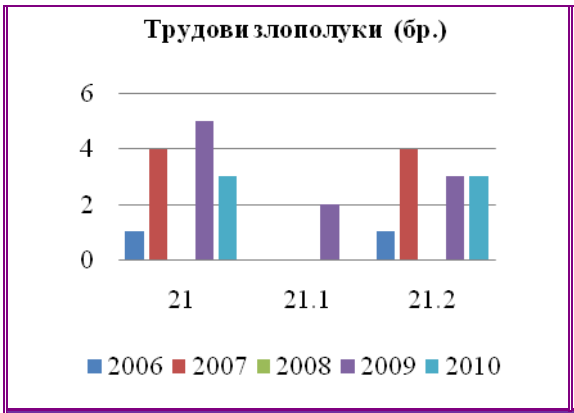

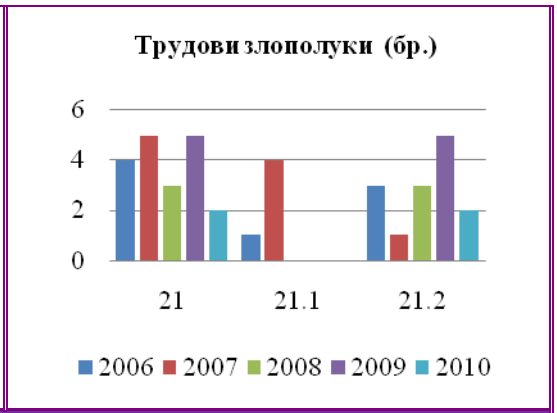

Разпределение по време на злополуката - спрямо ден от седмицата

Раздел Група	3 - Сряда					Раздел Група	4 - Четвъртък				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**4**	**1**	**1**	**1**	**5**	**21**	**7**	**2**	**3**	**2**	**1**
21.1	0	0	0	0	0	**21.1**	2	0	1	0	0
21.2	4	1	1	1	5	**21.2**	5	2	2	2	1

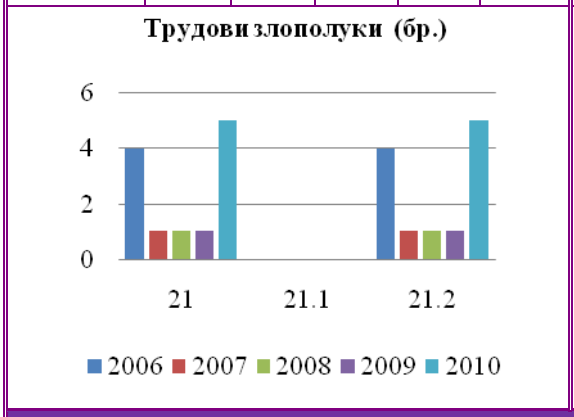

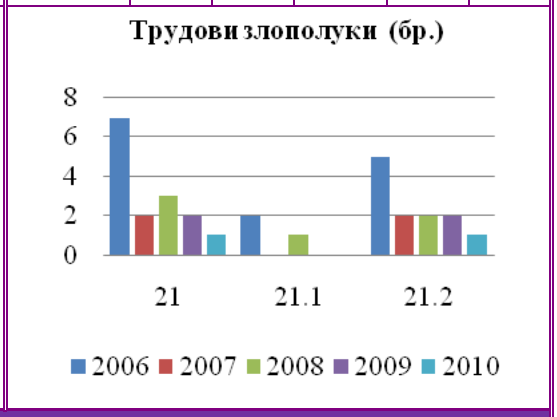

Разпределение по време на злополуката - спрямо ден от седмицата

Раздел Група	5 - Петък					Раздел Група	6 - Събота				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**4**	**5**	**3**	**2**	**5**	**21**	**1**	**0**	**0**	**1**	**0**
21.1	0	0	1	0	1	**21.1**	0	0	0	0	0
21.2	4	5	2	2	4	**21.2**	1	0	0	1	0

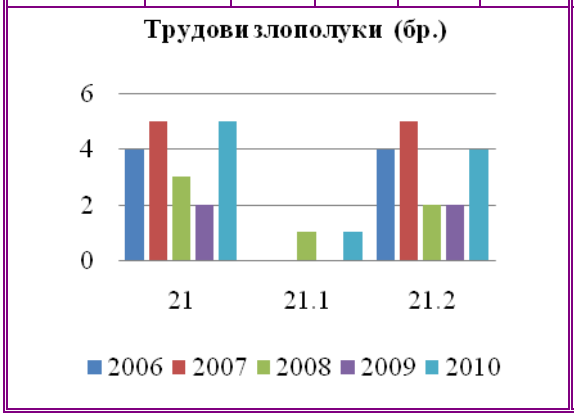

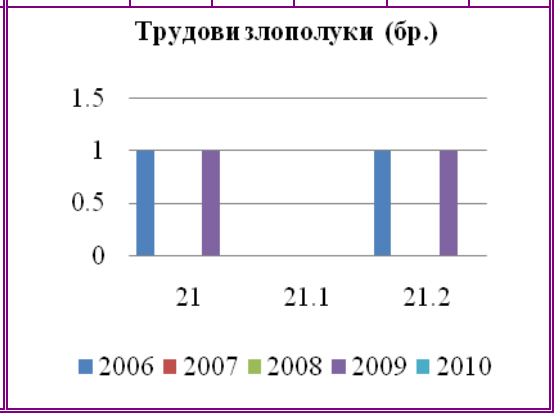

Разпределение по време на злополуката - спрямо ден от седмицата					
Раздел Група	7 - Неделя				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
21	0	0	0	0	1
21.1	0	0	0	0	1
21.2	0	0	0	0	0

Спрямо дните от седмицата трудовите злополуки са относително равномерно разпределени и на национално ниво и по икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”. Най-много инциденти по икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” са станали сряда и петък – по 5. Трябва да се отбележи ниския дял на злополуките станали в събота и неделя. Много малко са инцидентите и в четвъртък.

8.2.8. Класификация „Място на злополуката”

Мястото на злополуката е много важна характеристика на злополуката: това е вида на работното място, работната площадка, работното помещение или мястото, където се е случила злополуката, където пострадалият работи, посещава или просто присъства при настъпването на злополуката.

Мястото на злополуката се класифицира според класификацията „Място на злополуката” и тя определя видът (типът) на общата среда, работното място или помещението, където е станала злополуката, както и дали пострадалият е бил на работа, на посещение или просто е присъствал (във връзка с работата си) на това място. Поддържа се в числов формат с брой на знаците – 3 цифри.

Таблица 8.33. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по място на злополуката – общо за страната

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	**000**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Промишлен обект - не точно определен	**010**	**1753**	**1636**	**1418**	**1059**	**988**
Производствена зона, завод, работилница	011	1304	1261	1057	721	675
Площадка за техническо обслужване, ремонтна работилница	012	209	149	138	118	128
Места използвани предимно за складиране, товарене, разтоварване	013	229	218	211	209	177
Други места от група 010, непосочени по-горе	019	11	8	12	11	8
Строителна площадка, строеж, открита мина и кариера - не точно определени	**020**	**349**	**392**	**434**	**318**	**214**
Строителна площадка, строеж - в процес на изграждане	021	183	237	271	196	111
Строителна площадка, строеж - места на които се събаря, реконструира, преустройства, поддържа или възстановява	022	87	75	80	54	41
Открита мина и кариера, изкоп, траншея	023	69	71	68	49	51
Строителна площадка, строеж - под земята	024	4	6	10	16	9
Строителна площадка, строеж - на/над водата	025	4	0	1	2	1
Строителна площадка, строеж - в среда с налягане, по-високо от атмосферното	026	0	0	1	0	0
Други места от група 020, непосочени по-горе	029	2	3	3	1	1
Селскостопански, горски или рибовъден обект - не точно определени	**030**	**101**	**82**	**78**	**62**	**61**
Селскостопански обекти - животновъдство	031	22	15	10	11	14
Селскостопански обекти - растениевъдство, без трайни насаждения	032	23	22	26	18	18
Селскостопански обекти - лозя, овощни градини и други трайни насаждения	033	7	5	4	3	1
Горскостопански обекти	034	32	19	21	19	17
Рибовъдни и риболовни обекти (вкл. аквакултури) (не на плавателен съд)	035	2	0		0	0
Паркове и градини, ботаническа градина, зоологическа градина	036	12	17	15	7	7
Други места от група 030, непосочени по-горе	039	3	4	2	4	4
Канцеларии, магазини, места за забавления и други - не точно определени	**040**	**305**	**306**	**312**	**267**	**290**
Канцеларии, приемни, библиотеки и други	041	89	75	65	41	62
Училища, гимназии, колежи, университети, детски градини и други места за обучение	042	98	99	98	90	89
Малки и големи търговски обекти (вкл. улична търговия)	043	48	54	59	55	64
Ресторанти, места за временно настаняване (хотели и други), места за забавление (вкл. музеи, театрални зали, стадиони, панаири и други)	044	66	76	83	71	65
Други места от група 040, непосочени по-горе	049	4	2	7	10	10
Лечебни и социални заведения - не точно определени	**050**	**78**	**61**	**80**	**71**	**79**
Лечебни заведения за болнична помощ	051	67	51	73	66	67

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Други места от група 050, непосочени по-горе	059	11	10	7	5	12
Обществени места - не точно определена	**060**	**620**	**533**	**564**	**543**	**551**
Зона постоянно отворена за обществено преминаване (главни и второстепенни пътища, места за паркиране, чакални в гари или аерогари и други)	061	437	404	401	408	400
Превозни средства: релсови и автомобилни, обществени или частни (влак, автобус, леки автомобили и други)	062	72	62	71	63	73
Зона към обществени места, но с ограничен достъп само за упълномощен персонал: коловози, самолетен хангар, автомагистрален банкет, служебен тротоар	063	106	66	91	69	74
Други места от група 060, непосочени по-горе	069	5	1	1	3	4
В жилища - не точно определени	**070**	**63**	**96**	**109**	**121**	**105**
В частно жилище	071	16	16	19	32	12
В части от сгради за общо ползване, пристройки, дворове	072	46	79	0	88	93
Други места от група 070, непосочени по-горе	079	1	1	90	1	
Места за спортуване - не точно определени	**080**	**24**	**17**	**20**	**28**	**19**
Закрити места за спортуване - спортни зали, гимнастически салони, закрити плувни басейни	081	7	3	3	5	4
Открити места за спортуване - спортни игрища, открити плувни басейни, ски писти	082	16	14	17	22	15
Други места от група 080, непосочени по-горе	089	1	0		1	
Във въздуха или на височина, с изключение на строителни обекти - не точно определени	**090**	**14**	**13**	**6**	**4**	**4**
На височина - на постоянно ниво (покрив, тераса и други)	091	4	1	3		2
На височина - мачта, пилон, окачена платформа	092	10	11	3	4	1
Във въздуха - на борда на въздухоплавателно превозно средство	093	0	0	0	0	0
Други места от група 090, непосочени по-горе	099	0	1	0	0	1
Под земята, с изключение на строителни обекти - не точно определени	**100**	**170**	**157**	**161**	**107**	**115**
Под земята - тунели (пътни, железопътни, за метро)	101	1	1	1	1	1
Под земята - мини	102	166	153	156	104	114
Под земята - канализационни мрежи и колектори	103	2	3	4	0	0
Други места от група 100, непосочени по-горе	109	1	0		2	
На/над водата, с изключение на строителни обекти - не точно определени	**110**	**46**	**44**	**52**	**25**	**31**
Море или океан - на борда на всички видове плавателни съдове - кораби, лодки, шлепове, платформи	111	25	27	20	8	7
Езеро, река, плавателен канал, пристанище - на борда на всички видове плавателни съдове - кораби, лодки, шлепове, платформи	112	21	17	32	17	24
Други места от група 110, непосочени по-горе	119	0	0	0	0	0

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
В среда с налягане по-високо от атмосферното, с изключение на строителни обекти - не точно определени	**120**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
В среда с налягане по-високо от атмосферното - под водата (например гмуркане)	121	0	0	0	0	0
В среда с налягане по-високо от атмосферното - кесон	122	0	0	0	0	0
Други места от група 120, непосочени по-горе	129	0	0	0	0	0
Други места, некласифицирани по-горе	**999**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

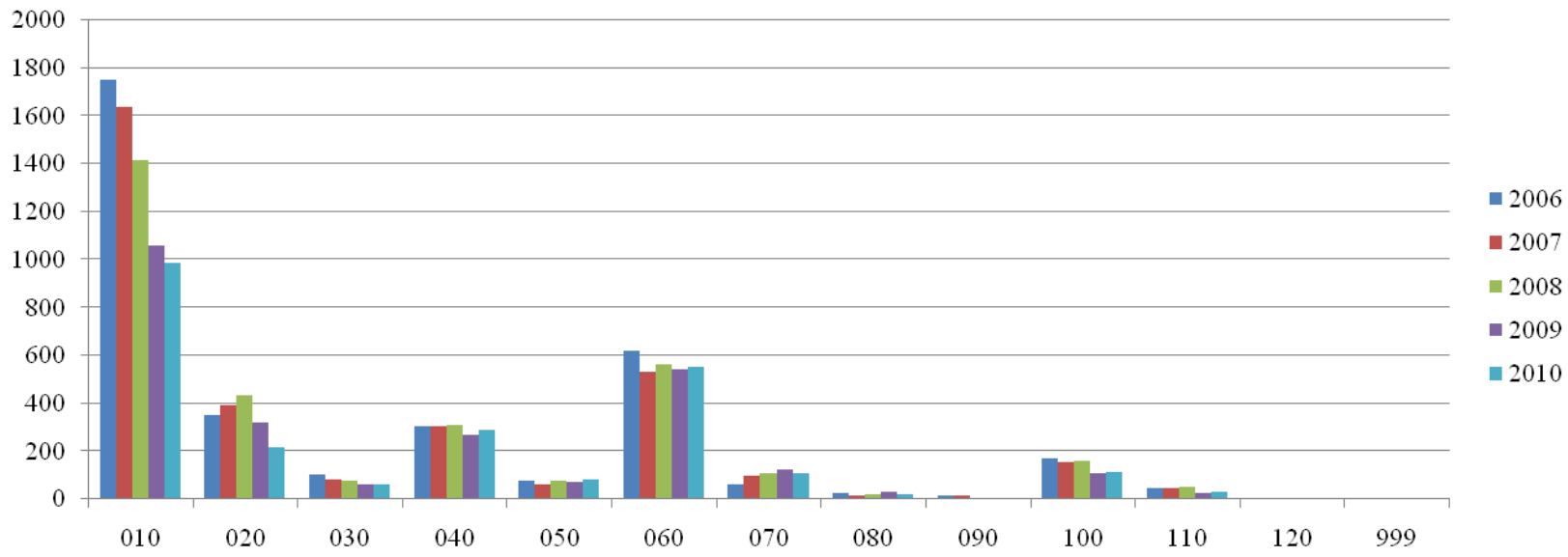

Таблица 8.34. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по място на злополуката – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти"

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	**000**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Промишлен обект - не точно определен	**010**	**14**	**12**	**8**	**12**	**12**
Производствена зона, завод, работилница	011	11	11	8	10	11
Площадка за техническо обслужване, ремонтна работилница	012	0	1	0	1	0
Места използвани предимно за складиране, товарене, разтоварване	013	3	0	0	1	1
Други места от група 010, непосочени по-горе	019	0	0	0	0	0
Строителна площадка, строеж, открита мина и кариера - не точно определени	**020**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Строителна площадка, строеж - в процес на изграждане	021	0	0	0	0	0
Строителна площадка, строеж - места на които се събаря, реконструира, преустройства, поддържа или възстановява	022	0	0	0	0	0
Открита мина и кариера, изкоп, траншея	023	0	0	0	0	0
Строителна площадка, строеж - под земята	024	0	0	0	0	0
Строителна площадка, строеж - на/над водата	025	0	0	0	0	0
Строителна площадка, строеж - в среда с налягане, по-високо от атмосферното	026	0	0	0	0	0
Други места от група 020, непосочени по-горе	029	0	0	0	0	0
Селскостопански, горски или рибовъден обект - не точно определени	**030**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Селскостопански обекти - животновъдство	031	0	0	0	0	0
Селскостопански обекти - растениевъдство, без трайни насаждения	032	0	0	0	0	0
Селскостопански обекти - лозя, овощни градини и други трайни насаждения	033	0	0	0	0	0
Горскостопански обекти	034	0	0	0	0	0
Рибовъдни и риболовни обекти (вкл. аквакултури) (не на плавателен съд)	035	0	0	0	0	0
Паркове и градини, ботаническа градина, зоологическа градина	036	0	0	0	0	0
Други места от група 030, непосочени по-горе	039	0	0	0	0	0
Канцеларии, магазини, места за забавления и други - не точно определени	**040**	**1**	**1**	**0**	**1**	**0**
Канцеларии, приемни, библиотеки и други	041	1	0	0	0	0
Училища, гимназии, колежи, университети, детски градини и други места за обучение	042	0	0	0	0	0
Малки и големи търговски обекти (вкл. улична търговия)	043	0	0	0	0	0
Ресторанти, места за временно настаняване (хотели и други), места за забавление (вкл. музеи, театрални зали, стадиони, панаири и други)	044	0	1	0	1	0
Други места от група 040, непосочени по-горе	049	0	0	0	0	0
Лечебни и социални заведения - не точно определени	**050**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Лечебни заведения за болнична помощ	051	0	0	0	0	0
Други места от група 050, непосочени по-горе	059	0	0	0	0	0
Обществени места - не точно определена	**060**	**6**	**4**	**2**	**3**	**3**
Зона постоянно отворена за обществено преминаване (главни и второстепенни пътища, места за паркиране, чакални в гари или аерогари и други)	061	3	3	2	2	2
Превозни средства: релсови и автомобилни, обществени или частни (влак, автобус, леки автомобили и други)	062	1	0	0	0	0
Зона към обществени места, но с ограничен достъп само за упълномощен персонал: коловози, самолетен хангар, автомагистрален банкет, служебен тротоар	063	2	1	0	0	0
Други места от група 060, непосочени по-горе	069	0	0	0	0	0
В жилища - не точно определени	**070**	**0**	**0**	**0**	**0**	**2**
В частно жилище	071	0	0	0	0	0
В части от сгради за общо ползване, пристройки, дворове	072	0	0	0	0	2
Други места от група 070, непосочени по-горе	079	0	0	0	0	0
Места за спортуване - не точно определени	**080**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Закрити места за спортуване - спортни зали, гимнастически салони, закрити плувни басейни	081	0	0	0	0	0
Открити места за спортуване - спортни игрища, открити плувни басейни, ски писти	082	0	0	0	0	0
Други места от група 080, непосочени по-горе	089	0	0	0	0	0
Във въздуха или на височина, с изключение на строителни обекти - не точно определени	**090**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
На височина - на постоянно ниво (покрив, тераса и други)	091	0	0	0	0	0
На височина - мачта, пилон, окачена платформа	092	0	0	0	0	0
Във въздуха - на борда на въздухоплавателно превозно средство	093	0	0	0	0	0
Други места от група 090, непосочени по-горе	099	0	0	0	0	0
Под земята, с изключение на строителни обекти - не точно определени	**100**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Под земята - тунели (пътни, железопътни, за метро)	101	0	0	0	0	0
Под земята - мини	102	0	0	0	0	0
Под земята - канализационни мрежи и колектори	103	0	0	0	0	0
Други места от група 100, непосочени по-горе	109	0	0	0	0	0
На/над водата, с изключение на строителни обекти - не точно определени	**110**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Море или океан - на борда на всички видове плавателни съдове - кораби, лодки, шлепове, платформи	111	0	0	0	0	0
Езеро, река, плавателен канал, пристанище - на борда на всички видове плавателни съдове - кораби, лодки, шлепове, платформи	112	0	0	0	0	0
Други места от група 110, непосочени по-горе	119	0	0	0	0	0

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
В среда с налягане по-високо от атмосферното, с изключение на строителни обекти - не точно определени	**120**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
В среда с налягане по-високо от атмосферното - под водата (например гмуркане)	121	0	0	0	0	0
В среда с налягане по-високо от атмосферното - кесон	122	0	0	0	0	0
Други места от група 120, непосочени по-горе	129	0	0	0	0	0
Други места, некласифицирани по-горе	**999**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

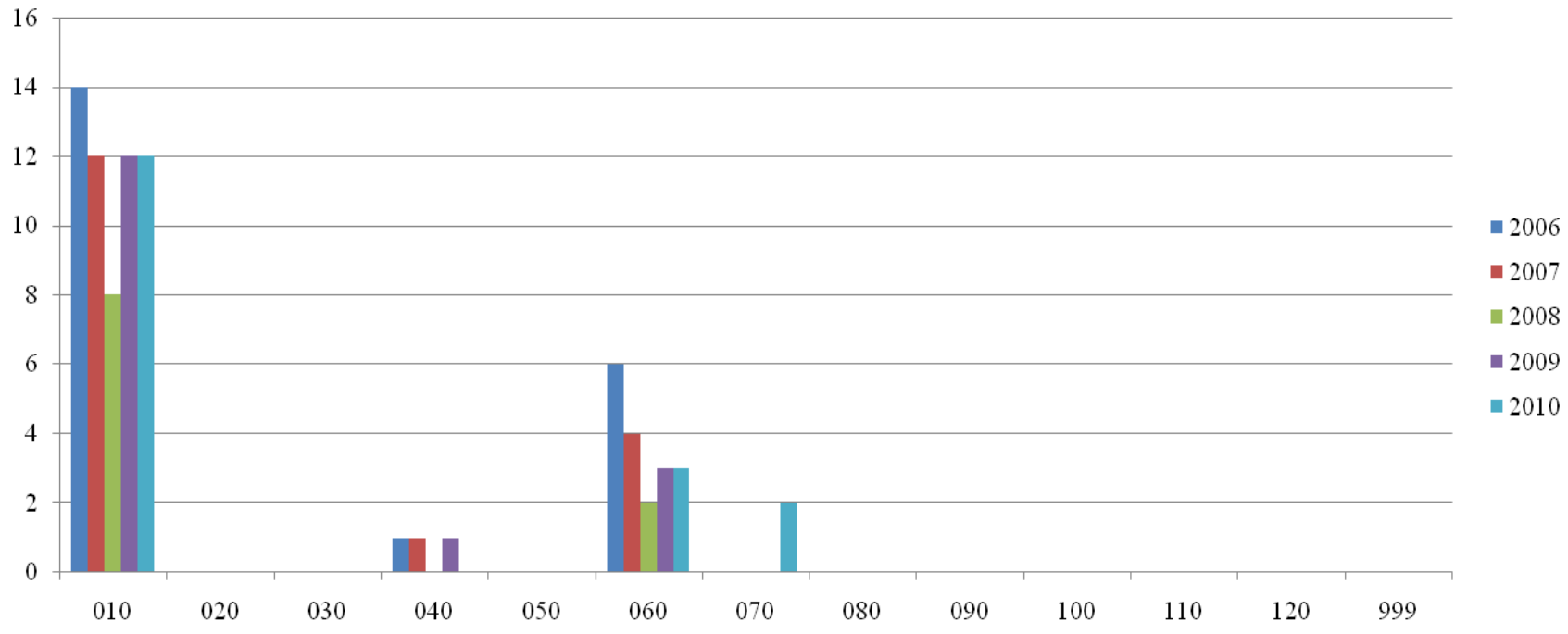

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2** – Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.35. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по място на злополуката – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”- ниво раздел и групи

Разпределение по място на злополуката											
Раздел Група	010					Раздел Група	040				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**14**	**12**	**8**	**12**	**12**	**21**	**1**	**1**	**0**	**1**	**0**
21.1	1	4	1	2	2	**21.1**	0	0	0	0	0
21.2	13	8	7	10	10	**21.2**	1	1	0	1	0

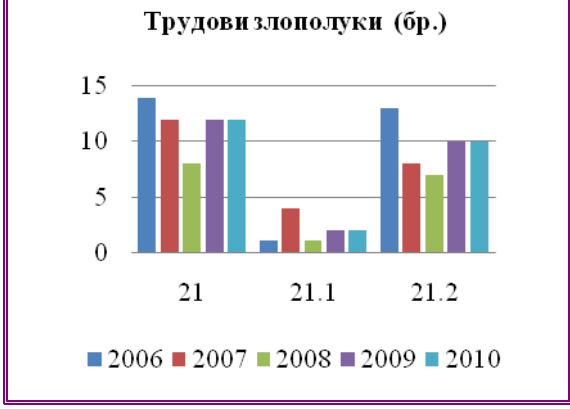

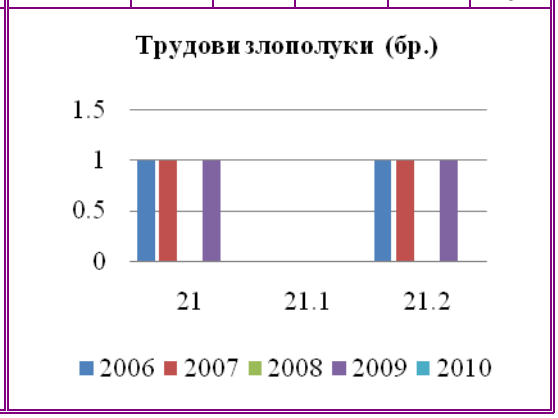

Разпределение по място на злополуката											
Раздел Група	060					Раздел Група	070				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**6**	**4**	**2**	**3**	**3**	**21**	**0**	**0**	**0**	**0**	**2**
21.1	2	0	1	0	0	**21.1**	0	0	0	0	0
21.2	4	4	1	3	3	**21.2**	0	0	0	0	2

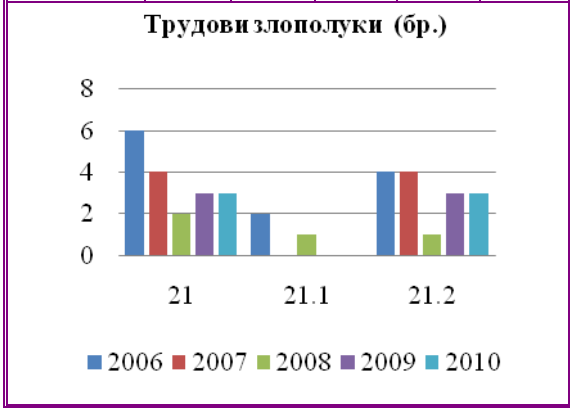

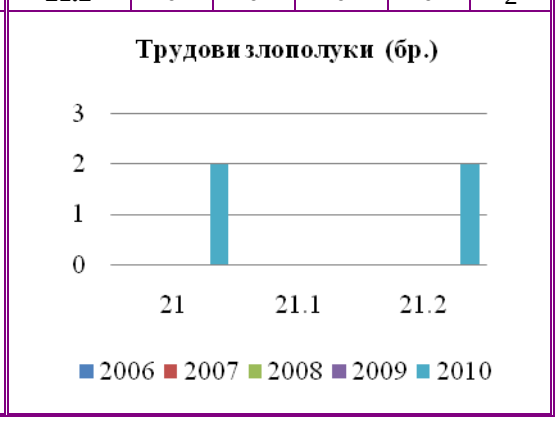

На национално ниво злополуките стават най-често на промишлени обекти (40% дял), строителни площадки, обществени места канцелации и др. За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” са посочени Обществени места (3 случая или 17,6%), Промишлени обекти (12 случая или 70,6%) и Жилища (2 случая или 14,3%).

8.2.9. Класификация „Работно място”

Работното място в Декларацията за трудова злополука се класифицира по съответната класификация „Работно място”. Тя е предназначена да определи местоположението на пострадалия в момента на злополуката по отношение на обичайното работно място или предприятие. При определянето на работното място се определя дали мястото/длъжностното назначение, заемано от пострадалия по време на злополуката има обичайно или случайно естество. В случая не се интересуваме от това дали работата е временна или постоянна.

Понятието „обичайно стационарно работно място” се разглежда в тесен смисъл, винаги в обичайното помещение, сграда, стая, цех, съоръжение или друго териториално определено място в предприятието, където лицето полага труда си и изпълнява трудовите/служебните си задължения.

Понятието „случайно работно място” се разглежда в по-широк смисъл и обхваща:

- работи, за които работното място е нестационарно (мобилно) – за пътни полицаи, шофьори и други;
- временно работно място в предприятието или извън него – за работници в строителството, техници, хора извършващи ремонтни дейности, нощни пазачи, улични чистачи и т.н.

Класификацията „Работно място” се поддържа в числов формат с брой на знаците – 1 цифра.
0 - Не точно определено или няма данни; **1** - Обичайно стационарно работно място (обичайното помещение, сграда, стая, цех, съоръжение или друго териториално определено място в предприятието, където лицето полага труда си и изпълнява трудовите/служебните си задължения); **2** - Случайно работно място (случайно местонахождение по повод на работата) или Нестационарно (мобилно) работно място (за пътни полицаи, шофьори и други) или Временно работно място (в предприятието или извън него); **9** - Друг вид работно място.

Таблица 8.36. Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. Разпределение по работно място (местонахождение/назначение в момента на злополуката) - общо за страната и за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”

Общо за страната						За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”					
Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
0	2148	2096	2073	1512	1463	**0**	4	3	2	3	4
1	1318	1141	1107	1028	908	**1**	11	11	6	9	11
2	56	55	53	65	86	**2**	6	2	2	4	2
9	2148	2096	2073	1512	1463	**9**	0	1	0	0	0

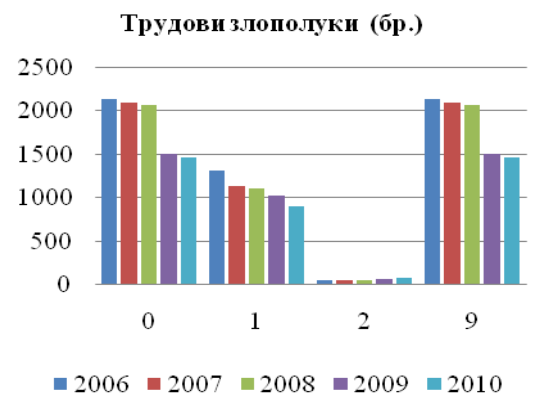

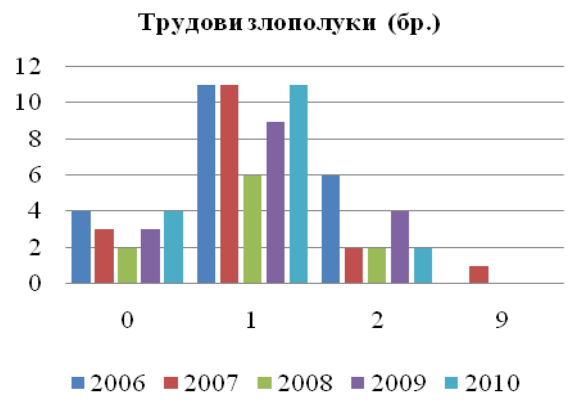

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2** – Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.37. Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. Разпределение по работно място (местонахождение/назначение в момента на злополуката) - за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти “ – ниво раздел и групи

Разпределение по работно място											
Раздел Група	0					Раздел Група	1				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	4	3	2	3	4	21	11	11	6	9	11
21.1	1	0	1	0	0	**21.1**	1	3	0	2	2
21.2	3	3	1	3	4	**21.2**	10	8	6	7	9

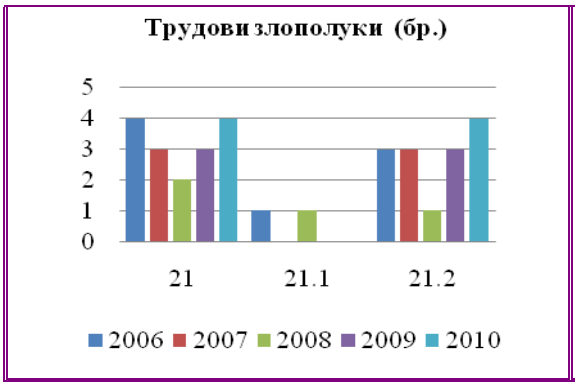

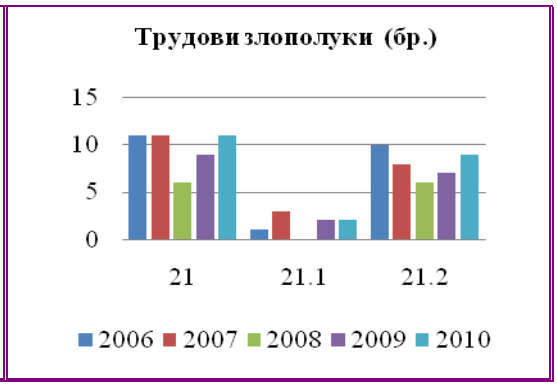

Разпределение по работно място											
Раздел Група	2					Раздел Група	9				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**6**	**2**	**2**	**4**	**2**	**21**	**0**	**1**	**0**	**0**	**0**
21.1	1	1	1	0	0	**21.1**	0	0	0	0	0
21.2	5	1	1	4	2	**21.2**	0	1	0	0	0

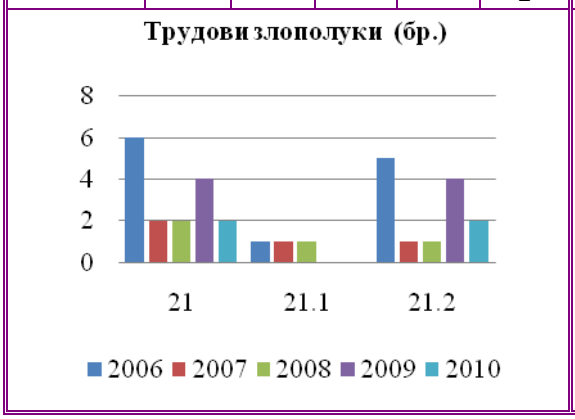

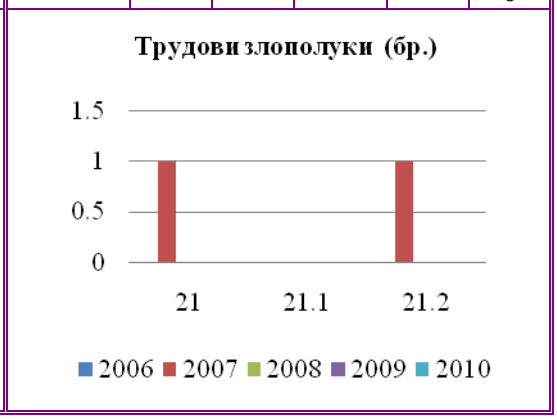

По икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” злополуките в категорията „Обичайно стационарно работно място (обичайното помещение, сграда, стая, цех, съоръжение или друго териториално определено място в предприятието, където лицето полага труда си и изпълнява трудовите/служебните си задължения)” са преобладаващи – 11, което възлиза 64,7% от всички злополуки в рамките на дейността.

8.2.10. Класификация „Вид работа”

Видът на работата на пострадалия дефинира основната дейност или задача, изпълнявана от пострадалия по време на злополуката. Описва се основният вид работа, изпълнявана от пострадалия по време на злополуката. Това не е професията на пострадалия, нито неговото точно специфично физическо действие в момента на злополуката. Това е едно по-общо описание на вида работа или задача, която пострадалият е извършвал през период от време, който завършва в момента на настъпване на злополуката.

За класифицирането на вида работа се използва класификацията “Вид работа”, в цифров формат, брой на знаците – 2 цифри.

Таблица 8.38. Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. - разпределение по вид работа – общо за страната

Вид работа	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	**00**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Произвеждане, обработване, преработване, складиране, от всички видове - не точно определени	**10**	**1101**	**1028**	**930**	**625**	**612**
Произвеждане, обработване, преработване - от всички видове	11	843	794	690	428	430
Складиране - от всички видове	12	248	231	230	191	177
Други от група 10, неспоменати по-горе	19	10	3	10	6	5
Земни, строителни и монтажни работи, събаряне - не точно определени	**20**	**286**	**331**	**321**	**229**	**143**
Земни работи	21	38	32	31	19	13
Строителни и монтажни работи - изграждане на сгради	22	123	137	158	109	47
Строителни и монтажни работи - изграждане на строителни съоръжения (мостове, пътища, пристанища и други)	23	29	55	51	33	29
Строителни и монтажни работи - реконструкция, преустройство, поддържане или възстановяване на сгради и строителни съоръжения	24	82	93	72	59	45
Събаряне на сгради и строителни съоръжения	25	6	12	5	4	7
Други от група 20, неспоменати по-горе	29	8	2	4	5	2
Селскостопанска и горскостопанска работа, рибарство - не точно определени	**30**	**64**	**53**	**46**	**34**	**30**
Селскостопанска работа - обработка на почвата	31	5	7	5	1	3
Селскостопанска работа - растениевъдство	32	15	15	18	8	8
Селскостопанска работа - животновъдство	33	17	13	9	7	7
Горскостопанска работа - лесовъдство, дърводобив	34	24	13	11	14	11
Рибовъдство, риболов	35	0	1			
Други от група 30, неспоменати по-горе	39	3	4	3	4	1
Предоставяне на услуги на предприятия и/или на населението; интелектуален труд - не точно определени	**40**	**284**	**301**	**300**	**247**	**265**
Предоставяне на услуги, грижи, подпомагане на населението	41	151	151	139	106	114
Интелектуален труд - образование, обучение, обработка на данни, офис дейност, организиране и управление	42	86	95	90	66	75
Предоставяне на търговски услуги - купуване, продаване и свързаните с тях услуги	43	45	49	66	64	68
Други от група 40, неспоменати по-горе	49	2	6	5	11	8
Друга работа свързана със задачите от групи 10, 20, 30 и 40 - не точно определени	**50**	**1154**	**1032**	**961**	**796**	**724**
Подготвяне, инсталиране, монтиране, демонтиране, разглобяване	51	388	331	311	278	198
Поддържане, ремонт, настройване, регулиране	52	329	290	289	226	216
Почистване на работното място, на машините - машинно или ръчно	53	130	123	123	83	94
Събиране, отстраняване, обезвреждане и други дейности по управление на отпадъците	54	101	63	73	59	47

Вид работа	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Наблюдение и контрол на производствените процеси, работното място, превозните средства, оборудването - със или без контролна апаратура	55	196	209	152	137	160
Други от група 50, неспоменати по-горе	59	10	16	13	13	9
Движение, спортна и артистична дейност - не точно определени	**60**	**634**	**592**	**676**	**674**	**683**
Движение - ходене, придвижване, пътуване (вкл. с превозни средства)	61	608	568	648	639	663
Спортна и артистична дейност	62	24	20	20	31	18
Други от група 60, неспоменати по-горе	69	2	4	8	4	2
Друг работен процес, некласифициран другаде	**99**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

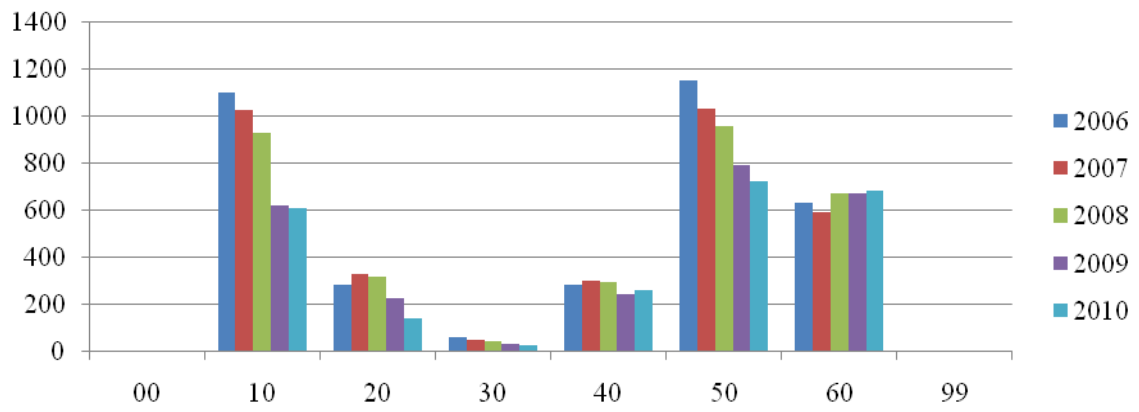

Таблица 8.39. Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. - разпределение по вид работа – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти"

Вид работа	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	**00**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Произвеждане, обработване, преработване, складиране, от всички видове - не точно определени	**10**	**8**	**3**	**3**	**3**	**5**
Произвеждане, обработване, преработване - от всички видове	11	5	3	3	3	5
Складиране - от всички видове	12	3	0	0	0	0
Други от група 10, неспоменати по-горе	19	0	0	0	0	0
Земни, строителни и монтажни работи, събаряне - не точно определени	**20**	**0**	**1**	**0**	**0**	**0**
Земни работи	21	0	0	0	0	0
Строителни и монтажни работи - изграждане на сгради	22	0	0	0	0	0
Строителни и монтажни работи - изграждане на строителни съоръжения (мостове, пътища, пристанища и други)	23	0	0	0	0	0
Строителни и монтажни работи - реконструкция, преустройство, поддържане или възстановяване на сгради и строителни съоръжения	24	0	0	0	0	0
Събаряне на сгради и строителни съоръжения	25	0	0	0	0	0
Други от група 20, неспоменати по-горе	29	0	1	0	0	0

Вид работа	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Селскостопанска и горскостопанска работа, рибарство - не точно определени	**30**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Селскостопанска работа - обработка на почвата	31	0	0	0	0	0
Селскостопанска работа - растениевъдство	32	0	0	0	0	0
Селскостопанска работа - животновъдство	33	0	0	0	0	0
Горскостопанска работа - лесовъдство, дърводобив	34	0	0	0	0	0
Рибовъдство, риболов	35	0	0	0	0	0
Други от група 30, неспоменати по-горе	39	0	0	0	0	0
Предоставяне на услуги на предприятия и/или на населението; интелектуален труд - не точно определени	**40**	**1**	**1**	**0**	**0**	**0**
Предоставяне на услуги, грижи, подпомагане на населението	41	1	0	0	0	0
Интелектуален труд - образование, обучение, обработка на данни, офис дейност, организиране и управление	42	0	0	0	0	0
Предоставяне на търговски услуги - купуване, продаване и свързаните с тях услуги	43	0	0	0	0	0
Други от група 40, неспоменати по-горе	49	0	1	0	0	0
Друга работа свързана със задачите от групи 10, 20, 30 и 40 - не точно определени	**50**	**7**	**7**	**4**	**10**	**4**
Подготвяне, инсталиране, монтиране, демонтиране, разглобяване	51	1	3	0	4	0
Поддържане, ремонт, настройване, регулиране	52	1	1	0	0	2
Почистване на работното място, на машините - машинно или ръчно	53	3	1	1	2	1
Събиране, отстраняване, обезвреждане и други дейности по управление на отпадъците	54	0	0	0	0	0
Наблюдение и контрол на производствените процеси, работното място, превозните средства, оборудването - със или без контролна апаратура	55	2	2	2	4	1
Други от група 50, неспоменати по-горе	59	0	0	1	0	0
Движение, спортна и артистична дейност - не точно определени	**60**	**5**	**5**	**3**	**3**	**8**
Движение - ходене, придвижване, пътуване (вкл. с превозни средства)	61	5	5	3	3	8
Спортна и артистична дейност	62	0	0	0	0	0
Други от група 60, неспоменати по-горе	69	0	0	0	0	0
Друг работен процес, некласифициран другаде	**99**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

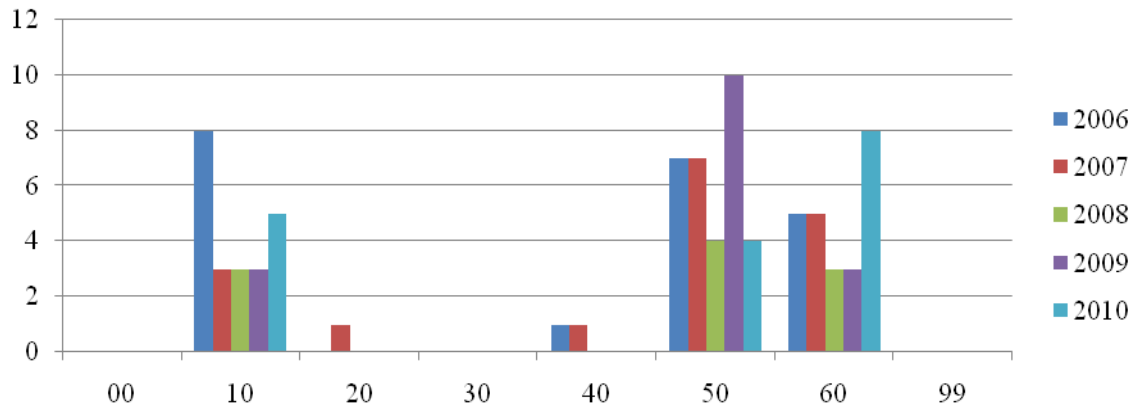

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2** – Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.40. Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. - разпределение по вид работа – за икономическа дейност „ Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Разпределение по работно място

Раздел Група	10					Раздел Група	20				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**8**	**3**	**3**	**3**	**5**	**21**	**0**	**1**	**0**	**0**	**0**
21.1	1	0	1	0	2	**21.1**	0	0	0	0	0
21.2	7	3	2	3	3	**21.2**	0	1	0	0	0

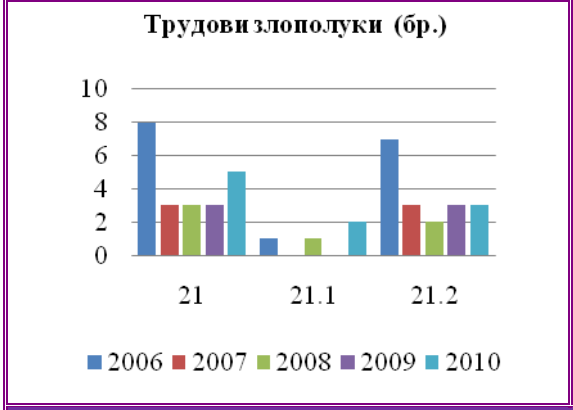

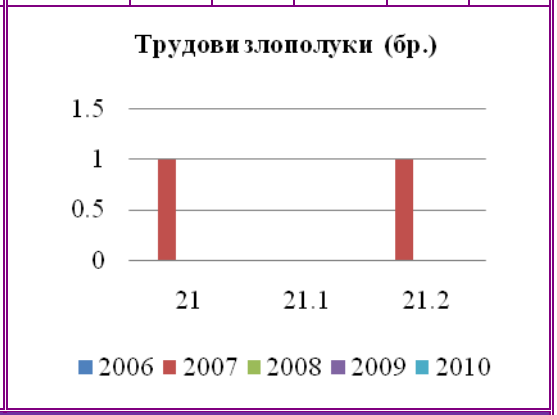

Разпределение по работно място

Раздел Група	40					Раздел Група	50				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**1**	**1**	**0**	**0**	**0**	**21**	**7**	**7**	**4**	**10**	**4**
21.1	0	0	0	0	0	**21.1**	1	4	0	2	0
21.2	1	1	0	0	0	**21.2**	6	3	4	8	4

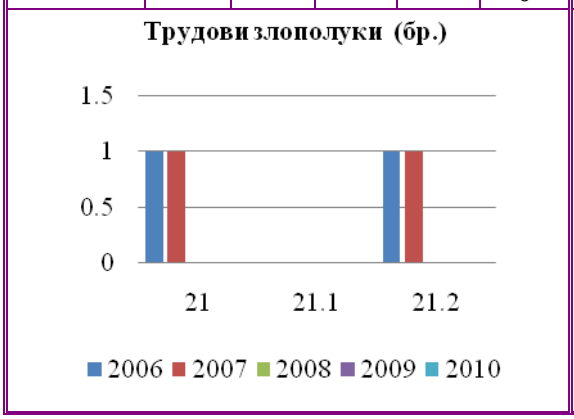

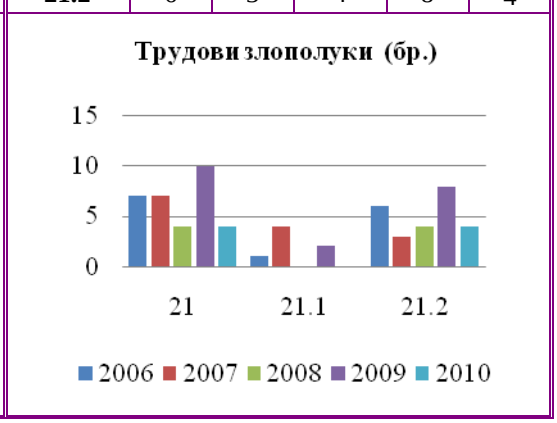

Разпределение по работно място					
Раздел Група	60				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
21	5	5	3	3	8
21.1	1	0	1	0	0
21.2	4	5	2	3	8

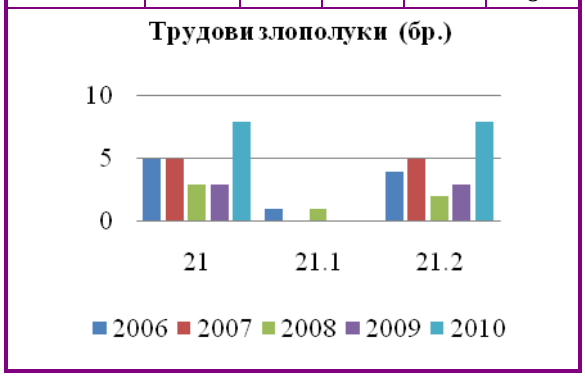

На национално ниво най-честите видове работа, при която е станала злополуката са: “Произвеждане, обработване, преработване, складиране, от всички видове - не точно определени”, “Друга работа свързана със задачите от групи 10, 20, 30 и 40 - не точно определени” и “Движение, спортна и артистична дейност - не точно определени”. За „Производство на лекарствени вещества и продукти” са: “Движение, спортна и артистична дейност - не точно определени” - 8 случая или 47,1%, “Произвеждане, обработване, преработване, складиране, от всички видове - не точно определени” – 5 случая или 29,4% и “Друга работа свързана със задачите от групи 10, 20, 30 и 40” - не точно определени - 4 случая или 23,5%.

8.2.11. Класификация „Специфично физическо действие”

Специфично физическо действие е действието, извършвано от пострадалия непосредствено преди злополуката. Това е точното специфично физическо действие на пострадалия в момента на злополуката. Обхваща къс период от време и определя какво конкретно е правил пострадалият в момента на настъпването на злополуката.

За класифициране на специфичното физическо действие се използва класификацията „Специфично физическо действие”, която се поддържа в цифров формат и брой на знаците – 2 цифри.

Таблица 8.41. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по специфично физическо действие – общо за страната

Специфично физическо действие	Код	Трудови злополуки (брой)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	**00**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Работа с машина - не точно определена	**10**	**547**	**495**	**463**	**311**	**305**
Пускане на машина, спиране на машина	11	35	29	35	22	21

Специфично физическо действие	Код	Трудови злополуки (брой)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Зареждане на машина, сваляне на обработени изделия	12	151	146	122	76	84
Контролиране, управляване на машина, работа с машина	13	355	316	294	204	200
Други специфични физически действия от група 10, непосочени по-горе	19	6	4	12	9	
Работа с ръчни инструменти - не точно определена	**20**	**423**	**391**	**365**	**278**	**238**
Работа с ръчни инструменти - задвижвани ръчно	21	329	285	272	208	185
Работа с ръчни инструменти - задвижвани с двигател	22	82	102	84	65	51
Други специфични физически действия от група 20, непосочени по-горе	29	12	4	9	5	2
Управление на/пътуване с превозни или подемно-транспортни средства - не точно определени	**30**	**347**	**302**	**303**	**251**	**263**
Управление на превозни или подемно-транспортни средства - подвижни и самоходни	31	170	124	168	126	130
Управление на превозни или подемно-транспортни средства - подвижни, но несамоходни	32	54	54	47	43	51
Пътуване с превозно средство	33	120	123	85	79	81
Други специфични физически действия от група 30, непосочени по-горе	39	3	1	3	3	1
Боравене с предмети - не точно определено	**40**	**790**	**712**	**703**	**543**	**447**
Вземане в ръка, задържане, хващане, поставяне - хоризонтално	41	279	255	230	191	152
Свързване, съединяване, разкъсване, развързване, притискане, отвинтване, завинтване, завъртане	42	237	204	209	150	147
Закрепване, закачване, издигане, монтиране - вертикално	43	115	120	120	93	47
Хвърляне, изхвърляне на разстояние	44	11	10	8	3	3
Отваряне, затваряне (кутия, опаковка, колет)	45	22	20	20	8	17
Изливане, наливане, напълване, поливане, пръскане, изпразване, изгребване	46	54	63	48	34	34
Отваряне, затваряне чрез издърпване, бутане (например на врата на склад, канцелария, шкаф, чекмедже)	47	49	24	43	43	32
Други специфични физически действия от група 40, непосочени по-горе	49	23	16	25	21	15
Пренасяне на ръка - не точно определено	**50**	**333**	**351**	**292**	**206**	**182**
Вертикално пренасяне - вдигане, повдигане, спускане на предмет	51	145	136	107	80	60
Хоризонтално пренасяне - теглене, бутане, търкаляне на предмет	52	89	83	75	56	64
Пренасяне на товар - от човек	53	97	121	106	63	58
Други специфични физически действия от група 50, непосочени по-горе	59	2	11	4	7	0
Движение - не точно определено	**60**	**1072**	**1063**	**1078**	**990**	**1005**
Ходене, тичане, качване, слизане и други	61	867	906	897	818	832
Влизане или излизане	62	36	36	26	18	27
Скачане, прескачане и други	63	29	17	18	18	16
Пълзене, катерене и други	64	5	8	9	8	1
Ставане, сядане	65	12	9	14	6	20
Плуване, гмуркане	66	0	0	0	1	0
Движение на място	67	113	75	103	108	99
Други специфични физически действия от група 60, непосочени по-горе	69	10	12	11	13	10
Присъствие - не точно определено	**70**	**11**	**23**	**30**	**26**	**16**
Други специфични физически действия, некласифицирани по-горе	**99**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1**

Специфично физическо действие	Код	Трудови злополуки (брой)				
		2006	2007	2008	2009	2010

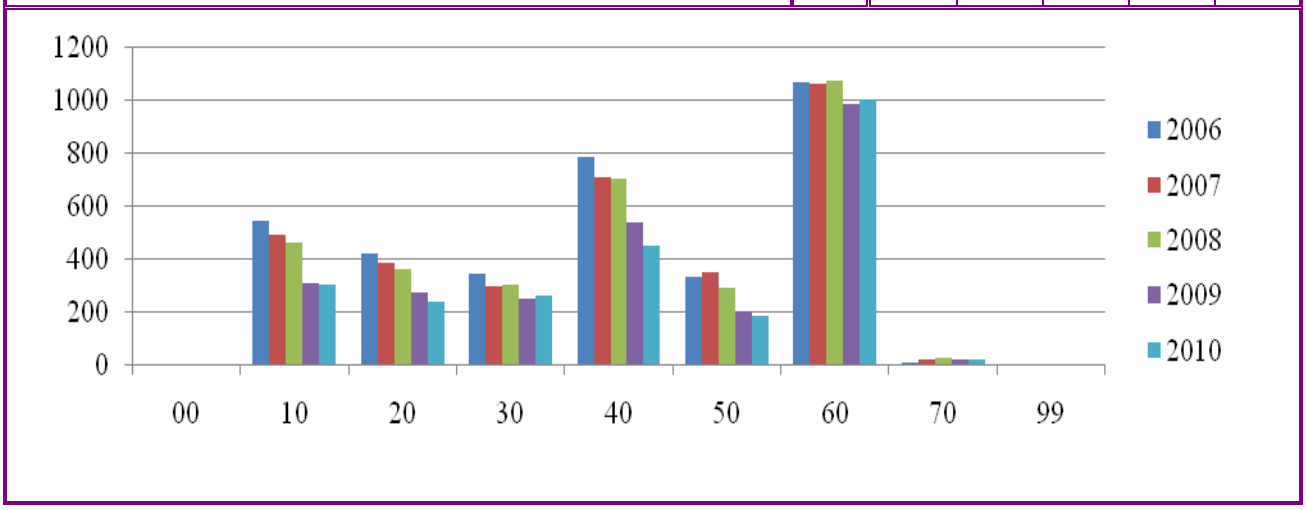

Таблица 8.42. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по специфично физическо действие – за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Специфично физическо действие	Код	Трудови злополуки (брой)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	**00**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Работа с машина - не точно определена	**10**	**2**	**1**	**2**	**1**	**3**
Пускане на машина, спиране на машина	11	0	0	0	0	0
Зареждане на машина, сваляне на обработени изделия	12	0	0	0	0	1
Контролиране, управляване на машина, работа с машина	13	2	1	2	1	2
Други специфични физически действия от група 10, непосочени по-горе	19	0	0	0	0	0
Работа с ръчни инструменти - не точно определена	**20**	**0**	**1**	**0**	**4**	**1**
Работа с ръчни инструменти - задвижвани ръчно	21	0	1	0	4	1
Работа с ръчни инструменти - задвижвани с двигател	22	0	0	0	0	0
Други специфични физически действия от група 20, непосочени по-горе	29	0	0	0	0	0
Управление на/пътуване с превозни или подемно-транспортни средства - не точно определени	**30**	**1**	**1**	**0**	**1**	**1**
Управление на превозни или подемно-транспортни средства - подвижни и самоходни	31	1	0	0	1	1
Управление на превозни или подемно-транспортни средства - подвижни, но несамоходни	32	0	0	0	0	0
Пътуване с превозно средство	33	0	1	0	0	0
Други специфични физически действия от група 30, непосочени по-горе	39	0	0	0	0	0
Боравене с предмети - не точно определено	**40**	**6**	**6**	**0**	**4**	**3**
Вземане в ръка, задържане, хващане, поставяне - хоризонтално	41	2	1	0	0	0
Свързване, съединяване, разкъсване, развързване, притискане, отвинтване, завинтване, завъртане	42	0	4	0	3	1
Закрепване, закачване, издигане, монтиране - вертикално	43	1	0	0	0	0
Хвърляне, изхвърляне на разстояние	44	0	0	0	0	0
Отваряне, затваряне (кутия, опаковка, колет)	45	0	0	0	0	0
Изливане, наливане, напълване, поливане, пръскане, изпразване, изгребване	46	0	0	0	0	2
Отваряне, затваряне чрез издърпване, бутане (например на врата на склад, канцелария, шкаф, чекмедже)	47	0	0	0	0	0

Специфично физическо действие	Код	Трудови злополуки (брой)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Други специфични физически действия от група 40, непосочени по-горе	49	3	1	0	1	0
Пренасяне на ръка - не точно определено	**50**	**3**	**1**	**1**	**0**	**1**
Вертикално пренасяне - вдигане, повдигане, спускане на предмет	51	0	0	1	0	0
Хоризонтално пренасяне - теглене, бутане, търкаляне на предмет	52	1	1	0	0	1
Пренасяне на товар - от човек	53	1	0	0	0	0
Други специфични физически действия от група 50, непосочени по-горе	59	1	0	0	0	0
Движение - не точно определено	**60**	**9**	**7**	**7**	**6**	**8**
Ходене, тичане, качване, слизане и други	61	8	7	6	6	7
Влизане или излизане	62	0	0	1	0	0
Скачане, прескачане и други	63	0	0	0	0	0
Пълзене, катерене и други	64	0	0	0	0	0
Ставане, сядане	65	0	0	0	0	1
Плуване, гмуркане	66	0	0	0	0	0
Движение на място	67	1	0	0	0	0
Други специфични физически действия от група 60, непосочени по-горе	69	0	0	0	0	0
Присъствие - не точно определено	**70**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Други специфични физически действия, некласифицирани по-горе	**99**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

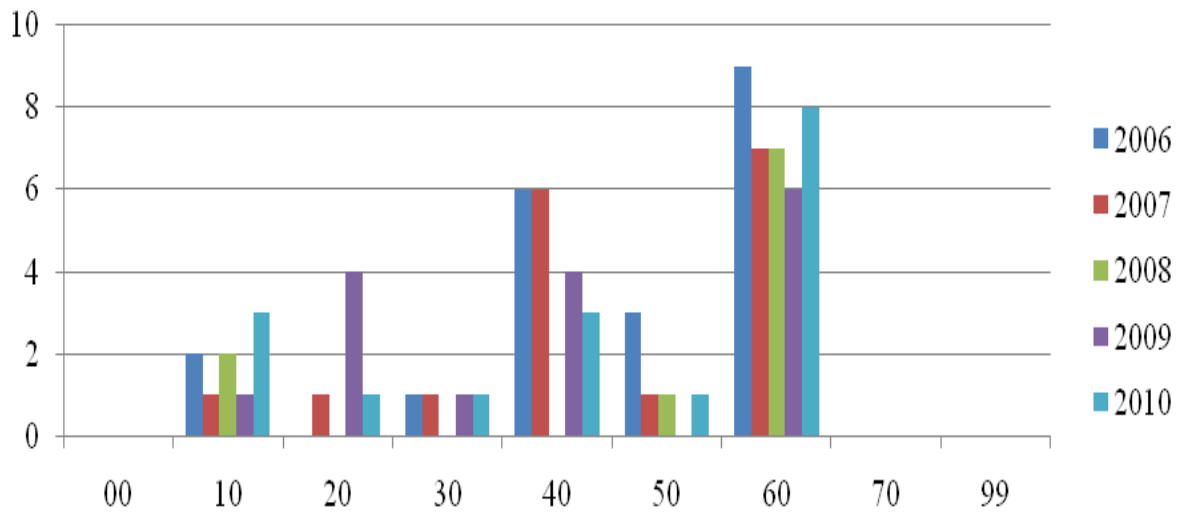

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2 –** Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.43. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по специфично физическо действие – за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти" – ниво раздел и групи

Разпределение по специфично физическо действие

Раздел Група	10					Раздел Група	20				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**2**	**1**	**2**	**1**	**3**	**21**	**0**	**1**	**0**	**4**	**1**
21.1	0	0	0	0	1	**21.1**	0	1	0	1	0
21.2	2	1	2	1	2	**21.2**	0	1	1	3	1

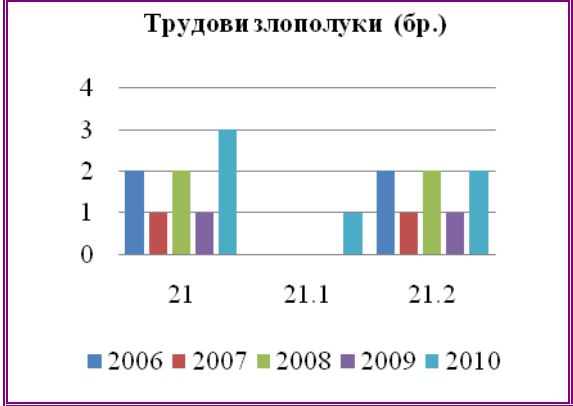

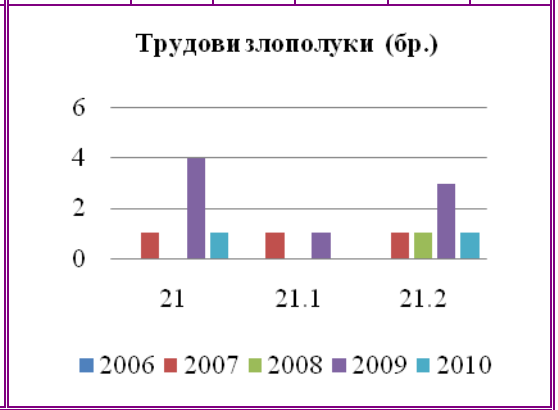

Разпределение по специфично физическо действие

Раздел Група	30					Раздел Група	40				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**1**	**1**	**0**	**1**	**1**	**21**	**6**	**6**	**0**	**4**	**3**
21.1	0	0	0	0	0	**21.1**	0	4	0	1	1
21.2	1	1	0	1	1	**21.2**	6	2	0	3	2

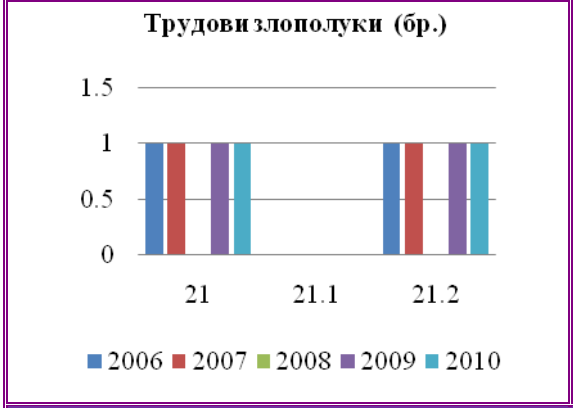

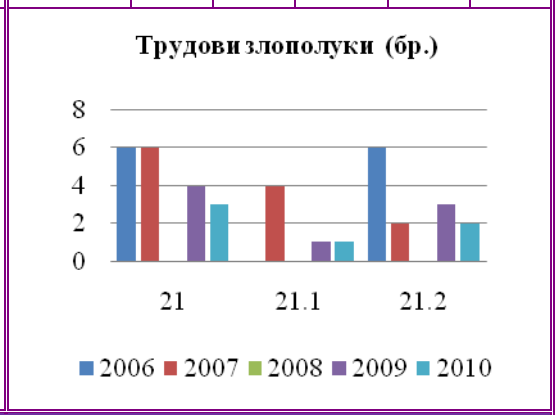

Разпределение по специфично физическо действие

Раздел Група	50					Раздел Група	60				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**3**	**1**	**1**	**0**	**1**	**21**	**9**	**7**	**7**	**6**	**8**
21.1	1	0	0	0	0	**21.1**	2	0	2	0	0
21.2	2	1	1	0	1	**21.2**	7	7	5	6	8

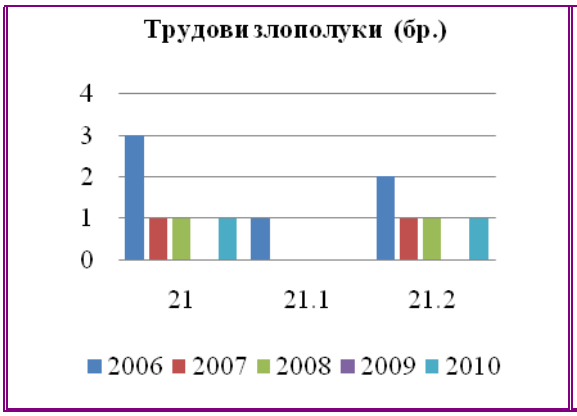

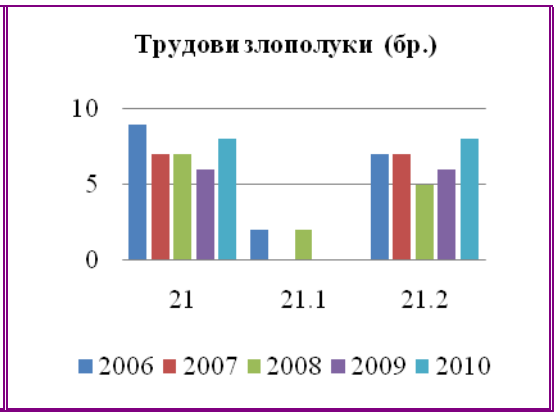

На национално ниво най-често до трудова злополука са довели: “Работа с машина - не точно определена” (305 случая), “Боравене с предмети” (447 случая) и в най-голяма степен Движение (1005 случая). За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” това са най-вече “Движение - не точно определено” (8 случая или 47,1%) и “Работа с машина” и “Боравене с предмети” (по 3 случая или по 17,6%).

8.2.12. Класификация „Отклонение”

Отклонението от нормалните действия (условия) е предназначено да определи необичайните събития, предизвикали трудовата злополука. В Декларацията за трудовата злополука се записва последното събитие, отклоняващо се от нормалните действия и условия, и водещо до злополуката. Това е описание на необичайно събитие, т.е. отклонението от нормалния работен процес. Отклонението е събитие, което предизвиква злополука. Ако има поредица от необичайни или неправилни събития, регистрира се последното отклонение (това отклонение, което е най-близко по време до контакта, причинил увреждането).

Класифицирането на отклонението става по специална класификация „Отклонение”, в която се дефинират групите възможни отклонения, в цифров формат и брой на знаците – 2 цифри.

Таблица 8.44. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по отклонение – Общо за страната

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Отклонение поради проблем с електричество, експлозия, пожар - не точно определени	**10**	**121**	**165**	**115**	**91**	**90**
Проблем вследствие неизправност в електрически уредби и съоръжения - водещ до индиректен допир	11	31	30	20	32	27
Проблем с електричеството - водещ до директен допир	12	27	33	26	24	21
Експлозия	13	19	40	24	14	16
Пожар, пламване	14	38	59	44	19	24
Други отклонения от група 10, непосочени по-горе	19	6	3	1	2	2

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Отклонения поради препълване, преобръщане, протичане, изтичане, изпаряване, емисия - не точно определени	**20**	**127**	**109**	**113**	**62**	**55**
Твърдо състояние - препълване, преобръщане	21	5	2	7	3	3
Течно състояние - протичане, прокапване, изтичане, изплискване, изпръскване	22	84	71	77	34	40
Газообразно състояние - изпаряване, образуване на аерозол, образуване на газ	23	23	21	21	16	6
Прахообразен материал - образуване на дим, емисия на прах и частици във въздуха	24	12	10	6	8	6
Други отклонения от група 20, непосочени по-горе	29	3	5	2	1	0
Счупване, разрушаване, разцепване, плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - не точно определени	**30**	**641**	**588**	**574**	**417**	**363**
Счупване или скъсване на материалния фактор - на местата за свързване и присъединяване	31	90	83	72	47	49
Счупване, разрушаване, водещи до изхвърляне на отломки и парчета (от дърво, стъкло, метал, камък, пластмаса и други)	32	129	119	128	77	64
Плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - от високо (падане върху пострадалия)	33	234	242	207	164	156
Плъзгане, падане, свличане на материалния фактор - от нивото под пострадалия (повличане на пострадалия)	34	73	70	62	74	37
Плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - на същото ниво	35	110	71	102	50	55
Други отклонения от група 30, непосочени по-горе	39	5	3	3	5	2
Загуба на контрол (пълна или частична) върху машина, превозни или подемно-транспортни средства, ръчни	**40**	**932**	**886**	**862**	**711**	**706**
инструменти, предмети, животни - не точно определени						
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху машина (вкл. нежелано задействане) или върху обработвания/преработвания от машината материал	41	286	288	262	193	203
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху превозни или подемно-транспортни средства (самоходни или несамоходни)	42	270	246	276	242	241
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху ръчни инструменти (с ръчно или механично задвижване) или върху обработвания от инструмента материал	43	138	132	115	88	81
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху предмет (носен, преместван, манипулиран и т.н.)	44	225	215	205	183	168
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху животно	45	7	2	2	1	2
Други отклонения от група 40, непосочени по-горе	49	6	3	2	4	11
Подхлъзване или спъване с падане, падане на човек - не точно определени	**50**	**851**	**882**	**848**	**794**	**738**
Падане на човек - от високо	51	256	267	273	256	170
Подхлъзване или спъване с падане, падане на човек - на същото ниво, на което се намира	52	595	614	567	537	566
Други отклонения от група 50, непосочени по-горе	59	0	1	8	1	2
Движение на тялото без физическо натоварване (обикновено водещо до външно увреждане) - не точно определено	**60**	**509**	**401**	**379**	**241**	**251**
При ходене - настъпване на остър предмет	61	15	12	11	3	2
При коленичене, сядане, облягане	62	2	1	3	1	4
При захващане или увличане от нещо или по инерция	63	125	107	85	43	44
Некоординирани, неуместни, прибързани движения	64	363	276	272	189	195
Други отклонения от група 60, непосочени по-горе	69	4	5	8	5	6
Движение на тялото при физическо натоварване	**70**	**177**	**159**	**149**	**133**	**110**

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
(обикновено водещо до вътрешно увреждане) - не точно определено						
При повдигане, носене, изправяне	71	30	24	23	16	12
При бутане, дърпане	72	30	30	28	24	14
При поставяне, навеждане	73	15	13	9	10	4
При извиване, обръщане, завъртане	74	19	12	13	7	4
При неправилно стъпване, изкривяване на крака или глезена, подхлъзване без падане	75	79	78	76	70	72
Други отклонения от група 70, непосочени по-горе	79	4	2		6	4
Изненада, уплаха, насилие, нападение, заплаха, присъствие - не точно определени	**80**	**166**	**147**	**194**	**156**	**144**
Изненада, уплаха	81	6	8	7	8	3
Насилие, нападение, заплаха - от вътрешни за предприятието лица (наети, работодател)	82	13	9	11	19	12
Насилие, нападение, заплаха - от външни за предприятието лица към пострадалите, които изпълняват трудовите си задължения (банков обир, нападение на шофьори и други)	83	73	68	92	70	78
Нападение, бутане - от животно	84	24	21	27	21	26
Присъствие на пострадал или на трето лице, което само по себе си създава опасност за него или за другите	85	50	40	53	37	25
Други отклонения от група 80, непосочени по-горе	89	0	1	4	1	0
Други отклонения, некласифицирани по-горе	**99**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

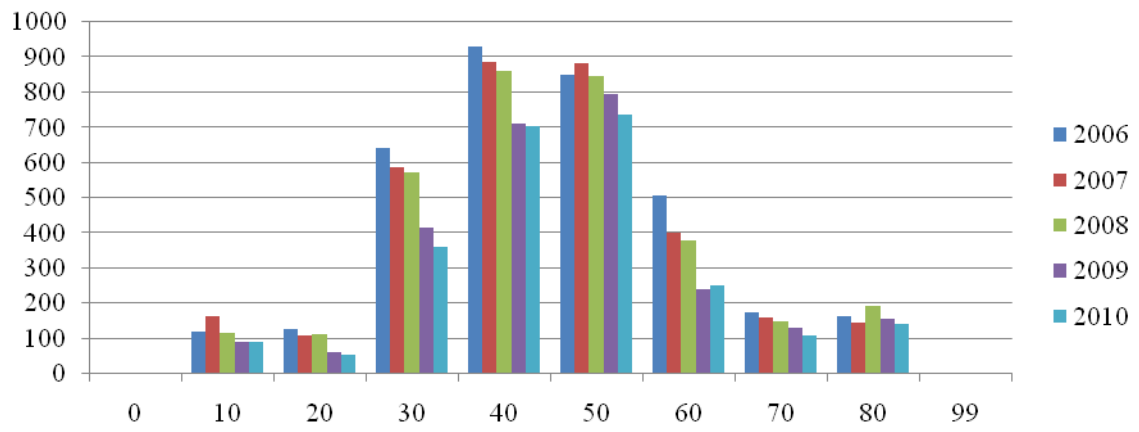

Таблица 8.45. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по отклонение – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Отклонение поради проблем с електричество, експлозия, пожар - не точно определени	**10**	**0**	**3**	**0**	**1**	**0**
Проблем вследствие неизправност в електрически уредби и съоръжения - водещ до индиректен допир	11	0	3	0	1	0

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Проблем с електричеството - водещ до директен допир	12	0	0	0	0	0
Експлозия	13	0	0	0	0	0
Пожар, пламване	14	0	0	0	0	0
Други отклонения от група 10, непосочени по-горе	19	0	0	0	0	0
Отклонения поради препълване, преобръщане, протичане, изтичане, изпаряване, емисия - не точно определени	**20**	**0**	**1**	**1**	**2**	**1**
Твърдо състояние - препълване, преобръщане	21	0	0	0	0	0
Течно състояние - протичане, прокапване, изтичане, изплискване, изпръскване	22	0	1	0	2	0
Газообразно състояние - изпаряване, образуване на аерозол, образуване на газ	23	0	0	1	0	0
Прахообразен материал - образуване на дим, емисия на прах и частици във въздуха	24	0	0	0	0	1
Други отклонения от група 20, непосочени по-горе	29	0	0	0	0	0
Счупване, разрушаване, разцепване, плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - не точно определени	**30**	**1**	**1**	**1**	**2**	**1**
Счупване или скъсване на материалния фактор - на местата за свързване и присъединяване	31	0	0	0	0	0
Счупване, разрушаване, водещи до изхвърляне на отломки и парчета (от дърво, стъкло, метал, камък, пластмаса и други)	32	0	1	0	1	0
Плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - от високо (падане върху пострадалия)	33	1	0	0	1	1
Плъзгане, падане, свличане на материалния фактор - от нивото под пострадалия (повличане на пострадалия)	34	0	0	1	0	0
Плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - на същото ниво	35	0	0	0	0	0
Други отклонения от група 30, непосочени по-горе	39	0	0	0	0	0
Загуба на контрол (пълна или частична) върху машина, превозни или подемно-транспортни средства, ръчни инструменти, предмети, животни - не точно определени	**40**	**4**	**2**	**2**	**4**	**4**
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху машина (вкл. нежелано задействане) или върху обработвания/преработвания от машината материал	41	1	1	2	0	3
ЗЗагуба на контрол (пълна или частична) - върху превозни или подемно-транспортни средства (самоходни или несамоходни)	42	3	1	0	3	1
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху ръчни инструменти (с ръчно или механично задвижване) или върху обработвания от инструмента материал	43	0	0	0	0	0
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху предмет (носен, преместван, манипулиран и т.н.)	44	0	0	0	1	0
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху животно	45	0	0	0	0	0
Други отклонения от група 40, непосочени по-горе	49	0	0	0	0	0
Подхлъзване или спъване с падане, падане на човек - не точно определени	**50**	**6**	**7**	**4**	**5**	**7**
Падане на човек - от високо	51	1	2	0	2	1
Подхлъзване или спъване с падане, падане на човек - на същото ниво, на което се намира	52	5	5	4	3	6
Други отклонения от група 50, непосочени по-горе	59	0	0	0	0	0
Движение на тялото без физическо натоварване (обикновено водещо до външно увреждане) - не точно определено	**60**	**7**	**3**	**1**	**2**	**4**
При ходене - настъпване на остър предмет	61	0	0	0	0	0
При коленичене, сядане, облягане	62	1	0	0	0	0

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
При захващане или увличане от нещо или по инерция	63	0	1	0	0	0
Некоординирани, неуместни, прибързани движения	64	6	2	1	2	4
Други отклонения от група 60, непосочени по-горе	69	0	0	0	0	0
Движение на тялото при физическо натоварване (обикновено водещо до вътрешно увреждане) - не точно определено	**70**	**3**	**0**	**1**	**0**	**0**
При повдигане, носене, изправяне	71	1	0	1	0	0
При бутане, дърпане	72	0	0	0	0	0
При поставяне, навеждане	73	0	0	0	0	0
При извиване, обръщане, завъртане	74	0	0	0	0	0
При неправилно стъпване, изкривяване на крака или глезена, подхлъзване без падане	75	1	0	0	0	0
Други отклонения от група 70, непосочени по-горе	79	1	0	0	0	0
Изненада, уплаха, насилие, нападение, заплаха, присъствие - не точно определени	**80**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Изненада, уплаха	81	0	0	0	0	0
Насилие, нападение, заплаха - от вътрешни за предприятието лица (наети, работодател)	82	0	0	0	0	0
Насилие, нападение, заплаха - от външни за предприятието лица към пострадалите, които изпълняват трудовите си задължения (банков обир, нападение на шофьори и други)	83	0	0	0	0	0
Нападение, бутане - от животно	84	0	0	0	0	0
Присъствие на пострадал или на трето лице, което само по себе си създава опасност за него или за другите	85	0	0	0	0	0
Други отклонения от група 80, непосочени по-горе	89	0	0	0	0	0
Други отклонения, некласифицирани по-горе	**99**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

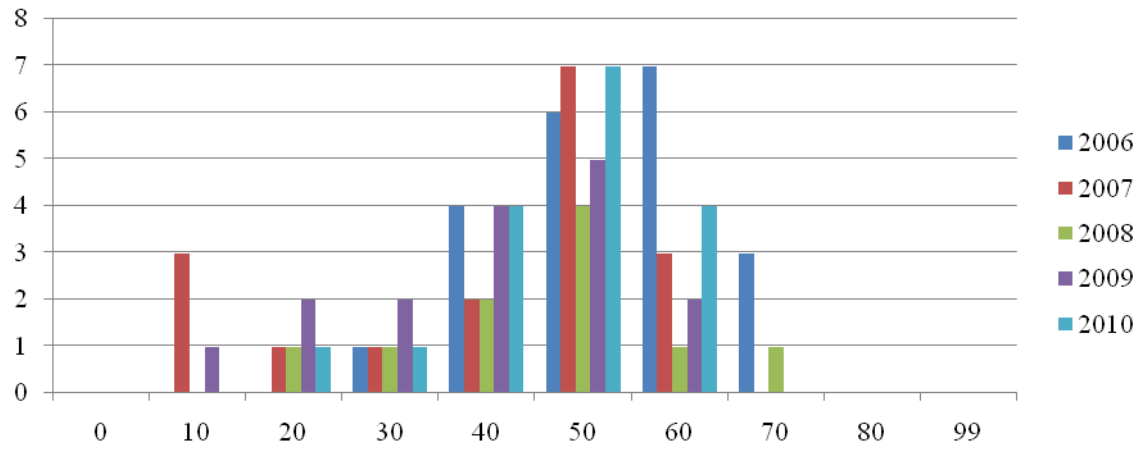

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2 –** Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.46. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по отклонение – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" - ниво раздел и групи

Разпределение по отклонение

Раздел Група	10					Раздел Група	20				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**0**	**3**	**0**	**1**	**0**	**21**	**0**	**1**	**1**	**2**	**1**
21.1	0	3	0	1	0	**21.1**	0	1	0	1	1
21.2	0	0	0	0	0	**21.2**	0	0	1	1	0

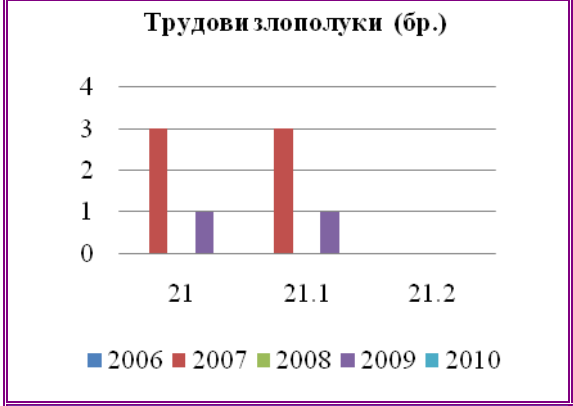

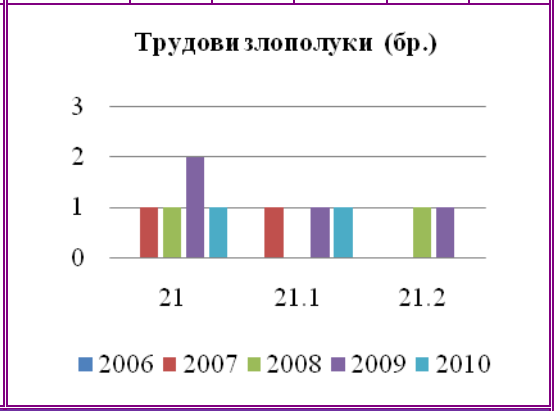

Разпределение по отклонение

Раздел Група	30					Раздел Група	40				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**1**	**1**	**1**	**2**	**1**	**21**	**4**	**2**	**2**	**4**	**4**
21.1	0	0	0	0	0	**21.1**	1	0	0	0	0
21.2	1	1	1	2	1	**21.2**	3	2	2	4	4

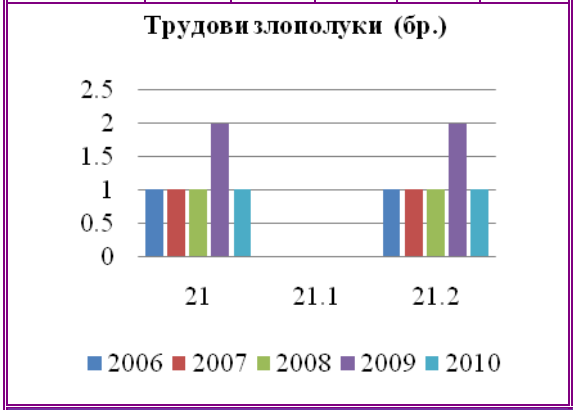

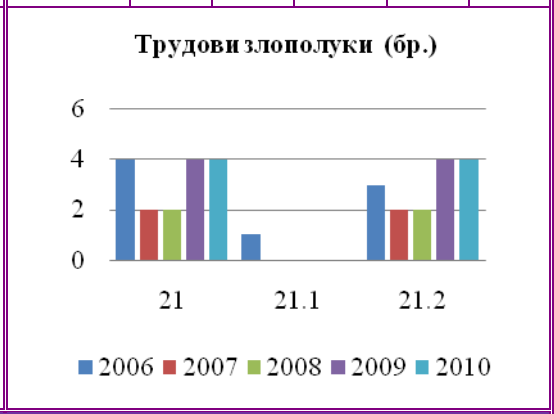

Разпределение по отклонение

Раздел Група	50					Раздел Група	60				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**6**	**7**	**4**	**5**	**7**	**21**	**7**	**3**	**1**	**2**	**4**
21.1	2	0	2	0	0	**21.1**	0	0	0	0	1
21.2	4	7	2	5	7	**21.2**	7	3	1	2	3

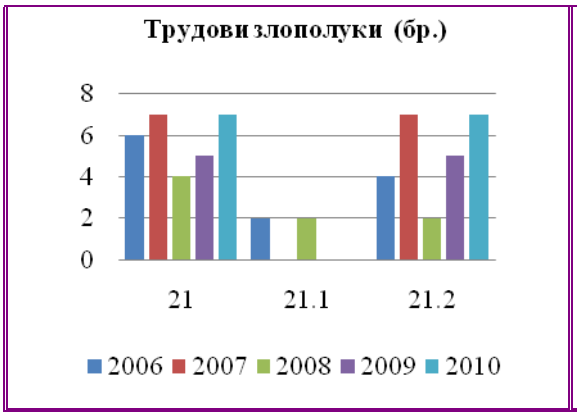

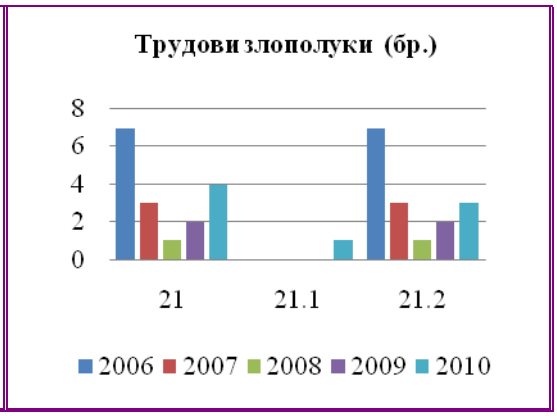

Разпределение по отклонение					
Раздел Група	70				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
21	3	0	1	0	0
21.1	0	0	0	0	0
21.2	3	0	1	0	0

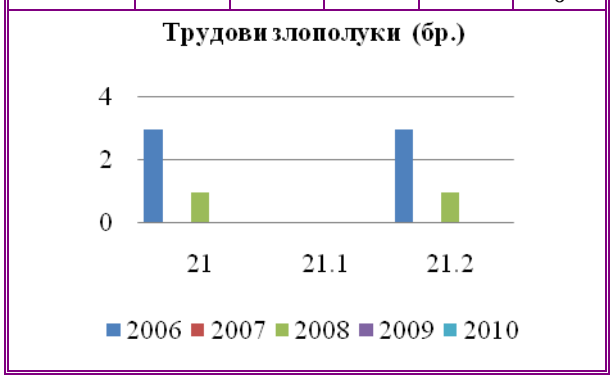

На национално ниво най-честите случаи на отклонение са: “Загуба на контрол (пълна или частична) върху машина, превозни или подемно-транспортни средства, ръчни инструменти, предмети, животни - не точно определени” и “Движение на тялото без физическо натоварване (обикновено водещо до външно увреждане) - не точно определено”. При икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” най-честите случаи на отклонение са: “Подхлъзване или спъване с падане, падане на човек - не точно определени” (7 случая или 41,2%) и “Загуба на контрол (пълна или частична) върху машина, превозни или подемно-транспортни средства, ръчни инструменти, предмети, животни - не точно определени” – 4 случая или 23,5%.

8.2.13. Класификация „Начин на увреждане”

Начинът на увреждането е факторът, който води до увреждане на пострадалия: това е описание на това как пострадалият е бил наранен (физическа или психическа травма) от материалния фактор, причинител на увреждането. Ако има няколко начина на увреждане, трябва да бъде регистриран този, който е причинил най-

сериозното увреждане. Класифицирането на начина на увреждане се осъществява съобразно Класификацията „Начин на увреждане” в цифров формат и брой на знаците – 2 цифри.

Таблица 8.47. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по начин на увреждане – Общо за страната

Начин на увреждане	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	**00**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Контакт с електрически ток, температура, опасни вещества- не точно определени	**10**	**289**	**305**	**237**	**165**	**168**
Индиректен контакт с електрическа дъга, искра, мълния (пасивен)	11	42	42	24	38	32
Директен контакт с елекричество, приемане на електрически заряд в тялото	12	33	26	27	21	16
Контакт с открит пламък или с топъл или горящ предмет или среда	13	126	156	108	64	83
Контакт със студен или замръзнал предмет или среда	14	3	1	3	1	1
Контакт с опасни вещества - чрез вдишване през носа или устата	15	19	26	13	8	4
Контакт с опасни вещества - по/през кожата или очите	16	63	51	59	30	31
Контакт с опасни вещества- през храносмилателната система при поглъщане или хранене	17	2	2		1	0
Други начини на увреждане от група 10, непосочени по-горе	19	1	1	3	2	1
Задушаване чрез удавяне, затрупване, обхващане- не точно определени	**20**	**10**	**24**	**31**	**5**	**7**
Удавяне в течност	21	0	1	2	0	1
Задушаване от затрупване под твърдо тяло	22	4	11	7	1	1
Задушаване от обгазяване, обхващане от частици, носени от въздуха	23	6	9	20	2	4
Други начини на увреждане от група 20, непосочени по-горе	29	0	3	2	2	1
Сблъсък при хоризонтално или вертикално движение с неподвижен предмет (пострадалият е в движение) - не точно определен	**30**	**1040**	**1025**	**1016**	**902**	**816**
Сблъсък при вертикално движение (произтичащо от падане)	31	825	833	823	789	686
Сблъсък при хоризонтално движение	32	205	190	190	109	126
Други начини на увреждане от група 30, непосочени по-горе	39	10	2	3	4	4
Удар или сблъсък от/с движещ се предмет- не точно определени	**40**	**921**	**803**	**779**	**624**	**573**
Удар - от летящ предмет	41	112	87	79	59	46
Удар - от падащ предмет	42	358	375	336	247	233
Удар - от люлеещ се предмет	43	47	19	31	23	25
Удар - от въртящ се, движещ се, преместван предмет, вкл. от превозни средства	44	228	168	158	172	127
Сблъсък с предмет, вкл. превозни средства- сблъсък с човек (пострадалият е в движение)	45	168	150	167	118	142
Други начини на увреждане от група 40, непосочени по-горе	49	8	4	8	5	0
Контакт с режещ,пробождащ,груб,грапав материален фактор- не точно определени	**50**	**534**	**470**	**483**	**299**	**306**
Контакт с режещ материален фактор (нож, острие и други)	51	318	286	279	179	161
Контакт с пробождащ материален фактор (гвоздей, заострен инструмент и други)	52	86	69	50	35	42
Контакт с груб или грапав материален фактор	53	127	113	153	82	100
Други начини на увреждане от група 50, непосочени по-горе	59	3	2	1	3	3
Захващане, притискане, смазване, смачкване и т.н. (обектът или машината са в движение) - не точно определени	**60**	**524**	**488**	**471**	**353**	**367**

Начин на увреждане	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Захващане, притискане, смазване - във	61	42	22	26	28	27
Захващане, притискане, смазване - под	62	143	131	139	88	117
Захващане, притискане, смазване - между	63	309	313	291	224	204
Откъсване, отрязване на крайник, китка или пръст	64	29	21	14	12	17
Други начини на увреждане от група 60, непосочени по-горе	69	1	1	1	1	2
Физическо или психическо натоварване- не точно определени	**70**	**123**	**138**	**116**	**161**	**116**
Физическо натоварване - върху скелетно-мускулната система	71	119	132	110	154	115
Физическо натоварване - дължащо се на лъчения, шум, светлина или налягане	72	2	4	2	4	0
Нервно-психическо напрежение и стрес	73	2	2	4	1	1
Други начини на увреждане от група 70, непосочени по-горе	79	0	0	0	2	0
Ухапване, ритане и т.н. (от животно или човек)- не точно определени	**80**	**82**	**84**	**101**	**96**	**104**
Ухапване	81	14	14	18	17	18
Ужилване, убождане от насекоми или риби	82	4	3			4
Удар, ритане, удар с глава, удушаване	83	62	66	82	75	81
Други начини на увреждане от група 80, непосочени по-горе	89	2	1	1	4	1
Други начини на увреждане, некласифицирани по-горе	**99**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

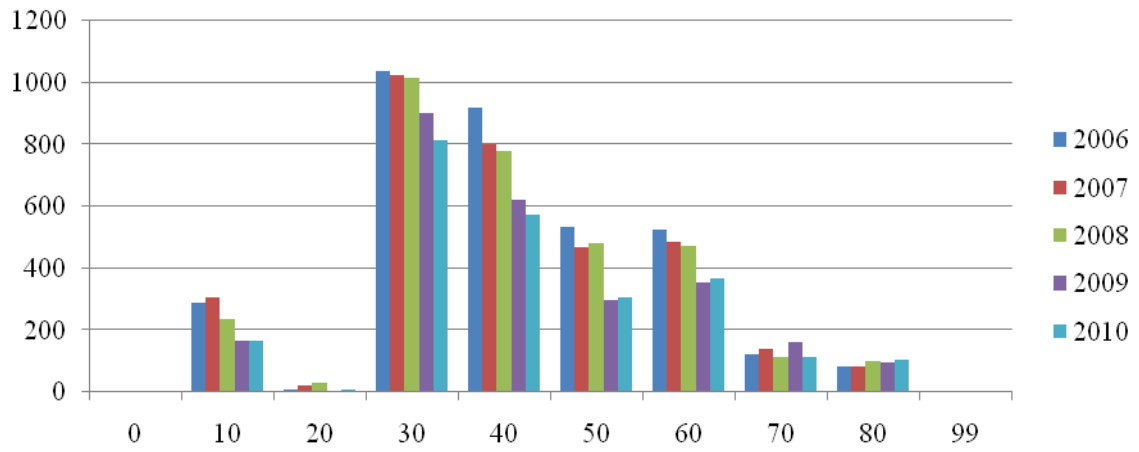

Таблица 8.48. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по начин на увреждане – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”

Начин на увреждане	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	**00**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Контакт с електрически ток, температура, опасни вещества- не точно определени	**10**	**2**	**6**	**1**	**3**	**1**
Индиректен контакт с електрическа дъга, искра, мълния (пасивен)	11	0	0	0	1	0
Директен контакт с електричество, приемане на електрически заряд в тялото	12	0	0	0	0	0
Контакт с открит пламък или с топъл или горящ предмет или среда	13	1	5	0	1	0
Контакт със студен или замръзнал предмет или среда	14	0	0	0	0	0

Начин на увреждане	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Контакт с опасни вещества - чрез вдишване през носа или устата	15	0	0	1	0	0
Контакт с опасни вещества - по/през кожата или очите	16	1	1	0	1	1
Контакт с опасни вещества- през храносмилателната система при поглъщане или хранене	17	0	0	0	0	0
Други начини на увреждане от група 10, непосочени по-горе	19	0	0	0	0	0
Задушаване чрез удавяне, затрупване, обхващане- не точно определени	**20**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Удавяне в течност	21	0	0	0	0	0
Задушаване от затрупване под твърдо тяло	22	0	0	0	0	0
Задушаване от обгазяване, обхващане от частици, носени от въздуха	23	0	0	0	0	0
Други начини на увреждане от група 20, непосочени по-горе	29	0	0	0	0	0
Сблъсък при хоризонтално или вертикално движение с неподвижен предмет (пострадалият е в движение) - не точно определен	**30**	**8**	**6**	**2**	**4**	**4**
Сблъсък при вертикално движение (произтичащо от падане)	31	5	4	1	3	4
Сблъсък при хоризонтално движение	32	3	2	1	1	0
Други начини на увреждане от група 30, непосочени по-горе	39	0	0	0	0	0
Удар или сблъсък от/с движещ се предмет- не точно определени	**40**	**3**	**1**	**0**	**3**	**2**
Удар - от летящ предмет	41	0	0	0	0	0
Удар - от падащ предмет	42	1	0	0	1	0
Удар - от люлеещ се предмет	43	0	0	0	0	0
Удар - от въртящ се, движещ се, преместван предмет, вкл. от превозни средства	44	0	0	0	0	2
Сблъсък с предмет, вкл. превозни средства- сблъсък с човек (пострадалият е в движение)	45	2	1	0	2	0
Други начини на увреждане от група 40, непосочени по-горе	49	0	0	0	0	0
Контакт с режещ,пробождащ,груб,грапав материален фактор- не точно определени	**50**	**3**	**1**	**2**	**3**	**2**
Контакт с режещ материален фактор (нож, острие и други)	51	2	1	0	0	1
Контакт с пробождащ материален фактор (гвоздей, заострен инструмент и други)	52	0	0	0	0	0
Контакт с груб или грапав материален фактор	53	1	0	2	3	1
Други начини на увреждане от група 50, непосочени по-горе	59	0	0	0	0	0
Захващане, притискане, смазване, смачкване и т.н. (обектът или машината са в движение) - не точно определени	**60**	**2**	**1**	**1**	**1**	**4**
Захващане, притискане, смазване - във	61	0	0	0	0	0
Захващане, притискане, смазване - под	62	0	0	0	0	0
Захващане, притискане, смазване - между	63	2	0	1	1	3
Откъсване, отрязване на крайник, китка или пръст	64	0	1	0	0	1
Други начини на увреждане от група 60, непосочени по-горе	69	0	0	0	0	0
Физическо или психическо натоварване- не точно определени	**70**	**3**	**2**	**4**	**2**	**4**
Физическо натоварване - върху скелетно-мускулната система	71	3	2	4	2	4
Физическо натоварване - дължащо се на лъчения, шум, светлина или налягане	72	0	0	0	0	0
Нервно-психическо напрежение и стрес	73	0	0	0	0	0
Други начини на увреждане от група 70, непосочени по-горе	79	0	0	0	0	0
Ухапване, ритане и т.н. (от животно или човек)- не точно определени	**80**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Ухапване	81	0	0	0	0	0
Ужилване, убождане от насекоми или риби	82	0	0	0	0	0

Начин на увреждане	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Удар, ритане, удар с глава, удушаване	83	0	0	0	0	0
Други начини на увреждане от група 80, непосочени по-горе	89	0	0	0	0	0
Други начини на увреждане, некласифицирани по-горе	**99**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

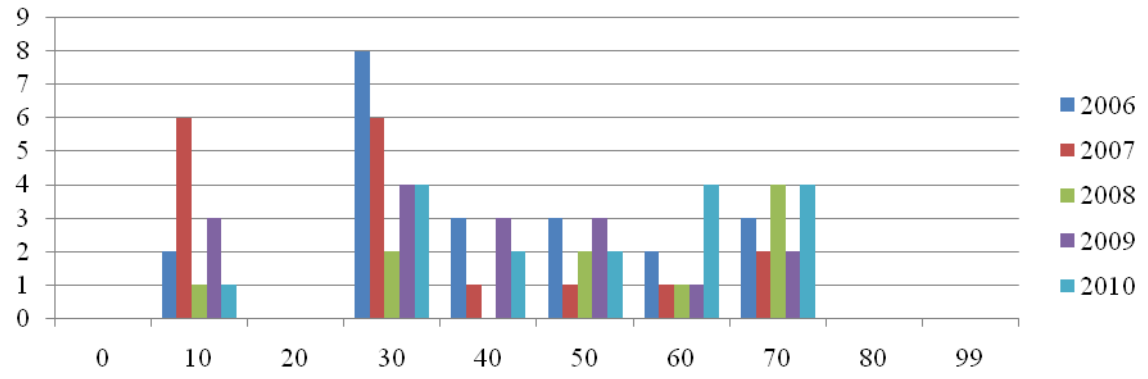

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2** – Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.49. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по начин на увреждане – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" – ниво раздел и групи

Разпределение по начин на увреждане											
Раздел Група	10					Раздел Група	30				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**2**	**6**	**1**	**3**	**1**	**21**	**8**	**6**	**2**	**4**	**4**
21.1	0	4	0	2	1	**21.1**	1	0	0	0	0
21.2	2	2	1	1	0	**21.2**	7	6	2	4	4

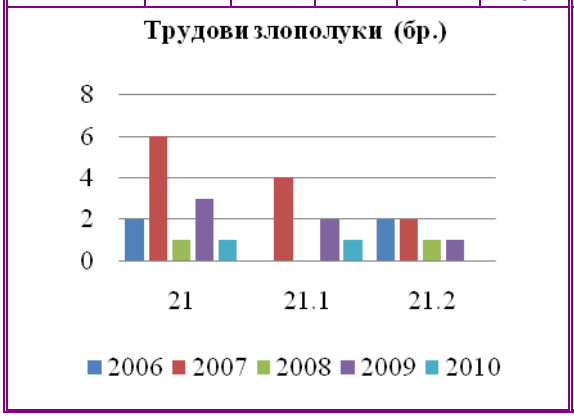

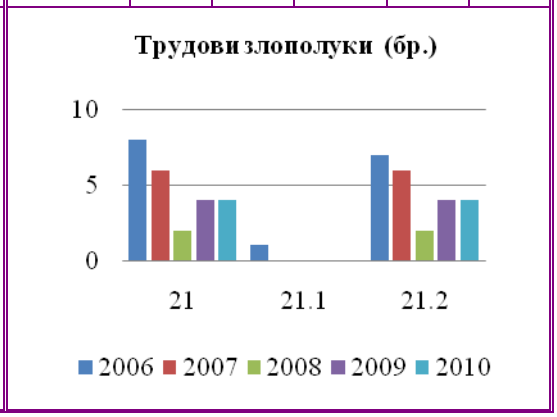

Разпределение по начин на увреждане											
Раздел Група	40					Раздел Група	50				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	3	1	0	3	2	21	3	1	2	3	2
21.1	1	0	0	0	0	21.1	0	0	1	0	1
21.2	2	1	0	3	2	21.2	3	1	1	3	1

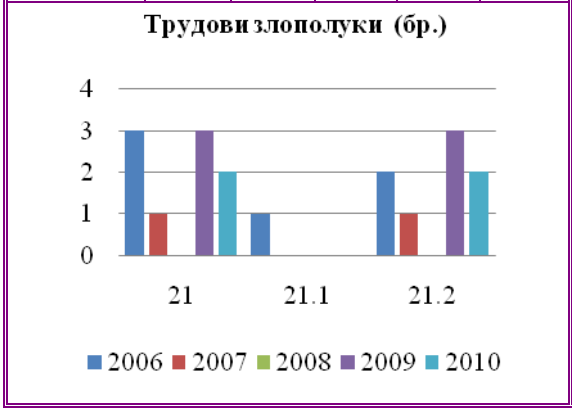

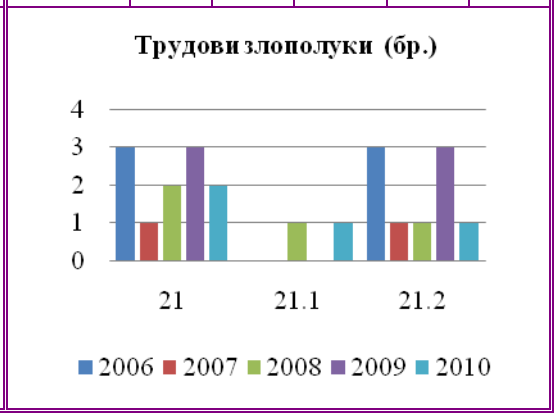

Разпределение по начин на увреждане											
Раздел Група	60					Раздел Група	70				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	2	1	1	1	4	21	3	2	4	2	4
21.1	0	0	0	0	0	21.1	1	0	1	0	0
21.2	2	1	1	1	4	21.2	2	2	3	2	4

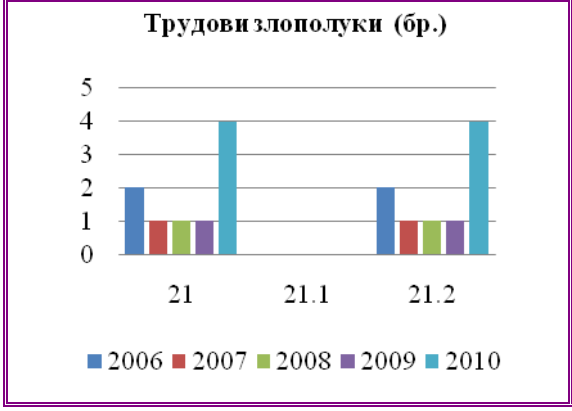

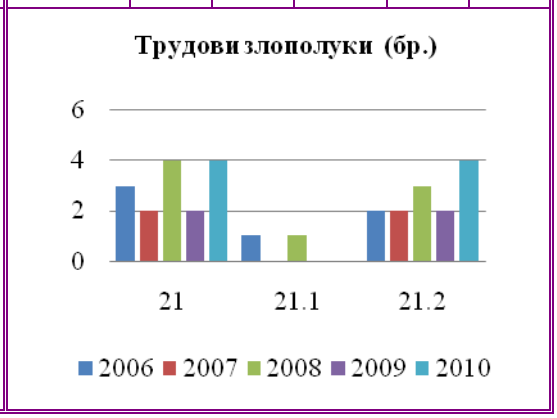

На национално ниво има най-много случаи на “Сблъсък при хоризонтално или вертикално движение с неподвижен предмет (пострадалият е в движение)”, “Контакт с режещ, пробождащ, груб, грапав материален фактор” и “Захващане, притискане, смазване, смачкване и т.н. (обектът или машината са в движение)”. За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” са най-много случаите “Сблъсък при хоризонтално или вертикално движение с неподвижен предмет (пострадалият е в движение)”, “Захващане, притискане, смазване, смачкване и т.н. (обектът или машината са в движение)” и “Физическо или психическо натоварване” – по 4 случая или по 23,5%.

8.2.14. Класификация „Вид на увреждането”

Видът на увреждането описва физическите последици за пострадалия, напр. счупвания (фрактури) на кости, рани и други.

Използва се класификацията „Вид на увреждането” в цифров формат и брой на знаците – 3 цифри. При нейното прилагане се спазва принципът: в случай на множествени травми, злополуката се класифицира по най-тежкото увреждане. Позицията „множествени травми” се използва само в случаите, когато уврежданията са с еднаква тежест.

Таблица 8.50. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 – 2010 г. - разпределение по вид на увреждането - Общо за страната

Вид на увреждането	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Видът на увреждането неизвестен или неуточнен	**000**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Рани и повърхностни наранявания	**010**	**1312**	**1129**	**1110**	**799**	**742**
Повърхностни наранявания	011	490	410	359	274	305
Рани (открити наранявания)	012	814	718	749	524	436
Други от група 010, непосочени по-горе	019	8	1	2	1	1
Счупвания (фрактури)	**020**	**1294**	**1248**	**1205**	**1042**	**978**
Закрити фрактури	021	1165	1162	1111	982	915
Открити фрактури	022	126	85	91	60	61
Други от група 020, непосочени по-горе	029	3	1	3	0	2
Изкълчвания (луксации), навяхвания (дисторзии) и разтягания	**030**	**287**	**281**	**280**	**298**	**248**
Луксации и сублуксации	031	80	82	83	87	82
Навяхвания и разтягания	032	199	196	197	202	160
Други от група 030, непосочени по-горе	039	8	3	0	9	6
Травматични ампутации (Загуба на части от тялото)	**040**	**115**	**131**	**110**	**67**	**91**
Мозъчно сътресение и вътрешни травми	**050**	**159**	**176**	**209**	**188**	**179**
Мозъчно сътресение и вътречерепни травми	051	120	127	143	122	125
Вътрешни травми	052	38	47	65	66	53
Други от група 050, непосочени по-горе	059	1	2	1	0	1
Изгаряния и измръзвания	**060**	**223**	**239**	**185**	**131**	**147**
Термични изгаряния, вкл. от нагорещени течности и пари	061	177	206	143	113	122
Химични изгаряния	062	42	33	39	17	23
Измръзвания	063	3	0	3	0	0
Други от група 060, непосочени по-горе	069	1	0	0	1	2
Отравяния и инфекции	**070**	**24**	**33**	**35**	**7**	**6**
Остри отравяния	071	21	32	32	4	5
Остри инфекции	072	2	1	1	3	1
Други от група 070, непосочени по-горе	079	1	0	2	0	0

Вид на увреждането	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Удавяне и задушаване (асфиксия)	**080**	**11**	**17**	**14**	**11**	**9**
Задушаване	081	10	16	14	11	8
Удавяне и давене, недовело до смърт	082	0	1	0	0	1
Други от група 080, непосочени по-горе	089	1	0	0	0	0
Последици от въздействие на шум, вибрации и налягане	**090**	**1**	**4**	**4**	**5**	**0**
Остра загуба на слуха	091	1	2	1	2	0
Последици от въздействие на налягане	092	0	2	2	3	0
Други от група 090, непосочени по-горе	099	0	0	1	0	0
Последици от въздействие на екстремални температури, светлина и лъчения	**100**	**7**	**5**	**7**	**4**	**3**
Топлинен и слънчев удар	101	1	1	0	2	0
Последици от въздействие на лъчения (нетоплинни)	102	6	1	4	2	3
Последици от въздействие на ниски температури	103	0	0	0	0	0
Други от група 100, непосочени по-горе	109	0	3	3	0	0
Шок	**110**	**10**	**12**	**8**	**7**	**5**
Шок в следствие нападение и заплахи (психотравми)	111	1	1	3	1	0
Травматичен шок	112	9	11	4	6	5
Други от група 110, непосочени по-горе	119	0	0	1	0	0
Множествени травми	**120**	**80**	**62**	**67**	**46**	**49**
Други уточнени увреждания, некласифицирани в групи от 010 до 120	**999**	**0**	0	**0**	**0**	**0**

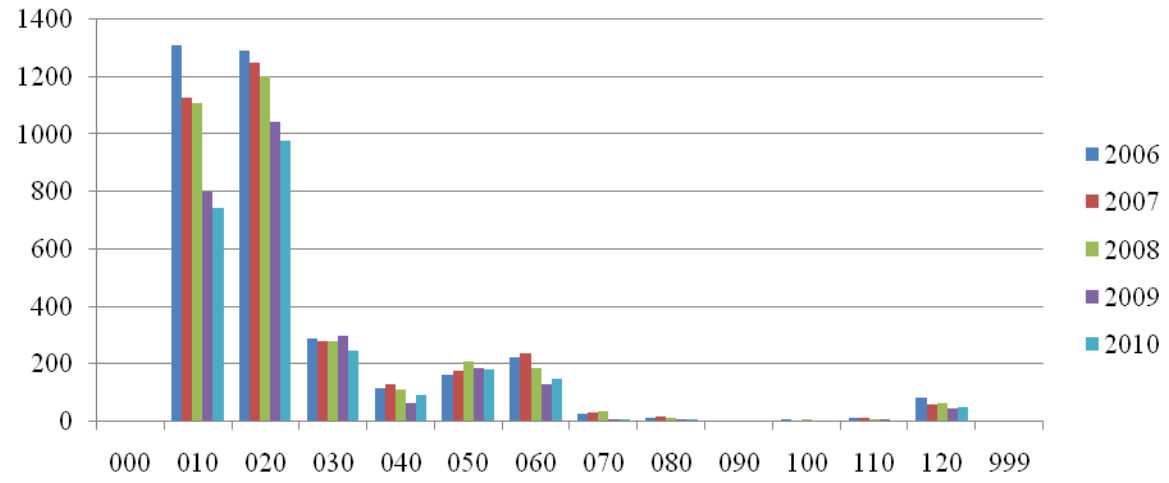

Таблица 8.51. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 – 2010 г. - разпределение по вид на увреждането – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти"

Вид на увреждането	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Видът на увреждането неизвестен или неуточнен	**000**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Вид на увреждането	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Рани и повърхностни наранявания	**010**	**6**	**3**	**4**	**4**	**5**
Повърхностни наранявания	011	2	2	1	1	2
Рани (открити наранявания)	012	4	1	3	3	3
Други от група 010, непосочени по-горе	019	0	0	0	0	0
Счупвания (фрактури)	**020**	**7**	**7**	**3**	**5**	**8**
Закрити фрактури	021	6	7	3	4	5
Открити фрактури	022	1	0	0	1	3
Други от група 020, непосочени по-горе	029	0	0	0	0	0
Изкълчвания (луксации), навяхвания (дисторзии) и разтягания	**030**	**4**	**1**	**2**	**2**	**1**
Луксации и сублуксации	031	1	1	1	1	0
Навяхвания и разтягания	032	3	0	1	1	1
Други от група 030, непосочени по-горе	039	0	0	0	0	0
Травматични ампутации (Загуба на части от тялото)	**040**	**0**	**1**	**0**	**0**	**1**
Мозъчно сътресение и вътрешни травми	**050**	**1**	**0**	**0**	**3**	**0**
Мозъчно сътресение и вътречерепни травми	051	1	0	0	1	0
Вътрешни травми	052	0	0	0	2	0
Други от група 050, непосочени по-горе	059	0	0	0	0	0
Изгаряния и измръзвания	**060**	**2**	**5**	**0**	**2**	**1**
Термични изгаряния, вкл. от нагорещени течности и пари	061	1	3	0	2	0
Химични изгаряния	062	1	2	0	0	1
Измръзвания	063	0	0	0	0	0
Други от група 060, непосочени по-горе	069	0	0	0	0	0
Отравяния и инфекции	**070**	**0**	**0**	**1**	**0**	**0**
Остри отравяния	071	0	0	1	0	0
Остри инфекции	072	0	0	0	0	0
Други от група 070, непосочени по-горе	079	0	0	0	0	0
Удавяне и задушаване (асфиксия)	**080**	**1**	**0**	**0**	**0**	**0**
Задушаване	081	1	0	0	0	0
Удавяне и давене, недовело до смърт	082	0	0	0	0	0
Други от група 080, непосочени по-горе	089	0	0	0	0	0
Последици от въздействие на шум, вибрации и налягане	**090**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Остра загуба на слуха	091	0	0	0	0	0
Последици от въздействие на налягане	092	0	0	0	0	0
Други от група 090, непосочени по-горе	099	0	0	0	0	0
Последици от въздействие на екстремални температури, светлина и лъчения	**100**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Топлинен и слънчев удар	101	0	0	0	0	0
Последици от въздействие на лъчения (нетоплинни)	102	0	0	0	0	0
Последици от въздействие на ниски температури	103	0	0	0	0	0
Други от група 100, непосочени по-горе	109	0	0	0	0	0

Вид на увреждането	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Шок	**110**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Шок в следствие нападение и заплахи (психотравми)	111	0	0	0	0	0
Травматичен шок	112	0	0	0	0	0
Други от група 110, непосочени по-горе	119	0	0	0	0	0
Множествени травми	**120**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1**
Други уточнени увреждания, некласифицирани в групи от 010 до 120	**999**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

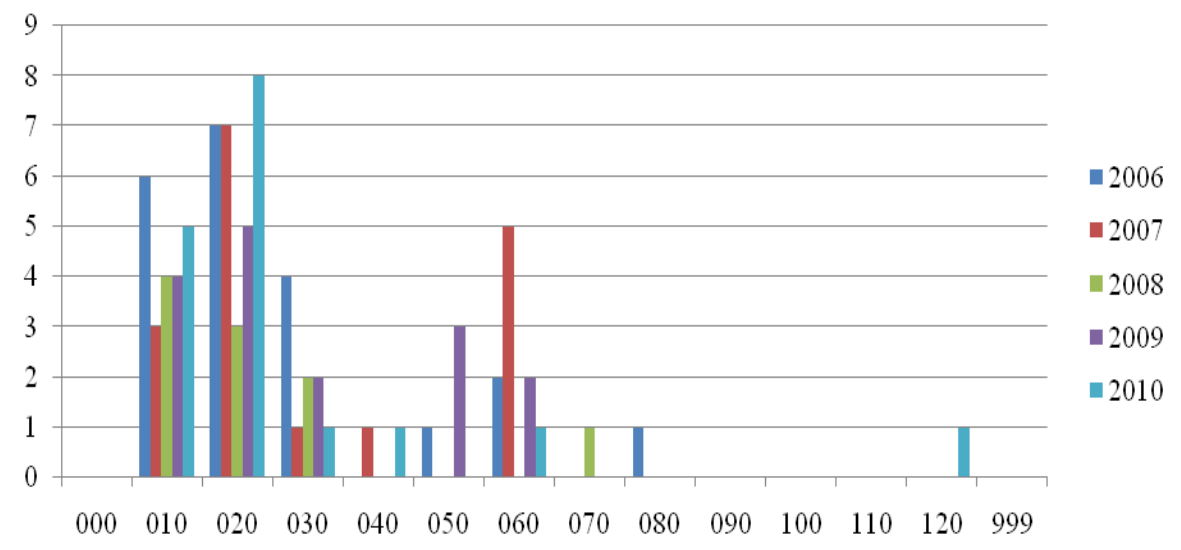

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" – ниво раздел и групи

Раздел 21 – Производство на лекарствени вещества и продукти

Групи: 21.1 – Производство на лекарствени вещества; **21.2** – Производство на лекарствени продукти

Таблица 8.52. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 – 2010 г. - разпределение по вид на увреждането – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти" – ниво раздел и групи

Разпределение по вид на увреждане											
Раздел Група	010					Раздел Група	020				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	6	3	4	4	5	21	7	7	3	5	8
21.1	1	0	1	0	0	**21.1**	2	0	1	0	1
21.2	5	3	3	4	5	**21.2**	5	7	2	5	7

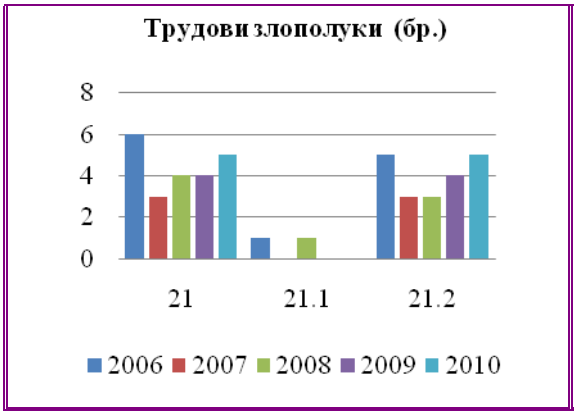

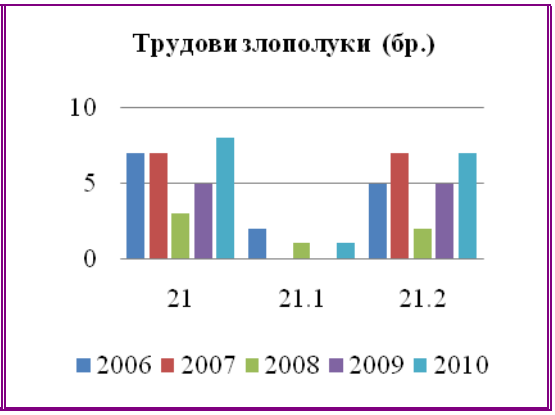

Разпределение по вид на увреждане											
Раздел Група	030					Раздел Група	040				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**4**	**1**	**2**	**2**	**1**	**21**	**0**	**1**	**0**	**0**	**1**
21.1	0	0	0	0	0	**21.1**	0	0	0	0	0
21.2	4	1	2	2	1	**21.2**	0	1	0	0	1

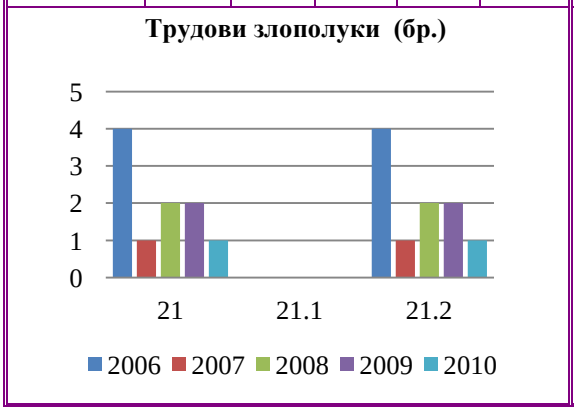

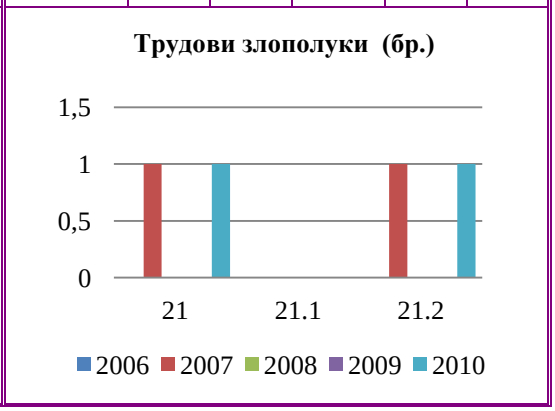

Разпределение по вид на увреждане											
Раздел Група	050					Раздел Група	060				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	**1**	**0**	**0**	**3**	**0**	**21**	**2**	**5**	**0**	**2**	**1**
21.1	0	0	0	0	0	**21.1**	0	4	0	2	1
21.2	1	0	0	3	0	**21.2**	2	1	0	0	0

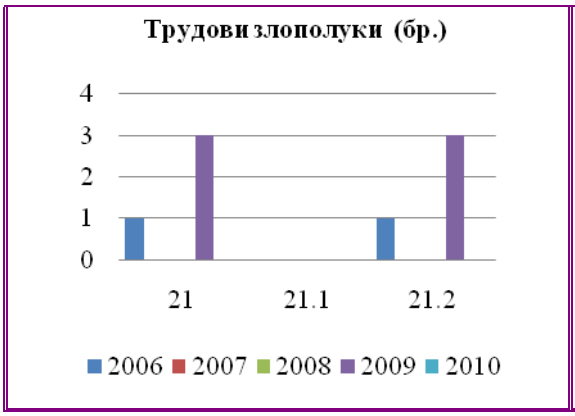

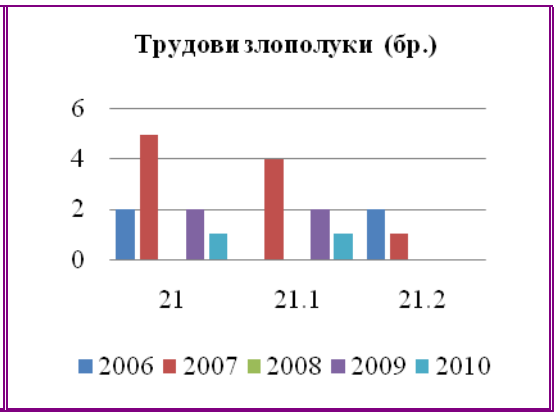

Разпределение по вид на увреждане											
Раздел Група	070					Раздел Група	080				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
21	0	0	1	0	0	21	1	0	0	0	0
21.1	0	0	0	0	0	21.1	0	0	0	0	0
21.2	0	0	1	0	0	21.2	1	0	0	0	0

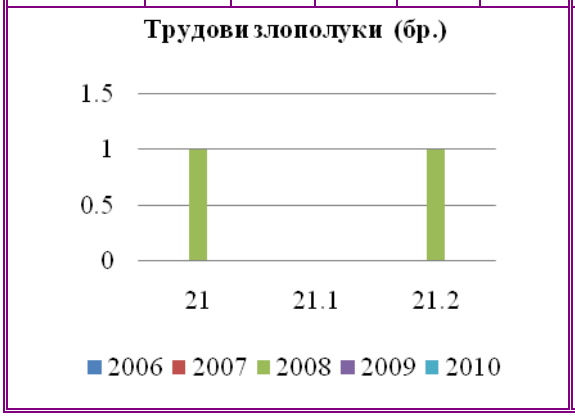

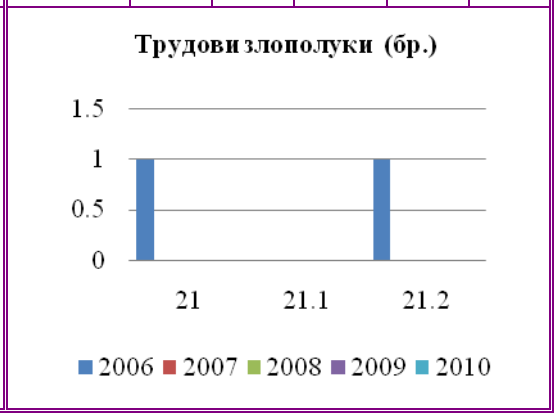

Разпределение по вид на увреждане					
Раздел Група	120				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
21	0	0	0	0	1
21.1	0	0	0	0	0
21.2	0	0	0	0	1

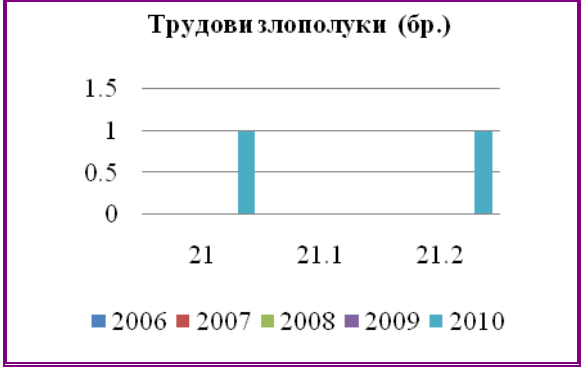

И на национално ниво и при „Производство на лекарствени вещества и продукти” най-често са причинени „счупвания (фрактури)” – 8 случая или 47,1%. За икономическата дейност характерни са и „Рани и повърхностни наранявания” – 5 случая или 29,4%.

8.2.15. Класификация „Материален фактор”

Трите двойки променливи, характеризиращи етапите на събитието „трудова злополука” са:

- Специфично физическо действие и материален фактор, свързан със специфичното физическо действие: описват какво конкретно е правил пострадалият в момента на настъпване на злополуката. Това действие е конкретно и точно определено и е различно от вида работа, който дава по-общо описание на вида работа или задача, която пострадалият извършва по принцип. Материалният фактор, свързан със специфичното физическо действие описва основният материален фактор, свързан със специфичното физическо действие на пострадалия точно непосредствено преди злополуката (средството, предмета или инструмента, използван от пострадалия в момента на злополуката). Материалният фактор може да участва или да не участва в злополуката. При определяне на материалния фактор, свързан със специфичното действие се следи за материалния фактор, който е най-тясно свързан със злополуката или увреждането.
- Отклонение от нормалните действия и материален фактор, свързан с отклонението: описват необичайното събитие, водещо до злополуката. Отклонението не е събитие, което описва основната причина за злополуката, нито пък се отнася до отговорността за настъпване на злополуката. Отклонението описва само необичайното събитие или последното звено от поредица необичайни събития (отклонението от обичайните правила за действие и поведение) при настъпване на злополуката.
- Начин на увреждане и материален фактор, причинил увреждането: описват как пострадалият осъществява контакт с материалния фактор, причинител на увреждането. Описва точно какъв е начинът на увреждане. Материалният фактор, причинил увреждането, е предмета, средството или инструмента, с който пострадалият е получил увреждането или с психологическия начин на увреждане.

Класифицирането на материалния фактор, свързан със специфичното физическо действие, отклонението и на материалния фактор, причинил увреждането се извършва съгласно една Класификация - „Материален фактор”, в цифров формат и брой на знаците – 4 цифри.

Таблица 8.53. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. Разпределение по „Материален фактор" - материален фактор на специфичното физическо действие – Общо за страната

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма материален фактор или няма информация	0000	13	14	13	6	24
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	0100	602	546	537	514	556
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	0200	303	322	357	333	259
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	0300	38	53	51	34	27
Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	0400	67	49	48	51	31
Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	0500	94	89	64	77	67
Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	0600	283	222	223	160	142
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	0700	102	109	102	59	53
Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	0800	20	27	15	20	16
Машини и оборудване, несамоходни или самоходни	0900	47	44	51	24	34
Машини и оборудване, неподвижни	1000	548	494	449	306	316
Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	1100	276	259	250	201	160
Сухопътни превозни средства	1200	384	357	332	340	292
Други превозни средства	1300	84	66	76	45	67
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	1400	463	449	414	280	224
Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	1500	49	59	58	21	30
Предпазни средства и защитни приспособления	1600	6	6	11	9	4
Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	1700	82	88	71	55	87

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Живи организми и хора	1800	46	67	93	64	60
Насипни отпадъци	1900	11	13	17	5	5
Физични явления и природни сили	2000	7	4	2	1	3
Други материални фактори, некласифицирани в групи от 00.00 до 20.00	9900	0	0	0	0	0

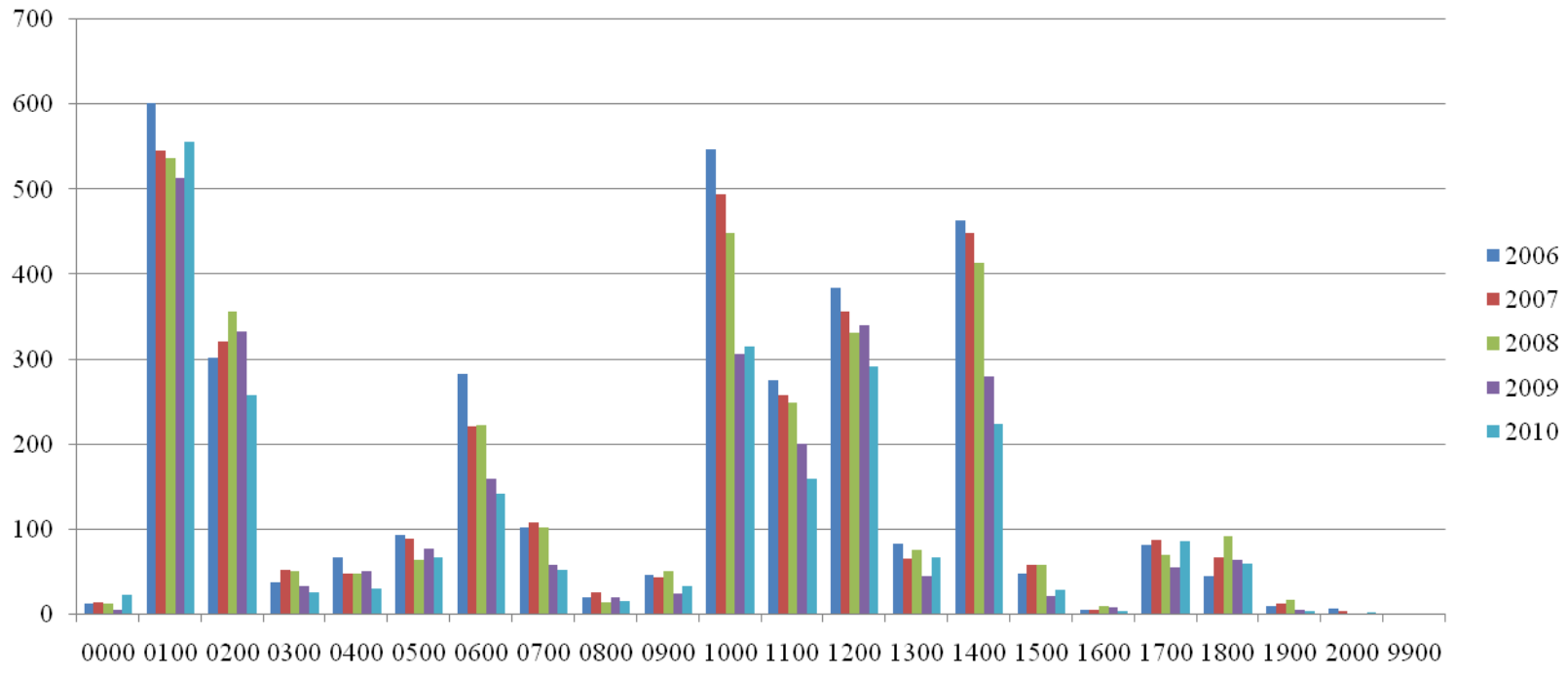

Таблица 8.54. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. Разпределение по „Материален фактор” - материален фактор на специфичното физическо действие – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Няма материален фактор или няма информация	**0000**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	**0100**	**6**	**4**	**3**	**5**	**5**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		2	0	2	0	0	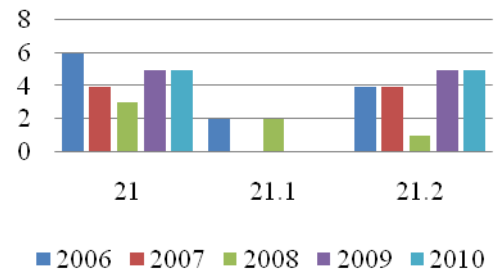
21.2 - Производство на лекарствени продукти		4	4	1	5	5	
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	**0200**	**1**	**0**	**2**	**1**	**2**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	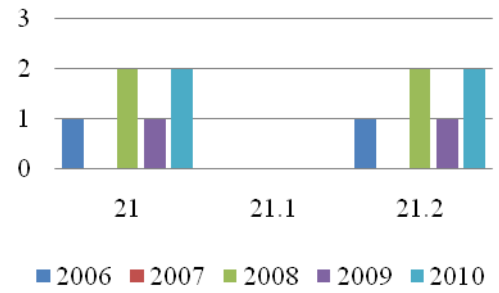
21.2 - Производство на лекарствени продукти		1	0	2	1	2	

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	**0300**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	**0400**	**0**	**1**	**0**	**0**	**0**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	1	0	0	0	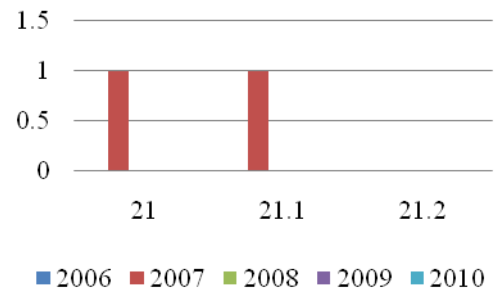
21.2 - Производство на лекарствени продукти		0	0	0	0	0	
Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	**0500**	**1**	**3**	**0**	**1**	**0**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	3	0	1	0	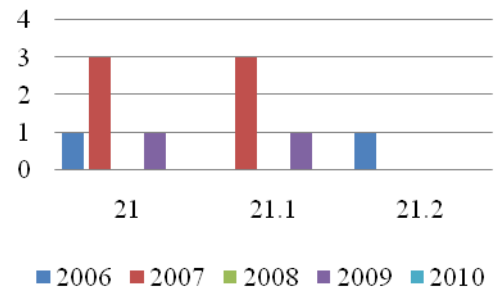
21.2 - Производство на лекарствени продукти		1	0	0	0	0	

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	**0600**	**0**	**1**	**0**	**3**	**1**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	1	0	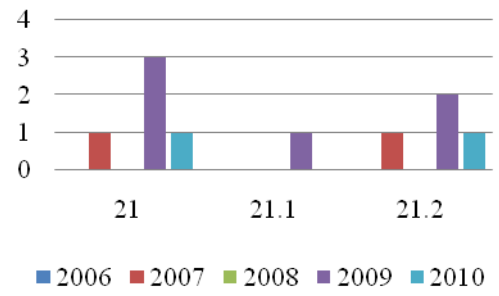
21.2 - Производство на лекарствени продукти		0	1	0	2	1	
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	**0700**	**0**	**0**	**0**	**1**	**0**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	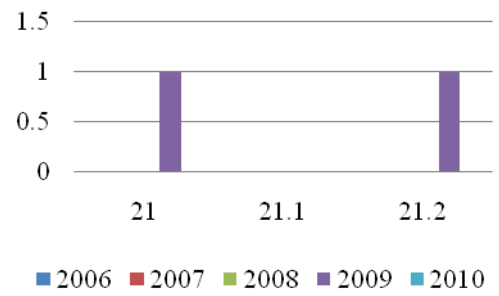
21.2 - Производство на лекарствени продукти		0	0	0	1	0	

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	**0800**	**0**	**0**	**0**	**1**	**0**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	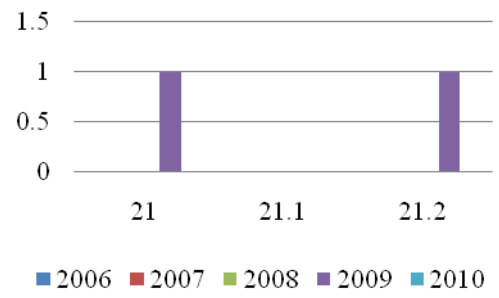
21.2 - Производство на лекарствени продукти		0	0	0	1	0	
Машини и оборудване, несамоходни или самоходни	**0900**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Машини и оборудване, неподвижни	**1000**	**4**	**2**	**2**	**1**	**5**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	1	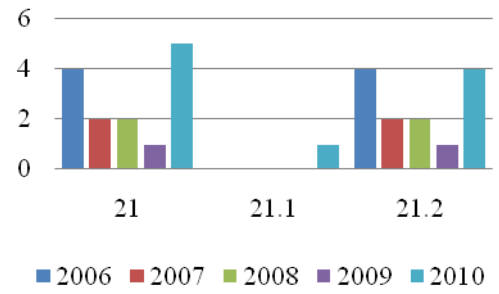
21.2 - Производство на лекарствени продукти		4	2	2	1	4	

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	**1100**	**1**	**1**	**1**	**0**	**1**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	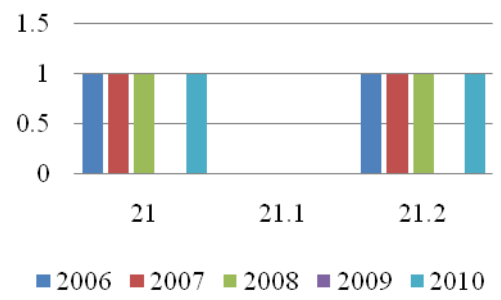
21.2 - Производство на лекарствени продукти		1	1	1	0	1	

Сухопътни превозни средства	**1200**	**1**	**4**	**0**	**1**	**1**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	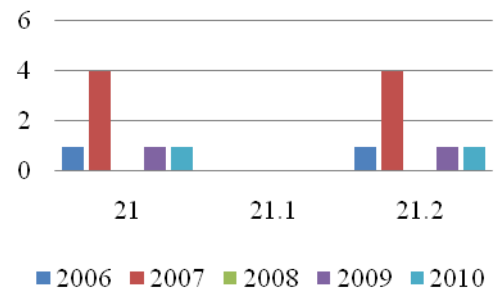
21.2 - Производство на лекарствени продукти		1	4	0	1	1	

Други превозни средства	**1300**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	**1400**	**4**	**1**	**1**	**1**	**1**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		1	0	0	0	1	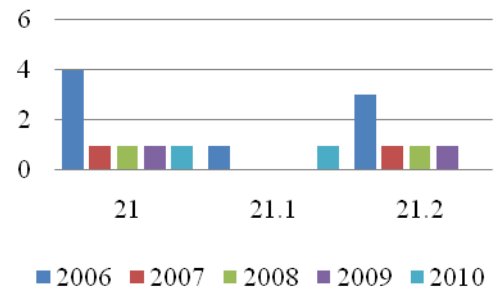
21.2 - Производство на лекарствени продукти		3	1	1	1	0	
Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	**1500**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Предпазни средства и защитни приспособления	**1600**	**1**	**0**	**1**	**0**	**0**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	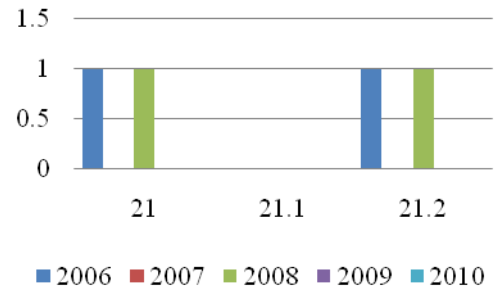
21.2 - Производство на лекарствени продукти		1	0	1	0	0	

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	**1700**	**1**	**0**	**0**	**2**	**1**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	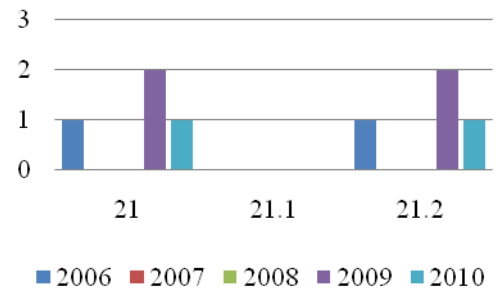
21.2 - Производство на лекарствени продукти		1	0	0	2	1	
Живи организми и хора	**1800**	**1**	**0**	**0**	**0**	**0**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	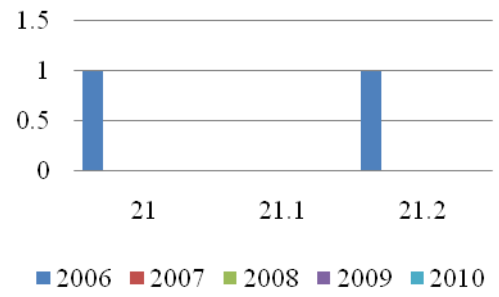
21.2 - Производство на лекарствени продукти		1	0	0	0	0	
Насипни отпадъци	**1900**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Физични явления и природни сили	**2000**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	

На национално ниво най-много случаи има на „Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)” и “Машини и оборудване, неподвижни”. За „Производство на лекарствени вещества и продукти” - “Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - **на** нивото на земята (вътрешни или външни)”, “Други превозни средства и Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи” – по 5 случая или по 29,4%.

Таблица 8.55. Материален фактор на отклонението – Общо за страната

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма материален фактор или няма информация	0000	22	11	21	9	16
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	0100	92	574	535	504	534
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	0200	355	369	379	366	261
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	0300	61	57	61	54	52
Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	0400	57	44	43	45	29
Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	0500	84	69	69	72	78
Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	0600	159	120	109	82	70
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	0700	66	78	70	35	30
Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	0800	7	17	8	12	9
Машини и оборудване, несамоходни или самоходни	0900	36	38	49	22	30
Машини и оборудване, неподвижни	1000	383	358	336	240	256
Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	1100	254	241	219	198	149
Сухопътни превозни средства	1200	356	327	322	310	268
Други превозни средства	1300	67	61	68	31	45
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	1400	549	533	514	321	290
Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	1500	130	131	111	63	83

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Предпазни средства и защитни приспособления	1600	15	10	11	9	9
Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	1700	74	111	69	42	61
Живи организми и хора	1800	206	184	212	177	172
Насипни отпадъци	1900	13	8	9	1	3
Физични явления и природни сили	2000	24	11	19	12	12
Други материални фактори, некласифицирани в групи от 00.00 до 20.00	9900	0	0	0	0	0

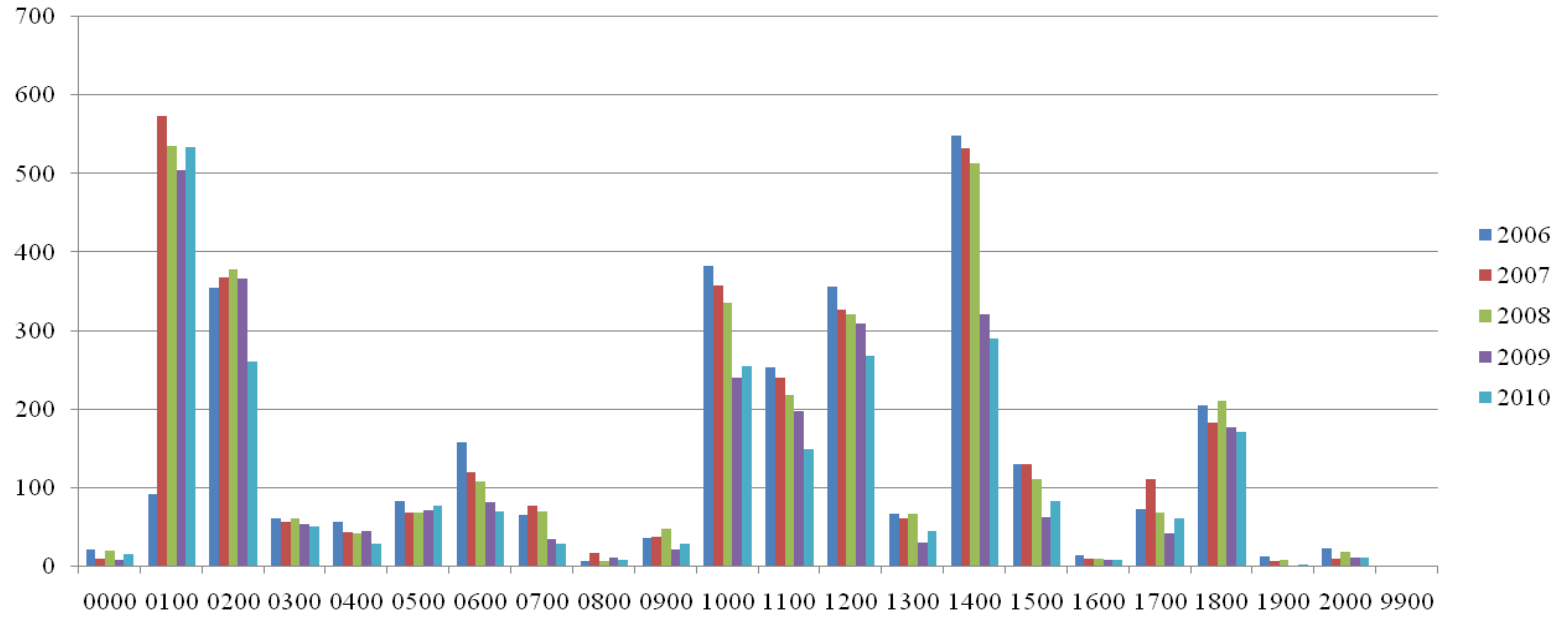

Таблица 8.56. Материален фактор на отклонението – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Няма материален фактор или няма информация	**0000**	**2**	**0**	**0**	**0**	**0**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	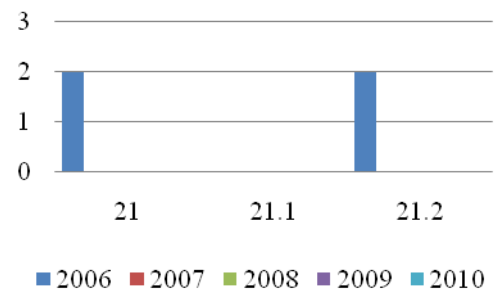
21.2 - Производство на лекарствени продукти		2	0	0	0	0	
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	**0100**	**4**	**6**	**4**	**3**	**5**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		2	0	2	0	0	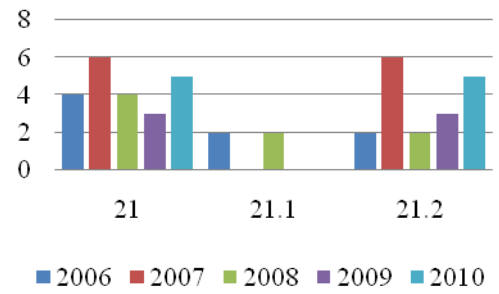
21.2 - Производство на лекарствени продукти		2	6	2	3	5	

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	**0200**	**2**	**1**	**2**	**3**	**2**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	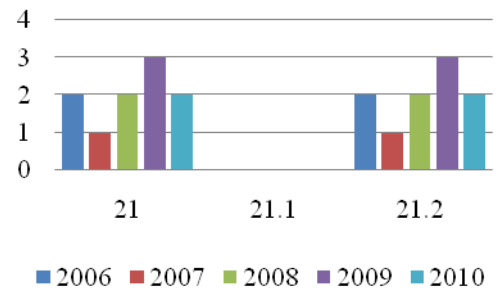
21.2 - Производство на лекарствени продукти		2	1	2	3	2	
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	**0300**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	**0400**	**0**	**0**	**0**	**1**	**0**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	1	0	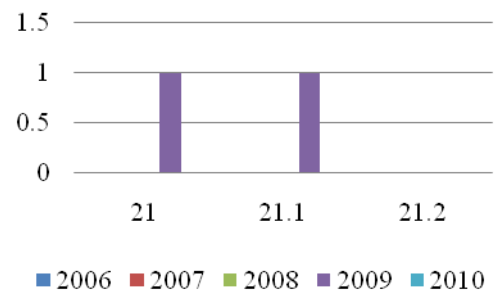
21.2 - Производство на лекарствени продукти		0	0	0	0	0	

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	**0500**	**1**	**3**	**0**	**1**	**0**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	3	0	1	0	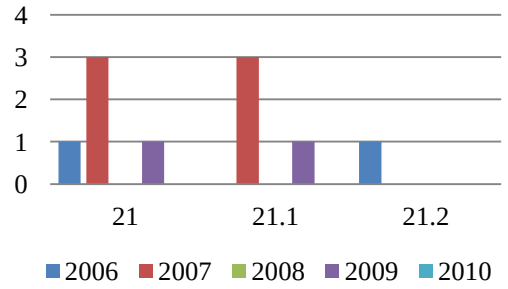
21.2 - Производство на лекарствени продукти		1	0	0	0	0	

Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	**0600**	**0**	**0**	**0**	**1**	**0**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	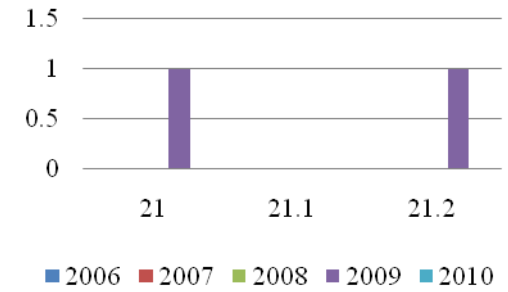
21.2 - Производство на лекарствени продукти		0	0	0	1	0	

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	**0700**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	**0800**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Машини и оборудване, несамоходни или самоходни	**0900**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Машини и оборудване, неподвижни	**1000**	**4**	**1**	**1**	**1**	**5**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		1	0	0	0	1	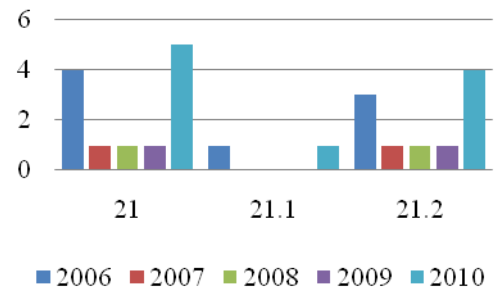
21.2 - Производство на лекарствени продукти		3	1	1	1	4	

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	**1100**	**1**	**1**	**0**	**0**	**0**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	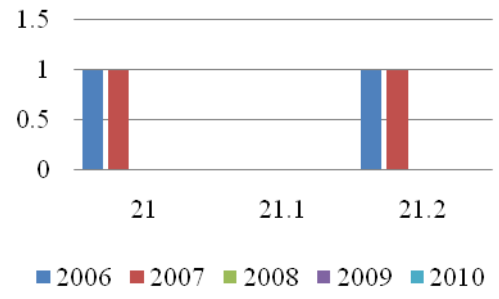
21.2 - Производство на лекарствени продукти		1	1	0	0	0	

Сухопътни превозни средства	**1200**	**2**	**3**	**0**	**3**	**1**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	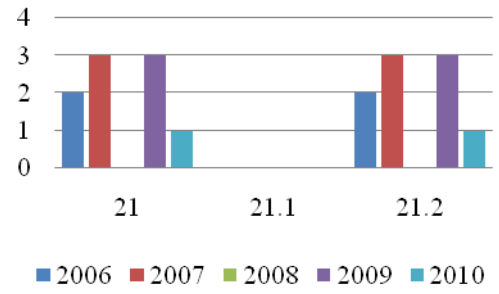
21.2 - Производство на лекарствени продукти		2	3	0	3	1	

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Други превозни средства	**1300**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	**1400**	**1**	**1**	**1**	**1**	**3**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	1	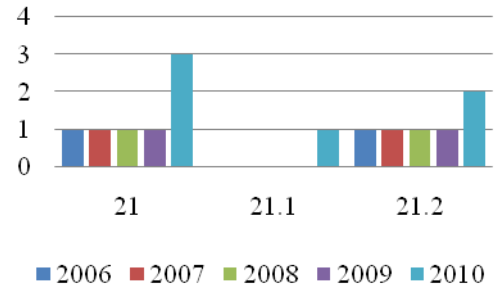
21.2 - Производство на лекарствени продукти		1	1	1	1	2	
Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	**1500**	**0**	**1**	**1**	**1**	**0**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	1	0	0	0	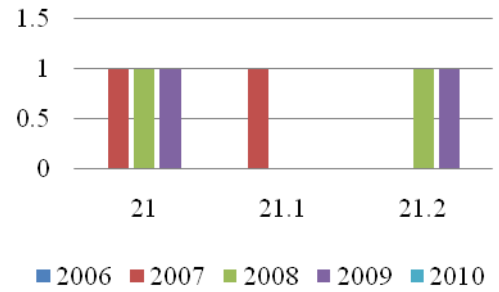
21.2 - Производство на лекарствени продукти		0	0	1	1	0	

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Предпазни средства и защитни приспособления	**1600**	**2**	**0**	**1**	**0**	**0**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	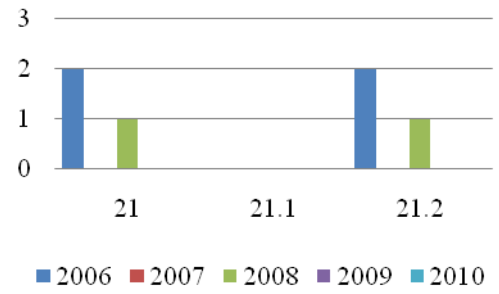
21.2 - Производство на лекарствени продукти		2	0	1	0	0	

Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	1700	0	0	0	1	1	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	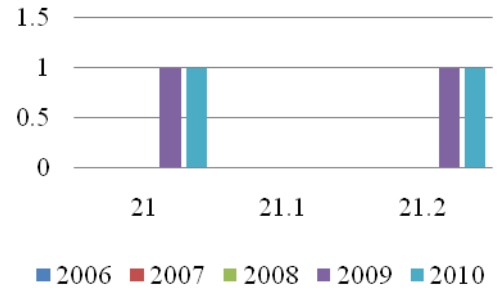
21.2 - Производство на лекарствени продукти		0	0	0	1	1	

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Живи организми и хора	**1800**	**2**	**0**	**0**	**0**	**0**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	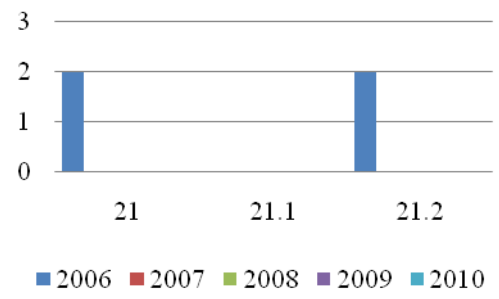
21.2 - Производство на лекарствени продукти		2	0	0	0	0	
Насипни отпадъци	**1900**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Физични явления и природни сили	**2000**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	

На национално ниво най-много случаи има на “Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)” и “Машини и оборудване, неподвижни”. За „Производство на лекарствени вещества и продукти” – “Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни)” и “Машини и оборудване, неподвижни” - по 5 случая или по 29,4% и “Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах” – 3 случая или 17,6%.

Таблица 8.57. Материален фактор, свързан с начина на увреждане – Общо за страната

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма материален фактор или няма информация	0000	23	18	7	14	11
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	0100	855	834	822	788	714
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	0200	184	205	206	186	148
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	0300	50	41	47	39	29
Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	0400	41	32	26	23	21
Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	0500	85	71	64	61	60
Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	0600	140	116	102	65	62
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	0700	58	65	64	26	26
Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	0800	8	12	4	9	9
Машини и оборудване, несамоходни или самоходни	0900	27	26	30	19	27
Машини и оборудване, неподвижни	1000	311	253	262	200	212
Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	1100	206	205	188	158	123
Сухопътни превозни средства	1200	294	257	258	224	217
Други превозни средства	1300	55	53	52	25	43
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	1400	773	728	691	492	424
Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	1500	183	193	173	93	99
Предпазни средства и защитни приспособления	1600	6	3	4	2	7
Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	1700	51	54	49	35	49
Живи организми и хора	1800	132	122	151	132	154

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Насипни отпадъци	1900	14	8	11	3	3
Физични явления и природни сили	2000	28	14	23	11	19
Други материални фактори, некласифицирани в групи от 00.00 до 20.00	9900	0	0	0	0	0

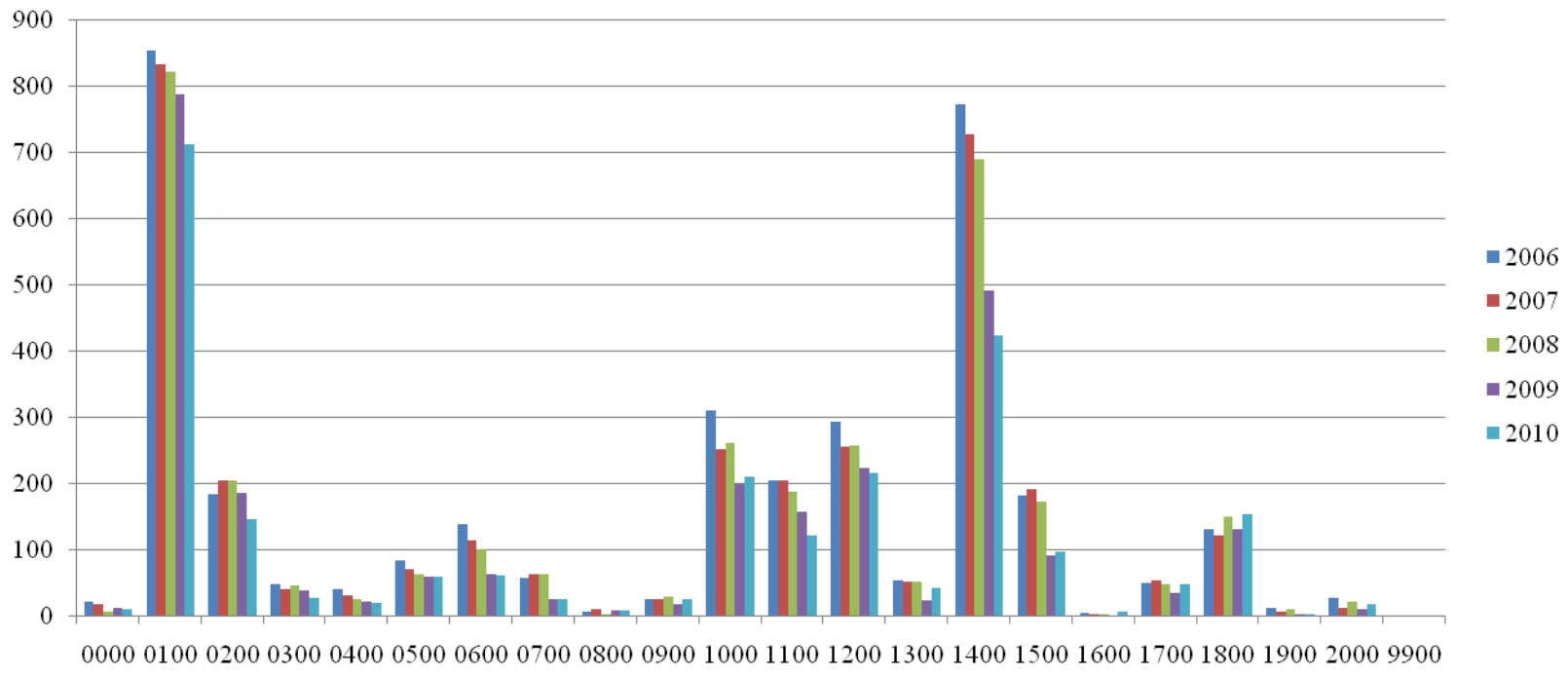

Таблица 8.58. Материален фактор, свързан с начина на увреждане – за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” – ниво раздел и групи

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Няма материален фактор или няма информация	**0000**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	**0100**	**5**	**6**	**3**	**5**	**3**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		1	0	1	0	0	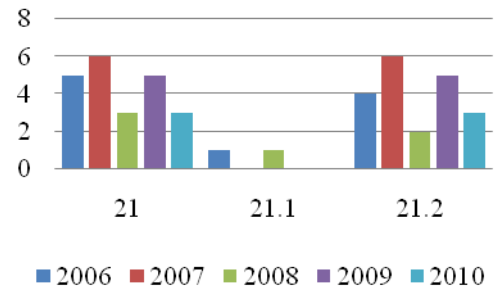
21.2 - Производство на лекарствени продукти		4	6	2	5	3	

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	**0200**	**3**	**0**	**1**	**1**	**1**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	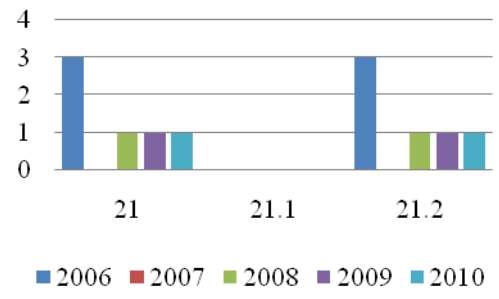
21.2 - Производство на лекарствени продукти		3	0	1	1	1	
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	**0300**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	**0400**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	**0500**	**1**	**3**	**0**	**1**	**0**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	3	0	1	0	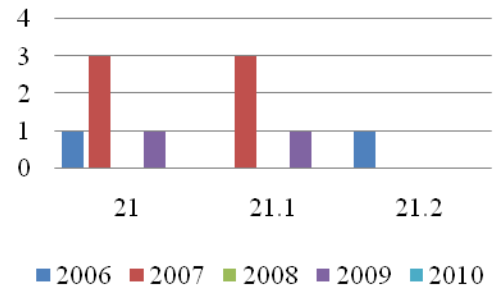
21.2 - Производство на лекарствени продукти		1	0	0	0	0	
Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	**0600**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	**0700**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	**0800**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Машини и оборудване, несамоходни или самоходни	**0900**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Машини и оборудване, неподвижни	**1000**	**4**	**2**	**2**	**1**	**5**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	1	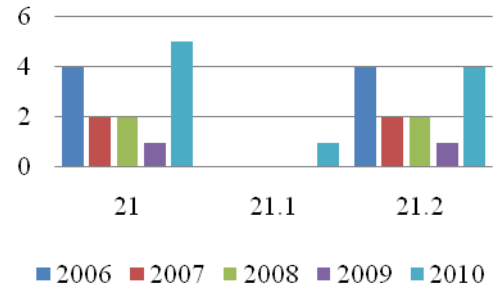
21.2 - Производство на лекарствени продукти		4	2	2	1	4	

Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	**1100**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	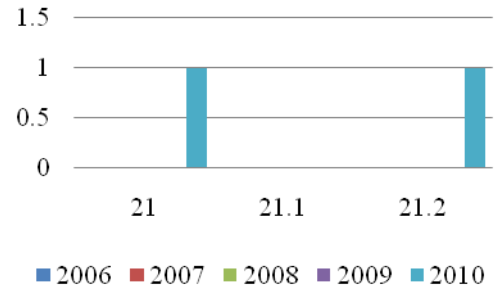
21.2 - Производство на лекарствени продукти		0	0	0	0	1	

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Сухопътни превозни средства	**1200**	**2**	**3**	**0**	**3**	**1**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	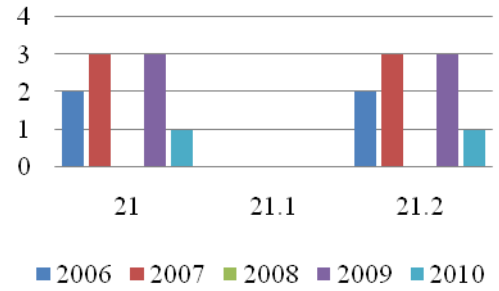
21.2 - Производство на лекарствени продукти		2	3	0	3	1	
Други превозни средства	**1300**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	**1400**	**3**	**1**	**1**	**2**	**2**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		1	0	0	0	1	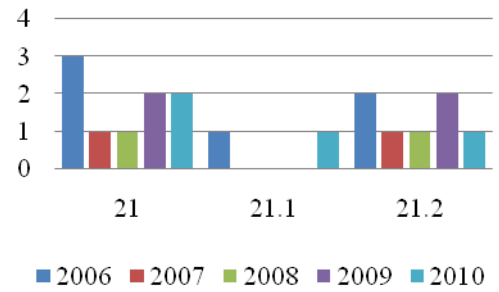
21.2 - Производство на лекарствени продукти		2	1	1	2	1	

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	**1500**	**1**	**2**	**1**	**2**	**0**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	1	0	1	0	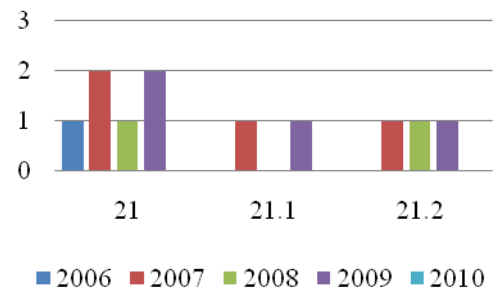
21.2 - Производство на лекарствени продукти		0	1	1	1	0	

Предпазни средства и защитни приспособления	1600	0	0	1	0	0	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	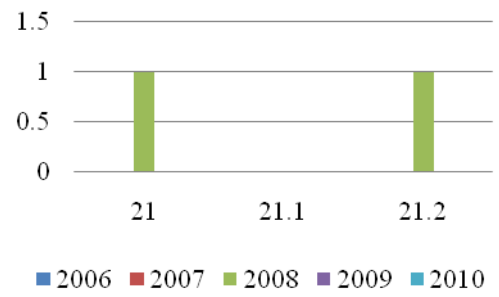
21.2 - Производство на лекарствени продукти		0	0	1	0	0	

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	**1700**	**0**	**0**	**0**	**1**	**1**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		0	0	0	0	0	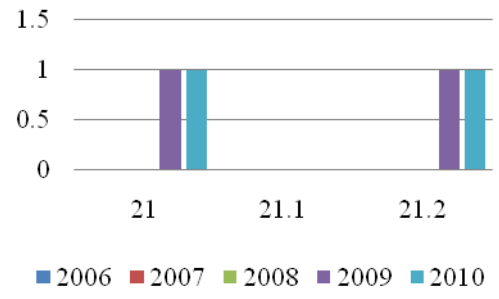
21.2 - Производство на лекарствени продукти		0	0	0	1	1	
Живи организми и хора	**1800**	**2**	**0**	**1**	**0**	**3**	
21.1 - Производство на лекарствени вещества		1	0	1	0	0	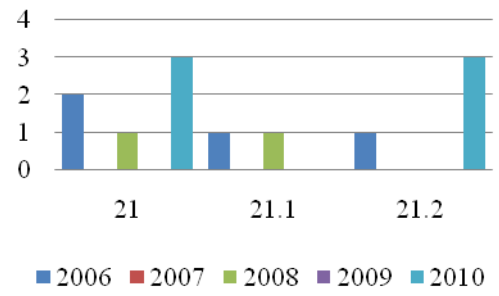
21.2 - Производство на лекарствени продукти		1	0	0	0	3	
Насипни отпадъци	**1900**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	
Физични явления и природни сили	**2000**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	

На национално ниво най-много случаи има на “Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах”. За „Производство на лекарствени вещества и продукти” – “Машини и оборудване, неподвижни” - 5 случая или 29,4%, “Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности” - на нивото на земята (вътрешни или външни) и “Живи организми и хора” – по 3 случая или по 17,6%.

8.2.16. Класификация „Вид злополука (по КСО)”

Информацията се класифицира по следните показатели:

- по чл. 55, ал. 1 от КСО: Трудова злополука е всяко внезапно увреждане на здравето станало през време и във връзка или по повод на извършваната работа, както и при всяка работа, извършена в интерес на предприятието, когато е причинило временна неработоспособност, трайно намалена работоспособност или смърт.
- по чл. 55, ал. 2 от КСО: Трудова е и злополуката, станала с осигурен по чл. 4, ал. 1 и 2 по време на обичайния път при отиване или при връщане от работното място до: основното място на живеене или до друго допълнително място на живеене с постоянен характер; мястото, където осигуреният обикновено се храни през работния ден; мястото за получаване на възнаграждение;
- не се приема за трудова;
- няма данни.

Таблица 8.59. Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. Разпределение по вид на злополука (по чл.55, ал.1 от КСО)

Общо за страната					За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”				
Трудови злополуки (брой)					Трудови злополуки (брой)				
2006	2007	2008	2009	2010	2006	2007	2008	2009	2010
3523	3337	3234	2605	2457	17	14	8	13	13

8.2.17. Класификация „Последици от трудовата злополука”

Последиците от злополуката описват резултата от злополуката, изразени чрез временната неработоспособност (загубените дни от трудови злополуки), трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност), и смърт.

Загубените дни от трудови злополуки представляват броя календарни дни, когато пострадалият е неработоспособен поради трудова злополука. При наличие на трайно

намалена или загубена работоспособност (инвалидност) в резултат на трудовата злополука се използват специфични кодове. В този случай дните, загубени преди признаването на трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност) или смърт, не се вземат под внимание. Информацията се класифицира съобразно специална Класификация „Последици от злополуката”.

Код	Наименование на позицията (по българското законодателство)	Код	Наименование на позицията (по ЕСТЗ)
00	Няма данни	**000**	Неизвестни
10	Временна неработоспособност общо, в т.ч.		Загубени дни по групи (отсъствие по-малко от 6 м.)
11	до 3 дни	**–**	**–**
12	4 - 6 дни	**A01**	4 - 6 загубени дни
13	7 - 13 дни	**A02**	7 - 13 загубени дни
14	14 - 20 дни	**A03**	14 - 20 загубени дни
15	21 - 30 дни	**A04**	21 - 30 дни
16	31 - 90	**A05**	31 - 90 дни
17	91 - 182 дни	**A06**	91 - 182 дни
18	183 - до 1 год.	**997**	183 и повече загубени дни или инвалидност
19	над 1 год.		
20	Трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност) общо, в т.ч.		
21	под 50%		
22	50 - 70% - от 50,00 до 70,99% вкл.		
23	71 - 90% - от 71 до 90,00% вкл.		
24	над 90% - от 90,01%		
30	Смърт - общо	**998**	Смърт
99	Други, непосочени по-горе	**999**	Други, непосочени по-горе

Таблица 8.60. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - Разпределение по последици от злополуката (код 0 до 19)

Последици от злополуката	Общо за страната						За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”					
	Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
Няма данни	**0**	**1**	**1**	**1**	**2**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Временна неработоспособност общо, в т.ч.	**10**	**3231**	**3117**	**2993**	**2429**	**2309**	**10**	**21**	**16**	**10**	**15**	**16**
до 3 дни	**11**	67	63	45	33	34	**11**	0	0	0	0	0
4 - 6 дни	**12**	149	123	98	55	48	**12**	0	1	0	0	1
7 - 13 дни	**13**	553	452	311	270	235	**13**	3	0	2	1	1
14 - 20 дни	**14**	328	253	239	154	186	**14**	4	0	2	3	0
21 - 30 дни	**15**	373	373	330	251	276	**15**	4	1	1	1	3
31 - 90 дни	**16**	1142	1181	1062	868	801	**16**	6	7	2	4	5
91 - 182 дни	**17**	509	488	606	538	483	**17**	4	6	1	5	2
183 - до 1 год.	**18**	192	167	287	259	243	**18**	0	1	2	1	4
над 1 год.	**19**	8	17	15	1	3	**19**	0	0	0	0	0

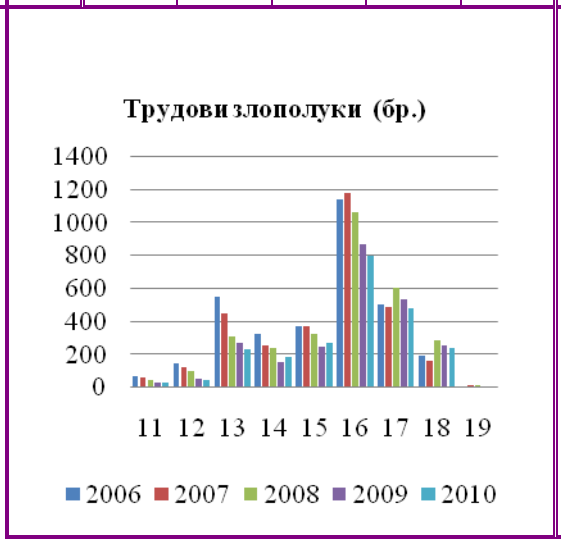

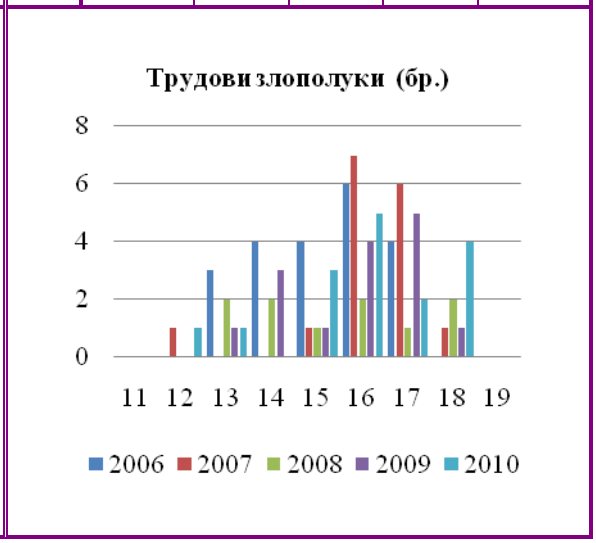

Таблица 8.61. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - Разпределение по последици от злополуката (код 20 до 24)

Последици от злополуката	Общо за страната						За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”					
	Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
Трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност) общо, в т.ч.	**20**	**73**	**70**	**89**	**86**	**56**	**20**	**0**	**1**	**0**	**0**	**0**
под 50%	21	7	10	19	20	13	21	0	0	0	0	0
50 - 70% - от 50,00 до 70,99% вкл.	22	57	45	61	50	28	22	0	1	0	0	0
71 - 90% - от 71 до 90,00% вкл.	23	5	8	7	10	6	23	0	0	0	0	0
над 90% - от 90,01%	24	4	7	2	6	9	24	0	0	0	0	0

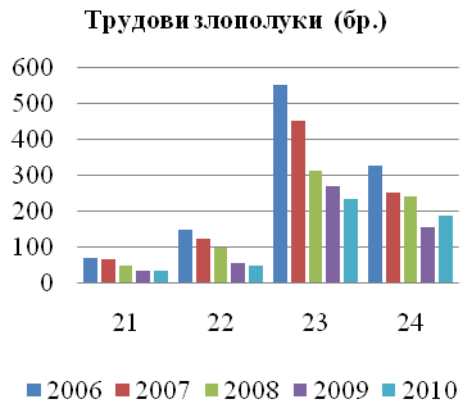

Таблица 8.62. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - Разпределение по последици от злополуката (код 30)

Последици от злополуката	Общо за страната						За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”					
	Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
Смърт	30	128	149	151	88	92	30	0	0	0	1	1

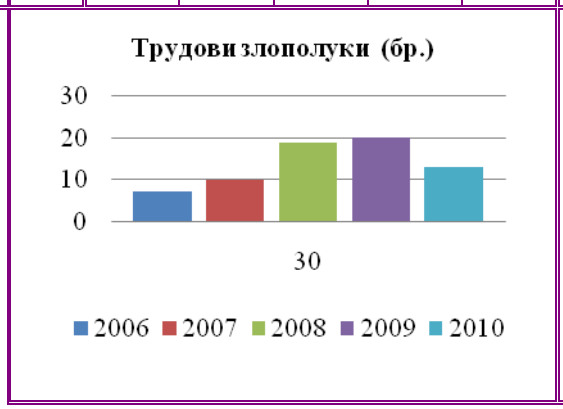

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” последиците са **основно водещи до временна нетрудоспособност. Случаите на инвалидност са единични.** В най-много от случаите неработоспособността е за период от един до 3 месеца (5 случая или 29,4%). Следват от 6 месеца до 1 година – 4 случая или 23,5%. и от 21 до 30 дни – 3 случая (17,6%).
За последните 2 години има по един смъртен случай, което на фона на малкия брой злополуки е сериозен дял – 5,9% от общите злополуки за дейността за 2010 г.

Според данните от справката по декларациите по чл.15 от ЗЗБУТ за 2011 г. има сходство с броя на предприятията с данните на НСИ. Според данните предприятията са основно в столицата София. Същевременно само 2 предприятията имат наличие на международно призната система за управление на БЗР .

Като основни рискове при работа по икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” следва да се посочат шум, химически агенти, биологични елементи, физическо натоварване, работа с тежести и пожароопасна среда. Тези рискове се отнасят почти изцяло само за предприятията с над 250 наети. В тях на две трети от работниците е предоставено повече от едно лично предпазно средство.

Много нисък е делът на тези, които не работят на постоянен трудов договор. Доста малък е делът на даващите дежурства и тези, които са на разположение. Работи се на смени, а част от работещите полагат и нощен труд.

IX. ТЕХНИЧЕСКИ ПРАВИЛА, РЪКОВОДСТВА И ДРУГИ ПРОГРАМИ И ДЕЙНОСТИ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА БЗР

9.1. Система за управление на БЗР

За събиране и обработване на информация по този раздел от ПБЗР за сектор „Производство на лекарствени вещества и продукти" са използвани методите на кабинетното проучване и анкетното допитване сред работодатели и експерти от държавната администрация, работодателските и синдикалните организации. Проучването показа, че в предприятията от сектора няма сертифицирани системи за управление на БЗР за съответствие с изискванията на OHSAS 18001:2007. Всички предприятия от сектора са въвели и спазват Добрите производствени практики за лекарствените продукти, които са насочени към осигуряване на безопасни и качествени продукти.

9.2. Кодекси за добра практика, Ръководства, Помагала, Технически правила и други материали, прилагани в изпълнение на регулация или на доброволна основа

За събиране и обработване на информация по този раздел от браншовия ПБЗР са използвани методите на кабинетното проучване и анкетното допитване сред работодатели и експерти от държавната администрация, работодателските и синдикалните организации. Проучването показа, че:

За страната:

Издадени са:

- две ръководства по безопасност и здраве при работа: при работа на височина и при рискове, свързани с експозиция на вибрации;
- „Безопасност и здраве при работа в предприятието. Добра практика. Нормативна уредба", „Синдипревантива" ООД, 2006 г.;
- Структура и организация на работната заплата, ИК „Труд и право", 2007 г.;
- Трудов договор, ИК „Труд и право", 2008 г.;
- Сборник с наредби за устройство, безопасна експлоатация и технически надзор на съоръжения с повишена опасност, ИК „Труд и право", 2008 г.;
- „Оценка на професионалния риск", ИК „Шанс"АД, 2008 г.;
- „Наръчник по безопасност и здраве при работа в предприятието", ИК „Труд и право", 2009 г.;
- Наръчник по заплащане на труда, ИК „Труд и право", 2009 г.;
- Инструкции за безопасност и здраве при работа в предприятието, ИК „Труд и право", 2011 г.;
- Процедури, вътрешни актове и приложни документи по уредбата на трудовите отношения в предприятието, ИК „Труд и право", 2011 г.;

- „Оценка на професионалния риск”, ИК „Шанс”АД, 2011 г.;
- Работно време, почивки и отпуски, ИК „Труд и право”, 2012 г.;
- Договорът в индивидуалните трудови отношения, ИК „Труд и право”, 2012 г.;

Няма разработени кодекси за добра практика приложими за всички предприятия и места, където се осъществява трудова дейност или се провежда обучение, независимо от икономическата дейност;

Няма приключили проекти по програмите на структурни фондове, по меморандуми и споразумения между отделни държави, проекти за взаимно сътрудничество и др., изпълнени през последните 5 (пет) години, за насърчаване на БЗР (има проекти на представителните на национално ниво синдикални и работодателски организации, но те не са приключили напълно. Отделни техни компоненти за завършени.);

Ежегодно се провеждат информационни кампании, тематични конференции, медийни инициативи, свързани с Европейската седмица по безопасност и здраве при работа;

В изпълнение на **проект „Prevention in EU-27** на Международната асоциация за социално осигуряване (ISSA) в изпълнение на проект „Prevention in EU-27) са издадени на български език Ръководства за оценка на риска в малки и средни предприятия при:

- подхлъзване и падане от височина[68];
- нервно-психично натоварване[69];

В рамките на Европейски кампании за комуникация, информиране и инспектиране Комитетът на старшите инспектори по труда е издал на български език плакати, брошури и ръководства с добри практики и др. доказани и проверени методи и инструменти за оценка на риска:

- при ръчна работа с тежести[70];
- при работа с опасни вещества[71];
- психосоциалните фактори на работното място[72];

За икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”:

По време на проучването не са установени **кодекси за добра практика**, ръководства, помагала, технически правила и други материали, прилагани в изпълнение на регулация или на доброволни начала, приложими конкретно за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти”.

През последните пет години не са изпълнявани **проекти по програмите на структурните фондове**, по меморандуми и споразумения между отделни държави,

[68] Източник: http://www.issa.int/Resources/Resources/Slipping-and-Falling-from-A-Height
[69] Източник:http://www.issa.int/Resources/Resources/Mental-Workload
[70] Източник:http://www.handlingloads.eu/bg/site/dp/budownictwo
[71] Източник:http://www.chemicalscampaign.eu/campanha.php?country=bg&language=bg&idCamp=30
[72] Източник:http://www.av.se/slic2012/bulgarian.aspx

проекти за взаимно сътрудничество и др., насочени към безопасността и здравето при работа в сектор „Производство на лекарствени вещества и продукти”.

Не са провеждани през последните пет години и информационни кампании, тематични конференции, медийни инициативи и др., насочени към безопасността и здравето при работа в сектор „Производство на лекарствени вещества и продукти”.

Направеният анализ показва, че е необходимо да се насочат допълнителни усилия за разработване на кодекси за добра практика, ръководства, помагала, технически правила и др. материали, които да се разпространяват безплатно и да могат да се прилагат за изпълнение на нормативни изисквания или на доброволна основа за гарантиране на безопасността и здравето при работа.

9.3. Програми/проекти и дейности за насърчаване на БЗР

През последните 5 години в бранша няма информация за реализирани проекти и програми за насърчаване на БЗР.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Основната цел на проекта е създаването на устойчив капацитет за разработване на съвременна секторна политика по безопасност и здраве при работа (БЗР), системи и услуги за провеждане на политиката, контрол и оценка, както и създаването на възможности за обмяна на опит и добра практика.

Специфичните цели са:

- осигуряване на достъп до актуална и полезна информация за състоянието на безопасните и здравословни условия на труд на национално ниво, с оглед по-нататъшното им развитие;
- подобряване на качеството на политиките и законодателството по БЗР на национално и секторно ниво;
- подкрепа и насърчаване на малките и средните предприятия за осигуряване на БЗР, чрез популяризиране на практични и иновативни решения за прилагане на законодателството по БЗР.

Разработеният Профил по безопасност и здраве при работа за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти“ постига целите, заложени в проекта, а също така и специфичните цели, заложени в Техническото предложение за разработването на профила по БЗР за икономическата дейност. Основната цел е постигната – разработен е профил по безопасност и здраве при работа на национално ниво (общ профил), в съответствие с изискванията на Възложителя и принципите за информиране и консултиране със структурите за тристранно сътрудничество. Постигнати са и специфичните цели за повишаване на информираността и формиране на ключови познания чрез осигуряване на актуална информация за: системата и законодателството в областта на БЗР; дейностите, свързани с осигуряване на БЗР; основни показатели за състоянието на БЗР; както и друга информация, свързана с икономическото развитие, демографското развитие, професионалното ниво и квалификацията на работната сила и др. на национално ниво. Извършени са анализ и оценка на състоянието и са дадени насоки за бъдещи действия, с оглед подобряване качеството на политиките и дейностите за осигуряване на БЗР на ниво икономическа дейност.

Постигнатите резултати, за които има обективно измерими количествени и качествени индикатори са:

- разработен е Профил по БЗР за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти“;
- осигурена е актуална и надеждна информация за всички раздели на Профила по БЗР;
- предложена е обща оценка на състоянието на системата за управление и на дейностите по БЗР на ниво икономическа дейност;
- определени са силни и слаби страни за всеки раздел от Профила по БЗР;

- направени са препоръки и насоки за развитие и усъвършенстване на дейностите по БЗР в съответствие с националните стратегически документи, законодателството и нормативните актове, относими към икономическата дейност.

Профилът по безопасност и здраве при работа за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти“ следва структурата на съдържанието и разделите посочени в техническото задание като всеки един раздел е разработен подробно и ясно.

Разработването на Профила по БЗР за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти“ е изпълнено чрез следните основни дейности:

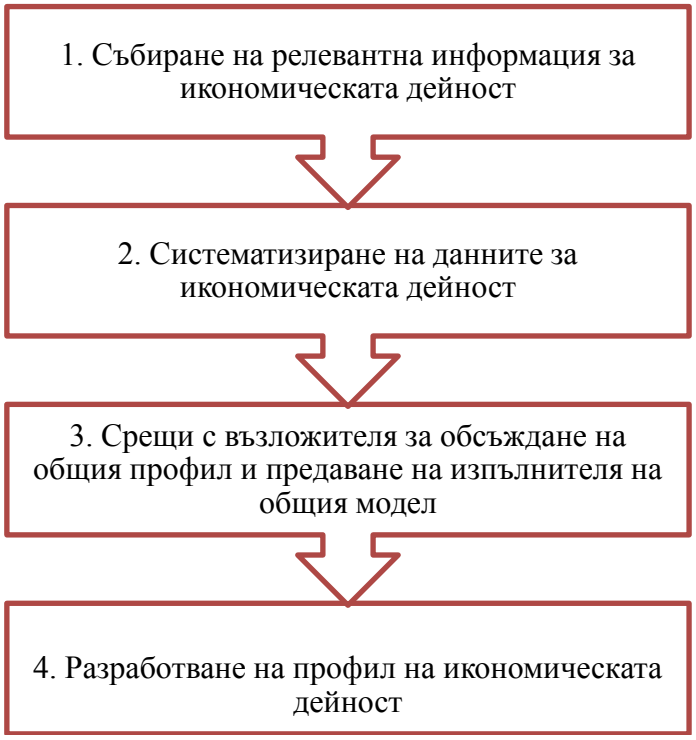

На етап събиране на релевантна информация за икономическата дейност е извършено следното:

За **раздел Увод** е получена актуална информация за икономическата дейност в следните области: икономическо състояние, демографско състояние, професионално ниво и квалификация на работната сила. Необходимата информация е предоставена от Националния статистически институт. Информацията е представена в табличен вид и са разработени графики за представянето на ключови тенденции. Представен е и анализ на информацията и идентифицираните тенденции.

По отношение на **Раздел I. Законодателна рамка в областта на БЗР** са идентифицирани стратегическите и специфичните цели за развитие на БЗР чрез проучване на приложимите стратегически документи. На базата на сравнителноправен анализ е идентифицирана правоприложимата нормативна уредба за икономическата

дейност, проучена и анализирана е практиката на Министерството на труда и социалната политика и в частност на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“.

Основен източник на информация е официалният раздел на Държавен вестник, а като допълващи и алтернативни източници са използвани електронни и печатни издания на специализираните правно-информационни системи, информационните служебни бюлетини на Върховния касационен съд, Върховния административен съд, Министерството на труда и социалната политика, Националния осигурителен институт и др. В същия раздел е направен и преглед на правно-информационната система на Европейския съюз (EUR-Lex) за идентифициране на приложимото законодателство на Европейския съюз и преглед на интернет страницата на Международната организация на труда.

Описани са приложимите за икономическата дейност нормативни документи и нормативните актове от други области, които уреждат въпроси на БЗР в икономическата дейност, с акцент върху пълнотата на законодателната рамка. Направен е сравнителен анализ на нормативните актове в областта на БЗР за икономическата дейност и правото на Европейския съюз, както и сравнителен анализ на нормативните актове в областта на БЗР за икономическата дейност и конвенциите на Международната организация на труда.

В **Раздел II. Система по БЗР** е представен е институционалния капацитет на системата по БЗР на ниво икономическа дейност. Осигурена е актуална информация за институционалния капацитет на отделните институции, организации и други юридически или физически лица да изпълняват задълженията си за осигуряване на БЗР, както следва:

- компетентни органи, с функции и отговорности в областта на БЗР - представени са структурата и функциите на всички органи на изпълнителната власт или на техни административни структури от специализираната администрация с нормативните основания за осъществяване на дейността. Осигурена е информация за капацитета на всяка система, агенция, или организация, в т.ч. и за съответното структурно звено по БЗР. Посочени са актуални адреси, вкл. internet и e-mail;

- компетентни органи с контролни функции в областта на БЗР - представени са всички органи на изпълнителната власт или техни административни структури от специализираната администрация, на които е възложено със закон да извършват дейности по инспектиране на труда. Посочена е областта на контрол и актуални адреси, вкл. internet и e-mail;

- организации на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище - представени са правният статут, структурата и функциите на организациите на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище. За всяка организация са посочени: органи за управление; основни членове (федерации,

синдикати, съюзи и др.); структура, вкл. териториални поделения; капацитет за участие при формиране и реализиране на политиката по БЗР на национално ниво. Посочени са актуални адреси, вкл. internet и e-mail;

- ❑ други организации с функции в областта на БЗР: лаборатории за измерване факторите на работната среда, служби по трудова медицина.

Описани са функциите и дейностите в областта на БЗР, които могат да изпълняват юридическите или физическите лица, съгласно националното законодателство, като е посочено нормативното основание за това.

Осигурена е информация за: регулаторните режими акредитация, регистрация и др.; публичните регистри с органа, на който е възложено да поддържа в актуално състояние регистрите или друга публична информация, свързана с тяхната дейност.

Източници на информация за национално представени организации на работодателите и на работниците и служителите, както и интернет страниците и публичните регистри на съответните институции, включително на Изпълнителна агенция „Българска служба за акредитация“, Национален център за опазване на общественото здраве, Държавната агенция за метрологичен и технически надзор, Европейската агенция по безопасност и здраве при работа, Международната организация на труда и др.

В **Раздел III. Механизми за осигуряване спазването на законодателството по БЗР** е представен капацитетът на органите с контролни функции в областта на БЗР като е осигурена информация за:

- ❑ нормативното основание за осъществяване на контролна дейност;
- ❑ функциите, структурата, вкл. и териториалните поделения;
- ❑ съвместната дейност с други контролни органи или организации – посочено е основанието, въз основа на което се осъществява съвместната дейност;
- ❑ институционалния капацитет (брой инспектори, материална обезпеченост и др.);
- ❑ друга информация, която характеризира контролната дейност.

Раздел IV. Координация и социално сътрудничество съдържа информация за структурите на тристранно сътрудничество на национално равнище – Икономическия и социален съвет, Националния съвет за тристранно сътрудничество и Националния съвет по условия на труд. Описани са механизмите за осигуряване на консултации, координация и сътрудничество между всички участници в управлението на БЗР на национално ниво. Посочени са функциите, състава, начина на работа и вземане на решения. Представени са постоянни и временни структури на тристранно/двустранно сътрудничество на отраслово равнище, както и резюме на колективния трудов договор за отрасъла.

Информацията е получена от национално представените организации на работниците и служителите и на работодателите в бранша, както и от интернет страниците на ангажираните в процеса организации.

Информацията относно процесите на **Обучение, информиране и консултиране в бранша е представена в раздел V на Профила по БЗР.**

В раздела е представена информация за:

- законодателната рамка за осигуряване на професионално образование и обучение, и обучение по правилата за осигуряване на БЗР - посочени са основните нормативни документи (закони, наредби, постановления на Министерския съвет и др.), с които се регулират обществените отношения, свързани с осигуряването на професионално образование и обучение и по правилата за осигуряване на БЗР;

- системата на професионалното образование и обучение, и по правилата за осигуряване на БЗР – държавни органи, неправителствени организации, професионални училища; професионални гимназии; професионални колежи; центрове за професионално обучение; центрове за информация и професионално ориентиране и др. юридически или физически лица, регистрирани по Търговския закон, по Закона за кооперациите или по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, които провеждат обучение по БЗР и осъществяват дейности, свързани с осигуряване на информация и консултации в областта на БЗР.

Въз основа на данните от информационната система на Националната агенция за професионално образование и обучение в **Приложение 1** е представена информация за центровете за професионално обучение, които обучават кадри за икономическата дейност. Информацията съдържа името, седалището и адреса на управление на едноличния търговец или на юридическото лице, получили лицензията, наименование и адрес на центъра за професионално обучение или на центъра за информация и професионално ориентиране и предмет на лицензията – предлагани професии, специалности и квалификации.

Информацията в **Приложение 1** за Центровете за професионално обучение на територията на страната е представена по райони за планиране със съответните административни центрове, съгласно опис към приложението.

В **раздел VI. Социално осигуряване и застраховане** е посочена обработена информация за:

- законодателната рамка, свързана със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване. Посочени са нормативните актове, с които се регулират обществените отношения, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване, като предмет на изследването са:
  - обхват на лицата, които задължително се осигуряват за трудова злополука и професионална болест;
  - размер на осигурителната вноска;
  - осигурителни плащания – видове парични обезщетения;
  - други изисквания.

Представена е информация за размера на осигурителната вноска за трудова злополука и професионално заболяване за последните пет години – 2006 г.– 2010 г.

Въз основа данни от информационната система на Националния осигурителен институт за последните пет години (от 2006 г. до 2010 г. включително) е представена статистическа информация общо за страната и за икономическата дейност - в табличен и графичен вид за изплатените парични обезщетения и помощи от държавното обществено осигуряване по видове, както следва:

- трудова злополука по време на работа;
- трудова злополука на път за работа;
- професионална болест;
- изследване поради трудова злополука или професионална болест;
- санаторно-курортно лечение при трудова злополука или професионална болест.

- компетентните органи, с функции и отговорности, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване;

- законодателната рамка, свързана със задължителната застраховка за риска „трудова злополука" - посочени са нормативните документи, с които се регулират обществените отношения, свързани със задължителната застраховка за риска „трудова злополука".

Предмет на изследването са условията и редът, при които се осъществява застраховането, вкл.: икономическите дейности, в които работниците и служителите задължително следва да бъдат застраховани; застрахователните рискове; застрахователните обезщетения и др.

Представена е информация, в табличен и графичен вид, за размера на средния коефициент на трудовия травматизъм за страната за периода от 2007 г. до 2010 г. включително. Не е представена информация за 2006 г., защото нормативните актове, с които се урежда задължителната застраховка за риска „трудова злополука" са издадени през същата година и започват да се прилагат от 2007 г.

- компетентните органи, с функции и отговорности по задължителната застраховка за риска „трудова злополука".

Представени са застрахователите, които притежават разрешение за извършване на дейност по т.1 от Раздел II на Приложение №1 към Кодекса за застраховане, т.е. „злополука (включително производствени злополуки и професионални заболявания)". Посочени са и актуални адреси, вкл. internet и e-mail.

В **раздел VII. Условия на труд е осигурена актуална информация за условията на труд**, по показатели, както следва:

- трудова заетост;
- работно време;
- отпуски и почивки;

- рискове за здравето и безопасността на работещите: шум; вибрации; ниски и високи температури; химични и биологични агенти; прах; лъчения; стрес, ръчна работа с тежести; работа при болезнени пози, повтаряща се и монотонна работа;
- осигуряване на работно и униформено облекло, и ЛПС;
- медицинско обслужване, вкл. предварителни и периодични медицински прегледи;
- използване на информационните технологии в работата;
- работа с външни за предприятието лица;
- самостоятелност и контрол при изпълнение на основните трудови задължения;
- информиране и консултиране;
- дискриминация и насилие;
- работа и здраве - въздействието на работата върху здравето на работещия;
- удовлетвореност от условията на труд;
- работа и извън трудов живот.

Направено е сравнение на стойностите за икономическата дейност с тези за страната.

При набирането на вторична информация са използвани следните източници – Национален осигурителен институт, Националния статистически институт и Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“. Събирането и анализът на обективна информация са в основата на създаването на картината на условията на труд на равнище икономическа дейност. Чрез сравнение на данните за икономическата дейност и тези за икономиката като се извежда и обоснована спецификата на изследваната икономическа дейност.

Анализирано е състоянието на отделните елементи на условията на труд на ниво икономическа дейност като сравнени със състоянието за икономиката като цяло.

Набирането на субективна информация за състоянието на условията на труд е извършено чрез анкетно проучване на следните целеви групи респонденти: работодатели/ръководители и заети.

Целевите групи отразяват участниците в производствения процес във всяка една фирма/организация. Съответно те са и основните страни при изработването и прилагането на системите на условията на труд във фирмата. Набраната информация от тези целеви групи служи за изработването на „картината” на условията на труд за икономическата дейност. Разработеният и приложен към доклада основен въпросник за заети лица съдържа въпроси, които отговарят на приетите и операционализирани индикатори. За групата на ръководителите на икономически организации е разработен специален въпросник, който е приложен към доклада, и който съдържа въпроси, които отговарят на приетите и операционализирани индикатори от изследването. Въпросите към ръководителите отразяват спецификата на тяхната позиция и произтичащите от това отговорности и нормативно регламентирани действия.

За представената информация в Раздел VII и направените изводи отговорност носи екипът на изпълнителя и членовете на Консултативните групи не са обвързани с тях.

Трябва да се има предвид, че изводите отразяват субективната оценка на съответните респонденти, а не обективни факти. Следователно крайният резултат е оценка на удовлетвореността на заетите от отделните елементи на условията на труда в отделните сектори, както и вижданията на работодателите/ръководителите за тях и тяхното развитие.

Раздел VIII. Трудов травматизъм съдържа данни от информационната система за трудовите злополуки на Националния осигурителен институт през последните пет години (от 2006 г. до 2010 г. включително). Представена е информация за броя, разпределението и показателите на трудовите злополуки за страната, както следва:

- общо за всички икономически дейности;
- разпределение на трудовите злополуки по следните класификации на Статистическа система „Трудови злополуки" на Националния осигурителен институт за страната и за икономическата дейност:
  - „Големина на предприятието (осигурител)", според средносписъчния брой на осигурените лица;
  - „Статус в заетостта";
  - „Общ трудов стаж";
  - „Стаж по професията";
  - „Правоспособност";
  - „Възраст" по възрастови групи от 15 до 24 г., от 25 до 34 г., от 35 до 44 г., от 45 до 54 г., от 55 до 64 г., 65 г. и повече;
  - „Пол";
  - „Време на злополуката" – ден от седмицата;
  - „Време на злополуката" - спрямо установеното работно време;
  - „Място на злополуката";
  - „Работно място";
  - „Вид работа";
  - „Специфично физическо действие";
  - „Материален фактор на специфичното физическо действие";
  - „Отклонение";
  - „Материален фактор на отклонението";
  - „Начин на увреждане";
  - „Материален фактор, причинил увреждането";
  - „Вид на увреждането";
  - „Последици от трудовата злополука".

Посочената информацията е групирана по следните показатели:

- общ брой и по чл. 55, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване (КСО);
- трудови злополуки предизвикали: смърт (брой, общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО), инвалидност (общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО);
- загубени календарни дни от трудови злополуки (брой, общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО);
- коефициент на честота (Кч) - общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО;
- коефициент на тежест (Кт) - общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Цялата статистическа информация е представена в табличен и графичен вид (отделни таблици и графики за всеки от изброените показатели). Направен е анализ на информацията, очертани са ключови тенденции и са предложени сравнения между данните за бранша и за икономическата дейност.

В **раздел IX. Технически правила, ръководства и други програми и дейности за насърчаване на БЗР** е представена информация за сертифицираните по OHSAS 18001 организации в икономическата дейност, която е получена от социалните партньори, регистъра на Клуб 9000, интернет страниците на организациите.

В същия раздел се съдържа и информация за кодекси за добра практика, ръководства, помагала, технически правила и др. материали, приложими на национално ниво и конкретно за икономическата дейност. Представена е информация за проекти по програмите на структурни фондове, по меморандуми и споразумения между отделни държави, проекти за взаимно сътрудничество и др., както и информационни кампании, тематични конференции, медийни инициативи и др., изпълнени през последните 5 (пет) години конкретно за икономическата дейност.

Информацията е предоставена от социалните партньори, техните интернет страници, интернет страниците на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“, на Европейската агенция по безопасност и здраве при работа, интернет страниците на конкретните проекти и др.

На етап 2 данните за икономическата дейност данните, събрани на етап 1, са систематизирани и проверени, че са пълни, актуални и непротиворечащи си.

Международно признат външен експерт е дал положителна оценка на резултатите от анализа на приложимата нормативна база в областта на БЗР за икономическата дейност.

На етап 3 са проведени срещи с Възложителя, на които е получен Профила по БЗР на национално ниво (общ профил) и информацията от него е инкорпорирана в Профила по БЗР за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти“.

Последният етап от разработката е подготвянето на окончателен вариант на Профила по БЗР, който получил одобрението на национално представените организации на работниците и служителите и на работодателите в сектора.

Профилът по БЗР за икономическата дейност е съгласуван и одобрен от всички национално представени организации на работниците и служителите и на работодателите в сектора:

В ОБОБЩЕНИЕ могат да се направят следните изводи и препоръки за състоянието на сектора и дейностите по БЗР:

Данните за икономическа дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти“ показват, че тя съставлява 0,41% от брутната добавена стойност за страната и приема 0,12% от преките чуждестранни инвестиции, както и 0,4-0,5% от разходите за дълготрайни материални активи. Предприятията представляват 0,02% от предприятията в цялата страна. Характерно за предприятията от икономическата дейност е, че броят на заетите в тях намалява като към 2010г. заетите в сектора са 0,23% от заетите в цялата страна. Заетите в сектора се отличават с по-висок образователен статус – 40,64% от заетите са с висше и 56,1% със средно образование. Характерна за бранша е и високата женска заетост – около 55,6% от всички заети в сектора.

Законодателна рамка в областта на БЗР

От направения анализ на законодателната рамка в областта на БЗР се налагат следните изводи и констатации:

- Законодателната рамка в областта на БЗР е съвременна, пълна и отговаря на достиженията на правото на Европейския съюз и конвенциите на МОТ.
- Наредба № 3 от 28.02.1987 г. за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците, издадена от министъра на народното здраве на основание чл. 287, ал. 1 КТ, обн., ДВ, бр. 16 от 1987 г., изм. и доп., бр. 65 от 1991 г., бр. 102 от 1994 г., бр. 78 от 2005 г. не съответства на съвременните индустриални отношения и нормативната база по БЗР.

Препоръчва се при въвеждане на ново законодателство и при усъвършенстването му да се постигне опростяване на нормативните изисквания, с цел по- добро прилагане без да се намалява постигнатата степен на защита за работещите.

Система по БЗР

Направеният анализ на системата по БЗР показва, че тя отговаря на съвременните индустриални отношения на национално ниво. Обхванати са всички области на законодателната рамка със съответните административни органи и органите на работодателските организации и организациите на работниците и служителите. Създаден е необходимият брой лаборатории за измерване факторите на работната среда и служби по трудова медицина, като е гарантирано качеството на тяхната дейност с регулациите на акредитацията и регистрацията пред компетентни държавни органи.

Механизми за осигуряване спазването на законодателството по БЗР

Органите с контролни функции в областта на БЗР разполагат с изградени и ефективно функциониращи структури и разполагат с необходимия организационен и институционален капацитет.

Координация и социално сътрудничество в областта на БЗР

В сектора няма подписани КТД, не са установени и други действащи съвети, комисии, бордове, комитети, споразумения или други механизми, създадени с цел осигуряване на консултации, координация и сътрудничество между всички участници в управлението на БЗР конкретно за икономическата дейност.
Необходимо е да се насочат допълнителни усилия за насърчаване на координацията и социалното сътрудничество в областта на БЗР.

Обучение, информиране и консултиране

Направеният анализ показва, че обществените отношения, свързани с осигуряването на професионално образование и обучение и по правилата за осигуряване на БЗР са регулирани добре. Обучението по БЗР се осъществява по общите учебни планове и програми за професионално образование и обучение, и придобиване на степен на професионална квалификация по професии от професионални направления от Списъка на професиите за професионално образование и обучение. Въпросите, свързани с осигуряването на безопасни и здравословни условия на труд са част от учебното съдържание по предметите от задължителната професионална подготовка (обща, отраслова и специфична) за професиите от Списъка.

Социално осигуряване и застраховане

Анализът на системата за социално осигуряване и застраховане показва, че тя е структурирана и работи добре.

Условия на труд

Производството на лекарствени вещества и продукти има специфична индустриална характеристика. Лекарствените продукти са силно регулирани, стандартизирани и контролирани стоки от Агенциите по лекарствата, които използват общи качествени стандарти. Всички български фармацевтични производства са GMP сертифицирани и произвеждат определени медикаменти за реномирани международни компании.Самите GMP стандарти поставят високи изисквания към качеството на работната среда, а оттам и към условията на труд.

Местните фармацевтични производители към края на 2010 г. са 48, с преобладаващ дял на малките фирми, докато големите предприятия с над 250 заети са не повече от 10 или около 20% от всички предприятия в сектора. Българската индустрия за лекарствени средства и продукти се развива добре през последните 5 години и има стабилен ръст в рамките на 10% годишно. Зад това обаче стоят малки обеми в сравнение със средните стойности в ЕС. Индустрията е силно зависима от експортните си възможности.

Над 2/3 от работодателите в сектора разбират значението на условията на труда за успешния бизнес, защото един ограничен бизнес, който не отговаря на стандартите и не може да работи ефективно, в крайна сметка отпада от пазара поради ниска конкурентоспособност.

Високите изисквания за качество на производствения цикъл от суровината до готовите

лекарствени форми няма само позитивни страни. В икономическата дейност се работи с активни химически субстанции и агенти. Организацията на производствения процес, особено с изискванията за чистота и стерилност, налагат оформянето на така наречените „чисти стаи” с различен клас на чистота, което тежко се понася от работещите. Освен това трудът е силно индивидуализиран.

В приблизително 20% от предприятията има синдикални организации, но общата им характерна черта, е че трудно биха били определени като „влиятелни”. Основният проблем е липсата на работещи системи за социален диалог.

Близо 25% от предприятията в икономическата дейност са обвързани чрез производствени или търговски връзки с чуждестранни фирми. Почти всички големи компании работят по европейски проекти, преди всичко по програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика”.

В не повече от 10% от предприятията съществуват непреодолими препятствия пред подобряването на условията на труда. Пак толкова са тези, които са засегнати от икономическата криза. Не повече от 10% са и предприятията, които нямат капацитет да осъществяват проекти, финансирани от Европейските структурни фондове.

Трудов травматизъм

През анализирания период (2006 г. – 2010 г.) трудовите злополуки в сектора намаляват с 20%, но се характеризират с високи коефициенти на честота и тежест. През последните два години е регистриран по един смъртен случай. Висок е делът на злополуките с жени (70,6%). Преобладават болнични между 1 месеца и 3 месеца.

Технически правила, ръководства и други програми и дейности за насърчаване на БЗР

Направеният анализ показва, че е необходимо да се насочат усилията за разработване на кодекси за добра практика, ръководства, помагала, технически правила и др. материали, които да се разпространяват безплатно и да могат да се прилагат за изпълнение на нормативни изисквания или на доброволна основа за гарантиране на безопасността и здравето при работа.

Приложение № 1 на Профил по БЗР за икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

Центрове за професионално обучение [31](ЦПО),
лицензирани от Националната агенция за професионално образование и обучение
(Информацията е актуална към 14.11.2012г.)

ОПИС

№	Район за планиране със съответните административни области	№ по ред
1.	**Югозападен район за планиране**	
	1.1. Област София и Софийска област	1, 2, 5, 7, 8, 11, 12, 13
	1.2. Област Кюстендил	-
	1.3. Област Благоевград	-
	1.4. Област Перник	-
2.	**Южен Централен район за планиране**	
	2.1.Област Пазарджик	-
	2.2.Област Пловдив	6, 9
	2.3.Област Смолян	10
	2.4.Област Хасково	-
	2.5.Област Кърджали	-
3.	**Югоизточен район за планиране**	
	3.1.Област Стара Загора	-
	3.2.Област Сливен	-
	3.3.Област Ямбол	-
	3.4.Област Бургас	-
4.	**Северозападен район за планиране**	
	4.1.Област Видин	-
	4.2.Област Враца	-
	4.3.Област Монтана	-
	4.4.Област Плевен	3
	4.5.Област Ловеч	-

5.	**Северен Централен район за планиране**	
	5.1.Област Велико Търново	-
	5.2.Област Габрово	-
	5.3.Област Русе	-
	5.4. Област Разград	4
	5.5.Област Силистра	-
6.	**Североизточен район за планиране**	
	6.1.Област Варна	-
	6.2.Област Добрич	-
	6.3.Област Търговище	-
	6.4.Област Шумен	-

Центрове за професионално обучение [31](ЦПО),
лицензирани от Националната агенция за професионално образование и обучение
(Информацията е актуална към 14.11.2012г.)

Икономическа дейност "Производство на лекарствени вещества и продукти"

№	Наименование на ЦПО	Седалище и адрес на управление	Предлагани квалификации	Предлагани професии[32] и специалности
1	2	3	4	5
1	Център за професионално обучение към Професионална гимназия по техника и мениджмънт "Христо Ботев", гр. Ботевград Лицензия № 200712464 протокол № 08/ 19.09.2007 г.	Гр. Ботевград 2140 Област: София Адрес: ул. "Свобода" № 18 Тел. 072366646 e-mail: pgtm_botevgrad@mail.bg Лице за контакти: Добрин Христов	Втора степен на професионална квалификация	**Професия „Химик - оператор", код 524060** *Специалност* „Технология на полимерите", код 5240606-втора степен на професионална квалификация.
2	Център за професионално обучение към "РОСЕН - 85" ООД, гр. София Лицензия № 200912721 протокол № 03/ 18.02.2009 г.	Гр. София 1510 Адрес: ул. "Въстанник" № 8 Тел. 028409129, 028407762 e-mail: rossen@anetbg.net Лице за контакти: Таня Георгиева	Трета степен на професионална квалификация	**Професия „Химик - технолог", код 524010** *Специалност* „Технология на полимерите", код 5240106-трета степен на професионална квалификация.
3	Център за професионално обучение към Сдружение с нестопанска цел "Научно технологичен съюз - Плевен" Лицензия № 200712487 протокол № 10/ 24.10.2007 г.	Гр. Плевен 5800 Адрес: л. "Генерал Ганецки" № 88А , Тел. 0878720208 e-mail: boteva7@mail.bg Лица за контакти: Росица Ботева, Ив. Любенова	Трета степен на професионална квалификация	**Професия "Химик - технолог ", код 524010** *Специалност* "Технология на целулозата, хартията и опаковките", код 5240109-трета степен на професионална квалификация.
4	Център за професионално обучение към ЕТ "ПЕВИК	Гр. Разград, пк 7200 Област Разград	Втора степен на професионална	**Професия "Химик - оператор", код 524060**

	ВАЯН – Виктория Георгиева", гр. Разград Лицензия № 200312103 протокол № 18/ 03.12.2003 г.	Адрес ул. "Трапезица" № 8, ап. 2 Тел. 084 / 660 876; 0888 303 712 e-mail: pgeo@abv.bg Лице за контакти: Пейчо Георгиев	квалификация	*Специалност* "Технология на фармацевтични и парфюмерийно – козметични продукти", код 5240610 - втора степен на професионална квалификация
5	Център за професионално обучение към БЪЛГАРСКА АСОЦИАЦИЯ КАУЧУКОВА ПРОМИШЛЕНОСТ, гр. София, Лицензия № 200812566 протокол № 06/ 16.04.2008 г.	Гр. София 1000 Област: София град Адрес: район "Нови Искър", ул. "Промишлена зона" № 1 Тел. 9916635 e-mail: mimid67@mail.bg Лице за контакти Стоименка Димитрова	Втора степен на професионална квалификация	**Професия "Химик - оператор", код 524060** *Специалност*"Технология на полимерите", код 5240606- втора степен на професионална квалификация.
6	Център за професионално обучение към Професионална гимназия по хранителни технологии и техника , гр. Пловдив Лицензия № 200412181 протокол № 09/ 23.06.2004 г.	Гр.Пловдив 4003 Област Пловдив Адрес ул. "Васил Априлов" 156 тел. 032955018 e-mail: pghtt_plov@abv.bg Лице за контакти: инж.Костадинка Георгиева Кирова	Втора степен на професионална квалификация	**Професия „Химик - оператор", код 524060** *Специалност* „Технология на фармацевтични и парфюмерийно - козметични продукти", код 5240610- втора степен на професионална квалификация.
7	Център за професионално обучение към "ДЖИ ТИ АЙ - КОМПЮТРИ" ЕООД, гр. София Лицензия № 200712526 протокол № 01/ 09.01.2008 г.	Гр. София 1504 Адрес: ул. Николай Гогол № 1, партер, ап. 2 Тел. 0291828, 0888402575 e-mail: totzova@gti.bg Лице за контакти: Теодора Тоцова	Втора степен на професионална квалификация Трета степен на професионална квалификация	**Професия "Химик - технолог", код 524010** *Специалност*"Технология на целулозата, хартията и опаковките", код 5240109- трета степен на професионална квалификация.

				Професия “Химик - оператор”, код 524060 *Специалност*“Технология на целулозата, хартията и опаковките”, код 5240609- втора степен на професионална квалификация.
8	Център за професионално обучение към “Институт по целулоза и хартия” АД, гр. София, Лицензия № 200412203 протокол № 12/ 23.09.2004 г.	Гр. София 1528 Област София град Адрес ул. "Подпоручик Неделчо Бончев" 8, район "Искър Тел. 9732785, 9732807 e-mail: ppi@bgcatalog.com Лице за контакти: Красимир Савов	Втора степен на професионална квалификация Трета степен на професионална квалификация	**Професия “Химик - технолог”, код 524010** *Специалност*“Технология на целулозата, хартията и опаковките”, код 5240109 – трета степен на професионална квалификация. **Професия “Химик - оператор”, код 524060** *Специалност*“Технология на целулозата, хартията и опаковките”, код 5240609 – втора степен на професионална квалификация.
9	Център за професионално обучение към Сдружение с нестопанска цел “НАЦИОНАЛЕН ИНСТАЛАЦИОНЕН СЪЮЗ”, гр. Пловдив Лицензия № 200512291 протокол № 10/ 14.12.2005 г.	Гр. Пловдив 4000 Област Пловдив Адрес ул. "Иван Вазов" 25 Тел. 032625918 e-mail: nis@dir.bg Лице за контакти: инж. Станка Цанева	Втора степен на професионална квалификация	**Професия „Химик - оператор”, код 524060** *Специалност* „Технология на фармацевтични и парфюмерийно-козметични продукти”, код 5240610- втора степен на професионална квалификация;

10	Център за професионално обучение към Фондация „РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ЗНАНИЕ И СОЦИАЛНИ ДЕЙНОСТИ – АВИЦЕНА”, гр. Смолян, Лицензия № 201112909 Заповед № 461/20.07.2011г.	Гр. Смолян 4700, Област: Смолян Адрес: бул. „България” № 31, офис 2 Тел. 0893316049 e-mail: andreeva_sm@abv.bg Лице за контакти: Йорданка Андреева	Втора степен на професионална квалификация Трета степен на професионална квалификация	**Професия "Химик - технолог", код 524010** *Специалност* "Технология на полимерите", код 5240106- трета степен на професионална квалификация; **Професия "Химик - оператор", код 524060** *Специалност* "Технология на полимерите", код 5240606- втора степен на професионална квалификация.
11	Национален център за професионално обучение към Българската търговско промишлена палата, гр. София Лиценз № 200212019 протокол № 09/ 17.07.2002 година	Град: София Област: София Адрес: ул. "Княз Борис I" № 123" Статут: нов център тел. 029881315 e-mail: education@bcci.bg Лице за контакти: Петър Терзийски	Втора степен на професионална квалификация	**Професия “Химик-оператор”, код 524060** *Специалност* “Технология на неорганичните вещества”, код 5240601- втора степен на професиноална квалификация. *Специалност* “Технология на органичните вещества”, код 5240602- втора степен на професионална квалификация.
12	Център за професионално обучение към Федерация на научно-техническите съюзи в България, гр. София Лицензия № 200312074 протокол № 14/ 15.10.2003 г.	Гр. (с) София, пк 1000 Област София град Адрес ул. "Раковски" № 108 тел: 9893379, 088 822 436 e-mail: kvvo@fnts-bg.org Лице за контакти: Анна Попова	Втора степен на професионална квалификация Трета степен на професионална квалификация	**Професия “Химик-оператор, код 524060**, *Специалност*“Технология на полимерите”, код 5240606- втора степен на професионална квалификация; *Специалност*“Технология на фармацевтични и парфюмерийно-козметични продукти”, код 5240610- втора степен на професионална квалификация.

				Професия “Химик - технолог”, код 524010 *Специалност* “Апретура, багрене, печатане и химическо чистене”, код 5240112- трета степен на професионална квалификация. **Професия “Химик-оператор”, код 524060** *Специалност* “Апретура, багрене, печатане и химическо чистене” , код 5240612- втора степен на професионална квалификация.
13	Център за професионално обучение към “Висша школа за подготовка на персонал за взривни работи” ЕООД, гр. София, Лицензия № 201212986 Заповед № 516/25.06.2012 г.	Гр. София 1504 Област: София Адрес: бул. „Янко Сакъзов“ № 88 Тел. 029440898; 0887213192 e-mail: sit_62@abv.bg Лице за контакти: Светлана Стоименова	Втора степен на професионална квалификация Трета степен на професионална квалификация	**Професия „Химик-технолог“, код 524010** *Специалност* „Технология на неорганичните вещества“, код 5240101- трета степен на професионална квалификация. **Професия „Химик - оператор“, код 524060** *Специалност*„Технология на неорганичните вещества“, код 5240601- втора степен на професионална квалификация.

Съдържание

Съдържание 6
УВОД 12
1. Икономическо състояние на страната 12
1.1. Брутен вътрешен продукт 12
1.2. Брутна добавена стойност 16
1.3. Инвестиции (чуждестранни преки инвестиции и разходи за придобиване на дълготрайни материални активи) 17
1.4. Брой на предприятията - общо и по групи, според броя на заетите лица 23
1.5. Производителност на труда 24
2. Демографско състояние 27
3. Професионално ниво и квалификация на работната сила 31
I. ЗАКОНОДАТЕЛНА РАМКА В ОБЛАСТТА НА БЗР 33
1. Стратегически документи 33
1.1. Стратегия за безопасност и здраве при работа 2008 – 2012 г. 33
1.2. Национална програма по безопасност и здраве при работа 33
2. Нормативни актове в областта на БЗР с общо приложение 34
2.1. Закони и кодекси 34
2.2. Постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове по т. 2.1. 55
3. Нормативни актове от други области на националното законодателство, които уреждат и въпроси, свързани с БЗР 83
3.1. Закони 83
3.2. Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове по т. 3.1. 102
4. Съответствие на законодателната рамка с международните стандарти. 147
4.1 Таблица на съответствие на националното законодателство с правото на ЕИО 147
4.2 Сравнителен анализ на Конвенциите на Международната организация по труда, ратифицирани от Р. България и нормативните актове от националното законодателство в областта на БЗР 158
II. СИСТЕМА ПО БЕЗОПАСНОСТ И ЗДАРВЕ ПРИ РАБОТА 173
1. Компетентни органи, с функции и отговорности в областта на БЗР 173
1.1. Министерският съвет 173
1.2. Министърът на труда и социалната политика 173

1.3. Министърът на здравеопазването 175
1.4. Министърът на регионалното развитие и благоустройството: 184
1.5. Министърът на икономиката, енергетиката и туризма: 188
1.6. Министърът на транспорта, информационните технологии и съобщенията:....190
1.7. Министърът на вътрешните работи: 199
1.8. Министърът на земеделието и храните: 200
1.9. Министърът на околната среда и водите: 203
1.10. Министърът на отбраната.....206
1.11. Държавната агенция за метрологичен и технически надзор (ДАМТН) 206
1.12. Агенция за ядрено регулиране 208
1.13. Национален осигурителен институт (НОИ) 209
2. Компетентни органи с контролни функции в областта на БЗР. 212
2.1. Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда”: 212
2.2. Държавната агенция за метрологичен и технически надзор осъществява: 213
2.3. Агенция за ядрено регулиране 213
2.4. Дирекцията за национален строителен контрол към министъра на регионалното развитие и благоустройството: 213
2.5. Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” на Министерството на вътрешните работи 214
2.6. Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните..214
2.7. Министерството на икономиката, енергетиката и туризма 215
2.8. Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията.....215
2.9. Министерство на околната среда и водите 216
2.10. Министерство на отбраната 216
2.11. Министерство на здравеопазването 216
2.12. Национална агенция за приходите 217
2.13. Национален осигурителен институт.....217
3. Организации на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище 217
3.1. Организации на работодателите.....217
3.2. Организации на работниците и служителите.....238
4. Други организации с функции в областта на БЗР 259
4.1. Лаборатории за измерване факторите на раборната среда и органи за контрол 259
4.2. Служби по трудова медицина.....272

III. МЕХАНИЗМИ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ СПАЗВАНЕТО НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ПО БЗР 279
1. Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда” 280
2. Държавната агенция за метрологичен и технически надзор 280
3. Агенция за ядрено регулиране 281
4. Дирекцията за национален строителен контрол към министъра на регионалното развитие и благоустройството: 282
5. Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” на Министерството на вътрешните работи 282
6. Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните 284
7. Министерството на икономиката, енергетиката и туризма 285
8. Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията 286
9. Министерство на околната среда и водите 289
10. Министерство на отбраната 290
11. Министерство на здравеопазването 290
12. Национална агенция за приходите 291
13. Национален осигурителен институт 291
IV. КООРДИНАЦИЯ И СОЦИАЛНО СЪТРУДНИЧЕСТВО 292
1. Икономически и социален съвет (ИСС) 292
1.1. Функции и дейност на ИСС 292
1.2. Състав на ИСС 293
1.3. Органи на управление на ИСС 293
1.4. Организация на дейността 295
2. Национален съвет за тристранно сътрудничество (НСТС) 295
2.1. Функции и задачи на НСТС 296
2.2. Състав на НСТС: 296
2.3. Органи на управление на НСТС. 296
2.4. Организация на дейността. 296
3. Национален съвет за по условия на труд (НСУТ) 298
3.1. Функции и задачи на НСУТ 298
3.2. Състав на НСУТ: 299
3.3. Органи на управление на НСУТ 299
3.4. Организация на дейността 300
V. ОБУЧЕНИЕ, ИНФОРМИРАНЕ И КОНСУЛТИРАНЕ 301

1. Законодателната рамка за осигуряване на професионално образование и обучение, и обучение по правилата за осигуряване на БЗР 301
1.1. Закон за народната просвета (ЗНП) 301
1.2. Закон за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план (ЗСООМУП) 303
1.3. Закон за професионалното образование и обучение (ЗПОО) 305
1.4. Закон за признаване на професионални квалификации (ЗППК) 315
1.5. Правилници и наредби 315
2. Системата на професионалното образование и обучение, и по правилата за осигуряване на БЗР 323
2.1. Държавни институции на национално ниво 324
2.2. Държавни институции на регионални ниво 326
2.3. Организациите на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище 327
VI. СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ И ЗАСТРАХОВАНЕ 329
1. Законодателната рамка, свързана със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване. 329
1.1. Задължително осигурени лица за трудова злополука и професионална болест: 329
1.2. Размер на осигурителната вноска 330
1.3. Осигурителни плащания – видове парични обезщетения 330
1.4. Други изисквания 333
1.5. Размер на осигурителната вноска за трудова злополука и професионално заболяване за 2006 год. – 2011 год. 334
1.6. Изплатени парични обезщетения и помощи от ДОО (2006 г. – 2010 г.) 349
1.7. Компетентни органи с функции и отговорности, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионална болест 349
2. Законодателната рамка, свързана със задължителната застраховка за риска „трудова злополука” 350
2.1. Обхват на застраховането за риска „трудова злополука” 350
2.2. Покрити застрахователни рискове и застрахователни суми 351
2.3. Застрахователни обезщетения 351
2.4. Компетентни органи, с функции и отговорности по задължителната застраховка за риска „трудова злополука” 361
VII. УСЛОВИЯ НА ТРУД 365
1. Трудова заетост 365
1.1. Видове трудови отношения 365

1.2. Трудов стаж 368
1.3. Извършване на допълнителен труд 371
2. Работно време 376
2.1. Нормална продължителност на работното време 377
2.2. Полагане на труд повече от 40 часа седмично 379
2.3. Полагане на труд по-малко от 40 часа седмично 387
2.4. Работа през почивните дни събота и неделя 391
3. Отпуски и почивки 398
3.1. Платен годишен отпуск 398
3.2. Разпределение на работното време 399
3.3. Режими на работа и почивка 402
3.4. Обособени кътове за почивка 402
4. Рискове за здравето и безопасността на работещите 403
3.2 Физически рискове (шум, вибрации; ниски и високи температури; химични и биологични агенти; прах; лъчения) 403
3.3 Ергономични рискове (ръчна работа с тежести; работа при болезнени пози, повтаряща се и монотонна работа) 405
3.4 Стресът на работното място 417
5. Осигуряване на работно и униформено облекло и ЛПС 418
6. Медицинско обслужване 419
7. Използване на информационните технологии в работата 421
8. Работа с външни за предприятието лица 424
9. Самостоятелност и контрол при изпълнение на основните трудови задължения 427
10. Информиране и консултиране 431
11. Дискриминация и насилие 436
12. Работа и здраве 437
13. Удовлетвореност от условията на труд 440
14. Работа и извън трудов живот 454
VIII. ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ 462
1. Брой и показатели на трудовите злополуки – общо за страната 462
1.1. Трудови злополуки: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО. 462
1.2. Трудови злополуки, предизвикали смърт: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО. 462
1.3. Трудови злополуки, предизвикали инвалидност: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО. 463

1.4. Загубени календарни дни от трудови злополуки: общ брой и по чл. 55, ал. 1 от КСО. 463
1.5. Коефициент на честота: общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО. 464
1.6. Коефициент на тежест: общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО.....464
2. Разпределение на трудовите злополуки по класификации на статистическата система „Трудови злополуки” (ССТЗ) на НОИ.....465
2.1. Класификация „Големина на предприятието (осигурител)” 465
2.2. Класификация „Статус в заетостта”.....468
2.3. Класификация „Общ трудов стаж” / „Стаж по професията”.....470
2.4. Класификация „Правоспособност” 472
2.5. Класификация „Възраст”.....472
2.6. Класификация „Пол” 474
2.7. Класификация „Време на злополуката”.....474
2.8. Класификация „Място на злополуката” 476
2.9. Класификация „Работно място” 480
2.10. Класификация „Вид работа” 481
2.11. Класификация „Специфично физическо действие” 483
2.12. Класификация „Отклонение”.....485
2.13. Класификация „Начин на увреждане” 488
2.14. Класификация „Вид на увреждането”.....490
2.15. Класификация „Материален фактор”.....492
2.16. Класификация „Вид злополука (по КСО)” 500
2.17. Класификация „Последици от трудовата злополука” 500
IX. ТЕХНИЧЕСКИ ПРАВИЛА, РЪКОВОДСТВА И ДРУГИ ПРОГРАМИ И ДЕЙНОСТИ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА БЗР.....504
ЗАКЛЮЧЕНИЕ 506

УВОД

Икономическо състояние на страната

Брутен вътрешен продукт

След години (1995 – 2008) на макроикономическа стабилизация (ниско равнище на инфлация, балансиран бюджетен дефицит, нарастващи чуждестранни инвестиции и др.) и устойчив икономически растеж, българската икономика навлиза в труден период. Анализът и оценките на данните за Брутния вътрешен продукт представят състоянието и тенденциите в развитието на икономиката и са индикатор за определяне на икономическата политика на макроравнище.

При проследяване на динамиката на БВП за периода 1995 г. - 2011 г. се установява, че след значителното ускоряване на икономическия растеж през 2000 г. - 5.4%, и относителното му задържане на ниво над 6.0% за периода 2004 - 2008 г., през 2009 г. в резултат на икономическата криза тази тенденция е преустановена. Основен двигател на растежа са крайното потребление и инвестициите в основен капитал, които са подпомогнати от значителното повишаване на кредитната активност на търговските банки и увеличаването на разполагаемия доход на домакинствата вследствие на нарастването на средната работна заплата. Съществено значение за развитието на икономиката до 2008 г. има и инвестиционната активност на предприятията, която води до над 50% нарастване на инвестициите в основен капитал, в реално изражение спрямо 2005 г. и достигането им до дял от 33.6% от БВП през 2008 г.

Отражението на световната икономическа криза върху българската икономика започва да се усеща още през последното тримесечие на 2008 г., когато се отчита забавяне на реалния растеж на БВП. Кризата се изразява, както в свиването на външното търсене на продукцията на българските износители, спада в международните цени на основни износни стоки, така и в намаляването на кредитната активност на банките и резкия спад на чуждестранните инвестиции в нашата икономика. Реално икономика регистрира в началото на 2009 г. първия си отрицателен растеж спрямо предходната година. След като влиянието на кризата първоначално се проявява по линия на свиване на външното търсене и съществен спад на чуждестранните инвестиции в страната спрямо периода преди началото на кризата, постепенно е засегнато и вътрешното търсене, което води до намаление на БВП с почти 5% през 2009 г. Всички икономически сектори допринасят за спада в БВП, но с най-голям принос е индустрията, която първа почувства негативния ефект от кризата. Намалението на добавената стойност в индустриалния сектор през 2009 г. е със 7,8% по-малко в сравнение с 2008 год. Сред индустриалните отрасли, промишлеността е най-силно засегната от кризата, като добавената й стойност започна да отбелязва спад още от третото тримесечие на 2008 г. Основните причини за негативното развитие на сектора са намалялото външно търсене, както и по-ниските международни цени на суровините. През последните месеци на 2009 г. се наблюдава и значително свиване на вътрешното търсене, като годишният спад на оборота на предприятията на вътрешния пазар достига стойност от -25.6% през октомври.

Свиването на стопанската активност в българската икономика, наблюдавано от началото на 2009 г. продължава и през първата половина на 2010 г., но със значително по-бавни темпове на изменение. През третото и четвъртото тримесечие на 2010 г. икономиката повишава равнището на производство от 2009 г. Произведеният брутен вътрешен продукт в страната през 2010 г., изчислен по текущи цени, е 70 511 млн. лева., т.е. отчита се растеж 3,1% спрямо 2009 г. През първата половина на 2010 г. вътрешното търсене остава свито, докато възстановяването на дейността на основните търговски партньори на страната се отразява положително на износа и през третото и четвъртото тримесечие той е водещ фактор за отчетения икономически растеж.

По предварителни данни произведеният БВП в страната през 2011 г. е 75 265 млн. лв., т.е. текущият обем надвишава с 4 754 млн. лв. създадения БВП през 2010 г. По отношение на структурата на крайното използване на брутния вътрешен продукт тенденцията на висок относителен дял на крайното потребление се запазва и през 2011 г. - 76.3%. Крайното потребление реално намалява с 0.3%, като по отношение на неговите елементи се наблюдава реалното нарастване на разходите на НТОД - с 6.8%, и на разходите на правителството за индивидуално потребление - с 3.0%. Останалите елементи от крайното потребление бележат спад.

Брутен вътрешен продукт - Разходи за крайно използване - национално ниво, текущи цени[73]

(млн.лв.)

Година	Брутен вътрешен продукт	Крайно потребление						Бруто капиталообразуване			Износ на стоки и услуги			Внос на стоки и услуги			Статистическа разлика
		общо	индивидуално потребление	на домакинствата	на НТО, обслужващи домакинствата	индивидуално потребление на правителството	колективно	общо	бруто образуване на основен капитал	изменение на запасите	общо	стоки	услуги	общо	стоки	услуги	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1995	**878**	722	651	572	3	76	71	138	134	4	456	360	96	438	352	86	0
1996	**1 581**	1 398	1 292	1 175	6	111	105	143	238	-95	939	747	192	898	670	228	0
1997	**16 909**	14 290	13 229	11 993	60	1 177	1 061	1 727	1 919	-191	9 922	7 656	2 267	9 031	7 054	1 978	0
1998[74]	**22 992**	18 888	16 906	14 937	80	1 889	1 982	3 871	3 006	865	13 587	10 422	3 165	13 354	10 881	2 474	0
1999	**24 309**	21 110	18 861	16 683	94	2 084	2 249	4 316	3 654	662	13 609	10 308	3 301	14 726	12 008	2 718	0
2000	**27 399**	23 935	20 985	18 620	110	2 256	2 949	4 926	4 325	602	13 826	9 195	4 631	15 288	11 707	3 581	0
2001	**30 299**	27 022	24 025	21 181	131	2 713	2 997	6 132	5 537	595	14 762	10 004	4 758	17 617	13 492	4 125	0
2002	**33 189**	29 342	26 094	22 934	139	3 021	3 248	6 532	6 060	472	15 746	10 938	4 808	18 431	14 622	3 809	0
2003	**35 812**	31 935	28 283	24 641	169	3 473	3 652	7 576	6 807	769	17 378	12 031	5 347	21 078	16 788	4 290	0
2004	**39 824**	35 330	31 261	27 425	184	3 653	4 068	9 058	8 109	949	20 681	14 285	6 396	25 245	20 076	5 169	0
2005[75]	**45 484**	39 816	35 290	31 309	175	3 806	4 526	12 532	11 711	820	18 438	10 256	8 181	25 301	21 258	4 043	0
2006	**51 783**	44 247	39 247	34 762	177	4 308	5 000	16 644	14 297	2 346	31 696	23 493	8 203	40 803	34 395	6 408	0
2007	**60 185**	51 532	46 112	41 301	207	4 604	5 420	20 519	17 264	3 255	35 790	26 427	9 363	47 656	40 624	7 032	0
2008	**69 295**	57 496	51 277	45 766	232	5 279	6 219	26 015	23 283	2 732	40 342	29 736	10 606	54 557	46 581	7 976	0
2009	**68 322**	54 293	48 264	42 942	213	5 108	6 030	20 063	19 724	339	32 458	22 882	9 576	38 493	31 066	7 427	0
2010	**70 511**	55 709	49 918	43 990	272	5 655	5 791	16 138	16 077	61	40 481	30 435	10 046	41 817	35 878	5 939	0
2011[76]	**75 265**	57 392	51 636	45 386	303	5 947	5 756	17 364	15 743	1 621	50 061	39 560	10 501	49 552	43 422	6 130	0

Колона 2 = 3 + 9 + 12 - 15 + 18; Колона 3 = 4 + 8; Колона 4 = 5 + 6 + 7; Колона 9 = 10 + 11; Колона 12 = 13 + 14; Колона 15 = 16 + 17

[73] Източник: НСИ

[74] Данните до 1998 г. са преизчислени в от BGL в BGN (1000 BGL = 1 BGN). BGL - за стойности преди деноминацията от 1999 г. BGN - за стойности след деноминацията от 1999 г.

[75] Данните за 2005 г. са ревизирани съгласно методологията на таблица “Ресурс Използване”

[76] Предварителни данни

БВП - Производствен метод - национално ниво. Динамичен ред, текущи цени (млн. лв.)[77]

Икономически сектори и групировки по икономически дейности	Брутна добавена стойност по текущи цени																
	1995	1996	1997	1998[78]	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005[79]	2006	2007	2008	2009	2010	2011[80]
Селско, горско и рибно стопанство	115	204	3 804	3 475	3 177	3 029	3 235	3 251	3 248	3 387	3 254	3 113	2 824	4 132	2 841	2 976	3 637
Добивна промишленост; преработваща промишленост; производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	183	281	3 597	4 640	4 314	5 092	5 886	6 595	7 215	7 633	8 859	10 295	12 295	12 601	12 983	13 540	15 979
Строителство	39	60	452	999	1 193	1 212	1 391	1 448	1 509	1 704	2 385	3 084	4 100	5 386	5 411	4 341	4 210
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство	146	297	3 011	3 844	4 307	5 012	5 669	6 282	6 912	7 668	8 431	10 320	10 837	11 982	11 740	12 757	12 832
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	21	42	340	501	569	749	991	1 252	1 320	1 550	1 451	1 628	1 884	3 464	3 375	3 445	3 608
Финансови и застрахователни дейности	40	84	573	876	433	582	793	956	1 322	1 557	2 343	2 401	3 815	3 721	4 169	4 889	5 243
Операции с недвижими имоти	15	30	206	318	3 076	3 175	3 367	3 691	3 583	3 701	3 888	4 321	4 814	5 181	5 520	5 936	6 083
Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности	121	248	1 832	2 721	859	985	1 191	1 308	1 219	1 376	1 587	1 911	2 515	2 653	3 256	3 294	3 573
Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална работа	89	134	1 249	2 496	3 296	3 801	3 780	4 354	4 433	4 845	5 675	5 620	6 549	7 136	7 724	7 885	8 111
Култура, спорт и развлечения; други дейности; дейности на домакинства като работодатели; недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление; дейности на екстериториални организации и служби	13	20	184	355	286	345	299	322	359	459	623	731	941	1 477	1 676	1 653	1 556
Общо за икономиката	**780**	**1 400**	**15 248**	**20 226**	**21 509**	**23 983**	**26 602**	**29 459**	**31 119**	**33 881**	**38 494**	**43 424**	**50 575**	**57 733**	**58 695**	**60 716**	**64 831**
Корективи (Данъци минус субсидии върху продуктите)	98	182	1 660	2 766	2 800	3 416	3 697	3 730	4 693	5 943	6 989	8 359	9 610	11 562	9 626	9 795	10 435
БРУТЕН ВЪТРЕШЕН ПРОДУКТ	**878**	**1 581**	**16 909**	**22 992**	**24 309**	**27 399**	**30 299**	**33 189**	**35 812**	**39 824**	**45 484**	**51 783**	**60 185**	**69 295**	**68 322**	**70 511**	**75**

[77] Източник: НСИ
[78] Данните до 1998 г. са преизчислени в от BGL в BGN (1000 BGL = 1 BGN). BGL - за стойности преди деноминацията от 1999 г. BGN - за стойности след деноминацията от 1999 г.
[79] Данните за 2005 г. са ревизирани съгласно методологията на таблица “Ресурс Използване”
[80] Предварителни данни

Брутна добавена стойност

БВП по производствения метод се изчислява като сума от **брутната добавена стойност (БДС)** по базисни цени общо за икономиката и корективите, които включват нето данъци върху продуктите (данъци минус субсидии), данък добавена стойност и мита върху вноса. От своя страна брутната добавена стойност представлява балансираща статия в сметка „Производство" и характеризира резултата от производствения процес - брутна продукция, и изразходваните в този процес стоки и услуги - междинно потребление.

Брутната продукция (базисни цени) е стойността на произведените стоки и услуги в резултат на производствената дейност на единиците резиденти през съответния период.

Междинното потребление включва стойността на всички стоки и услуги, трансформирани или изцяло изразходвани в процеса на производство през съответния период, с изключение на потреблението на дълготрайните активи, отчетено като потребление на основен капитал (амортизация).

Принципно двата показателя могат да се разглеждат в тясна връзка, като БВП се изчислява като сума от потреблението (частно и държавно), инвестициите (в основен капитал и запаси) и нетния износ (износ минус внос).

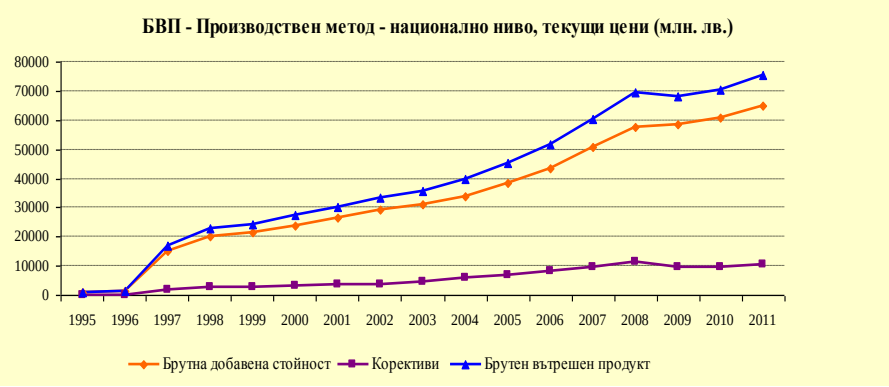

За периода до 2007 г. основен принос за растежа на БДС има най-големият икономически сектор - услугите, който осигурява над 70% от растежа на общата добавена стойност. Финансите и търговията са най-динамичните отрасли от този сектор през разглеждания период. Нарастването на финансовото посредничество се определя от високата кредитна активност на търговските банки и задълбочаването на финансовото посредничество, а при търговията то се дължи основно на повишената покупателна способност на населението. От 2005 г. темпът на нарастване на индустрията се ускорява, като достига 14% през 2007 г. Строителството е сред най-бързо развиващите се сектори на икономиката, като през последните четири години растежът на добавената стойност е над 10% и постепенно се ускорява до 16.9% през 2007 г. Голямото търсене на недвижима собственост е сред основните причини за динамичното развитие и на строителството. Промишлеността също допринася положително за растежа на добавената стойност. Основен двигател на растежа през периода 2004 – 2007 г. са продажбите за износ, които увеличават дела си в общите продажби с около 3 процентни пункта, като нараства делът на продажбите и на

вътрешния пазар. Това се дължи най-вече на по-ниския износ на метали и горива, повлиян от световната ценова динамика. През разглеждания период селското стопанство има отрицателно въздействие върху растежа на БДС.

Най-голям принос за създаването на БДС в икономиката в условията на кризата от 2008-2010 г. има добивна промишленост; преработваща промишленост; производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива. Този икономически сектор формира традиционно над 21% от общата БДС и БВП, създадени в икономиката. Секторът на услугите е силно повлиян от спада на вътрешното търсене, като някои негови подотрасли продължават да изпитват затруднения до 2010 г. С основен отрицателен принос са търговията, туризма и строителството. Развитието на сектора на услугите е силно зависимо от нивото на заетостта и доходите, които остават потиснати и през периода и влияят отрицателно на потреблението на услуги.

Прогнозните данни за 2011 г. показват, че стопанските субекти реализират БДС за 64 831 млн. лв. по текущи цени, което е 86.1% от БВП. Разликата от 13.9% до обема на БВП по пазарни цени се покрива от нето данъците върху продуктите, вкл. начисления ДДС, и начислените мита по вноса на стоки. Изчислена по съпоставими цени, брутната добавена стойност нараства с 1.8% в сравнение с 2010 година.

Инвестиции (чуждестранни преки инвестиции и разходи за придобиване на дълготрайни материални активи)

Инвестициите са чувствителен икономически индикатор, който е в пряка зависимост от икономически условия.

Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12., по години[81]

Година	2006	2007	2008	2009	2010
	Хил.щ.долари				Хиляди евро
Общо за страната	12401663,2	15167125,4	19185002,9	20441581,2	22114446,3

[81] Източник: НСИ

Структурата на чуждестранните преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор по икономически дейности, съгласно КИД 2008 показва, че от общите чуждестранни преки инвестиции за периода 2008 – 2010 г. с най-голям относителен дял по години са:

- за 2008 год. - „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги; управление на отпадъци и възстановяване” - 32.3%, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения” - 19.8% и „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство” - 18.5%.
- за 2009 год. - „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги; управление на отпадъци и възстановяване” - 31.2%, „Операции с недвижими имоти” - 19.4%; „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения” - 17.5%, и „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство” - 16.6%;
- за 2010 год. - „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги; управление на отпадъци и възстановяване” - 37.1%; „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт, складиране и пощи, хотелиерство и ресторантьорство” – 19.1%; „Операции с недвижими имоти” – 16.7%; „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения” – 13.5%.

По предварителни данни на НСИ, преките чуждестранни инвестиции в нефинансовия сектор към 31.12.2011 г. възлизат на 21 616 млн. евро, което е с 2.2% по-малко в сравнение с 2010 година. Най-голяма е стойността на направените чуждестранни инвестиции в промишлеността - 8 741 млн. евро, и в сектора на услугите (търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт, складиране и пощи, хотелиерство и ресторантьорство) - 4 121 млн. евро. През 2011 г. тези дейности заедно формират 59.5% от общия обем на ПЧИ, а относителният им дял общо нараства с 3.4 пункта спрямо предходната година. В сектор „Строителство” преките чуждестранни инвестиции намаляват с 40.0% в сравнение с 2010 г. и са в размер на 775 млн. евро.

Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12. по икономически дейности (КИД 2008)

(хил.евро)

Икономически дейности	**2008**	**2009**	**2010**
ОБЩО ЗА СТРАНАТА	**19185002,9**	**20441581,2**	**22114446,3**
Селско, горско и рибно стопанство	107842,6	76126,6	84754,3
Добивна промишленост	173119,6	411615,9	435955,5
Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия	712775,3	769314,4	905576,0
Производство на текстил, облекло, обувки и други изделия от обработени кожи без косъм, обработка на кожи	835854,7	653921,4	637621,3
Производство на дървен материал, хартия, картон и изделия от тях (без мебели); печатна дейност	281217,7	200761,2	268873,3

Икономически дейности	2008	2009	2010
Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	..	209338,1	..
Производство на химични продукти	509271,4	455644,5	488693,1
Производство на лекарствени вещества и продукти	22225,8	25506,4	..
Производство на изделия от каучук, пластмаси и други неметални минерални суровини	764755,6	848181,4	854737,3
Производство на основни метали и метални изделия, без машини и оборудване	627777,4	452549,3	702924,3
Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти	62129,1	60923,1	68482,7
Производство на електрически съоръжения	160178,8	186522,0	241182,3
Производство на машини и оборудване , с общо и специално предназначение	279167,4	225594,5	263326,4
Производство на превозни средства	90769,9	98563,8	92690,3
Производство, некласифицирано другаде; ремонт и инсталиране на машини и оборудване	70577,9	81570,4	74839,8
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	1300726,3	1525985,2	1973864,9
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	132921,8	169654,0	164889,0
Строителство	1121436,9	1234384,6	1291520,0
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	3004269,7	2802913,8	3510073,5
Транспорт, складиране и пощи	175253,6	186281,5	216928,1
Хотелиерство и ресторантьорство	360027,2	405378,5	484369,7
Издателска дейност, създаване на аудио-визуални произведения, радио-и телевизионна дейност	257814,0	93186,9	102911,5
Далекосъобщения	3465437,1	3378061,0	2756068,3
Дейности в областта на информационните технологии и информационни услуги	103850,8	104792,2	133400,7
Операции с недвижими имоти	2903618,8	3960176,9	3680104,3
Юридически, счетоводни, архитектурни и инженерни дейности, технически изпитания и анализи; консултантски дейности по управление	939356,7	864587,8	923703,4
Научноизследователска и развойна дейност	842,2	15146,2	..
Рекламна и ветеринарномедицинска дейност; други професионални дейности	..	663694,4	..
Административни и спомагателни дейности	132838,6	163190,8	196643,6
Образование	1475,0	3931,2	3205,3
Хуманно здравеопазване	8201,2	..	..
Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване	5,5	..	..
Култура, спорт и развлечения	84614,3	96450,6	83118,3

Икономически дейности	2008	2009	2010
Други дейности, некласифицирани другаде	5279,9	..	5072,6
' .. ' Конфиденциални данни			
Данните са от проведеното от НСИ годишно статистическо наблюдение за чуждестранните преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор. За по-пълни данни може да се ползва WEB-сайта на БНБ.			

По данни на НСИ, извършените **разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (ДМА)** във всички сектори на икономиката, разпределени по години е:

Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи за 2006-2010 година

(Хил. лв)

	2006	2007	2008	2009	2010
Общо за страната	17 742 863	27 446 562	29 424 189	21 274 280	16 218 269

Структурата на разходите за придобиване на дълготрайни материални активи по икономически дейности показва, че за периода 2006 г. – 2010 г. най-голям обем инвестиции в ДМА са вложени в:

- за 2006 год. – „Преработваща промишленост” – 20.6%, Търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството – 14.6%, Операции с недвижими имоти и бизнес услуги – 14.6%, Транспорт, складиране и съобщения – 12.8%
- за 2007 год. - Операции с недвижими имоти и бизнес услуги – 19.2%, „Преработваща промишленост” – 17.4%, Търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството – 13.8%, „Строителство” – 13.2%;
- за 2008 год. – „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване” - 30.9% от общите за страната, следват „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство” - 23.3%, „Строителство” - 13.3% и „Операции с недвижими имоти” - 12.9%;
- за 2009 год. – „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги; управление на отпадъци и възстановяване” - 31.2%, „Операции с недвижими имоти” - 19.4%, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения” - 17.5%, и „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство”;
- за 2010 год. - „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги; управление на отпадъци и възстановяване” - 30.1%; „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт, складиране и пощи, хотелиерство и ресторантьорство” – 22.1%; „Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална дейност” – 12.7%; „Операции с недвижими имоти” – 9.6%.

По предварителни данни на НСИ през 2011 г. извършените разходи за придобиване на ДМА във всички сектори на икономиката са 17 763 млн. лв., като е отчетено нарастване от 9.5% в сравнение с 2010 година. Най-голям обем инвестиции в ДМА са вложени в промишления сектор - 5 428 млн. лв., и в сектора на услугите (търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт, складиране и пощи, хотелиерство и ресторантьорство) - 3 961 млн. лева. През 2011 г. тези сектори заедно формират 52.9% от общия обем разходи за ДМА. В сектор „Строителство” инвестициите в ДМА достигат 1 147 млн. лева, или с 16.2% по-малко в сравнение с 2010 година.

Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи

(хил. лв.)

Икономически дейности (А17)	2006	2007
ОБЩО	**17742863**	**27446562**
Селско, ловно и горско стопанство	463635	638208
Рибно стопанство	3329	3906
Добивна промишленост	350753	472495
Преработваща промишленост	3648165	4769227
Производство и разпределение на електроенергия, газ и вода	1709015	2297576
Строителство	1755812	3631362
Търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството	2588146	3774781
Хотели и ресторанти	772486	895073
Транспорт, складиране и съобщения	2269423	3139847
Финансово посредничество	325177	662680
Операции с недвижими имоти и бизнес услуги	2583465	5269987
Държавно управление, задължително обществено осигуряване	435165	512680
Образование	150289	255680
Здравеопазване и социални дейности	167936	222925
Други дейности, обслужващи обществото и личността	520067	900135

Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи

(хил. лв.)

Икономически дейности (А10)	2008	2009	2010
Общо	**29424189**	**21274280**	**16218269**
Селско, горско и рибно стопанство	930583	840774	914565
Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	9105630	6581361	5103531
Строителство	3921707	2174458	1369398
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство	6828360	4431078	3887223
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	799846	574915	733488
Финансови и застрахователни дейности	718130	463848	319539
Операции с недвижими имоти	3788817	3458665	1592460
Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности	1260356	1290566	775105
Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална дейност	1787209	1129341	1254608
Други услуги	283551	329274	268352

Брой на предприятията - общо и по групи, според броя на заетите лица

По данни на НСИ за периода от 2006 – 2010 година разпределението на предприятията според броя на заетите лица е:

Брой на нефинансовите предприятия по групи според броя на заетите в тях лица - по години

(брой)

Години	Общо	Групи предприятия според броя на заетите в тях лица			
		до 9	10 - 49	50 - 249	250+
2006	258112	229356	23097	4864	795
2007	283444	252535	24794	5281	834
2008	323003	289981	26752	5439	831
2009	368229	335929	26463	5071	766
2010	366929	337147	24368	4662	752

Данните показват, че предприятията от нефинансовия сектор са предимно малки и средни предприятия (МСП)[82], съставляващи високия относителен дял от 99.7% – 99.8% от общия брой на нефинансовите предприятия. Относителният дял на отделните групи предприятия от общия брой предприятия за периода 2006 – 2010 г. е:

- *до 9 заети лица* – 88.9% (2006 г.), 89.1% (2007 г.), 89.8% (2008 г.), 91.2% (2009 г.) и 91.9% (2010 г.);
- *от 10 – 49 заети лица* – 8.9% (2006 г.), 8.7% (2007 г.), 8.3% (2008 г.), 7.2% (2009 г.) и 6.6% (2010 г.);
- *от 50 – 249 заети лица* – 1.9% (2006 г.), 1.9% (2007 г.), 1.7% (2008 г.), 1.4% (2009 г.) и 1.3% (2010 г.);
- *над 250 заети лица* – 0.3% (2006 г.), 0.3% (2007 г.), 0.3% (2008 г.), 0.2% (2009 г.) и 0.2% (2010 г.).

[82] Според Закона за малките и средните предприятия микропредприятия са предприятията, които имат до 9 заети лица, малки са тези с до 49 заети и средни - с 50 до 249 заети.

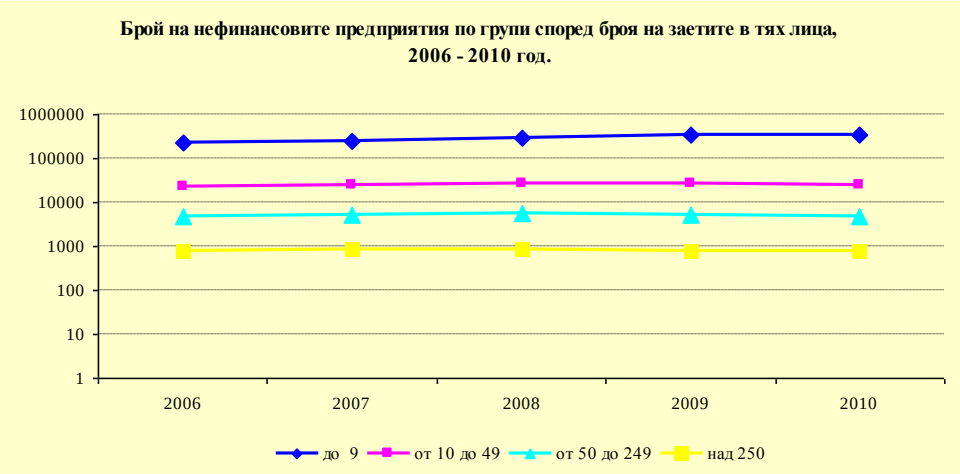

През периода 2006 – 2010 г. се наблюдава устойчиво разширяване сектора на малките и средните предприятия с до 50 заети лица в тях, докато при останалите две групи тази тенденция се прекъсва през 2009 год. (за предприятията с от 50 до 249 заети в тях), а през 2008 г. – за предприятията с над 250 заети в тях.

През целия разглеждан период малките и средните предприятия имат приоритетна роля при създаване на заетостта и добавената стойност, като тяхната роля става все по-съществена с всяка изминала година.

В периода 2005-2009 г.[83] ръстът на заетостта в МСП отбелязва общо увеличение от 18%, а в големите предприятия намалява с 2%. Кризата през 2009 г. причинява общо намаление в заетите работни места от 1% спрямо 2008 г. Общият дял е относително нисък благодарение на микро предприятията, които значително увеличават дела си в заетостта (11%). Всички други размерни групи предприятия губят служители, като тенденцията е по-силна за по-големите по размер МСП. Съответно най-нисък е делът при малките предприятия (със спад от 0.2%), следвани от средните предприятия (-8%). Най-висок е делът на съкратени работни места при големите предприятия (-9%). От гледна точка на размера на предприятията, най-голям растеж на заетите лица се наблюдава при малките и средни предприятия - съответно 7.7% и 7.2% средно за периода 2006-2008 г. През 2010 г. заетостта в МСП намалява с 6.5%, а в големите предприятия с 2.1%.[84]

Производителност на труда

Производителността на труда[85] е съставен икономически показател, който съпоставя постигнатия резултат (новосъздаден продукт) с вложения трудов фактор при осъществяването на определена икономическа активност на определена икономическа територия за определен период.

[83] Източник: Анализ на състоянието и факторите за развитие на МСП, Изпълнителна агенция за насърчаване на МСП, София 2011
[84] Източник: Анализ на състоянието и факторите за развитие на МСП в България 2011-2012 г., Изпълнителна агенция за насърчаване на МСП, София 2012
[85] НСИ: Производителност на труда – дефиниции и изчислителни процедури

Основните съставни елементи на производителността на труда са показатели измерващи резултата от осъществяваната производствена активност (числител) и показатели за вложения труд в производствения процес (знаменател).

На национално ниво, резултатът от производствената дейност се измерва с брутния вътрешен продукт (БВП) и брутната добавена стойност (БДС) създадена от всички производствени сектори в националната икономика. Връзката между БВП и БДС се определя от начина на остойностяване на произведения краен продукт. БВП е остойностен по пазарни цени, включително данъците върху продуктите и вноса, нето от субсидиите върху продуктите.

БДС измерва резултата от производствената дейност по базисни цени, преди начисляването на данъци, включително субсидиите върху продуктите и услугите. БДС е показател който е приложим за изчисляване на производителността на труда както на национално ниво, така и на ниво производствени дейности или по региони.

Трудовият производствен фактор в състава на показателя за производителността на труда се измерва с броя на заетите лица в резидентните производствени единици на националната икономика и отработеното от тях време – отработени човекочасове.

Данни за производителността на труда са публикувани в годишното издание на НСИ „Социално икономическо развитие на страната" и интернет страницата на НСИ динамични редове по тримесечия и години.

Производителност на труда - Общо за икономиката

Година	БВП на един зает				
	текущи цени, лева	**по цени на предходната година, лева**	**по цени на 2005*** г., лева**	**Индекс на физически обем изчислен по цени на 2005**** / предходна година = 100, %**	**Индекс на физически обем, 2005 = 100,%**
2005	13013	12118,0	13013,0		
2006	14336	13412,1	13412,1	103,1	103,1
2007	16149	14791,0	13837,5	103,2	106,3
2008	18115	16707,2	14315,5	103,5	110,0
2009	18341	17583,9	13895,9	97,1	106,8
2010	19858	19317,1	14635,2	105,3	112,5
2011*	22127	21075,0	15532,0	106,1	119,4

* Предварителни данни

** За изчисленията на производителността на труда, данните за Брутната Добавена Стойност не включват условно начисления наем на лицата живеещи в собствени жилища

*** Данните са изчислени по метода "Aannual overlap". Преизчислените агрегати не са адитивни.

**** Индексите са изчислени въз основа на стойностите на съответния показател по съпоставими цени на 2005 г.; повече информация за приложеният метод вж.: Измерване на ефекта от промени в обема и промени в цените (Методологични бележки)

Производителност на труда - Общо за икономиката

Година	БДС** на един зает				
	текущи цени, лева	по цени на предходната година, лева	по цени на 2005*** г., лева	Индекс на физически обем изчислен по цени на 2005**** / предходна година = 100, %	Индекс на физически обем, 2005 = 100,%
2005	9994,6	9283,9	9994,6		
2006	10983,4	10387,8	10387,8	103,9	103,9
2007	12559,6	11420,7	10802,4	104,0	108,1
2008	14008,9	13083,7	11257,7	104,2	112,6
2009	14574,1	13932,5	11199,4	99,5	112,1
2010	15872,6	15420,4	11843,3	105,7	118,5
2011*	17734,7	16857,1	12578,3	106,2	125,9

* Предварителни данни

** За изчисленията на производителността на труда, данните за Брутната Добавена Стойност не включват условно начисления наем на лицата живеещи в собствени жилища

*** Данните са изчислени по метода "Aannual overlap". Преизчислените агрегати не са адитивни.

**** Индексите са изчислени въз основа на стойностите на съответния показател по съпоставими цени на 2005 г.; повече информация за приложеният метод вж.: Измерване на ефекта от промени в обема и промени в цените (Методологични бележки)

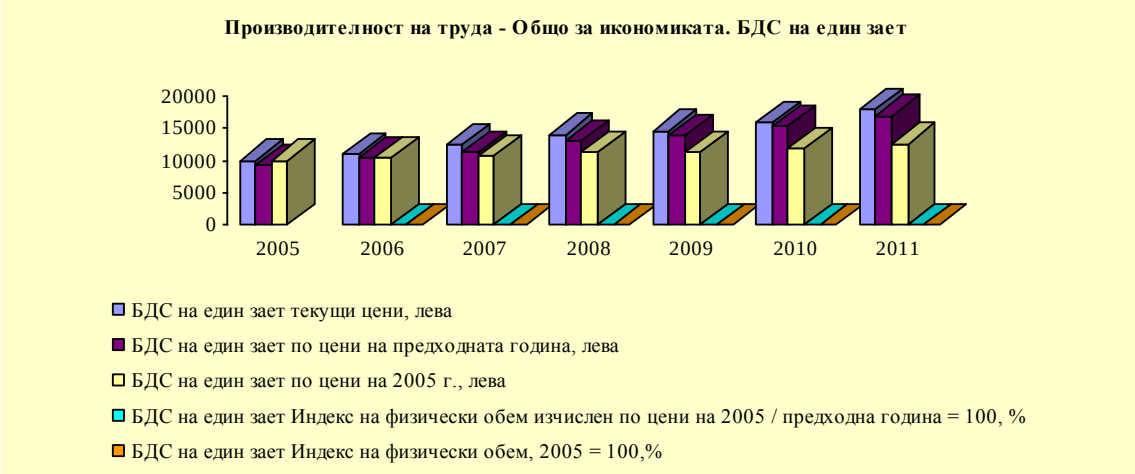

Демографско състояние

Икономически активно население (от 15 до 64 навършени години) – общ брой за страната и общ брой заети лица.

През последните години се формира трайна тенденция на намаляване на броя на населението в страната. В резултат от социалните и икономически промени в условията на живот се наблюдават съществени изменения в демографското поведение на населението, които доведоха до отрицателен естествен прираст. Броят и възрастовата структура на населението оказват ключово влияние върху предлагането на труд в страната. По данни на НСИ, към 31.12.2010 г. постоянното население на България е 7504868 души, като за в сравнение с 2006 г. (7679290 души) то е намаляло с 174422 души. Намалението в броя на населението се дължи от една страна на отрицателния естествен прираст, а от друга страна на външната миграция.

Населението на възраст 15-64 навършени години към края на 2006 г. е 5 322 628 души или 69.3 % от цялото население, като броят му към 2010 г. е намалял с 3.4 % или с 181571 души.

Наблюдението на работната сила е важен източник на информация за състоянието и тенденциите на пазара на труда, като основната цел е да осигури данни за икономическата активност на населението на 15 и повече навършени години и за най-важните характеристики на заетите[86] и безработните лица и лицата извън работната сила в Република България.

За периода от 2006 – 2010 г. работната сила[87] (икономически активното население) на възраст 15 – 64 год. нараства с 5.6 % . Коефициентът на икономическа активност на

[86] Източник НСИ: **Заети лица** са лицата на 15 и повече навършени години, които през наблюдавания период: извършват работа за производство на стоки и услуги поне 1 час срещу заплащане (в пари или в натура) или друг доход; не работят, но имат работа, от която временно отсъстват поради отпуск, болест, бременност, раждане и отглеждане на малко дете (за периода, през който получават пълния размер на възнаграждението си), неблагоприятни климатични условия, стачка или други подобни причини.

[87] Източник НСИ: **Работна сила** са лицата на 15 и повече навършени години, които влагат или предлагат своя труд за производство на стоки и услуги. Работната сила включва заетите и безработните лица

населението[88] за същия период се променя от 64.5 % през 2006 г. до 66.5% през 2010 г., като най-високата стойност се отчита през 2008 г. – 67.8%.

Работна сила на 15 - 64 навършени години

(хиляди)

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Общо	**3376,3**	**3447,9**	**3504,7**	**3441,5**	**3356,3**
По пол					
Мъже	1781,7	1820,3	1858,8	1828,0	1774,5
Жени	1594,6	1627,6	1645,9	1613,5	1581,9

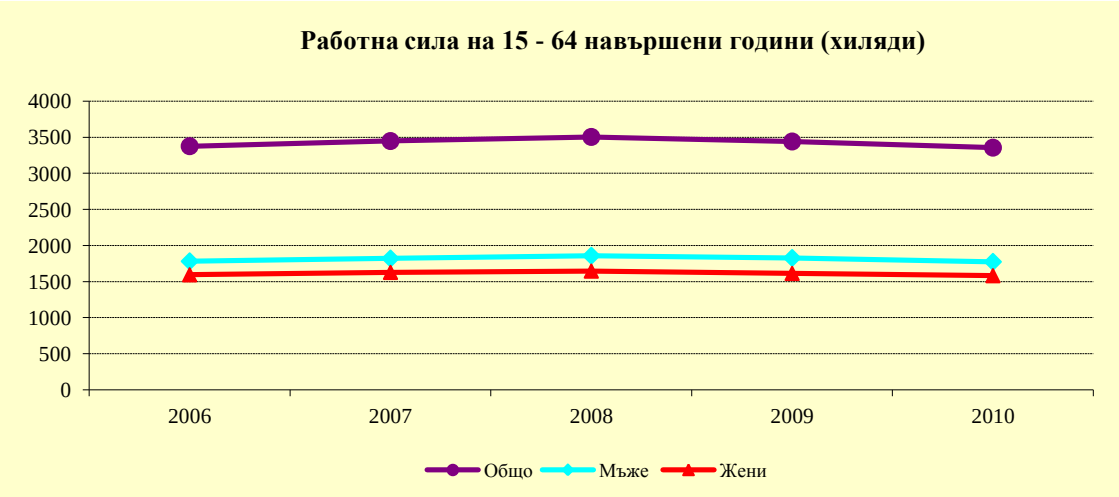

За 2006 – 2010 г. броят на заетите лица на възраст 15 – 64 навършени години намалява от 3071,7 хил. през 2006 г. на 3010,4 хил. през 2010 г. Коефициентът на заетост[89] през 2010 г. е 59.7 %, с 1.1 процентни пункта повече спрямо 2006 г. (58.6%)

Заети на 15 - 64 навършени години

(хиляди)

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Общо	**3071,7**	**3208,8**	**3306,2**	**3204,8**	**3010,4**
По пол					
Мъже	1626,1	1700,5	1755,5	1698,7	1579,2
Жени	1445,6	1508,2	1550,8	1506,1	1431,2

[88] Източник НСИ: **Коефициентът на икономическа активност** представлява относителния дял на икономически активното население от населението на същата възраст.

[89] Източник: НСИ. **Коефициентът на заетост** представлява относителния дял на заетите лица от населението на същата възраст.

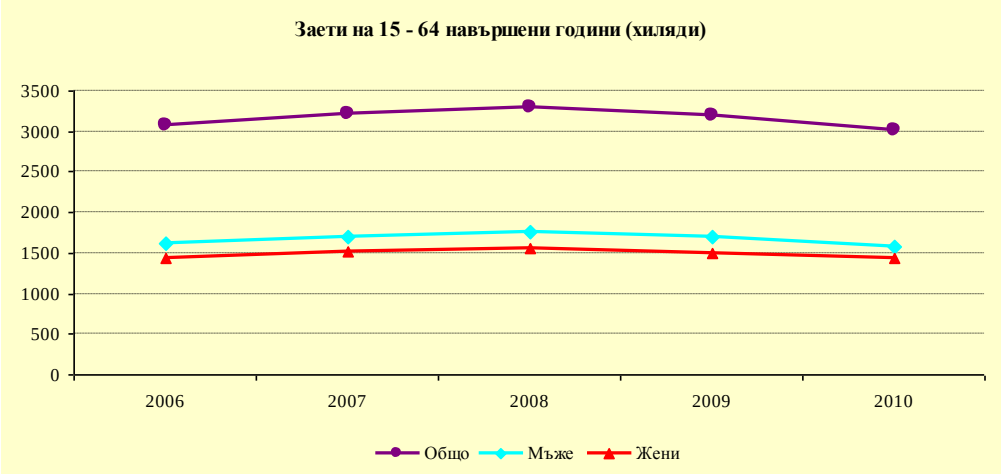

Разпределение на заетите лица по пол и по възрастови групи: 15 - 24 год.; 25 - 34 год.; 35 - 44 год.; 45 - 54 год.; 55 - 64 год.; 65 и повече.

Заети лица на 15 и повече навършени години (хиляди)

Пол / Възраст	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
Общо	**3110,0**	**3252,6**	**3360,7**	**3253,6**	**3052,8**
По пол					
Мъже	1652,8	1731,5	1792,9	1732,3	1608,3
Жени	1457,2	1521,1	1567,8	1521,3	1444,5
По възраст					
15-24	240,5	249,8	262,6	240,0	207,4
25-34	724,9	730,7	737,3	691,0	620,2
35-44	889,9	948,5	965,9	965,2	936,7
45-54	833,0	865,9	887,4	856,6	824,9
55-64	383,5	413,8	453,1	452,0	421,2
65 и повече	38,2	43,9	54,5	48,8	42,4

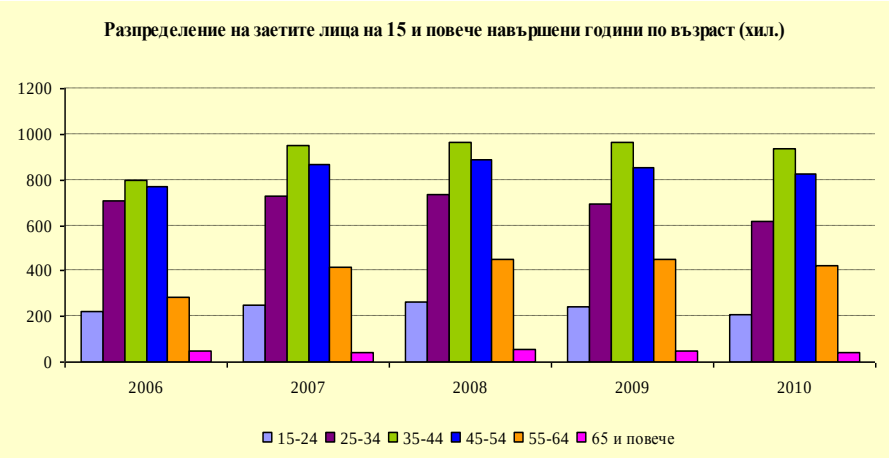

Коефициент на заетост на заети лица на 15 и повече навършени години

(%)

Пол / Възраст	2006	2007	2008	2009	2010
Общо	**46,7**	**49,0**	**50,8**	**49,4**	**46,7**
По пол					
Мъже	51,8	54,4	56,5	54,9	51,3
Жени	42,0	44,0	45,5	44,4	42,4
По възраст					
15-24	23,2	24,5	26,3	24,8	22,2
25-34	72,2	76,2	78,2	75,1	70,7
35-44	79,6	82,8	84,6	82,6	79,4
45-54	74,8	78,4	80,6	79,0	75,8
55-64	39,6	42,6	46,0	46,1	43,5
65 и повече	2,7	3,0	3,8	3,3	2,8

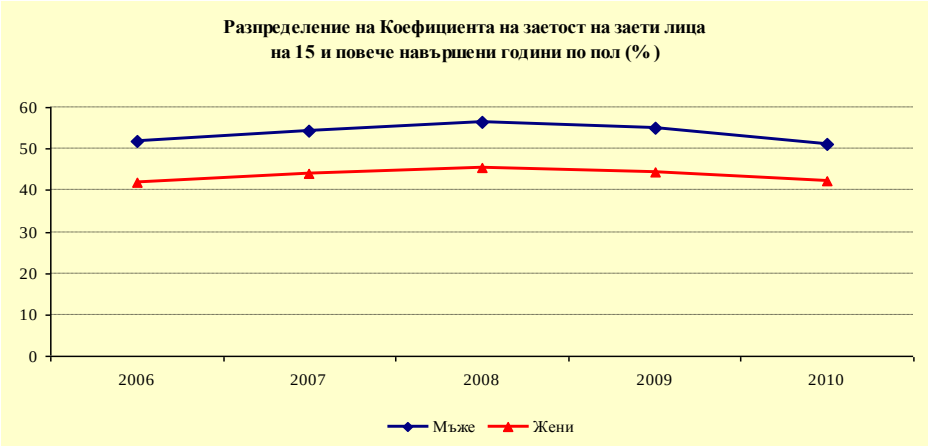

Общият коефициент на заетост на заетите лица на 15 и повече навършени години през 2006 – 2010 г. е 46.7 %, като през 2008 г. се отчита повишаване от 4.1 процентни пункта (50.8%). Коефициентът на заетост при мъжете е намалял с 0.5 процентни пункта от 51.8 % през 2006 г. на 51.3 % през 2010 г., докато при жените той е нараснал с 0.4 процентни пункта от 42.0 % до 42.4 %.

Коефициентът на заетост при жените през 2010 г. е по- нисък от коефициента на заетост при мъжете с 8.9 процентни пункта.

Коефициентът на заетост при младежите (15-24 г.) за 2010 е 22.2%, като се отчита спад спрямо 2006 г. от – 1.0 процентни пункта.

Увеличение се наблюдава в равнището на заетост сред лицата на възраст 55-64 год. Коефициентът на заетост се е увеличил с 3.9 процентни пункта - от 39.6 % през 2006 г. до 43.5% през 2010 г.

Професионално ниво и квалификация на работната сила

Равнището на заетост в значителна степен зависи от степента на завършено образование или липсата на такова, както и от притежаването на професионална квалификация.

По данни на НСИ „Наблюдение на структурата на заплатите" за 2006 и 2010 год. разпределението на наетите лица по трудово и служебно правоотношение по степените на образование е:

Разпределение на наетите лица в България по степени на образование за 2006 и 2010 г. (брой)

Образование	**2006 година**		**2010 година**	
Общо	**2293805**		**2272509**	
Начално и по-ниско	25604		24193	
Основно	222758		141214	
Средно	1385922		1374412	
Висше	659520		732690	
Образование	мъже	жени	мъже	жени
Общо	**1 123 731**	**1 170 074**	**1 097 738**	**1 174 770**
Начално и по-ниско	13 038	12 567	11 897	12 296
Основно	129 257	93 501	77 011	64 202
Средно	736 419	649 503	727 246	647 166
Висше	245 017	414 503	281 584	451 105

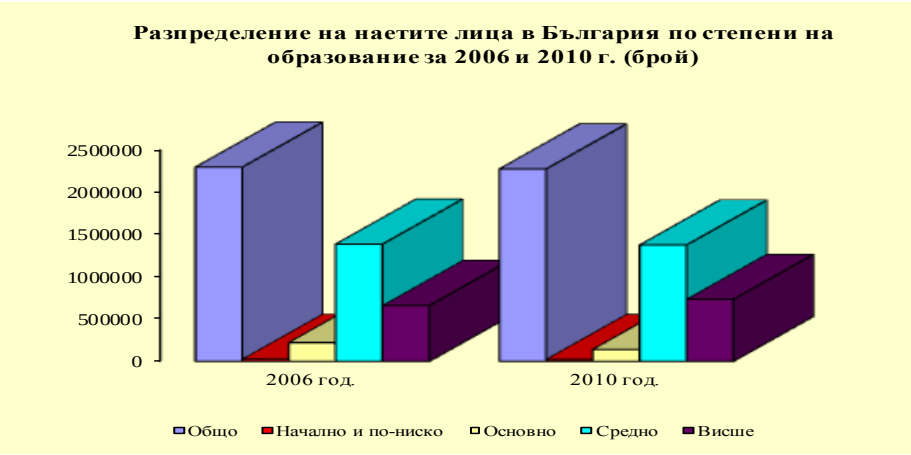

Разпределение на заетите лица на 15 и повече навършени години по степени на образование

Образование	Заети лица (хиляди)				
	2006	2007	2008	2009	2010
Висше	792,7	828,9	856,9	858,9	831,2
Средно,	1809,4	1952,1	2002,5	1924,7	1838,4
в т.ч. с придобита професионална квалификация	1279,9	1346,9	1358,6	1303,7	1226,5
Основно и и по-ниско	507,9	471,6	501,2	469,9	383,3

Важен е фактът, че лицата със средно образование с придобита професионална квалификация заемат значителен дял (около 70%) от заетите лица, които са със средно общо образование.

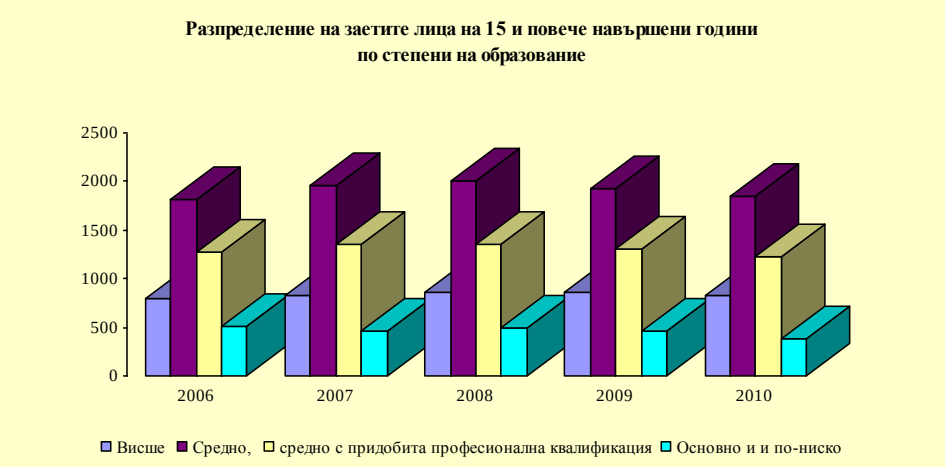

I. ЗАКОНОДАТЕЛНА РАМКА В ОБЛАСТТА НА БЗР[90]

Стратегически документи

Стратегия за безопасност и здраве при работа 2008 – 2012 г.

Стратегията за безопасност и здраве при работа 2008 – 2012 г. е приета на 26 юни 2008 г. с Решение на Министерският съвет. Тя е документ, чрез който са определени, визията, стратегическата цел и приоритетите в областта на безопасните и здравословните условия на труд.

Визия: България да стане страна с високо качество и производителност на труда, основано на сигурни и безопасни условия на труд.

Стратегическа цел: Намаляване на трудовите злополуки с 25 % на 1000 осигурени лица.

Приоритетни области:

- гарантиране на правилното прилагане на законодателството в областта на безопасните и здравословни условия на труд;
- насърчаване на развитието и прилагането на секторни стратегии;
- управление на новите и все по-големи рискове;
- насърчаване на промените в поведението на работещите и работодателите към прилагане на подход, насочен към опазване на здравето.

Национална програма по безопасност и здраве при работа

За изпълнение на целите, заложени в Стратегията по безопасност и здраве при работа 2008-2012 г., Правителството на Република България ежегодно одобрява мерки - законодателни, организационно-технически, здравни и други превантивни мерки за осигуряване на здраве и безопасност на работното място. Целта е, чрез годишни национални програми да се очертаят ангажиментите и насочат усилията на държавните органи, работодателските организации, организациите на работниците и служителите, неправителствените организации и др. към осигуряване на благосъстоянието при работа, като се отчитат промените на работното място и възникването на нови професионални рискове.

[90] Информацията е актуална към 15.08.2012 г., т.е. отчетени са последните промени на стратегическите документи и нормативните актове към 15.08.2012 г.

Нормативни актове[91] в областта на БЗР с общо приложение

Закони и кодекси

Кодекс на труда (КТ)

Обн., ДВ, бр. 26 и 27 от 1986 г., доп., бр. 6 от 1988 г., изм. и доп., бр. 21 от 1990 г., изм., бр. 30 и 94 от 1990 г., бр. 27 от 1991 г., доп., бр. 32 от 1991 г., изм., бр. 104 от 1991 г., доп., бр. 23 от 1992 г., изм. и доп., бр. 26 от 1992 г., доп., бр. 88 от 1992 г., изм. и доп., бр. 100 от 1992 г., Решение № 12 на Конституционния съд на РБ от 20.07.1995 г. - бр. 69 от 1995 г.; доп., бр. 87 от 1995 г., изм. и доп., бр. 2 от 1996 г., изм., бр. 12 от 1996 г., изм. и доп., бр. 28 от 1996 г., изм., бр. 124 от 1997 г., доп., бр. 22 от 1998 г.; Решение № 11 на Конституционния съд на РБ от 30.04.1998 г. - бр. 52 от 1998 г.; доп., бр. 56, 83 и 108 от 1998 г., изм. и доп., бр. 133 от 1998 г., бр. 51 от 1999 г., доп., бр. 67 от 1999 г., изм., бр. 110 от 1999 г., изм. и доп., бр. 25 от 2001 г., изм., бр. 1 и 105 от 2002 г., изм. и доп., бр. 120 от 2002 г., бр. 18 от 2003 г., изм., бр. 86 от 2003 г., изм. и доп., бр. 95 от 2003 г., бр. 52 от 2004 г., бр. 19 от 2005 г., изм., бр. 27 от 2005 г., доп., бр. 46 от 2005 г., изм., бр. 76 от 2005 г., изм. и доп., бр. 83 от 2005 г., изм., бр. 29.12.2005 г., изм. и доп., бр. 24 от 2006 г., изм., бр. 30 от 2006 г., изм. и доп., бр. 48, 57 и 68 от 2006 г., изм., бр. 75 от 2006 г., изм. и доп., бр. 102 от 2006 г., доп., бр. 105 от 12.2006 г., изм., бр. 40, 46, 59 и 64 от 2007 г., доп., бр. 104 от 12.2007 г., изм. и доп., бр. 43, 94, 108 и 109 от 2008 г., изм., бр. 35 и 41 от 2009 г., изм. и доп., бр. 103 от 2009 г., бр. 15 от 2010 г., доп., бр. 46 от 2010 г., изм. и доп., бр. 58 от 2010 г., доп., бр. 77 от 2010 г.; Решение № 12 на Конституционния съд на РБ от 11.11.2010 г. - бр. 91 от 2010 г.; изм. и доп., бр. 100 от 2010 г., изм., бр. 101 от 2010 г., изм. и доп., бр. 18 от 2011 г., доп., бр. 33 от 2011 г., изм. и доп., бр. 61 и 82 от 2011 г., бр. 7 и 15 от 2012 г., изм., бр. 20 от 2012 г., изм. и доп., бр. 38 от 2012 г., Решение № 7 на Конституционния съд на РБ от 19.06.2012 г. - бр. 49 от 2012 г.)

Предмет: Регулира трудовите отношения между работника или служителя и работодателя, както и други отношения, непосредствено свързани с тях.

Цел: Да осигури свободата и закрилата на труда, справедливи и достойни условия на труд, както и осъществяване на социален диалог между държавата, работниците, служителите, работодателите и техните организации за уреждане на трудовите и непосредствено свързаните с тях отношения.

Въпросите, свързани с възникването (чл. 61 – 117 КТ) и изменението (чл. 118 – 123а КТ) на трудовото правоотношение са уредени в глава V на КТ, а тези, свързани с неговото прекратяване в глава XVI на КТ.

[91] Нормативни актове – актове на Народното събрание, на Министерския съвет или на компетентни министри, издадени в съответствие със Закона за нормативните актове

Основни задължения на страните по трудово правоотношение

Работникът или служителят е длъжен да изпълнява работата, за която се е уговорил, и да спазва установената трудова дисциплина, а работодателят - да осигури на работника или служителя условия за изпълнение на работата и да му плаща възнаграждение за извършената работа (чл. 124 КТ). Тези задължения са конкретизирани в чл. 126 КТ (за работника или служителя) и в чл. 127 – 130в КТ (за работодателя) както следва:

- за работника или служителя: задължения при изпълнение на възложената работа: да се явява навреме на работа и да бъде на работното си място до края на работното време; да се явява на работа в състояние, което му позволява да изпълнява възложените задачи и да не употребява през работното време алкохол или друго упойващо вещество; да използва цялото работно време за изпълнение на възложената работа; да изпълнява работата си в изискуемото се количество и качество; да спазва техническите и технологическите правила; да спазва правилата за здравословни и безопасни условия на труд; да изпълнява законните нареждания на работодателя; да пази грижливо имуществото, което му е поверено или с което е в досег при изпълнение на възложената му работа, както и да пести суровините, материалите, енергията, паричните и другите средства, които му се предоставят за изпълнение на трудовите задължения; да бъде лоялен към работодателя, като не злоупотребява с неговото доверие и не разпространява поверителни за него сведения, както и да пази доброто име на предприятието; да спазва вътрешните правила, приети в предприятието, и да не пречи на другите работници и служители да изпълняват трудовите си задължения; да съгласува работата си с останалите работници и служители и да им оказва помощ в съответствие с указанията на работодателя; да уведоми работодателя за наличие на несъвместимост с изпълняваната работа, когато по време на осъществяването й за него възникне някое от основанията за недопустимост по чл. 107а, ал. 1 КТ; да изпълнява и всички други задължения, които произтичат от нормативен акт, от колективен трудов договор, от трудовия договор и от характера на работата;
- за работодателя: задължения за: осигуряване на условия за работа (чл. 127 КТ); начисление и плащане на трудово възнаграждение (чл. 128 КТ); за издаване на документи (чл. 128а КТ); осигуряване работника или служителя при условия и по ред, установени в Кодекса за социално осигуряване и в Закона за здравното осигуряване (чл. 129 КТ); информиране и консултиране (чл. 130 КТ), в т.ч. в случаи на масово уволнение (чл. 130а КТ), при промяна на работодателя (чл. 130б КТ), при изменение на дейността, икономическото състояние и организацията на труда на предприятието (чл. 130в КТ).

Работно време, почивки и отпуски

Според Кодекса на труда, „работно време“ означава времето, установено със закон, с друг нормативен акт, с колективен или индивидуален трудов договор, през което работникът или служителят е длъжен да бъде на разположение на работодателя на територията на неговото предприятие или в друго определено от него място (§ 1, т. 11 от Допълнителните разпоредби на КТ). През това време работникът или служителят е

длъжен да изпълнява възложената му от работодателя работа, а работодателят е задължен да осигурява необходимите условия за безопасна и здравословна работа и да контролира изпълнението й.

Въпросите, свързани с работното време (видове, продължителност, удължаване и намаляване, разпределение и отчитане и т.н.) и почивките (по време на работа, междудневна, седмична и т.н.) са уредени в глава седма „Работно време и почивки".

- Нормална продължителност на работното време (чл. 136 КТ): петдневна работна седмица, с нормална продължителност на работния ден – до 8 часа и на работната седмица – до 40 часа.
- Удължаване на работното време (чл. 136а КТ): условия и ред за удължаване на работния ден, максимална продължителност на удължения работен ден, задължения за информиране и консултиране.
- Намалено работно време (чл. 137 КТ): право на намалено работно време (за работа при специфични условия и рискове за живота и здравето на работниците и служителите, които не могат да бъдат отстранени или намалени, независимо от предприетите мерки и за работници или служители, ненавършили 18 години).
- Непълно работно време (работа за част от законоустановеното работно време): уговаряне между страните по трудово правоотношение (чл. 138 КТ), условия и ред за въвеждане от работодателя (чл. 138а КТ).
- Разпределение на работното време (чл. 139 КТ): разпределението на работното време се установява в правилника за вътрешния трудов ред на предприятието – точно определяне границите на работното време (начало и край на работния ден), прекъсване на работното време, работно време с променливи граници, установяване на задължение за дежурство или на разположение на работодателя и др.
- Ненормиран работен ден (чл. 139а КТ): условия и ред за въвеждане, отчитане и компенсиране на ненормиран работен ден, права и задължения на работниците и служителите при ненормиран работен ден.
- Нощен труд: определение, продължителност и забрана за полагане на нощен труд (чл. 140 КТ), правила при полагане на нощен труд (140а КТ).
- Работа на смени (чл. 141 КТ): дневна, нощна и смесена работна смяна.
- Извънреден труд: определение и забрана (чл. 143 КТ), допустимост по изключение (чл. 144 КТ), продължителност (чл. 146 КТ), недопустимост (чл. 147 КТ), отказ за полагане (чл. 148 КТ), отчитане (чл. 149 КТ) и заплащане на извънреден труд (чл. 150 КТ).
- Отчитане на работното време (чл. 142 КТ): в работни дни – подневно, сумирано изчисляване на работното време, максимална продължителност на работна смяна при сумирано изчисляване на работното време.

Работното време на работника или служителя се прекъсва с една или няколко почивки (чл. 151, ал.1 КТ). Техният брой и продължителност се определят в зависимост от характера на работата.

Раздел III на глава VII на КТ урежда правата и задълженията за осигуряване на почивките по време на работа, както следва:

- почивки в работния ден: една или няколко почивки (броят и продължителността се определят в зависимост от характера на работата), почивка за хранене и време за хранене през работното време (чл. 151 КТ);
- почивки при работа със специфичен характер и/или организация на труд (чл. 154а КТ);
- междудневна почивка (чл. 152 КТ);
- седмична почивка (чл. 153 КТ);
- празнични дни (чл. 154 КТ).

Отпуск в най-широк смисъл на понятието е освобождаването на работника или служителя от задължението да работи по трудовото правоотношение за определен период от време, без то да бъде прекратявано.

В глава осма „Отпуски" на КТ са уредени въпросите, свързани с вида и размера на отпуските, както и условия за тяхното ползване, прекъсване, отлагане, погасяване правото на ползване, заплащане и др.

- Видове отпуски: основен и удължен платен годишен отпуск (чл. 155 КТ); допълнителен платен годишен отпуск (чл. 156 КТ); отпуск за изпълнение на граждански, обществени и други задължения – при встъпване в брак, при кръводаряване, при смърт на родител, дете, съпруг, брат, сестра и родител на другия съпруг или други роднини по права линия, когато работника или служителя е призован в съд или от други органи като страна, свидетел или вещо лице, за участие в заседания като член на представителен държавен орган или съдебен заседател и др. (чл. 157 КТ); отпуск при повикване на учебно мобилизационно мероприятие (чл. 158 КТ); отпуск на синдикални дейци (чл. 159 КТ); неплатен отпуск (чл. 160 КТ); служебни и творчески отпуски (чл. 161 КТ); отпуск при временна неработоспособност (чл. 162); отпуск поради бременност, раждане и осиновяване (чл. 163 КТ); отпуск за отглеждане на дете до 2-годишна възраст (чл. 164 КТ); отпуск за отглеждане на дете, настанено при близки и роднини или в приемно семейство (чл. 164а КТ); неплатен отпуск за отглеждане на дете до 2-годишна възраст (чл. 165 КТ); отпуск за кърмене и хранене на малко дете (чл. 166 КТ); отпуск при смърт или тежко заболяване на родител (чл. 167 КТ); неплатен отпуск за отглеждане на дете до 8-годишна възраст (чл. 167а КТ); платен отпуск за две и повече живи деца (чл. 168 КТ); платен отпуск за обучение (чл. 169 КТ); отпуск за приемен изпит в учебно заведение (чл. 170 КТ); неплатен отпуск на учащи се (чл. 171 КТ).
- Ползване на платения годишен отпуск: начин на ползване (чл. 172 КТ); ред за ползване (чл. 173 КТ); ползване на отпуск от непълнолетни и майки (чл. 174 КТ); прекъсване на ползването (чл. 175 КТ); отлагане на ползването (чл. 176

КТ); погасяване на правото на ползване (чл. 176а КТ); заплащане (чл. 177 КТ); забрана за парично компенсиране (чл. 178 КТ).

Безопасни и здравословни условия на труд

Съгласно глава XIII „Здравословни и безопасни условия на труда”:

- министърът на труда и социалната политика самостоятелно или съвместно с други министри издава актове по осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд, както и правила за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд (чл. 276 КТ);
- работодателят: осигурява здравословни и безопасни условия на труд (чл. 275 КТ); разработва и утвърждава правила за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд в предприятието (чл. 277 КТ); провежда инструктаж и обучение по безопасните методи на работа (чл. 281 КТ); осигурява на санитарно-битово и медицинско обслужване (чл. 282 КТ); предоставя безплатно специално работно облекло и лични предпазни средства (чл. 284 КТ); осигурява на безплатна храна и/или добавки към храната (чл. 285 КТ); организира и провеждането на предварителни и периодични медицински прегледи (чл. 287 КТ); предприема мерки за предотвратяване и намаляване на трудовите злополуки и на общите заболявания и професионалните болести (чл. 289 КТ);
- работникът или служителят има право да откаже изпълнението или да преустанови работата, когато възникне сериозна и непосредствена опасност за живота или здравето му, като незабавно уведоми прекия ръководител. (чл. 283 КТ).

Изпълнителната агенция „Главна инспекция по труда” осъществява цялостният контрол за спазване на трудовото законодателство във всички отрасли и дейности, както и специализирана контролна дейност по спазването на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и на правата и задълженията на страните по служебното правоотношение (чл. 399 КТ).

Глава XIX „Контрол за спазване на трудовото законодателство и административнонаказателна отговорност за неговото нарушаване” урежда въпросите, свързани със:

- правата (чл. 402 КТ) и задълженията (чл. 403 КТ) на контролните органи;
- задълженията на работодателя във връзка с контрола за спазване на трудовото законодателство (чл. 403а КТ);
- принудителните административни мерки (чл. 404 КТ), вкл. тяхното обжалване (чл. 405 КТ);
- обявяване съществуването на трудово правоотношение (чл. 405а КТ);
- сигналната функция на синдикалните организации (чл. 406 КТ) и на контролните органи (чл. 407 КТ);
- ревизионната книга в предприятието (чл. 408 КТ);

- видовете административни наказания (чл. 412а КТ);
- отговорността за нарушение на нормативните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд (чл. 413 КТ) и за нарушения на другите разпоредби на трудовото законодателство (чл. 414 КТ);
- отговорността на работника или служителя при предоставяне на работна сила без сключен трудов договор (чл. 414а КТ);
- отговорността за неизпълнение на предписание и за създаване на пречки на контролен орган (чл. 415 КТ);
- задължението за внасяне (чл. 415а) КТ и отговорността за невнасяне (чл. 415б КТ) на имуществени санкции и глоби по наказателни постановления;
- отговорността за маловажно нарушение (чл. 415в КТ);
- споразумение в административнонаказателното производство (чл. 415г КТ);
- разсрочване на задължения (чл. 415д КТ);
- приложимостта на административнонаказателната отговорност за нарушения на трудовото законодателство (чл. 415е КТ);
- установяване на нарушенията, издаване, обжалване и изпълнение на наказателните постановления (чл. 416 КТ).

Трудова дисциплина

Виновното неизпълнение на трудовите задължения е нарушение на трудовата дисциплина (чл. 186 КТ). В тази връзка трудовата дисциплина се свежда до съвкупност от всички задължения на работника или служителя (т.2.1.1.) при изпълнение на възложената работа.

- Правилник за вътрешния трудов ред (чл. 181 КТ): определя правата и задълженията на работниците и служителите и на работодателя по трудовото правоотношение и урежда организацията на труда в предприятието съобразно особеностите на неговата дейност.
- Дисциплинарна отговорност: нарушение на трудовата дисциплина (чл. 186 КТ); видове нарушения на трудовата дисциплина (чл. 187 КТ); видове дисциплинарни наказания (чл. 188 КТ); критерии за определяне и еднократност на дисциплинарното наказание (чл. 189 КТ); дисциплинарно уволнение (чл. 190 КТ); органи, които налагат дисциплинарните наказания (чл. 192 КТ); задължения на работодателя преди налагане на дисциплинарното наказание (чл. 193 КТ); срокове за налагане на дисциплинарни наказания (чл. 194 КТ); заповед за дисциплинарно наказание (чл. 195 КТ); заличаване на дисциплинарните наказания (чл. 197 КТ); предсрочно заличаване на дисциплинарни наказания (чл. 198 КТ); временно отстраняване от работа (чл. 199 КТ).

Заплащане на труда

Според КТ, положеният труд по трудово правоотношение е възмезден (чл. 242 КТ). В глава XII „Трудово възнаграждение” са уредени въпросите, свързани със:

- правото на равно възнаграждение (чл. 243 КТ);
- регулиране на минималните трудови възнаграждения и обезщетения (чл. 244 КТ): минималната работна заплата за страната; видовете и минималните размери на допълнителните трудови възнаграждения и на обезщетенията по трудовото правоотношение;
- системите на заплащане на труда: определяне на размера на трудовото възнаграждение (чл. 247 КТ); определяне и изменение на трудовите норми (чл. 250 КТ);
- допълнителни и други трудови възнаграждения: трудово възнаграждение при вътрешно заместване (чл. 259 КТ); трудово възнаграждение при външно съвместителство (чл. 260 КТ); заплащане на нощен труд (чл. 261 КТ); заплащане на извънреден труд (чл. 262 КТ), вкл. при ненормиран работен ден (чл. 263 КТ); трудово възнаграждение за работа през официалните празници (чл. 264 КТ); трудово възнаграждение при неизпълнение на трудовите норми (чл. 266 КТ); трудово възнаграждение при престой и производствена необходимост (чл. 267 КТ); трудово възнаграждение при некачествена продукция (чл. 268 КТ);
- изплащане на трудовото възнаграждение: изплащане в пари и в натура (чл. 269 КТ); място и срокове за изплащане (чл. 270 КТ); добросъвестност при получаване на трудовото възнаграждение (чл. 271 КТ); удръжки от трудовото възнаграждение (чл. 272 КТ).

Обучение и квалификация (чл. 281 КТ)

- Всички работници и служители се инструктират и обучават по безопасните методи на работа.
- Работниците и служителите, работата на които е свързана с използване, обслужване и поддържане на машини и други технически съоръжения, както и работниците и служителите, заети в дейности, които създават опасност за здравето и живота им, задължително се инструктират, обучават и полагат изпит по правилата за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труда.
- Машините, другите съоръжения и технологичните процеси с повишена опасност се обслужват само от правоспособни работници и служители. Тяхната правоспособност се урежда със специални наредби. Списъкът на съоръженията и дейностите с повишена опасност се утвърждава от съответните ведомства.
- Не се допускат на работа лица без необходимите знания и умения, които се предвиждат в правилата за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труда в предприятието.
- Работодателят е длъжен да организира провеждането на периодично обучение или инструктаж на работниците и служителите по правилата за осигуряване на

здравословни и безопасни условия на труд при условия и по ред, определени с наредба на министъра на труда и социалната политика.

Медицинско наблюдение

- Работодателят е длъжен да осигурява условия за санитарно-битово и медицинско обслужване на работниците и служителите съобразно санитарните норми и изисквания (чл. 282 КТ).
- Според разпоредбата на чл. 287 КТ, всички работници и служители подлежат на задължителни предварителни и периодични медицински прегледи. Условията за извършване на предварителните и периодичните прегледи съобразно характера на работата, условията на труда и възрастта на работниците и служителите се определят от министъра на здравеопазването.
- Предварителните медицински прегледи се заплащат от лицата, които кандидатстват за работа, а периодичните медицински прегледи са за сметка на работодателя.
- Работодателят и длъжностните лица в предприятието са длъжни да опазват в тайна данните относно здравословното състояние на работниците и служителите и информацията от и за съответните медицински прегледи.

Трудови злополуки и професионални болести

Трудовите злополуки, общите заболявания и професионалните болести, както и редът за тяхното установяване и последиците от настъпването им са уредени от отделен закон[92] (чл. 290 на КТ).

Социално битово и културно обслужване на работниците и служителите

- Осигуряване задоволяването на социално-битовите и културните потребности (чл. 294 КТ): организирано хранене съобразно рационалните норми и специфичните условия на труд; търговско и битово обслужване; транспортно обслужване от местоживеенето до месторабота и обратно; бази за дълготраен и краткотраен отдих, физическа култура, спорт и туризъм; бази за културни занимания, клубове, библиотеки и други; подпомагане на младите и на новопостъпилите работници и служители; задоволяване на други социално-битови и културни потребности.
- Работно и униформено облекло (чл. 296 КТ): осигуряване на работниците и служителите безплатно работно и униформено облекло при условия и по ред, установени от Министерския съвет или в колективния трудов договор.
- Жилища и работнически общежития (чл. 297 КТ): полагане на грижи за осигуряване жилища на работниците и служителите и техните семейства.

[92] Кодекс за социално осигуряване

- Грижи за семействата на работниците и служителите (чл. 299 КТ): настаняване на децата на работниците и служителите в детски заведения, както и поддържане, изграждане или участие в изграждането и поддържането им със средства на работодателя или съвместно с други работодатели и общинските съвети; предоставяне за ползване от децата на работниците и служителите наличната база за почивка, физкултура, спорт и туризъм, младежки дейности и културни занимания.
- Грижи за пенсионираните работници и служители (чл. 300 КТ): по решение на общото събрание на работниците и служителите социалните фондове и формите на социално обслужване могат да се ползват и от пенсионери, работили при същия работодател.
- Финансиране (чл. 292 КТ): със средства от работодателя и от други източници.
- Разпределение и използване на средствата (чл. 293 КТ): по решение на общото събрание на работниците и служителите.

Социален диалог

Държавата регулира трудовите и непосредствено свързаните с тях отношения, осигурителните отношения и въпросите на жизненото равнище след консултации и диалог с работниците, служителите, работодателите и техните организации в дух на сътрудничество, взаимни отстъпки и зачитане на интересите на всяка от страните (чл. 2 КТ).

- Тристранно сътрудничество (чл. 3 КТ): Национален съвет за тристранно сътрудничество (чл. 3а КТ); Отраслови, браншови, областни и общински съвети за тристранно сътрудничество (чл. 3б КТ); функции, заседания, организиране на дейността и приемане на решения, уредба и финансиране дейността на съветите за тристранно сътрудничество (чл. 3в – 3е КТ).
- Сдружаване на работниците и служителите (чл. 4 КТ) и на работодателите (чл. 5 КТ).
- Общо събрание на работниците и служителите (чл. 6 – 6а КТ).
- Участие на работниците и служителите в управлението на предприятието (чл. 7 КТ).
- Представители за информиране и консултиране на работниците и служителите (чл. 7а – 7б КТ).
- Права и задължения на представителите на работниците и служителите (чл. 7в КТ).
- Синдикални организации и организациите на работодателите (глава III на КТ): представителни организации на работниците и служителите (чл. 34 КТ) и на работодателите (чл. 35 КТ); признаване на представителни организации (чл. 36 КТ); проверка на изискванията за представителност (чл. 36а КТ).

- Права на синдикалните организации и на организациите на работодателите: участие в обсъждането на трудови и осигурителни въпроси (чл. 42 КТ); представителство пред съда (чл. 45 КТ).
- Съдействие за осъществяване дейността на синдикалните организации и на представителите на работниците и служителите (чл. 46 КТ).

Имуществена отговорност и видове обезщетения (глава X на КТ)

- Имуществена отговорност на работодателя: при смърт или увреждане здравето на работника и служителя (чл. 200 КТ); изключване или намаляване на отговорността (чл. 201 КТ); регресен иск (чл. 202 КТ).
- Имуществена отговорност на работника или служителя: обсег на имуществената отговорност (чл. 203 КТ); изключване на отговорността (чл. 204 КТ); вреда, която подлежи на обезщетяване (чл. 205 КТ); размер на отговорността (чл. 206 КТ); размер на отговорността за вреда, причинена при отчетническа дейност (чл. 207 КТ); отговорност за вреда, причинена от няколко работници или служители (чл. 208 КТ); бригадна отговорност (чл. 209 КТ); осъществяване на ограничената имуществена отговорност (чл. 210 КТ) и на пълната имуществена отговорност (чл. 211 КТ).
- Видове обезщетения: при недопускане на работа (чл. 213 КТ); при временно отстраняване от работа (чл. 214 КТ); при командировка (чл. 215 КТ); при преместване (чл. 216 КТ); при трудоустрояване (чл. 217 КТ); при бедствие (чл. 218 КТ); при правомерен отказ на работника или служителя да изпълнява работата (чл. 219 КТ); за неспазено предизвестие (чл. 220 КТ); при прекратяване на трудовото правоотношение без предизвестие (чл. 221 КТ); при уволнение на други основания (чл. 222 КТ); за неизползуван платен годишен отпуск (чл. 224 КТ); при незаконно уволнение и при недопускане на работа на възстановен работник или служител (чл. 225 КТ); за други вреди, причинени на работника или служителя (чл. 226 КТ).
- Регресна отговорност (чл. 227 КТ).
- Брутно трудово възнаграждение за определяне на обезщетенията (чл. 228 КТ).

Други

- Специална закрила на непълнолетните работници и служители: минимална възраст за приемане на работа (чл. 301 КТ); приемане на работа на лица, ненавършили 16 години (чл. 302 КТ) и на лица от 16 до 18 години (чл. 303 КТ); работи за лица, ненавършили 18 години (чл. 304 КТ); особени грижи за непълнолетните (чл. 305 КТ).
- Специална закрила на жените: защита на бременните жени и на кърмачките (чл. 307 КТ); осигуряване на стаи за жени (чл. 308 КТ); трудоустрояване на бременни жени или кърмачки (чл. 309 КТ); командироване на бременни жени и майки с деца (чл. 310 КТ); надомна работа (чл. 312 КТ); ползване на правата на майката от бащата (чл. 313 КТ); задължение за уведомяване (чл. 313а КТ).

- Специална закрила на лицата с намалена работоспособност: основание за трудоустрояване (чл. 314 КТ); работни места за трудоустрояване (чл. 315 КТ); специализирани предприятия и цехове за лица с трайно намалена работоспособност (чл. 316 КТ); трудоустрояване на работници и служители; (чл. 317 КТ); платен годишен отпуск (чл. 319 КТ); трудово възнаграждение (чл. 320 КТ).
- Закрила при уволнение: (чл. 333 КТ).

Закон за здравословни и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ)

Обн., ДВ, бр. 124 от 1997 г., изм., бр. 86 от 1999 г., бр. 64 и 92 от 2000 г., бр. 25 и 111 от 2001 г., изм. и доп., бр. 18 от 2003 г., изм., бр. 114 от 2003 г., изм. и доп., бр. 70 от 2004 г., бр. 76 от 2005 г., изм., бр. 33 от 2006 г., изм. и доп., бр. 48 от 2006 г., изм., бр. 102 от 2006 г., изм. и доп., бр. 105 от 2006 г., бр. 40 от 2007 г., изм., бр. 102 от 2008 г., изм. и доп., бр. 108 от 2008 г., изм., бр. 93 от 2009 г., доп., бр. 12 и 58 от 2010 г., изм., бр. 88 и 98 от 2010 г., бр. 60 от 2011 г., бр. 7 от 2012 г.

Предмет: Урежда правата и задълженията на държавата, работодателите, работещите, представителите на работещите по безопасност и здраве при работа, на лицата, които за своя сметка работят сами или в съдружие, и на други организации и юридически лица за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

Цел: Да въведе общи принципи за превенция и мерки за стимулиране подобренията на безопасността и здравето на работещите: превенция на професионалните рискове; защита на безопасността и здравето; отстраняване на рисковете и причините за трудовия травматизъм и професионалната заболеваемост; информиране, консултации и обучение; балансирано участие.

Основни задължения на страните по трудово или служебно правоотношение

Юридическите и физическите лица, които самостоятелно наемат работещи, юридическите и физическите лица, които ползват работещи, предоставени им от предприятие, което осигурява временна работа, както и лицата, които за своя сметка работят сами или в съдружие с други, са длъжни да осигурят здравословни и безопасни условия на труд във всички случаи, свързани с работата, както на работещите, така и на всички останали лица, които по друг повод се намират във или в близост до работните помещения, площадки или места (чл. 14, ал. 1 ЗЗБУТ).

- Задължения на работодателя: да осигурява здравословни и безопасни условия на труд на работещите, като прилага необходимите мерки, вкл: превенция на професионалните рискове; предоставяне на информация и обучение; осигуряване на необходимата организация и средства (чл. 4, ал. 1 ЗЗБУТ); да осигурява основните принципи на превенция: избягване на рисковете; оценка на рисковете, които не могат да бъдат избегнати; ограничаване на рисковете при източника на възникването им; приспособяване на работата към работещия, особено по отношение на проектирането на работните места, избора на работното оборудване, на работните и производствените методи, с цел облекчаване или премахване на монотонната работа, работата с наложен

ритъм, както и за намаляване на въздействието им върху здравето на работещия; привеждане в съответствие с техническия прогрес; замяна на опасното с безопасно или по-малко опасно; обозначаване на съществуващи опасности и източници на вредни за здравето и безопасността фактори; прилагане на последователна цялостна политика за превенция, обхващаща технологията, организацията на работа, условията на труд, социалните взаимоотношения и въздействието на елементите на работната среда и трудовия процес; използване на колективните средства за защита с предимство пред личните предпазни средства; даване на съответни инструкции на работещите (чл. 4, ал. 3 ЗЗБУТ).

- Задължения на възложителя, проектанта и строителя в процеса на проектиране на строителни обекти и дейности, производства, конструкции, технологии и работно оборудване (чл. 5 ЗЗБУТ).
- Задължения на работещите: да се грижат за здравето и безопасността си, както и за здравето и безопасността и на другите лица, пряко засегнати от неговата дейност (чл. 33 ЗЗБУТ); да използват правилно: работното оборудване; дадените им лични предпазни средства, специално работно облекло, средствата за колективна защита и предпазните устройства, с които са оборудвани машините, апаратите, инструментите, предприятието или сградата; да информират незабавно работодателя или съответните длъжностни лица за всяка възникнала обстановка при работа, която може да представлява непосредствена опасност за тяхното здраве и за всички неизправности в средствата за колективна защита; да съдействат на работодателя, на съответните длъжностни лица и/или на представителите на работещите по безопасност и здраве при работа при изпълнението на мероприятията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд и на предписанията, дадени от контролните органи; да възстанови незабавно или да предприеме други защитни мерки за незабавно възстановяване на временно отстрани от него средство за защита или сигнализация при извършване на ремонт, монтаж, профилактика и др. (чл. 34 ЗЗБУТ).

Работно време, почивки и отпуски

При работа с високо нервно-психическо натоварване, наложен ритъм, монотонност и принудителна работна поза, определена трудова норма и при сменна работа се въвеждат физиологични режими на труд и почивка (чл. 12 ЗЗБУТ). Условията, редът и изискванията за разработване на физиологичните режими на труд и почивка са определени с наредба[93] на министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика.

Безопасни и здравословни условия на труд

При осъществяване на дейността за осигуряване на здравословни и безопасни условия

[93] Наредба № 15 за условията, реда и изискванията за разработване и въвеждане на физиологични режими на труд и почивка по време на работа

на труд работодателят е длъжен:

- да оценява рисковете за безопасността и здравето на работещите; да планира и прилага превантивни мерки и методи на работа и производство; да възлага на работещите задачи, съобразени с техните компетентности, опит, възможности и с пригодността им по отношение на безопасността и здравето при работа; да отчита специфичните опасности за работещите, които се нуждаят от специална закрила, с оглед осигуряване на съответните улеснения на работните им места; да създаде необходимата организация за осъществяване на наблюдението и контрола по изпълнението на планираните мерки; да осигури ефективен контрол за извършване на работата без риск за здравето и по безопасен начин; да не допуска до местата, където съществува сериозна или специфична опасност за здравето и живота, лица, които не са подходящо обучени, инструктирани и екипирани; да предприеме необходимите мерки за координация на действията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, когато на един обект или работна площадка се извършват работи или дейности от работещи и на други работодатели (чл. 16 ЗЗБУТ);
- да назначи или определи едно или повече длъжностни лица с подходящо образование и квалификация, или да създаде специализирана служба за организиране изпълнението на дейности, свързани със защитата от професионалните рискове и превенция на тези рискове (чл. 24 ЗЗБУТ). Техните функции и задачи са определени с наредба[94] на министъра на труда и социалната политика (чл. 24, ал. 2 ЗЗБУТ).
- да въвежда в експлоатация нови, реконструирани или модернизирани обекти при доказано съответствие с изискванията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд (чл. 6 ЗЗБУТ);
- да осигурява минималните изисквания за осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд на работните места (чл. 7 ЗЗБУТ); Минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд са определени с наредба[95] на министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването (чл. 7, ал. 2 ЗЗБУТ);
- да използва подходящо за извършваната работа работно оборудване: да не застрашава здравето и безопасността на работещите и да отговаря на изискванията за здравословни и безопасни условия на труд, установени с нормативни актове (чл. 8, ал. 1–3 ЗЗБУТ);
- да поддържа работното оборудване и своевременно да го ремонтира през целия период на използването му и след извеждането му от експлоатация, така че да не застрашава здравето и безопасността на работещите (чл. 8, ал. 4 ЗЗБУТ);
- да осигурява лични предпазни средства при работа с риск за здравето и

[94] Наредба № 3 за функциите и задачите на длъжностните лица и на специализираните служби в предприятията за организиране изпълнението на дейностите, свързани със защитата и профилактиката на професионалните рискове

[95] Наредба № 7 за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване

безопасността, който не може да се отстрани по друг начин (чл. 10, ал. 1 ЗЗБУТ);

- да осигурява подходящи средства и оборудване за избягване на ръчното повдигане, поддържане и пренасяне на тежести. (чл. 11 ЗЗБУТ); Минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд при ръчна работа с тежести са определени с наредба[96] на министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика (чл. 11, ал. 3 ЗЗБУТ);
- да създаде и поддържа картотека на информационните листове за безопасност на употребяваните и произвежданите опасни химични вещества и препарати (чл. 13, ал. 2 ЗЗБУТ);
- осигури организация за действия по ликвидиране на опасността, оказване на първа помощ, противопожарна охрана и условия за евакуация на работещите, както и контактите със спешна медицинска помощ и структурите за пожарна безопасност и защита на населението (чл. 20 ЗЗБУТ).

Трудова дисциплина

- Всеки работещ е длъжен да се грижи за здравето и безопасността си, както и за здравето и безопасността и на другите лица, пряко засегнати от неговата дейност, в съответствие с квалификацията му и дадените от работодателя инструкции (чл. 33 ЗЗБУТ).
- Работещите в съответствие със своята квалификация и дадените им инструкции са длъжни: да използват правилно машините, апаратите, инструментите, опасните вещества и материали, транспортните средства и другото работно оборудване; да използват правилно дадените им лични предпазни средства и специално работно облекло и след употреба да ги връщат на съответното място за съхранение; да използват правилно и по предназначение и да не отстраняват, прекъсват, изключват или променят самоволно средствата за колективна защита и предпазните устройства, с които са оборудвани машините, апаратите, инструментите, предприятието или сградата; да информират незабавно работодателя или съответните длъжностни лица за всяка възникнала обстановка при работа, която може да представлява непосредствена опасност за тяхното здраве и за всички неизправности в средствата за колективна защита; да съдействат на работодателя, на съответните длъжностни лица и/или на представителите на работещите по безопасност и здраве при работа при изпълнението на мероприятията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд и на предписанията, дадени от контролните органи (чл. 34, ал. 1 ЗЗБУТ).
- Всеки работещ, който временно отстрани средство за защита или сигнализация при извършване на ремонт, монтаж, профилактика и други, е длъжен да го възстанови незабавно или да предприеме други защитни мерки със същата ефективност (чл. 34, ал. 2 ЗЗБУТ).

[96] Наредба № 16 за физиологични норми и правила за ръчна работа с тежести

Заплащане на труда:

тази област не е предмет на правно регулиране от ЗЗБУТ.

Обучение и квалификация

Работодателят е длъжен да осигури на всеки работещ, включително на работещите по срочно правоотношение или при условията на временна работа, както и на работещите на смени и полагащите нощен труд, подходящо обучение и инструктаж по безопасност и здраве при работа в съответствие със спецификата на индивидуалното му работно място и на професията при: постъпване на работа; преместване на друга работа или промяна на работата; въвеждане на ново или при промяна на работно оборудване и технология. Обучението се осъществява в работно време, като всички разходи за провеждането му са за сметка на работодателя (чл. 26, ал. 2 ЗЗБУТ).

Медицинско наблюдение

Работодателите са длъжни да осигуряват обслужване на работещите от регистрирани служби по трудова медицина (СТМ) (чл. 25 ЗЗБУТ).

Със ЗЗБУТ са уредени въпросите, свързани със:

- създаването на СТМ (чл. 25, ал. 3 – 4);
- основните функции (чл. 25, ал. 2) и дейности на СТМ (чл. 25а.). Условията и редът за осъществяване дейността на службите по трудова медицина са определени с наредба[97] на министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика (чл. 25б, ал. 4);
- минималният състав на СТМ (чл. 25б.);
- регистрирането на СТМ (чл. 25в), вкл. необходими документи (чл. 25г, ал. 1); отказ за регистрация (чл. 25г, ал. 4 – 5); заличаване на регистрирани СТМ (чл. 25д, ал. 3) и др.;

Трудови злополуки и професионални болести

Работодателят задължително установява, разследва и регистрира всяка станала трудова злополука и известните му случаи на професионални заболявания по ред и начин, определени с Кодекса за социално осигуряване (чл. 23, ал.1 ЗЗБУТ).

Социално битово и културно обслужване на работниците и служителите: тази област не е предмет на правно регулиране от ЗЗБУТ.

Социален диалог

Политиката за осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд се определя и осъществява след съгласуване в рамките на постоянни или временни структури на тристранното сътрудничество на национално, отраслово и регионално равнище (чл. 38

[97] Наредба № 3 за условията и реда за осъществяване дейността на службите по трудова медицина

ЗЗБУТ).

- Национално ниво: Национален съвет по условия на труд (НСУТ) – състав (чл. 39, ал.2 ЗЗБУТ), функции и задачи (чл. 39, ал.1, чл. 40 ЗЗБУТ).
- Отраслово и регионално равнище: отраслови и браншови съвети по условия на труд – състав (чл. 41 ЗЗБУТ), функции и задачи (чл. 42 ЗЗБУТ); регионални (областни и общински) съвети по условия на труд (чл. 43 ЗЗБУТ).

Работодателят е длъжен да се консултира с работещите или с техни представители и организации, като създава възможност те да участват при: обсъждането и приемането на всички мерки, които се отнасят до здравето и безопасността на работещите; определянето на работещи, които ще извършват дейности по осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд, първа помощ, борбата с пожарите и евакуацията на работещите; планирането и организацията на обучението на работещите по здравословните и безопасни условия на труд. (чл. 26, ал.1 ЗЗБУТ).

- Ниво предприятие: комитети по условия на труд (КУТ) (чл. 27 ЗЗБУТ) и групи по условия на труд (ГУТ) (чл. 28 ЗЗБУТ): функции на КУТ/ГУТ (чл. 29 ЗЗБУТ); права на представителите на работещите в КУТ/ГУТ (чл. 30 ЗЗБУТ).

Имуществена отговорност и видове обезщетения

- Задължително осигуряване за професионално заболяване и трудова злополука, като осигурителните вноски са за сметка на работодателите (чл. 51, ал.1 ЗЗБУТ). Условията и редът за осигуряване за трудови злополуки и за професионални заболявания са уредени с отделен закон[98] (чл. 51, ал.3 ЗЗБУТ).
- Задължително застраховане за риска „трудова злополука”: за сметка на работодателя при условия и по ред, определени с акт на Министерския съвет[99] (чл. 52, ал.1 ЗЗБУТ).

Други

- Задължение за подаване на годишна декларация в териториалната дирекция „Инспекция по труда” по адреса на регистрация на предприятието. Формата, съдържанието, редът и начинът за подаване и съхраняване на декларацията по ал. 1 са определени с наредба[100] на министъра на труда и социалната политика. (чл. 15, ал.1 – 2 ЗЗБУТ).
- Задължение за писмена договореност между работодатели, когато използват съвместно един обект, работно помещение или оборудване, работна площадка или работно място (чл. 18 ЗЗБУТ).

Контрол и административнонаказателна отговорност

[98] Кодекс за социално осигуряване
[99] Наредба за задължително застраховане на работниците и служителите за риска „трудова злополука”
[100] Наредба № 3 за формата, съдържанието, реда и начина за подаване и съхраняване на декларацията по чл. 15, ал. 1 от Закона за здравословни и безопасни условия на труд

- Цялостен контрол по спазването на този закон упражнява Министерството на труда и социалната политика (чл. 54, ал.1 ЗЗБУТ), а специализираната контролна дейност по изпълнението на този закон, както и на други нормативни актове се извършва от Изпълнителната агенция „Главна инспекция по труда” чрез нейните структури (чл. 54, ал.2 ЗЗБУТ).
- Органите на държавния здравен контрол упражняват контрол върху дейността на службите по трудова медицина (чл. 54а, ал.1 ЗЗБУТ).
- Отговорност за лицата, които нарушават изискванията или не изпълняват задълженията си по този закон (чл. 55 ЗЗБУТ).
- Имуществени санкции или глоби за лицата, регистрирали служба по трудова медицина, и за ръководителите на службите по трудова медицина, които не изпълняват задълженията си по този закон (чл. 54б ЗЗБУТ).

Кодекс за социално осигуряване (КСО)

Обн., ДВ, бр. 110 от 1999 г., Решение № 5 на Конституционния съд на РБ от 29.06.2000 г. - бр. 55 от 2000 г.; изм. и доп., бр. 64 от 2000 г., изм., бр. 1 от 2001 г., доп., бр. 35 от 2001 г., изм., бр. 41 от 2001 г., изм. и доп., бр. 1 от 2002 г., изм., бр. 10 от 2002 г., изм. и доп., бр. 45 и 74 от 2002 г., доп., бр. 112 от 2002 г., изм. и доп., бр. 119 от 2002 г., доп., бр. 120 от 2002 г., изм. и доп., бр. 8 от 2003 г., доп., бр. 42 от 2003 г., изм. и доп., бр. 67 от 2003 г., доп., бр. 95 от 2003 г., изм. и доп., бр. 112 от 2003 г., изм., бр. 114 от 2003 г., изм. и доп., бр. 12 от 2004 г., изм., бр. 21 от 2004 г., доп., бр. 38 от 2004 г., изм. и доп., бр. 52, 53 и 69 от 2004 г., изм., бр. 70 от 2004 г., изм. и доп., бр. 112 от 2004 г., изм., бр. 115 от 2004 г., изм. и доп., бр. 38 от 2005 г., изм., бр. 39, 76 и 102 от 2005 г., изм. и доп., бр. 103, 104 и 105 от 2005 г., изм. и доп., бр. 17 от 2006 г., изм., бр. 30, 34, 59 и 68 от 2006 г., попр., бр. 76 от 2006 г., изм., бр. 80, 82 и 95 от 2006 г., доп., бр. 102 от 2006 г., изм. и доп., бр. 105 от 2006 г., бр. 41 от 2007 г., изм., бр. 52, 53, 64 и 77 от 2007 г., доп., бр. 97 100 от 2007 г., изм. и доп., бр. 109 и 113 от 2007 г., изм., бр. 33 от 2008 г., изм. и доп., бр. 43 от 2008 г., изм., бр. 67 от 2008 г., доп., бр. 69 от 2008 г., изм., бр. 89 и 102 от 2008 г., изм. и доп., бр. 109 от 2008 г., изм., бр. 23 от 2009 г., доп., бр. 25 от 2009 г., изм. и доп., бр. 35 и 41 от 2009 г., доп., бр. 42 от 2009 г., изм., бр. 93 и 95 от 2009 г., изм. и доп., бр. 99 от 2009 г., доп., бр. 103 от 2009 г., изм., бр. 16 от 2010 г., изм. и доп., бр. 19, 43 и 49 от 2010 г., доп., бр. 58 от 2010 г., изм. и доп., бр. 59 от 2010 г., изм., бр. 88, 97 и 98 от 2010 г., изм. и доп., бр. 100 от 2010 г., Решение № 7 на Конституционния съд на РБ от 31.05.2011 г. - бр. 45 от 2011 г.; изм. и доп., бр. 60 от 2011 г., изм., бр. 77 от 2011 г., изм. и доп., бр. 100 от 2011 г., доп., бр. 7 от 2012 г., изм. и доп., бр. 21 и 38 от 2012 г., изм., бр. 40 от 2012 г., доп., бр. 44 от 2012 г.).

Предмет: Урежда обществените отношения, свързани със:

- държавното обществено осигуряване (ДОО) при общо заболяване, трудова злополука, професионална болест, майчинство, безработица, старост и смърт;
- допълнителното социално осигуряване.

Въпросите, свързани с осигуряването за трудова злополука и професионална болест са уредени в част I на КСО „Държавно обществено осигуряване”.

Основни задължения на страните по трудово или служебно правоотношение

- Задължения на осигурителите[101]: да внасят за своя сметка осигурителни вноски във фонд „Трудова злополука и професионална болест” (чл. 6, ал. 6 КСО), в размер от 0,4 до 1,1 на сто, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година по групи основни икономически дейности (чл. 6, ал. 1, т. 5 КСО); да декларира пред териториалното поделение на Националния осигурителен институт всяка трудова злополука (чл. 57, ал. 1 КСО); да изготвя и представя документи, необходими за издаване на експертно решение за потвърждаване или отхвърляне на професионалната болест (чл. 62, ал. 2 КСО); да уведомява териториалното поделение на НОИ за изменения в технологията или характера на работа на предприятието, както и за ликвидация на предприятието**;** да уведомява незабавно териториалното поделение на НОИ, Инспекцията по труда и други компетентни органи за всяка смъртна трудова злополука, за всяка злополука, причинила увреждане на повече от трима работещи, както и за всяка злополука, за която има основание да се предполага, че ще доведе до инвалидност; да изпраща в териториалното поделение на Националния осигурителен институт копия от болничните листове (първичен и продължения) за трудова злополука или професионална болест (чл. 66 КСО).
- Обхват на осигуряване за трудова злополука и професионална болест: инвалидност, смърт, временна неработоспособност и временно намалена работоспособност, поради трудова злополука и професионална болест (чл. 2, ал. 2, т. 3 КСО).
- Размерът на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест се определя от Националния осигурителен институт по методика и ред, определени с акт[102] на Министерския съвет. (чл. 64, ал. 3 КСО).
- Задължения на осигуреното лице[103]: да познава и да изпълнява изискванията

---

[101] Съгласно чл. 5, ал. 1 на КСО, осигурител е всяко физическо лице, юридическо лице или неперсонифицирано дружество, както и други организации, които имат задължение по закон да внасят осигурителни вноски за други физически лица. Държавата участва в осигуряването чрез трансфер във фонд "Пенсии" в размерите и по реда, определени в чл. 21, т. 5 на КСО.

[102] Методика за реда и начина на определяне размера на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест

[103] Съгласно чл. 4, ал. 1 и 2 КСО, задължително осигурени за трудова злополука и професионална болест са: работници и служители, наети на работа за повече от пет работни дни, или 40 часа, през един календарен месец, независимо от характера на работата, от начина на заплащането и от източника на финансиране; държавните служители; съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители, съдиите по вписванията и съдебните служители; кадрови военнослужещите по Закона за отбрана и въоръжените сили на Р. България, държавните служители-офицери, сержанти и граждански

на нормативните актове за безопасност на труда и опазване на здравето при работа, както и правилата за вътрешния трудов ред на предприятието; да уведоми незабавно осигурителя или негов пълномощник за настъпила трудова злополука или за установена професионална болест, с изключение на случаите, когато това е невъзможно (чл. 67 КСО).

- Права на осигурените за трудова злополука и професионална болест (чл. 12 КСО): парични обезщетения за временна неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест, санаторно-курортно лечение, належащ медицински преглед, изследване и/или лечение; парични помощи за профилактика и рехабилитация; пенсия за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест; парични помощи за помощно-технически средства, свързани с увреждането; еднократна помощ и наследствена пенсия за съпруг (съпруга), деца и родители (при смърт на осигурено лице, която е в причинна връзка със злополуката или професионалната болест).

Работно време, почивки и отпуски: тази област не е предмет на правно регулиране от КСО.

Безопасни и здравословни условия на труд (чл. 65 КСО)

Фонд „Трудова злополука и професионална болест" финансира мероприятия за предотвратяване на трудовата злополука и професионалната болест:

- оказване на помощ, консултации и съдействие на осигурителите за създаване и реализиране на ефективна система за управление на безопасността на труда и опазване на здравето при работа;
- разработване и участие в разработването на национални отраслови програми (стратегии) в областта на безопасността на труда и опазване на здравето при работа;
- провеждане на обучение и повишаване квалификацията на работещите по въпросите на безопасността на труда и опазване на здравето при работа;
- осъществяване и възлагане на научни изследвания в областта на безопасността на труда и опазване на здравето при работа;
- проверка на състоянието на безопасността на труда и опазване на здравето при работа;

лица по Закона за МВР; членовете на кооперации, упражняващи трудова дейност и получаващи възнаграждение в кооперацията; лицата, които работят по втори или по допълнителен трудов договор; изпълнители по договори за управление и контрол на търговските дружества; лицата, упражняващи трудова дейност и получаващи доходи на изборни длъжности, служителите с духовно звание на Българската православна църква и други регистрирани вероизповедания; специализантите, които получават възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност; работниците и служителите, наети на работа при един работодател за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец или наети на работа при повече работодатели - при всеки от тях за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец.

- разследване самостоятелно или с другите компетентни органи на трудови злополуки и професионални болести;
- провеждане на кампанийна дейност, предоставяне на информация на обществото по проблемите на безопасността на труда и опазване на здравето при работа;
- разработване и участие в разработването на нормативни актове по безопасността на труда и опазване на здравето при работа;
- изучаване и разпространяване на положителния опит в създаването на безопасни условия на труд;
- извършване на други дейности по предотвратяване на трудовите злополуки и професионалните болести.

Трудова дисциплина: тази област не е предмет на правно регулиране от КСО.

Заплащане на труда: тази област не е предмет на правно регулиране от КСО.

Обучение и квалификация: тази област не е предмет на правно регулиране от КСО.

Медицинско наблюдение: тази област не е предмет на правно регулиране от КСО.

Трудови злополуки и професионални болести

Глава V на КСО урежда условията и реда за осигуряване за трудова злополука и професионална болест.

Трудова злополука (чл. 55 КСО): Всяко внезапно увреждане на здравето станало през време и във връзка или по повод на извършваната работа, както и при всяка работа, извършена в интерес на предприятието, когато е причинило временна неработоспособност, трайно намалена работоспособност или смърт (ал. 1).

Трудова е и злополуката, станала с осигурен по чл. 4, ал. 1 и 2 КСО по време на обичайния път при отиване или при връщане от работното място до: основното място на живеене или до друго допълнително място на живеене с постоянен характер; мястото, където осигуреният обикновено се храни през работния ден; мястото за получаване на възнаграждение (ал. 2).

Не е налице трудова злополука, когато пострадалият умишлено е увредил здравето си.

- Условия и ред за декларирание (чл. 57 на КСО) и разследване (чл. 58 КСО) на трудова злополука. Редът за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки са определени с акт[104] на Министерския съвет (чл. 57, ал. 3 КСО).
- Досие (документация) на трудова злополука (чл. 59 КСО).
- Квалифициране на злополуката за трудова (чл. 60 КСО).

Професионална болест (чл. 56 КСО): заболяване, което е настъпило изключително или предимно под въздействието на вредните фактори на работната среда или на трудовия

[104] Наредба за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки

процес върху организма и е включено в Списъка на професионалните болести, издаден от Министерския съвет по предложение на министъра на здравеопазването.

За професионална болест може да се признае и заболяване, невключено в Списъка на професионалните болести, когато се установи, че то е причинено основно и пряко от обичайната трудова дейност на осигурения и е причинило трайно намалена работоспособност или смърт на осигурения.

Към професионалната болест се отнасят и нейното усложнение и късните й последици.

- Сигнализиране за професионална болест (чл. 61 КСО).
- Изготвяне на документи за професионална болест (чл. 62 КСО).
- Ред за съобщаване, регистриране и обжалване на професионални болести – Редът за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести се определя с акт[105] на Министерския съвет. (чл. 63 КСО)

Социално битово и културно обслужване на работниците и служителите: тази област не е предмет на правно регулиране от КСО.

Социален диалог: тази област не е предмет на правно регулиране от КСО.

Имуществена отговорност и видове обезщетения

Осигурените лица за трудова злополука и професионална болест имат право на:

- парично обезщетение за трудова злополука или професионална болест, както и на обезщетение при трудоустрояване (чл. 40, ал. 2 КСО): срокове за представяне на документи за изплащане на обезщетение за временна неработоспособност или трудоустрояване (чл. 40а КСО); възнаграждение, от което се определя обезщетението (чл. 41 КСО); срок на изплащане на обезщетението (чл. 42 КСО); случаи, при които не се изплаща обезщетение (чл. 46 КСО);
- парично обезщетение при трудоустрояване вследствие на трудова злополука или професионална болест (чл. 47 КСО);
- пенсия за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест (чл. 78 КСО): размер на пенсията за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест (чл. 79 КСО);
- наследствени пенсии (чл. 83, ал.1 и ал. 3 и ал. 3 КСО).

Други

- Категория труд (чл. 104, ал. 1 КСО): Министерският съвет определя кой труд към коя категория се причислява съобразно характера и особените условия на труд.

[105] Наредба за реда за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести

- Пенсиониране при условията на първа или втора категория труд: условия (осигурителен стаж и възраст) за придобиване право на пенсия (§ 4 от преходните и заключителните разпоредби на КСО); превръщане на осигурителния стаж от първа или втора категория в трета категория при пенсиониране за осигурителен стаж и възраст (чл. 104, ал. 2 – 9 КСО).
- Общи правила за пенсиите: дата на отпускане (чл. 94 КСО); спиране (чл. 95 КСО); прекратяване (чл. 96 КСО); възобновяване и възстановяване (чл. 97 КСО); ред за отпускане и изменение (чл. 98 КСО); изменяне или отменяне на разпореждането (чл. 99 КСО); осъвременяване на пенсиите (чл. 100 КСО); получаване на повече от една пенсия (чл. 101 КСО); преизчисляване на пенсията (чл. 102 КСО).
- Контрол (глава VII КСО). Контролът по спазването на нормативните актове по държавното обществено осигуряване във връзка с дейността, възложена на Националния осигурителен институт, се осъществява от контролните органи на Националния осигурителен институт (чл. 107 КСО).
- Отговорност за нарушения на разпоредбите на законодателството относно държавното обществено осигуряване (Раздел I на глава XXXXI „Административнонаказателна отговорност”).
- Отговорност за неизпълнение на задълженията за декларираме на данни пред Националната агенция за приходите и за внасяне на задължителни осигурителни вноски (Раздел III на глава XXXXI „Административнонаказателна отговорност”).

Постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове по т. 2.1.[106]

Постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Кодекса на труда

Наредба № 5 за съдържанието и реда за изпращане на уведомлението по чл. 62, ал. 5 от Кодекса на труда

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика на основание чл. 62, ал. 5 от КТ.

Обн., ДВ, бр. 1 от 2003 г., изм., бр. 39 от 2003 г., изм. и доп., бр. 88 от 2004 г., бр. 1 от 2006 г., попр., бр. 3 от 2006 г., изм. и доп., бр. 25 от 2006 г., изм., бр. 7 от 2008 г., бр. 1 от 2009 г., изм. и доп., бр. 1 от 2011 г., бр. 17 от 2011 г.

С наредбата са уредени условията, редът, случаите и начинът за подаване на уведомление от работодателя до компетентната териториална дирекция на Националната агенция за приходите, задълженията на страните по трудовото

[106] В обхвата на точка 2.2. са включени: всички подзаконови нормативни актове, издадени на основание изрична разпоредба в КТ, ЗЗБУТ и КСО. Информацията е актуална към ДВ, бр. 64 от 21 август 2012 г.

правоотношение и на компетентните държавни органи (ТД на НАП и Д „Инспекция по труда”).

- Ред и условия за подаване на уведомлението (чл. 1).
- Ред и условия за изпращане на уведомленията, както и техните видове (чл. 2).
- Срокове и случаи за изпращане на различните видове уведомления (чл. чл. 3, 3а, 6 и 7).
- Процедура по получаване на списъка на заверените уведомления и на списъка на неприетите уведомления, както и процедура по връчването на работника или служителя на завереното уведомление (чл. 4).
- Съдържание на различните видове уведомления (чл. 5 и чл. 5а).
- Ред и срокове за коригиране на данните при несъответствие между данните в завереното уведомление и условията по трудовия договор, и изпращане на ново уведомление (чл. 8).
- Указания за попълване на различните видове уведомления в приложенията към наредбата.

Наредба № 4 за документите, които са необходими за сключване на трудов договор

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика на основание чл. 62, ал. 7 от КТ.

Обн., ДВ, бр. 44 от 1993 г.

С наредбата са определени документите, необходими за сключване на трудов договор:

- задължителни документи (чл. 1);
- допълнителни документи (чл. 2);
- документи при възникване на трудово правоотношение въз основа на избор и конкурс (чл. 3).

Национална класификация на професиите и длъжностите (НКПД-2011) Закон за администрацията (ЗА) - чл. 25; Заповед № РД01-514 от 12.07.2010 г.; Заповед № РД01-3 от 3.01.2011 г. за прилагане на структурата на Националната класификация на професиите и длъжностите, 2011; Заповед № РД01-931 от 27.12.2010 г.; Заповед № РД01-204 от 28.02.2011 г.; Заповед № РД01-426 от 30.05.2011 г; Заповед № РД01-529 от 30.06.2011 г.; Заповед № РД01-533 от 30.06.2011 г.; Заповед № РД01-952 от 29.12.2011 г.; Заповед № РД01-586 от 6.07.2012 г.

Наименованието на длъжността в трудовия договор се определя съгласно Националната класификация на професиите и длъжностите, утвърдена със заповед на министъра на труда и социалната политика след съгласуване с председателя на Националния статистически институт.

Със Заповедта за прилагане на структурата на Националната класификация на професиите и длъжностите са определени задължения за:

- определяне на наименованието на длъжността съгласно Национална класификация на професиите и длъжностите;
- подаване на уведомление по реда но чл. 62 от Кодекса на труда до съответната териториална дирекция на НАП при настъпила промяна в длъжностното наименование.

Наредба за определяне на видовете работи, за които се установява намалено работно време

Наредбата е приета с ПМС № 267 от 2005 г. на основание чл.137, ал. 2 от КТ.

Обн. ДВ. бр.103 от 2005г., изм. ДВ. бр.68 от 2006г., изм. ДВ. бр.10 и 67 от 2009г.

С наредбата са определени видовете работи, извършвани при специфични условия и рискове за живота и здравето, които не могат да бъдат отстранени, ограничени или намалени, независимо от предприетите мерки, но намаляването на продължителността на работното време води до ограничаване на рисковете за здравето на работниците и служителите.

Определени са:

- видовете работи, за които се установява 6-часов (чл. 2) и 7-часов (чл. 3) работен ден;
- процедурата за въвеждане на намалено работно време (чл. 5);
- продължителността на нощното работно време за работниците и служителите, ползващи намалено работно време (чл.6);
- правата на работниците и служителите по трудовото и осигурителното законодателство при въвеждане на намалено работно време (чл. 7);
- условието за установяване на намалено работно за работниците и служителите (чл. 4);
- правото на намалено работно време при специфични случаи (чл. 4а).

Наредба № 2 за реда за установяване задължение за дежурство или за разположение на работодателя

Наредбата е издадена от Министерството на труда и социалните грижи на основание чл. 139, ал. 5 от КТ.

Обн. ДВ. бр.38 от 1994г.

С наредбата се установява редът за определяне категориите работници и служители, за които поради особения характер на работата им може да се установява задължение да дежурят или да бъдат на разположение на работодателя, както и максималната продължителност на времето за дежурство и разположение и редът за отчитането му.

С наредбата са уредени въпросите, свързани със:

- дежурството (чл. 2, ал. 2);
- условията и редът за уговаряне на задължение за работника и служителя да бъде на разположение на работодателя (чл. 3, ал. 1);
- мястото на разположение (чл. 3, ал. 2);
- заплащането на работника и служителя времето на разположение (чл. 3, ал. 3);
- отчитането на фактически извършената работа през времето на разположение и заплащането й като извънреден труд (чл. 3, ал.4);
- минималният размер на непрекъснатата междудневна и седмична почивка при полагане на извънреден труд на работника или служителя (чл. 3, ал. 5);
- месечният график за времето за дежурство, както и времето на разположение (чл. 4);
- максималната продължителност на времето на задължение за разположение и последователността в дните (чл. 5, ал. 1 – 2).

Наредба за работното време, почивките и отпуските

Наредбата е приета с ПМС № 72 от 1986 г. на основание чл.155, ал. 5 и чл. 173, ал. 1 на КТ.

Обн. ДВ. бр.6 от 1987г., изм. ДВ. бр.31, 55 и 59 от 1991г., изм. ДВ. бр.59 и 67 от 1993г., изм. ДВ. бр.38 от 1994г., изм. ДВ. бр.54 от 2001г., изм. ДВ. бр.103 от 2002г., изм. ДВ. бр.72 от 2004г., изм. ДВ. бр.24 и 103 от 2005г., изм. ДВ. бр.96 от 2006г., изм. ДВ. бр.1 от 2007г., изм. ДВ. бр.10 и 67 от 2009г., изм. ДВ. бр.21 от 2011г., изм. и доп. ДВ. бр.19 от 2012г.

С наредбата са уредени въпросите, свързани със:

- разпределението и изчисляването на работното време (чл. 4а – 10);
- полагането на извънреден труд (чл. 15 – 18);
- платения годишен отпуск (чл. 22 – 43а): процедурата за изготвяне на графика за ползване на платения годишен отпуск (чл. 37а, ал. 1); условията, на които трябва да отговаря (чл. 37а, ал. 2); съдържанието на графика (чл. 37а, ал. 3); информиране на работници и служители за утвърдения график (чл. 37а, ал. 4); особени случаи (чл. 37б); допълване и изменение на графика (чл. 37в, ал. 1 – 2); отлагане на отпуска (чл. 37г – 38).
- отпускът поради бременност и раждане и за отглеждане на дете (чл. 45 – 49д);
- други видове отпуски (чл. 50 – 55): при встъпване в брак, при кръводаряване, при смърт на родител, дете, съпруг, брат, сестра и родител на другия съпруг или други роднини по права линия, при повикване на учебно мобилизационно мероприятие; за обучение; за две и повече живи деца; за приемен изпит в учебно заведение и др.

Наредба за определяне на видовете работи, за които се установява допълнителен платен годишен отпуск

Наредбата е приета с ПМС № 267 от 2005 г. на основание чл.156, ал. 2 на КТ.

Обн. ДВ. бр.103 от 2005г., изм. ДВ. бр.35 и 68 от 2006г., изм. ДВ. бр.10 и 67 от 2009г.

С наредбата са определени видовете работи, извършвани при специфични условия и рискове за живота и здравето, които не могат да бъдат отстранени, ограничени или намалени, независимо от предприетите мерки, за които се установява допълнителен платен годишен отпуск като допълнителна мярка за превенция на здравните рискове за работниците и служителите.

Наредбата урежда:

- правото на допълнителен платен годишен отпуск (чл. 2 – 3);
- условията за придобиване право на допълнителен платен годишен отпуск (чл.4);
- размерът и условията на допълнителен платен годишен отпуск (чл. 4, ал. 2 и ал. 3);
- процедурата за определяне на работниците и служителите с право на допълнителен платен годишен отпуск (чл. 4, ал. 4);
- договарянето на по- големи размери на допълнителен платен годишен отпуск (чл. 4, ал. 5).

Наредба № РД-07-2 за условията и реда за провеждането на периодично обучение и инструктаж на работниците и служителите по правилата за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика на основание чл. 281, ал. 5 на КТ.

Обн., ДВ, бр. 102 от 2009 г., попр., бр. 4 от 2010 г., изм., бр. 25 от 2010 г.

С наредбата са определени условията и редът за провеждане на обучение и инструктаж по безопасност и здраве при работа.

Наредбата урежда:

- задължението на работодателя за провеждане на обучение и/или инструктаж по безопасност и здраве при работа (чл. 2);
- целта на обучението по безопасност и здраве при работа (чл. 5);
- обхвата на лицата, за които се провежда обучение (чл. 6, ал. 1);
- формите и програмите за обучение (чл. 7);
- изисквания към лицата, провеждащи обучението (чл. 8);
- документиране (чл. 9);

- периодичност и място за провеждане на инструктажа (чл. 10);
- видове инструктаж (чл.10);
- обхват на видовете инструктаж (чл. 12 – 16).

Наредба № 3 за минималните изисквания за безопасност и опазване на здравето на работещите при използване на лични предпазни средства на работното място

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването на основание чл. 284, ал. 3 на КТ.

Обн., ДВ, бр. 46 от 2001 г., изм. и доп., бр. 40 от 2008 г.

С наредбата са определени минималните изисквания за безопасност и опазване на здравето на работещите при използване на лични предпазни средства при работа.

Наредбата не се прилага за: облекло, което не е специално предназначено за опазване на здравето и безопасността на работещия; лични предпазни средства, носени или използвани от военнослужещите, полицията и други служби за поддържане на обществения ред; спортна екипировка; отбранителна или възпираща екипировка за самозащита; устройства, вкл. и портативни, за откриване и сигнализиране на опасности и вредности.

Наредбата определя:

- условията за използване на личните предпазни средства (чл. 4);
- задълженията на работодателя за предоставяне на лични предпазни средства (чл. 5);
- изискванията към личните предпазни средства (чл. 6 – 7);
- задължения за информиране на работещите (чл. 12);
- задължения за обучение на работещите (чл. 13);
- задължения за оценката на личните предпазни средства (чл. 16 – 16а);
- процедура за определяне на работните места и видовете работа, при които се използват лични предпазни средства (чл. 17);
- изисквания свързани с предоставянето, използването, контролът и съхранението на личните предпазни средства (чл. 18 – 24).

Наредба № 11 за определяне на условията и реда за осигуряване на безплатна храна и/или добавки към нея

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването на основание чл. 285, ал. 2 КТ.

Обн., ДВ, бр. 1 от 2006 г.

С наредба са определени условията и редът за осигуряване на безплатна храна и/или добавки към нея на работниците и служителите, които работят в предприятия със специфичен характер и организация на труда:

- критерии за специфичен характер на труда (чл. 2, ал. 1);
- критерии за специфична организация на труда (чл. 2, ал. 2);
- задължение за осигуряване на тонизиращи или ободряващи напитки (чл. 3);
- процедура за определяне на работниците и служителите, вида и стойността на безплатната храна (чл. 7).

Наредба за заплатите на служителите в държавната администрация

Наредбата е приета с ПМС № 129 от 2012 г., на основание чл. 107а, ал. 9 КТ.

Обн., ДВ, бр. 49 от 2012 г.

С наредбата са определени структурата на заплатата, условията и редът за определяне и изменение на заплатите на служителите в държавната администрация.

Наредбата се прилага за служителите по служебно и по трудово правоотношение в държавната администрация при: възникване, изменение и прекратяване на служебното и трудовото правоотношение; разработването на вътрешните правила за заплатите и свързаните с тях други вътрешни актове; определяне и изменение на заплатите на служителите.

Наредбата определя:

- структурата на брутната работна заплата (чл. 3 – 6);
- определянето на индивидуалната основна месечна заплата (чл. 7 – 10);
- увеличението на индивидуалната основна месечна заплата (чл. 11 – 18).

Постановление № 300 на МС от 2011 г. за определяне нов размер на минималната работна заплата за страната

Постановлението е прието на основание чл. 244, т.1 от КТ.

Обн., ДВ, бр. 91 от 2011 г.

С постановлението се определя нов размер на минималната месечна работна заплата за страната – 290 лв. и на минималната часова работна заплата – 1,72 лв. при нормална продължителност на работното време 8 часа и при 5-дневна работна седмица.

Размерът на минималната месечна работна заплата се определя за пълен работен месец.

Наредба за структурата и организацията на работната заплата

Наредбата е приета с ПМС № 4 от 2007 г. на основание чл. 244, т. 2, чл. 261 КТ и § 121 от Закона за изменение и допълнение на КТ (ДВ, бр. 25 от 2001 г.).

Обн., ДВ, бр. 9 от 2007 г., доп., бр. 56 от 2007 г., изм. и доп., бр. 83 от 2007 г., изм., бр. 11 от 2008 г., изм. и доп., бр. 10 и 67 от 2009 г., доп., бр. 95 от 2011 г., изм., бр. 106 от 2011 г., бр. 21 от 2012 г., доп., бр. 49 от 2012 г.

С наредбата са определени:

- структурата на работната заплата: брутна работна заплата (чл. 3); основна работна заплата (чл. 4 – 5);
- видовете и минималните размери на допълнителните трудови възнаграждения: за извънреден труд (чл. 7); за нощен труд (чл. 8); за време на разположение (чл. 10); за образователна и научна степен „доктор" или за научна степен „доктор на науките", свързана с изпълняваната работа (чл. 11); за придобит трудов стаж и професионален опит (чл. 12); допълнителни трудови възнаграждения с постоянен характер (чл. 15);
- редът и начинът за определяне и изчисляване на трудовите възнаграждения на работниците и служителите (чл. 16 – 21);
- организацията на работната заплата - вътрешни правила за работната заплата (чл. 22).

Наредбата не се прилага за служителите по трудово правоотношение в държавната администрация, за които се прилага чл. 107а от Кодекса на труда.

Постановление № 147 на МС от 2007 г. за определяне на минималния размер на допълнителното трудово възнаграждение за придобит трудов стаж и професионален опит

Обн., ДВ, бр. 56 от 2007 г.

С постановлението Министерският съвет определи минимален размер на допълнителното трудово възнаграждение за придобит трудов стаж и професионален опит – 0,6 на сто за всяка година придобит трудов стаж и професионален опит.

Наредба № 3 за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците

Наредбата е издадена от министъра на народното здраве на основание чл. 287, ал. 1 КТ.

Обн., ДВ, бр. 16 от 1987 г., изм. и доп., бр. 65 от 1991 г., бр. 102 от 1994 г., бр. 78 от 2005 г.

С наредбата са определени изисквания към:

- организацията и провеждането на задължителните предварителни медицински прегледи на работниците:
  - обхват на лицата, подлежащи на задължителен предварителен медицински преглед (чл. 2);
  - производства и професии, за които са задължителни предварителните и периодични профилактични медицински прегледи на работещите с

вредности, както и сроковете за провеждането им (приложение № 2, към чл. 2, ал. 2);

- лекарите-специалисти, участвуващи при провеждането на предварителните и периодичните прегледи на работещите с вредности и на необходимите изследвания (приложение № 3, към чл. 2, ал. 2);
- необходими документи за предварителните медицински прегледи (чл. 4 – 7);

- организацията и провеждането на задължителните периодични медицински прегледи на работниците:
  - обхват на задължителните периодични медицински прегледи (приложение № 5, към чл. 8);
  - обхват на лицата, подлежащи на задължителен периодичен медицински преглед (чл. 9 – 10);
- организацията и провеждането на задължителните периодични медицински прегледи на работещите при вредни за здравето условия на труд (чл. 17 – 29);
- анализа на резултатите от проведените задължителни периодични медицински прегледи на работниците (чл. 32 – 33).

Наредба за безплатното работно и униформено облекло

Наредбата е приета с ПМС № 10 от 2011 г. на основание чл. 296, ал. 1 от КТ.

Обн., ДВ, бр. 9 от 2011 г.

С наредбата са определени условията и редът за осигуряване на работниците и служителите с безплатно работно и униформено облекло.

Наредбата определя:

- задължение и ред за осигуряване на работниците и служителите на подходящо работно и/или униформено облекло (чл. 6);
- условия за ползване и срокове на износване (чл. 7 – 9);
- изисквания към работното и униформеното облекло (чл. 8);
- задължения на работниците и служителите (чл. 13 – 15).

Наредба за командировките в страната

Наредбата е приета с ПМС № 72 от 1986 г. на основание чл. 215 от КТ.

Обн. ДВ. бр.11 от 1987г., изм. ДВ. бр.21 от 1991г., изм. ДВ. бр.2 от 1994г., изм. ДВ. бр.62 от 1995г., изм. ДВ. бр.34 от 1997г., изм. ДВ. бр.40 от 1999г., изм. ДВ. бр.2 от 2008г., изм. ДВ. бр.2 от 2011г.

С наредбата са определени условията за командироване в страната, размерите на командировъчните пари (пътни, дневни и квартирни), редът за отчитането им, както и правата и задълженията на командиращите и командированите.

Наредбата определя изисквания, свързани със:

- работното време, възнагражденията и обезщетенията през времето на командировка (чл. 3 – 4);
- реда за командироване и съдържанието на заповедта (чл. 8 – 10);
- изплащането на пътни пари (чл. 11 – 18);
- заплащането на дневни пари (чл. 19 – 24);
- заплащането на квартирни пари (чл. 26 – 28);
- отчетността и контрола при командировка (чл. 29 – 32).

Наредба за служебните командировки и специализации в чужбина

Наредбата е приета с ПМС № 115 от 2004 г., на основание чл. 121, ал. 3, 215 КТ и чл. 86, ал. 3 от Закона за държавния служител.

Обн. ДВ. бр.50 от 2004г., доп. ДВ. бр.80 от 2004г., изм. ДВ. бр.86 от 2004г., изм. ДВ. бр.36 от 2005г., изм. ДВ. бр.96 от 2005г., изм. ДВ. бр.2 от 2006г., изм. ДВ. бр.23 и 98 от 2007г., изм. ДВ. бр.64 от 2008г., изм. ДВ. бр.10 от 2009г., изм. ДВ. бр.73 от 2010г., изм. ДВ. бр.19, 105 и 106 от 2011г., изм. и доп. ДВ. бр.61 от 2012г.

С наредбата са уредени условията и редът за командироване, осъществяване и отчитане на служебните командировки и специализации в чужбина, правата и задълженията на командиращите органи и на командированите лица.

Определени са:

- условията, по които задължително трябва да се постигне съгласие при командироване (чл. 5, ал. 3);
- задължение за предоставяне на информация по чл. 127, ал. 4 от Кодекса на труда (чл. 5, ал. 4);
- задължение за издаване на допълнителна писмена заповед при промяна в условията на командировка или специализация (чл. 9) ;
- условията и редът за командироване и за изпращане на специализация (раздел II);
- процедурата за издаване на заповед за командировка и специализация (чл. чл.5 до 11 вкл.) ;
- паричните средства за пътни, дневни, квартирни и други разходи (раздел III) ;
- паричните суми за командировъчни на персонала на сухоземни, въздухоплавателни и водни транспортни и специални средства (раздел IV) ;
- условията и редът за осъществяване на отчетност и контрол (чл. 35 – 40).

Наредба за работата на лицата, ненавършили 15–годишна възраст

Наредбата е приета с ПМС № 72 от 30.12.1986 г. на основание чл. 301, ал. 3 КТ.

Обн., ДВ, бр. 8 от 1987 г., изм. и доп., бр. 59 от 1993 г., изм., бр. 35 от 2001 г.

С наредбата се урежда реда за приемане на работа и условията на труд на лицата, ненавършили 15-годишна възраст, които могат да бъдат приемани на работа в областта на изкуствата.

- Сключване на трудов договор (чл. 2).
- Условия за сключване на трудов договор (чл. 3).
- Медицинско наблюдение (чл. 4).
- Режим на работа (чл. 5 – 6).
- Разпределение на работното време (чл. 7 – 8).

Наредба № 6 за условията и реда за даване на разрешения за работа на лица, ненавършили 18 години

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването на основание чл. 303, ал. 4 КТ.

Обн., ДВ, бр. 64 от 2006 г.

С наредбата се уреждат: редът за даване на разрешения за работа на лица, ненавършили 18 години; задълженията на работодателя за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на лицата, ненавършили 18 години; работите, процесите и местата, забранени за работа на лица, ненавършили 18 години.

Наредбата се прилага за лица, ненавършили 18 години, които работят по трудови правоотношения или са чираци по Закона за занаятите.

Наредбата не се прилага за: лица, ненавършили 15 години; учащи по време на учебната дейност, практика и стаж.

Наредбата определя задължения на работодателя за:

- оценка на риска (чл. 3);
- обхват на оценка на риска (чл. 4);
- оценка на специфичните рискове (чл. 5);
- информиране (чл. 6);
- забрани за работа (чл. 8 – 10);
- контрол и наблюдение на здравето (чл. 11 – 14);
- ред за даване на разрешения за работа на лица, ненавършили 18 години (чл. 15 – 16).

Наредба № 7 за вредните и тежките работи, забранени за извършване от жени

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалните грижи и министъра на здравеопазването на основание чл. 307, ал. 3 КТ.

Обн., ДВ, бр. 58 от 1993 г.

С наредбата са определени видовете работи, които са тежки или вредни за здравето и за майчинските функции на жените (приложение към чл. 2):

- производства и видове работи от всички отрасли на народното стопанство, забранени за извършване от жени независимо от тяхната възраст;
- производства и видове работи от всички отрасли на народното стопанство, забранени за извършване от жени до 35-годишна възраст;
- производства и работи, в които не се допускат бременни през целия период на бременността и майки през периода на кърмене.

Наредба № РД-07-1 от 2.02.2012 г. за определяне на работните места, подходящи за трудоустрояване на лица с намалена работоспособност

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването на основание чл. 315, ал. 3 КТ.

Обн., ДВ, бр. 13 от 2012 г.

С наредбата са уредени условията и редът за определяне на работни места, подходящи за трудоустрояване на лица с намалена работоспособност, в процент от общия брой на работниците и служителите в зависимост от основната икономическа дейност.

Наредба за трудоустрояване

Наредбата е приета с ПМС № 72 от 1986 г., на основание чл. 316, ал. 2 КТ.

Обн., ДВ, бр. 7 от 1987 г., изм., бр. 52 от 1988 г., бр. 47 от 1990 г., изм. и доп., бр. 111 от 2001 г., изм., бр. 78 от 2005 г.

С наредбата са определени:

- редът за трудоустрояване на лицата с намалена работоспособност (чл. 1);
- създаването на комисии за трудоустрояване (чл. 2);
- решаването на спорове при трудоустрояване (чл. 3);
- специфичните правила за труда на работниците или служителите с над 50 на сто загубена работоспособност в специализираните предприятия (чл. 12 – 17).

Наредба № 5 за болестите, при които работниците, боледуващи от тях, имат особена закрила съгласно чл. 333, ал. 1 от Кодекса на труда

Наредбата е издадена от министъра на народното здраве и председателя на ЦС на БПС на основание чл. 333, ал. 1 КТ

Обн., ДВ, бр. 33 от 1987 г.

С наредбата са определени изисквания, свързани със:

- забрана за уволнение на работници и служители при частична ликвидация, при съкращение в щата или при спиране на работа за повече от 30 дни на предприятието (чл. 1);
- редът за представяне на медицински документи (чл. чл. 2 до 4 вкл.);
- искане на разрешение за уволнение (чл. 5);
- даване на разрешение или отказ (чл. 6).

Наредба за трудовата книжка и трудовия стаж

Наредбата е приета с ПМС № 227 от 23.11.1993 г. на основание чл. 356 КТ.

Обн., ДВ, бр. 102 от 1993 г., доп., бр. 48 от 2006 г., изм., бр. 10 от 2009 г., изм. и доп., бр. 16 от 2009 г., изм., бр. 67 от 2009 г., доп., бр. 73 от 2010 г.

С наредбата са определени изисквания, свързани с:

- редът и условията за издаване на трудова книжка, отчетността и вписването на данни в нея и съхранението й (раздел I);
- изчисляването и зачитането на трудов стаж, редът за установяване и документите за признаване на трудов стаж (раздел II).

Постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закона за здравословни и безопасни условия на труд

Наредба № 7 за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването на основание на чл. 7, ал. 2 от ЗЗБУТ и чл. 276 от КТ.

Обн., ДВ, бр. 88 от 1999 г., изм., бр. 48 от 2000 г., изм., бр. 52 от 2001 г., изм. и доп., бр.

43 от 2003 г., изм., бр. 37 от 2004 г., изм. и доп., бр. 88 от 2004 г., бр. 40 от 18.04.2008 г.

С наредба са определени минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на всяко работно място и при използване на работното оборудване (чл. 1, ал. 1),

свързани със:

- територия на предприятието: ограждане и обозначаване (чл. 11); пътища, организацията на транспорта и др. мерки за безопасност (чл. 13 – 15);
- производствени сгради, работни помещения и работни места: общи изисквания за: факторите на работната среда (чл. 18, ал. 1); работа в ограничени пространства (чл. 18, ал. 2 – 3); конструкция на сградите (чл. 19); технологични процеси и дейности с отделяне на прах, токсични и други вредни вещества, шум и вибрации над установената норма, наличие на йонизиращи лъчения, инфрачервена радиация, ултравиолетово лъчение, лазери, електромагнитни полета, с прегряващ микроклимат, мокри процеси и др. (чл. 20); почистване на работните места и работното оборудване (чл. 21); площ, височина и въздушно пространство на работните помещения (чл. 22 – 24); подвижните или фиксираните работни места на високо или ниско местоположение (чл. 24а); организация на работа, размери, подреждане на работното място (чл. 25 – 27);
- подове, стени, тавани и покриви на помещения (чл. 28 – 32);
- прозорци и капандури (чл. 33 – 34);
- врати и портали (чл. 35 – 45);
- електрически съоръжения и инсталации (чл. 46 – 47);
- пътни маршрути и опасни зони (чл. 48 – 55);
- места за товарене и разтоварване (чл. 56 – 59);
- аварийни пътища и изходи (чл. 60 – 68);
- работни места на открито (чл. 69 – 73);
- осветление на работните места (чл. 74 – 81);
- производствен микроклимат (чл. 82 – 96);
- прах, токсични и други вредни вещества (чл. 97 – 123);
- вентилация на работните места в помещенията (чл. 124 – 131);
- шум на работното място (чл. 132 – 138);
- вибрации на работните места (чл. 139 – 146);
- нейонизиращи лъчения в работната среда (чл. 147 – 163): електростатично поле (чл. 148 – 149); електромагнитните полета (чл. 150 – 161); лазери и лазерни системи (чл. 162 – 163);
- работно оборудване: общи изисквания за: производство, избор (чл. 164 – 165а) осигуряване на информация и инструкции за използване на работното оборудване (чл. 166); обучение (чл. 167 – 168); инсталиране и безопасна експлоатация (чл. 168а– 201); извършване на ремонтни работи (чл. 202); проектиране, изработване, внос, монтаж, техническо освидетелстване, поддържане, ремонт, периодични прегледи и експлоатация на съоръжения с повишена (чл. 204 –205); повдигателни съоръжения (чл. 205а –206м); заваръчни работи (чл. 207); извършване на ръчни операции (чл. 208);

- придвижващо се работно оборудване (самоходно или несамоходно) (чл. 209 – 215);
- стълби (чл. 215а – 215з);
- скелета (чл. 215и – 215н);
- техники за достъп и позициониране чрез въжета (чл. 215о – 215п);
- организация на трудовата дейност (чл. 216 – 220);
- водоснабдителни и канализационни системи (чл. 221 – 222);
- борба с пожари (чл. 223 – 228);
- санитарно и битово обслужване (чл. 229 – 245);
- лични предпазни средства и специални работни облекла (чл. 246 – 247);
- дейност при аварии (чл. 248 – 251).

Наредба № 16 за физиологични норми и правила за ръчна работа с тежести

Наредбата е издадена от министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика на основание чл. 11, ал. 3 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 54 от 1999 г.

С наредба са определени: задълженията на работодателя и на работещите за осигуряване на здравословни и безопасни условия за извършване на ръчна работа с тежести, както и физиологичните норми и правилата за ръчна работа с тежести.

- Задължения на работодателя за: избягване на ръчната работа с тежести (чл. 3); предприемане на мерки, когато ръчната работа с тежести не може да бъде избегната (чл. 4); извършване на оценка на риска (чл. 5); осигуряване на информация, обучение и инструктаж (чл. 6 – 7); предварителна оценка на физическата годност на лицата за извършване на ръчна работа с тежести, периодична оценка на въздействието на ръчната работа с тежести върху работоспособността и здравето на работещите и медицински изследвания при оплаквания от работещите за появата на смущения на здравето, свързани с ръчната работа с тежести (чл. 8); ограничаване на ръчната работа с тежести от жени, както и забрана за бременни жени и родилки до 6-ия месец след раждането (чл. 9).
- Задължения на работещите за: точно изпълнение на дадените инструкции; за съдействие на работодателя за изпълнение на съответните мерки; за използване по предназначение техническите средства и оборудването, осигурени и предоставени от работодателя; повишава квалификацията и знанията си относно изискванията за здравословни и безопасни условия на труд при ръчна работа с тежести (чл. 10).
- Физиологични норми и правила за ръчна работа с тежести: физиологични норми, когато анализът на ръчната работа с тежести не показва риск за здравето и безопасността на работещите (чл. 12); основни правила за

организиране на ръчната работа с тежести (чл. 13).

- Показатели за оценка на риска за здравето и безопасността при ръчна работа с тежести: обща характеристика на товара; физическо усилие; характеристика на работната среда; характеристика на дейността; индивидуални рискови фактори (приложение към чл. 4, т. 4).

Наредба № 15 за условията, реда и изискванията за разработване и въвеждане на физиологични режими на труд и почивка по време на работа

Наредбата е издадена от министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика на основание чл. 12, ал. 2 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 54 от 1999 г.

С наредбата са определени условията, редът и изискванията за разработване и въвеждане на физиологични режими на труд и почивка по време на работа с цел осигуряване на устойчива работоспособност, намаляване на умората и опазване на здравето на работещите.

- Задължения на работодателя за: въвеждане (чл. 3, ал. 1 – 2) и възлагане (чл. 4) на физиологични режими на труд и почивка, както и оценка на работните места и оценка на риска за здравето и работоспособността на работещите (чл. 5).
- Задължения на работниците и служителите: да съдействат при разработването, въвеждането и оценката на режимите на труд и почивка. (чл. 3, ал. 3).
- Условия и ред за разработване и въвеждане на физиологични режими на труд и почивка по време на работа (чл. 8 – 11).
- Общи изисквания за разработване на физиологични режими на труд и почивка по време на работа: общо време за регламентирани почивки през работния ден (работната смяна), брой и видове почивки, продължителност и ред на ползване. (приложение към чл. 8, т. 1 – 10).
- Специфични изисквания за разработване на физиологични режими на труд и почивка по време на работа: при дейности с: тежко и много тежко физическо натоварване, локална мускулна работа, натоварване на малките мускулни групи, изразена двигателна монотонност, принудителна работна поза и голямо нервно-психично и нервно-сензорно напрежение; в отделни браншове; при сменна работа и др. (приложение към чл. 8, т. 11 – 18).

Наредба № 3 за формата, съдържанието, реда и начина за подаване и съхраняване на декларацията по чл. 15, ал. 1 от Закона за здравословни и безопасни условия на труд

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика на основание чл. 15, ал. 2 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 19 от 2010 г., доп., бр. 43 от 2010 г.

С наредбата са определени:

- обхвата на задължените лица за подаване на декларация и мястото за подаването й (чл. 2 – 3);
- формата и съдържанието на декларацията (приложение № 1 към чл. 4, ал. 1) и уведомлението, в случай, че няма промяна в обстоятелствата, подлежащи на декларираме (приложение № 2 към чл. 4, ал. 2);
- реда и начина за подаване и съхраняване на декларацията (чл. 4, ал. 3 – чл. 8);
- административнонаказателни разпоредби за лица, които нарушават изискванията на наредбата (чл. 9).

Наредба № 5 за реда, начина и периодичността на извършване на оценка на риска

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването на основание чл. 17 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 47 от 1999 г.

С наредбата са определени редът, начинът и периодичността на извършване на оценка на риска (ОР) за здравето и безопасността на работниците и служителите.

- Общи изисквания за ОР: обхват на ОР (чл. 3); задължение на работодателя за прилагане на мерки на основата на ОР и за обсъждане в комитетите и групите по условия на труд (чл. 5).
- Организация на дейността за оценяване на риска: обхват на програмата за оценяването на риска (чл. 7); изисквания към оценителите на риска (чл. 8 –9); източници на информация за оценяване на риска (чл. 10); условия за преразглеждане на ОР (чл. 11).
- Процедура за оценяване на риска: етапи (чл. 14): класификация на трудовите дейности (чл. 15); идентифициране на опасностите при различните трудови дейности (чл. 16); определяне на работниците и служителите, изложени на опасности (чл. 17); определяне елементите на риска (чл. 18); оценка на риска (чл. 19); документиране (чл. 20).

Наредба № 3 за функциите и задачите на длъжностните лица и на специализираните служби в предприятията за организиране изпълнението на дейностите, свързани със защитата и профилактиката на професионалните рискове

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика на основание чл. 24, ал. 2 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 91 от 1998 г.

С наредбата са определени функциите и задачите на длъжностните лица и на специализираните служби в предприятията (органи за безопасност и здраве при работа) за организиране изпълнението на дейностите, свързани със защитата и профилактиката на професионалните рискове.

- Изисквания към органите за безопасност и здраве при работа (чл. 3).
- Функции и направления в работата на органите за безопасност и здраве при работа (чл. 6).
- Задачи на органите за безопасност и здраве при работа: задължения за: осигуряване на БЗР (чл. 7 и чл. 10); контрол за спазване изискванията на нормативните актове в областта на БЗР (чл. 8 – 9).

Наредба № 3 за условията и реда за осъществяване дейността на службите по трудова медицина

Наредбата е издадена от министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика на основание чл. 25б, ал. 4 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 14 от 2008 г.

С наредбата са определени условията и редът за осъществяване дейността на службите по трудова медицина (СТМ).

- Право за създаване на СТМ (чл.2, ал. 2).
- Задължения на работодателя за: осигуряване на условия за осъществяване на дейностите, извършвани от СТМ (чл. 3).
- Условия за регистрация (чл. 6 – 9).
- Дейности, извършвани от СТМ: наблюдение, анализ и оценка на здравното състояние във връзка с условията на труд (чл. 11); оценка на риска за здравето и безопасността на работещите (чл. 12); разработване на препоръки за работодателя за преустройството на работното място, организацията на труда и трудовото натоварване на работещи, които се нуждаят от специална закрила (чл. 13); организиране и провеждане на обучение по БЗР (чл. 14).
- Изисквания за организация на дейността на службите по трудова медицина: правилник за устройството и дейността на СТМ (чл. 15); водене и съхраняване на документацията, удостоверяваща дейността на СТМ (чл. 16); за предаване, приемане и съхраняване на здравните досиета на работещите (чл. 17).

- Образци на документи за:
  - регистрация на СТМ (приложение № 1 – 3);
  - заключението на службата по трудова медицина за пригодността на работещия да изпълнява (приложение № 4);
  - минималните изисквания към съдържанието на обобщения анализ за здравното състояние (приложение № 5);
  - здравното досие на работещите (приложение № 6).

Наредба № 4 от за обучението на представителите в комитетите и групите по условия на труд в предприятията

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването на основание чл. 30, ал. 1 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 133 от 1998 г., изм. и доп., бр. 85 от 2000 г.

С наредбата са уредени редът, изискванията, съдържанието и обхватът на задължителното обучение на представителите на работодателя и на работниците и служителите в комитетите и групите по условия на труд в предприятията и на членовете на комисиите по социална дейност на кооперациите (представители).

- Видове обучения (чл. 4).
- Условия за провеждане на обученията (чл. 2 – 3, чл. 5 – 6).
- Организация на първоначалното обучение: продължителност и численост (чл. 7); форми на обучение, учебни програми, общ хорариум, задължителни теми, удостоверение за завършено обучение (чл. 9 –11).
- Организация на ежегодното обучение: продължителност, изисквания към обучението (учебни програми, учебно-технически средства, лектори, учебни материали и пособия, документация) (чл. 12 -14).
- Задължения на търговските дружества, едноличните търговци, организациите, центровете, звената и работодателите, които провеждат обучение (чл. 17).
- Образци на документи за:
  - удостоверение за завършено първоначално обучение (приложение № 1);
  - съдържание на годишния отчет, съгласно чл. 17 (приложение № 3).

Наредба за задължително застраховане на работниците и служителите за риска „трудова злополука"

Наредбата е приета с ПМС № 24 от 2006 г. на основание чл. 52, ал. 1 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 15 от 2006 г., изм. и доп., бр. 68 от 2006 г., изм., бр. 46 от 2007 г., бр. 5 от 2010 г.

С наредбата са определени условията и редът за задължително застраховане за риска „трудова злополука” на работниците и служителите, които извършват работа, при която съществува опасност за живота и здравето им.

- Общи положения задължително застраховане: обхват (чл. 2); разходи (чл. 3) и др.
- Обхват на застраховането за риска „трудова злополука”: право на задължително застраховане (чл. 4).
- Покрити застрахователни рискове и застрахователни суми (чл. 7 – 8).
- Застрахователни обезщетения: размер (чл. 9) и изплащане (чл. 10–13).
- Застрахователна премия (чл. 14–15).
- Сключване и срок на застраховката (чл. 16).
- Отговорност на застрахователя (чл. 17).

Наредба № РД 07/8 за минималните изисквания за знаци и сигнали за безопасност и/или здраве при работа

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика, министъра на извънредните ситуации и министъра на вътрешните работи на основание чл. 36, т. 2 от ЗЗБУТ.

Обн. ДВ. бр.3 от 2009г.

С наредбата са определени: минималните изисквания за осигуряване на знаци и сигнали за безопасност и/или здраве при работа; изискванията към знаците и сигналите и условията за тяхното използване.

- Видове знаци (чл. 4).
- Задължения на работодателя (чл. 5 –6).
- Изисквания към знаци, които включват използването на цвят за безопасност (чл. 9).
- Изисквания към знаци за въвеждане на забрани, предупреждения, задължения, както и за определяне на маршрутите за евакуация, на аварийните изходи и на местоположението на средствата за първа помощ (чл. 10, ал. 1).
- Изисквания към знаци за обозначаване на контейнери и тръби (чл. 10, ал. 2).
- Изисквания към знаци за обозначаване на местоположението и идентифицирането на пожарогасителните технически средства (чл. 10, ал. 3).
- Изисквания към знаци за маркиране на местата, където съществува риск от удар в препятствие или от падане (чл. 10, ал. 4).
- Изисквания към знаци за маркиране на транспортни маршрути (чл. 10, ал. 5)
- Изискванията към светещи знаци (чл. 11, ал. 1).
- Изисквания към звукови сигнали (чл. 11, ал. 2).

- Изисквания към сигналите, подавани с ръце (чл. 11, ал. 3).
- Възможности за заменяне (чл. 13) и за едновременно използване (чл. 14) на знаците и сигналите.
- Знаци и сигнали за обекти, където работят хора с увредено зрение или незрящи (чл. 15).
- Мерки за осигуряване на ефективността на всеки един знак или сигнал за безопасност и/или здраве при работа (чл. 16–22).

Наредба № 7 за минималните изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при работа с видеодисплеи

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването.

Обн., ДВ, бр. 70 от 2005 г.

С наредбата са определени минималните изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при работа с видеодисплеи.

Наредбата не се прилага за: шофьорски кабини и контролни кабини на транспортни средства или машини; компютърни системи, разположени на борда на транспортни средства; компютърни системи, предназначени за обществено ползване; преносими системи, които не се ползват продължително на работното място; калкулатори, касови апарати и всяко оборудване, което има малък екран за данни или измерване, който се изисква за директно ползване на оборудването; пишещи машини с екрани (чл. 2).

Определени са задължения на работодателя, свързани с:

- оценка на риска и предприемане на мерки за предотвратяване или намаляване на установените по рискове (чл. 3);
- провеждане на обучение, информиране и консултиране (чл. 5 – 7);
- организация на трудовата дейност по начин, осигуряващ периодични прекъсвания на работата с видеодисплеи (чл. 8);
- осигуряване на преглед на очите и оценка състоянието на зрението на лицата, работещи с видеодисплеи (чл. 9).

В приложение към чл. 4, ал. 1 са посочени изисквания към работните места за работа с видеодисплеи, относно: работното оборудване; работната среда и др,, свързани с взаимодействие „оператор/компютър”.

Наредба № 5 за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на работниците по срочно трудово правоотношение или временно трудово правоотношение

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика на основание чл. 36, т. 2 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 43 от 2006 г.

С наредбата са определени допълнителни изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на работниците по срочно трудово правоотношение или временно трудово правоотношение относно:

- предоставяне на информация, обучение или инструктаж по здравословни и безопасни условия на труд на работниците и служителите (чл. 4 и чл. 6 –7);
- осигуряване на медицинско наблюдение (чл. 5).

Постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Кодекса за социално осигуряване

Наредба за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки

Наредбата е приета с ПМС № 263 от 1999 г. на основание чл. 57, ал. 3 от КСО.

Обн., ДВ, бр. 6 от 2000 г., изм., бр. 61 от 2000 г., изм. и доп., бр. 19 от 2002 г.

С наредбата са определени условията и редът за декларираме, установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки.

- Декларираме на трудовите злополуки: задължения за уведомяване и разследване в предприятието (чл. 2); декларираме на злополуката в териториалното поделение на НОИ (чл. 3 – 4); уведомяване Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда" и другите компетентни органи, в т.ч.прокуратурата (чл. 5).
- Образец на Декларация за трудова злополука (чл. 3, ал. 1).
- Разследване и установяване на трудовите злополуки: откриване на досие (чл. 6) и производството по разследване на злополуката (чл. 7); комисия за разследване на злополуката (чл. 8); документация за резултатите от разследването (чл. 10 – 11); издаване на разпореждане за приемане или за неприемане на злополуката за трудова (чл. 12).
- Регистриране и отчитане на трудовите злополуки: регистър на трудовите злополуки (чл. 14); информационна система за трудови злополуки (чл. 15); показатели за отчитане на трудовите злополуки (чл. 17 – 18).
- Регистър на трудовите злополуки (чл. 14).
- Показатели за отчитане на трудовите злополуки (чл. 17): коефициент на честота (Кч) – брой трудови злополуки на 1000 осигурени лица за трудова злополука и професионална болест; коефициент на тежест (Кт) - загубени календарни дни от трудови злополуки на едно осигурено лице; индекс на честота (Ич) - брой трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочасове; индекс на тежест (Ит) - загубени календарни дни от трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочасове.

Наредба за реда за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести

Наредбата е приета с ПМС № 168 от 2008 г. на основание чл. 63 от КСО.

Обн., ДВ, бр. 65 от 2008 г., изм., бр. 5 от 2011 г.

С наредбата е определен редът за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести.

- Общи положения, свързани с потвърждаване или отхвърляне на професионалните болести (чл. 3).
- Съобщаване на професионалните болести (чл. 4 – 5).
- Проучване на професионалните болести (чл. 6).
- Потвърждаване и регистриране на професионалните болести: срокове, условия за потвърждаване (чл. 7 – 8), експертно решение и регистрационна карта за призната професионална болест (чл. 9 – 10), съхраняване на медицинското досие (чл. 11).
- Обжалване на професионалните болести (чл. 12 – 13).
- Регистрация и отчитане на професионалните болести (чл. 14 – 15).

Наредба № Н-8 от за съдържанието, сроковете, начина и реда за подаване и съхранение на данни от работодателите, осигурителите за осигурените при тях лица, както и от самоосигуряващите се лица

Наредбата е издадена от министъра на финансите на основание чл. 5, ал. 6 от КСО, чл. 73, ал. 6 от Закона за данъците върху доходите на физическите лица и чл. 39, ал. 1 и чл. 40, ал. 5, т. 2 от Закона за здравното осигуряване.

Обн., ДВ, бр. 1 от 2006 г., изм. и доп., бр. 7 от 2007 г., бр. 8 от 2008 г., бр. 3 от 2009 г., бр. 1 от 2010 г., попр., бр. 2 от 2010 г., изм. и доп., бр. 11 от 2010 г., доп., бр. 58 от 2010 г., изм. и доп., бр. 83 от 2010 г., бр. 6 от 2011 г., бр. 55 от 2011 г., бр. 76 от 2011 г., бр. 5 и 68 от 2012 г.

С наредбата са определени сроковете, съдържанието, редът, начинът за събиране и съхраняване на данни от работодателите, осигурителите за осигурените от тях лица, осигурителни каси, както и от самоосигуряващите се лица за държавното обществено осигуряване, учителския пенсионен фонд, допълнителното задължително пенсионно осигуряване, здравното осигуряване, фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите" и облагаемия доход и данъка за доходи от трудови правоотношения по смисъла на Закона за данъците върху доходите на физическите лица (ЗДДФЛ).

- Декларация образец № 1 с данни за социално, здравно осигуряване, допълнително задължително пенсионно осигуряване, Учителски пенсионен фонд, фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите" на осигурените лица и облагаемия доход по ЗДДФЛ (приложение 1, към чл. 2, ал. 1).

- Декларация образец № 3 „Данни за здравно осигуряване на лица, осигурени от републиканския бюджет и други" (приложение 2, към чл. 2, ал. 1).
- Декларация образец № 5 „Авансово внесени социални и здравноосигурителни вноски” (приложение 3, към чл. 2, ал. 1).
- Декларация образец № 6 „Данни за дължими вноски и данък по чл. 42 ЗДДФЛ” (приложение 4, към чл. 2, ал. 2).
- Декларация образец № 7 „Данни за възникване на задължение за внасяне на здравноосигурителни вноски на основание чл. 40, ал. 5, т. 1 от Закона за здравното осигуряване” (приложение 7, към чл. 2, ал. 3).
- Протокол за подаване на Декларациите по чл. 6, ал. 1, точки от 1 до 4 (приложение 5, към чл. 6, ал. 5).

Наредба за пенсиите и осигурителния стаж

Наредбата е приета с ПМС № 30 от 2000 г. на основание чл. 9, ал. 11 и чл. 106 от КСО.

Обн., ДВ, бр. 21 от 2000 г., изм. и доп., бр. 43 от 2000 г., бр. 61 и 81 от 2000 г., бр. 36 от 2001 г., бр. 19 от 2002 г., попр., бр. 21 от 2002 г., доп., бр. 74 от 2002 г.; изм. с Решение № 7581 от 26.07.2002 г. на ВАС на РБ - бр. 76 от 6.08.2002 г., в сила от 6.08.2002 г.; изм. с Решение № 11701 от 18.12.2002 г. на ВАС на РБ - бр. 119 от 27.12.2002 г., в сила от 27.12.2002 г.; изм. и доп., бр. 19 от 2003 г., бр. 25 от 2004 г., доп., бр. 68 от 2004 г., изм. и доп., бр. 24 от 2005 г., бр. 48 от 2006 г., бр. 15 от 2007 г., бр. 17 от 2008 г., бр. 1 и 16 от 2009 г., изм., бр. 79 от 2009 г., изм. и доп., бр. 84 от 2009 г., изм., бр. 87 от 2009 г., изм. и доп., бр. 2 от 2010 г., бр. 13 от 2011 г., бр. 16 от 2012 г.

С наредбата са определени условията и реда за отпускане и изплащане на пенсиите.

- Общи разпоредби, свързани с отпускане, изменение, осъвременяване, спиране, възобновяване, прекратяване и възстановяване на пенсиите и добавките към тях. (чл. 1 – 14).
- Пенсии за осигурителен стаж и възраст: правото на пенсия за осигурителен стаж и възраст (чл. 15); превръщане на трудовият стаж от първа и втора категория в осигурителен стаж от трета категория (чл. 16, 17 и 18а); право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по § 4, ал. 1 от Преходните и заключителните разпоредби на КСО (чл. 16а); право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 69 от КСО (чл. 17а); учителски стаж и право на пенсия по условията на § 5, ал. 1 и 4 от преходните и заключителните разпоредби на КСО (чл. 19 – 19а); изчисляване размера на пенсията (чл. 20); преизчисляване размера на пенсията (чл. 21).
- Пенсии за инвалидност: правото на пенсия за инвалидност (чл. 22 – 22а), вкл. при осигурителен стаж от различни категории (чл. 23, ал. 1); изчисляване размера на пенсията (чл. 25 – 26 и чл. 29); право и размер на пенсията за инвалидност в случаи на трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане (чл. 28); пенсия за инвалидност и добавка за чужда помощ на лицата, които не са навършили възрастта по чл. 68, ал. 1 КСО и когато са я навършили (чл. 30, ал. 1 – 2). преосвидетелстването на лицата с трайно

намалена работоспособност/вид и степен на увреждане и определяне размера на пенсията (чл. 30, ал. 3 – 7).

- Установяване и зачитане на осигурителен стаж и осигурителен доход.
- Зачитане и изчисляване на осигурителен стаж (чл. 37 – 39); установяване и зачитане на осигурителен стаж и осигурителен доход (чл 40 – 45а).
- Определяне на дохода, от който се изчисляват пенсиите (чл. 46 – 49б).
- Общи разпоредби по изплащане на пенсиите (чл. 50).
- Начини за изплащане на пенсиите: чрез пощенски станции (чл. 51 – 53); по изплащателен картон (чл. 54 – 62); с пенсионен запис (чл. 63); на упълномощени лица (чл. 64); при смяна на адреса на получаване на пенсията (чл. 65 – 66); чрез банки или други платежни институции (чл. 67 – 77); по международни договори за лица с постоянен адрес в чужбина (чл. 78 – 82); отпуснати по международен договор на лица, постоянно или продължително пребиваващи в Република България (чл. 83).
- Добавки и удръжки при изплащане на пенсиите (чл. 84 – 88).

Наредба за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски

Наредбата е приета с ПМС № 263 от 30.12.1999 г. на основание чл. 6, ал. 13 от КСО.

Обн., ДВ, бр. 6 от 2000 г., изм. и доп., бр. 83 от 2000 г., бр. 36 от 2001 г., бр. 19 от 2002 г., бр. 10 от 2003 г., бр. 21 от 2004 г., доп., бр. 1 от 2006 г., изм. и доп., бр. 81 от 2006 г., изм., бр. 1 от 2007 г., изм. и доп., бр. 15 от 2007 г., бр. 20 от 2008 г., бр. 12 от 2009 г., доп., бр. 16 от 2009 г., изм. и доп., бр. 67 и 84 от 2009 г., бр. 2 от 2010 г., бр. 14 от 2011 г., бр. 16 от 2012 г.

- Елементи на възнаграждението и доходите за определяне на осигурителните вноски: осигурителни вноски за лицата по чл. 4, ал. 1 и 2 от КСО (чл. 1, ал. 1); осигурителни вноски за лицата, работещи по трудови правоотношения (чл. 1, ал. 2); определяне на минималния месечен осигурителен доход (чл. 1, ал. 3 – 4); осигурителни вноски за лицата, работещи по договори за управление и контрол на търговски дружества, еднолични търговци, неперсонифицирани дружества, както и за синдиците и ликвидаторите (чл. 1, ал. 5); осигурителни вноски за лицата, упражняващи трудова дейност и получаващи доходи на изборни длъжности (чл. 1, ал. 6); Осигурителните вноски за специализантите, които получават възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност от номенклатурата на специалностите (чл. 1, ал. 7).
- Случаи, при които не се начисляват и внасят осигурителни вноски (чл. 1, ал. 8).
- Осигурителни вноски по чл. 9, ал. 3, т. 1 – 3 от КСО и възнаграждението, върху което се внасят (чл. 1а).
- Осигурителни вноски за социални разходи и задължителни застраховки (чл. 2 – 2а).

- Осигурителен доход, върху който се правят осигурителни вноски: елементи на осигурителния доход (чл. 3, ал. 1); осигурителен доход за самоосигуряващите се лица (чл. 3, ал. 2 – 4); осигурителен доход за морските лица (чл. 3а).

Наредба № 1 от за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация

Наредбата е издадена от председателя на Надзорния съвет на Националния осигурителен институт на основание чл. 13в, ал. 4 от КСО.

Обн., ДВ, бр. 17 от 2007 г., изм., бр. 6 от 2009 г., бр. 2 от 8.01.2010 г., изм. и доп., бр. 14 от 2012 г.

С наредбата се регламентират: условията за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация от средствата на: фонд „Общо заболяване и майчинство"; фонд „Пенсии"; фонд „Трудова злополука и професионална болест"; фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност", както и редът за провеждане на процедура за избор на юридически лица - изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация.

- Условия за придобиване правото на парични помощи за профилактика и рехабилитация (чл. 2); обхват на паричната помощ (чл. 3 – 4).
- Условия и ред за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация: документи за необходимостта от провеждане на профилактика и рехабилитаци, резервации за постъпване при изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация; документи за постъпване при изпълнителите на дейността по профилактика и рехабилитация; назначаване на диагностичните и терапевтичните процедури; задължения на изпълнителите на дейността по профилактика и рехабилитация; отчитане на разходите за диагностични и терапевтични процедури, нощувки и частична парична помощ за хранене; регистър с база данни за лицата, ползвали парични помощи за профилактика и рехабилитация (чл. 5 – 17).
- Условия и ред за провеждане на процедура за избор на изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация (чл. 18 – 30).

Методика за реда и начина на определяне размера на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест

Методиката е приета с ПМС № 304 от 2004 г. на основание чл. 64, ал. 3 от КСО.

Обн., ДВ, бр. 103 от 2004 г.

С методиката са уредени редът и начинът за определяне от Националния осигурителен институт на размерите на осигурителните вноски за фонд „Трудова злополука и професионална болест" на държавното обществено осигуряване по групи икономически дейности съгласно Националната класификация на икономическите дейности.

Определени са показателите за диференциране на осигурителната вноска в съответствие със степента на риска за икономическата дейност:

- разходи за краткосрочни и дългосрочни обезщетения;
- коефициент на честота и коефициент на тежест за трудовите злополуки и професионалните болести;
- брой на осигурените лица и осигурителния им доход;
- приходи от осигурителни вноски.

Наредба за категоризиране на труда при пенсиониране

Наредбата е приета с ПМС № 235 от 1998 г. на основание чл. 104, ал. 1 от КСО.

Обн., ДВ, бр. 123 от 1998 г., изм. и доп., бр. 114 от 1999 г., доп., бр. 79 от 2000 г., изм. и доп., бр. 64 от 2001 г., изм., бр. 13 от 2011 г.

С наредбата се определя кой труд към коя категория се причислява съобразно характера и особените условия на труд.

Изчерпателно е определен обхвата на:

- първа категория труд при пенсиониране (чл. 1);
- втора категория труд при пенсиониране (чл. 2);
- трета категория труд при пенсиониране (чл. 3).

Инструкция № 13 за прилагане на Наредбата за категоризиране на труда при пенсиониране

Инструкцията е издадена от управителя на Националния осигурителен институт на основание § 4 на Наредбата за категоризиране на труда при пенсиониране .

Обн., ДВ, бр. 94 от 2000 г., доп., бр. 62 от 2001 г., изм. и доп., бр. 74 от 2001 г., изм., бр. 84 от 2002 г., изм. и доп., бр. 63 от 2005 г., бр. 41 от 2006 г., бр. 56 от 2006 г., изм., бр. 17 от 2007 г., изм. и доп., бр. 109 от 2008 г., доп., бр. 77 от 2011 г.

С инструкцията е определен обхвата на Наредбата за категоризиране на труда при пенсиониране (НКТП) и изискванията за категоризиране на труда на работещите в дейности, производства, работни места и професии.

- Задължения на работодателя при: изготвяне на документи за осигурителен стаж (чл. 3); настъпване на промени, които могат да доведат до промяна в условията, обуславящи категорията труд (чл. 5).
- Определяне на категорията труд на работещи по повече от един трудов договор с един или повече работодатели (чл. 4).
- Условия и ред за промени в инструкцията и в списъците, които се утвърждават от управителя на НОИ (чл. 5 – 7).
- Обхват на първа категория труд (чл. 8).
- Обхват на втора категория труд (чл. 9).
- Задължителни Списъци, утвърдени от управителя на НОИ: Списък на

професиите и длъжностите в АЕЦ „Козлодуй” по чл. 1, т. 5, буква „а” от НКТП (приложение № 1 към чл. 8, ал. 6); Списък на професиите в АЕЦ „Козлодуй” по чл. 1, т. 5, буква „б” от НКТП (приложение № 2 към чл. 8, ал. 7); Списък на професиите в АЕЦ „Козлодуй” по чл. 1, т. 6 от НКТП (приложение № 3 към чл. 8, ал. 8); Списък на професиите в „Кремиковци” - АД, по чл. 1, т. 7 от НКТП (приложение № 4 към чл. 8, ал. 13).

Инструкция № 1 за работата и отчетността с болничните листове за временна неработоспособност

Инструкцията е издадена от управителя на Националния осигурителен институт на основание чл. 37, ал. 5, т. 2 от КСО.

Обн., ДВ, бр. 44 от 2011 г.

Инструкцията регламентира условията и реда за работата и отчетността с бланката „Болничен лист за временна неработоспособност” НОИ МЗ № 606.

- Получаване, разпределяне, съхраняване и отчитане на бланките болнични листове (чл. 4 – 15).
- Попълване на бланките болнични листове (чл. 16 – 32).
- Издаване, обработване и движение на болничните листове (чл. 33 – 39).
- Контрол върху работата и отчетността с болничните листове за временна неработоспособност (чл. 40 – 46).

Заповед № 232 от 2006 г. за утвърждаване образец на Декларация за трудова злополука

Заповедта е издадена от управителя на Националния осигурителен институт на основание чл. 3, ал. 1 от Наредбата за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки

Обн., ДВ, бр. 53 от 2006 г.

Определени са четири групи данни, които се вписват в образеца на декларация:

- за осигурителя;
- за пострадалия;
- за злополуката;
- за увреждането.

Нормативни актове от други области на националното законодателство, които уреждат и въпроси, свързани с БЗР

Закони

Закон за техническите изисквания към продуктите (ЗТИП)

Обн., ДВ, бр. 86 от 1999 г., изм., бр. 63 от 2002 г., изм. и доп., бр. 93 от 2002 г., изм., бр. 18 от 2003 г., доп., бр. 107 от 2003 г., изм. и доп., бр. 45 от 2005 г., доп., бр. 77 от 2005 г., изм., бр. 88, 95 и 105 от 2005 г., бр. 30 от 2006 г., доп., бр. 62 от 1.08.2006 г., изм. и доп., бр. 76 от 2006 г., доп., бр. 41 от 2007 г., изм. и доп., бр. 86 от 2007 г., изм., бр. 74 от 2009 г., изм. и доп., бр. 80 от 2010 г., бр. 38 от 2011 г., изм., бр. 38 и 53 от 2012 г.

Предмет: Законът урежда:

- реда за определяне на съществените изисквания към продуктите, които са предназначени за пускане на пазара и/или за пускане в действие;
- задълженията на лицата, които пускат продукти на пазара и/или ги пускат в действие;
- реда за определяне на правата и задълженията на производителите и лицата, които извършват дейностите по оценяване на съответствието на продуктите със съществените изисквания и/или изискванията за екопроектиране;
- надзора на пуснатите на пазара и/или пуснатите в действие продукти, за които има определени съществени изисквания и/или изисквания за екопроектиране и такива, които осигуряват изпълнението на съществените изисквания към строежите;
- техническия надзор за спазване на техническите изисквания, правилата и нормите за устройството или монтажа и за безопасна експлоатация на съоръженията с повишена опасност;
- условията за издаване на лицензии за осъществяване на технически надзор на съоръжения с повишена опасност;
- условията за вписване в регистър на лицата, осъществяващи поддържане, ремонтиране и преустройване на съоръжения с повишена опасност.

Законът има за цел да:

- създаде условия, които гарантират пускането на пазара и/или пускането в действие на продукти, които не застрашават живота и здравето на хората, безопасността на домашните животни, интересите на потребителите и опазването на околната среда и вещите, когато продуктите са правилно монтирани, поддържани и се използват по предназначение;
- уеднакви съществените изисквания към продуктите със съществените изисквания, приети в Директивите на Европейския съюз от „Нов подход”, и да осигури условия за взаимно признаване на резултатите от оценяване на съответствието и за интегриране в единния пазар на Европейския съюз.

Със ЗТИП са определени:

- условия за пускане на пазара и/или пускане в действие на продуктите (чл. 3);
- задължения за оценяване и удостоверяване на съответствието (чл. 4);
- задължения за производители, вносители и търговци (чл. 4а – 4б);
- съответствие между хармонизираните европейски стандарти и съществените изисквания към продуктите и/или на изискванията за екопроектиране (чл. 5);
- ред за определяне на съществените изисквания към продуктите (глава втора);
- процедури за оценяване на съответствието (чл. 8);
- разрешение за оценяване на съответствието (чл. 9), ред и условия за издаването му (чл. 10 – 12б);
- съдържание на разрешението за извършване на оценяване на съответствието (чл. 14);
- задължения на нотифицираните органи (чл. 14а – 14б);
- контрол за спазване на условията по издадено разрешение и практическото изпълнение на процедурите за оценяване на съответствието, както и за поддържането на техническата компетентност на персонала (чл. 14в);
- отнемане или ограничаване обхвата на разрешението за извършване на оценяване на съответствието (чл. 15);
- публични регистри на издадените и отнетите разрешения за извършване оценяване на съответствието (чл. 19 – 20);
- маркировка за съответствие, допълнителна маркировка и декларация за съответствие (чл. 21 – 24);
- задължение за водене, съхранение и предоставяне на органите за надзор на пазара на техническо досие и декларация за съответствие (чл. 26);
- надзор на пазара – цел и органи (чл. 27);
- начини и места за осъществяване на надзор на пазара (чл. 28 – 29);
- правомощия на органите за надзор на пазара (чл. 30 – 30в);
- информация за резултатите от надзора (чл. 30е);
- права на органите за надзор на пазара (чл. 30ж);
- задължения на органите за надзор на пазара (чл. 30з);
- процедура по временно преустановяване или за забрана за пускане на пазара или за пускане в действие, или за изтегляне от пазара на продукти с нанесена маркировка за съответствие и допълнителна маркировка (чл. 30и);
- технически надзор за спазване на изискванията с цел осигуряване на безопасна експлоатация на съоръженията с повишена опасност (чл. 31, ал. 1);
- наредби на Министерския съвет за определяне на: техническите изисквания, правила и норми за устройство, монтаж и безопасна експлоатация на

съоръженията с повишена опасност, за които няма съществени изисквания, определени с наредбите по чл. 7 от закона; изискванията за монтаж и безопасна експлоатация на съоръженията с повишена опасност, за които има съществени изисквания, определени с наредбите по чл. 7от закона (чл. 31, ал. 2);

- видовете съоръжения с повишена опасност по смисъла на закона (чл. 32);
- технически надзор при проектиране, монтаж, поддържане, ремонтиране и експлоатация на съоръжения с повишена опасност (чл. 33);
- органи за технически надзор (чл. 34);
- лицензии и изисквания към лицата, които кандидатстват за получаване на лицензия за осъществяване на технически надзор на съоръженията с повишена опасност (чл. 34а);
- проверки по спазване на обхвата и условията на издадената лицензия (чл. 34б);
- задължение за уведомление (чл. 34в);
- заверки за съответствието с техническите изисквания, правила и норми, определени с наредбите по чл. 31 (чл. 35);
- регистъра на лицата, извършващи дейности по поддържане, ремонтиране и преустройване на съоръженията с повишена опасност (чл. 36);
- проверки за спазване обхвата на издаденото удостоверение и условията, при които е получено, и за изпълнение на задълженията по закона и наредбите по прилагането му (чл. 36а);
- задължения на продавача на съоръжение с повишена опасност (чл. 38);
- задължения на ползвателя за регистрация на съоръжение с повишена опасност (чл. 39);
- издаване на писмено разрешение за пускане в експлоатация на съоръжение с повишена опасност (чл. 40);
- извършване на първоначални, периодични и внезапни прегледи, проверки и изпитвания на съоръженията с повишена опасност, както и проверки на предприятията, сградите и другите обекти, в които съоръженията се произвеждат, монтират, поддържат, ремонтират и експлоатират (чл. 42);
- придобиване на правоспособност за упражняване на професии по обслужване на съоръжения с повишена опасност (чл. 45);
- задължения на ползвателя на съоръжения с повишена опасност (чл. 46);
- права на органите за технически надзор за извършване на надзорната дейност съгласно наредбите по чл. 31 (чл. 48);
- принудителни административни мерки за неизпълнение на установените изисквания в глава пета от закона и в наредбите по чл. 31 (чл. 49);
- административнонаказателни разпоредби (глава шеста).

Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси

Обн., ДВ, бр. 10 от 2000 г., изм., бр. 91 от 2002 г., бр. 86 от 2003 г., изм. и доп., бр. 114 от 2003 г., бр. 100 и 101 от 2005 г., изм., бр. 30, 34 и 80 от 2006 г., изм. и доп., бр. 95 от 2006 г., изм., бр. 53 от 2007 г., изм. и доп., бр. 82 от 2007 г., изм., бр. 110 от 2008 г., изм. и доп., бр. 63 от 2010 г., изм., бр. 98 от 2010 г.

Предмет: Законът урежда:

- правата и задълженията на физическите и юридическите лица, които произвеждат, пускат на пазара, употребяват, съхраняват и изнасят химични вещества в самостоятелен вид, в смеси или в изделия и смеси с цел защита на човешкото здраве и опазване на околната среда;
- правомощията на държавните органи, осъществяващи контрол върху производството, пускането на пазара, употребата, съхраняването и износа на химични вещества в самостоятелен вид, в смеси или в изделия и смеси;
- мерките за прилагане на:
  - Регламент (ЕО) № 1907/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 18 декември 2006 г. относно регистрацията, оценката, разрешаването и ограничаването на химикали (REACH), за създаване на Европейска агенция по химикали, за изменение на Директива 1999/45/ЕО и за отмяна на Регламент (ЕИО) № 793/93 на Съвета и Регламент (ЕО) № 1488/94 на Комисията, както и на Директива 76/769/ЕИО на Съвета и директиви 91/155/ЕИО, 93/67/ЕИО, 93/105/ЕО и 2000/21/ЕО на Комисията, наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH)”;
  - Регламент (ЕО) № 1272/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 16 декември 2008 г. относно класифицирането, етикетирането и опаковането на вещества и смеси, за изменение и за отмяна на директиви 67/548/ЕИО и 1999/45/ЕО и за изменение на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (ОВ, L 353/1 от 31 декември 2008 г.), наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 1272/2008(CLP)”;
  - Регламент (ЕО) № 648/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 31 март 2004 г. относно детергентите, наричан по-нататък "Регламент (ЕО) № 648/2004";
  - Регламент (ЕО) № 689/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 17 юни 2008 г. относно износа и вноса на опасни химикали (ОВ, L 204/1 от 31 юли 2008 г.), наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 689/2008”;
  - Регламент (ЕО) № 850/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 г. относно устойчивите органични замърсители и за изменение на Директива 79/117/ЕИО, наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 850/2004”;
  - Регламент (ЕО) № 1451/2007 на Комисията от 4 декември 2007 г. относно втората фаза на 10-годишната работна програма, посочена в член 16,

параграф 2 от Директива 98/8/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно пускането на пазара на биоциди (ОВ, L 325/3 от 11 декември 2007 г.), наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 1451/2007”.

Законът дава определение за опасни химични вещества и смеси класифицирани по категории (чл. 2). Дадени са и изключенията, при които отделни разпоредби на закона не се прилагат (чл. 3). Въведени са изисквания към рекламата на опасни химични вещества и смеси (чл. 4).

Законът въвежда задължения за физическите и юридическите лица, които произвеждат, пускат на пазара, употребяват, съхраняват и изнасят химични вещества в самостоятелен вид, в смеси или в изделия и смеси с цел защита на човешкото здраве и опазване на околната среда да: извършват дейността по начин, който предотвратява или ограничава вредното въздействие върху човешкото здраве и околната среда; осигуряват свободен достъп на контролните органи; поддържат и при поискване да предоставят на контролните органи информация и документи (чл. 4а).

Редът и начинът за класифициране, опаковане и етикетиране на опасните химични вещества и смеси е определен в глава втора.

- Задължения за класифициране, опаковане и етикетиране и лабораторни изпитвания (чл. 5).
- Изисквания при договори за продажба от разстояние (чл. 7а).
- Информационен лист за безопасност (чл. 7б).
- Заявление за пускане на пазара на опасна химична смес (чл. 7г).
- Условия и ред за предоставяне на информация за физико-химичните и токсикологичните свойства на биоцид и/или химична смес, класифициран като опасен (чл. 7е).
- Мерки за прилагане на регламент (ЕО) № 648/2004 (глава трета).
- Условия и ред за пускане на пазара на биоциди (чл.14 и 14а).
- Класифициране, опаковане и етикетиране на биоциди (чл. 14б).
- Публични регистри (чл. 14в) и експертен съвет по биоцидите (чл. 14г).
- Задължение за подаване на ежегодна информация относно химичния състав, физикохимичните и токсикологичните свойства на пуснатите на пазара биоциди през предходната година (чл. 14е).
- Ред и условия за извършване на научноизследователска и развойна дейност (чл. 15 – 15г).
- Разрешение за пускане на пазара на биоцид (чл. 17 – 17в).
- Регистрация на биоцид с нисък риск (чл. 17г – 17е).
- Нова информация (чл. 17ж).
- Процедура по промяна или отмяна на разрешение за пускане на пазара на биоцид и промяна или заличаване на регистрацията на биоцид с нисък риск (чл. 17з и 17и).

- Процедура по подновяване на издаденото разрешение за пускане на пазара на биоцид и на удостоверение за регистрация на биоцид с нисък риск (чл. 17к и 17л).
- Процедура за установяване на рамкова формулация (чл. 17м – 17о).
- Процедура и условия по включване на активно вещество в списъците по чл. 14, ал. 4, т. 1, 2 или 3 (чл. 18 – 18а).
- Условия за пускане на пазара на активно вещество за включване в състава на биоциди (чл. 18б).
- Разрешения за биоциди, ползване на данни, взаимно признаване на разрешения, обмен на информация, издаване на разрешение за пускане на пазара на биоцид, съдържащ съществуващи активни вещества, включени в Приложение II на Регламент (ЕО) № 1451/2007, включване или невключване на съществуващо активно вещество в списъците по чл. 14, ал. 4, т. 1 или 2, поверителност на данните и реклама (раздел XIII – XX вкл.).
- Мерки за прилагане на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH) и регламент (ЕО) № 1272/2008 (CLP) и задължение за предоставяне на информация съгласно чл. 127 от Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH) за целите на докладването по чл. 117 (1) от регламента от министърът на здравеопазването, изпълнителният директор на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда”, директорът на Агенция „Митници”, изпълнителният директор на Националната агенция за приходите и председателят на Националния статистически институт при поискване от министъра на околната среда и водите или от оправомощено от него длъжностно лице (глава пета).
- Мерки за прилагане на Регламент (ЕО) № 689/2008 и Регламент (ЕО) № 850/2004 (глава шеста).
- Контрол по изпълнението на изискванията за осигуряване на достъп на работещите с опасни химични вещества до информация за химичните вещества и смеси съгласно чл. 35 от Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH) и по прилагане на мерките за контрол на експозицията в работна среда, указани в информационния лист за безопасност (чл. 25, т. 11).

Закон за здравето

Обн., ДВ, бр. 70 от 2004 г., доп., бр. 46 от 2005 г., изм. и доп., бр. 76 и 85 от 2005 г., изм., бр. 88 от 2005 г., изм. и доп., бр. 94 от 2005 г., изм., бр. 103 от 2005 г., изм. и доп., бр. 18 от 2006 г., изм., бр. 30 и 34 от 2006 г., изм. и доп., бр. 59, 71 и 75 от 2006 г., изм., бр. 80 от 2006 г., доп., бр. 81 от 2006 г., изм., бр. 95 и 102 от 2006 г., бр. 31, 41, 46 и 53 от 2007 г., изм. и доп., бр. 59 от 2007 г., изм., бр. 82 от 2007 г., изм. и доп., бр. 95 от 2007 г., изм., бр. 13 и 102 от 2008 г., изм. и доп., бр. 110 от 2008 г., бр. 36 и 41 от 2009 г., изм., бр. 74, 82, 93 и 99 от 2009 г., изм. и доп., бр. 101 от 2009 г., доп., бр. 41 от 2010 г., изм. и доп., бр. 42 от 2010 г., изм., бр. 50 от 2010 г., изм. и доп., бр. 59 от 2010 г., изм., бр. 62 от 2010 г., изм. и доп., бр. 98 от 2010 г., изм., бр. 100 от 2010 г., изм. и доп., бр. 8 от 2011 г., доп., бр. 9, 45 и 60 от 2011 г., изм., бр. 38 от 2012 г., изм. и доп., бр. 40 и 54 от 2012 г., доп., бр. 60 от 2012 г.

Предмет: Урежда обществените отношения, свързани с опазване здравето на гражданите.

Цел: Опазването на здравето на гражданите като състояние на пълно физическо, психическо и социално благополучие.

Със закона са уредени въпросите, свързани със:

- националната система за здравеопазване (чл. 4) и органите за нейното управление (чл. 5 – 10а);
- органите на държавния здравен контрол (чл. 12), вкл. функции и дейности: главен държавен здравен инспектор на Република България (чл. 13 – 14), регионални здравни инспекции (чл. 15) и Национален център по радиобиология и радиационна защита (НЦРРЗ), права на държавните здравни инспектори (чл. 19);
- здравните заведения, като структури на националната система за здравеопазване: националните центрове по проблемите на общественото здраве (чл. 22 – 24); Националната експертна лекарска комисия (НЕЛК) (чл. 25); здравни кабинети (чл. 26); оптики (чл. 26а. – 26б), както и аптеките са здравни заведения със статут и дейност, определени със Закона за лекарствените продукти в хуманната медицина;
- условията и реда за събиране, обработване, използване и съхраняване на здравна информация107 (чл. 27 – 28);
- здравните изисквания за обектите с обществено предназначение, продуктите и стоките със значение за здравето на човека и дейностите със значение за здравето на човека, както и максимално допустимите нива на фактори на жизнената среда (наредби на министъра на здравеопазването, издадени на основание чл. 34, ал. 2);
- здравните изисквания към лицата, работещи в детските заведения, специализираните институции за деца и възрастни, водоснабдителните обекти, предприятията, които произвеждат или търгуват с храни, бръснарските, фризьорските и козметичните салони (наредба на министъра на здравеопазването, издадена на основание чл. 34, ал. 3);
- здравни изисквания към козметичните продукти (чл. 49 – 52): изисквания за производство, опаковане, етикетиране, рекламиране, пускане и предлагане на пазара (наредба, издадена от министъра на здравеопазването съгласувано с министъра на икономиката, енергетиката и туризма, на основание чл. 49, ал.2);
- дейностите за въздействие върху рискови за здравето фактори (чл. 53 – 56а): ограничаване на тютюнопушенето, злоупотребата с алкохол и недопускане употребата на наркотични вещества;

[107] Личните данни, свързани със здравословното състояние, физическото и психическото развитие на лицата, както и всяка друга информация, съдържаща се в медицинските рецепти, предписания, протоколи, удостоверения и в друга медицинска документация. (чл. 27, ал. 1)

- защитата от въздействието на йонизиращи лъчения108 (чл. 64 – 72): контрол на факторите на работната и жизнената среда за определяне и намаляване на облъчването на лица от източници на йонизиращи лъчения; медицинско наблюдение на лицата, които работят с източници на йонизиращи лъчения; дозиметричен контрол за определяне на вътрешното и външното облъчване на лицата, които работят с източници на йонизиращи лъчения; оценка на облъчването и на радиационния риск на населението като цяло или на групи от него; медицинско наблюдение на лицата, облъчвани с източници на йонизиращи лъчения при медицински изследвания или лечение; медицинско осигуряване на обществото, на отделни групи от него и на лицата, които работят с източници на йонизиращи лъчения, в случаите на радиационна авария; условията и редът за регистрация, обработка и съхраняване на данните за лицата, които работят или са работили в среда на йонизиращи лъчения (наредба на министъра на здравеопазването, издадена на основание чл. 71, ал. 2); задължения за физическите и юридическите лица, извършващи дейности с източници на йонизиращи лъчения (чл. 72);
- защитата на здравето на гражданите при извършване на дейности с азбест и азбестосъдържащи материали (чл. 73 – 74): условия и ред за получаване на разрешение за извършване на дейностите по разрушаване или отстраняване на азбест и/или азбестосъдържащи материали от сгради, конструкции, предприятия, инсталации или кораби;
- медицинската експертиза (чл. 101 – 113): органи на медицинската експертиза; регионални картотеки на медицинските експертизи (РКМЕ); контрол върху медицинската експертиза и др.;
- медицинското осигуряване при бедствия, аварии и катастрофи (чл. 114 – 116);
- административнонаказателната отговорност (чл. 209 – 236): за нарушение на здравните изисквания по този закон и нормативните актове по прилагането му (чл. 210); за осъществяване на дейност в обект с обществено предназначение, без да е изпълнил задължението си за уведомяване на регионалната здравна инспекция (чл. 211); за неизпълнение на предписание на органите на държавния здравен контрол (чл. 212); за отказ или препятстване извършването на държавен здравен контрол или вземането на проби от органите на държавния здравен контрол (чл. 212а); за неизпълнение на заповед за спиране на обекти или на части от тях или за нарушаване на забрана за реализация на продукти и стоки, разпоредена от органите на държавния здравен контрол (чл. 213); за извършване на дейности по разрушаване или отстраняване на азбест

108 Министърът на здравеопазването определя с наредби: условията и реда за медицинско осигуряване и здравни норми за защита на лицата в случаи на радиационна авария; условията и реда за осигуряване защита на лицата при медицинско облъчване; условията и реда за извършване на индивидуален дозиметричен контрол на лицата, работещи с източници на йонизиращи лъчения; здравните норми и изисквания при работа в среда на йонизиращи лъчения; изисквания за защита на лицата при хронично облъчване в резултат на производство, търговия и използване на суровини, предмети и стоки с повишено съдържание на радионуклиди; основните изисквания за осигуряването на радиационна защита при работа с източници на йонизиращи лъчения за медицински цели. (чл. 65, ал. 1)

и/или азбестосъдържащи материали от сгради, конструкции, предприятия, инсталации или кораби без получено разрешение по чл. 73 (чл. 214); за осъществяване на дейности с източници на йонизиращи лъчения в нарушение на изискванията на този закон и нормативните актове по прилагането му (чл. 219).

По смисъла на този закон (§ 1 от Допълнителните разпоредби):

- „Здравна документация" са всички форми за регистриране и съхраняване на здравна информация. (т. 1);
- „Обекти с обществено предназначение" са: водоизточници и минерални водоизточници, водоснабдителни обекти и съоръжения за питейно-битово водоснабдяване; плувни басейни, плажове и места за къпане; средства за подслон - хотели, мотели, вилни и туристически селища, места за настаняване - пансиони, общежития за възрастни, почивни станции, семейни хотели, самостоятелни стаи, вили, къщи, бунгала, къмпинги, както и туристически хижи - туристически хижи, туристически учебни центрове и туристически спални; спортни обекти - стадиони, спортни зали, игрални площадки, фитнес центрове и зали; театри, киносалони, концертни зали, читалища, компютърни и Интернет зали, игрални зали; бръснарски, фризьорски и козметични салони, солариуми, ателиета за татуировки и поставяне на обици и други подобни изделия на различни части на тялото, СПА и уелнес центрове, обществени бани, перални, сауни, обществени тоалетни; гробищни паркове; обекти за производство и търговия на едро с лекарствени продукти и медицински изделия, аптеки, дрогерии и оптики; обекти за производство, съхраняване и търговия с козметични продукти; железопътни гари, летища, пристанища, автогари, метростанции; обектите по чл. 26, ал. 1, т. 3; транспортни средства за обществен превоз - влакове, самолети, кораби, автобуси, трамваи, тролеи, метровлакове, транспортни средства със специално предназначение - санитарни автомобили за болни, лекарства и консумативи, автомобили за превоз на тленни останки; обекти за производство на бутилирани натурални минерални, изворни и трапезни води; детски ясли и градини и заведения за социални услуги за деца и ученици, училища и висши училища, ученически и студентски общежития, школи - музикални, езикови, спортни, бази за детски и ученически отдих и туризъм, и центрове за работа с деца; лечебни и здравни заведения, здравни кабинети и обектите, в които се прилагат неконвенционални методи за благоприятно въздействие върху индивидуалното здраве; обекти с източници на йонизиращи лъчения; селскостопански аптеки; обекти с излъчващи съоръжения, които са част от електронна съобщителна мрежа, като: базови и радиорелейни станции, радио- и телевизионни предаватели и ретранслатори, радиолокаторни и навигационни станции и други. (т. 9);
- „Продукти и стоки със значение за здравето на човека" са: бутилирани натурални минерални, изворни и трапезни води; лекарствени продукти; козметични продукти; химични вещества и препарати; дрехи втора употреба; санитарно-хигиенни материали (дамски превръзки, тампони, бебешки еднократни пелени и еднократни пелени за възрастни, влажни кърпички за кожата); медицински изделия. (т. 10);

- „Дейности със значение за здравето на човека” са: устройство на урбанизираните територии; проектиране, строителство, реконструкция, разширение, въвеждане в експлоатация на жилищни сгради и обекти с обществено предназначение; поддържане чистотата на населените места от общините; изпълнение на имунизационния календар на Република България; недопускане и ограничаване на вътрешноболничните инфекции в лечебните заведения; извършване на дезинфекция, дезинсекция и дератизация; изготвяне и спазване на седмичните учебни разписания; спазване на физиологичните норми за организирано хранене на групи от населението; дейността на службите по трудова медицина; дейността с опасни отпадъци от лечебните и здравните заведения; спазване на изискванията за осигуряване здравословно хранене на групи от населението; дейността с азбест и/или азбестосъдържащи материали; спазване на установените с нормативен акт забрани и ограничения за реклама и продажба на алкохолни напитки; спазване на установените с нормативен акт забрани и ограничения за тютюнопушене (т. 11);
- „Факторите на жизнената среда” са: води, предназначени за питейно-битови нужди; води, предназначени за къпане; минерални води, предназначени за пиене или за използване за профилактични, лечебни или за хигиенни нужди; шум и вибрации в жилищни, обществени сгради и урбанизирани територии; йонизиращи лъчения в жилищните, производствените и обществените сгради; нейонизиращи лъчения в жилищните, производствените, обществените сгради и урбанизираните територии; химични фактори и биологични агенти в обектите с обществено предназначение; курортни ресурси; въздух (т. 12);
- „Временна неработоспособност” е състояние, при което осигуреното лице не може или е възпрепятствано да работи поради: остро, подостро или обострено хронично общо заболяване; злополука; професионална болест; лечение в чужбина; санаторно-курортно лечение; належащ медицински преглед или изследване; карантина; отстраняване от работа по предписание на здравните органи; гледане на болен или на карантиниран член от семейството; належащо придружаване на болен член от семейството за медицински преглед; изследване или лечение в същото или в друго населено място, в страната или в чужбина, бременност и раждане; гледане на здраво дете, върнато от детско заведение поради карантина в заведението (т. 34);
- „Трайно намалена работоспособност” е състояние, при което поради хронично травматично или нетравматично увреждане (болест) лицето е с ограничена работоспособност във връзка с траен функционален дефицит на съответен увреден орган или система (т. 35);
- „Вид и степен на увреждане” е състояние на хронично травматично или нетравматично увреждане (болест), при които лицето в нетрудоспособна възраст е с траен функционален дефицит на съответен увреден орган или система (т. 36).

Закон за устройство на територията (ЗУТ)

Обн., ДВ, бр. 1 от 2001 г., изм., бр. 41 и 111 от 2001 г., бр. 43 от 2002 г., изм. и доп., бр. 20, 65 и 107 от 2003 г., изм., бр. 36 от 2004 г., изм. и доп., бр. 65 от 2004 г., изм., бр. 28 от 2005 г., изм. и доп., бр. 76 и 77 от 2005 г., изм., бр. 88, 94 и 95 от 2005 г., изм. и доп., бр. 103 от 2005 г., изм., бр. 105 от 2005 г., бр. 29, 30, 34 и 37 от 2006 г., изм. и доп., бр. 65, 76 и 79 от 2006 г., изм., бр. 80 и 82 от 2006 г., изм. и доп., бр. 106 и 108 от 2006 г., бр. 41 от 22.05.2007 г., изм., бр. 53 от 2007 г., изм. и доп., бр. 61 от 2007 г., бр. 33 от 2008 г., доп., бр. 43 от 2008 г., изм., бр. 54 и 69 от 2008 г., доп., бр. 98 от 2008 г., изм., бр. 102 от 2008 г., изм. и доп., бр. 6, 17 и 19 от 2009 г., изм., бр. 80, 92 и 93 от 2009 г., изм. и доп., бр. 15 от 2010 г., доп., бр. 41 от 2010 г., изм. и доп., бр. 50, 54 и 87 от 2010 г., доп., бр. 19 и 35 от 2011 г., изм. и доп., бр. 54 и 80 от 2011 г., доп., бр. 29 и 32 от 2012 г., изм., бр. 38 от 2012 г., доп., бр. 45 и 47 от 2012 г., изм. и доп., бр. 53 от 2012 г.

Предмет: Урежда обществените отношения, свързани с устройството на територията, инвестиционното проектиране и строителството в Република България, и определя ограниченията върху собствеността за устройствени цели.

Цел: Да гарантира устойчиво развитие и благоприятни условия за живеене, труд и отдих на населението.

Въпросите, свързани с инвестиционното проектиране и разрешаване на строителството са уредени в глава VIII на част втора на ЗУТ. Определени са:

- категориите строежи (чл. 137), като номенклатурата на видовете строежи по отделните категории е определена с наредба на министъра на регионалното развитие и благоустройството;
- условията и реда за изработване на инвестиционните проекти в обхват и съдържание, определени от министъра на регионалното развитие и благоустройството (чл. 139);
- изискванията за съгласуване и одобряване на инвестиционните проекти като основание за издаване на разрешение за строеж (чл. 141 – 145);
- случаите, при които не се изисква одобряване на инвестиционни проекти за издаване на разрешение за строеж (чл. 147);
- условията и реда за издаване на разрешение за строеж (чл. 148 – 150, чл. 152 – 153);
- случаите, при които не се изисква разрешение за строеж (чл. 151);
- допустимите отклонения от одобрения инвестиционен проект (чл. 154);
- условията за съхраняване на оригинала на разрешението за строеж (чл. 155).

За етапа на строителство са определени изисквания, свързани със:

- откриване на строителната площадка и определяне на строителна линия и ниво (чл. 157–159);
- участниците в строителството: възложител (чл. 161); строител (чл. 163); проектант (чл. 162); консултант (чл. 166 – 167), физическо лице, упражняващо технически контрол за част „Конструктивна”, технически ръководител (чл.

163а) и доставчик на машини, съоръжения и технологично оборудване (чл. 165);

- функциите на лицето, упражняващо строителен надзор (чл. 168);
- изискванията към строежите за осигуряване на: носимоспособност; безопасност при пожар; хигиена, опазване на здравето и живота на хората; безопасна експлоатация; защита от шум и опазване на околната среда; енергийна ефективност - икономия на енергия и топлосъхранение; опазване на защитените зони, на защитените територии и на другите защитени обекти и на недвижимите културни ценности; инженерно-техническите правила за защита при бедствия и аварии; физическа защита на строежите (чл. 169);
- строителните продукти, които се влагат в строежите (чл. 169а) и контролът върху тях (169б);
- задължително застраховане в проектирането и строителството (чл. 171–174);

С оглед успешно завършване на строителството и издаване на разрешение за ползване са установени задължения за:

- изготвяне на екзекутивна документация (чл. 175);
- съставяне на: констативен акт (чл. 176); технически паспорт на строежа (176а–176б), вкл. обследване на строежите (176в);
- въвеждане на обекта в експлоатация (чл. 177).

Въпросите, свързани с административния контрол по устройство на територията и строителството са уредени в глава XX. Определени са функциите на:

- министъра на регионалното развитие и благоустройството (чл. 220, ал. 1–2);
- министъра на вътрешните работи, свързани с контрол по спазването на изискванията за пожарна безопасност (чл. 220, ал. 3);
- началника на Дирекцията за национален строителен контрол (чл. 222);
- органите на Дирекцията за национален строителен контрол (чл. 222, ал. 2);
- кметът на община (чл. 222а);
- общинските администрации (чл. 223).

Изискванията за необходимата техническа правоспособност на физическите и юридическите лица, които извършват проучвателни, проектантски, контролни, строителни и надзорни дейности са определени в чл. 229 – 231.

В глава XXIII „Административнонаказателната отговорност” са уредени въпросите, свързани с:

- отговорността на лицата, които не изпълняват изискванията на този закон, актовете по неговото прилагане и другите правила и нормативи по проектирането и строителството: глоби (чл. 232 – 234);
- отстранявани от строежа (чл. 235);
- лишаване главен архитект на община (район) от правото да заема длъжността

(чл. 236);

- налагане на имуществена санкция на юридическо лице или едноличен търговец (чл. 237);
- установяване на нарушенията, издаване, обжалване и изпълнение на наказателните постановления (чл. 238 – 239).

Закон за безопасно използване на ядрената енергия

Обн. ДВ. бр.63 от 2002г., изм. ДВ. бр.120 от 2002г., изм. ДВ. бр.70 от 2004г., изм. ДВ. бр.76, 88 и 105 от 2005г., бр.30 от 2006г., бр.11 и 109 от 2007г., бр.36 и 67 от 2008г., бр.42 и 74 от 2009г., бр.80, 87, 88 и 97 от 2010г., бр.26 от 2011г., бр.38 от 2012г.

Предмет: Урежда обществените отношения, свързани с държавното регулиране на безопасното използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и с безопасното управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво, както и правата и задълженията на лицата, които осъществяват тези дейности, за осигуряване на ядрената безопасност, радиационната защита и физическата защита.

- Държавно регулиране на безопасното използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и на безопасното управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво: Агенция за ядрено регулиране (чл. 4 – 11); министрите на здравеопазването, на околната среда и водите, на вътрешните работи, на отбраната, на земеделието и храните, на транспорта, информационните технологии и съобщенията, на образованието, младежта и науката и председателят на Държавна агенция „Национална сигурност” (чл. 13).
- Условия и ред за издаване, изменяне, подновяване, прекратяване и отнемане на лицензии и разрешения за безопасното осъществяване на съответната дейност (чл. 14 – 27).
- Ядрени съоръжения (чл. 33 – 44): издаване на разрешения за определяне местоположението на ядрено съоръжение (избор на площадка), за проектиране на ядрено съоръжение, за строителство на ядрено съоръжение и за въвеждане в експлоатация на ядрено съоръжение; издаване на лицензии за експлоатация на ядрено съоръжение и за извеждане от експлоатация на ядрено съоръжение; издаване на разрешение за внос или износ на ядрен материал, за превоз на ядрен материал, за сделки с ядрени съоръжения и с ядрени материали.
- Особени правила при изграждане и експлоатация на ядрени централи (чл. 45 – 47).
- Фонд „Извеждане от експлоатация на ядрени съоръжения” (чл. 48 – 55).
- Дейности с други източници на йонизиращи лъчения: издаване на лицензии или разрешения за безопасното осъществяване на дейности с източници на йонизиращи лъчения (чл. 56 – 63).
- Правоспособност и специализирано обучение за дейностите в ядрените съоръжения и с източници на йонизиращи лъчения (чл. 64 – 71).
- Отчет и контрол на ядрени материали, радиоактивни вещества и други

източници на йонизиращи лъчения (чл. 72 – 73).

- Управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво: общи разпоредби (чл. 74 – 77); Държавно предприятие „Радиоактивни отпадъци" (чл. 78 – 89).
- Контрол при използването на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и по управлението на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво (чл. 98 – 103).
- Зони с особен статут около ядрените съоръжения и други обекти с източници на йонизиращи лъчения (чл. 104 – 111).
- Физическа защита на ядрени материали, ядрени съоръжения и радиоактивни вещества (чл. 112 – 116а).
- Аварийно планиране и аварийна готовност при извършване на дейности с ядрени съоръжения, ядрени материали и източници на йонизиращи лъчения (чл. 117 – 123).
- Гражданска отговорност за ядрена вреда (чл. 127 – 137).
- Административнонаказателна отговорност (чл. 138 – 148).

Закон за измерванията

Обн., ДВ, бр. 46 от 2002 г., изм., бр. 88 от 2005 г., изм. и доп., бр. 95 от 2005 г., изм., бр. 99 от 2005 г., бр. 36 от 2008 г., бр. 82 от 2009 г., бр. 39 от 2011 г., бр. 38 от 2012 г.

Предмет: Урежда обществените отношения, свързани с осигуряване на проследимост, точност и достоверност на измерванията.

Законът има за цел:

- в съответствие с националните интереси да защитава живота и здравето на хората и околната среда от вредни въздействия, както и имуществото на физическите и юридическите лица от неблагоприятни последици, които могат да настъпят вследствие на неверни резултати от измерванията;
- да създава условия за международно признаване на резултатите от извършваните в Република България измервания.

Законът определя:

- обхвата на метрологичния контрол (чл. 6);
- държавното управление в областта на измерванията: държавна политика (чл. 8); органи на управление (чл. 9 – 10г); консултативни органи по метрология (чл. 10д – 10з);
- единиците, еталоните и проследимостта на измерванията: разрешени за използване единици за измерване (чл. 11 – 13); еталони и проследимост на измерванията (чл. 14 – 22);
- контрола на средствата за измерване: общи изисквания (чл. 23 – 28);

одобряване на типа на средства за измерване (чл. 29 – 37); първоначална и последваща проверка на средства за измерване (чл. 38 – 46); оправомощаване на лица за проверка на средства за измерване (чл. 47 – 56);

- метрологичната експертиза на средства за измерване (чл. 57 – 58);
- контрола на предварително опакованите продукти и бутилките: общи изисквания (чл. 59 – 63); контрол на количествата на предварително опакованите продукти и на вместимостите на бутилките (чл. 64 – 66); одобряване на идентификационните знаци на производителите на бутилки и уведомяване от лицата, които произвеждат или внасят предварително опаковани продукти (чл. 67 – 69); означение върху предварително опакованите продукти и бутилките (чл. 70 – 73);
- метрологичния надзор (чл. 74 – 81);
- финансови разпоредби, свързани с контрола (чл. 82 и 83);
- административнонаказателни разпоредби (чл. 84 – 94).

Закон за националната стандартизация

Обн., ДВ, бр. 88 от 2005 г., доп., бр. 42 от 2009 г., изм., бр. 97 от 2010 г.

Предмет: Урежда осъществяването на дейността по националната стандартизация и реда за създаването, устройството и дейността на Българския институт за стандартизация (БИС). Определя взаимодействието на органите на изпълнителната власт и БИС във връзка с процедурата за обявяване в областта на стандартите за премахване на техническите пречки пред търговията.

Дейността по националната стандартизация включва: разработването на български стандарти на национално ниво, приемането, одобряването, публикуването, издаването и разпространяването им; участие в разработването и гласуването на стандарти на европейско и международно ниво, въвеждането им като български стандарти, тяхното публикуване, издаване и разпространяване.

- Идентификация на българските стандарти (чл. 4).
- Доброволност на българските стандарти и условия за препращане на нормативни актове към българските стандарти (чл. 5).
- Устройство и управление на Българския институт за стандартизация (чл. 6 –32).
- Организация на дейността по националната стандартизация:
  - предмет на дейност на Българския институт за стандартизация (чл. 33 –38);
  - разработване, приемане и одобряване на български стандарти (чл. 39 – 45);
  - въвеждане на европейски и международни стандарти като български стандарти (чл. 46 – 49);
  - разработване и одобряване или въвеждане на български стандартизационни документи (чл. 50);

- изменяне и отменяне на български стандарти и на български стандартизационни документи (чл. 51);
- авторски права и права за разпространение (чл. 52 – 54);
- имущество и финансиране (чл. 55 – 57).

Закон за народната просвета

Обн., ДВ, бр. 86 от 1991 г., изм., бр. 90 от 1996 г., изм. и доп., бр. 36 от 1998 г., доп., бр. 124 от 1998 г., изм., бр. 153 от 1998 г., бр. 67 и 68 от 1999 г., изм. и доп., бр. 90 от 2002 г., бр. 95 от 2002 г., бр. 29 от 2003 г., изм., бр. 71 от 2003 г., доп., бр. 86 и 114 от 2003 г., изм. и доп., бр. 40 от 2004 г., изм., бр. 28, 94, 103 и 105 от 2005 г., изм. и доп., бр. 41 и 105 от 2006 г., изм., бр. 113 от 2007 г., изм. и доп., бр. 50 от 2008 г., доп., бр. 35 от 2009 г., изм., бр. 36 и 74 от 2009 г., изм. и доп., бр. 50 и 78 от 2010 г., доп., бр. 9 от 2011 г., изм., бр. 23 от 2011 г., изм. и доп., бр. 99 от 2011 г.

Предмет: Урежда устройството, функциите и управлението на системата на народната просвета (детски градини, училища и обслужващи звена).

Въпросите, свързани с училищното образование са уредени в глава IV „Училища”.

- Държавни образователни изисквания (ДОИ) и ред за приемането им (чл. 15 – 17)
- Училищно образование: основно и средно (според степента) и общо и професионално (според съдържанието), условия за придобиване и документи за удостоверяване (чл. 22 – 25); видове училища (чл. 26); форми на обучение (чл. 31).

Със закони[109] са приети ДОИ за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план и за професионалното образование и обучение. (чл. 17, т. 1)

С наредби на Министерския съвет са приети ДОИ за: учебниците и учебните помагала; учителската правоспособност и квалификация; материално-техническата база; здравното обслужване; безопасните условия на възпитание, обучение и труд. (чл. 17, т. 2)

С наредби на министъра на образованието, младежта и науката, съгласувано със съответните министерства и ведомства са приети ДОИ за: придобиването на квалификация по професии; обучението на деца и ученици със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания. (чл. 17, т. 3)

С наредби на министъра на образованието, младежта и науката са приети ДОИ за: предучилищното възпитание и подготовка; учебното съдържание; усвояването на книжовния български език; системата за оценяване; извънкласната и извънучилищната дейност; научното, информационното и библиотечното обслужване; инспектиране на системата на народната просвета. (чл. 17, т. 4)

---

[109] Закон за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план и Закона за професионалното образование и обучение.

Закон за професионалното образование и обучение (ЗПО)

Обн., ДВ, бр. 68 от 1999 г., изм., бр. 1 и 108 от 2000 г., бр. 111 от 2001 г., изм. и доп., бр. 103 от 2002 г., изм., бр. 120 от 2002 г., доп., бр. 29 от 2003 г., изм., бр. 28 от 2005 г., изм. и доп., бр. 77 от 2005 г., изм., бр. 94 от 2005 г., бр. 30 от 2006 г., изм. и доп., бр. 62 от 2006 г., попр., бр. 63 от 2006 г., изм. и доп., бр. 13 от 2008 г., изм., бр. 26 от 2008 г., изм. и доп., бр. 36 и 74 от 2009 г., бр. 50 от 2010 г., изм., бр. 97 от 2010 г.

Предмет: Регулира обществените отношения, свързани със: осигуряване на правото на професионално образование и обучение на гражданите, съобразно личните им интереси и възможности; задоволяване на потребностите от квалифицирана работна сила, конкурентоспособна на пазара на труда; осигуряване на условия за функциониране и развитие на системата на професионалното образование и обучение, основаващи се на сътрудничество между нейните институции и органите на изпълнителната власт и на местното самоуправление и социалните партньори.

Цел: Да подготвя гражданите за реализация в икономиката и в другите сфери на обществения живот, като създава условия за придобиване на професионална квалификация и за нейното непрекъснато усъвършенстване.

- Структура и същност на системата на професионалното образование и обучение (чл. 4 – 5): професионално ориентиране, професионално обучение и професионално образование.
- Общи изисквания към организацията в системата на професионалното образование и обучение: Списък на професиите за професионално образование и обучение (чл. 6); Списък на регулираните професии в Република България (чл. 7); класификационни признаци на Списъка на професиите за професионално образование и обучение (чл. 8); обучение за придобиване на професионална квалификация (чл. 9), вкл. рамкови програми (чл. 10 – 12); документация за професионалното образование и за професионалното обучение (чл. 13); изисквания към кандидатите (чл. 14); условия и ред за приемане на кандидатите (чл. 15); организация на учебния процес (чл. 16 – 17).
- Институции в системата на професионалното образование и обучение: професионални училища, професионални гимназии и професионални колежи, училища по изкуствата и спортни училища (чл. 19); центрове за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране (чл. 20 – 22); центрове за квалификация на обучаващите (чл. 23).
- Държавно образователно изискване (ДОИ) за професионално образование и обучение: съдържание (чл. 24); прием в професионалните училища, професионалните гимназии, професионалните колежи, в училищата по изкуствата и в спортни училища (чл. 25); структура и съдържание на рамковите програми за професионално образование (чл. 27) и за професионално обучение (чл. 28); практическо обучение (чл. 29 – 31); професионално образование и професионално обучение за ученици със специални образователни потребности (чл. 32) и с хронични заболявания (чл. 32а), както и за ученици от домовете за отглеждане и възпитание на деца, за лишени от родителска грижа (чл. 32б), за

ученици с девиантно поведение (чл. 32в) и за лишените от свобода (чл. 32г).

- Завършване, удостоверяване и признаване на професионалното образование и професионалното обучение (чл. 33 – 40).
- Национална агенция за професионално образование и обучение: статут, функции и органи за управление (чл. 41 – 48); експертни комисии (чл. 49); лицензии (чл. 49а –49г); информационна дейност (чл. 50).
- Функции на министерствата, общините и на социалните партньори, отнасящи се до професионалното образование и обучение: Министерство на образованието, младежта и науката (чл. 51); Министерство на труда и социалната политика (чл. 52); Министерство на здравеопазването (чл. 53); отраслови министерства (чл. 54); общини (чл. 55); организациите на работодателите (чл. 56) и организациите на работниците и служителите на национално равнище (чл. 57); браншови синдикални организации (чл. 58).

Закон за признаване на професионални квалификации

Обн., ДВ, бр. 13 от 2008 г., доп., бр. 41 от 2009 г., изм., бр. 74 от 2009 г., изм. и доп., бр. 98 от 2010 г., изм., бр. 8 от 2011 г., доп., бр. 9, 43 и 61 от 2011 г.)

Предмет: Урежда условията и реда за признаване на професионални квалификации, придобити в други държави членки и в трети държави, с цел достъп и упражняване на регулирани професии в Република България.

- Органи по признаване на професионални квалификации (чл. 4): министърът на здравеопазването; изпълнителният директор на Българската агенция по безопасност на храните; председателят на Камарата на архитектите; председателят на Камарата на инженерите в инвестиционното проектиране; други органи, определени в специален закон или в подзаконов нормативен акт.
- Изисквания за признаване на професионални квалификации за упражняване на регулирани професии (чл. 6).
- Свободно предоставяне на услуги в Република България от граждани на други държави членки: при предоставяне за първи път (чл. 13); при временно или еднократно предоставяне на услуги (чл. 14 – 18); при първоначалното предоставяне на услуги, свързани с професии в областта на общественото здраве и безопасност (чл. 20 – 21).
- Признаване на професионални квалификации за професиите, за които не се прилага автоматичното признаване (чл. 24).
- Доказателства за професионални квалификации (чл. 25): удостоверение за правоспособност; свидетелство, удостоверяващо успешно завършване на средно образование; диплома, удостоверяваща успешното завършване на определен вид обучение след средно образование.
- Признаване на професионални квалификации, когато достъпът до регулирана професия в Република България е обвързан с притежаване на определени професионални квалификации (чл. 28).

- Условия, при които може да се изиска стаж за приспособяване с продължителност до три години или полагане на изпит за признаване на правоспособност (чл. 29 – 31).
- Признаване на професионални квалификации въз основа на придобит професионален опит (чл. 33 – 36).
- Автоматично признаване на професионални квалификации: общи изисквания (чл. 37 – 42); на лекари (чл. 43 – 47); на медицински сестри (чл. 48 – 51); на лекари по дентална медицина (чл. 52 – 55); на ветеринарни лекари (чл. 56 – 57); на акушерки (чл. 58 – 63); на магистър-фармацевти (чл. 64 – 65); на архитекти (чл. 66 – 72).
- Упражняване на регулирана професия, свързана с търговия, разпространение и професионално използване на токсични продукти и на биологични пестициди (чл. 73 – 76).
- Процедура по признаване на професионални квалификации (чл. 77 – 86).
- Правила за упражняване на професията (чл. 87 – 90).
- Сътрудничество между органите по признаване на професионални квалификации за упражняване на регулирани професии в Република България (91 – 94).

По смисъла на Закона (§ 1 от Допълнителните разпоредби):

- „Регулирана професия” е професионална дейност или съвкупност от професионални дейности, включена в Списъка на регулираните професии в Република България, която е от обществена значимост и/или е от съществено значение за живота и здравето на хората и достъпът до която е подчинен на законови, подзаконови или административни разпоредби относно: притежаването на специфична професионална квалификация; правоспособност; членство в професионална организация, работеща за поддържане на високо равнище в съответната професионална област, за осъществяването на което е получила специфично признаване от държавата. (т. 1)
- „Професионални квалификации” са квалификациите, удостоверени с доказателства за професионални квалификации, удостоверения за правоспособност по смисъла на чл. 25, т. 1, буква „а” и/или професионален опит. (т. 2)
- „Доказателства за професионална квалификация” са дипломи, свидетелства и други документи, които удостоверяват успешно завършване на професионално обучение, проведено в по-голямата си част на територията на Европейската общност, и са издадени от компетентен орган в държава членка. Доказателства за професионални квалификации са и доказателствата, издадени в трети държави по смисъла на § 3 и 3а.

Закон за висшето образование

Обн., ДВ, бр. 112 от 1995 г., изм., бр. 28 от 1996 г., бр. 56 от 1997 г., попр., бр. 57 от

1997 г., изм., бр. 58 от 1997 г., изм. и доп., бр. 60 от 1999 г., попр., бр. 66 от 1999 г., изм., бр. 111 от 1999 г., изм. и доп., бр. 113 от 1999 г., бр. 54 от 2000 г., изм., бр. 22 от 2001 г., бр. 40 от 2002 г., изм. и доп., бр. 53 от 2002 г., бр. 48 от 2004 г., доп., бр. 70 от 2004 г., изм. и доп., бр. 77 от 2005 г., бр. 83 от 2005 г., изм., бр. 103 от 2005 г., изм. и доп., бр. 30 от 2006 г., изм., бр. 36 от 2006 г., изм. и доп., бр. 62 от 2006 г., изм., бр. 108 от 2006 г., изм. и доп., бр. 41 от 2007 г., бр. 13 от 2008 г., изм., бр. 43 от 2008 г., доп., бр. 69 от 2008 г., бр. 42 от 2009 г., изм., бр. 74 от 2009 г., изм. и доп., бр. 99 от 2009 г., изм., бр. 38 от 2010 г., изм. и доп., бр. 50 от 2010 г., изм., бр. 56 от 2010 г., изм. и доп., бр. 63 и 101 от 2010 г., бр. 61 и 99 от 2011 г., бр. 60 от 2012 г.

Предмет: Урежда устройството, функциите, управлението и финансирането на висшето образование в Република България.

Цел на висшето образование: Подготовката на висококвалифицирани специалисти над средното образование и развитието на науката и културата.

Със закона са определени:

- функциите на министъра на образованието, младежта и науката като държавен орган за осъществяване на националната политика във висшето образование (чл. 10);
- видовете висши училища, откриване, преобразуване и закриване (чл. 12 – 38);
- структурата и организацията на учебния процес във висшите училища (39 – 47): степени на висшето образование (научни степени, образователно-квалификационни степени, професионални направления и специалности); форми на образование; условия за присъждане на диплома за завършена степен.

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закон за техническите изисквания към продуктите

Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на машините

Наредбата е приета с ПМС № 140 от 19.06.2008 г. на основание чл. 7, ал. 1 от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 61 от 2008 г., попр., бр. 71 от 2008 г., изм. и доп., бр. 48 от 2010 г.

С наредбата са определени: съществените изисквания към машините; процедурите за оценяване и начините за удостоверяване съответствието на машините със съществените изисквания към тях; редът за издаване на разрешения за оценяване съответствието на машините и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението.

Наредбата се прилага за: машини; сменяеми съоръжения; защитни елементи; товарозахващащи приспособления; вериги, въжета и ремъци; демонтируеми съоръжения за механично предаване на въртящ момент; частично комплектувани машини (чл. 2, ал. 1). В чл. 2, ал. 2 и чл. 3 са посочени случаите, при които наредбата не

се прилага.

Уредени са въпросите, свързани със:

- изисквания за пускане на пазара и/или в действие на машини (чл. 4 и 5);
- маркировка за съответствие и съответствие с хармонизирани европейски стандарти (чл. 6);
- процедура при несъответствие със стандартите (чл. 7 – 8);
- спазване на изискванията на законодателството, свързано със здравословни и безопасни условия на труд, когато при монтиране или използване на машината се налагат промени в конструкцията ѝ (чл. 9);
- изисквания към маркировката за съответствие (чл. 10);
- задължения на производителя или неговия упълномощен представител, които произтичат от съществените изисквания към машината (чл. 11 – 13);
- принципи за осигуряване на безопасността при: проектиране и изработване на машината (чл. 14 и 15); разумно предвидима неправилна експлоатация (чл. 16); необходимо или предвидимо използване на лични предпазни средства (чл. 17); настройване, поддържане и използване (чл. 18); материалите, вложени при създаване на машината, или продуктите, употребявани или получаващи се при използването (чл. 19); собственото осветление (чл. 20); транспортирането, опаковането и складирането (чл. 21); преместването на машината или някои от съставните ѝ части (чл. 22 и 23); минимизиране на нивото на дискомфорт, умора, физически и психически стрес на оператора (чл. 24); проектиране на работното място (чл. 25); използване на машината в опасна среда, представляваща риск за здравето и безопасността на оператора, или когато машината създава опасна среда (чл. 26); проектиране, изработване и/или оборудване на работно място, съоръжено с кабина (чл. 27); проектиране на работните места с възможност за монтиране на седалки или комплектовани със седалки и изисквания към тях (чл. 28 и 29);
- изисквания към проектирането и изработването на системите за управление (чл. 30 – 32);
- изисквания към орган за управление, който е проектиран и изработен да изпълнява различни функции (чл. 33);
- изисквания към органа за управление в съответствие с ергономичните принципи (чл. 34);
- устройства за сигнализация и изисквания към тях (чл. 35 – 37);
- изисквания към машина с пултовете за управление, разположени в едно или няколко предварително определени места или зони, или с няколко пулта за управление, или с няколко работни места (чл. 38);
- изисквания към машина за пускане в действие (чл. 39 – 42);
- изисквания към органите за управление за безопасно спиране и към устройствата за аварийно спиране (чл. 43 – 51);

- изисквания към машина, проектирана и изработена за използване в няколко режима на управление или на функциониране, изискващи различни мерки за защита и/или работни процедури (чл. 52 – 53);
- изисквания към превключвателят на режимите на управление или на функциониране (чл. 54);
- изисквания към машините, свързани с енергозахранването (чл. 56 – 57);
- изисквания към машината, нейните съставни части и оборудването й за устойчивост и издръжливост на натоварване (чл. 58 – 60);
- изисквания към материалите, от които са направени частите на машината по отношение на явленията умора, стареене, корозия, абразивно износване вътрешни и външни натоварвания на тръбопроводите (чл. 61 – 64);
- условия за обработка на материал, подаван автоматично (чл. 65);
- обезопасяване на машината от механични рискове (чл. 66 – 74);
- изисквания към защитните прегради и предпазните устройства (чл. 75 – 82);
- изисквания към машината за рискове, предизвикани от други опасности:
  - рискове, породени от електрозахранването (чл. 83 – 85);
  - при захранване с енергия, различна от електрическата (чл. 86);
  - риск от допускане на грешки при монтажа или демонтажа (чл. 87);
  - риск от погрешното свързване на машината и частите й (чл. 88);
  - риск от нараняване при допир или близост до машинни части или материали с високи или ниски температури (чл. 89);
  - рискове от пожар или прегряване, произтичащи от нея, или от газове, течности, прахове, изпарения или други вещества, отделяни или използвани от машината (чл. 90);
  - рискове от експлозия, произтичащи от нея, или от газове, течности, прахове, изпарения или други вещества, отделяни или използвани от машината (чл. 91);
  - риск от излъчвания във въздуха шум предимно в източника му (чл. 92);
  - риск от вибрации предимно в източника (чл. 93);
  - риск от лъчения от машината (чл. 94);
  - външните лъчения (чл. 95);
  - при използване на лазерни устройства (чл. 96);
  - рискове от вдишване, поглъщане, контакт на кожата, очите и лигавиците и проникване през кожата на вредни/опасни материали и вещества (чл. 97);
  - риск да остане затворен човек в машината (чл. 98);
  - предотвратяване на риска от подхлъзване, препъване или падане (чл. 99);

- рискове от електрически заряд, предизвикан от мълния (чл. 100);

- изисквания към поддръжката на машината (чл. 101 – 105);
- изисквания към информацията:
  - информацията и предупрежденията върху машината (чл. 106);
  - информацията, необходима за управление на машината (чл. 107);
  - предупредителния звуков или светлинен сигнал (чл. 108);
  - сигналите на предупредителните устройства (чл. 109);
  - допълнителни предупредителни устройства, надписи и знаци при остатъчни или потенциални рискове (чл. 110);
  - данни върху машината (чл. 111);
  - документите, придружаващи машината (чл. 112);
  - инструкцията за експлоатация на машината – изисквания, съдържание и измерване на звуковите нива и емисиите от йонизиращи лъчения (чл. 113 – 119);
- допълнителни съществени изисквания към определени категории машини:
  - машини, предназначени за използване в хранително-вкусовата, козметичната или фармацевтичната промишленост (чл. 120 – 121);
  - ръчно преносими и/или ръчно водими машини (чл. 122 – 123);
  - преносими машини за закрепване и други машини с ударно действие (124 – 125);
  - машини за обработване на дърво и на материали с подобни физически характеристики (чл. 126);
  - машини за прилагане на пестициди (чл. 126а – 126и);
- допълнителни съществени изисквания за преодоляване на специфичните рискове при придвижването на машините:

  A. към работните места:
  - изисквания към мястото за управление на машината (чл. 127);
  - изисквания към седалките на машината (чл. 128);
  - изисквания при транспортиране случайно или редовно на машината на други лица, освен водача (чл. 129);

  B. към системите за управление:
  - ограничаване на достъпа до системите за управление (чл. 130);
  - обозначение на пултовете за управление при дистанционно управление на машината(чл. 131);
  - задействане на органите за управление (чл. 132 – 134);

– управление на колесната машина (чл. 135);

– придвижването на самоходната машина (чл. 136 – 137);

– устройства за автоматично и незабавно спиране и за предотвратяване на потенциално опасни функции за машини с дистанционно управление (чл. 138);

– управление на машината, съпровождана от водач пешеходец (чл. 139);

– управление по време на спиране при повреда в енергозахранването на сервоуправлението (чл. 140);

C. защита срещу механични рискове:

– изисквания към машината, монтирана на подвижна основа (чл. 141);

– изисквания към машината при риск от преобръщане на самоходната машина с водач и/или оператори (чл. 143);

– защита при риск от падащи предмети или материал на самоходната машина с водач и/или с оператори (чл. 144);

– изисквания към средствата за хващане и стъпване за достъп до машината (чл. 145);

– изисквания към теглещо-прикачно устройство (чл. 146);

– изисквания към демонтируемите устройства за механично предаване на въртящ момент (чл. 147);

– изисквания към демонтируемите устройства за механично предаване на въртящ момент на теглена машина (чл. 148);

D. защита от други опасности:

– изисквания към мястото за акумулаторната батерия (чл. 149)

– изисквания за пожарогасители или с вградени пожарогасителни системи (чл. 150);

E. информация и инструкции:

– нанасяне на знаци и/или поставяне на табели с инструкции за експлоатация, настройване и поддържане на машината (чл. 152);

– изисквания за сигнализация при машина с водач, дистанционно управление (чл. 153 – 155);

– предупредителни знаци за опасност при работеща машина (чл. 156);

– информация върху машината и съдържание на инструкцията за експлоатация (чл. 157 – 159);

- допълнителни съществени изисквания за преодоляване на специфичните рискове в резултат на подемни операции:

A. мерки за предпазване от механични опасности:

– изисквания за устойчивост към машините, които могат да създадат

опасности вследствие на подемни операции (чл. 160);

- изисквания към машините, движещи се по релсови пътища (чл. 161);
- изисквания към машината, товарозахващащите приспособления и сменяемите части по отношение издържане на натоварванията в работно или неработно състояние, монтаж, демонтаж и транспортиране, както и при всички други състояния и/или въздействия, на които са подложени (чл. 162);
- статични и динамични изпитвания (чл. 163 – 165);
- изисквания към диаметрите на ролките, барабаните и верижните колела, въжетата и веригите (чл. 166);
- изисквания при определяне размерите на товарозахващащите приспособления (чл. 167);
- изисквания към устройството за контрол на движенията (чл. 168);
- системи за предотвратяване на сблъсък между машините (чл. 169);
- изисквания към механизмите за предотвратяване на опасно изместване или приплъзване на товара или той да не падат свободно или неочаквано (чл. 170);
- изисквания към разположението на мястото за управление (чл. 171);
- изисквания към машините при обслужване на определени нива (чл. 172 – 173);
- елиминиране на риска от падане на товар от превозващото средство (чл. 175);
- защитни прегради от допир и падане от височина (чл. 176);
- мерки за потвърждение, че подемната машината или готовите за употреба товарозахващащи приспособления, независимо от начина им на задвижване (човешка сила или двигател), могат да изпълняват предвидените им функции безопасно, когато се пускат на пазара или се пускат в действие за първи път (чл. 177 – 178);
- статичните и динамичните изпитвания (чл. 179);

B. съществени изисквания към машините, които не се задвижват от човешка сила:

- органи за управление (чл. 180);
- устройства за предупреждение на водача и за предотвратяване на опасни движения на товара (чл. 181);
- изисквания към носещите, теглещите и теглещо-носещите въжета на направляваните по въжета съоръжения (чл. 182);

C. информация и маркировка: маркировка и данни за сертификата и информация за товароподемност на машината (чл. 183 – 185);

D. инструкция за експлоатация (чл. 186 – 187);

- допълнителни съществени изисквания към машините за подземна работа (чл. 188 – 194);
- допълнителни съществени изисквания към машините, които при повдигане на хора създават специфични опасности (чл. 195 – 206);
- процедури за оценяване съответствието на машините (чл. 207 – 211);
- процедури, приложими за частично комплектувани машини (чл. 212);
- ред за издаване на разрешения на лица по чл. 10, ал. 1 от Закона за техническите изисквания към продуктите и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението (чл. 213 – 218).

Наредба за маркировката за съответствие

Наредбата е приета с ПМС № 191 от 2005 г. на основание чл. 24 от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 69 от 2005 г., изм. и доп., бр. 66 от 2006 г.

С наредбата са определени правилата за нанасяне и графичното изображение на маркировката за съответствие.

Маркировката за съответствие удостоверява, че продуктите съответстват на приложимите за тях изисквания, определени в наредбите по чл. 7 от Закона за техническите изисквания към продуктите, и че са били подложени на съответните процедури за оценяване на съответствието.

- Задължение за нанасяне на маркировката за съответствие, преди продуктите да бъдат пуснати на пазара и/или пуснати в действие (чл. 3).
- Графично изображение на маркировката за съответствие – приложение № 1 – 3 (чл. 4).
- Изисквания за размер и за нанасяне на маркировката за съответствие (чл. 5 – 8);
- Други маркировки (чл. 9).

Наредба за условията и реда за извършване на надзор на пазара

Наредбата е приета с ПМС № 110 от 2003 г. на основание чл. 30д от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 49 от 2003 г., изм. и доп., бр. 85 от 2005 г., изм., бр. 40 от 2006 г.

С наредбата са определени условията и редът за извършване на надзор на пазара на продуктите, за които са определени съществени изисквания в наредбите по чл. 7 от ЗТИП, както и редът за унищожаване на продуктите, когато в резултат на извършения надзор се констатира, че несъответствието им със съществените изисквания не може да се отстрани технически.

- Механизми за надзор на пазара (чл. 2).
- Органи за надзор на пазара (чл. 3).

- Наблюдение на пазара (чл. 4 – 6).
- Проверки на продукти, пуснати на пазара и/или пуснати в действие (чл. 7 – 10).
- Вземане на образци или проби от продукти, изпитване и изготвяне на заключение за съответствието на продуктите със съществените изисквания (чл. 11 – 18).
- Спиране и забрана на разпространението и използването на продуктите (чл. 19 – 22).
- Унищожаване на продуктите (чл. 23 – 28).

Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на личните предпазни средства

Наредбата е приета с ПМС № 94 от 2002 г. на основание чл. 7, ал. 1 от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 48 от 2002 г., изм., бр. 13 от 2003 г., изм. и доп., бр. 24 от 2006 г., изм., бр. 40 от 2006 г.

С наредбата са определени: съществените изисквания към личните предпазни средства (ЛПС); процедурите за оценяване и начините за удостоверяване съответствието на ЛПС със съществените изисквания към тях; редът за издаване на разрешения на лицата за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението.

- Изключения по приложението на наредбата (чл. 3).
- Условие за пускане на пазара и/или в действие на ЛПС (чл. 4).
- Съответствие с изискванията на наредбата на лични предпазни средства с проста конструкция (чл. 6).
- Съответствие с изискванията на наредбата на лични предпазни средства със сложно устройство (чл. 7).
- Съществени изисквания:
  - общи изисквания към всички ЛПС (чл. 8 – 13);
  - допълнителни изисквания към ЛПС, свързани с някои техни конструктивни особености (чл. 14 – 27);
  - допълнителни изисквания към ЛПС, предназначени за ползване при специфични опасности (чл. 28 – 47).
- Оценяване и удостоверяване на съответствието (чл. 48 – 52).
- Ред за издаване на разрешения на лица за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението (чл. 53 – 57).

Наредба за условията и реда за издаване на лицензии за осъществяване на технически надзор на съоръжения с повишена опасност и за реда за водене на регистър на съоръженията

Наредбата е приета с ПМС № 187 от 2000 г. на основание чл. 34, ал. 2 и чл. 39, ал. 2 от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 79 от 2000 г., изм., бр. 115 от 2002 г., изм. и доп., бр. 17 от 2003 г., доп., бр. 104 от 2004 г., изм., бр. 40 от 2006 г., изм. и доп., бр. 59 от 2006 г., бр. 64 от 2008 г., бр. 32 от 2009 г., бр. 73 от 2010 г., изм., бр. 18 от 2011 г., изм. и доп., бр. 78 от 2011 г., бр. 99 от 2011 г.

С наредбата са уредени въпросите, свързани с:

- видовете съоръжения с повишена опасност (СПО), чийто технически надзор се осъществява от председателя на Държавната агенция за метрологичен и технически надзор (ДАМТН) чрез Главна дирекция „Инспекция за държавен технически надзор" (ГД „ИДТН");
- видовете СПО, чийто надзор се осъществява от лица или структурнообособени части на предприятия или организации, получили лицензия за това;
- условията и редът за издаване на лицензии за осъществяване на технически надзор на СПО;
- редът за водене на регистър на СПО.

Определени са:

- органите на техническия надзор (чл. 2 – 2а);
- изискванията за издаване на лицензия за осъществяване на технически надзор на СПО и изисквания към лицата и персонала, в т.ч. професионална квалификация и минимално необходимите материално-техническия условия и средства по чл. 34а, ал. 2, т. 4 и ал. 3, т. 2 ЗТИП (чл. 3 – 4а);
- системата за управление на качеството (чл. 4б);
- задълженията за регистрация на всички СПО, на които се осъществява технически надзор (чл. 5);
- редът за издаване на лицензии на лица за осъществяване на технически надзор на съоръжения с повишена опасност (чл. 6 – 21);
- редът за водене на регистъра на съоръженията с повишена опасност (чл. 22 – 26).

Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на машини и съоръжения, които работят на открито, по отношение на шума, излъчван от тях във въздуха

Наредбата е приета с ПМС № 22 от 2004 г. на основание чл. 7, ал. 1 от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 11 от 2004 г., изм. и доп., бр. 24 от 2006 г., бр. 28 от 2006 г., изм., бр. 40 от

2006 г., изм. и доп., бр. 37 от 2007 г.

С наредбата са определени: съществените изисквания към машините и съоръженията, които работят на открито, по отношение на шума, излъчван от тях във въздуха; процедурите за оценяване и начините за удостоверяване на съответствието със съществените изисквания; редът за издаване на разрешения на лицата за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението.

- Обхват на наредбата (чл. 2).
- Изключения по прилагане на наредбата (чл. 3).
- Условия за пускане на пазара на машини и съоръжения, които работят на открито (чл. 4);
- Съответствие на стандартите със съществените изисквания (чл. 5).
- Съществени изисквания (чл. 6 – 7).
- Оценяване и удостоверяване на съответствието (чл. 8 – 10).
- Ред за издаване на разрешения на лица за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението (чл. 11 – 15).

Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на съоръжения и системи за защита, предназначени за експлоатация в потенциално експлозивна атмосфера.

Наредбата е приета с ПМС № 205 от 2001 г. на основание чл. 7, ал. 1 от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 81 от 2001 г., попр., бр. 90 от 2001 г., изм., бр. 115 от 2002 г., бр. 13 от 2003 г., изм. и доп., бр. 24 от 2006 г., изм., бр. 40 от 2006 г.

С наредбата са определени: съществените изисквания към съоръженията и системите за защита, предназначени за експлоатация в потенциално експлозивна атмосфера; процедурите за оценяване и начините за удостоверяване на съответствието със съществените изисквания към тях; редът за издаване на разрешения на лицата за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението.

- Обхват на наредбата (чл. 2).
- Условия за пускане на пазара на съоръжения, системи за защита и устройства (чл. 3 – 4).
- Съответствие на стандартите със съществените изисквания (чл. 5).
- Класифициране на съоръженията, предназначени за експлоатация в потенциално експлозивна атмосфера, в групи и категории, определящи необходимите нива на защита (чл. 6).
- Означения върху съоръженията и системите за защита (чл. 7).
- Съществени изисквания:

- общи изисквания към съоръженията и системите за защита (чл. 7а – 24);
- специални изисквания към съоръженията от I група, категория M1 (чл. 25);
- специални изисквания към съоръженията от I група, категория M2 (чл. 26);
- специални изисквания към съоръженията от II група, категория 1 (чл. 27 – 28);
- специални изисквания към съоръженията от II група, категория 2 (чл. 29 – 30);
- специални изисквания към съоръженията от II група, категория 3 (чл. 31 – 32);
- специални изисквания към системите за защита (чл. 33 – 34);

- Оценяване и удостоверяване на съответствието (чл. 35 – 41).
- Ред за издаване на разрешения на лица за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението (чл. 42 – 46).

Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на везни с неавтоматично действие

Наредбата е приета с ПМС № 114 от 30.05.2003 г. на основание чл. 7, ал. 1 от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 52 от 2003 г., изм. и доп., бр. 1 от 2005 г., изм., бр. 85 от 2005 г., изм. и доп., бр. 24 от 2006 г., изм., бр. 40 от 2006 г., изм. и доп., бр. 37 от 2007 г.

С наредбата са определени: съществените изисквания към везните с неавтоматично действие, наричани по-нататък „везни”; процедурите за оценяване и начините за удостоверяване съответствието на везните със съществените изисквания; редът за издаване на разрешения на лицата за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението.

- Видове везни (чл. 2).
- Изключения по прилагане на наредбата (чл. 3).
- Изисквания към везните при пускане на пазара (чл. 4).
- Съответствие на стандартите със съществените изисквания (чл. 5).
- Последващи проверки (чл. 6).
- Съществени изисквания към везни с неавтоматично действие:
  - метрологични изисквания (чл. 7 – 20);
  - конструктивни изисквания (чл. 21 – 31);
- Оценяване и удостоверяване на съответствието (чл. 32 – 38).
- Ред за издаване на разрешения на лица за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението (чл. 39 – 43).

Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на средствата за измерване

Наредбата е приета с ПМС № 253 от 2006 г. на основание чл. 7, ал. 1 от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 80 от 2006 г., доп., бр. 37 от 2007 г., изм., бр. 98 от 2009 г., изм. и доп., бр. 48 от 25.06.2010 г.

С наредбата са определени:: съществените изисквания към средствата за измерване; процедурите за оценяване и начините за удостоверяване съответствието на средствата за измерване със съществените изисквания към тях; условията и редът за издаване на разрешения на лица за извършване на оценяване на съответствието и за проверка за спазване на условията, при които е издадено разрешението.

- Обхват на наредбата (чл. 2 – 3).
- Условия за пускане на пазара на средства за измерване (чл. 4).
- Съответствие на стандартите със съществените изисквания (чл. 5).
- Техническо решение, за осигуряване на съответствие на средствата за измерване със съществените изисквания (чл. 6).
- Изисквания за клас на точност на средствата за измерване (чл. 7).
- Съществени изисквания (чл. 8 – 24).
- Оценяване и удостоверяване на съответствието (чл. 25 – 31).
- Ред за издаване на разрешения на лица за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението (чл. 32 – 36).

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси

Наредба за реда и начина за съхранение на опасни химични вещества и смеси

Наредбата е приета с ПМС № 152 от 2011 г. на основание чл. 4б, ал. 1 от Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси.

Обн., ДВ, бр. 43 от 7.06.2011 г.

С наредбата са определени: задълженията на физическите и юридическите лица, които съхраняват опасни химични вещества и смеси; общите изисквания към складовете и организацията за съвместно съхранение на опасни химични вещества и смеси; редът и начинът за извършване оценка на безопасността на съхранението на опасни химични вещества и смеси.

Уредени са въпросите свързани със:

- задълженията на физическите и юридическите лица, които съхраняват опасни

химични вещества и смеси (чл. 4);

- случаите на използване на наличната информация за опасните вещества и смеси (чл. 5);
- общите изисквания при изграждането и експлоатацията на складове за съхранение на опасни химични вещества и смеси (чл. 6);
- организацията за съхранението на опасни химични вещества и смеси (чл. 7);
- правилата за определяне на съвместимостта на категориите/класовете на опасност на съхраняваните опасни химични вещества и смеси (чл. 8);
- редът и начина за извършване на оценка на безопасността на съхранението на опасни химични вещества и смеси (чл. 9 – 11);
- задължението за преразглеждане и актуализиране на оценката на безопасността на съхранението на опасни химични вещества и смеси (чл. 12);
- задължението за планиране и предприемане на коригиращи действия (чл. 13);
- документирането, съхранението и предоставянето на оценката на безопасността на съхранението на опасни химични вещества и смеси (чл. 14).

Наредба за реда и начина за ограничаване на производството, употребата или пускането на пазара на определени опасни химични вещества, смеси и изделия от Приложение XVII на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH)

Наредбата е приета с ПМС № 376 от 2011 г. на основание чл. 4б, ал. 2 от Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси.

Обн., ДВ, бр. 1 от 2012 г.

С наредбата са определени: мерки за прилагане на ограниченията за производство, пускане на пазара и употреба на опасни химични вещества в самостоятелен вид, в смеси и в изделия от Приложение XVII на Регламент (ЕО) № 1907/2006 на Европейския парламент и на Съвета относно регистрацията, оценката, разрешаването и ограничаването на химикали (REACH), за създаване на Европейска агенция по химикалите, за изменение на Директива 1999/45/ЕО и за отмяна на Регламент (ЕИО) № 793/93 на Съвета и на Регламент (ЕО) № 1488/94 на Комисията, както и на Директива № 76/769/ЕИО на Съвета и на директиви № 91/155/ЕИО, 93/67/ЕИО, 93/105/ЕО и 2000/21/ЕО на Комисията, наричан по-нататък "Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH)", и неговите изменения и свързаните с това задължения на физическите и юридическите лица; редът и начинът за прилагане на определени ограничения в Приложение XVII на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH); координацията и сътрудничеството между органите, осъществяващи контрол върху ограниченията в Приложение XVII на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH).

- Задължения на физическите и юридическите лица, които употребяват и/или пускат на пазара опасни химични вещества в самостоятелен вид, в смеси и/или в изделия, за които са въведени ограничения в Приложение XVII на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH) (чл. 2).

- Задължение за предоставяне на ежегодна информация (чл. 3).
- Ред и начин за прилагане на определени ограничения в приложение XVII на регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH) (чл. 4 – 6).
- Координация и сътрудничество между контролните органи по Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси (чл. 7 – 10).

Наредба за реда и начина на класифициране, опаковане и етикетиране на химични вещества и смеси

Наредбата е приета с ПМС № 182 от 2010 г. на основание чл. 5, ал. 2 от Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и препарати.

Обн., ДВ, бр. 68 от 2010 г.

С наредбата са определени: редът и начинът за класифициране на химични вещества и смеси; изискванията за опаковане и етикетиране на опасни химични вещества и смеси; изискванията за опаковане и етикетиране на химични смеси, които не са класифицирани като опасни, но въпреки това могат да представляват специфична опасност; допълнителните изисквания към опаковките и етикетите на някои химични вещества и смеси; критериите за избор на алтернативно наименование на вещество, влизащо в състава на химична смес, което може да се изпише върху етикета на тази смес.

- Изключения по прилагане на наредбата (чл. 2).
- Задължения на лицата, които пускат на пазара химично вещество и/или смес (чл.3).
- Класифициране на химични вещества (чл. 5 – 7).
- Изисквания за опаковане на опасни химични вещества (чл. 8).
- Изисквания към опаковките (чл. 9).
- Етикетиране на опасни химични вещества, обозначения и съдържание на етикетите и изисквания към тях (чл. 10 – 19).
- Ред и начин за определяне на опасните свойства на химичните смеси и основни принципи на класифицирането и етикетирането им (чл. 21 – 28).
- Изисквания при опаковане на химични смеси (чл. 29 – 32).
- Изисквания за етикетиране на химични смеси (чл. 33 – 48).
- Задължение за подаване на заявление за получаване на разрешението по чл. 7в, ал. 1 на Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и препарати (чл. 50).

Наредба за медицинската експертиза

Наредбата е приета с ПМС № 87 от 2010 г. на основание чл. 101, ал. 6 от Закона за здравето.

Обн., ДВ, бр. 36 от 2010 г., изм., бр. 5 и 41 от 2011 г.

С наредбата са определени: принципите и критериите на медицинската експертиза и редът за нейното извършване като неразделна част от диагностично-лечебната и профилактичната дейност на лечебните заведения.

- Общи разпоредби свързани с медицинската експертиза: обхват (чл. 2); органи на медицинската експертиза (чл. 3); формата и съдържанието на експертните решения и на медицинските протоколи (чл. 4).
- Експертиза на временната неработоспособност: Общи правила за издаване на болнични листове. Условия и ред за установяване на временна неработоспособност (чл. 6 – 20); издаване на болничен лист при общо заболяване, трудова злополука, професионална болест (чл. 21 – 22); болничен лист на осигурен, изпратен за консултация или изследване (чл. 24); трудоустрояване с болничен лист (чл. 25); болничен лист за временна неработоспособност при бременност, раждане и осиновяване (чл. 26-34); издаване на болничен лист за балнеолечение, климатолечение и таласолечение (чл. 35 – 36); издаване на болничен лист при карантина и отстраняване от работа по предписание на медицинските органи (чл. 37); издаване на болничен лист за гледане на болен член от семейството (чл. 38 – 40); издаване на болничен лист за придружаване на член от семейството за лечение, консултация и изследване (чл. 41 – 43); издаване на болничен лист за лечение и изследване в чужбина (чл. 44 – 52); общи изисквания по отчетността на болничните листове (чл. 53 – 56).
- Определяне характера на заболяванията - професионален или общ (чл. 57 – 60).
- Експертиза на трайно намалената работоспособност и на вида и степента на увреждане: обхват (чл. 61); условия и критерии за определяне степента на трайно намалената работоспособност (чл. 62 – 68); срокът на инвалидизиране (чл. 69 – 71); решение за причинна връзка (чл. 72 – 77); задължение за определяне условията на труд, противопоказани за здравословното състояние на освидетелстваните лица (чл. 78).

В приложение към наредбата са определени:

- отправните точки за оценка на трайно намалената работоспособност и на вида и степента на увреждане в проценти (приложение № 1 към чл. 63, ал. 1);
- методика за прилагане на отправните точки за оценка на трайно намалената работоспособност в проценти (приложение № 2 към чл. 63, ал. 3).

Правилник за устройството и организацията на работа на органите на медицинската експертиза и на регионалните картотеки на медицинските експертизи

Правилникът е приет с ПМС № 83 от 26.04.2010 г. на основание чл. 109 от Закона за здравето.
Обн., ДВ, бр. 34 от 2010 г., изм., бр. 5 и 41 от 2011 г.

С правилника се уреждат устройството и организацията на работа на органите на медицинската експертиза и на регионалните картотеки на медицинските експертизи (РКМЕ).

- Устройство на органите на медицинската експертиза (чл. 6 – 22): Лекарски консултативни комисии (ЛКК), Детски експертни лекарски комисии (ДЕЛК), Териториални експертни лекарски комисии (ТЕЛК), Национална експертна лекарска комисия (НЕЛК), Регионални картотеки на медицинските експертизи (РКМЕ).
- Организация на работата на органите на медицинската експертиза: правомощия на лекуващия лекар (лекар по дентална медицина) (чл. 23), ЛКК (чл. 24 – 31), ДЕЛК/ ТЕЛК (чл. 32 – 41), НЕЛК (чл. 42 – 54), РКМЕ (чл. 55 – 61).
- Задължения на ръководителите на лечебните заведения относно медицинската експертиза (чл. 62).
- Обжалване на решенията на органите на медицинската експертиза (чл. 63 – 68).
- Контрол върху медицинската експертиза (чл. 69 –71).

Наредба № 36 за условията и реда за упражняване на държавен здравен контрол

Наредбата е издадена от министъра на здравеопазването на основание чл. 19, ал. 4 от Закона за здравето.

Обн., ДВ, бр. 63 от 2009 г., изм. и доп., бр. 38 от 2011 г.

Наредбата определя:

- условия и ред за извършване на държавен здравен контрол на обекти с обществено предназначение (чл. 16а – 26): оценка на съответствието със здравните изисквания на планове, програми и инвестиционни предложения за строителство, дейности и технологии или техни изменения или разширения по реда на Наредбата за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми, приета с Постановление № 139 на Министерския съвет от 2004 г. (ДВ, бр. 57 от 2004 г.), и Наредбата за условията и реда за извършване на оценка на въздействието върху околната среда, приета с Постановление № 59 на Министерския съвет от 2003 г. (ДВ, бр. 25 от 2003 г.) (чл. 16б); съгласуване на устройствени схеми и планове и оценка на съответствието със здравните изисквания на инвестиционни проекти съгласно разпоредбите на Закона за устройство на територията и при спазване изискванията по чл. 18 и 19 (чл. 16в); участие в държавните приемателни комисии за въвеждане в

експлоатация на строежите от първа, втора и трета категория, определени в чл. 5, ал. 1 от Наредба № 2 от 2003 г. за въвеждане в експлоатация на строежите в Република България и минимални гаранционни срокове за изпълнени строителни и монтажни работи, съоръжения и строителни обекти (обн., ДВ, бр. 72 от 2003 г.; изм., ДВ, бр. 49 от 2005 г.) (чл. 20); права на държавният здравен инспектор при инспекцията/проверката в обект с обществено предназначение (чл. 25); създаване, поддържане и съхраняване на досиета на обектите с обществено предназначение (чл. 26).

- условия и ред за извършване на държавен здравен контрол върху продукти и стоки, имащи значение за здравето на човека (чл. 27 – 34а): натурални минерални, изворни и трапезни води, предназначени за питейни цели (чл. 29); лекарствени продукти (чл. 30); химичните вещества и смеси (чл. 31); козметични продукти (чл. 32); дрехи втора употреба (чл. 33) и др.;
- условия и ред за извършване на държавен здравен контрол върху дейности, имащи значение за здравето на човека (чл. 35 – 41г): дейността на службите по трудова медицина (чл. 40); дейностите с опасни отпадъци (чл. 41); дейността с азбест и/или азбестосъдържащи материали (чл. 41б) и др.;
- условия и ред за извършване на държавен здравен контрол върху фактори на жизнената среда (чл. 42 – 60): води, предназначени за питейно-битови цели, и води, предназначени за къпане (чл. 42); минералните води, използвани за лечение, профилактика, питейно-битови цели, бутилиране, хигиенни цели, спорт и отдих (чл. 43); шум от локални източници (чл. 44 – 51); вибрациите в жилищни помещения и обществени сгради (чл. 52 – 55); химични фактори във въздушната среда на обекти с обществено предназначение (чл. 56); електрически, магнитни и електромагнитни полета в жилищните и обществените сгради и урбанизираните територии (чл. 57); въздух (чл. 59) и почви (чл. 60).
- ред за извършване на държавен здравен контрол за спазване изискванията за защита на лицата от въздействието на йонизиращи лъчения (чл. 61 – 74): контрол в обекти с източници на йонизиращи лъчения; контрол върху продукти и стоки за повишено съдържание на радионуклиди; контрол на радиационните фактори на жизнената среда; контрол по спазване на изискванията на нормативните актове за осигуряване на радиационната защита на лицата при извършването на дейности с източници на йонизиращи лъчения; обследване на радиационни инциденти или аварии и медицинско наблюдение на засегнатите лица.

Наредба № 29 от 2005 г. за здравни норми и изисквания при работа в среда на йонизиращи лъчения

Наредбата е издадена от министъра на здравеопазването на основание чл. 65, ал. 1, т. 4 от Закона за здравето

Обн., ДВ, бр. 78 от 2005 г.

С наредбата са определени здравните норми и изисквания при работа в среда на йонизиращи лъчения.

Наредбата регламентира провеждането на задължително медицинско наблюдение на работещите в среда на йонизиращи лъчения за недопускане на развитието на детерминистични ефекти и намаляване вероятността от възникване на стохастични ефекти до ниво, което се определя като приемливо.

Наредбата се прилага за всички дейности, свързани с използване на източници на йонизиращи лъчения, с изключение на дейностите, освободени от регулиращ контрол по смисъла на чл. 8 от Наредбата за основни норми за радиационна защита (ДВ, бр. 73 от 2004 г.).

- Общи изисквания за задължителното медицинско наблюдение на работещи в среда на йонизиращи лъчения (чл. 3 – 4)
- Предварително медицинско наблюдение: лица, които подлежат на прегледи (чл. 5); видове прегледи (приложение № 1, към чл. 6); експертно заключение за медицинската пригодност (чл. 7 – 8); изисквания за провеждането на медицинското наблюдение за работещите в атомните електрически централи (приложение № 2, към чл. 9); медицински противопоказания за работа в среда на йонизиращи лъчения (приложение № 3, към чл. 10); здравно досие (приложение № 4, към чл. 11).
- Периодично медицинско наблюдение: периодичност на прегледите (приложение 5, към чл. 12); Процедура за организиране и провеждане на прегледите (чл. 14 – 24); радиационен паспорт (приложение № 6, към чл. 15); обхват на периодичното медицинско наблюдение, и на медицинските специалисти, които го извършват (приложение 7, към чл. 16); изисквания за допълнителни прегледи и консултации (чл. 17 – 18); експертно заключение за медицинската пригодност (чл. 19); изисквания за предоставяне на информация (чл. 20 – 21), вкл. регистър по чл. 71, ал. 1 от Закона за здравето (чл. 24).

Наредба № 28 за условията и реда за регистрация, обработка и съхраняване на данните, съдържащи се в регистъра на лицата, които работят или са работили в среда на йонизиращи лъчения

Наредбата е издадена от министъра на здравеопазването на основание чл. 71, ал. 2 от Закона за здравето.

Обн., ДВ, бр. 76 от 20.09.2005 г.

С наредбата са уредени условията и редът за регистрация, обработка и съхраняване на данните в регистър[110] на лицата, които работят или са работили в среда на йонизиращи лъчения.

- Съдържание на регистъра (чл. 2)
- Регистрация, обработка и съхранение на данните, съдържащи се в регистъра: задължения за предоставяне на данни в регистъра (чл. 5); форма и съдържание

[110] Регистърът се създава и поддържа в Министерството на здравеопазването

на информацията, която се предоставя в регистъра (приложение 1, към чл. 6); начини за предоставяне и регистриране на информацията (чл. 7 – 11); достъп до данните от регистъра (чл. 12); съхраняване на информацията (чл. 13)

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закона за безопасно използване на ядрената енергия

Наредба за основните норми за радиационна защита

Наредбата е приета с ПМС № 190 от 30.07.2004 г., на основание чл. 26, ал. 3 от Закона за безопасно използване на ядрената енергия.

Обн., ДВ, бр. 73 от 20.08.2004 г.

С наредбата са определени основните изисквания и мерки за радиационна защита при осъществяване на дейности по използване на ядрената енергия и източниците на йонизиращи лъчения (ИЙЛ) по смисъла на Закона за безопасно използване на ядрената енергия.

- Принципи на радиационната защита (чл. 3 – 6)
- Изключване на дейности от лицензионен и разрешителен режим (чл. 7 – 9).
- Граници на дозите (чл. 10 – 13).
- Специални изисквания за жени, подложени на професионално облъчване, за стажанти и учащи се и в случай на разрешено повишено облъчване (чл. 14 – 18).
- Принципи (чл. 19) и мерки за радиационна защита на професионално облъчвани лица (чл. 20 – 27).
- Оценка на облъчването и медицинско наблюдение (чл. 28 – 38).
- Ограничаване на облъчване, дължащо се на естествени източници (чл. 39 – 42).
- Основни принципи за радиационна защита при медицинското облъчване (чл. 43 – 49).
- Радиационна защита на външен персонал (чл. 50 – 51).

Наредба за радиационна защита при дейности с източници на йонизиращи лъчения

Наредбата е приета с ПМС № 200 от 4.08.2004 г., на основание чл. 26, ал. 2 от Закона за безопасно използване на ядрената енергия.

Обн., ДВ, бр. 74 от 2004 г., изм. и доп., бр. 74 от 2006 г., изм., ДВ, бр. 46 от 2007 г.

С наредбата са определени изискванията и правилата за радиационна защита при осъществяване на дейности с източници на йонизиращи лъчения (ИЙЛ) и условията и редът за водене на отчет на ИЙЛ.

Предмет на наредбата са изискванията и нивата за освобождаване от отчет и контрол на радиоактивни вещества и материали, съдържащи радиоактивни вещества, получени от разрешена дейност.

- Общи изисквания за радиационна защита на персонала (чл. 3 – 8).
- Изисквания за осигуряване на радиационна защита при разполагане на обект с източници на йонизиращи лъчения на определена площадка (чл. 9 – 12).
- Изисквания за осигуряване на радиационна защита при строителство на обект с източници на йонизиращи лъчения, монтаж и предварителни изпитания (чл. 13 – 20).
- Изисквания за радиационна защита при съхраняване на радиоактивни вещества (чл. 21 – 27).
- Изисквания за осигуряване на радиационна защита при използване на източници на йонизиращи лъчения (чл. 28 – 34).
- Допълнителни изисквания за осигуряване на радиационна защита при използване на закрити източници на йонизиращи лъчения и генератори на йонизиращи лъчения (чл. 35 – 45а).
- Допълнителни изисквания за осигуряване на радиационна защита при използване на открити източници на йонизиращи лъчения:
  - изисквания за радиационна защита в контролираната зона (чл. 46 – 62);
  - изисквания към системите за вентилация, очистване на прах, аерозоли и газове, отопление, водоснабдяване и канализация в обекти с открити източници на йонизиращи лъчения (чл. 63 – 85);
  - изисквания за поддържане и дезактивация на помещения и оборудване (чл. 86 – 92);
  - изисквания към средствата за индивидуална защита и радиационна хигиена (чл. 93 – 104);
  - изисквания към санитарни пропускници и санитарни шлюзове (чл. 105 – 112).
- Изисквания към радиационния мониторинг при дейности с източници на йонизиращи лъчения (чл. 113 – 125).
- Изисквания за отчет на източници на йонизиращи лъчения (чл. 126 – 128).
- Нива за освобождаване от контрол на радиоактивни вещества или материали, съдържащи радиоактивни вещества (чл. 129 – 137).
- Извеждане от експлоатация на обекти с радиоактивни вещества (чл. 138 – 141).

Наредба за условията и реда за придобиване на професионална квалификация и за реда за издаване на лицензии за специализирано обучение и на удостоверения за правоспособност за използване на ядрената енергия

Наредбата е приета с ПМС № 209 от 6.08.2004 г., на основание чл. 65, ал. 3 и чл. 71 от Закона за безопасно използване на ядрената енергия.

Обн., ДВ, бр. 74 от 2004 г., изм., ДВ, бр. 46 от 2007 г.

С наредбата са определени:

- условията и редът за придобиване на професионална квалификация за извършване на дейности в ядрени съоръжения и с източници на йонизиращи лъчения (ИЙЛ);
- длъжностите, за които се изисква правоспособност;
- редът за издаване, изменение, подновяване, прекратяване и отнемане на лицензии за специализирано обучение за дейности в ядрени съоръжения и с ИЙЛ (специализирано обучение);
- редът за издаване, прекратяване и отнемане на удостоверения за правоспособност;
- условията и редът за провеждане на изпити за придобиване на правоспособност за изпълнение на дейности в ядрени съоръжения и с ИЙЛ;
- редът за осъществяване на контрол по изпълнението на условията на издадените лицензии за специализирано обучение и удостоверения за правоспособност.

Регламентирани са изисквания:

- към системата за подбор и квалификация на персонала (чл. 5 – 7);
- относно представянето на документи (чл. 8);
- относно професионалната квалификация:
  - общи изисквания (чл. 9 – 19);
  - за дейностите в ядрени съоръжения, които имат влияние върху ядрената безопасност и радиационната защита (чл. 20 – 25);
  - за дейности с източници на йонизиращи лъчения (чл. 26 – 28).

Определени са:

- реда за издаване на лицензия за специализирано обучение (чл. 29 – 34);
- съдържанието на лицензията за специализирано обучение (чл. 35 – 36);
- реда за изменение и подновяване на лицензия за специализирано обучение (чл. 37 – 44);
- реда за прекратяване и отнемане на лицензия за специализирано обучение (чл. 45 – 48);

- реда за издаване на удостоверения за правоспособност (чл. 49 – 57);
- реда за прекратяване на действието и отнемане на удостоверения за правоспособност (чл. 58 – 61);
- организацията за провеждане на изпити за придобиване на правоспособност:
  - състав и ред за назначаване на квалификационната изпитна комисия на АЯР (чл. 62 – 63);
  - провеждане на изпити от квалификационната изпитна комисия на АЯР (чл. 64 – 70);
  - провеждане на изпити от квалификационна изпитна комисия, назначена от лице, получило лицензия за специализирано обучение (чл. 71 – 73);
- контрола върху изпълнението на условията на лицензите и удостоверения за правоспособност (чл. 74 – 77).

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закон за устройство на територията

Наредба за съществените изисквания към строежите и оценяване съответствието на строителните продукти

Наредбата е приета с ПМС № 325 от 2006 г. на основание чл. 7, ал. 1 ЗТИП и във връзка с чл. 169а ЗУТ.

Обн., ДВ, бр. 106 от 2006 г., попр., бр. 3 от 2007 г., бр. 9 от 2007 г., изм. и доп., бр. 82 от 2008 г., изм., бр. 5 от 2010 г., бр. 7 от 2011 г., изм. и доп., бр. 18 от 2012 г.

С наредбата са определени:

- съществените изисквания към строежите по чл. 169, ал. 1 от ЗУТ, които определят техническите изисквания към строителните продукти (чл. 7): механично съпротивление и устойчивост (носимоспособност) (чл. 8); безопасност при пожар (чл. 9); хигиена, опазване на здравето и на околната среда (чл. 10); безопасна експлоатация (чл. 11); защита от шум (чл. 12); икономия на енергия и топлосъхранение (енергийна ефективност) (чл. 13);
- строителните продукти или групите строителни продукти, които осигуряват изпълнението на съществените изисквания към строежите (приложение № 1);
- условия и ред за оценяване съответствието на строителните продукти, които съответстват на европейските технически спецификации: изисквания за CE маркировка за съответствие на строителните продукти (чл. 15 – 17); процедури (чл. 18) и системите за оценяване съответствието на строителните продукти със съществените изисквания към строежите (чл. 19, ал. 2 – 3, приложение № 3, чл. 20,) и начините на удостоверяване на съответствието (чл. 19, ал. 1); техническо досие на строителните продукти (чл. 22); ЕО декларация за съответствие на строителния продукт (чл. 23 – 24); ЕО сертификати на строителния продукт или на производствения контрол (чл. 25 – 26);

- условия и ред за получаване на разрешение за оценяване на съответствието и за издаване на технически одобрения, сроковете им на валидност, както и допълнителните специфични критерии към лицата, които оценяват съответствието и/или издават технически одобрения, и техните задължения по процедурите и системите за оценяване на съответствието (чл. 27 – 38);
- условия и ред за получаване на европейско техническо одобрение111 (чл. 39 – 45);
- условия и ред за оценяване съответствието на строителните продукти, които съответстват на българските технически спецификации: задължения на производителя (чл. 51); оценяване и удостоверяване на съответствието (чл. 52 – 56);
- условия и ред за получаване на българско техническо одобрение (чл. 57 – 64);
- контролът върху дейността на лицата, получили разрешение за получаване на разрешение за оценяване на съответствието и за издаване на технически одобрения (чл. 46 – 50б).

Наредба № 1 за номенклатурата на видовете строежи

Наредбата е издадена от министъра на регионалното развитие и благоустройството на основание чл. 137, ал. 2 от ЗУТ.

Обн., ДВ, бр. 72 от 2003 г., изм. и доп., бр. 23 от 2011 г.

С наредбата са определени номенклатурата на видовете строежи за отделните категории в зависимост от тяхната характеристика, значимост, сложност и рискове при експлоатацията им, посочени в чл. 137, ал. 1 от ЗУТ.

- Видове строежи от първа категория (чл. 2 – 3): буква „а” (ал. 1); буква „б” (ал. 2); буква „в” (ал. 3); буква „г” (ал. 4); буква „д” (ал. 5); буква „е” (ал. 6); буква „ж” (ал. 7); буква „з” (ал. 8); буква „и” (ал. 9); буква „к” (ал. 10); буква „л” (ал. 11); буква „м” (ал. 12).
- Видове строежи от втора категория (чл. 4 – 5): буква „а” (ал. 1); буква „б” (ал. 2); буква „в” (ал. 3); буква „г” (ал. 4); буква „д” (ал. 5); буква „е” (ал. 6); буква „ж” (ал. 7); буква „з” (ал. 8).
- Видове строежи от трета категория (чл. 6 – 7): буква „а” (ал. 1); буква „б” (ал. 2); буква „в” (ал. 3); буква „г” (ал. 4); буква „д” (ал. 5); буква „е” (ал. 6); буква „ж” (ал. 7); буква „з” (ал. 8).
- Видове строежи от четвърта категория (чл. 8 – 9): буква „а” (ал. 1); буква „б” (ал. 2); буква „в” (ал. 3); буква „г” (ал. 4); буква „д” (ал. 5); буква „е” (ал. 6); буква „ж” (ал. 7).
- Видове строежи от пета категория (чл. 10 – 11): буква „а” (ал. 1); буква „б” (ал.

[111] Положителна техническа оценка на годността за употреба на даден строителен продукт за удовлетворяване на съществените изисквания към строежите, в които продуктът се влага трайно, в зависимост от неговото предназначение (чл. 39, ал. 1, чл. 57, ал. 2).

2); буква „в” (ал. 3); буква „г” (ал. 4); буква „д” (ал. 5).

- Видове строежи от шеста категория (чл. 12).

По смисъла на тази наредба „производствени сгради” са сградите за: производство в строителната промишленост, енергетиката, химични и фармацевтични производства, металургични производства, машиностроителни, машиноремонтни и металообработващи производства, дървообработващи производства, текстилни производства, производства за преработка на животински и растителни продукти, производство на хранителни продукти и вкусови вещества, за добив и преработване на руда, въглища, нерудни изкопаеми, нефт и газ (включително временните строежи по чл. 54, ал. 6 ЗУТ за търсене, проучване или добив на подземни богатства); автобази със сервиз за обслужване; сгради за селскостопански дейности - животновъдни сгради, оранжерии и други обекти, свързани с тях.

В приложения са утвърдени:

- Класификатор на строежите по чл. 2, ал. 4 и ал. 10, т. 1 и 2 (приложение № 1 към чл. 2, ал. 12).
- Номенклатура на сградите и съоръженията за обществено обслужване и на самостоятелните обекти за обществено обслужване в сгради (приложение № 2 към чл. 4, ал. 5, т. 1, чл. 6, ал. 3, т. 4 и ал. 6,чл. 8, ал. 2, т. 3 и ал. 4 и чл. 10, ал. 1, т. 4.

Наредба № 3 за съставяне на актове и протоколи по време на строителството

Наредбата е издадена от министъра на регионалното развитие и благоустройството на основание чл. 169, ал. 3 и § 18, ал. 1 ЗУТ.

Обн., ДВ, бр. 72 от 2003 г., изм., бр. 37 от 2004 г., изм. и доп., бр. 29 от 2006 г.

С наредбата са определени:

- условията и редът за съставяне на актове и протоколи за подготовка, откриване на строителна площадка и определяне на строителна линия и ниво и за приемане на завършени видове строителни и монтажни работи при изпълнението на строежите, на отделни етапи или части от тях, вкл. задължения за съставяне и съхранение (чл. 7);
- условията и редът за изготвяне на екзекутивна документация (чл. 8);
- образци за съставяне на актовете и протоколите (приложения 1 – 17): протокол за предаване и приемане на одобрения проект и влязлото в сила разрешение за строеж за изпълнение на конкретния строеж; протокол за откриване на строителна площадка и за определяне на строителна линия и ниво; констативен акт за установяване съответствието на строежа с издадените строителни книжа и за това, че подробният устройствен план е приложен по отношение на застрояването; заповедна книга на строежа; акт за уточняване и съгласуване на строителния терен с одобрения инвестиционен проект и даване на основен репер на строежа; акт за приемане на земната основа и действителните коти на

извършените изкопни работи; акт за приемане на извършените строителни и монтажни работи по нива и елементи на строителната конструкция; акт за приемане и предаване на бетонни, стоманобетонни или други фундаменти за монтаж на конструкции, машини и съоръжения; акт за предаване и приемане на машини и съоръжения; акт за установяване състоянието на строежа при спиране на строителството; акт за установяване състоянието на строежа и строителните и монтажните работи при продължаване на строителството за всички спрени строежи по общия ред и предвидени други случаи; акт за установяване на всички видове строителни и монтажни работи, подлежащи на закриване, удостоверяващ, че са постигнати изискванията на проекта; акт за установяване на щети, причинени от непреодолима природна сила и др.; акт за приемане на конструкцията; констативен акт за установяване годността за приемане на строежа; протокол за установяване годността за ползване на строежа; протокол за проведена 72-часова проба при експлоатационни условия.

Наредба № 4 за обхвата и съдържанието на инвестиционните проекти

Наредбата е издадена от министъра на регионалното развитие и благоустройството на основание чл. 139, ал. 5 от ЗУТ.

Обн., ДВ, бр. 51 от 2001 г., изм., бр. 85 от 2009 г., доп., бр. 96 от 2009 г.

С наредбата са определени обхватът и съдържанието на инвестиционните проекти, както и на свързаните с тях предварителни (прединвестиционни) проучвания и задания за проектиране.

Наредбата се прилага за всички обекти, за които се изисква одобрен инвестиционен проект при издаване на разрешение за строеж.

- Обхват на инвестиционните проекти (чл. 3): части за архитектура и конструкции; части за инсталации и мрежи на техническата инфраструктура; части за устройство на прилежащия към обекта терен; част технологична; част пожарна безопасност; част проект за организация и изпълнение на строителството; част организация и безопасност на движението; други проектни части при сложни и комплексни обекти; проектни части при специфични обекти.
- Обхват на предварителните (прединвестиционни) проучвания. (чл. 9).
- Обемно-устройствено проучване (чл. 10 – 11).
- Изходни данни и документите, необходими за изработването и одобряването на проекта (чл. 12).
- Изисквания към заданието за проектиране (чл. 13).
- Идеен проект: условия и ред за изработване (чл. 16); съдържание (чл. 18).
- Технически проект: условия и ред за изработване (чл. 19); обхват (чл. 20); съдържание (чл. 21).
- Работен проект: условия и ред за изработване (чл. 22 – 23); обхват и

съдържание (чл. 24); съдържание (чл. 21).

- Част архитектурна към: идейния проект (чл. 27 – 31); техническия проект (чл. 32 – 35); работния проект (чл. 36 – 40).
- Част конструктивна към: идейния проект (чл. 45 – 48); техническия проект (чл. 49 – 53); работния проект (чл. 54 – 57).
- Части за инсталации и мрежи на техническата инфраструктура във фаза идеен проект (чл. 58 – 62).
- Част електрическа (част електроснабдяване, електрообзавеждане и електрически инсталации) на техническия (чл. 63 – 66) и работния (чл. 67 – 70) проект.
- Част водоснабдяване и канализация на техническия (чл. 71 – 75) и работния (чл. 76 – 79) проект.
- Част топлоснабдяване, отопление, вентилация и климатизация на техническия (чл. 80 – 84) и работния (чл. 85 – 88) проект.
- Част енергийна ефективност на инвестиционния проект (чл. 89 – 91).
- Част паркоустройство и благоустройство на идейния (чл. 93 – 96), техническия (чл. 97) и работния (чл. 98 – 101) проект.
- Част геодезическа (трасировъчен план и вертикална планировка) на идейния (чл. 102 – 106), техническия (чл. 107 – 110) и работния (чл. 111) проект.
- Част технологична на идейния (чл. 112 – 115), техническия (чл. 116 – 119) и работния (чл. 120 – 123) проект.
- Част генерален план (чл. 124 – 127).
- Част организация и безопасност на движението (чл. 128 – 129).
- Част обща обяснителна записка (чл. 130 – 131).
- Част земна основа (чл. 132 – 133).
- Част проект за организация и изпълнение на строителството (чл. 134 – 138)
- Проучване и документиране за нуждите на инвестиционното проектиране на обекти - паметници на културата (чл. 139).
- Архитектурен проект за консервация, реставрация и експониране на паметниците на културата (чл. 140 – 143).
- Конструктивен проект за консервация, реставрация и експониране на паметниците на културата (чл. 144).
- Проект за паркове и градини - паметници на културата (чл. 145 – 146).
- Проект за консервация, реставрация и експониране на художествени паметници (чл. 147 – 148).
- Част сметна документация (чл. 149 – 150).

Наредба № 5 от за техническите паспорти на строежите

Наредбата е издадена от министъра на регионалното развитие и благоустройството на основание чл. 176а, ал. 6 от ЗУТ.

Обн., ДВ, бр. 7 от 2007 г., изм. и доп., бр. 38 от 2008 г., бр. 22 от 2010 г., изм., бр. 98 от 2011 г.

С наредбата са определени:

- обхватът и съдържанието на техническите паспорти на строежите (сградите и строителните съоръжения): част А „Основни характеристики на строежа" (чл. 5); част Б „Мерки за поддържане на строежа и срокове за извършване на ремонти" (чл. 6); част В „Указания и инструкции за безопасна експлоатация" (чл. 7); част Г „Енергиен паспорт на сграда" (чл. 7а – 8);
- редът за съставяне, предоставяне, регистриране и съхраняване на техническите паспорти: на нов строеж (чл. 11 – 13); на съществуващ строеж (чл. 14);
- редът за предоставяне, регистриране, съхраняване и актуализация на техническия паспорт на строежа (чл. 15 – 19);
- редът за извършване на обследването на строежите: съществуващ строеж (чл. 20 – 26).

Наредба за условията и реда за задължително застраховане в проектирането и строителството

Наредбата е приета с ПМС № 38 от 2004 г. на основание чл. 171, ал. 2 от ЗУТ.

Обн., ДВ, бр. 17 от 2004 г.

С наредбата са определени условията и редът за задължително застраховане на лицата по чл. 171, ал. 1 от Закона за устройство на територията (ЗУТ) , включително застрахователното покритие, изключените рискове, минималните застрахователни суми и минималните премии.

- Обхват на лицата, които подлежат на задължително застраховане (чл. 2, ал. 1): проектантът; консултантът; строителят; лицето, упражняващо строителен надзор; лицето, упражняващо технически контрол по част "Конструктивна" на инвестиционния проект, за който не е извършена оценка за съответствие от консултант.
- Минимално застрахователно покритие (чл. 3 – 4).
- Минимални застрахователни суми (чл. 5 – 8).
- Минимален размер на застрахователната премия (чл. 9).
- Права и задължения на възложителя (чл. 10 – 12).
- Отношения между страните по договора за застраховка (чл. 13 – 20).

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закона за измерванията

Наредба за единиците за измерване, разрешени за използване в Република България

Наредбата е приета с ПМС № 275 от 2002 г. на основание чл. 13 от Закона за измерванията.

Обн., ДВ, бр. 115 от 2002 г., изм., бр. 40 от 2006 г., изм. и доп., бр. 8 от 2010 г.

С наредбата са определени: наименованията, определенията и означенията на разрешените за използване единици за измерване; правилата за изразяване и обявяване на резултатите от измерване.

- Задължително използване на разрешените със Закона за измерванията единици на съответните величини (чл. 2 – 4).
- Използване на основни единици SI и на производни единици SI (чл. 5 – 6).
- Основни единици SI (чл. 7 – 14).
- Производни единици SI (чл. 18 и 19).
- Специални наименования и означения на десетични кратни и дробни на единиците SI (чл. 20).
- Единици, които са определени на основата на единиците SI (чл. 21).
- Единици, използвани с единиците SI (чл. 22).
- Единици за специализирани области (чл. 23).
- Съставни единици (чл. 24).
- Правила за изразяване и обявяване на резултати от измерване (чл. 25 – 27).

Наредба за реда за утвърждаване на националните еталони на Република България и за начина за използване и съхраняване на еталоните

Наредбата е приета с ПМС № 74 от 2003 г. на основание чл. 21 от Закона за измерванията.

Обн., ДВ, бр. 33 от 2003 г., изм., бр. 40 от 2006 г.

С наредбата са определени редът за утвърждаване на националните еталони на Република България и начинът за използване и съхраняване на еталоните.

- Утвърждаване на националните еталони (чл. 2 – 11).
- Използване и съхраняване на еталоните (чл. 12 – 17).

Наредба за реда и начина за извършване на метрологичен надзор

Наредбата е приета с ПМС № 218 от 2003 г. на основание чл. 81 от Закона за

измерванията.

Обн., ДВ, бр. 88 от 2003 г., изм., бр. 40 от 2006 г., бр. 33 от 2008 г.

С наредбата са определени редът и начинът за извършване на метрологичен надзор.

- Органи за метрологичен надзор (чл. 2).
- Ред и начин за извършване на метрологичен надзор (чл. 3 – 13).
- Метрологичен надзор на лицата, които използват единици за измерване (чл. 14).
- Метрологичен надзор на лицата, които произвеждат, внасят или използват средства за измерване (чл. 15 – 18).
- Метрологичен надзор на лицата, които ремонтират средства за измерване (чл. 19).
- Метрологичен надзор на лицата, оправомощени за проверка на средства за измерване (чл. 20 – 22).
- Метрологичен надзор на лицата, които произвеждат, внасят или предлагат за продажба предварително опаковани количества продукти или бутилки (чл. 23 – 26).

Наредба за средствата за измерване, които подлежат на метрологичен контрол

Наредбата е приета с ПМС № 239 от 2003 г. на основание чл. 28 от Закона за измерванията.

Обн., ДВ, бр. 98 от 2003 г., изм., бр. 96 от 2005 г., бр. 40 от 2006 г., доп., бр. 80 от 2006 г., изм., бр. 37 от 2007 г., изм. и доп., бр. 46 от 2007 г., 2007 г., изм., бр. 56 от 2011 г.

С наредбата са определени: техническите и метрологичните изисквания към средствата за измерване, които подлежат на метрологичен контрол, както и тяхното използване по предназначение; редът и методите за извършване на контрол на средства за измерване; редът за водене на регистъра на одобрените за използване типове средства за измерване; знаците, които удостоверяват резултатите от контрола на средствата за измерване.

- Предназначение на средствата за измерване, технически и метрологични изисквания към средствата за измерване, методи за контрол:
  - материални мерки за дължина (чл. 2 – 37);
  - везни с неавтоматично действие (чл. 38 – 39);
  - везни с автоматично действие (чл. 40 – 84);
  - теглилки (чл. 85 – 94);
  - клинични електрически термометри с максимално показание (чл. 114 – 130);
  - клинични електрически термометри за непрекъснато измерване (чл. 131 – 148);

- топломери (чл. 149 – 172);
- манометри за кръвно налягане (чл. 173 – 188);
- манометри, използвани в съоръжения под налягане и в железопътния транспорт (чл. 189 – 209);
- манометри за автомобилни гуми (чл. 210 – 224);
- мерки за обем (чл. 225 – 240);
- водомери (чл. 241 – 273);
- обемни разходомери за течности, различни от вода, и допълнителни устройства към тях (чл. 274 – 325);
- измервателни системи за течности, различни от вода (чл. 326 – 421);
- електромагнитни разходомери (чл. 422 – 432)
- други видове разходомери и системи за вода и за течности, различни от вода (чл. 433 – 447);
- разходомери за газ (чл. 448 – 495);
- стендове за измерване на спирачните сили на пътни превозни средства (чл. 496 – 528);
- термометри, използвани при определяне на алкохолна концентрация (чл. 529 – 539);
- димомери (чл. 540 – 552);
- газоанализатори на отработени газове от моторни превозни средства (чл. 553 – 566);
- средства за измерване на хектолитрова маса (чл. 567 – 577);
- дозиметри (чл. 578 – 600);
- уреди и системи за радиационен контрол и мониторинг на радиационния фон (чл. 601 – 621);
- системи за измерване на инкорпорираната в човешкото тяло активност (чл. 622 – 634);
- уреди и системи за контрол на радиоактивни емисии в околната среда (чл. 635 – 652);
- електромери (чл. 653 – 675);
- измервателни трансформатори (чл. 676 – 684);
- часовници за превключване на тарифни електромери (чл. 685 – 701);
- електрокардиографи (чл. 702 – 716);
- аудиометри (чл. 738 – 744);
- радарни скоростомери (чл. 745 – 765);

- анализатори за алкохол в дъха (чл. 766 – 781);
- диоптрометри (чл. 782 – 793);
- измервателни шаблони за определяне нетното количество на предварително опаковани продукти, означени по обем (чл. 794 – 807);

- Ред за извършване на контрол на средствата за измерване:
  - ред за извършване на контрол на средствата за измерване (чл. 808);
  - ред за одобряване типа на средствата за измерване (чл. 809 – 831);
  - ред за водене на регистъра на одобрените за използване типове средства за измерване (чл. 832 – 834);
  - ред за извършване на първоначална проверка на средства за измерване (чл. 835 – 840);
  - ред за извършване на последваща проверка на средствата за измерване (чл. 841 – 845).
- Знаци за удостоверяване на резултатите от контрола на средствата за измерване (чл. 846 – 851).

Наредба за реда за оправомощаване на лица за проверка на средства за измерване, които подлежат на метрологичен контрол

Наредбата е приета с ПМС № 31 от 2003 г. на основание чл. 56 от Закона за измерванията.

Обн., ДВ, бр. 17 от 2003 г., изм. и доп., бр. 24 от 2006 г., изм., бр. 40 от 2006 г.

С наредбата са определени средствата за измерване, за проверката на които се оправомощават лица, както и редът за оправомощаване на лица за проверка на средства за измерване.

- Оправомощаване на лица за проверка и изисквания към тях (чл. 2 – 6).
- Ред за оправомощаване (чл. 7 – 16).

Наредба за реда и начина за издаване на лицензии за извършване на проверка на средства за измерване и за издаване на лицензии за извършване на ремонт на средства за измерване

Наредбата е приета с ПМС № 219 от 1998 г. на основание чл. 60 от Закона за измерванията.

Обн., ДВ, бр. 116 от 1998 г.

Наредбата определя реда и начина за: издаване на лицензии на лица за извършване на проверка на определени типове средства за измерване; издаване на лицензии на лица за извършване на ремонт на средства за измерване, които се използват в случаите по чл. 7 от Закона за измерванията .

- Ограничения за издаването на лицензия за извършване на проверка на средства

за измерване (чл. 2).

- Теоретичен и практически изпит за методите на проверка на средствата за измерване (чл. 3 – 5).
- Ред за издаване на лицензия за проверка на средства за измерване (чл. 6 – 17).
- Ред за издаване на лицензия за ремонт на средства за измерване (чл. 18 – 24).

Наредба за опаковките, използвани като съдове за измерване на обема на затворените в тях течности

Наредбата е приета с ПМС № 41 от 2003 г. на основание чл. 73 от Закона за измерванията.

Обн., ДВ, бр. 19 от 2003 г., изм., бр. 40 от 2006 г.

С наредбата са определени: изискванията към вместимостите на опаковките, които са предназначени да бъдат използвани като съдове за измерване на обема на затворените в тях течности; изискванията към методите и средствата за измерване, използвани за определяне на действителната вместимост на бутилките; критериите и методите за контрол на действителната вместимост на бутилките; правилата за поставяне на означенията върху бутилките; формата и графичното изображение на знака за съответствие на действителната вместимост на бутилките с изискванията към нея.

- Приложение на наредбата и за други опаковки (чл. 2).
- Изисквания към вместимостите на бутилките (чл. 3 – 7).
- Изисквания към методите и средствата за измерване, използвани за определяне на действителната вместимост на бутилките (чл. 8 – 11).
- Критерии и методи за контрол на действителните вместимости на бутилките, извършване и документиране на контрола (чл. 12 – 18).
- Правила за поставяне на означения върху бутилките и знак за съответствие на действителните вместимости на бутилките с изискванията към тях (чл. 19 и 20).

Списък за определяне на периодичността на последващи проверки на средствата за измерване, които подлежат на метрологичен контрол

Списъкът е приет със Заповед № А-102 на председателя на Държавната агенция за метрологичен и технически надзор от 5.03.2010 г., на основание чл. 43, ал. 4 от Закона за измерванията във връзка с чл. 10в, ал. 2, т. 1 и предложение на председателя на Българския институт по метрология, рег. № 04-07-289-09 от 5.II.2010 г.

обн., ДВ, бр. 22 от 19.03.2010 г.

Със списъкът се определя периодичността на последващи проверки на средства за измерване, които подлежат на метрологичен контрол.

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закона за националната стандартизация

В съответствие с процедурите за работа по националната стандартизация, в Република България са одобрени български стандарти и въведени европейски и международни стандарти, които се прилагат доброволно.

Български стандарти в областта на безопасността и здравето при работа[112]

- БДС 12.0.001:1990 Охрана на труда. Основни положения
- БДС 12.0.002:1978 Охрана на труда. Термини и определения
- БДС 12.0.003:1978 Охрана на труда. Опасни и вредни производствени фактори. Класификация
- БДС 12.1.001:1979 Охрана на труда. Ултразвук. Общи изисквания по безопасност на труда
- БДС 12.1.007:1978 Охрана на труда. Вредни вещества. Класификация и общи изисквания по безопасност
- БДС 12.1.010:1983 Охрана на труда. Взривобезопасност. Общи изисквания
- БДС 12.2.007.0:1980 Охрана на труда. Изделия електротехнически. Общи изисквания за безопасност
- БДС 12.2.014:1980 Охрана на труда. Оборудване технологично за леката промишленост. Общи изисквания за безопасност на труда
- БДС 12.2.020.01:1984 Охрана на труда. Зони взривоопасни. Класификация по отношение на електрооборудване
- БДС 12.2.062:1983 Охрана на труда. Органи за управление на производственото оборудване. Означения
- БДС 12.2.094:1985 Охрана на труда. Устройства седални на производствено оборудване. Класификация и общи изисквания
- БДС 12.2.095:1985 Охрана на труда. Устройства блокировъчни. Общи изисквания
- БДС 12.2.096:1986 Охрана на труда. Електробезопасност. Номенклатура на защитните мероприятия
- БДС 12.3.002:1978 Охрана на труда. Процеси производствени. Общи изисквания по безопасност на труда
- БДС 12.3.003:1979 Охрана на труда. Електрозаваряване. Общи изисквания по безопасност
- БДС 12.3.009:1983 Охрана на труда. Товарно-разтоварни работи. Общи изисквания по безопасност на труда

[112] Източник: Български институт за стандартизация. Заглавията и номерата на всички български стандарти са публикувани на www.bds-bg.org

- БДС 12.3.010:1980 Охрана на труда. Опаковка производствена. Изисквания по безопасност при експлоатация
- БДС 12.3.018:1982 Охрана на труда. Инсталации вентилационни. Методи за аеродинамични изпитвания
- БДС 12.3.032:1985 Охрана на труда. Електромонтажни работи. Общи изисквания за безопасност
- БДС 12.4.012:1978 Охрана на труда. Средства за измерване и контрол на вибрациите на работните места. Технически изисквания
- БДС 12.4.021:1978 Охрана на труда. Инсталации вентилационни. Общи изисквания
- БДС 12.4.077:1983 Охрана на труда. Ултразвук. Метод за измерване нивото на звуковото налягане на работните места
- БДС 12.4.123:1985 Охрана на труда. Средства за колективна защита от инфрачервена радиация. Класификация. Общи изисквания
- БДС 13176:1975 Охрана на труда. Вибрации. Динамични характеристики на тялото на човека при въздействието на вибрации
- БДС 14776:1987 Охрана на труда. Работни места в производствени помещения. Санитарно-хигиенни норми за температура, относителна влажност, скорост на въздуха и топлинно облъчване
- БДС 16686:1987 Охрана на труда. Методи за измерване на температурата, относителната влажност и скорост на движение на въздуха в работните помещения на сградите
- БДС 17137:1990 Охрана на труда. Полета електромагнитни микровълнови. Допустими стойности и изисквания за контрол
- БДС 13940:1977 Производствени сгради на промишлени предприятия. Унификация на конструктивните параметри и конструктивните решения. Основни положения
- БДС 9544:1972 Уреди, свързани с измерването и използването на йонизиращи лъчения
- БДС 9832:1972 Детектори на йонизиращи лъчения. Газоразрядни броячи за регистриране на лъченията
- БДС 17044:1989 Вибрации. Методи и средства за защита. Класификация
- БДС 15262:1981 Единна система по ергономия. Работно място при извършване на работа прав. Общи ергономични изисквания
- БДС 15263:1981 Единна система по ергономия. Работно място при извършване на работа седнал. Общи ергономични изисквания

Европейски и международни стандарти, въведени в Република България като български стандарти [113]

- БДС EN 12464-1:2011 Светлина и осветление. Осветление на работни места.
- БДС EN 12464-2:2007 Светлина и осветление. Осветление на работни места. Част 2: Работни места на открито
- БДС EN 12254:2010 Екрани за работни места с лазери. Изисквания за безопасност и изпитване
- БДС EN ISO 11064-4:2005 Ергономично проектиране на центрове за управление. Част 4: Разполагане и размери на работни места (ISO 11064-4:2004)
- БДС EN ISO 11690-1:2001 Акустика. Препоръчителна практика за проектиране на работни места с намален шум около машини. Част 1: Стратегии за контрол на шума (ISO 11690-1:1996)
- БДС EN ISO 11690-2:2001 Акустика. Препоръчителна практика за проектиране на работни места с намален шум около машини. Част 2: Мерки за контрол на шума (ISO 11690-2:1996)
- БДС EN ISO 11690-3:2001 Акустика. Препоръчителна практика за проектиране на работни места с намален шум около машини. Част 3: Разпространение на звука и прогнозиране на шума в работни помещения (ISO/TR 11690-3:1997)
- БДС EN ISO 14644-7:2006 Чисти стаи и свързаната с тях контролирана околна среда. Част 7: Устройства за разделяне (работни места с чист въздух, камери, изолатори и мини околна среда) (ISO 14644-7:2004)
- СТ на СИВ 3785:1982 Помещения чисти и чисти работни места с контролируеми обезпрашени среди. Термини и определения. Класификация по степени на чистота
- Във връзка с прилагането на Директива 2006/42/ЕО относно машините[114]:
  - БДС EN 626-1:1994+A1:2008 Безопасност на машините. Намаляване на риска за здравето от опасни вещества, отделяни от машини. Част 1: Принципи и изисквания за производители на машини.
  - БДС EN 626-2:1996+A1:2008 Безопасност на машините. Намаляване на риска за здравето от опасни вещества, отделяни от машини. Част 2: Методика при съставяне на процедурите за проверка.
  - БДС EN 60749-18:2003 Полупроводникови устройства. Механични и климатични методи за изпитване. Част 18: Йонизиращи лъчения (пълна доза) (IEC 60749-18:2003).

[113] Източник: Български институт за стандартизация. Заглавията и номерата на всички европейски и международни стандарти, въведени в Р България като български стандарти са публикувани на www.bds-bg.org

[114] Източник: Български институт за стандартизация. Заглавията и номерата на всички действащи стандарти, въведени в Р България като български във връзка с прилагането на Директива 2006/42/ЕО относно машините, са публикувани на http://www.bds-bg.org/standard/search.php?directive_id=174

- БДС CEN/TR 14715:2005 Безопасност на машините. Йонизиращо излъчване от машините. Ръководство за прилагане на технически стандарти при проектиране/разработване на машини, за постигане съответствие със законовите изисквания.
- БДС CR 954-100:2004 Безопасност на машините. Части от системите за управление, свързани с безопасността. Част 100: Ръководство за използване и прилагане на EN 954-1:1996.
- БДС EN 1005-1:2001+A1:2009 Безопасност на машините. Човешки физически характеристики. Част 1: Термини и определения.
- БДС EN 1005-2:2003+A1:2009 Безопасност на машините. Човешки физически характеристики. Част 2: Ръчна работа с машини и със съставни части на машини.
- БДС EN 1005-3:2002+A1:2009 Безопасност на машините. Физически характеристики на човека. Част 3: Препоръчителни граници за усилия при работа с машини.
- БДС EN 1005-4:2005+A1:2009 Безопасност на машините. Физически характеристики на човека. Част 4: Оценяване на работните пози и движения във връзка с машината.
- БДС EN 1037:1995+A1:2008 Безопасност на машините. Предотвратяване на неочаквано задействане.
- БДС EN 1088:1995+A2:2008 Безопасност на машините. Блокиращи устройства, свързани със защитни прегради. Основни положения за проектиране/разработване и избор.
- БДС EN 1093-1:2009 Безопасност на машините. Оценка на емисията на опасни вещества, пренасяни с въздуха. Част 1: Избор на методи за изпитване.
- БДС EN 12198-1:2000+A1:2009 Безопасност на машините. Оценяване и намаляване на риска от лъчение от машини. Част 1: Основни принципи.
- БДС EN 12198-2:2002+A1:2009 Безопасност на машините. Оценяване и намаляване на риска от лъчение от машини. Част 2: Методи за измерване на лъчения.
- БДС EN 12198-3:2002+A1:2009 Безопасност на машините. Оценяване и намаляване на риска от лъчение от машини. Част 3: Намаляване на лъчението чрез отслабване или екраниране.
- БДС EN 13478:2001+A1:2008 Безопасност на машините. Предотвратяване на пожар и защита срещу пожар.
- БДС EN 1760-1:1997+A1:2009 Безопасност на машините. Устройства за защита, чувствителни на натиск. Част 1: Основни принципи за проектиране/разработване и изпитване на чувствителни на натиск настилки и чувствителни на натиск подове.
- БДС EN 1837:1999+A1:2010 Безопасност на машините. Осветление,

вградено в машините.

- БДС EN 349:1993+A1:2008 Безопасност на машините. Минимални разстояния за избягване премазването на части от човешкото тяло.
- БДС EN 414:2001 Безопасност на машините. Правила за разработване и оформяне на стандарти за безопасност.
- БДС EN 547-2:1996+A1:2009 Безопасност на машините. Размери на човешкото тяло. Част 2: Принципи за определяне на размерите, необходими за отвори за достъп.
- БДС EN 547-3:1996+A1:2009 Безопасност на машините. Размери на човешкото тяло. Част 3: Антропометрични данни.
- БДС EN 614-1:2006+A1:2009 Безопасност на машините. Ергономични принципи на проектиране. Част 1: Терминология и основни принципи.

- Във връзка с прилагането на Директива 89/686/ЕИО относно сближаване на законодателствата на държавите-членки в областта на личните предпазни средства (ЛПС)[115]:
  - БДС EN 1073-1:2001 Защитно облекло срещу радиоактивно замърсяване. Част 1: Изисквания и методи за изпитване на проветряемо защитно облекло срещу замърсяване с радиоактивни частици
  - БДС EN 1073-2:2004 Защитно облекло срещу радиоактивно замърсяване. Част 2: Изисквания и методи за изпитване на непроветряемо защитно облекло срещу замърсяване с радиоактивни частици
  - БДС EN 1082-1:2001 Защитно облекло. Ръкавици и защитни средства за ръката за защита срещу порязвания и пробождания от ръчно държани ножове. Част 1: Ръкавици с мрежа от метални пръстени и защитни средства за ръката
  - БДС EN 1082-2:2002 Защитно облекло. Ръкавици и защитни средства за ръката срещу порязвания и пробождания от ръчно държани ножове. Част 2: Ръкавици и защитни средства за ръката, различни от мрежа от метални пръстени
  - БДС EN 1082-3:2002 Защитно облекло. Ръкавици и защитни средства за ръката срещу порязвания и пробождания с ръчно държани ножове. Част 3: Изпитване на срязване при удар от падане от височина за текстил, кожа и други материали
  - БДС EN 1146:2006 Средства за защита на дихателните органи. Апарати за защита на дихателните органи, автономни, с отворена система със сгъстен въздух, включващи качулка за евакуация. Изисквания, изпитвания,

[115] Източник: Български институт за стандартизация. Заглавията и номерата на всички действащи стандарти, въведени в Р България като български във връзка с прилагането на Директива 89/686/ЕИО относно сближаване на законодателствата на държавите-членки в областта на личните предпазни средства, са публикувани на http://www.bds-bg.org/standard/search.php?directive_id=67

маркировка

- БДС EN 12021:2002 Средства за защита на дихателните органи. Сгъстен въздух за дихателни апарати
- БДС EN 12083:2001 Средства за защита на дихателните органи. Филтри с дихателни шлангове (Филтри, незакрепени към маска). Филтри за частици, газозащитни филтри и комбинирани филтри. Изисквания, изпитвания, маркировка
- БДС EN 12568:2010 Защитни средства за стъпалата и краката. Изисквания и методи за изпитване на бомбета и метални вложки, устойчиви на пробождане
- БДС EN 12841:2006 Лични предпазни средства при падане. Системи с достъп с въже. Регулиращи устройства с въже
- БДС EN 132:2003 Средства за защита на дихателните органи. Определения на термините и пиктограми
- БДС EN 133:2003 Средства за защита на дихателните органи. Класификация
- БДС EN 134:2003 Средства за защита на дихателните органи. Номенклатура на съставните части
- БДС EN 135:2002 Средства за защита на дихателните органи. Списък на еквивалентни термини
- БДС EN 13921:2007 Лични предпазни средства. Ергономични принципи
- БДС EN 13921:2007 Лични предпазни средства. Ергономични принципи
- БДС EN 14052:2012 Каски с високи характеристики за индустрията
- БДС EN 14058:2005 Защитно облекло. Облекла за защита срещу студени условия на заобикалящата среда
- БДС EN 14058:2005 Защитно облекло. Облекла за защита срещу студени условия на заобикалящата среда
- БДС EN 14404:2004+A1:2010 Лични предпазни средства. Протектори за коляно за работно положение на колене
- БДС EN 166:2003 Индивидуална защита на очите. Изисквания
- БДС EN 1868:2002 Лични предпазни средства срещу падане от височина. Списък на еквивалентните термини
- БДС EN 340:2006 Защитно облекло. Общи изисквания
- БДС EN 342:2005 Защитно облекло. Комплекти и облекла за защита от студ
- БДС EN 343:2003+A1:2007 Защитно облекло. Защита срещу дъжд
- БДС EN 352-1:2002 Антифони. Основни изисквания. Част 1: Антифони, покриващи ушите
- БДС EN 352-2:2002 Антифони. Основни изисквания. Част 2: Антифони,

поставяни на ушите

- БДС EN 352-3:2002 Антифони. Основни изисквания. Част 3: Антифони, покриващи ушите, монтирани върху защитни каски за промишлеността
- БДС EN 352-4:2004 Антифони. Изисквания за безопасност и изпитване. Част 4: Антифони, покриващи ушите, чувствителни към нивото на шума
- БДС EN 352-4:2004/A1:2006 Антифони. Изисквания за безопасност и изпитване. Част 4: Антифони, покриващи ушите, чувствителни към нивото на шума
- БДС EN 352-5:2004 Антифони. Изисквания за безопасност и изпитване. Част 5: Антифони, покриващи ушите, с активно намаляване на шума
- БДС EN 352-5:2004/A1:2006 Антифони. Изисквания за безопасност и изпитване. Част 5: Антифони, покриващи ушите, с активно намаляване на шума
- БДС EN 352-6:2004 Антифони. Изисквания за безопасност и изпитване. Част 6: Антифони, покриващи ушите, с устройства за комуникация
- БДС EN 352-7:2004 Антифони. Изисквания за безопасност и изпитване. Част 7: Антифони, поставяни в ушите, чувствителни към нивото на шума
- БДС EN 354:2010 Лични предпазни средства срещу падане от височина. Предпазни въжета
- БДС EN 358:2002 Лични предпазни средства за поддържане при работа и предотвратяване на падане от височина. Колани за поддържане и ограничаване при работа и предпазни въжета
- БДС EN 361:2003 Лични предпазни средства срещу падане от височина. Предпазни колани за цялото тяло
- БДС EN 363:2008 Лични предпазни средства срещу падане. Системи лични предпазни средства срещу падане
- БДС EN 388:2006 Ръкавици за защита от механични рискове
- БДС EN 397:2012 Защитни каски за индустрията
- БДС EN 407:2006 Ръкавици за защита от термични рискове (топлина и/или огън)
- БДС EN 420:2003+A1:2010 Защитни ръкавици. Общи изисквания и методи за изпитване
- БДС EN 421:2010 Защитни ръкавици срещу йонизиращо лъчение и радиоактивно замърсяване
- БДС EN 458:2001 Антифони. Препоръки за избор, използване, обслужване и поддържане. Ръководен документ
- БДС EN 510:2001 Изисквания за защитни облекла срещу риска от захващането им от движещи се части на машини

- БДС EN 511:2006 Защитни ръкавици срещу студ
- БДС EN 529:2006 Средства за защита на дихателните органи. Препоръки за избор, употреба, грижи и поддържане. Ръководство
- БДС EN 60984:2001/A11:2001 Ръкави от изолационен материал за работа под напрежение
- БДС EN ISO 13998:2004 Защитно облекло. Престилки, панталони и елеци за защита срещу срязвания и пробождания от ръчно държани ножове (ISO 13998:2003)
- БДС EN ISO 20345:2011 Лични предпазни средства. Обезопасяващи обувки (ISO 20345:2011)
- БДС EN ISO 20346:2005 Лични предпазни средства. Защитни обувки (ISO 20346:2004)
- БДС EN ISO 20346:2005/A1:2007 Лични предпазни средства. Защитни обувки
- БДС EN ISO 20347:2012 Лични предпазни средства. Работни обувки (ISO 20347:2012)
- БДС EN ISO 4007:2012 Лични предпазни средства. Защита на очите и лицето. Речник (ISO 4007:2012)

Хармонизирани стандарти във връзка с прилагането на:

- Директива 2006/42/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно машините и за изменение на Директива 95/16/ЕО (преработена версия): заглавията и номерата на хармонизираните стандарти, попадащи в обсега на директивата са публикувани в Официален вестник на Европейския съюз, 24.8.2012 г.[116]
- Директива 89/686/ЕИО на Съвета относно сближаване на законодателствата на държавите-членки в областта на личните предпазни средства (ЛПС): заглавията и номерата на хармонизираните стандарти, попадащи в обсега на директивата са публикувани в Официален вестник на Европейския съюз, 16.2.2012 г.[117]

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закона за висшето образование, Закона за професионалното образование и обучение (ЗПО), Закона за признаване на професионални квалификации и Закона за народната просвета

Класификатор на областите на висше образование и професионалните направления

Приет с ПМС № 125 от 2002 г. на основание чл. 9, ал. 3, т. 4 от Закона за висшето образование.

[116] Източник: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:256:0001:0050:BG:PDF
[117] Източник: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:045:0001:0024:BG:PDF

Обн., ДВ бр. 64 от 2002 г., изм. с Решение № 10827 от 27.11.2003 г. на ВАС на РБ - бр. 106 от 2003 г., изм., бр. 32 от 2005 г., доп., бр. 94 от 2005 г.

Области на висше образование	**Професионални направления**
Педагогически науки	Теория и управление на образованието Педагогика Педагогика на обучението по ...
Хуманитарни науки	Филология История и археология Философия Религия и теология
Социални, стопански и правни науки	Социология, антропология и науки за културата Психология Политически науки Социални дейности Обществени комуникации и информационни науки Право Администрация и управление Икономика Туризъм
Природни науки, математика и информатика	Физически науки Химически науки Биологически науки Науки за земята Математика Информатика и компютърни науки
Технически науки	Машинно инженерство Електротехника, електроника и автоматика Комуникационна и компютърна техника Енергетика Транспорт, корабоплаване и авиация Материали и материалознание Архитектура, строителство и геодезия Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми Металургия Химични технологии

Области на висше образование	Професионални направления
	Биотехнологии Хранителни технологии Общо инженерство
Аграрни науки и ветеринарна медицина	Растениевъдство Растителна защита Животновъдство Ветеринарна медицина Горско стопанство
Здравеопазване и спорт	Медицина Стоматология Фармация Здравни грижи Спорт
Изкуства	Теория на изкуствата Изобразително изкуство Музикално и танцово изкуство Театрално и филмово изкуство`
Сигурност и отбрана	Национална сигурност Военно дело

Наредба за условията и реда за признаване на право за упражняване на регулирана професия, за която се изисква притежаването на общи търговски или общи професионални знания и умения

Наредбата е приета с ПМС № 265 от 2006 г. на основание чл. 73 от Закона за професионалното образование и обучение.

Обн. ДВ. бр.81 от 2006 г.

С наредбата са определени условията и редът за признаване на право за упражняване на регулирана професия от физически лица, които притежават общи търговски или общи професионални знания и умения въз основа на професионален стаж, придобит в друга държава членка.

Наредбата урежда условията и реда за провеждане на стаж за приспособяване и на изпит за признаване на правоспособност в случаите, когато професионалният стаж е по-малък от изискуемия.

Наредбата се прилага за професии, които са включени в Списъка на регулираните професии в Република България по чл. 9, ал. 3, т. 13 от Закона за висшето образование и попадат в областите, посочени в приложение № 1 и приложение № 2. (чл. 3, ал. 1).

- Признаване на право за упражняване на регулирана професия въз основа на професионален стаж, придобит в друга държава членка: по професия в област,

включена в приложение № 1 (чл. 4); по професия, свързана с търговия, разпространение и професионално използване на токсични продукти и на биологични пестициди за употреба в селското стопанство и в област, включена в приложение № 2 (чл. 5); за ръководител на предприятие (чл. 6); документи за доказване на професионален стаж (чл. 7 – 10).

- Признаване на право за упражняване на регулирани професии въз основа на професионална квалификация, придобита в друга държава членка: въз основа на удостоверение за правоспособност или документ, удостоверяващ завършено образование и обучение, издадени от компетентен орган на друга държава членка и на основание диплома, удостоверение или друг документ за професионална квалификация, издадени в друга държава членка, и съответстващи на изискваните съгласно българското законодателство (чл. 11); допълнителни условия за признаване на право за упражняване на регулирана професия (чл. 12).
- Особени случаи: когато за упражняването на регулирана професия има специфични изисквания, определени с нормативен акт; когато се изисква представяне на доказателство за финансово състояние или застраховка срещу финансови рискове във връзка с професионалната му отговорност (чл. 13).

Наредба за условията и реда за поддържане на списъка на регулираните професии в Република България

Наредбата е приета с ПМС № 86 от 18.04.2006 г., на основание чл.7, ал.3 от Закона за професионалното образование и обучение и чл. 9, ал. 3, т. 14 от Закона за висшето образование.

Обн. ДВ. бр.35 от 2006 г.

С наредбата са определени условията и редът за поддържане на Списъка на регулираните професии в Република България, както и достъпът до информацията, съдържаща се в него.

- Съдържание на Списъка (чл. 2): наименованието на професиите; нормативния акт, който ги определя като регулирани професии; органа, компетентен за даване или признаване на правоспособност.
- Ред за приемане и актуализиране (чл. 3); процедура за включване или изключване на професии от списъка (чл. 4 – 8)
- Информационно осигуряване (чл. 9 – 11).

Наредба № 2 за признаване на завършени етапи на училищно обучение или степени на образование и професионална квалификация по документи, издадени от училища на чужди държави

Наредбата е издадена от министъра на образованието и науката на основание § 5 от Закона за народната просвета.

Обн., ДВ, бр. 40 от 2003 г., изм. и доп., бр. 60 от 2005 г., бр. 32 от 2009 г., бр. 78 от 2011 г.

С наредбата са определени условията и редът за признаване на завършени етапи на училищно обучение или степени на образование и професионална квалификация по документи, издадени от училища на чужди държави.

- Признаване на училищно обучение, образование и професионална квалификация: процедура за признаване, необходими документи за кандидатстване, срокове; документи за признаване; (чл. 3 – 7).
- Отказ за признаване (чл. 8).
- Признаване на професионална квалификация, придобита в училище на чужда държава (чл. 13).

Решение № 619 от 20 юли 2009 г. на Министерския съвет за приемане Списък на регулираните професии в Република България

Решението е прието на основание чл.3 и чл. 6 от Закона за признаване на професионални квалификации

Обн., ДВ., бр.61 от 2009г., изм. и доп., бр. 30 от 2012 г.

С Решението се приема:

- Списък на регулираните професии в Република България (приложение № 1);
- Списък на професионалните сдружения и организации, признати от държавите-членки на Европейския съюз, другите държави от Европейското икономическо пространство и Швейцария, дейността на членове на които се счита за регулирана (приложение № 2);
- Списък на курсовете за обучение със специална структура в държавите - членки на Европейския съюз, другите държави от Европейското икономическо пространство и Швейцария (приложение № 3);
- Списък на видовете регулирано образование и обучение в държавите - членки на Европейския съюз, другите държави от Европейското икономическо пространство и Швейцария (приложение № 4);
- Списък № 1 – 3 на дейности, свързани с признаването въз основа на придобит професионален опит (приложение № 5 – 7);
- Списък на доказателствата за професионална квалификация за обучение по медицина в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 8);
- Списък на доказателствата за професионална квалификация на лекари-специалисти в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 9);
- Списък на наименованията на специализираното обучение по медицина в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 10);
- Списък на доказателствата за професионална квалификация на общопрактикуващи лекари в държавите - членки на Европейския съюз

(приложение № 11);

- Учебна програма за обучение на медицински сестри в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 12);
- Списък на доказателствата за професионална квалификация на медицински сестри в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 13);
- Учебна програма за обучение на лекари по дентална медицина в държавите-членки на Европейския съюз (приложение № 14);
- Списък на доказателствата за професионална квалификация на лекари по дентална медицина в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 15);
- Списък на доказателствата за професионална квалификация на лекари по дентална медицина - специалисти в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 16);
- Учебна програма за обучение на ветеринарни лекари в държавите – членки на Европейския съюз (приложение № 17);
- Списък на доказателствата за професионална квалификация на ветеринарни лекари в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 18);
- Учебна програма за обучение на акушерки в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 19);
- Списък на доказателствата за професионална квалификация на акушерки в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 20);
- Учебна програма за обучение на магистър-фармацевти в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 21);
- Списък на доказателствата за професионална квалификация на магистър-фармацевти в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 22);
- Списък на доказателствата за професионална квалификация на архитекти в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 23);
- Списък на доказателствата за професионална квалификация на архитекти в държавите - членки на Европейския съюз, които се ползват от придобити права (приложение № 24);
- Списък на документи и удостоверения, които могат да бъдат изисквани от органите по признаване на професионални квалификации (приложение № 25);
- Дейности, свързани с търговията и разпространението на токсични продукти (приложение № 26);
- Декларация за временно предоставяне на услуги (приложение № 27).

Съответствие на законодателната рамка с международните стандарти[118].

Степента на съответствие между нормативните актове в областта на БЗР с правото на ЕС е показано в табличен вид, както следва:

Таблица на съответствие на националното законодателство с правото на ЕИО

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
Стратегически документи				
1.	Стратегия на Общността за здравословни и безопасни условия на труд за периода 2007–2012 г.	Стратегия за безопасност и здраве при работа 2008 – 2012 година	пълно	
Нормативни актове в областта на БЗР с общо приложение				
2.	Директива 89/391/ЕИО за въвеждане на мерки за насърчаване подобряването на безопасността и здравето на работещите при работа	Закон за здравословни и безопасни условия на труд, Кодекс на труда, Наредба № 7 за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване	пълно	
3.	Директива 89/654/ЕИО относно минималните изисквания за безопасност и здраве на работното място (работно място) – 1-ва специална директива по смисъла на Директива 89/391/ЕЕС	Наредба № 7 за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване	пълно	

[118] В обхвата на международните стандарти се включват: регламенти, стратегии и директиви на ЕС, и конвенции на МОТ, ратифицирани от Р България.

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
4.	Директива 89/655/ЕИО относно минимални изисквания за безопасност и опазване на здравето при използване на работното оборудване от работещите при работа (използване на работно оборудване) - 2-ра специална директива по смисъла на Директива 89/391/ЕИО	Наредба № 7 за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване	пълно	
5.	Директива 89/656/ЕИО относно минималните изисквания за безопасността и здравето на работещите при използването на лични предпазни средства на работното място (използване на лични предпазни средства) 3 – та специална директива по смисъла на Директива 89/391/ЕЕС	Наредба № 3 за минималните изисквания за защита на здравето и безопасността на работещите при използване на лични предпазни средства на работното място	пълно	
6.	Директива 90/269/ЕИО относно минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд при ръчно манипулиране на товари, когато съществува опасност конкретно от нараняване на гърба на работниците (ръчно манипулиране на товари) - 4 специална директива по смисъла на Директива 89/391/ЕИО	Наредба № 16 за физиологични норми и правила за ръчна работа с тежести	пълно	
7.	Директива 90/270/ЕИО относно минималните изисквания за безопасност и здраве при работа с екранно оборудване (работа с видеодисплеи) - 5 специална директива по смисъла на Директива 89/391/ЕИО	Наредба № 7 за минималните изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при работа с видеодисплеи	пълно	
8.	Директива 92/58/ЕИО относно минималните изисквания за осигуряване на знаци за безопасност и/или здраве при работа (знаци и сигнали за	Наредба № РД-07/8 за минималните изисквания за знаци и сигнали за безопасност и/или здраве при работа	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	безопасност и/или здраве при работа) 9 специална директива по смисъла на Директива 89/391/ЕИО			
9.	Директива 2003/88/ЕО относно някои аспекти на организацията на работното време	Кодекс на труда Наредба за работното време, почивките и отпуските Наредба № 15 за условията, реда и изискванията за разработване и въвеждане на физиологични режими на труд и почивка по време на работа	пълно	
10.	Директива 91/383/ЕИО за допълнение на мерките за насърчаване подобряването на безопасността и здравето при работа на работниците на срочно трудово правоотношение или временно трудово правоотношение	Наредба № 5 за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на работниците по срочно трудово правоотношение или временно трудово правоотношение	пълно	
11.	Директива 98/59/ЕО за сближаване на законодателствата на държавите-членки в областта на масовите уволнения	Кодекс на труда	пълно	
12.	Директива 2001/23/ЕО относно сближаването на законодателствата на държавите-членки във връзка с гарантирането на правата на работниците и служителите при прехвърляне на предприятия, стопански дейности или части от предприятия или стопански дейности	Кодекс на труда	пълно	
13.	Директива 97/81/ ЕО относно Рамковото споразумение за работата на непълно работно време, сключено между Съюза на конфедерациите на	Кодекс на труда	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	индустриалците и работодателите в Европа (UNICE), Европейския център на предприятията с обществено участие (CEEP) и Европейската конфедерация на профсъюзите (ETUC)			
14.	Директива 91/533/ ЕИО за задължението на работодателя да запознава работниците и служителите с условията, приложими към трудовия договор или трудовото правоотношение	Кодекс на труда	пълно	
15.	Директива 94/33/ЕО за закрила на младите хора при работа	Кодекс на труда Наредба № 6 за условията и реда за даване на разрешения за работа на лица, ненавършили 18 години	пълно	
16.	Директива 92/85/ ЕИО за въвеждане на мерки за насърчаване на подобрения в областта на безопасните и здравословни условия на труд на бременни работнички, на работнички-родилки или кърмачки /Десета отделна Директива по смисъла на чл. 16 от Директива 89/391/ЕИО	Кодекс на труда	пълно	
17.	Директива 2002/14/ЕО за създаване на обща рамка за информиране и консултиране на работниците и служителите в Европейската общност	Кодекс на труда	пълно	
18.	Директива 2008/104/ЕО относно работа чрез агенции за временна заетост	Кодекс на труда	пълно	
19.	Директива 2010/18/ЕС за прилагане на ревизираното рамково споразумение за родителския отпуск, сключено между Конфедерацията на европейския бизнес (BUSINESSEUROPE), Европейската	Кодекс на труда Наредба за работното време, почивките и отпуските	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	асоциация на занаятите и малките и средните предприятия (UEAPME), Европейския център на предприятията с държавно участие и на предприятията от общ икономически интерес (CEEP) и Европейската конфедерация на профсъюзите (ETUC), и за отмяна на Директива 96/34/ЕО			
20.	Европейско рамково споразумение за работата от разстояние от 2002 г. между социалните партньори на европейско ниво	Кодекс на труда	пълно	
21.	Директива 2009/38/ЕО за създаване на европейски работнически съвет или на процедура за информиране и консултации с работниците и служителите в предприятия с общностно измерение и групи предприятия с общностно измерение	Кодекс на труда Закон за информиране и консултиране с работниците и служителите в многонационални предприятия, групи предприятия и европейски дружества	пълно	
22.	Директива 2002/15/ЕО за организацията на работното време на лицата, извършващи транспортни дейности в автомобилния транспорт	Наредба за организация на работното време на лицата, които извършват транспортни дейности в автомобилния транспорт	пълно	
Нормативни актове от други области на националното законодателство, които уреждат и въпроси, свързани с БЗР				
23.	Регламент (ЕО) № 1907/2006 на Европейския парламент и на Съвета относно регистрацията, оценката, разрешаването и ограничаването на химикали (REACH), за създаване на Европейска агенция по химикали, за изменение на Директива	Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	1999/45/ЕО и за отмяна на Регламент (ЕИО) № 793/93 на Съвета и Регламент (ЕО) № 1488/94 на Комисията, както и на Директива 76/769/ЕИО на Съвета и директиви 91/155/ЕИО, 93/67/ЕИО, 93/105/ЕО и 2000/21/ЕО на Комисията, наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH)”			
24.	Регламент (ЕО) № 1272/2008 на Европейския парламент и на Съвета относно класифицирането, етикетирането и опаковането на вещества и смеси, за изменение и за отмяна на директиви 67/548/ЕИО и 1999/45/ЕО и за изменение на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (ОВ, L 353/1 от 31 декември 2008 г.), наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 1272/2008(CLP)”	Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси	пълно	
25.	Регламент (ЕО) № 648/2004 на Европейския парламент и на Съвета относно детергентите, наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 648/2004”;	Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси	пълно	
26.	Регламент (ЕО) № 850/2004 на Европейския парламент и на Съвета относно устойчивите органични замърсители и за изменение на Директива 79/117/ЕИО, наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 850/2004”;	Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси	пълно	
27.	Регламент (ЕО) № 1451/2007 на Комисията относно втората фаза на 10-годишната работна програма, посочена в член 16, параграф 2 от Директива 98/8/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно пускането на пазара на биоциди (ОВ, L 325/3 от 11	Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	декември 2007 г.), наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 1451/2007”.			
28.	Приложение XVII на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH)	Наредба за реда и начина за ограничаване на производството, употребата или пускането на пазара на определени опасни химични вещества, смеси и изделия от Приложение XVII на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH)	пълно	
29.	Директива 2006/42/ЕО относно машините, изменяща Директива 95/16/ЕО. Позоваванията към Директива 98/37/ЕО се приемат като позовавания към Директива 2006/42/ЕО съгласно таблицата за съответствие в приложение № 9. Директива 2009/127/ЕО за изменение на Директива 2006/42/ЕО по отношение на машините за прилагане на пестициди	Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на машините	пълно	
30.	Директива 89/686/ЕИО относно сближаване на законодателствата на държавите-членки в областта на личните предпазни средства (ЛПС)	Наредба за съществените изисквания и оценяване на съответствието на лични предпазни средства.	пълно	
31.	Директива 96/82/ЕО относно контрола на опасностите от големи аварии, които включват опасни вещества, на Директива 2003/105/ЕО за изменение на Директива 96/82/ЕО относно контрола на опасностите от големи аварии, които включват опасни вещества, на Директива 2008/101/ЕО за	Закон за опазване на околната среда	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	изменение на Директива 2003/87/ЕО с цел включване на авиационните дейности в схемата за търговия с квоти за емисии на парникови газове в рамките на Общността и на чл. 1, параграфи 10 и 13 от Директива 2009/29/ЕО за изменение на Директива 2003/87/ЕО с оглед подобряване и разширяване на схемата за търговия с квоти за емисии на парникови газове на Общността.			
32.	Директива 2009/30/ЕО за изменение на Директива 98/70/ЕО по отношение на спецификацията на бензина, дизеловото гориво и газьола и за въвеждане на механизъм за наблюдение и намаляване на нивата на емисиите на парникови газове и за изменение на Директива 1999/32/ЕО на Съвета по отношение на спецификацията на горивото, използвано от плавателни съдове по вътрешните водни пътища, и за отмяна на Директива 93/12/ЕИО	Закон за опазване на околната среда	пълно	
33.	Разпоредбите на глави първа и втора и приложения № 1 и 2 на Директива 2010/75/ЕС относно емисиите от промишлеността (комплексно предотвратяване и контрол на замърсяването)	Закон за опазване на околната среда	пълно	
34.	Директива 2009/107/ЕО за изменение на Директива 98/8/ЕО относно пускането на пазара на биоциди по отношение на удължаване на някои срокове	Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси	пълно	
35.	Директива 89/106 за уеднаквяване на законите, наредбите и административните разпоредби на страните членки по отношение на строителните продукти, последно изменена с Директива 93/68/ЕЕС	Наредба за съществените изисквания към строежите и оценяване съответствието на строителните продукти	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
36.	Директива 80/181/ЕИО за сближаване на законодателствата на държавите членки относно мерните единици и за отмяна на Директива 71/354/ЕИО, последно изменена с Директива 2009/3/ЕО.	Наредба за единиците за измерване, разрешени за използване в Република България	пълно	
37.	Директива 2011/17/ЕС за отмяна на директиви 71/317/ЕИО, 71/347/ЕИО, 71/349/ЕИО, 74/148/ЕИО, 75/33/ЕИО, 76/765/ЕИО, 76/766/ЕИО и 86/217/ЕИО на Съвета в областта на метрологията	Наредба за средствата за измерване, които подлежат на метрологичен контрол	пълно	
38.	Директива 2004/108/ЕС за съществените изисквания и оценяване на съответствието за електромагнитна съвместимост.	Наредба за съществените изисквания и оценяване на съответствието за електромагнитна съвместимост	пълно	
39.	Директива 2000/14/ЕО за сближаването на законодателството на държавите членки по отношение на емисиите от шум, излъчвани в околната среда от оборудване, което се използва на открито, последно изменена с Директива 2005/, изменяща Директива 2000/14 за сближаването на законодателството на държавите членки по отношение на емисиите от шум, излъчвани в околната среда от оборудване, което се използва на открито.	Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на машини и съоръжения, които работят на открито, по отношение на шума, излъчван от тях във въздуха	пълно	
40.	Директива 2004/22/ЕО относно измервателните уреди	Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на средствата за измерване	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	Директива 2009/137/ЕО за изменение на Директива 2004/22/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно измервателните уреди по отношение на експлоатирането на максимално допустимите грешки във връзка с приложенията за отделните уреди			
41.	Директива 2503/122/ЕВРАТОМ относно контрола на високоактивните закрити радиоактивни източници и безстопанствените източници.	Наредба за радиационна защита при дейности с източници на йонизиращи лъчения	пълно	
42.	Директива 2005/36/ЕО относно признаването на професионалните квалификации	Закон за признаване на професионални квалификации	пълно	
43.	Директива 99/42/ЕО относно създаването на механизъм за признаване на придобита квалификация във връзка с професионалните дейности в приложното поле на директивите за либерализация и преходни мерки и относно допълването на общата система за признаване на придобита квалификаци	Наредба за условията и реда за признаване на право за упражняване на регулирана професия, за която се изисква притежаването на общи търговски или общи професионални знания и умения	пълно	
44.	Директива 74/556/ЕИО относно определяне на подробни разпоредби за преходните мерки, свързани с дейности в търговията и в разпространението на токсични продукти, и за дейности, които предполагат професионално използване на тези продукти, включително дейности на посредници	Наредба за условията и реда за признаване на право за упражняване на регулирана професия, за която се изисква притежаването на общи търговски или общи професионални знания и умения	пълно	
45.	Директива 74/557/ЕИО относно реализиране на свободата на установяване и свободното	Наредба за условията и реда за признаване на право за	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	предоставяне на услуги по отношение на дейности на самостоятелно заети лица и на посредници в търговията и в разпространението на токсични продукти	упражняване на регулирана професия, за която се изисква притежаването на общи търговски или общи професионални знания и умения		
46.	Директива 2005/36/ЕО относно признаването на професионалните квалификации, изменена с Директива 2006/100/ЕО за адаптиране на някои директиви в областта на свободното движение на хора поради присъединяването на България и Румъния, Регламент (ЕО) № 1430/2007 на Комисията за изменение на приложения II и III към Директива 2005/36/ЕО относно признаването на професионалните квалификации Регламент (ЕО) № 755/2008 на Комисията за изменение на Приложение II към Директива 2005/36/ЕО относно признаването на професионалните квалификации	Приложения № 2 – 25 и № 27 от Списъка на регулираните професии в Република България:	пълно	
47.	Директива 74/556/ЕИО относно определяне на подробни разпоредби за преходните мерки, свързани с дейности в търговията и в разпространението на токсични продукти, и за дейности, които предполагат професионално използване на тези продукти, включително дейности на посредници Директива 74/557/ЕИО относно реализиране на свободата на установяване и свободното	Приложение № 26 от Списък на регулираните професии в Република България	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	предоставяне на услуги по отношение на дейности на самостоятелно заети лица и на посредници в търговията и в разпространението на токсични продукти			

Сравнителен анализ на Конвенциите на Международната организация по труда, ратифицирани от Р. България и нормативните актове от националното законодателство в областта на БЗР

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
1.	Конвенция № 87 за синдикалната свобода и закрилта на правото на синдикалното организиране, 1948 г. Ратифицирана през 1959 г. (обн. ДВ, бр. 19 от 1959 г.), в сила от 08.06.1960 г	Кодекс на труда Наказателен кодекс Закон за държавния служител Закон за юридическите лица с нестопанска цел Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България Закон за Министерството на вътрешните работи Закон за събранията, митингите и манифестациите Закон за уреждане на колективните трудови спорове	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
2.	Конвенция № 98 за правото на организиране и на колективно договаряне, 1949 г. Ратифицирана през 1959 г. (обн. ДВ, Известия бр.19 от 1959 г.), в сила от 08.06.1960 г.	Кодекс на труда Закон за държавния служител Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България Закон за Министерството на вътрешните работи Закон за железопътния транспорт.	пълно	
3.	Конвенция № 138 относно минималната възраст, 1973 г. Ратифицирана през 1980 г. (обн. ДВ, бр. 13 от 1980), в сила от 23.04.1981 г.	Кодекс на труда Наредба № 6 за условията и реда за даване на разрешения за работа на лица, ненавършили 18 години Наредба за работата на лицата, ненавършили 15-годишна възраст.	пълно	
4.	Конвенция № 182 относно най-тежките форми на детския труд, 1999 г. Ратифицирана през 2000 г. (обн. ДВ, бр. 54 от 2000), в сила от 28.07.2001 г.	Кодекс на труда Наказателен кодекс Закон за закрила на детето Закон за борба с трафика на хора Закон за семейни помощи за деца Наредба № 6 за условията и реда за даване на разрешения за работа на лица, ненавършили 18 години Национален план за действие срещу най-тежките форми на детски труд	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
		Национална стратегия за детето 2008-2018		
5.	Конвенция № 111 относно дискриминацията в областта на труда и професиите, 1958 г. Ратифицирана през 1960 г. (обн. ДВ, Известия, бр. 46 от 1960 г.), в сила от 22.06.1961 г.	Кодекс на труда Кодекс за социално осигуряване Закон за защита от дискриминация Закон за държавния служител Закон за насърчаване на заетостта Правилник за устройството и дейността на Комисията за защита от дискриминация Правилник за устройството и организация на работата на Националния съвет по равнопоставеност на жените и мъжете Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за периода 2009-2015 г. Национален план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2012 г.	пълно	
6.	Конвенция № 100 за равенството в заплащането, 1951 г.	Кодекс на труда	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	Ратифицирана през 1955 г. (обн. ДВ, Известия, бр. 54 от 1955 г.), в сила от 07.11.1956 г.	Закон за защита от дискриминацията Правилник за устройството и дейността на Комисията за защита от дискриминация		
7.	Конвенция № 156 относно равенството на възможностите и еднаквото отношение към работниците и служителите от двата пола: работници и служители със служебни задължения, 1981 г. Ратифицирана през 2006 г. (обн. ДВ, бр. 9 от 2006 г.), в сила от 03.04.2007 г.	Кодекс на труда; Кодекс за социално осигуряване; Закон за насърчаване на заетостта; Закон за защита от дискриминация; Закон за семейните помощи за деца; Закон за социалното подпомагане; Закон за закрила на детето; Закон за интеграция на хората с увреждания; Правилник за прилагане на Закона за социалното подпомагане; Наредба за работното време, почивките и отпуските; Правилник за организацията и дейността на съветите за тристранно сътрудничество; Актуализирана стратегия по заетостта на Република България за 2008-2015 г.	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
		Постановление № 104 на МС от 10.03.2003 г. за приемане на Наредба за учебниците и учебните помагала Национална програма "В подкрепа на майчинството"		
8.	Конвенция № 81 относно инспекцията по труда, 1947 г. Ратифицирана през 1949 г. (обн. ДВ, бр. 207 от 1949 г.), в сила от 29.12.1950 г.	Кодекс на труда Закон за насърчаване на заетостта Устройствен правилник на ИА „Главна инспекция по труда" Закон за инспектиране на труда	пълно	
9.	Конвенция № 161 за службите по трудова медицина, 1985 г. Ратифицирана през 2011 г. обн. ДВ, бр. 96 от 2011 г.	Закон за здравословни и безопасни условия на труд Наредба № 3 за условията и реда за осъществяване дейността на службите по трудова медицина	пълно	
10.	Конвенция № 144 относно тристранните консултации (международните трудови норми), 1976 г. Ратифицирана през 1998 г. (обн. ДВ, бр. 52 от 1998 г.), в сила от 12.06.1999 г.	Кодекс на труда; Правилник за организацията и дейността на съветите за тристранно сътрудничество.	пълно	
11.	Конвенция № 94 относно трудовите клаузи (административни договори), 1949 г. Ратифицирана през 1955 г. (обн. ДВ, бр. 54 от 1955 г.), в сила от 07.11.1956 г.	Закон за обществените поръчки; Кодекс на труда	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
12.	Конвенция № 1 относно работното време (индустрия), 1919 г. Ратифицирана през 1921 г. (обн. ДВ, бр. 189 от 1921 г.), в сила от 14.02.1922 г.	Кодекс на труда; Закон за държавния служител; Закон за Министерството на вътрешните работи; Наредба за работното време, почивките и отпуските; Наредба за определяне на видовете работи, за които се установява намалено работно време; Наредба за работата на лицата, ненавършили 15-годишна възраст; Наредба за служебното положение на държавните служители; Наредба за административното обслужване; Наредба за организация на работното време на лицата, които извършват транспортни дейности в автомобилния транспорт; Наредба № 2 за реда за установяване задължение за дежурство или за разположение на работодателя;	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
		Наредба № 50 за работното време на ръководния и изпълнителския персонал, зает с осигуряване на превозите на пътници и товари в железопътния транспорт; Наредба № 4018 за работното време на авиационния персонал; Наредба № 12 за изискванията за задължителна употреба на контролните уреди за регистриране на данните за движението на автомобилите и работата на екипажите, както и функционалните и техническите изисквания към тях.		
13.	Конвенция № 14 относно седмичната почивка (индустрия), 1921 г. Ратифицирана през 1924 г., в сила от 06.03.1925 г. (обн., ДВ, бр. 36 от 6.05.1997 г.)	Кодекс на труда; Закон за държавния служител; Закон за автомобилните превози; Наредба за работното време, почивките и отпуските; Наредба за служебното положение на държавните служители; Наредба № 2 за реда за установяване задължение за дежурство или за разположение на работодателя;	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
		Наредба № 12 от 5.01.2007 г. за изискванията за задължителна употреба на контролните уреди за регистриране на данните за движението на автомобилите и работата на екипажите, както и функционалните и техническите изисквания към тях; Наредба № 50 от 28.12.2001 г. за работното време на ръководния и изпълнителския персонал, зает с осигуряване на превозите на пътници и товари в железопътния транспорт; Наредба за организация на работното време на лицата, които извършват транспортни дейности в автомобилния транспорт.		
14.	Конвенция № 52 относно платените годишни отпуки, 1936 г. Ратифицирана през 1949 г. (Обн., ДВ, бр. 207 от 1949 г.) в сила от 22.12.1950 г.	Кодекс на труда; Закон за държавния служител; Закон за съдебната власт; Закон за Министерството на вътрешните работи; Наредба за служебното положение на държавните служители;	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
		Наредба за определяне на видовете работи, за които се установява допълнителен платен годишен отпуск; Наредба за работното време, почивките и отпуските.		
15.	Конвенция № 26 относно установяването на методи за определяне на минималните заплати, 1928 г. Ратифицирана през 1933 г. (обн. ДВ, бр. 227 от 1933 г.), в сила от 04.06.1936 г.	Кодекс на труда Наредба за договаряне на работната заплата	пълно	
16.	Конвенция № 95 за закрила на работната заплата, 1949 г. Ратифицирана през 1955 г. (обн. ДВ, бр. 54 от 1955 г.), в сила от 07.11.1956 г.	Кодекс на труда Наредба за структурата и организацията на работната заплата Наредба за договаряне на работната заплата Постановление № 147 на МС от 2007 г. за определяне на минималния размер на допълнителното трудово възнаграждение за придобит трудов стаж и професионален опит	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
17.	Конвенция № 177 относно надомния труд, 1996 г. Ратифицирана през 2009 г. (обн. ДВ, бр. 39 от 2009 г.), в сила от 17.07.2010 г.	Кодекс на труда	пълно	
18.	Конвенция № 173 относно защитата на вземанията на работниците в случай на несъстоятелност на работодателя, 1992 г. Ратифицирана през 2004 г. (обн. ДВ, бр. 58 от 2004 г.), в сила за България от 27.09.2005 г.	Търговски закон; Данъчно-осигурителен процесуален кодекс; Закон за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя.	пълно	
19.	Конвенция № 127 относно максималната тежест, 1967 г. Ратифицирана през 1978 г. (обн. ДВ, бр. 40 от 1978 г.), в сила за България от 21.06.1979 г.	Кодекс на труда Закон за здравословни и безопасни условия на труд Наредба № 16 за физиологичните правила и норми за ръчна работа с тежести Наредба № 6 за условията и реда за даване на разрешения за работа на лица, ненавършили 18 години	пълно	
20.	Конвенция № 77 относно медицинския преглед на младежите (индустрия), 1946 г. Ратифицирана през 1949 г. (обн. ДВ, бр. 207 от 1949 г.), в сила за България от 29.12.1950 г.	Кодекс на труда; Наредба за медицинската експертиза на работоспособността; Закон за насърчаване на заетостта	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
		Наредба № 3 от 28.02.1987 г. за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците; Устройствен правилник на Изпълнителната агенция „Главна инспекция по труда”		
21.	Конвенция № 78 относно медицинския преглед на младежите (неиндустриални дейности), 1946 г. Ратифицирана през 1949 г. (обн. ДВ, бр. 207 от 1949 г.), в сила за България от 29.12.1950 г.	Кодекс на труда Наредба за медицинската експертиза на работоспособността, в сила от 1 декември 2005 г. Наредба № 3 от 28.02.1987 г. за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците Устройствен правилник на Изпълнителната агенция „Главна инспекция по труда” Закон за насърчаване на заетостта	пълно	
22.	Конвенция № 6 относно нощния труд на децата (индустрия), 1919 г. Ратифицирана през 1921 г., (обн. ДВ, бр. 189 от 1921 г.), в сила за България от 14.02.1922 г.	Кодекс на труда Устройствен правилник на Изпълнителната агенция „Главна инспекция по труда”	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
23.	**Конвенция № 79** относно нощния труд на юношите (неиндустриални дейности), 1946 г. Ратифицирана през 1949 г. (обн. ДВ, бр.207 от 1949 г.), в сила за България от 29.12.1950 г.	Кодекс на труда Устройствен правилник на Изпълнителната агенция „Главна инспекция по труда”	пълно	
24.	Конвенция № 45 за подземните работи (жени), 1935 г. Ратифицирана през 1949 г. (обн. ДВ, бр.207 от 1949 г.), в сила за България от 29.12.1950 г	Кодекс на труда Наредба № 7 за вредните и тежките работи, забранени за извършване от жени	пълно	
25.	Конвенция № 3 за закрилата на майчинството, 1919 г. Ратифицирана през 1921 г. (обн. ДВ, бр. 189 от 1921 г.), в сила за България от 14.02.1921 г.	Кодекс на труда Кодекс за социално осигуряване Закон за семейни помощи за деца Закон за закрила на детето Закон за защита от дискриминация Наредба за експертизата на работоспособността Наредба № 7 за вредните и тежки работи, забранени за извършване от жени. Наредба № 11 за стаите за лична хигиена на жените и за почивка на бременните жени	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
		Наредба за трудоустрояване Наредба за условията и реда за командироване на работници или служители от държавите членки или на работници или служители от трети страни в Република България в рамките на предоставяне на услуги		
26.	Конвенция № 183 относно закрилата на майчинството, 2000 г. Ратифицирана през 2001 г. (обн. ДВ, бр. 85 от 2001 г.), в сила за България от 06.12.2002 г.	Кодекс на труда Кодекс за социално осигуряване Закон за семейни помощи за деца Закон за закрила на детето Закон за защита от дискриминация Наредба за експертизата на работоспособността Наредба № 7 за вредните и тежки работи, забранени за извършване от жени. Наредба за трудоустрояване Наредба № 11 за стаите за лична хигиена на жените и за почивка на бременните жени	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
		Наредба за условията и реда за командироване на работници или служители от държавите членки или на работници или служители от трети страни в Република България в рамките на предоставяне на услуги		
27.	Конвенция № 17 относно обезщетенията при трудови злополуки, 1925 г. Ратифицирана през 1929 г. (обн. ДВ, бр. 87 от 1929 г.), в сила за България от 05.09.1929 г.	Кодекс за социално осигуряване	пълно	
28.	Конвенция № 19 относно еднаквото третиране на чужденците и на местните работници при даване на обезщетение в случай на злополука, 1925 г. Ратифицирана през 1929 г. (обн. ДВ, бр. 253 от 1929 г.), в сила за България от 05.09.1929 г.	Кодекс за социално осигуряване	пълно	
29.	Конвенция № 18 относно обезщетения при професионални болести, 1925 г. Ратифицирана през 1929 г. (обн. ДВ, бр. 25 от 1929 г.), в сила за България от 05.09.1929 г.	Кодекс за социално осигуряване	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
30.	Конвенция № 42 относно обезщетенията при професионални болести (ревизирана), 1934 г. Ратифицирана през 1949 г., в сила за България от 29.12.1950 г.	Кодекс за социално осигуряване	пълно	
31.	Конвенция № 37 относно осигуровката инвалидност (индустрия и др.), 1933 г. Ратифицирана през 1949 г. (обн. ДВ, бр. 207 от 1949 г.), в сила за България от 29.12.1950 г.	Кодекс за социално осигуряване	пълно	
32.	Конвенция № 39 относно осигуровката смърт (индустрия и др.), 1933 г. Ратифицирана през 1949 г. (обн. ДВ, бр. 207 от 1949 г.), в сила за България от 29.12.1950 г.	Кодекс за социално осигуряване	пълно	
33.	Конвенция № 102 на Международната организация на труда за социална сигурност (минимални стандарти), 1952 г. Ратифицирана през 2008 г. (Обн. ДВ, бр. 54 от 2008 г.) в сила от 14 юли 2009 г.)	Кодекс за социално осигуряване	Пълно - по отношение на разделите, по които България е поела задължения, в това число Раздел VI. „Обезщетение за трудова злополука”	

II. СИСТЕМА ПО БЕЗОПАСНОСТ И ЗДРАВЕ ПРИ РАБОТА[119]

Компетентни органи, с функции и отговорности в областта на БЗР

Министерският съвет

Определя и провежда политиката за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд (чл. 35 ЗЗБУТ).

За контакти: 1594 София, бул. „Дондуков" № 1

тел.централа 02 940 29 99

правителствена информационна служба тел.: 02 940 27 70

факс: 02 980 20 56

www.government.bg

e-mail: GIS@government.bg

Министърът на труда и социалната политика

Разработва, координира и провежда държавната политика в областта на осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд (чл. 36 ЗЗБУТ).

Министерство на труда и социалната политика

- Разработва, координира и провежда държавната политика за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд; ръководи, координира и контролира осъществяването на държавната политика в областта безопасността и здравето при работа (чл. 3, ал. 1 от УПМТСП[120]).
- Ръководи и координира цялостния контрол по спазване на трудовото законодателство (чл. 4, т. 15 УПМТСП).

Дирекция „Трудово право, обществено осигуряване и условия на труд":

- участва в разработването на проекти на нормативни актове, чрез които в националното законодателство се въвеждат стандартите на Международната организация на труда и на Съвета на Европа, както и законодателството на

[119] Системата по БЗР обхваща:
- органи на изпълнителната власт или техни административни структури от специализираната администрация, на които с нормативен акт е възложено да извършват дейности, свързани с БЗР;
- други юридически или физически лица, регистрирани по Търговския закон, по Закона за кооперациите или по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, на които с нормативен документ е възложено да извършват дейности, свързани с БЗР;

[120] Устройствен правилник на Министерството на труда и социалната политика

Европейския съюз в областта на безопасността и здравето при работа и трудовото право (чл. 34, т. 1 УПМТСП);

- осъществява координация, консултации и сътрудничество с организациите на работниците и служителите и на работодателите при разработването на нормативни актове в областта на безопасността и здравето при работа, трудовото и осигурителното право (чл. 34, т. 4 УПМТСП);
- участва в подготовката на становища, позиции, анализи и информации в областта на безопасността и здравето при работа и трудовото право, във връзка с участието на българската страна в работата на институциите на Европейския съюз - за съответните работни групи, комитети и други работни форуми, включително за неформални контакти, и участва в тях със свои представители (чл. 34, т. 5 УПМТСП);
- организира и административно обслужва дейността на Националния съвет по условия на труд и на комисиите по трудово законодателство и осигурителните отношения към Националния съвет за тристранно сътрудничество (чл. 34, т. 6 УПМТСП);
- дава становища и прави предложения за усъвършенстване на контролната дейност по спазване на трудовото законодателство (чл. 34, т. 7 УПМТСП);
- организира и осъществява дейността на Националната фокусна точка на Европейската агенция за безопасност и здраве при работа (чл. 34, т. 8 УПМТСП);
- подпомага министъра при определянето на условията и реда за безвъзмездно предоставяне на средствата по фонд „Условия на труд" за финансиране на проекти и програми за подобряване условията на труд (чл. 34, т. 9 УПМТСП).

За контакти: София 1051, ул. „Триадица" № 2

телефон: 02 8119 443

факс: 02 988 44 05; 02 986 13 18

www.mlsp.government.bg

e-mail: mlsp@mlsp.government.bg

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда"

- Осъществява цялостният контрол за спазване на трудовото законодателство във всички отрасли и дейности (чл. 399, ал. 1 КТ).
- Осъществява и специализирана контролна дейност по спазването на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и на правата и задълженията на страните по служебното правоотношение (чл. 399, ал. 2 КТ).
- Контролира спазването на трудовото законодателство (чл. 4, ал. 1, т. 1 от УПИАГИТ[121].

[121] Устройствен правилник на изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда

- Упражнява специализиран контрол по спазването на Закона за здравословни и безопасни условия на труд, Закона за насърчаване на заетостта, на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и правата и задълженията на страните по служебното правоотношение и на други нормативни актове, когато това е възложено със закон (чл. 4, ал. 1, т. 2 УПИАГИТ).
- Дава сведения и технически съвети на работодателите и на работниците и служителите за най-ефективните методи за спазване на трудовото законодателство и по прилагането на Закона за насърчаване на заетостта (чл. 4, ал. 1, т. 3 УПИАГИТ).
- Уведомява компетентните органи за установени непълноти и недостатъци в действащото трудово законодателство (чл. 4, ал. 2 УПИАГИТ).

За контакти: 1000 София, бул. „Дондуков" № 3

тел./факс: 02/987 47 17

www.gli.government.bg

e-mail: secr-idirector@gli.government.bg

Фонд „Условия на труд"

финансира дейности и мероприятия за подобряване на условията на труд (чл. 44, ал. 1 ЗЗБУТ).

За контакти: 1051 София, ул. „Триадица" № 2

тел.: 02 8119 526; 02 8119 502

www.fund.mlsp.government.bg

e-mail: fund@mlsp.government.bg

Министърът на здравеопазването

Ръководи и координира дейността по опазване и укрепване на здравето при работа (чл. 37 ЗЗБУТ).

Министерство на здравеопазването

- Ръководи, координира и контролира дейностите, свързани с медицинската експертиза на работоспособността (чл. 5, т. 7 от УПМЗ[122]).
- Издава разрешения и удостоверения по Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси, Закона за водите, Закона за храните и Закона за здравословни и безопасни условия на труд, както и сертификати и балнеологични оценки за минерални води (чл. 5, т. 24 УПМЗ).
- Разработва указания за планиране на дейности по опазване на общественото здраве и държавния здравен контрол, включително контрола за безопасност на храните, контрола върху дейностите с опасни отпадъци и върху химичните вещества и препарати, в съответствие със законодателството в

[122] Устройствен правилник на Министерството на здравеопазването

тази област (чл. 30 т. 5 УПМЗ).

- Координира, подпомага и осигурява технически дейността на Експертния съвет по биоциди, Комисията за служби по трудова медицина (чл. 30 т. 6 УПМЗ).

Главният държавен здравен инспектор:

- организира, ръководи, координира и контролира дейността на регионалните здравни инспекции (чл. 14, ал. 3, т. 1 УПМЗ);
- организира, ръководи, координира и контролира дейността на Националния център по радиобиология и радиационна защита при осъществяване на мерките по защита на населението от въздействието на йонизиращи лъчения(чл. 14, ал. 3, т. 2 УПМЗ);
- осъществява методическо ръководство и контрол на звената по ведомствен здравен контрол към Министерството на правосъдието, Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията, Министерството на отбраната и Министерството на вътрешните работи(чл. 14, ал. 3, т. 3 УПМЗ).

За контакти: 1000 София, пл. „Св. Неделя“ № 5

тел.: 02 981 01 11

www.mh.government.bg

Национален център по обществено здраве и анализи (НЦОЗА)

НЦОЗА осъществява дейности по:

- опазване на общественото здраве, промоция на здравето и профилактика на болестите (ч. 1, ал. 3, т. 1 от ПУДНЦОЗА[123]);
- провежда анализи и изследване на общественото здраве и качеството на живот чрез измерване на здравния статус на населението и отделни негови групи, анализиране и изследване на връзката между общественото здраве и въздействието на факторите на средата (околна, работна, училищна) и условията на живот (хранене, стрес и др.) (чл. 20, ал. 1, т. 1 ПУДНЦОЗА);
- извършва оценка на експозицията и здравния риск за населението от въздействието на биологични, химични и физични вредности в околна и в работна среда и в храни; изготвя препоръки за предотвратяване на неблагоприятни здравни последици (чл. 21, т. 3).

За контакти: 1431 София, бул. „Акад. Иван Евст. Гешов” № 15

тел.: 02 805 6444, факс: 02 9541211

http://ncpha.government.bg

e-mail: ncpha@ncpha.government.bg

Регионални здравни инспекции (РЗИ)

Осъществяват държавната здравна политика на територията на съответната област.

[123] Правилник за устройството и дейността на Националния център по обществено здраве и анализи

Дирекция „Здравен контрол” (чл. 33 УПРЗИ[124]):

- извършва систематичен и насочен здравен контрол по спазването на здравните изисквания в обекти с обществено предназначение, на продукти, стоки и дейности със значение за здравето на населението и на фактори на жизнената среда;
- контролира спазването на здравните изисквания към лицата, работещи в детски заведения, специализираните институции за деца и възрастни, водоснабдителните обекти, предприятията, които произвеждат и търгуват с храни, бръснарските, фризьорските и козметичните салони, по отношение на тяхното здравословно състояние;
- извършва контрол върху химичните вещества и смеси за изпълнение на изискванията по чл. 25, т. 1, 2, 7, 10 и 18 - 22 от Закона за защита от вредно въздействие на химичните вещества и смеси;
- извършва контрол върху дейността на службите по трудова медицина и изготвя информация за здравното състояние на работещите на територията на съответната област;
- предприема действия по издаване на разрешение за извършване на дейности по разрушаване или демонтаж на азбест и/или азбестосъдържащи материали;
- участва в състава на експертните съвети по устройство на територията, съгласува при необходимост устройствени схеми, общи устройствени и подробни устройствени планове, участва в оценката на съответствието на инвестиционните проекти, когато тя се извършва с приемане от експертен съвет на одобряващата администрация или по искане на физически или юридически лица, дава становище по готовността на строежите за въвеждането им в експлоатация по реда на Закона за устройството на територията;
- разработва и участва в изпълнението на регионални програми и проекти в областта на здравния контрол.

Държавният здравен контрол за спазване на изискванията за защита на лицата от въздействието на йонизиращи лъчения се осъществява от регионалните здравни инспекции, посочени в приложение № 31 към УПРЗИ.

Регионалните здравни инспекции по приложение № 31, чрез дирекция „Здравен контрол” (чл. 36 УПРЗИ):

- извършват контрол на всички видове обекти с източници на йонизиращи лъчения;
- осъществяват контрол по спазване на изискванията на нормативните актове за осигуряване на радиационната защита на лицата при извършването на дейности с източници на йонизиращи лъчения;
- извършват контрол на всички видове дейности, свързани с йонизиращи лъчения, включително използване на източници на йонизиращи лъчения за медицински цели;
- извършват систематични и тематични проверки по проблеми на

[124] Устройствен правилник на регионалните здравни инспекции

радиационната защита;

- извършват контрол върху радиационните фактори на жизнената и работната среда;
- извършват контрол върху производство, търговия и използване на стоки с повишено съдържание на радионуклиди;
- създават и поддържат картотека с досиета на обектите с източници на йонизиращо лъчение;
- създават и поддържат база данни с резултати от лабораторните изследвания/измервания и извършват периодичен анализ и оценка на данните;
- организират и съдействат провеждането на задължителното медицинско наблюдение на лицата, работещи в среда на йонизиращи лъчения;
- участват в разработването и осъществяването на мерки, включително и медицински, за защита на хората при извънредни аварийни ситуации, свързани с облъчване на лицата и замърсяването на жизнената и работна среда;
- оказват съдействие на звената по ведомствен здравен контрол към Министерството на отбраната и Министерството на вътрешните работи при използване на източници на йонизиращи лъчения.

Дирекция „Профилактика на болестите и промоция на здравето" (чл. 34 УПРЗИ):

- извършва периодичен анализ и оценка на данните за състоянието на жизнената среда и здравния статус на населението, дава предложения и провежда мерки за ограничаване, намаляване и ликвидиране на негативните ефекти от въздействието на факторите на средата;
- организира функционирането на Националната система за мониторинг на шума на територията на съответната област;
- организира извършването на изследвания за вредните ефекти на шума върху здравето на населението;
- разработва и участва в изпълнението на регионални програми и проекти в областта на профилактиката на болестите и промоцията на здравето;
- подпомага дирекция "Здравен контрол" при извършването на държавния здравен контрол.

Дирекция „Лабораторни изследвания" (чл. 35 УПРЗИ):

- извършва лабораторни изпитвания и измервания;
- извършва изследвания, свързани с провеждане на мерки за ограничаване, намаляване и ликвидиране на негативните ефекти от въздействието на факторите на средата от екологични произшествия, аварии и бедствия върху здравето на населението.

За контакти:

РЗИ	Адрес	Телефон/ Факс	Ел. Поща

РЗИ	Адрес	Телефон/ Факс	Ел. Поща
Благоевград	Благоевград 2700 ул. “Братя Миладинови” №2	073/88 87 01 факс: 073/88 87 03	rzibl@rzibl.org
Бургас	Бургас 8000 ул. “Александровска” № 120	056/81 62 62 факс: 056/81 62 61	rzi@rzi-burgas.com
Варна	Варна 9002 ул. “Брегалница” №3	052/63 40 19 факс: 052/63 46 48	office@rzi-varna.com
Велико Търново	Велико Търново 5002 бул. “Никола Габровски” 23	062/61 43 33 факс: 062 /61 43 70	rzi-vt@rzi-vt.org direktor@rzi-vt.org
Видин	Видин 3701 ул. “Цар Симеон Велики” №76	094/60 17 00; 094/60 16 95 факс: 094/60 16 97	director@riokoz-vidin.net
Враца	Враца 3000 ул. “Черни Дрин” №2	092/66 50 61 факс: 092/66 56 97	rzi@rzi-vratsa.com
Габрово	Габрово 5306 ул. “Брянска” №1	066/80 69 50 факс: 066/80 89 36	gabrovo@rzi-gbr.org
Добрич	Добрич 9300 ул. “Св. св. Кирил и Методий” № 57	058/60 06 14 факс: 058/60 06 92	rzi_dobrich@linkbg.com
Кърджали	Кърджали 6600 ул. “Ген. Владимир Стойчев” № 2, п. к. 70	0361/6 02 90 факс: 0361/6 02 95	rzi.kardjali@gmail.com
Кюстендил	Кюстендил 2502 кв. “Румена Войвода”, ул. “Тинтява”	078/55 24 51 факс: 078/55 24 53	rzi_kn@abv.bg
Ловеч	Ловеч 5501 ул. “Съйко Съев” №25	068/60 38 01 факс: 068/60 15 11	rzi@rzi-lovech.com
Монтана	Монтана 3400 пл. “Жеравица” №3	096/30 05 41 Факс: 096/39 17 11	rzi-montana@net-surf.net
Пазарджик	Пазарджик 4400 ул. “Болнична” №17	034/44 30 61 факс: 034/44 53 65	rzi_pz@telecablenet.com
Перник	Перник 2307 ул. “Миньор” №15	076/60 18 81	riokoz_pk@b-trust.org
Плевен	Плевен 5805 ул. “Княз Александър Батенберг I” № 7	064/84 60 98 /82 48 82 факс: 064/82 33 04	rzi@rzi-pleven.com
Пловдив	Пловдив 4002 ул. “Перущица” №1	032/64 90 00 факс: 032/64 34 38	rzipd@plov.net
Разград	Разград 7200 ул. “Кирил и Медотий” №8	084/61 11 65 факс: 084/66 13 85	rzi_razgrad@mbox.contact.bg
Русе	Русе 7002 бул.”Придунавски” № 68	тел./факс: 082/82 56 23	rzi@rzi-ruse.com
Силистра	Силистра 7500 ул. “Петър Мутафчиев” №81	086/81 61 19 /81 61 48	director@rzi-silistra.com
Сливен	Сливен 8804	044/61 62 00	rczsliven@abv.bg

РЗИ	Адрес	Телефон/ Факс	Ел. Поща
	ул. "П. Яворов" №1		
Смолян	Смолян 4700 бул. "България" №26	0301/6 32 93 /6 29 13	rzi_smolyan@mbox.contact.bg
София	София 1233 ул. "Враня" №20	02/813 04 04; факс: 02/831 21 31	director@srzi.bg
Софийска област	София 1000 ул. "Неофит Рилски" №64	02/975 92 40	director_rzi@rzi-sfo.com
Стара Загора	Стара Загора 6001 ул."Ст. Караджа"№10	042/63 10 09 факс: 042/60 23 56	rzistz@rzistz.org
Търговище	Търговище 7702 бул. "Трайко Китанчев" 37	0601/6 75 59 факс: 0601/6 40 74	rzitg@mbox.contact.bg rzi_tg@mbox.contact.bg
Хасково	Хасково 6300 ул. "Партиарх Евтимий" №2	038/60 32 30 факс: 038/66 54 89	rzi@haskovo.net
Шумен	Шумен 9700 пл."Освобождение" № 1	054/80 07 22 факс: 054/80 07 27	office@rzi-shumen.net
Ямбол	Ямбол 8600 ул. "Димитър Благоев" № 71, п. к. 201	046/66 31 70 факс: 046/66 31 77	rzi-yambol@mbox.contact.bg

Национален център по радиобиология и радиационна защита (НЦРРЗ)

НЦРРЗ е здравно заведение по проблемите на общественото здраве в структурата на националната система за здравеопазване с предмет на дейност научна, научно-приложна, контролна, профилактична, диагностична, учебна и информационна дейност. Центърът осъществява своята дейност по проблемите на радиационната защита самостоятелно или в сътрудничество с други звена и организации у нас и в чужбина (чл. 1, ал. 2 и чл. 3 от ПУДНЦРРЗ[125]).

Центърът изпълнява функции на (чл. 4 ПУДНЦРРЗ):

- специализиран орган на Министерството на здравеопазването по отношение на неговата политика за предотвратяване и/или намаляване на неблагоприятното въздействие на източниците на йонизиращи лъчения върху здравето на населението;
- контролен орган за спазване на: изискванията за защита на лицата от въздействието на йонизиращите лъчения, изискванията в ядрени електроцентрали, изследователски ядрени инсталации, съоръжения за управление на радиоактивни отпадъци и други обекти с източници на йонизиращи лъчения; радиационните фактори на жизнената среда - води, храни и стоки със значение за здравето на населението;
- експертен орган по отношение на: оценка на облъчването и на радиационния риск за населението и на професионално облъчваните лица и осигуряването на защита на пациента при медицинско облъчване; оценка на здравословното състояние на лицата, които работят или са работили в среда на йонизиращи лъчения или са били облъчени при радиационни аварии;

[125] Правилник за устройството и дейността на Националния център по радиобиология и радиационна защита

- методичен ръководител на здравните и лечебните заведения по въпросите на радиобиологията, радиационната защита и медицинското осигуряване в случай на радиационна авария;
- учебен и информационен център и база за повишаване на професионалната квалификация в областта на радиобиологията и радиационната защита;
- национален координатор във връзка с изпълнение на национални и международни проекти в областта на радиобиологията и радиационната защита.

Центърът осъществява следните дейности и задачи (чл. 6):

- планира и осъществява научноизследователска и научно-приложна дейност в областта на радиобиологията и радиационната защита;
- провежда проучвания, извършва анализи, изготвя оценки, експертизи и прогнози за определяне на риска от неблагоприятното влияние на йонизиращите лъчения върху здравето на населението като цяло или на групи от него;
- извършва индивидуален дозиметричен контрол на лицата, които работят с източници на йонизиращи лъчения, като:
- определя външното и вътрешното облъчване за професионално облъчвани лица, които са обхванати в национална система за индивидуален дозиметричен контрол:
  - извършва оценка на дозите, получени от професионално облъчваните лица въз основа на данните от проведения индивидуален мониторинг на работното място;
  - издава предписания при превишаване на допустимите индивидуални дози;
  - поддържа регистър на професионално облъчваните лица;
- извършва метрологично осигуряване на средствата за измерване, използвани в медицината чрез:
  - метрологична проверка на клинични и индивидуални дозиметри за рентгеново и гама-лъчение и на радиометрични и дозиметрични средства за измерване;
  - дозиметрично калибриране на лъчетерапевтичните апарати, на апарати за телегаматерапия и на рентгеновите уредби за дълбока и повърхностна терапия към многопрофилните и специализираните лечебни заведения за оказване на болнична помощ и диспансерите по кожно-венерологични заболявания;
- осъществява наблюдение и контрол на здравословното състояние на професионално облъчваните лица, като:
  - издава заключение за медицинска пригодност на лицата за работа в среда на йонизиращи лъчения;
  - поддържа регистър с данните на лицата, които работят или са работили в среда на йонизиращи лъчения;

- препоръчва подходящо трудоустрояване на лицата, които имат медицински противопоказания за работа с източници на йонизиращи лъчения;
- извършва анализ на трудови злополуки и професионални заболявания и разработва профилактични програми;
- извършва оценка на общосоматична патология на облъчени лица или групи от населението;

- извършва предварително съгласуване на лицензии за използване на източници на йонизиращи лъчения за медицински цели, издавани по реда на Закона за безопасно използване на ядрената енергия;
- осигурява радиационна защита на лицата при медицинско облъчване:
  - разработва програми за осигуряване контрол на качеството на радиологичната апаратура;
  - провежда измервания за оценка параметрите на радиологичната апаратура за намаляване дозата на пациента при запазване качеството на образа;
  - определя национални референтни дозови нива при диагностични изследвания;
- извършва анализ на дозовото натоварване на българското население от използването на йонизиращи лъчения в медицината, промишлеността, науката и ядрената енергетика;
- провежда радиобиологични проучвания за ефектите на йонизиращите лъчения, като:
  - разработва и прилага специализирани молекулярно-биохимични, цитогенетични, хематологични и имунологични методи за оценка на лъчевото увреждане и извършва мониторинг на професионално облъчваните лица и на населението, живеещо в екологично застрашени райони;
  - извършва епидемиологични проучвания за оценка на риска от облъчването на населението от радиоактивно замърсяване на територията на страната, на отделни райони с повишен радиологичен риск, на лица, получили професионално облъчване, както и на лица, при които са използвани източници на йонизиращи лъчения за изследване;
  - разработва и осъществява лабораторно производство и разпространение на препарати за профилактика и лечение на радиационни и нерадиационни увреждания;
  - провежда експериментални изследвания за ефектите на различни фактори за мутагенност, генотоксичност и антимутагенност;
- организира и извършва наблюдение на радиационните фактори на жизнената среда за оценка облъчването на населението като цяло и на отделни групи от него, като:
  - извършва радиационен мониторинг на обекти на околната и жизнената среда;

- извършва непрекъснат контрол на измененията на гама-фона в района на София;
- извършва оценка на допълнителното надфоново облъчване на населението;

- извършва медицинско осигуряване на лицата в случай на радиационна авария, като:
  - поддържа непрекъснато екип от специалисти на разположение за действие при радиационни аварии;
  - осигурява специализирана диагностична и експертна помощ на лицата, облъчени при радиационни аварии;
  - извършва окончателни оценки за вида на облъчването и лъчевото натоварване след приключване на ликвидационните работи, включително окончателната идентификация на източника, района, вида и степента на радиационната авария;
  - поддържа регистър на пострадалите при радиационна авария;
  - осъществява продължително медицинско наблюдение на лицата, облъчени при радиационни аварии;
- осъществява контрол на облъчени храни и на облъчвателните технологии при издаване на разрешителни за радиационна обработка на храни и хранителни добавки;
- оказва методична помощ на отделите по радиационен контрол към регионалните инспекции за опазване и контрол на общественото здраве (РИОКОЗ) по отношение на:
  - процедури, прилагани при държавния здравен контрол за спазването на нормите и правилата за безопасна работа с източници на йонизиращи лъчения;
  - контрол върху осигуряване и поддържане на качеството на медицинската радиологична апаратура;
  - медицинско наблюдение и оценка на влиянието на йонизиращите лъчения върху здравето на работещите;
  - методите, прилагани при държавния здравен контрол на питейни и други води, храни и стоки, имащи отношение към здравето на населението;
- организира и извършва дейност за обучение с цел повишаване професионалната квалификация в областта на радиобиологията и радиационната защита;
- провежда специализирано обучение по радиационна защита за получаване на правоспособност за работа с източници на йонизиращи лъчения;
- разработва, издава и разпространява програми, ръководства, бюлетини, учебни, информационни и други материали, имащи отношение към радиобиологията и радиационната защита, и поддържа Интернет страница със специализирана информация за населението;
- работи по осигуряване на националната система за предотвратяване на радиационно замърсяване и облъчване при ядрен тероризъм, медицинско

осигуряване при радиационна авария, структуриране на съвместни екипи за спешни действия при радиационна авария и осигуряване на радиационна защита и безопасност при медицинско използване на източници на йонизиращи лъчения.

За контакти: 1606 София, ул. „Георги Софийски 3”, двор на ВМА, сграда 7

тел.: 02 953 33 52

факс: 02 862 10 59

www.ncrrp.org

e-mail : administration@ncrrp.org

Министърът на регионалното развитие и благоустройството:

- ръководи осъществяването на държавната политика по устройство на територията, координира дейността на централните и териториалните органи на изпълнителна власт, на органите на местното самоуправление и местната администрация, извършва методическо ръководство и упражнява контрол върху цялостната дейност по устройство на територията (чл. 3, ал. 1 от ЗУТ126);
- упражнява контрол по спазването на разпоредбите на Закона за устройство на територията и на нормативните актове по прилагането му при проектирането и строителството, в това число влагането на качествени строителни материали и изделия с оглед осигуряването на сигурността, безопасността, достъпността и другите нормативни изисквания към строежите (чл. 220, ал. 1 ЗУТ);
- осъществява контрол върху дейността на Дирекцията за национален строителен контрол (чл. 220, ал. 2 ЗУТ).

Министерство на регионалното развитие и благоустройството

Дирекция „Технически правила и норми” (чл. 36 от УПМРРБ[127]):

- подпомага министъра при осъществяването на държавната политика по разработването на нормативни актове (издавани самостоятелно или съвместно с други компетентни министри) в областта на проектирането, изпълнението, експлоатацията и разрушаването на строежите и тяхното хармонизиране с правото на Европейския съюз с оглед създаване на условия за изграждането на безопасни, енергоефективни и достъпни строежи с устойчиво използване на природните ресурси;
- подпомага министъра при провеждането на държавната политика по оценяване съответствието на строителните продукти съгласно Директива 89/106/ЕИО на Съвета от 21 декември 1998 г. за хармонизиране на законите, наредбите и административните разпоредби на страните членки по отношение на строителните продукти, оценяване и проверка на постоянството на експлоатационните показатели на строителните продукти съгласно Регламент (ЕС) № 305/2011 на Европейския парламент и на Съвета

[126] Закон за устройство на територията
[127] Устройствен правилник на Министерството на регионалното развитие и благоустройството

от 9 март 2011 г. за определяне на хармонизирани условия за предлагането на пазара на строителни продукти и за отмяна на Директива 89/106/ЕИО на Съвета от 21 декември 1998 г. за хармонизиране на законите, наредбите и административните разпоредби на страните членки по отношение на строителните продукти и прилагането на национална система за оценяване на съответствието, оценяване и проверка на постоянството на експлоатационните показатели на строителните продукти, за които все още няма хармонизирани технически спецификации;

- организира и ръководи цялостната дейност по прилагането на Директива 89/106/ЕИО и Регламент (ЕС) № 305/2011;
- организира и ръководи разработването на техническите нормативни актове, извършва мониторинг и анализ по прилагането им и определя нови изисквания по отношение на безопасността на строежите, на здравето, дълготрайността, икономията на енергия, опазването на околната среда и аспектите от икономически и обществен интерес, като се отчитат съществените характеристики на строителните продукти, и координира взаимната им съгласуваност с цялостната дейност в областта на инвестиционното проектиране и строителство;
- изпълнява функциите на орган, отговорен за уведомяване и провеждане на необходимите процедури за оценка и нотифициране пред ЕК и държавите - членки на ЕС, за органи, оправомощени да изпълняват задачи като трети страни в процеса на оценяване и проверка на постоянството на експлоатационните показатели на строителните продукти в съответствие с Регламент (ЕС) № 305/2011;
- изпълнява функциите на звено за контакт относно продукти в строителството в съответствие с изискванията на Регламент (ЕС) № 305/2011, предоставящо информация относно националните изисквания, приложими за предвидената употреба на всеки строителен продукт;
- определя национални нива на безопасност на сградите и съоръженията и технически класове на строителните продукти по отношение на носимоспособността, огнеустойчивостта, дълготрайността и др. на конструкциите на строежите за прилагането на европейските кодове за проектиране на строителни конструкции;
- осигурява ръководство на научноизследователската дейност, необходима за изработване на националните разпоредби за въвеждане и прилагане на европейските стандарти и норми;
- представлява министерството и участва в национални органи по акредитация, метрология и стандартизация, участва в работни групи по европейска интеграция и в технически комитети по стандартизация към Българския институт за стандартизация и изработва становища по проекти на европейски стандарти с оглед прилагането им в техническите подзаконови нормативни актове;
- организира и разработва механизми и правила за прилагане на Регламент (ЕС) № 305/2011: процедури за оценка, контрол и нотифициране на органи, правила за определяне на национални изисквания за експлоатационните показатели на строителните продукти и механизми за предоставяне на тази информация;

- организира и осъществява общо ръководство на лицата за оценяване на съответствието, на органите за оценяване и проверка на постоянството на експлоатационните показатели на строителните продукти и на органите за техническо оценяване и провежда постоянен контрол върху дейността им;
- организира, координира и ръководи дейността за определяне на национални изисквания към експлоатационните показатели на строителните продукти, за декларираме на нива, класове или гранични нива във връзка с предвидената им употреба, преди да бъдат предоставени на българския пазар;
- предоставя информация за националните изисквания за декларираме на експлоатационни показатели на строителните продукти във връзка с тяхната предвидена употреба преди пускането/предоставянето им на българския пазар.

Дирекция „Водоснабдяване и канализация" (чл. 37 УПМРРБ):

- подпомага министъра при провеждане на държавната политика в отрасъл „Водоснабдяване и канализация" на национално ниво;
- разработва стратегия за развитие и управление на водоснабдяването и канализацията в Република България с основните цели, приоритетите, етапите и необходимите средства и източниците на финансиране за изграждане и развитие на ВиК системите и за повишаване качеството на ВиК услугите;
- разработва нормативни и подзаконови нормативни актове, свързани с развитието и управлението на водоснабдяването и канализацията;
- координира планирането и управлението на ВиК системите на национално ниво.

За контакти: 1202 София, ул. „Кирил и Методий" № 17 – 19

тел: централа : 02 9405 9

факс: 02 987 25 17

www.mrrb.government.bg

e-mail: press@mrrb.government.bg

Дирекцията за национален строителен контрол (ДНСК)

ДНСК упражнява контрол по спазването на Закона за устройство на територията и на нормативните актове по прилагането му при проектирането и строителството, в т.ч. влагането на качествени строителни материали и изделия с оглед осигуряване на сигурността, безопасността, достъпността и другите нормативни изисквания към строежите, и обследва и документира авариите в строителството (чл. 4, ал. 1 УПДНСК[128]).

ДНСК упражнява контрол за законосъобразността на разрешаването, изпълнението и ползването на всички строежи на територията на Република България, както и на действията на общинските администрации и на участниците в инвестиционния процес (чл. 4, ал. 2 УПДНСК).

[128] Устройствен правилник на Дирекцията за национален строителен контрол

Извън обхвата на контролната дейност на ДНСК са строежите по чл. 3, ал. 3 ЗУТ (чл. 4, ал. 3 УПДНСК).

Началникът на ДНСК или упълномощено от него длъжностно лице **(**чл. 222, 1 ЗУТ и чл. 6, ал. 1 УПДНСК):

- спира незаконни строежи;
- спира строежи, части от тях или отделни строителни и монтажни работи, извършвани в отклонение от одобрените строителни книжа, и дава разрешение за продължаването им след отстраняване на нарушенията и заплащане на дължимите глоби и имуществени санкции;
- забранява достъпа до строежи и разпорежда поставянето на отличителни знаци за ограничаване и недопускане на хора и механизация на строежите;
- забранява захранването с електрическа и топлинна енергия, вода и газ на строежи;
- забранява влагането на строителни продукти, които не са оценени за съответствие със съществените изисквания към строежите, и извършва проверки в местата за производство на строителни продукти;
- забранява ползването на строежи или на части от тях, които не са въведени в експлоатация по установения ред или се ползват не по предназначението си съгласно издадените строителни книжа и условията за въвеждане в експлоатация;
- забранява достъпа до строежи или до части от тях, които не са въведени в експлоатация по установения ред или се ползват не по предназначението си съгласно издадените строителни книжа и условията за въвеждане в експлоатация, забранява захранването им с електрическа и топлинна енергия, вода и газ и разпорежда поставянето на отличителни знаци за ограничаване на достъпа и недопускане на хора и други;
- издава разрешения за ползване на строежи или отказва издаването им;
- предлага отнемането на лицензи на консултанти за извършване оценяване съответствието на инвестиционните проекти и/или за упражняване на строителен надзор;
- издава заповеди за премахване на незаконни строежи;
- издава заповеди за отмяна или изменение на заповедите на началниците на регионалните дирекции за национален строителен контрол, за които не е предвиден пряк съдебен контрол, при условията и по реда на Административнопроцесуалния кодекс;
- предписва изпълнение на укрепителни и възстановителни мерки за недопускане на аварии, щети и други на строежи и на части от тях, за които е спряно строителството, действието на строителните книжа или е забранено ползването им;
- разпорежда освобождаване на строежа и на строителната площадка от хора, механизация, изделия, продукти, материали, общоопасни средства и други.

Органите на ДНСК съобразно своята компетентност:

- констатират незаконно строителство;

- констатират нарушения при ползването на строежи или на части от тях;
- констатират нарушения при издаването на строителни книжа;
- изпълняват заповедите за спиране, за забрана на ползването, за забрана на достъпа до строежи и строителни площадки и за премахване на незаконни строежи;
- обследват аварии в строителството;
- заверяват заповедни книги в предвидените от закона случаи.

За контакти: гр.София, бул. „Христо Ботев" № 47

тел.: 02 9159 137

факс: 02 952 19 91

www.dnsk.mrrb.government.bg

e-mail: dnsk@dnsk.mrrb.government.bg

Министърът на икономиката, енергетиката и туризма:

- разработва, организира, координира и контролира осъществяването на държавната политика в областта на икономиката, енергетиката и туризма (чл. 3, ал. 1 от УПМИЕТ[129]);
- провежда предварителен, текущ и последващ контрол за:
  - техническото състояние и експлоатацията на енергийните обекти;
  - прилагането на реда и техническите условия за топлоснабдяване, прекратяване на топлоподаването и прилагане на дяловото разпределение на топлинна енергия;
  - готовността на енергийните обекти за работа при бедствия и военно положение;
  - изпълнението на задълженията по Закона за енергетиката за предоставяне на информация на Министерството на икономиката, енергетиката и туризма;
  - изпълнението на Националния план за инвестиции за периода 2013 - 2020 г. (чл. 75, ал. 1 от Закона за енергетиката);
- провежда държавната политика в областта на геоложките изследвания и управлението на подземните богатства с цел устойчивото развитие на страната, националната сигурност и привличането на инвеститори, като извършва предвидените в Закона за подземните богатства действия.

Министерство на икономиката, енергетиката и туризма

Дирекция „Индустриални отношения и управление на държавното участие" (чл. 27 УПМИЕТ):

- организира и координира дейността на министерството в областта на правителствената политика за осигуряване на здравословни и безопасни

[129] Устройствен правилник на Министерството на икономиката, енергетиката и туризма

условия на труд;

- организира и координира дейността по тристранното партньорство с работодателските и синдикалните организации;
- осъществява участието на министерството в областта на формирането и провеждането на държавната политика относно доходите, трудовата заетост, образованието и професионалната квалификация в реалния сектор в съответствие с политиките на Министерството на труда и социалната политика и Министерството на образованието, младежта и науката в отделните области.

Дирекция „Техническа хармонизация и политика за потребителите" (чл. 29 УПМИЕТ):

- подпомага министъра при разработването на националните политики в областта на стандартизацията, метрологията и акредитацията и осъществява взаимодействие с националните институции в тези области, по-конкретно с Българския институт за стандартизация, Държавната агенция за метрологичен и технически надзор, Българския институт по метрология и Изпълнителна агенция „Българска служба за акредитация".

Дирекция „Сигурност на енергоснабдяването" (чл. 32 УПМИЕТ):

- подпомага министъра при провеждането на държавната политика по отношение на надеждност на снабдяването с енергия;
- разработва опис на необходимите нови мощности за производство на електрическа енергия по Закона за енергетиката и Закона за безопасно използване на ядрената енергия (ЗБИЯЕ);
- осъществява изпълнението на контролните функции на министъра във връзка с техническото състояние, техническата експлоатация и дейността на оператора на електроенергийната система и предлага адекватни коригиращи мерки за подобряване на техническата и експлоатационната безопасност, ресурсните характеристики и надеждността на енергийните обекти;
- събира, обработва и поддържа база данни за техническите и производствените показатели за надеждност и контролира изпълнението на производствените, инвестиционните и ремонтните програми и на програмите за есенно-зимната подготовка на енергийните обекти;
- участва в разработването на нормативи за резервите от енергийни горива;
- разработва и предлага за утвърждаване от министъра на задължителни показатели за степента на надеждност на снабдяването с електрическа енергия и минимални норми за сигурност на снабдяването с природен газ;
- подпомага министъра при въвеждане на ограничителен режим и временно прекъсване на снабдяването с енергия;
- разработва и предлага за утвърждаване от министъра на режимните фактори при определяне на количествата електрическа енергия от комбинирано производство;
- подпомага министъра при провеждане на държавната политика в областта на управление на радиоактивните отпадъци, управление на отработеното ядрено гориво и извеждане от експлоатация на ядрени съоръжения;

- организира и координира дейностите при подготовка на предложение за изграждане на национално хранилище за съхраняване и/или погребване на радиоактивни отпадъци по ЗБИЯЕ;
- изготвя, координира и осъществява мониторинг на стратегически планове в областта на извеждане от експлоатация на ядрени съоръжения;
- осъществява мониторинг на изпълнението и координира мерките, произтичащи от задължения по международни договори, и дейностите по изпълнението на програми за повишаване на безопасността и надеждността, изграждането и извеждането от експлоатация на ядрени съоръжения;
- осъществява изпълнението на контролните функции на министъра във връзка с реда и техническите условия за топлоснабдяване, прекратяване на топлоподаването и дяловото разпределение на топлинната енергия;
- поддържа публичен регистър на лицата, извършващи услугата дялово разпределение;
- подпомага министъра при разработване и предлагане на обща годишна квота за задължително изкупуване на електрическа енергия от производители, ползващи местни първични източници (на гориво), до 15 на сто от цялата първична енергия, необходима за производството на електрическа енергия, консумирана в страната, за всяка календарна година по съображения за сигурност на снабдяването;
- организира и координира разработването и актуализирането на стратегия за управление на отработено ядрено гориво и на радиоактивните отпадъци и осъществява мониторинг на изпълнението на стратегия за управление на отработеното ядрено гориво и на радиоактивните отпадъци;
- подпомага министъра относно упълномощаването на специализирани учебни центрове за провеждане на обучение и изпит за квалификационна група по Правилника за безопасност и здраве при работа в електрически уредби на електрически и топлофикационни централи и по електрически мрежи и Правилника за безопасност при работа в неелектрически уредби на електрически и топлофикационни централи и по топлопреносни мрежи и хидротехнически съоръжения;
- участва в работни групи по обследване на аварии с енергийни съоръжения.

Дирекция „Природни ресурси и концесии” (чл. 34 УПМИЕТ) участва в разработването и провеждането на държавната политика и стратегия по управление на подземните богатства и развитие на минната индустрия с цел устойчивото развитие на страната, националната сигурност.

За контакти: 1000 София, ул. „Славянска” 8

тел. централа: 02 9407001

факс: 02 987 2190; 02 981 9970; 02981 5039

www.mi.government.bg

e-mail: e-docs@mee.government.bg

Министърът на транспорта, информационните технологии и съобщенията:

- ръководи и контролира осъществяването на автомобилните превози на пътници и товари в Република България. (чл. 2, ал. 1 от ЗАП[130]);
- съвместно с министъра на вътрешните работи ръководи и осъществява контрола по прилагането на закона при извършването на превози на пътници и товари с моторни превозни средства с българска или чуждестранна регистрация с изключение на превозите, извършвани от Министерството на вътрешните работи, Министерството на отбраната и от съюзническите и/или чуждите въоръжени сили, преминаващи през територията на Република България или пребиваващи на нея (чл. 91, ал. 1 ЗАП);
- ръководи и контролира гражданското въздухоплаване и гражданските въздухоплавателни средства и съоръжения на територията на Република България (чл. 8, ал. 1 от ЗГВ[131]);
- провежда държавната политика в железопътния транспорт (чл. 5 от Закона за железопътния транспорт);
- е централен едноличен орган на изпълнителната власт за провеждане на държавната политика в областта на транспорта (чл. 3, ал. 1 от УПМТИТС[132]);
- упражнява своите правомощия в областта на транспорта, като:
  - разработва стратегия за развитие и преструктуриране на транспорта;
  - съвместно с министъра на регионалното развитие и благоустройството предлага на Министерския съвет стратегия за развитие на пътната инфраструктура и средносрочна програма за изпълнението ѝ;
  - създава условия за безопасност в търговското корабоплаване, гражданското въздухоплаване и железопътния транспорт и контролира спазването им;
  - организира и контролира технически разследването на авиационни произшествия и сериозни инциденти; произшествия в морските пространства и вътрешните водни пътища; произшествия и инциденти в железопътния транспорт; поддържа система за задължително и доброволно докладване на авиационни произшествия и сериозни инциденти, на произшествия в морските пространства и вътрешните водни пътища, на произшествия и инциденти в железопътния транспорт;
  - организира контрола по спазването на условията за осъществяване на обществен превоз на пътници и товари и на документите, свързани с превоза;
  - определя: документите за превоз; условията и реда за одобряване на типовете пътни превозни средства и измененията на тяхната конструкция; изискванията, на които трябва да отговарят водачите;

[130] Закон за автомобилните превози
[131] Закон за гражданското въздухоплаване
[132] Устройствен правилник на Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията

– издава документи за правоспособност, за техническа годност и национална принадлежност и за право на достъп до пазара в областта на транспорта и контролира изпълнението на задълженията, свързани с тях;

Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията

Дирекция „Звено за разследване на произшествия във въздушния, водния и железопътния транспорт" е на пряко подчинение на министъра и извършва разследване на авиационни събития, разследване на произшествия в морските пространства и разследване на произшествия и инциденти в железопътния транспорт (чл. 35, ал. 1 УПМТИТС).

Дирекцията „Звено за разследване на произшествия във въздушния, водния и железопътния транспорт":

- осъществява координация между ведомствата и юридическите лица, участващи при разследване на авиационни събития, разследване на произшествия в морските пространства и водните пътища и разследване на произшествия и инциденти в железопътния транспорт;
- организира и участва в международни срещи, свързани с разследване на авиационни събития, разследване на произшествия в морските пространства и водните пътища и разследване на произшествия и инциденти в железопътния транспорт;
- поддържа контакт с органи за разследване на произшествия на чужди държави за привличане на експерти в случай на тежко произшествие.

В областта на разследване на авиационните събития дирекцията:

- изпълнява държавни функции по осигуряване безопасността на полетите посредством предотвратяване и разследване на авиационни събития;
- поддържа система за задължително и доброволно докладване на авиационни събития: авиационни произшествия, сериозни инциденти и инциденти;
- организира и контролира технически разследването на авиационни произшествия и сериозни инциденти и подпомага работата на създадените за целта комисии;
- води архив за разследванията и поддържа информационна база данни за авиационните събития;
- изготвя и разпространява информационен бюлетин за авиационните събития;
- анализира действията на физическите и на юридическите лица в областта на въздухоплаването и функционирането на обектите и съоръженията, свързани с конкретното събитие;
- е контактна точка за Република България на европейската система за докладване на авиационни събития и отговаря за разпространяване на информация до заинтересувани страни.

В областта на разследване на произшествия в морските пространства и вътрешните водни пътища дирекцията:

- изпълнява държавни функции по независимото разследване на

произшествия;

- организира и извършва разследване на произшествието;
- поддържа система за докладване при възникване на произшествия, води архив и поддържа база данни.

В областта на разследване на произшествия и инциденти в железопътния транспорт дирекцията:

- поддържа система за задължително и доброволно докладване на произшествия и инциденти;
- организира и осигурява технически разследването на произшествия и инциденти и подпомага работата на създадените за целта комисии;
- води архив за разследванията и поддържа информационна база данни;
- осъществява контакт с органите за разследване на железопътни произшествия на чужди държави за привличане на експерти в случай на тежко железопътно произшествие.

Дирекция „Национална транспортна политика” (чл. 52 УПМТИТС):

- разработва целите и приоритетите в развитието на транспортния сектор и принципите при регулирането му;
- разработва и актуализира транспортните стратегии, принципите, етапите и насоките на развитие на отделните видове транспорт, на базата на които изготвя проект на стратегия за развитие на транспорта;
- подпомага министъра в дейността му по провеждане на държавната политика за развитието на пътната инфраструктура;
- съвместно с Агенция "Пътна инфраструктура" изготвя и предлага за утвърждаване от министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията и министъра на регионалното развитие и благоустройството стратегия за развитие на пътната инфраструктура и средносрочна програма за изпълнението й;
- организира и координира общата екологична политика в транспортния сектор;
- организира, координира и анализира статистическата информация, необходима за формиране на националната транспортна политика;
- организира и координира общата енергийна политика в транспортния сектор;
- участва в смесени международни и национални работни групи за проучване на международни транспортни разработки, включително за интермодален транспорт;
- събира, анализира и обобщава информацията, свързана с безопасността на движението; въз основа на анализираната информация предлага конкретни мерки и решения.

Дирекция „Човешки ресурси” (чл. 42 УПМТИТС):

- организира и контролира дейността на министерството в областта на политиката за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд;

- участва в отрасловите и браншовите съвети по условия на труд;
- организира работата на отрасловия и браншовите съвети за тристранно сътрудничество в министерството по въпросите на социалната политика в областта на транспорта, информационните технологии и съобщенията.

Дирекция „Безопасност, технически надзор и управление при кризи” (чл. 56 УПМТИТС):

- осъществява държавен технически надзор върху съоръженията с повишена опасност в съответствие с действащото законодателство;
- вписва в регистъра на министерството и издава удостоверения на лица за извършване на дейности по поддържане, ремонтиране и преустройване на съоръжения с повишена опасност;
- извършва първоначални, периодични и внезапни прегледи, проверки и изпитвания на съоръженията с повишена опасност, както и проверки на предприятията, сградите и другите обекти, в които съоръженията се произвеждат, монтират, поддържат, ремонтират и експлоатират;
- издава задължителни писмени предписания на собственици или ползватели, работодатели, длъжностни и други лица и писмено разпорежда спиране на експлоатацията на предприятия и/или съоръжения с повишена опасност;
- съставя актове за установяване нарушения на нормативната уредба и издава наказателни постановления в съответствие с разпоредбите на Закона за техническите изисквания към продуктите и Закона за здравословни и безопасни условия на труд;
- координира стандартизационната и метрологичната дейност в транспортния отрасъл.

За контакти: 1000 София, ул. „Дякон Игнатий” № 9

тел./факс: 02 988 5094, тел.: 02 940 9771 (справки), 02 940 9640 (приемна)

www.mtitc.government.bg

Изпълнителна агенция „Автомобилна администрация”
(чл. 2, ал. 5 ЗАП):

- контролира изпълнението на изискванията към пунктовете за извършване на периодични прегледи за проверка на техническата изправност на пътни превозни средства;
- разработва републиканската транспортна схема;
- анализира действието на нормативните разпоредби в областта на автомобилния транспорт и оценява ефекта от прилагането им;
- проверява наличието на условията по чл. 7 от ЗАП и на изискванията за достъп до международни превози на пътници и товари;
- осъществява контролни функции по ЗАП.

Дирекция „Автомобилни превози и международна дейност” (чл. 16 УПИААА[133]):

- анализира прилагането на действащата нормативна уредба, регламентираща

[133] Устройствен правилник на изпълнителна агенция „Автомобилна администрация”

автомобилните превози, и прави предложения за нейното усъвършенстване;

- контролира спазването на режимите за извършване на вътрешни и международни автомобилни превози и при констатирани нарушения прави предложения за санкционирането им.

Дирекция „Пътни превозни средства и водачи” (чл. 17 УПИАА):

- прави предложения за въвеждане на стандарти в съответствие с правилата и наредбите за одобряване типа на нови моторни превозни средства и ремаркета, на системи, компоненти и отделни технически възли и анализира получените резултати от протоколите от изпитванията;
- създава и поддържа база данни на типово одобрени нови моторни превозни средства и техните ремаркета, на системи, компоненти, отделни технически възли и на регистрирани пътни превозни средства с изменения в конструкцията;
- издава документи за одобряване на типа на пътни превозни средства, необходими за тяхната регистрация или пререгистрация;
- осъществява правомощията на министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията като компетентен орган при одобряване типа на нови пътни превозни средства, на системи, компоненти и отделни технически възли, монтирани в тях;
- издава удостоверения за транспортна годност на пътните превозни средства, с които се извършват превози на опасни товари, създава и поддържа база данни за издадените удостоверения;
- прави предложения за издаване на разрешения за извършване на периодични проверки за техническа изправност на пътни превозни средства и създава и поддържа база данни за издадените разрешения, в т. ч. на специалистите, извършващи техническите прегледи;
- извършва процедури за одобряване типа на нови моторни превозни средства и техните ремаркета, на системи, компоненти и отделни технически възли;
- прави предложения до министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията за издаване на разрешения за обучение на водачи, извършващи превоз на опасни товари, и на консултанти по безопасността при превоза на опасни товари; създава и поддържа база данни за издадените и отнетите разрешения;
- организира и провежда изпити за професионална компетентност на ръководители на транспортната дейност на лицата, извършващи обществен превоз на пътници и товари, прави предложения за издаване на удостоверения за професионална компетентност и поддържа база данни за издадените удостоверения.

Главна дирекция „Контролна дейност – ДАИ” (Областните отдели „Контролна дейност – ДАИ” (чл. 18 и 18а УПИАА):

- контролират спазването на изискванията на нормативните актове при превоза на пътници и товари с моторни превозни средства с българска и чуждестранна регистрация в страната, както и на всички документи, свързани с този превоз;

- контролират спазването на изискванията на нормативните актове при превоза на пътници и товари за собствена сметка;
- организират контрола по спазването на Европейската спогодба за работа на екипажите на превозните средства, извършващи международни превози (AETR) (ДВ, бр. 99 от 1995 г.), Европейската спогодба за международен превоз на опасни товари по шосе (ADR) (обн., ДВ, бр. 73 от 1995 г.; попр., бр. 63 от 2005 г.), Европейската спогодба за превоз на лесноразваляеми хранителни продукти и за специалните транспортни средства, които се ползват при тези превози (ATP) и на Спогодбата за международни случайни превози на пътници, извършвани с автобуси (ИНТЕРБУС) (ДВ, бр. 18 от 2003 г.);
- контролират пунктовете за извършване на периодични прегледи за проверка на техническата изправност на пътни превозни средства и качеството на извършваните прегледи;
- контролират периодичността и качеството на извършваните предпътни прегледи на превозните средства и водачите им;
- контролират състоянието на материалната база и изпълнението на учебните програми в учебните форми за подготовка на водачи на моторни превозни средства, получили разрешение по реда на Закона за движението по пътищата;
- съставят актове за установяване на административни нарушения при съответно овластяване за това на длъжностни лица от отделите;
- създават и поддържат база данни за пътните превозни средства и за транспортната им годност;
- издават удостоверения за обществен превоз на пътници или товари за пътните превозни средства;
- организират и провеждат изпити за професионална компетентност на водачите на леки таксиметрови автомобили и на ръководителите на транспортната дейност на лицата, извършващи таксиметров превоз на пътници;
- дават разрешения за извършване на случайни превози на територията на Република България;
- провеждат изпитите на водачите, извършващи превози на опасни товари, и на консултанти по безопасността при превоза на опасни товари.

За контакти: 1000 София, ул. „Гурко” № 5

www.rta.government.bg

e-mail: avto_a@rta.government.bg

Главна дирекция „Гражданска въздухоплавателна администрация”:

- е администрация, чрез която се осъществяват правомощията на министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията по чл. 8, ал. 1 от Закона за гражданското въздухоплаване (чл. 3 УПГДГВА[134]);

[134] Устройствен правилник на Главна дирекция „Гражданска въздухоплавателна администрация”

- контролира гражданското въздухоплаване, гражданските летища и летателни площадки, гражданските въздухоплавателни средства, аеронавигационните и други съоръжения, свързани с гражданското въздухоплаване на територията на страната, независимо от собствеността им, като за целта контролира:
  - спазването на нормативните актове, стандарти и правила по безопасността и сигурността на гражданското въздухоплаване;
  - летателната годност на ВС на земята и във въздуха, извършва основни, периодични и извънредни технически прегледи и проверки;
  - изпълнението на държавните задължения по обслужването и осигуряването на въздушното движение;
  - експлоатационната годност на гражданските летища, летателните площадки и съоръженията за навигация, както и на системите и съоръженията за обслужване на пътници, обслужване и осигуряване на въздухоплавателните средства, товарене и разтоварване на багажи и товари;
  - изпълнението на държавните задължения по отношение на системата за търсене и спасяване, както и спазването на нормативните актове и плановете за аварийно-спасителното осигуряване на полетите в районите на отговорност на летищата;
  - спазването на технологиите по издадените лицензи за оператор по наземно обслужване или самообслужване с оглед постигане сигурността на полетите и предотвратяване на актове на незаконна намеса;
  - спазването на изискванията за авиомедицинското освидетелстване на авиационния персонал (чл. 18 УПГДГВА);
- контролира спазването на нормативните актове при подбора, подготовката и повишаването на квалификация на авиационния персонал, като:
  - утвърждава учебните програми на авиационните учебни центрове;
  - съгласува програмите за обучение на висшия курс за подготовка на авиационни кадри;
  - определя длъжностите, свързани с безопасността на полетите и поддръжка на летателната годност на ВС, които могат да се заемат само от лица с авиационно образование;
  - издава, преиздава, заменя, подменя и отнема свидетелства за правоспособност на авиационния персонал, както и вписва, потвърждава, възстановява и заличава класификационни класове в свидетелствата за правоспособност (чл. 19 УПГДГВА).

За контакти: 1000 София, ул. „Дякон Игнатий” № 9

тел.: 02 937 1047, факс: 02 980 5337

http://www.caa.bg

e-mail: caa@caa.bg

Изпълнителна агенция „Морска администрация”:

- организира и координира дейности по безопасността на корабоплаването в морските пространства и във вътрешните водни пътища на Република България;
- осигурява реалната връзка между държавата и корабите, плаващи под българско знаме;
- упражнява контрол за:
  - спазването на условията за безопасност на корабоплаването спрямо български и чужди кораби;
  - спазването на условията на труд и живот на моряците;
  - предоставянето на услуги по управление на трафика и информационно обслужване на корабоплаването в морските пространства, вътрешните водни пътища, каналите, пристанищата на Република България и другите, определени по съответния ред, райони;
  - спазване на изискванията за качество на корабните горива;
- организира и провежда изпити за придобиване на правоспособност от морските лица;
- издава свидетелства за правоспособност на морските лица;
- води регистри на корабите, морските лица, пристанищата и пристанищните оператори в Република България;
- събира и предоставя на министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията информация за изпълнението на изискванията за експлоатационна годност на пристанищата и на обектите по чл. 111а, ал. 1 от Закона за морските пространства, вътрешните водни пътища и пристанищата на Република България (ЗМПВВППРБ);
- прави предложение до министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията за преустановяване на дейността или за ограничаване временно или постоянно на експлоатацията на пристанища, които не отговарят на изискванията на закона или извършват пристанищни услуги в нарушение на чл. 116, ал. 5 ЗМПВВППРБ;
- контролира спазването на изискванията за техническа безопасност на пристанищните съоръжения, за охрана на труда и за безопасно осъществяване на товарно-разтоварни операции;
- одобрява плановете за приемане и обработване на отпадъци.

Агенцията контролира:

- българските кораби, с изключение на военните и граничнополицейските, по отношение на спазването на изискванията за регистрирането и идентифицирането им, подготовката и издаването на свидетелства за правоспособност на морските лица, комплектуването на корабите с правоспособен екипаж и изпълнението на всички други изисквания към корабопритежателите, предвидени в закон;
- спазването на условията за безопасност на корабоплаването в акваториите на пристанищата, обработката на опасни и други товари, за които е

предвиден специален режим за превоз;

- навигационното осигуряване относно безопасността на корабоплаването във вътрешните морски води на Република България;
- предотвратяването, намаляването и ограничаването на замърсяването на морската среда и на р. Дунав от кораби.

За контакти: 1000 София, ул. „Дякон Игнатий" 9

тел.: 02 / 930 09 10, факс: 02 / 930 09 20

http://www.marad.bg

e-mail: bma@marad.bg

Министърът на вътрешните работи:

- е централен едноличен орган на изпълнителната власт, който ръководи, координира и контролира осъществяването на държавната политика за защита на правата и свободите на гражданите, националната сигурност, обществения ред и защитата при бедствия (чл. 20, ал. 1 от ЗМВР[135]);
- провежда държавната политика за защита на правата и свободите на гражданите, националната сигурност, обществения ред и защитата при бедствия (чл. 21, т. 1 ЗМВР).

Министерство на вътрешните работи (МВР)

Основни задачи на МВР са:

- осигуряване на пожарна безопасност, извършване на пожарогасителна и спасителна дейност при пожари и извънредни ситуации (чл. 6. т. 7 ЗМР);
- държавен противопожарен контрол, пожарогасителна и спасителна дейност при пожари, бедствия и извънредни ситуации (чл. 7, т. 12 ЗМВР);
- контрол по изпълнението и прилагането на превантивни мерки за защита по пожарогасителната и спасителната дейност (чл. 7, т. 13 ЗМВР).

Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението" е национална специализирана структура на МВР за осигуряване на пожарна безопасност (чл. 52, ал. 1 ЗМВР).

За изпълнение на задачите си Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението" извършва:

- превантивна дейност;
- държавен противопожарен контрол;
- превантивен контрол;
- пожарогасителна дейност;
- спасителна дейност;
- разрешителна и контролна дейност на търговци, извършващи дейности по

[135] Закон за Министерството на вътрешните работи

пожарна безопасност в обекти и/или експлоатация на уреди и съоръжения, свързани с пожарната безопасност;

- разрешителна и контролна дейност на продукти за пожарогасене по отношение на тяхната гасителна ефективност;
- неотложни аварийно-възстановителни работи, оперативна защита при наводнения и операции по издирване и спасяване;
- химическа, биологическа и радиационна защита при инциденти и аварии, свързани с опасни вещества и материали, и овладяване на екологични инциденти;
- определяне на пожарните характеристики на строителни продукти и тактико-техническите и експлоатационните показатели на пожаротехническо и аварийно-спасително оборудване и гасителни вещества;
- разработване на методики за установяване на причините за възникване на пожари.

За контакти: 1000 София, ул. „6-ти Септември" № 29

тел.: 02 982 50 00 - Централа МВР

www.mvr.bg

Министърът на земеделието и храните:

- е централен едноличен орган на изпълнителната власт, който ръководи, координира и контролира прилагането на държавната политика в областта на земеделието, селските райони, горите, рибното стопанство и аквакултурите (чл. 4, ал. 1 от УПМЗХ[136]);
- управлява и контролира процесите на изпитване и установяване техническата изправност на земеделската техника (чл. 6, т. 14 УПМЗХ).

За контакти: 1040 София, бул. „Христо Ботев" 55

тел.: 02 985 11 858, 02 985 11 384

www.mzh.government.bg

Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните

Контролно-техническата инспекция осъществява дейностите, свързани със (чл. 2, ал. 2 от УПКТИ[137]):

- регистрацията на машини за земни работи, земеделската и горската техника, наричана по-нататък „техниката";
- контрола по техническото състояние и безопасността на техниката при работа с нея;
- техническите прегледи на техниката;

[136] Устройствения правилник на Министерството на земеделието и храните
[137] Устройствен правилник на контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните

- придобиването и отнемането на правоспособност за работа с техниката;
- контрола на дейностите по пускането на пазара, пускането в употреба и спирането от работа на техниката;
- издаването и подмяната на свидетелствата за правоспособност за работа с техниката;
- контрола върху:
  - наличието на одобрение на типа и съответствието с одобрения тип на нови колесни трактори, верижни трактори, ремаркета и сменяема прикачна техника, системи, компоненти и отделни технически възли за тях, за които е влязло в сила изискването за одобрение на типа;
  - наличието на одобрение на типа и съответствието с одобрения тип на нови двигатели с вътрешно горене, предназначени за или инсталирани на извънпътна техника;
- проверка за наличието на регистрация на техниката;
- удостоверяване на безопасността на употребявана техника;
- изпитване, сертифициране и оценяване на съответствието на нова техника;
- изпитване и проверки във връзка с одобрение на типа на нови колесни трактори.

За контакти:

- Контролно-техническата инспекция

1618 София, бул. „Цар Борис III" № 136, вх. Б, ет. 8

тел.: 8952 310, факс: 8952 313

www.tcibg.eu

e-mail: kti@mbox.contact.bg

- Главна дирекция „Изпитване и сертифициране"

4023 гр. Пловдив, ул. Ягодовско шосе №35, пк. 104

тел.: 032 632 384, факс: 032 265

e-mail: dic@filibe.net

- Териториално звено Русе

7000 гр. Русе, бул. Тутракан №94, пк 370

тел.: 082 846 051, факс: 082 842 094

e-mail: testlab@dir.bg

РС[138]	Адрес	Телефон/ Факс	Ел. Поща
Благоевград	Благоевград 2700 ул. Ив.Михайлов, № 49, ет.3, ст.320 и 321	073/884131, факс: 0889/009057	blagoevgrad@tcibg.eu

[138] Регионална служба

РС[138]	Адрес	Телефон/ Факс	Ел. Поща
Бургас	Бургас 8000 ул.Фердинандова 5, ет.5, ст.509	056/81 62 62 факс: 0886/742446	burgas@tcibg.eu
Варна	Варна 9002 ул. Алеко Константинов 17, ет.1, ст.1	052/621230 факс: 0889/201662	varna@tcibg.eu
Велико Търново	Велико Търново 5002 ул. Магистрална 30, ет.3	062/670550 факс: 0886/742450	v.tarnovo@tcibg.eu
Видин	Видин 3701 ул. Рибарска 12, ет.3, ст.33	094/601221 факс: 0884/930798	vidin@tcibg.eu
Враца	Враца 3000 ул. Христо Ботев 78, ет.2	092/663154 факс: 0885/903060	vratsa@tcibg.eu
Габрово	Габрово 5306 ул. Брянска 30, ет.11, ст.9	066/803672 факс: 0887/233842	gabrovo@tcibg.eu
Добрич	Добрич 9300 пл. Свобода 5, ет.8, ст.806	058/601047 факс: 0886/742464	dobrich@tcibg.eu
Кърджали	Кърджали 6600 бул. България 2А	0361/62078 факс: 0886/742466	
Кюстендил	Кюстендил 2502 бул. Македония 2, ет.4, ст.2	078/550698 факс: 0884/362040	kustendil@tcibg.eu
Ловеч	Ловеч 5501 бул. Търговка 43, ет.9, ст.911	068/600305 факс: 068/60 15 11	lovech@tcibg.eu
Монтана	Монтана 3400 жк Младост 2, ул.Монтана 22, ет.2, ст.14	096/301236 факс: 0884/362042	montana@tcibg.eu
Пазарджик	Пазарджик 4400 ул. Екзарх Йосиф 3, ет.4, ст.13	034/441737 факс: 0889/000905	pazardzhik@tcibg.eu
Перник	Перник 2307 пл. Св. Иван Рилски 1, ет.15, ст.1, 2	076/601466 факс: 0886/742476	pernik@tcibg.eu
Плевен	Плевен 5805 ул. "Дойран" №136, ет.6, ст.68 и 69	064/837302 факс: 0886/742473	pleven@tcibg.eu
Пловдив	Пловдив 4002 бул. Марица 122 ет.2 ст.1 и ст.11	032/622815 факс: 0889/000904	plovdiv@tcibg.eu
Разград	Разград 7200 бул. България 15, ет.4, ст.13	084/661935 факс: 0885/720793	razgrad@tcibg.eu
Русе	Русе 7002 ул. Одрин 5, ет.1	082/874076 факс: 0886/742461	ruse@tcibg.eu
Силистра	Силистра 7500 ул. Христо Смирненски 2, ет.5	086/822301 факс: 0886/742462	silistra@tcibg.eu
Сливен	Сливен 8804 ул. Цар Освободител 1, ет.3, ст.315	044/662894 факс: 0886/742453	sliven@tcibg.eu

РС[138]	Адрес	Телефон/ Факс	Ел. Поща
Смолян	Смолян 4700 бул. България 69, ет.1, ст.8	0301/63454 факс: 0301/63454	smolyan@tcibg.eu
София-град	София 1618 бул. "Цар Борис III" 136, ет.8	02/8952 326 факс: 0888/212312	s.grad@tcibg.eu
София-област	София 1618 бул. "Цар Борис III" 136, ет.8	02/8952 325 факс: 0889 509558	s.oblast@tcibg.eu
Стара Загора	Стара Загора 6001 ул. "Цар Симеон Велики" 157, блок Б, офис 16	042/260092 факс: 0886/742341	s.zagora@tcibg.eu
Търговище	Търговище 7702 ул. Иван Вазов 1, ет.2, ст.204, 206	0601/65103 факс: 0601/65103	targovishte@tcibg.eu
Хасково	Хасково 6300 ул. Патриарх Евтимий 2, ет.3, ст.106,107	038/624280 факс: 0889/201304	haskovo@tcibg.eu
Шумен	Шумен 9700 ул. Цар Калоян 1, ст.2	054/830404 факс: 0886/742443	shumen@tcibg.eu
Ямбол	Ямбол 8600 ул. Търговска 164, ет.3	046/669075 факс: 0886/742441	yambol@tcibg.eu

Министърът на околната среда и водите:

- осъществява държавната политика по опазване на околната среда (чл. 8, ал. 1 от ЗООС[139]);
- ръководи, координира и контролира провеждането на държавната политика по предотвратяване и ограничаване на промишленото замърсяване (глава седма ЗООС);
- упражнява контрол в случаите по чл. 25, т. 3 - 9 и 13 - 17 от Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси (ЗЗВВХВС) с цел опазване на околната среда (чл. 27, ал. 1 ЗЗВВХВС).
- ръководи, координира и контролира разработването и провеждането на държавната политика в областта на опазването на околната среда, опазването и използването на водите (чл. 5, ал. 1 от УПМОСВ[140]).

Министерството на околната среда и водите
осъществява контрол върху компонентите на околната среда и факторите, които им въздействат (чл. 148, ал.1 ЗООС).

Дирекция „Превантивна дейност” осъществява (чл. 37 УПМОСВ):

- политиката по предотвратяване и превантивен контрол на замърсяването на околната среда;

[139] Закон за опазване на околната среда
[140] Устройствен правилник на Министерството на околната среда и водите

- методическо ръководство на ИАОС по отношение на издаването, преразглеждането, изменението и актуализирането и отмяната на комплексните разрешителни и по осъществяване контрола на шума в околната среда;
- оценка на получената информация за планирани промени в работата на инсталации с издадени комплексни разрешителни, включително за наличие на „съществена промяна";
- контрол по спазване на сроковете за приключване и изискванията към процедурите по комплексни разрешителни и методическо ръководство на контрола по издадените комплексни разрешителни;
- изпълнение на задълженията в съответствие с международната нормативна уредба по регистрите за изпускането и преноса на замърсители и участие в съответните работни органи;
- координиране и контрол по изпълнението на програми за отстраняване на щетите върху околната среда от минали действия или бездействия при приватизация;
- организиране и ръководство на цялостната дейност на схемата на Общността за управление по околна среда и одит - EMAS, и провеждане на процедури за регистрация и контрол на съответствието с изискванията за регистрация по EMAS;
- координиране съвместно със заинтересуваните министерства и ведомства на дейностите по защита от шум в околната среда;
- провеждане на процедури за определяне на превантивни и оздравителни мерки при непосредствена заплаха за възникване на екологични щети или при причинени екологични щети в случаите, когато компетентен орган е министърът на околната среда и водите;
- политиката по прилагане на международни актове (конвенции) в областта на управлението на химикалите относно: процедурата по предварително обосновано съгласие при международната търговия с определени опасни химикали и пестициди, устойчивите органични замърсители, трансграничните въздействия на промишлените аварии;
- участие в изготвянето на предложения за оценяване на вещества, предложения за идентифициране на особено опасни вещества за разрешаване и предложения за ограничаване на химикали;
- дейности във връзка с вноса и износа на опасни химикали;
- провеждане на процедури и изготвянето на проекти на разрешителни за предотвратяване на големи аварии с опасни вещества и за ограничаване на последствията от тях;
- предоставяне на информация на обществеността за рисковете и безопасната употреба на химикалите;
- поддържане на публични регистри:
  - на експертите, извършващи екологична оценка и ОВОС;
  - с данни за извършване на процедурите по ОВОС и екологична оценка на планове и програми;

- с данни за резултатите от издаването, преразглеждането, изменението и актуализирането на комплексните разрешителни и информационна база данни за най-добрите налични техники;
- на операторите, осъществяващи стопански дейности в обхвата на нормативната уредба по отговорността за предотвратяване и отстраняване на екологични щети;
- за осъществяваните дейности по химикали.

За контакти: 1000 София, бул. „Мария Луиза" № 22

тел.: 02 940 6000

www.moew.government.bg

e-mail: feedback@moew.government.bg

Изпълнителна агенция по околна среда

Изпълнителната агенция по околна среда е администрация към министъра на околната среда и водите за осъществяване прилагането на изискванията на законодателството и нормативната уредба, свързани с околната среда, в т.ч. ръководство на Националната система за мониторинг на околната среда (НСМОС) (чл. 2, ал. 1 от УПИАОС[141]).

Главна дирекция „Лабораторно-аналитична дейност" извършва лабораторно-аналитична дейност, свързана с набиране и анализ на проби от околната среда, за осигуряване дейността на НСМОС по заявка от басейновите дирекции за управление на водите, регионалните инспекции по околната среда и водите, външни клиенти, както и по сигнали и жалби на граждани, правителствени и неправителствени организации (чл. 16 УПИАОС).

Дирекция „Мониторинг и оценка на околната среда" (чл. 17 УПИАОС):

- администрира НСМОС;
- администрира Националната автоматизирана система за непрекъснат контрол на гама-фона в Република България и автоматизираната система за радиационен мониторинг на река Дунав в района на АЕЦ "Козлодуй";
- извършва анализи и оценки на състоянието на околната среда по компоненти и фактори;
- разработва и прилага индикатори и методологии за оценка на състоянието и въздействието върху околната среда;
- изготвя национално представителна информация за състоянието на околната среда и природните ресурси.

Дирекция „Разрешителни режими" (чл. 18 УПИАОС):

- провежда процедури по издаване, преразглеждане, актуализиране, изменяне и отменяне на комплексни разрешителни по реда на глава седма, раздел II от Закона за опазване на околната среда (ЗООС) и Наредбата за условията и реда за издаване на комплексни разрешителни;

[141] Устройствен правилник на Изпълнителната агенция по околна среда

- осъществява административно управление, текущо поддържане и осигуряване на ефективно функциониране на Европейския регистър за изпускане и пренос на замърсители (ЕРИПЗ) съгласно изискванията на Регламент (ЕО) 166/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 18 януари 2006 г. за създаване на Европейски регистър за изпускането и преноса на замърсители и за изменение на Директиви 91/689/ЕИО и 96/61/ЕО на Съвета;
- изготвя доклади съгласно изискванията на Регламент (ЕО) 11/2006 на Европейския парламент и на Съвета относно създаване на ЕРИПЗ;
- осъществява административно управление, текущо поддържане и осигуряване на ефективно функциониране на публичния регистър за резултатите от мониторинга на емисиите, предвиден в комплексните разрешителни, съгласно чл. 130 ЗООС.

За контакти: 1618 София, бул. „Цар Борис III" № 136, п.к. 251

тел.: 02 940 64 78, факс: 02 955 90 15, telex: 02 238 94

www.eea.government.bg

e-mail: ncesd@eea.government.bg

Министърът на отбраната

Контролира дейностите по създаване на безопасни и здравословни условия за изпълнение на военната служба и за полагане на труд в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия (чл. 26, т. 9 от ЗОВСРБ[142]).

Министерство на отбраната

Дирекция „Управление на човешките ресурси": подпомага министъра при осъществяване на политиката и дейността по безопасни и здравословни условия на труд във въоръжените сили и осъществява контрол по спазването й (чл. 30, т. 21 от УПМО[143]).

За контакти: 1092 София, ул. „Дякон Игнатий" № 3

тел. централа: 02 92 20 922, факс: 02 987 96 93

www.mod.bg

e-mail: presscntr@mod.bg

Държавната агенция за метрологичен и технически надзор (ДАМТН)

ДАМТН осъществява следните дейности (чл. 3, ал. 2 от УПДАМТН[144]):

- в областта на държавното управление на метрологията:

[142] Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България
[143] Устройствен правилник на Министерството на отбраната
[144] Устройствен правилник на Държавната агенция за метрологичен и технически надзор

- оправомощава или отнема оправомощаването на лица за извършване на проверка на средства за измерване;
- осъществява метрологичен надзор;
- по предложение на председателя на Българския институт по метрология (БИМ) определя периодичността на проверката на средствата за измерване в употреба, които подлежат на контрол, и предлага на председателя на БИМ отменяне на одобрението на типа на средствата за измерване, когато при метрологичния надзор се установи, че е налице основание по чл. 36, ал. 1 от Закона за измерванията;

- осъществява надзор на пуснатите на пазара и/или пуснатите в действие продукти, за които има съществени изисквания, определени съгласно Закона за техническите изисквания към продуктите;
- издава и отнема разрешения на лица за оценяване съответствието на продуктите със съществените изисквания по чл. 9, ал. 1 от Закона за техническите изисквания към продуктите, издава предписания на лица, получили разрешение за оценяване на съответствието, за временно спиране на дейността им в случаите по чл. 14в, ал. 4 от Закона за техническите изисквания към продуктите, обявява в Информационната система за нотифицираните и оправомощените органи в областта на директивите от „Нов подход”;
- издава и отнема разрешения на лица за оценяване съответствието на медицински изделия по чл. 61, ал. 1 и чл. 72, ал. 1 от Закона за медицинските изделия и издава заповеди за временно спиране на дейността им в случаите по чл. 71, ал. 4 от Закона за медицинските изделия;
- осъществява технически надзор на съоръженията с повишена опасност;
- издава и отнема лицензии на лица за осъществяване на технически надзор на съоръженията с повишена опасност;
- регистрира и издава удостоверения на лица за извършване на дейностите поддържане, ремонтиране и преустройване на съоръжения с повишена опасност, заличава лицата от регистъра и обезсилва издадените удостоверения;
- ръководи методически специализираните органи за технически надзор на Министерството на транспорта, Министерството на вътрешните работи и Министерството на отбраната;
- дава становища за издаване на разрешително по чл. 104, ал. 1 от Закона за опазване на околната среда, за изграждането и експлоатацията на нови и експлоатацията на действащи предприятия и/или съоръжения, класифицирани като „предприятия и/или съоръжения с нисък рисков потенциал” или като „предприятия и/или съоръжения с висок рисков потенциал”;
- осъществява контрол на качеството на течните горива;
- регистрира и издава удостоверения на лица, които извършват монтаж или монтаж и ремонт на тахографи, заличава лицата от регистъра и обезсилва издадените удостоверения;
- организира издаването на официален бюлетин, в който се публикува

определена с нормативни актове информация относно дейността на ДАМТН.

За контакти: 1797 София, бул. „Г.М. Димитров” №52А

тел.: 02 980 89 20 (председател); 02 980 63 17 (деловодство)

факс: 02 986 17 07

http://www.damtn.government.bg

e-mail:damtn@damtn.government.bg:

Агенция за ядрено регулиране

Председателят на агенцията е независим специализиран орган на изпълнителната власт, който осъществява държавното регулиране на безопасното използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и на безопасното управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво в рамките на предоставените му от закона правомощия. (чл. 3, ал. 1 от УПАЯР[145]).

Председателят на агенцията изпълнява слените функции (чл. 4 УПАЯР):

- в областта на държавното регулиране и контрола при използването на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и при управлението на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво:
  - организира подготовката и извършването на необходимите действия по издаване на лицензиите и разрешенията, предвидени в Закона за безопасно използване на ядрената енергия (ЗБИЯЕ);
  - издава, изменя, допълва, подновява, прекратява и отнема лицензии и разрешения за безопасно осъществяване на дейностите по ЗБИЯЕ;
  - осъществява контрол по спазване на изискванията и нормите за безопасно използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения, управлението на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво и на условията на издадените лицензии и разрешения;
  - издава и отнема удостоверения за правоспособност за работа в ядрени съоръжения;
  - налага принудителните административни мерки и административните наказания в случаите, предвидени в ЗБИЯЕ;
  - възлага извършването на експертизи, проучвания и изследвания, свързани с ядрената безопасност и радиационната защита при използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и при управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво;
  - осъществява взаимодействие с органите на изпълнителната власт, в чиято компетентност са предоставени регулаторни и контролни функции в областта на използването на ядрената енергия и йонизиращите лъчения, и предлага на Министерския съвет мерки за координиране на тези дейности;

[145] Устройствен правилник на Агенцията за ядрено регулиране

- създава със заповед наблюдавани зони около ядрени съоръжения и други обекти с източници на йонизиращи лъчения;

- предоставя на граждани, юридически лица и държавни органи обективна информация относно състоянието на ядрената безопасност и радиационната защита;
- внася ежегодно в Министерския съвет доклад за състоянието на ядрената безопасност и радиационната защита при използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и при управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво, както и за дейността на агенцията;
- организира и координира подготовката и внася в Министерския съвет доклади в изпълнение на задълженията по Конвенцията за ядрена безопасност и Единната конвенция за безопасност при управление на отработено гориво и за безопасност при управление на радиоактивни отпадъци;
- разработва и предлага за приемане от Министерския съвет наредби по прилагането на ЗБИЯЕ;
- координира изпълнението на задълженията по прилагане на гаранциите, произтичащи от Договора за създаване на европейска общност по атомна енергия (Договора за създаване на ЕВРАТОМ), във връзка с провеждането на инспекции на територията на Република България и проверява спазването на задълженията, поети в съответствие с ДНЯО, за да не се допусне отклоняване на ядрен материал за производство на ядрено оръжие.

За контрол: 1574 София, бул. „Шипченски проход” 69

тел.: 02 9406 800, факс: 02 9406 919

www.bnsa.bas.bg

e-mail: mail@bnra.bg

Национален осигурителен институт (НОИ)

Съгласно Кодекса за социално осигуряване НОИ:

- администрира задължителното осигуряване за инвалидност, трудова злополука и професионално заболяване;
- осъществява контрол по отношение експертизата на работоспособността;
- разследва трудовите злополуки;
- поддържа информационна система за трудовите злополуки и професионалните болести;
- определя размера на осигурителната вноска за фонд „Трудова злополука и професионална болест”
- фонд „Трудова злополука и професионална болест” на ДОО финансира мероприятия за предотвратяване на трудовите злополуки и професионалните болести и за подобряване условията на труд (чл. 65 КСО).

За контакти: 1303 София, бул. „Ал. Стамболийски” № 62 – 64

тел.: 02 926 10 10; 089 419 10 10; 088 218 70 10

www.noi.bg

e-mail: noi@nssi.bg

Капацитет на компетентните органи с функции и отговорности в областта на БЗР

Капацитетът е сложно съставно понятие, което включва множество показатели, по които трябва да се направи конкретно изследване за възможността на отделния орган на изпълнителната власт да изпълнява функциите и задачите, възложени му с нормативните актове.

На изследване следва да се подложи съответствието между функциите и задачите и:

- административната структура – централна и териториална администрация;
- съотношението на общата и специализираната администрация;
- персонала – брой, квалификация, преквалификация и обучение;
- материалната база;
- материално – техническото обезпечаване на дейността;
- хардуерното, софтуерното, програмното, комуникационното и информационното обезпечаване на дейността и персонала, зает с нея;
- сложността на извършваните дейности и необходимото време за извършването им;
- териториалното разположение и разпределение на обектите за контрол, както и техният брой, структура, големина и достъпност;
- утвърдените правила, процедури и методи за извършване на отделните дейности;
- специализацията и интегрирането на дейността и контрола;
- методите на взаимодействие и координация между отделните административни органи при осъществяване на съвместна дейност;
- и други.

Компетентните органи, не поддържат публична информация за капацитета си да изпълняват функции и отговорности в областта на БЗР. Обикновено подобна информация се изготвя на базата на анализ и оценка по посочените по-горе показатели и се използва от звената с ръководни функции при разработването и провеждането на конкретни политики и програми. За целите на настоящия профил, с оглед осигуряване на информация за капацитета на всеки орган на изпълнителната власт е представена информация за администрациите, които имат отговорности по БЗР съгласно устройствените им правилници.

- Министерството на труда и социалната политика – в структурата на специализираната администрация е създадена дирекция „Трудово право, обществено осигуряване и условия на труд” с функции в областта на трудовото и осигурителното право, и безопасността и здравето при работа - на национално ниво.
- Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда” – с устройствения

правилник е утвърдена числеността на персонала и структура на инспекцията разпределена в 3 специализирани дирекции на централно ниво и 21 териториални дирекции.

- Министерството на здравеопазването - в структурата на специализираната администрация е създадена дирекция „Обществено здраве и управление на специализирани донорски програми” с функции по БЗР от компетентността на министъра.
- Националния център по обществено здраве и анализи - с устройствения правилник е утвърдена числеността на персонала и административната структура на центъра, обособена в 5 дирекции и 3 самостоятелни отдела.
- Регионални здравни инспекции - с устройствения правилник е утвърдена числеността на персонала и териториалната структура на инспекциите със седалище населеното място - административен център на областта.
- Националния център по радиобиология и радиационна защита - центърът е структуриран в специализирани звена в съответствие с основните направления на дейност в областта на радиобиологията, радиационната защита, радиационния контрол, медицинската радиологична защита и учебно-информационната дейност.
- Министерството на регионалното развитие и благоустройството - в структурата на специализираната администрация са създадени дирекция „Технически правила и норми” и дирекция „Водоснабдяване и канализация” с функции по БЗР от компетентността на министъра.
- Дирекцията за национален строителен контрол - Дирекцията за национален строителен контрол е структурирана в обща и специализирана администрация и има 6 регионални дирекции за национален строителен контрол с 28 регионални отдела.
- Министерството на икономиката, енергетиката и туризма - в структурата на специализираната администрация са създадени дирекция „Техническа хармонизация и политика за потребителите” и дирекция „Сигурност на енергоснабдяването” с функции по БЗР от компетентността на министъра.
- Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията - в структурата на специализираната администрация са създадени дирекция „Звено за разследване на произшествия във въздушния, водния и железопътния транспорт” и дирекция „Национална транспортна политика” с функции по БЗР от компетентността на министъра.
- Изпълнителна агенция ”Автомобилна администрация” – с устройствения правилник специализираната администрация е организирана в 2 дирекции и една главна дирекция с 27 областни отдела „Контролна дейност – ДАИ”.
- Главна дирекция „Гражданска въздухоплавателна администрация” - с устройствения правилник е утвърдена числеността на персонала и структура на главната дирекция. Специализираната администрация се състои от 2 дирекции и има четири регионални структури - летищни администрации по смисъла на чл. 48а, ал. 4 от Закона за гражданско въздухоплаване.
- Изпълнителна агенция „Морска администрация” - с устройствения правилник е определена числеността на персонала и структурата на

специализираната администрация - 6 дирекции, 4 от които териториални.

- Министерството на вътрешните работи – със Закона за Министерството на вътрешните работи е създадена главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението" със специализирани функции. Към главната дирекция са създадени областни и регионални структури за пожарна безопасност и защита на населението.
- Министерството на земеделието и храните – с устройствения правилник не е посочена специализирана дирекция с функции в областта на БЗР от компетенциите на министъра.
- Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните – с устройствения правилник са определени числеността и структурата на инспекцията – с 28 регионални служби в административните центрове на областите и 2 териториални звена за изпитване и сертифициране.
- Министерството на околната среда и водите – с устройствения правилник са вменени функции по БЗР от компетентността на министъра на дирекция „Превантивна дейност".
- Изпълнителната агенция по околна среда – с устройствения правилник специализираната администрация е обособена в две дирекции и една главна дирекция с 14 териториални звена.
- Министерството на отбраната – дирекция „Управление на човешките ресурси", според устройствения правилник на министерството, подпомага министъра по контрола и управлението на дейността по БЗР в системата на министерството.
- Държавната агенция за метрологичен и технически надзор - специализираната администрация на ДАМТН е организирана в една дирекция и 4 главни дирекции с териториални звена.
- Агенцията за ядрено регулиране - специализираната администрацията на агенцията е организирана в една главна дирекция с едно териториално звено и три дирекции.
- Национален осигурителен институт – институтът разполага с 28 териториални поделения „Районно управление социално осигуряване" със седалище в градовете областни центрове.

Компетентни органи с контролни функции в областта на БЗР[146].

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда":

- осъществява цялостният контрол за спазване на трудовото законодателство във всички отрасли и дейности;

[146] Съгласно Закона за инспектиране по труда

- осъществява и специализирана контролна дейност по спазването на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и на правата и задълженията на страните по служебното правоотношение;
- упражнява специализирания контрол по спазването на Закона за здравословни и безопасни условия на труд, Закона за насърчаване на заетостта и на други нормативни актове, когато това е възложено със закон.

За контакти: 1000 София, бул. „Дондуков" № 3

тел./факс: 02/987 47 17

www.gli.government.bg

e-mail: secr-idirector@gli.government.bg

Държавната агенция за метрологичен и технически надзор осъществява:

- метрологичен надзор;
- надзор на пуснатите на пазара и/или пуснатите в действие продукти, за които има съществени изисквания, определени съгласно Закона за техническите изисквания към продуктите;
- технически надзор на съоръженията с повишена опасност;
- контрол на качеството на течните горива;

За контакти: 1797 София, бул. „Г.М.Димитров" №52А

тел.: 02 980 89 20 (председател); 02 980 63 17 (деловодство)

факс: 02 986 17 07

http://www.damtn.government.bg

e-mail:damtn@damtn.government.bg:

Агенция за ядрено регулиране

Агенциата за ядрено регулиране осъществява държавното регулиране на безопасното използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и на безопасното управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво в рамките на предоставените му от закона правомощия.

За контакти: 1574 София, бул. „Шипченски проход" 69

тел.: 02 9406 800, факс: 02 9406 919

www.bnsa.bas.bg

e-mail: mail@bnra.bg

Дирекцията за национален строителен контрол към министъра на регионалното развитие и благоустройството:

Дирекцията за национален строителен контрол упражнява контрол по спазването на Закона за устройство на територията (ЗУТ) и на нормативните актове по прилагането му при проектирането и строителството, в т.ч. влагането на качествени строителни

материали и изделия с оглед осигуряване на сигурността, безопасността, достъпността и другите нормативни изисквания към строежите, и обследва и документира авариите в строителството.

За контакти: София, бул. „Христо Ботев” № 47

тел.: 02 9159 137, факс: 02 952 19 91

www.dnsk.mrrb.government.bg

e-mail: dnsk@dnsk.mrrb.government.bg

Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” на Министерството на вътрешните работи

Главната дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” извършва:

- превантивна дейност;
- държавен противопожарен контрол;
- превантивен контрол.

За контакти: 1000 София, ул. „6-ти Септември” № 29

тел.: 02 982 50 00 - Централа МВР

www.mvr.bg

Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните

Контролно-техническата инспекция осъществява дейностите, свързани със:

- регистрацията на машини за земни работи, земеделската и горската техника;
- контрола по техническото състояние и безопасността на техниката при работа с нея;
- техническите прегледи на техниката;
- придобиването и отнемането на правоспособност за работа с техниката;
- контрола на дейностите по пускането на пазара, пускането в употреба и спирането от работа на техниката;
- издаването и подмяната на свидетелствата за правоспособност за работа с техниката;
- контрола върху:
  - наличието на одобрение на типа и съответствието с одобрения тип на нови колесни трактори, верижни трактори, ремаркета и сменяема прикачна техника, системи, компоненти и отделни технически възли за тях, за които е влязло в сила изискването за одобрение на типа;
  - наличието на одобрение на типа и съответствието с одобрения тип на нови двигатели с вътрешно горене, предназначени за или инсталирани на извънпътна техника;
- проверка за наличието на регистрация на техниката;

- удостоверяване на безопасността на употребявана техника;
- изпитване, сертифициране и оценяване на съответствието на нова техника;
- изпитване и проверки във връзка с одобрение на типа на нови колесни трактори.

За контакти: 1618 София, бул. „Цар Борис III" № 136, вх. Б, ет. 8

тел.: 8952 310, факс: 8952 313

www.tcibg.eu

e-mail: kti@mbox.contact.bg

Министерството на икономиката, енергетиката и туризма

Министърът на икономиката, енергетиката и туризма:

- провежда предварителен, текущ и последващ контрол за:
  - техническото състояние и експлоатацията на енергийните обекти;
  - прилагането на реда и техническите условия за топлоснабдяване, прекратяване на топлоподаването и прилагане на дяловото разпределение на топлинна енергия;
  - изпълнението на задължението за набиране и съхраняване на резервите от горива, необходими за сигурно и непрекъснато снабдяване с енергия;
  - готовността на енергийните обекти за работа при бедствия и военно положение;
  - изпълнението на задълженията по Закона за енергетиката за предоставяне на информация на Министерството на икономиката, енергетиката и туризма.

За контакти: София, ул. „Славянска" 8

тел. централа: 02 9407001, факс: 02 987 2190; 02 981 9970; 02981 5039

www.mi.government.bg

e-mail: e-docs@mee.government.bg

Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията

Министърът на транспорта, информационните технологии и съобщенията:

- създава условия за безопасност в търговското корабоплаване, гражданското въздухоплаване и железопътния транспорт и контролира спазването им;
- организира и контролира технически разследването на авиационни произшествия и сериозни инциденти; произшествия в морските пространства и вътрешните водни пътища; произшествия и инциденти в железопътния транспорт; поддържа система за задължително и доброволно докладване на авиационни произшествия и сериозни инциденти, на произшествия в морските пространства и вътрешните водни пътища, на произшествия и инциденти в железопътния транспорт;

- организира контрола по спазването на условията за осъществяване на обществен превоз на пътници и товари и на документите, свързани с превоза;
- определя: документите за превоз; условията и реда за одобряване на типовете пътни превозни средства и измененията на тяхната конструкция; изискванията, на които трябва да отговарят водачите;
- издава документи за правоспособност, за техническа годност и национална принадлежност и за право на достъп до пазара в областта на транспорта и контролира изпълнението на задълженията, свързани с тях.

За контакти: 1000 София, ул. „Дякон Игнатий" № 9

Справки: телефон 02 940 9771

Приемна: телефон 02 940 9640

Тел./Факс: 02 988 5094

www.mtitc.government.bg

Министерство на околната среда и водите

Министърът на околната среда и водите:

- ръководи, координира и контролира провеждането на държавната политика по предотвратяване и ограничаване на промишленото замърсяване;
- упражнява контрол в случаите по чл. 25, т. 3 - 9 и 13 - 17 от Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси (ЗЗВВХВС) с цел опазване на околната среда.

За контакти: 1000 София, бул. „Мария Луиза" № 22

тел.: 02 940 6000

www.moew.government.bg

e-mail: feedback@moew.government.bg

Министерство на отбраната

Министърът на отбраната контролира дейностите по създаване на безопасни и здравословни условия за изпълнение на военната служба и за полагане на труд в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия.

За контакти: 1092 София, ул. „Дякон Игнатий" № 3

Телефонна централа: 02 92 20 922, Факс: 02 987 96 93

www.mod.bg

e-mail: presscntr@mod.bg

Министерство на здравеопазването

Министърът на здравеопазването упражнява контрол върху дейността на службите по трудова медицина съгласно Закона за здравословни и безопасни условия на труд.

За контакти: 1000 София, пл. „Св. Неделя“ № 5

тел.: 02 981 01 11

www.mh.government.bg

Национална агенция за приходите

Националната агенция за приходите осъществява контрол по отношение на:

- спазването на осигурителното законодателство, съгласно предоставените й правомощията;
- работодателите за изпълнението на задълженията им, свързани с подаване на уведомления до съответната териториална дирекция на Националната агенция за приходите за сключване, изменение или прекратяване на трудови правоотношения.

За контакти: 1000 София, бул. Дондуков 52

Информационен център на НАП: 0700 18 700

www.nap.bg

e-mail: nap@nra.bg и infocenter@nra.bg

Национален осигурителен институт

Националният осигурителен институт осъществява контрол по спазването на нормативните актове по държавното обществено осигуряване във връзка с дейността, възложена на Националния осигурителен институт.

За контакти: 1303 София, bул. „Ал. Стамболийски” № 62 – 64

тел.: 02 926 10 10; 089 419 10 10; 088 218 70 10

www.noi.bg

e-mail: noi@nssi.bg

Организации на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище

Организации на работодателите

Асоциация на индустриалния капитал в България (АИКБ)

АИКБ е сдружение с нестопанска цел за осъществяване на дейност в частна полза, действаща на основание на Закона за юридическите лица с нестопанска цел. Асоциацията е юридическо лице със седалище в град София и адрес на управление район “Изгрев“, ул. “Фредерик Жолио-Кюри” № 20, ет. 8. За контакти: тел.: 00359 2/963 37 52, 963 37 56; website: www.bica-bg.org; e-mail: bica@bica-bg.org.

С Решение № 640 от 26 юли 2012 год. на Министерския съвет, АИКБ е призната за представителна организация на работодателите на национално равнище за срок от 4 години.

Целите на Асоциацията са:

- защита на общите интереси на нейните членове,
- усъвършенстване на корпоративното управление,
- развитие на инвестиционните процеси у нас,
- ускоряване на подготовката на нейните членове за участие в Единния европейски пазар.

Предмет на дейност:

- Събиране и разпространяване на информация за законодателството в страната и чужбина, както и всякаква друга информация полезна за дейността на Асоциацията и нейните членове.
- Организиране на форуми за размяна на идеи, опит и друга информация в сферата на корпоративното управление, инвестиционния процес и европейската интеграция.
- Съдействие за вътрешните и външните комуникации на членовете.
- Координиране на проучвания, проекти и дейности от общ интерес на членовете си.
- Други дейности, незабранени от българското законодателство, вкл.: издателска дейност; организиране на семинари и конференции; консултантска дейност; извършване на анализи и икономически прогнози и информационни услуги.

Членство, права и задължения

Членове на Асоциацията могат да бъдат български и чуждестранни юридически лица и дееспособни физически лица. Членуването в Асоциацията е доброволно. Всеки член има право да участва в управлението на Асоциацията, да бъде информиран за нейната дейност, да се ползва от имуществото и, от резултатите от нейната дейност по реда, предвиден в Устава на асоциацията.

Членовете на Асоциацията могат да учредяват местни (областни, общински) структури в съответствие с административното устройство на страната.

В Асоциацията могат да членуват като колективни членове отраслови организации, браншови организации, други организации на работодатели и сдружения.

Органи на Асоциацията

Общо събрание, Национален съвет, Управителен съвет, Контролен съвет и Главен секретар.

- Общото събрание е върховен орган на Асоциацията. То се състои от всички членове на Асоциацията. Общото събрание:
  - определя главните насоки за развитие на Асоциацията;
  - изменя и допълва Устава и приема други вътрешни актове;
  - избира и освобождава членовете на Националния съвет, Управителния и Контролния съвети;

- взема решение за преобразуване и прекратяване на Асоциацията;
- приема бюджета на Асоциацията;
- приема отчет за дейността на Националния съвет и Управителния съвет;
- одобрява доклада на Контролния съвет;
- отменя решения на другите органи на Асоциацията, които противоречат на закона, Устава или други вътрешни актови;
- взема и други решения, предвидени и произтичащи от Устава.

- Националният съвет е орган на Общото събрание, който действа в периодите между заседанията на Общото събрание. Избира се от Общото събрание и се състои от физически лица, сред които представители на холдинговите, инвестиционни и други търговски дружества, на местните структури. Членовете на Националния съвет се избират за срок до 3 години, и могат да бъдат преизбирани без ограничение. Националният съвет:
  - определя насоките на работата на Управителния съвет;
  - изпълнява функциите на Общото събрание в периода между заседанията му;
  - приема и изключва членове на Асоциацията;
  - взема решение за откриване и закриване на клонове;
  - взема решение за участие в други организации;
  - приема основните насоки и програмата за дейността на сдружението;
  - защитава интересите на членовете на Асоциацията пред всички органи и организации в страната и чужбина;
  - взема решения относно дължимостта и размера на членския внос;
  - избира и назначава главен секретар на Асоциацията;
  - отчита дейността си пред Общото събрание;
  - може да създава постоянни и временни комисии по значими за членовете на Асоциацията въпроси, както и да определя тяхната компетентност.

- Управителен съвет. Управителен орган на Асоциацията, който се състои от 3 (три) до 7 (седем) физически лица, избрани от Общото събрание за срок до три години, като могат да бъдат преизбирани без ограничение. Управителният съвет:
  - определя обема на представителната власт на отделни негови членове;
  - осигурява изпълнението на решенията на Общото събрание и на Националния съвет;
  - разработва и предлага насоки за развитието на Асоциацията;
  - в рамките на предоставената му от Националния съвет компетентност осигурява защита на интересите на членовете на Асоциацията пред всички органи и организации в страната и чужбина;
  - разпорежда се с имуществото на сдружението при спазване изискванията на устава;

- отчита се за извършената дейност пред Общото събрание, а в периода между Общите събрания пред Националния съвет.
- подготвя и внася в Националния съвет за обсъждане и в Общото събрание проект за годишен бюджет;
- подготвя и внася ежегодно в Националния съвет за обсъждане и в Общото събрание отчет за дейността на Асоциацията;
- определя реда и организира извършването на дейността на сдружението и носи отговорност за това;
- определя адреса на сдружението;
- взема решения по всички въпроси, които по закон или съгласно устава не спадат в правата на друг орган;
- изпълнява и други задължения, предвидени в Устава.

- Контролен съвет. Орган на Общото събрание на Асоциацията. Състои от 3 до 7 физически лица и не може да включва повече от един представител, на който и да е член на Асоциацията. Холдингови структури или свързани лица по смисъла на търговския закон не могат да имат повече от един представител в Контролния съвет. Членовете на Контролния съвет се избират за срок до три години, като едно и също лице не може да заема длъжността повече от два последователни мандата. Контролният съвет:
  - осъществява цялостната ревизионно-контролна дейност върху изпълнение на решенията на Общото събрание, на Управителния съвет и тези, произтичащи от нормативните актове и вътрешно устройствени документи;
  - има право на достъп до всички документи на Асоциацията с оглед осъществяване на функциите си;
  - уведомява Управителния съвет и може да свика извънредно Общо събрание при установяване на нарушения на финансовата, договорната и уставна дисциплина;
  - се отчита пред Общото събрание.

- Главнен секретар. Избира се и се назначава от Националния съвет. Главният секретар:
  - организира изпълнението на решенията на Националния и Управителния съвет на Асоциацията;
  - организира дейността на Асоциацията, осъществява оперативното ръководство, осигурява стопанисването и опазването на нейното имущества;
  - се разпорежда със средствата за издръжка на Асоциацията в рамките на утвърдения бюджет;
  - сключва договори (назначава и освобождава) със служители на Асоциацията в съответствие с утвърдения от Управителния съвет щат;
  - участва в заседанията на управителния съвет;
  - представлява Асоциацията по решение на Управителния съвет.

Българска стопанска камара – съюз на българския бизнес (БСК)

БСК е неправителствена организация, учредена на 25 април 1980 г., в която могат да членуват български и чуждестранни юридически и дееспособни физически лица, които извършват стопанска дейност. БСК е юридическо лице, със седалище град София, с адрес на управление община Столична, район "Триадица" ул."Алабин" 16-20. За контакти: тел.: 02/ 932 09 11, факс: 02/ 987 26 04; website: www.bia-bg.com; e-mail: office@bia-bg.com.

С Решение № 639 от 26 юли 2012 год. на Министерския съвет, БСК е призната за представителна организация на работодателите на национално равнище за срок от 4 години.

Основните цели на БСК са да:

- представлява и защитава интересите на своите членове пред държавните, обществени и международни органи и организации;
- съдейства за развитието на пазарна икономика в съответствие с интересите на своите членове;
- обединява интересите на своите членове, подпомага тяхното развитие за осъществяване на ефективна и преуспяваща стопанска дейност;
- представлява и защитава интересите на работодателите на местно, общинско, регионално, областно, браншово, отраслово, национално и международно равнища.

Функции и предмет на дейност:

- Прави проучвания и анализи, извършва експертни оценки, консултации и обучение.
- Оказва помощ по изготвяне на документи необходими за търговски сделки,митнически, лицензионни, регистрационни режими и др.
- Подпомага информационния обмен, включително чрез осигуряване на достъп до интернет, он-лайн системи и цифрови сертификати.
- Съдейства за регистрация на обекти на интелектуална собственост – патенти марки, промишлен дизайн, подпомага защитата при нарушение на права на интелектуална собственост.
- Извършва посредническа дейност по информиране и наемане на работа.
- Посредничи за преодоляване на спорове между търговските субекти и разрешаването им включително чрез търговско арбитриране.
- Посредничи между синдикати и работодатели при сключване на колективните трудови договори.
- Посредничи при възникване на колективни и индивидуални трудови спорове и съдейства за разрешаването им.
- Посредничи при бизнес контакти, водене на преговори и сключване на търговски сделки и извършва други дейности в съответствие с целите си.

При изпълнение на своите функции БСК:

- разработва стратегии и законопроекти в областта на развитието и управлението на икономиката;
- изготвя становища и предложения за изменение и допълнение на действащи нормативни актове.
- изготвя становища по проекти на програми, стратегии и други документи за развитие на икономиката и държавното управление;
- участва в работата на консултативните съвети към държавните органи;
- проучва условията за интензивен граждански и търговски обмен и възможностите за участие в него на търговските субекти;
- подпомага членовете си при воденето на преговори и сключването на сделки, защита от неправомерни действия и извършва други дейности в съответствие с целите си;
- въвежда и поддържа нови системи, форми и методи за обучение, преквалификация и повишаване на квалификацията на своите членове;
- провежда и развива социалния диалог за установяване на съвременни индустриални отношения.

Членство, права и задължения

Членуването в БСК е доброволно. В организацията могат да членуват:

- държавни учреждения и юридически лица на частното право, които не извършват стопанска дейност, но могат да и съдействат за постигане на нейната цел и изпълнение на нейните задачи;
- като колективни членове общински, областни, регионални, браншови, отраслови, съсловни и други организации.

Членовете на Българска стопанска камара - съюз на българския бизнес имат право:

- да участват в нейните органи на управление;
- да поставят пред нея въпроси от своята дейност за разглеждане и съдействие;
- да се ползват от имуществото и резултатите от нейната дейност;
- да искат нейното съдействие в защита на интересите си;
- да бъдат информирани за дейността на БСК и да присъстват на заседания на Управителния и на Контролния съвет, когато се разглеждат въпроси от техен интерес.

Членовете на БСК са длъжни:

- да спазват устава и да изпълняват решенията на органите на БСК;
- да съдействат за постигане на нейната цел и за изпълнение на задачите й;
- да правят имуществени вноски;
- да предоставят сведения, необходими за постигане на нейната цел и за изпълнение на задачите й;
- да отговарят до размера на имуществените си вноски за задължения на БСК.

Органи на БСК

- Общо събрание. Общото събрание на БСК се състои от всички нейни членове. Членът – юридическо лице участва в Общото събрание със свой представител – физическо лице. Общото събрание:
  - изменя и допълва устава на БСК;
  - избира и освобождава Управителния съвет, Националния съвет по икономическа политика и Контролния съвет и контролира тяхната дейност;
  - взема решения за преобразуване и прекратяване на БСК, за обявяването й в ликвидация и определя за ликвидатор управителния съвет или избрано от него лице;
  - заедно с решението за прекратяване, приема решение за разпределяне на останалото след удовлетворяване на кредиторите имущество след ликвидацията;
  - заменя членовете на Управителния съвет, Националния съвет по икономическа политика и на Контролния съвет, преди изтичане на срока, за който са избрани;
  - взема решения за смяна на седалището и наименованието на БСК;
  - приема основните насоки за дейността на БСК;
  - приема отчета за дейността на Управителния съвет, Националния съвет по икономическа политика и Контролния съвет;
  - приема бюджета на БСК;
  - изменя и отменя решения на Управителния и Контролния съвети;
  - решава всички въпроси, решаването на които не е предоставено на други органи.
- Управителен съвет. Състои от не по-малко от 15 членове, които се избират от Общо събрание за срок от 5 години. Управителният съвет:
  - организира изпълнението на решенията на Общото събрание и отчита своята дейност пред него;
  - избира от своя състав председател на Управителния съвет;
  - взема решения за придобиване и отчуждаване на недвижими имоти;
  - приема планове и програми за дейността на БСК;
  - приема и внася в общото събрание проект за бюджет;
  - приема счетоводния отчет и баланса на БСК и решения за размера на имуществените вноски;
  - приема, освобождава и изключва членове на БСК;
  - взема решения за участия и прекратяване на участия в други организации;
  - взема решения за определяне на местни органи, за откриване и закриване на клонове и определя техния управител;

- приема вътрешни правила за организацията на службите към Управителния съвет и за тяхната работа;
- определя реда и организира извършването на дейността на сдружението и носи отговорност за това;
- приема решения за промяна на адреса на сдружението;
- образува целеви парични фондове;
- учредява награди и символи на БСК и приема решения за стимулиране на нейните членове, на отделни фирми и организации, колективи и специалисти, за постигане значителни успехи в осъществяване на целите и задачите на БСК;
- определя ликвидатор;
- управлява активите на БСК и взема решения за разпореждане с финансовите й средства.

- Председател на управителния съвет: организира изпълнението на решенията на Общото събрание и на Управителния съвет; ръководи заседанията на Управителния съвет; представлява БСК в страната и чужбина.
- Национален съвет по икономическа политика (НСИП). Съставът на Националния съвет по икономическа политика е не по-малко от 80 души, които се избират измежду членовете на камарата за срок от 5 години. Дейността на съвета се ръководи от председател, избиран от състава на съвета за срок от 5 години. НСИП организира своята дейност чрез комитети и работни групи в тях. Националният съвет по икономическа политика:
  - обсъжда и предлага идеи за развитието на бизнеса и отношенията му с държавата;
  - предлага становища по нормативната уредба в зависимост от интересите на бизнеса в страната;
  - участва със свои представители в консултативни съвети към държавни и международни органи;
  - разработва подходи и прави предложения за задълбочаване на връзките между бизнеса и научно-учебни центрове и звена;
  - организира срещи, семинари, дискусии по важни теми за членовете на Камарата в страната;
  - установява контакти с представители на местната администрация в рамките на своите правомощия;
  - подпомага ръководството на БСК и ръководствата на нейните колективни членове по отношение на разпространяване на положителен опит при усвояване на еврофондове, банкови инструменти в тази насока или друг инструментариум, доказал висока степен на ефективност;
  - препоръчва услуги в полза на бизнеса, породени от новите условия на интеграция в европейската общност;
  - посредничи при решаване спорни въпроси между колективни членове на Камарата;

- организира годишни конференции с участието на членовете на БСК по актуални проблеми на икономиката.

- Контролен съвет: Контролният съвет се състои от 3 члена, които се избират измежду членовете на БСК на Общото събрание за срок от 5 години. Контролният съвет:
  - проверява изпълнението на решенията на Общото събрание и на Управителния съвет;
  - контролира законосъобразността и целесъобразността на изпълнението на решенията на органите на управление на БСК;
  - контролира за правилното опазване на имуществото на БСК;
  - дава заключение по годишния отчет, баланса и бюджета на БСК и се отчита за дейността си пред Общото събрание;
  - прави искане пред Управителния съвет за свикване на Общото събрание, когато установи съществени законови нарушения и нарушения на устава.

Българска тътговско-промишлена палата (БТПП)

Българската търговско-промишлена палата е независимо сдружение за подпомагане, насърчаване, представителство и защита на стопанските интереси на своите членове и съдействие за европейската и международна интеграция на Р България. Палатата е юридическо лице със седалище в гр. София и адрес на управление район „Оборище", ул. „Искър" № 9. За контакти: телефонна централа: 02/8117 400, 987 26 31, автоматична телефонна централа: (02) 8117 + вътрешен номер; факс: 02/987 32 09; website: www.bcci.bg; e-mail: bcci@bcci.bg.

С Решение № 638 от 26 юли 2012 год. на Министерския съвет, БТПП е призната за представителна организация на работодателите на национално равнище за срок от 4 години.

Цели и задачи

- Подпомага, насърчава, представлява и защитава стопанските интереси на своите членове като:
  - участва в разработването на национални програми за развитие на стопанската дейност или дава мнение по тях;
  - представя на компетентните държавни органи съгласувано мнение на членовете си по проекти за нормативни актове и решения за стопанската дейност;
  - проучва системно прилагането на нормативните актове в стопанската област и предлага на членовете си и на компетентните държавни органи мерки за спазването и усъвършенстването им;
  - по своя инициатива или по искане на компетентните държавни органи отстоява стопанските интереси на своите членове за: усъвършенстване управлението на фирми и за повишаване ефективността на външнотърговския обмен;

- разработва типови договори, образци и общи условия на договори за отделни видове стопански дейности;
- участва като работодателска организация в тристранното сътрудничество, при спазване на нормативните условия, както и в други държавно-обществени, или обществени органи и организации;
- организира: постоянен Арбитражен съд по международни и вътрешни частноправни имуществени спорове, въз основа на арбитражни споразумения или при задължителна компетентност, установена със закон или международен договор; инцидентен арбитраж /ad hoc/ подпомаган от Арбитражния съд; помирителни производства за доброволно уреждане на частноправни спорове, подпомагани от Арбитражния съд;
- осигурява условия за дейността на Диспашорско бюро;
- информира за спазване на международните търговски правила и обичаи и за актове на нелоялна конкуренция;
- организира въвеждането, прилагането, развитието и контрола на системата на Европейската асоциация за номериране /ЕАН/ в България;
- привлича специалисти и експерти от страната и чужбина за решаване на данъчни, митнически, валутни, кредитни и други въпроси;
- защитава интересите на членовете си пред държавни и обществени институции в страната и чужбина.

❑ Съдейства за разширяване участието на фирмите в международното икономическо сътрудничество като:

- проучва условията за конкуренция на чуждите пазари, изискванията и методите за приспособяване към променящата се пазарна обстановка;
- информира своите членове за пазарните възможности в страната и чужбина, за тенденциите в развитието на пазарите, на технологичния и техническия прогрес, за обявяването на международни търгове, аукциони и др.;
- подпомага установяването на договорни връзки между фирмите и чуждестранните партньори, като изготвя общи условия за договори, разпространява утвърдената договорна практика и анализира договорните отношения;
- съдейства за разширяване на чуждестранните и български инвестиции в страната и чужбина;
- по пълномощие на членовете си представлява интересите им пред чужди палати и други органи за търговска дейност, международни организации и др.;
- подпомага българските фирми за участието им в международни панаири, изложби, световни изложения и др., както и при организирани от тях изложения;
- извършва посредническа дейност за информиране и наемане на работа на български граждани в страната и в чужбина, при спазване на нормативните изисквания;

- проучва и анализира световните тенденции в панаирното дело, и интересите на българските фирми във връзка с официалните и фирмени участия на международни панаири;
- популяризира в чужбина възможностите на българските фирми за участие в международното разделение на труда;
- набира, обработва и информира българските делови среди за установяването на валутно-финансови режими, тарифни и нетарифни ограничения, организация и управление на фирмите, изисквания за стандартизация на документите за облекчаване на международния стокообмен и др.;
- организира прояви за повишаване квалификацията на ръководните кадри по проблеми на пазарната икономика; участва в националната система по обучение и квалификация на менажери и др.;
- оказва съдействие и подпомага развитието и функционирането на свободните безмитни зони, крайграничните зони и търговия;
- организира центрове за икономическа и техническа информация и участва в работата на чуждестранни центрове;
- подпомага маркетинговата, рекламната и други дейности на членовете си.

Дейност

- Организира отпечатването и разпространява в страната и чужбина български и чужди преводи на нормативни актове в областта на външноикономическите връзки и стопанската дейност.
- Издава: непериодични издания на чужди езици със справочен, коментариен и статистически характер; съвместни публикации с чуждестранни средства за масова информация, специализирани информационни институти, издателства, международни центрове, чуждестранни търговски камари и др.; периодични икономически издания с проблемна, фирмена, търговска и рекламна насоченост на чужди езици; ръководства, експрес - информации, бюлетини, наръчници и други издания с практическа насоченост по актуални въпроси на външноикономическото сътрудничество.
- По поръчка осигурява чуждестранна икономическа, фирмена и друга информация, каталози и образци за производство.
- Координира и организира създаването, включването и използването на наши и международни информационни системи и бази данни за фирмена, адресна, маркетингова, ценова и друга правна, икономическа и търговска информация.
- Организира: конференции, симпозиуми, срещи на специалисти и кръгли маси в страната и чужбина; следдипломни обучения, квалификации и преквалификации; делови контакти, специализирани изложби и репрезентации на български и чужди фирми в страната и чужбина; експертизи по предложения за капиталовложения и концепции за тяхното ефективно използване.
- Издава и заверява свидетелства, удостоверения, сертификати и др. документи за: състоянието на членовете си; произход на стоки; наличие на

форсмажорни обстоятелства за неизпълнение или неточно изпълнение на договори; временен безмитен внос (карнети АТА); други обстоятелства във връзка с производството и търговията.

- Консултира: създаването на фирми, в т.ч. и с чуждестранно участие; осъществяване на външнотърговски сделки - подготовка на оферти, договори, преговори и др.
- Извършва маркетингови проучвания, търси партньори за икономическо и търговско сътрудничество.
- Рекламира дейността на фирмите чрез специализирани издания, национални участия в международни панаири и др.
- Унифицира и стандартизира документи в международната търговия, класифицира и кодира данните за стоките.
- Предоставя на български и чужди фирми услуги, които подпомагат различни страни от тяхната дейност.
- Води единен търговски регистър за действащи фирми в страната, фирми в ликвидация и несъстоятелност .
- Разработва правила по етика в пазарните отношения и следи за тяхното прилагане. При констатирани нарушения уведомява членовете си и оправомощените органи.
- Регистрира и популяризира международните търговски, пристанищни и други обичаи.
- Извършва други дейности, възложени й с нормативни актове.

Регионални търговско-промишлени палати (камари) са преки членове на Палатата. Палатата и регионалните търговско-промишлени палати (камари) са обединени в единна система на българските търговско-промишлени палати (камари). Председателите на регионалните палати (камари) от системата участват в Съвет на председателите за подпомагане на съвместната дейност. Председателите на регионалните палати (камари) от системата се номинират за членове на Управителния съвет на Палатата.

Членове, права и задължения

Членовете на Палатата са преки, почетни, асоциирани и членове – кореспонденти.

- Преки членове на Палатата могат да бъдат: физически и юридически лица, извършващи стопанска дейност, регистрирани по съответния ред; регионалните търговско-промишлени палати (камари); фондации и сдружения, регистрирани по съответния ред и подпомагащи стопанската дейност; физически лица, които сътрудничат на Палатата, подпомагат и популяризират нейната дейност.
- Почетни членове на Палатата могат да бъдат физически лица от страната и чужбина - изтъкнати дейци с особени заслуги за постигане на целите и задачите на Палатата.
- Асоциирани членове на Палатата са действащи фирми, вписани в единния й доброволен търговския регистър.

- Членове-кореспонденти на Палатата могат да бъдат чуждестранни съюзи, обединения, асоциации и др. под., с които Палатата поддържа активно сътрудничество.

Не могат да бъдат членове на Палатата държавни органи, политически партии, синдикати и религиозни организации.

Права и задължения на членове**те.**

- Преките и почетните членове на Палатата имат право: да участват лично, или чрез представител в Общото събрание; да бъдат избирани в управителните и контролни органи на Палатата; на един глас, който се упражнява лично, или от техен представител.
- Членовете на Палатата имат и правата: да ползват с предимство, безплатно и/или с намаление услуги от дейността на Палатата и/или нейно имущество; да участват в мероприятия на Палатата; да получават информация за дейността на Палатата; да участват в обсъждания, когато се разглеждат въпроси, засягащи интересите им; да посочват при необходимост членуването си в Палатата в свои документи; да участват в работата на съветите към Палатата и да ползват тяхното сътрудничество при осъществяване на дейността си.

Органи на управление:

Общото събрание, Управителният съвет, Изпълнителният съвет и Председателят.

- Общо събрание. В Общото събрание участват преките и почетните членове - лично, или чрез представител. Общото събрание:
  - изменя и допълва устава на Палатата;
  - одобрява насоките за дейността на Палатата;
  - приема отчета за дейността на Управителния съвет;
  - приема бюджета на Палатата;
  - избира и освобождава членовете на Управителен съвет за срок от пет години;
  - избира членовете на Контролния съвет за срок от пет години;
  - отменя решения на другите органи на Палатата, които противоречат на закона, устава или други вътрешни актове, регламентиращи дейността на Палатата;
  - взема решения за преобразуване и прекратяване на Палатата, както и за начина на разпределение на имуществото, останало след удовлетворяване на кредиторите.
- Управителен съвет. За членове на Управителния съвет могат да се избират физически лица измежду преките и почетните членове, респективно техните представители. Юридическите лица, които са членове на Палатата могат да посочват за членове на Управителния съвет и лица, които не са членове на Палатата. Управителният съвет:
  - представлява Палатата;
  - осигурява изпълнението на решенията на Общото събрание;

- определя реда и организира извършването на дейността на Палатата;
- подготвя и внася в общото събрание проект за бюджет;
- подготвя и внася в общото събрание отчет за дейността на Палатата;
- приема планове и програми за дейността на Палатата и отчет на Изпълнителния съвет;
- определя еднократен и годишен размер на имуществените вноски (членския внос);
- образува целеви парични фондове;
- образува, реорганизира и прекратява дружества на Палатата;
- приема правилници за дейността на Палатата;
- избира председател и по негово предложение - зам.председател/и на Управителния съвет, които трябва да са изтъкнати личности с опит в стопанската дейност;
- по предложение на председателя определя броя и избира за срок от пет години членовете на Изпълнителния съвет, с изключение на председателя и зам. председателя/ите, които са членове на Изпълнителния съвет по право;
- избира Президиум на Арбитражния съд;
- учредява награди и значки за награждаване на организации, колективи и физически лица за значителен принос при осъществяване целите и дейността на Палатата;
- координира и контролира съвместните дейности между Палатата и регионалните палати /камари/ и развитието на единната система;
- определя адреса на Палатата;
- разпорежда се с имуществото на Палатата;
- извършва ликвидация на Палатата или определя лице за тази дейност;
- изпълнява и други функции, предоставени му от Общото събрание.

❑ Изпълнителният съвет:

- организира изпълнението на решенията на Общото събрание и Управителния съвет;
- отчита своята дейност пред Управителния съвет и прави предложения за решения по въпроси от негова компетентност;
- създава съвети, комисии, секции и др. помощни органи на Палатата;
- приема решения по въпроси, поставени от членовете;
- приема вътрешни тарифи за дейността на Палатата;
- приема организационната структура на Палатата;
- приема решения за откриване и закриване на клонове;

- приема решения за предоставяне на дейности на Палатата на регионалните търговско-промишлени палати /камари/, които са в нейната система;
- приема решения за участие на Палатата в други дружества, сдружения и фондации;
- приема други решения в рамките на предоставените му от Управителния съвет правомощия, както и по текущи организационни и финансови въпроси.

- Председателят:
  - ръководи и контролира в съответствие с този устав изпълнението на решенията на Общото събрание, Управителния съвет и Изпълнителния съвет;
  - утвърждава щата на Палатата;
  - сключва договори с главния секретар, секретар/и/те и другите служители на Палатата;
  - свиква заседанията на Управителния съвет и Изпълнителния съвет;
  - координира връзките на Палатата с държавните органи;
  - отговаря пред Управителния съвет за развитието на единната система на българските търговско-промишлени палати (камари).

Контролни органи.

- Контролен съвет. Състои се от три члена. За членове на Контролния съвет могат да бъдат избирани и лица, които не са членове на Общото събраниесъвет. Контролният съвет:
  - контролира финансово-счетоводната дейност и изразходването на средствата в съответствие с утвърдения бюджет;
  - представя свое становище пред Общото събрание и Управителния съвет по предоставените им отчети;
  - отчита своята дейност пред Общото събрание и Управителния съвет;
  - представя становище по възражения на членове на Палатата срещу решения на органите за управление;
  - избира председател между членовете си, който има право да присъства на заседания на Управителния съвет, на Изпълнителния съвет и на Съвета на председателите.

Оперативни органи

- Главен секретар:
  - организира изпълнението на решенията на Изпълнителния съвет;
  - организира административната дейност в Палатата;
  - при отсъствие на зам. председател и при изрично упълномощаване изпълнява негови задължения;
  - организира изпълнението на други текущи задачи, възложени му от председателя и зам. председателя/ите.

- Съвет на председателите. Оперативен орган в Палатата за съдействие на системата на българските търговско-промишлени палати (камари). В Съвета на председателите участват по право председателите на регионалните търговско-промишлени палати (камари), председателят, зам. председателят/ите и главният секретар на Палатата. Съветът на председателите:
  - съгласува взаимоотношенията между Палатата и регионалните търговско-промишлени палати (камари) при извършване на съвместната им дейност;
  - предлага на Управителния съвет образуването на съвместни фондове между Палатата и регионалните търговско-промишлени палати (камари) за финансиране на целеви програми и дейности;
  - разглежда финансови отчети от съвместната дейност на Палатата и регионалните търговско-промишлени палати (камари);
  - предлага на управителните органи на Палатата, в съответствие с тяхната компетентност, проекти за решения по определени проблеми от съвместната дейност на Палатата и регионалните търговско-промишлени палати (камари);
  - приема решения регионалните търговско-промишлени палати (камари) да предлагат на членовете си съгласуваност между: устава на Палатата и уставите на регионалните търговско-промишлени палати (камари); наименованията, емблемите, печатите и знамената на Палатата и на регионалните търговско-промишлени палати (камари); участие на представители на Палатата в управителните органи на регионалните търговско-промишлени палати (камари); други действия, насочени към единение на системата на Палатата и регионалните търговско-промишлени палати (камари).

Конфедерация на работодателите и индустриалците в България – КРИБ „Гласът на българския бизнес” (КРИБ)

КРИБ е доброволно и неправителствено сдружение с нестопанска цел на български и чуждестранни производители и търговци, упражняващи дейност в България, както и на техни организации с нестопанска цел. Конфедерацията е юридическо лице, което осъществява своята дейност в частна полза, със седалище и адрес на управление гр. София, бул. “Александър Стамболийски” № 55. За контакти: 1463 София, ул. „Хан Аспарух” №8, тел.: +359 2 981 9169, факс: +359 2 988 6776, website: www.ceibg.bg, e-mail: office@ceibg.bg

С Решение № 637 от 26 юли 2012 год. на Министерския съвет, КРИБ е призната за представителна организация на работодателите на национално равнище за срок от 4 години.

Целите на Конфедерацията са:

- да представлява и защитава икономическите интереси на своите членове;
- да насърчава инвестиционната дейност на членовете си и да ги подпомага за насочване, управление и защита на инвестициите им;

- да защитава интересите на работодателите пред законодателната, изпълнителната и местната власт, синдикалните и представителните организации на работниците и служителите;
- да подпомага развитието на пазарните принципи в процеса на интеграцията на стопанството на България в европейското и в световното пазарно стопанство;
- да съдейства за разширяването на българския износ и преодоляване на препятствията пред него;
- да съдейства за сигурността на търговския оборот на принципите на почтеността, честността на пазарното поведение и зачитане на взаимните интереси;
- да стимулира икономическото сътрудничество с чуждестранни организации и партньори;
- да се застъпва за развитието на благоприятна правна и финансова уредба за укрепване и развитие на стопанската дейност в България;
- да работи за справедлив достъп до ресурсите на държавата и на международните организации за подкрепа на частния сектор;
- да насърчава отговорното гражданско и социално ангажиране на членовете си за напредъка на българското общество.

Функции и основна дейност

- Подпомага своите членове, като:
  - приема и работи по тематични програми, свързани с решаване на значими проблеми на индустриалното развитие;
  - приема и работи по програми за съвместни действия за икономическо развитие с други неправителствени организации в национален, регионален и международен мащаб;
  - разглежда и приема проекти, насочени към подобряване на възможностите за тяхното икономическо развитие;
  - привлича експерти и специалисти за решаване на данъчни, митнически, кредитни и други икономически и правни въпроси;
  - проучва условията за конкуренция на пазарите и изискванията за присъединяване и приспособяване към тях;
  - информира своите членове за развитието на пазарите, за пазарните възможности, за обявени международни търгове и други;
  - им съдейства при организиране на техни участия в панаири и изложби;
  - популяризира дейността им и разпространява информация относно развитието и постиженията им;
  - набира и разпространява информация за валутно-финансови, митнически и тарифни правила, както и за стандартизация на документите с цел облекчаване на международния стокообмен;
  - подпомага маркетинговата и рекламната дейност на своите членове;

- поддържа регистър на членовете си;
- организира издаването, отпечатването и разпространението на периодични издания, книги, брошури и др., които Конфедерацията прецени за необходими за постигане на целите си;
- създава и/или използва фондове и управлява такива с цел постигане на целите си.

❑ Защитава своите членове, като:

- формулира и предоставя становища относно съществуващата нормативна уредба, засягаща стопанската дейност, както и предлага и участва в разработването на нова уредба, улесняваща развитието на индустрията и търговията;
- им предоставя съвети и помощ за получаване на защита и съдействие, когато са застрашени или накърнени техни законни права и интереси;
- формулира и разпространява принципите на бизнес-етиката.

❑ Представлява своите членове пред:

- законодателната, изпълнителната и местната власт, синдикалните организации, представителните организации на работниците и служителите и обществеността;
- международни организации;
- неправителствени и други сродни организации, имащи цели и дейности сходни с тези на Конфедерацията.

Членуване, права и задължения

❑ Право на членство имат :

- български и чуждестранни физически или юридически лица, които имат качеството на търговец според националното си законодателство и осъществяват дейност на територията на Република България;
- сдружения с нестопанска цел, чиито цели съответстват на целите на Конфедерацията.

❑ Всеки член на Конфедерацията има право:

- да участва лично или чрез свой представител в Общото събрание;
- да избира и да бъде избиран в управителните органи на Конфедерацията;
- на един глас в Общото събрание, който се упражнява лично или от присъстващия негов представител;
- да участва в дейностите на Конфедерацията и да ползва нейните услуги;
- да получава нейните издания и информационни услуги;
- да получава информация за дейността на Конфедерацията и на управителните и контролните й органи.

❑ Всеки член на Конфедерацията е длъжен:

- да спазва Устава;

- да съдейства за постигане целите на Конфедерацията;
- да заплаща встъпителна имуществена вноска и годишна имуществена вноска (членски внос) в брой или по посочена банкова сметка на Конфедерацията;
- да изпълнява решенията на Общото събрание, Управителния съвет и другите органи на Конфедерацията;
- да пази доброто име на Конфедерацията;
- да пази доброто си име в бизнеса, да спазва законите и общоприетите правила на етиката в стопанската дейност.

Конфедерацията има и почетни членове, които се приемат от Общото събрание по предложение на Управителния съвет. Те имат всички права на членове на Конфедерацията, с изключение на правото на глас в Общото събрание.

Органи на управление:

Общо събрание; Управителен съвет; Председател на Конфедерацията, двама Заместник-председатели и Ковчежник.

- Общо събрание. Състои се от всички членове на Конфедерацията. Общото събрание:
  - изменя и допълва Устава на Конфедерацията;
  - приема други вътрешни актове;
  - определя броя на Управителния съвет, избира и освобождава членовете на Управителния съвет и на Контролния съвет и ги освобождава от отговорност, с изключение на Изпълнителните директори;
  - приема основните насоки и програма за дейността на Конфедерацията;
  - приема бюджета на Конфедерацията;
  - приема годишните отчети на Управителния съвет;
  - приема планове и програми за дейността на Конфедерацията;
  - взема решение за преобразуване и прекратяване на Конфедерацията;
  - отменя решения на другите органи на Конфедерацията, които противоречат на закона, Устава или други вътрешни актове, регламентиращи дейността на Конфедерацията;
  - приема почетни членове на Конфедерацията;
  - взема и други решения, предвидени в Устава.
- Управителен съвет. Състои се най-малко от пет и не повече от двадесет и пет лица – членове на Конфедерацията, които се избират от Общото събрание за срок от 2 години и за не повече от два последователни мандата. Управителният съвет има следните правомощия:
  - приема правилник за организацията на дейността си;
  - осигурява спазването на Устава и решенията на Общото събрание;
  - представлява Конфедерацията и определя обема на представителната власт на своите членове;

- избира от състава си Председател, Първи Заместник-председател и Втори Заместник-председател на Конфедерацията. Същите изпълняват функциите и на Председател и Заместник-председатели на Управителния съвет. Председателят и Заместник-председателите нямат право на възнаграждение в това си качество;
- избира от състава си Ковчежник. Последният няма право на възнаграждение в това си качество;
- взема решения относно размера на имуществените вноски в съответствие с разпоредбите на Устава;
- приема и изключва членове на Конфедерацията;
- осъществява общо ръководство на текущата дейност на Конфедерацията и носи отговорност за това;
- приема проекта на годишен бюджет на Конфедерацията, респ. проекти за частични изменения в одобрения бюджет и го/ги внася в Общото събрание;
- приема отчет за дейността на Председателя и финансовите отчети на Ковчежника;
- приема и внася за разглеждане и одобряване от Общото събрание годишен отчет за дейността на Конфедерацията, който включва и отчет за изпълнение на годишния бюджет;
- следи за осъществяването на целите на Конфедерацията и ефективното изразходване на предвидените средства;
- разпорежда се с имуществото на Конфедерацията при спазване на изискванията на Устава и в съответствие с целите на дейност на Конфедерацията;
- приема правилници, наредби и други актове и разпоредби, свързани с дейността на Конфедерацията;
- приема периодични работни програми и отчети за тяхното изпълнение, както и други материали и издания;
- дава предварително съгласие за назначаването на Изпълнителен/-и директор/-и на Конфедерацията и определя неговото/тяхното възнаграждение;
- по предложение на Изпълнителния/-те директор/-и определя организационната структура и щатното разписание на Изпълнителното бюро на Конфедерацията;
- приема даренията и завещанията, извършени в полза на Конфедерацията;
- извършва ликвидация на Конфедерацията при прекратяване на неговата дейност;
- взема решение за откриване и закриване на клонове;
- взема решение за участие в други организации;
- приема регламенти за създаването на отраслови и общински структури на Конфедерацията;

- решава създаването и закриването на постоянни и „ад хок” комитети, определя основните положения на устройството и дейността им и определя състава им;
- взема и други решения предвидени в Устава.

- Председателят на Конфедерацията:
  - представлява Конфедерацията пред трети лица в страната и в чужбина;
  - управлява и ръководи дейността на Конфедерацията;
  - организира работата на Управителния съвет;
  - сключва трудов/-и договор/-и или договор/-и за управление с Изпълнителния/-те директор/-и на Конфедерацията;
  - разпорежда се с имуществото на Конфедерацията, когато стойността на разпоредителните сделки, поотделно или в тяхната съвкупност, е под 30 000 (тридесет хиляди) лв. в рамките на една календарна година;
  - решава всички други въпроси, които съобразно закона или Устава не са от компетентността на други органи или лица.
- Ковчежникът:
  - осъществява надзор върху финансовото положение на Конфедерацията;
  - ежемесечно следи дейността на Изпълнителния/-те директор/-и по финансови въпроси;
  - проверява финансовите отчети на Изпълнителния/-те директор/-и и ги представя пред Управителния съвет поне веднъж на всеки три месеца.
- Контролен съвет. Състои се от трима членове, които се избират за срок от 2 години и за не повече от два последователни мандата. Контролният съвет:
  - следи за изпълнението на решенията на Общото събрание и Управителния съвет;
  - следи за правилното използване и опазване на имуществото на Конфедерацията ;
  - прави проверки по предходните точки най-малко веднъж на три месеца;
  - изготвя и представя пред Общото събрание годишен отчет за своята дейност;
  - при необходимост иска свикване на Управителния съвет за обсъждане на констатациите от направени проверки.

Дейността на Конфедерацията се подпомага от Изпълнително бюро, оглавявано от един или двама Изпълнителни директори. По решение на Управителния съвет като помощни органи могат да се създават постоянни или „ад хок” комисии.

Дейността на Управителния съвет се подпомага от Консултативен съвет.

- Изпълнителени директори. Ръководят Изпълнителното бюро на Конфедерацията и има следните правомощия:
  - ръководият административно структурите на Конфедерацията и обслужва оперативната работа на Управителния съвет, Председателя, Заместник-председателите и Ковчежника;

- представляват Конфедерацията пред трети лица в страната и в чужбина при изрично овластяване от Управителния съвет;
- организират изпълнението на решенията на Общото събрание, Управителния съвет и Председателя на Конфедерацията;
- предлагат на Управителния съвет проекти за работни програми на Конфедерацията в съответствие с целите й;
- предлагат за утвърждаване от Управителния съвет проекти за организационна структура и щатно разписание на Изпълнително бюро;
- сключват трудовите договори с щатния състав на Изпълнително бюро на Конфедерацията;
- представят по искане на Ковчежника финансови отчети;
- изпълняват и други задачи, възложени му/им от Председателя на Конфедерацията.

- Консултативен съвет. Състои от видни общественици и бизнесмени, чиито опит, знания и престиж биха допринесли за развитието на Конфедерацията и успеха на нейната мисия. Управителният съвет избира членовете на Консултативния съвет. Консултативният съвет осигурява консултативна помощ и подкрепа на членовете на Управителния съвет за ефективното управление на Конфедерацията и постигане на нейните цели.

Организации на работниците и служителите

Конфедерация на независимите синдикати в България (КНСБ)

КНСБ е юридическо лице със свой печат, щемпел, знак, знаме и химн, утвърдени от нейния Координационен съвет (КС). Седалището на Конфедерацията е в град София, район Триадица, площад „Македония" №1 или друг определен от КС адрес. За контакти: 1040 София, пл. „Македония" №1, website: www.knsb-bg.org.

С Решение № 635 от 26 юли 2012 год. на Министерския съвет, КНСБ е призната за представителна организация на работниците и служителите на национално равнище за срок от 4 години.

Основната цел на КНСБ е представителство и защита на трудовите, социалните и синдикалните права и интереси на: синдикалните членове, работниците и служителите; специфични права на жените, безработните, инвалидите, децата, учащите, студентите, пенсионерите, самонаетите и временно пребиваващите в чужбина работници и служители български граждани, както и на чужди граждани работещи в България.

Основни функции.

- сътрудничество с органи и институции в страната имащи право на законодателна инициатива;
- разработване и отстояване на свои проекти и програми или синдикални изисквания към проектите и програмите на законодателната и изпълнителната власт;
- участие в преговори, сключване на споразумения и договори с централната и местните изпълнителни власти, както и с организации на работодателите;

- упражняване на предоставените й от закона правомощия по прилагането и спазването на трудовото и социално законодателство;
- организиране и провеждане на протестни и солидарни действия, в т.ч. и общонационални стачки;
- предприемане на инициативи за ратификация и прилагане на международни конвенции, спогодби и препоръки, свързани с трудовите, осигурителните и синдикални права;
- поддържане на информационен обмен и взаимодействие с международни синдикални организации, както и на контакти с други синдикални организации в страната;
- утвърждаване на ценностите и механизмите на европейския социален модел;
- ресурсно обезпечаване и прилагане съвместно с основните членове на съгласувани политики по кадровото осигуряване, мотивиране и привличане на нови членове и изграждане на позитивен медиен образ на синдиката;
- утвърждаване на работническия спорт като средство за възстановяване работоспособността на работниците и служителите;
- разширяване влиянието на Конфедерацията в гражданското общество чрез сътрудничество с организации, съюзи и сдружения.

Членство в КНСБ

Членството в КНСБ е колективно. Колективните членове на Конфедерацията могат да бъдат основни и асоциирани.

- Основни колективни членове на Конфедерацията са всички федерации, отраслови, браншови синдикати и съюзи, които приемат програмните документи и устава на Конфедерацията. Федерациите, отрасловите и браншовите съюзи са доброволни обединения на синдикални организации и сдружения, организирани по отраслов/браншов, производствен и териториален признак. Всеки основен член на КНСБ има следните права:
  - да представлява и защитава специфичните интереси на своите членове в ръководните органи на Конфедерацията, пред други синдикални организации, организации на работодателите и органите на държавната власт;
  - да избира и отзовава свои представители в ръководните органи на Конфедерацията в съответствие със статутите на тези органи;
  - да избира свободно начина и формата на своето организационно изграждане и функциониране;
  - да участва при вземането на решения от Координационния съвет с право на глас, съгласно изискванията на устава;
  - да предлага и получава от други членове на Конфедерацията съвместни или солидарни действия;
  - да ползва имуществото на КНСБ при спазване изискванията на устава и по ред и условия, определени от КС на КНСБ.

- Асоциирани членове на КНСБ могат да бъдат всички съюзи, сдружения, движения и организации, които са изградени на базата на членствени правоотношения и които наред със своята основна дейност изпълняват социални и синдикални дейности или функции. Не могат да бъдат асоциирани членове на КНСБ организации имащи статут на политически партии, коалиции и движения, както и организации с националистическа идеология. Асоциираните членове на Конфедерацията имат следните права и задължения:
  - да уреждат своите взаимоотношения с Конфедерацията с двустранни договори;
  - да получават методическа и информационна помощ от Конфедерацията;
  - да получават от и да предлагат на останалите членове на КНСБ солидарни действия;
  - да спазват договореностите си с Конфедерацията;
  - в случаите на несъгласие с решенията на Конфедерацията да не пречат с действия или бездействия за реализирането на взетите решения.

Органи на КНСБ:

Органи на Конфедерацията са: Конгресът, Координационният съвет (КС), Изпълнителният комитет (ИК), Президентът на КНСБ, както и Централната контролна комисия (ЦКК).

- Конгрес. Висш орган на КНСБ. Редовните конгреси се провеждат веднъж на пет години. Решенията за тяхното провеждане се вземат от Координационния съвет. При необходимост могат да се провеждат извънредни конгреси, които имат всички правомощия на редовен конгрес. Конгресът:
  - обсъжда и приема отчетите за дейността на Координационния съвет и Централната контролна комисия;
  - обсъжда и приема програмните документи на Конфедерацията;
  - приема, допълва и променя устава на Конфедерацията;
  - избира за срока на мандата и освобождава президент и вицепрезиденти на КНСБ, председател на ЦКК и неговите заместници;
  - взема решение за преобразуване или прекратяване на Конфедерацията;
  - приема обща бюджетна рамка за приходите и разходите на КНСБ за срока на мандата, разпределена по години;
  - взема решение и по други въпроси, свързани с дейността на КНСБ.
- Координационен съвет. Колективен орган за управление, който организира и провежда цялостната дейност на Конфедерацията между два конгреса. В състава на КС влизат по право председателят, зам-председателите, изпълнителните секретари на КНСБ, председателите на основни членове на Конфедерацията с численост над 2000 членове и по един председател на РКС на КНСБ от всяка от административните области на страната. В работата на КС с право на съвещателен глас участват ръководителите на асоциираните членове на КНСБ, председателят на ЦКК, председателите на основни членове с численост под 2000 души. Координационният съвет:

- организира и координира изпълнението на решенията на конгреса като приема насоки, приоритети, програми, политики и други;
- приема позиции и становища на Конфедерацията;
- предоставя мандат за водене на преговори за сключване на споразумения, по проекти за нормативни актове и други;
- контролира и оценява изпълнението на конгресните решения и текущата дейност на ръководните органи и териториалните структури на Конфедерацията;
- приема и изключва основни членове на Конфедерацията;
- избира и освобождава изпълнителните секретари на КНСБ, директора на Института за социални и синдикални изследвания в рамките на мандата по предложение на президента на КНСБ и представителите на основни членове от материалната и бюджетната сфера по предложение на президента на КНСБ и членовете на КС;
- утвърждава назначаването/освобождаването на председателите на РС, зам.-председателите на обществени начала на РС и общинските координатори на КНСБ;
- утвърждава годишните финансови отчети, проекти за бюджет и щат на Конфедерацията, както и други документи, регламентиращи финансовата дейност на Конфедерацията;
- при необходимост може да взема решение за създаване на фондове и утвърждава механизми за тяхното формиране и разходване;
- взема решение за участие в търговски дружества и сдружения с нестопанска цел, както и за осъществяване на стопанска дейност, свързана с предмета на дейност на КНСБ;
- взема решение за обявяване, прекратяване и отмяна на общонационални стачни и други мащабни протестни и солидарни действия. Приема общовалидни съгласувателни процедури за провеждане на стачни действия от синдикални организации;
- взема решения за членство на КНСБ в международни синдикални обединения и организации и определя механизма за набиране на международния членски внос;
- определя ежегодно задължителен диференциран минимум на дължимия членски внос от основните членове;
- взема решение за придобиване и разпореждане с дълготрайни активи на КНСБ;
- приема и координира общата политика на КНСБ в международни структури и форуми;
- утвърждава споразумения за защита на трудови и социални права в т.ч и взаимно признаване на синдикалното членство със синдикални организации от страните членки на ЕС;
- разработва и приема правилник за дейността си, както и други вътрешнонормативни актове;

- определя временно изпълняващи длъжностите при смърт, поставяне под запрещение, оставка или невъзможност за изпълнение на задълженията;
- определя и променя територриалните граници и организационния състав на регионалните структури на Конфедерацията и приема статут за дейността им;
- създава временни и постоянно действащи помощни органи, определя броя и избира ръководствата им и утвърждава техния статут (Арбитражна комисия, Национален стачен комитет, Консултативни комитети).

- Изпълнителен комитет (ИК). Постоянно действащ колективен орган за оперативно управление дейността на КНСБ. В състава на ИК влизат по право председателят, зам-председателите и изпълнителните секретари на КНСБ и избрани от Координационния съвет представители на основните членове на КНСБ. По своя преценка ИК може да привлича външни експерти за консултантски услуги и да създава работни групи по различни проблеми. Изпълнителният комитет:
  - организира оперативното изпълнение на решенията на Конгреса и КС на КНСБ;
  - внася за утвърждаване в КС финансови отчети, проекти за бюджет и щат на КНСБ, както и други документи регламентиращи финансовата дейност на Конфедерацията;
  - приема програми за изследвания, експертизи, анализи, консултации, обучения и др.;
  - създава експертни, изследователски и други работни групи и звена, подпомагащи оперативната му дейност;
  - определя представителите на КНСБ в органите на тристранното сътрудничество и други органи изградени на трипартитна основа, както и екипите за водене на преговори със социалните партньори на национално ниво;
  - съдейства за осъществяване на непосредствени контакти и работно взаимодействие между основните членове и територриалните структури на КНСБ;
  - подпомага и контролира дейността на територриалните структури и ИССИ на КНСБ;
  - подпомага основните членове при решаване на спорове и конфликти;
  - приема позиции, становища и декларации свързани с дейността на КНСБ;
  - определя възнагражденията на президента и вицепрезидентите на КНСБ и на председателя и на заместник -председателите на ЦКК;
  - разглежда годишните отчети и резултати от дейността на търговските дружества и юридически лица с нестопанска цел, в които КНСБ участва, докладвани от съответните представители на Конфедерацията в техните орани на управление и контрол;
  - взема оперативни решения, невключени в компетенциите на КС.

- Президент. Президентът представлява Конфедерацията и изпълнява следните функции:
  - свиква и ръководи заседанията на КС и ИК;
  - сключва национални споразумения с органите на изпълнителната власт и организации на работодателите;
  - инициира и организира провеждането на национални конференции, дискусии и форуми по значими проблеми за дейността на КНСБ;
  - организира и контролира изпълнението на решенията но КС и ИК на КНСБ и се отчита пред тях;
  - по искане на основните членове подпомага развитието на отрасловото/браншово тристранно сътрудничество и колективното договаряне;
  - инициира и подпомага процесите на консолидация на основните членове;
  - разпределя, ръководи, и контролира дейността на вицепрезидентите на КНСБ. В случай на отсъствие определя в писмен вид свой заместник измежду тях.
  - внася предложения по организационни и кадрови въпроси в КС или ИК в съответствие с техните правомощия;
  - урежда правоотношенията и договаря размера на възнагражденията с лицата заемащи изборни длъжности и със щатния персонал на КНСБ, както и сключва договори със сътрудници;
  - инициира изграждането на общи синдикални съвети за координация в икономически структури, обединяващи предприятия в повече от един отрасъл или бранш;
  - взема оперативни решения, невключени в правомощията на КС и ИК.
- Вицепрезиденти. Вицепрезидентите на КНСБ:
  - заместват президента в негово отсъствие;
  - по решение на КС и ИК представляват КНСБ и ръководят работни групи за преговори на национално равнище;
  - осъществяват оперативни контакти между основните членове, органите на КНСБ, изпълнителната власт и организациите на работодателите;
  - подпомагат президента при изработването и реализацията на политиката в съответните направления;
  - ръководят и контролират дейността на изпълнителните секретари, за които отговарят;
  - организират оперативно изпълнение на решенията на КС и ИК, като ръководят и контролират дейността на функционалните звена в съответните направления.
- Изпълнителни секретари. Изпълнителните секретари на КНСБ:
  - по предоставени пълномощия представляват КНСБ пред организации на работодателите, държавни институции и местни власти;

- методически подпомагат основните членове, ръководните органи на КНСБ и териториалните й структури в направленията, за които отговарят;
- ръководят, организират и контролират цялостната дейност на функционалните звена намиращи се на тяхно пряко подчинение.

- Централна контролна комисия (ЦКК). Орган за цялостен контрол на изпълнението на Устава и решенията на ръководните органи на Конфедерацията, на финансово стопанската дейност и участието в съвместни дейности на КНСБ, на нейните органи и звена. Състои от председател и заместник-председатели, избрани от Конгреса, както и представители на основните членове на Конфедерацията с численост над 10 000 души избрани от техните органи. Централната контролна комисия:
  - планира, ръководи и провежда вътрешния финансов и организационен контрол на КНСБ;
  - определя функциите и задълженията на щатния си персонал;
  - дава методически указания и препоръки на контролните органи на основните членове и териториалните структури и следи за тяхното еднакво прилагане;
  - организира и провежда обучение на контролните органи на основните членове;
  - контролира текущо спазването на принципите, правата и задълженията по Устава на КНСБ, изпълнението на решенията на ръководните органи на КНСБ и документацията за постъпленията и отчисленията на членски внос;
  - по свое решение или по предложение на Координационния съвет, текущо информира КС и ИК на КНСБ за своите констатации и подготвя при необходимост мотивирани предложения за решения до КС по въпроси от неговите компетенции;
  - осъществява информационния обмен и координация с контролните комисии на основните членове.

Помощни органи

- Национален стачен комитет: Националният стачен комитет е помощен орган на ИК и КС на КНСБ за организиране и провеждане на национални синдикални стачни и протестни действия. НСК се състои от Председател, Зам.председател и членове. Членовете на НСК са от различни федерации, синдикати и териториалните структури на КНСБ като същите по региони се явяват пълномощници на НКС. Членовете на НСК избират Оперативен съвет, който ежедневно се информира за колективните трудови спорове и координира дейността на националната стачна мрежа. Дейността на НСК се определя с решения на ИК и КС на КНСБ.

- Арбитражна комисия (АК): Съгласно чл. 22, ал.3, т.1. от Устава на КНСБ, АК е постоянно действащ помощен орган на КС за уреждане на спорове между структури на Конфедерацията. Председателят, секретарят и членовете на комисията се избират от КС на КНСБ. Предмет на обсъждане и решаване от страна на Арбитражната комисия са възникнали спорове между

структури[147] на КНСБ във връзка с прилагане разпоредбите на Устава на КНСБ. Основна цел на АК при обсъждане на възникнали спорове е въз основа на изяснената фактическа обстановка и в съответствие с Устава на КНСБ постигане взаимно приемливо за спорещите страни решение. Арбитражната комисия постига целта си чрез процедури за помирение в хода на арбитражното производство. В случай, че помирение по спора не се постигне, АК внася спора за обсъждане в КС на КНСБ с предложение за решение.

- Консултативни комитети: Социално партньорство и колективно договаряне; Икономическа политика и заетост, доходи; Социална защита; Юридически консултативен комитет; Обучение, квалификация и проекти.

Териториални структури на КНСБ

КНСБ изгражда за срока на мандата единни териториални структури на конфедерален принцип – Регионални съвети (РС) и Общински съвети (ОС).

- Регионални съвети. Постоянно действаща структура за подпомагане дейността на синдикалните организации чрез общо координиране, взаимно информиране и оказване на експертно консултантска помощ на техните ръководства. Състои се от представители на основните членове определени от председателите на СО в региона, председателя и зам.-председателя на РС и общинските координатори на КНСБ. В работата на РС на КНСБ участват с право на съвещателен глас упълномощени представители на асоциираните членове на КНСБ в региона, териториалните синдикати и експертите от регионалната експертна кантора. Регионалният съвет на КНСБ:
  - защитава синдикалните интереси и участва в регионални преговори със социалните партньори, държавни, частни, обществени органи и организации;
  - упражнява предоставените му от закона правомощия по прилагането и спазването на трудовото и социално законодателство;
  - съгласува и подпомага действията на синдикалните организации от региона за реализация на програмата на КНСБ и изпълнение на решенията на ръководните органи на Конфедерацията;
  - подпомага изграждането на нови синдикални организации;
  - осигурява информационен обмен между синдикалните организации и ръководните органи на КНСБ и основните членове;
  - осъществява безплатното,експертно-консултантско обслужване на ръководствата на легитимните синдикални организации;
  - подпомага и консултира подготовката и провеждането на ефективни стачни действия от синдикални организации в региона след съгласуване със съответния основен член;
  - утвърждава годишния финансов отчет, проектите на бюджет и щат;

[147] По смисъла на чл. 22, ал.3, т.1. от Устава на КНСБ, под „структури” се разбират основните членове на КНСБ, териториалните й структури и синдикални организации (СО).

- участва в организацията, координацията и провеждането на общонационални, отраслови и регионални протестни и солидарни стачни действия;
- подпомага и консултира подготовката и провеждането на ефективни стачни действия от синдикални организации в региона след съгласуване със съответния основен член;
- избира от състава си Изпълнителен комитет и Регионален стачен комитет;
- избира и предлага за утвърждаване от КС на КНСБ председател на РС и зам. – председател на РС на обществени начала за срока на мандата;
- приема ежегодно отчета на председателя на РС и ръководената от него регионална експертна кантора.

- Общински съвет (ОбС). Орган за съгласуване на интересите и координиране на действията на синдикалните организации от съответната община. Състои се от председателите на синдикалните организации и общинския координатор на КНСБ. В работата на ОбС могат да участват представители на новосъздадени синдикални сдружения в територията, които имат за партньор местните власти или работодатели, действащи на местно ниво и поради спецификата си не се вписват в съществуващите отраслови, браншови и други структури на КНСБ. Общинският съвет на КНСБ:
  - защитава синдикалните интереси и участва в общински преговори със социалните партньори, местните власти, държавни органи, частни и обществени организации и организации на работодателите;
  - изразява становища и отстоява позиции по общински програми и мероприятия;
  - съгласува и подпомага действията на синдикалните организации от региона за реализация на програмата на КНСБ и изпълнение на решенията на ръководните органи на Конфедерацията;
  - участва в организацията, съгласуването и провеждането на общонационални, териториални и общински протестни солидарни действия;
  - изпълнява решенията на РС и на ръководните органи на КНСБ;
  - предлага за утвърждаване от КС на КНСБ общински координатор.

- Общинският координатор на КНСБ:
  - представлява КНСБ и ОбС на общинско ниво пред социалните партньори, държавни, частни, обществени органи и организации и пред средствата за масова информация;
  - ръководи делегацията на КНСБ, упълномощена от ОбС, в общинския съвет за тристранно сътрудничество;
  - участва в преговорите и подписването на общински колективни трудови договори и споразумения;
  - подпомага изграждането на нови синдикални организации на КНСБ в общината;

- осигурява информация до РС за организационното състояние и текущите проблеми на синдикалните организации в общината;
- осигурява експертно консултантско обслужване и обучение на ръководствата на легитимните синдикални организации;
- свиква и ръководи заседанията на ОбС.

Централа на КНСБ:

- Конгресно ръководство: Президент на КНСБ и Вицепрезиденти на КНСБ
- Кабинет:
- Направления и департаменти: направление „Обща синдикална политика”; департамент „Организация, координация и информация”; департамент „Социален диалог и колективно трудово договаряне”; департамент „Обучение, квалификация и проекти”; департамент „Правна закрила на труда и законотворческа дейност”; направление „Защита на синдикалните права и синдикализация”; департамент „Синдикализация”; департамент „Защита на синдикалните права и трудови конфликти”; направление „Социална политика”; департамент „Социална защита, безопасност и здраве при работа”; департамент „доходи и жизнено равнище”; направление „Икономическа и структурна политика. Пазар на труда”; департамент „Икономическа и структурна политика”.

Основни членове (федерации, синдикати, съюзи)

- Синдикат на българските учители
- Федерация на независимите синдикални организации от леката промишленост
- Национална федерация „Метал-електро”
- Национална федерация на труда „Химия и индустрия”
- Синдикат на железничарите в България
- Федерация на независимите строителни синдикати
- Федерация на синдикалните организации от горското стопанство и дървопреработващата промишленост
- Федерация на независимите синдикати на миньорите
- Федерация на синдикатите в здравеопазването
- Федерация на независимите синдикати от държавното управление и организации
- Синдикална федерация „Металици”
- Съюз на транспортните синдикати в България
- Независима синдикална федерация на търговията, кооперациите, туризма и услугите
- Федерация на независимите синдикални организации от хранителната промишленост
- Синдикат на автотранспортните работници в България
- Синдикална федерация съобщения

- Федерация на независимите синдикални организации от Българската армия
- Федерация на синдикати от военно-промишления комплекс
- Федерация на независимите синдикати от земеделието
- Независим синдикат на тютюноработниците
- Национална федерация на енергетиците
- Национален браншов синдикат „Водоснабдител”
- Независим учителски синдикат
- Синдикална федерация на организациите от електрониката, машиностроенето и информатиката
- Независима синдикална федерация на кооперативните организации
- Национален Банков Синдикат
- Независима синдикална федерация на енергетиците в България
- Синдикат на туризма в България
- Синдикат „Корабостроител”- Варна
- Синдикат на производителите на бира, храни и напитки
- Моряшки синдикат
- Национален браншов синдикат „Висше образование и наука”
- Национален синдикат на икономистите и одиторите в България - КНСБ
- Независима синдикална федерация „Култура”
- Съюз на българските музикални и танцови дейци

Асоциирани членове:

- Съюз на артистите в България – www.uba.bg
- Съюз на българските музикални и танцови дейци -www.ubmd-bg.org
- Съюз на инвалидите в България - www.disability-bg.org
- Национален браншови пчеларски съюз – http://nbps.press.bg
- Българска работническа спортна федерация - www.bwsf-bg.org
- Национална занаятчийска камара - www.nzkbg.org
- Сдружение на надомните работници - Адрес: ул. "Цар Симеон" 112, ет.3, тел. 931 55 40, GSM 0897 805 749, e-mail anr_bg@mail.com
- Национално сдружение на възрастните хора - Адрес: 1040 София,пл.”Македония” 1, ет.1, Тел. 4010 560, 4010 610 , Факс 9170 610, e-mail: naop_bg@abv.bg

Институтът за синдикални и социални изследвания (ИССИ)

ИССИ е поделение на КНСБ и има статут на юридическо лице. Основни функции на института са изследвания, консултации и обучение в следните области: развитие на синдикализма и индустриалните отношения - историческо развитие; структури; социално партньорство; колективно договаряне; колективни трудови спорове; протестни действия и стачки; международно синдикално движение; пазар на труда и

стратегии на синдикатите; приватизация; социална политика – жизнено равнище, цени, доходи, социална защита.

Основните резултати от изследванията на ИССИ се използват от КНСБ при преговорите с правителството, международните финансови институции и при изработване на стратегията на Конфедерацията в различни проблемни области. През 1995 г. ИССИ е регистриран в консултантския регистър на програмата FHARE. Институтът е национален кореспондент на Европейската обсерватория по индустриални отношения към Европейската фондация за подобряване на условията на живот и труд и участва в Мрежата за глобална политика (GPN) към Института за икономическа политика във Вашингтон, САЩ, Глобалната мрежа на синдикатите за изследвания (GURN) към МОТ, мрежата по колективно договаряне към Европейската конфедерация на профсъюзите (ЕКП) и др. ИССИ публикува изследователски разработки, брошури, тримесечен информационен бюлетин "Жизнено равнище" и тримесечен информационен бюлетин "Социална Европа". Към него е изграден Ресурсен център, в който се събира българска и чуждестранна литература по направления, представляващи интерес за синдикатите.

Конфередация на труда „Подкрепа" (КТ „Подкрепа")

КТ „Подкрепа" е юридическо лице със седалище в гр.София. Този статут е придобит с вписване в регистъра на Софийски градски съд, съгласно процедурата за регистрация на сдружения с нестопанска цел. За контакти: 1000 София, ул. „Ангел Кънчев" 2, тел: (+359 2) 987 68 82, факс (+359 2) 987 05 57, website: www.podkrepa.org, e-mail: press_center @ podkrepa.org

С Решение № 636 от 26 юли 2012 год. На министерския съвет, КТ „Подкрепа" е призната за представителна организация на работниците и служителите на национално равнище за срок от 4 години.

Цел и предмет на дейност

Защита на правата, достойнството, професионалните и социалните интереси на членовете на организацията в Конфедерацията чрез:

- осигуряване на правата в сферата на професионалната дейност, заплащането на труда, социалните условия, техническата безопасност и охраната на труда.
- защита на здравето, материалните, обществените и културните интереси на своите членове и техните семейства.
- съгласуване и защита интересите на работниците и служителите с тези на работодателите за просперитета на предприятията, с приоритет на работниците и служителите;
- полагане на системни усилия за осъществяване на пълното равенство между мъжете и жените при реализиране на трудовите им права;
- провеждане на обучение, консултации и квалификация в областите на трудово-правните отношения, социалното осигуряване, условията на труд, екологията, индустриалните отношения, заетостта, професионалната квалификация, преквалификация и основите на гражданското общество;
- разпространяване на демократични идеи и укрепване на доверието, взаимопомощта и солидарността в обществото;

- влияние върху формирането на социално-икономическата политика на държавата за подобряване материалното състояние и справедливото разпределение на обществения продукт въз основа на принципите на социалното партньорство;
- противопоставяне на всякакви опити за въвеждане на каквато и да е форма на диктатура като държавно управление;
- противопоставяне на дискриминация поради расова, национална, етническа или религиозна принадлежност.

Представителство

КТ "Подкрепа" се представлява от президента, а в негово отсъствие от вицепрезидента или упълномощен от Изпълнителния съвет негов член.

Членство, права и задължения

- Колективни членове на КТ "Подкрепа". пълноправните (синдикални организации -националните федерации, националните синдикати и синдикалните регионални съюзи, регистрирани от Конфедерацията като нейни поделения, по ред и начин определен от Конфедеративния съвет) и асоциираните членове (организации, чиито цели и предмет на дейност са сходни с тези на Конфедерацията, като те не могат да бъдат организации, които са регистрирани по Закона за политическите партии, както и синдикални организации).
- Почетни членове. В КТ "Подкрепа" могат да членуват чужди синдикални организации, български и чужди граждани, които споделят целите и идеалите на Конфедерацията, със статут на почетни членове, без право на глас. Същите не могат да бъдат избирани в ръководните, изпълнителните и контролните органи на Конфедерацията.
- Индивидуално членство. Всяко физическо лице може да членува в синдикалните секции на пълноправните членове на КТ "Подкрепа". Всеки индивидуален член на КТ "Подкрепа" има право да избира и да бъде избиран в ръководните и контролни органи на КТ "Подкрепа", на нейните пълноправни членове, или в синдикалната организация, в която членува.

Структура, ръководни органи, пълноправни членове на конфедерацията, контролна дейност

- Конгрес. Върховен орган на Конфедерацията (свиква се веднъж на четири години). Конгресът:
  - изслушва отчета на Президента на Конфедерацията;
  - приема Устава, както и измененията в него;
  - утвърждава Стратегия и Програма на Конфедерацията;
  - избира едновременно екип от президент и вицепрезидент;
  - Избраният екип предлага броя на конфедералните секретари – членове на Изпълнителния съвет, който се утвърждава от Конгреса. Екипът предлага листата за конфедерални секретари;
  - взема решения по всички въпроси, засягащи цялостната дейност на Конфедерацията;
  - определя минималния размер на членския внос на физическите лица.

- Конфедеративен съвет (КС). Висш ръководен орган на Конфедерацията между два Конгреса. Състои се от поименно упълномощени представители на пълноправните членове на Конфедерацията и членовете на Изпълнителния съвет (ИС), Ръководството на Конфедералната контролна комисия (ККК), експерти на Конфедерацията и представители на асоциираните членове. Конфедеративният съвет:
  - изработва Правилник за дейността си;
  - изслушва и приема отчета за дейността на Изпълнителния съвет и на контролния орган;
  - изслушва и приема отчетите на пълноправните членове;
  - избира Конфедерална контролна комисия (ККК), определя правомощията й и приема правилника за нейната дейност;
  - по предложение на Изпълнителния съвет разглежда организационно-финансовата дейност на структурите на КТ "Подкрепа" и взема решения;
  - координира дейността на членовете си;
  - приема схема за разпределение на членския внос;
  - осигурява информация на членовете си за дейността на цялата Конфедерация и обработва информацията, постъпила от тях;
  - разглежда и утвърждава заявления за членство в Конфедерацията;
  - утвърждава и обезпечава бюджета на Конфедерацията, приема отчета за изпълнението му и утвърждава щатния й състав.
  - създава условия за организационно укрепване на Конфедерацията;
  - приема схема за професионално и регионално структуриране на Конфедерацията;
  - във връзка с чл.41 от Устава освобождава член на Изпълнителния съвет, извършил доказани нарушения на Устава, Програмата на КТ "Подкрепа" или при безспорно доказано неизпълнение на служебните му задължения;
  - при доказани нарушения на Устава, решенията на Конгреса и Конфедеративния съвет, и действия и бездействия, уронващи престижа на Конфедерацията, взема решение за отстраняване на член на ръководен или контролен орган на всички нива на структурите на КТ"Подкрепа";
  - когато член на ръководен или контролен орган на Конфедерацията е осъден с влязла в сила присъда за умишлено престъпление от общ характер и това уронва авторитета на Конфедерацията, той може да бъде изключен с решение на Конфедеративния съвет;
  - утвърждава заместник на член на Изпълнителния съвет и на ККК на КТ "Подкрепа", но на не повече от половината, който отсъства продължително време по обективни причини, до завръщането му;
  - избира Национален стачен комитет и утвърждава Наредба за дейността му;

- попълва състава на Изпълнителния съвет, на ККК и на Националния стачен комитет;
- приема решения за акции, включително и стачки в национален мащаб и ги препоръчва на своите членове;
- определя реда за свикване, организиране и провеждане на редовен Конгрес;
- решение за Извънреден конгрес може да се вземе от КС при писмено искане на 1/10 от индивидуалните членове на синдикалните секции на пълноправните членове на Конфедерацията, представено в Изпълнителния съвет;
- при необходимост Конфедеративният съвет може да сформира временни или постоянни експертни комисии.

- Изпълнителен съвет. Постоянно действащ ръководен орган, който организира цялостната дейност на Конфедерацията между Конфедеративните съвети. Той се състои от Президент, вицепрезидент и конфедерални секретари. Ръководството на ККК може да участва с право на съвещателен глас. Изпълнителният съвет:
  - изпълнява решенията на Конгреса и Конфедеративния съвет;
  - изработва правилник за дейността си;
  - подготвя и свиква заседанията на Конфедеративния съвет;
  - взема решения по текущи въпроси, засягащи дейността на Конфедерацията;
  - разглежда организационно - финансовата дейност на структурите на КТ "Подкрепа". При нарушаване на Наредбата за реда и начина на набиране, разходване и отчитане на финансовите средства от членски внос ИС разглежда случая и го внася в Конфедеративния съвет за решение.
  - предлага на Конфедеративния съвет схема за отчет на пълноправните членове;
  - следи за спазването на Конфедеративния устав, решенията на Конгреса и Конфедеративния съвет от пълноправните членове на КТ "Подкрепа";
  - разглежда и одобрява бюджета за текущата година и го предлага на КС за утвърждаване;
  - изготвя проект на щатния състав на Конфедерацията и го внася в КС за утвърждаване;
  - информира структурите на Конфедерацията за дейността си.

- Президент: избира се от Конгреса с мандат до следващия Конгрес. Има ръководни и представителни функции. Изразява волята на Изпълнителния и Конфедеративния съвети. Президентът:
  - подписва документи относно дейността на Конфедерацията;
  - свиква и ръководи заседанията на Изпълнителния съвет;

- делегира на вицепрезидента дейности, свързани с управлението на Конфедерацията;
- може временно да спре изпълнението на решение на Изпълнителния съвет или на ръководен орган на колективен член на КТ "Подкрепа" като сезира Конфедеративния съвет за вземане на решение по проблема. Президентът не може да делегира на други лица тези правомощия.
- може да свиква и ръководи заседанията на Конфедеративния съвет;
- отчита дейността на Изпълнителния съвет пред Конфедеративния съвет и Конгреса.

- Вицепрезидент. Избира се от Конгреса с мандат до следващия Конгрес. В отсъствие на Президента или по негово възлагане той има правата и задълженията като на президента.
- Конфедерални секретари. Организират и отговарят за дейността на ръководените от тях отдели, съгласно правилника за дейността на Изпълнителния съвет. Внасят за утвърждаване в Изпълнителния съвет структурата, щатния състав и бюджета на отделите. Отчитат дейността си пред Конфедеративния съвет и Конгреса, като изготвят писмена информация.
- Контролна дейност. Осъществява се от Конфедерална контролна комисия (ККК), избрана от Конфедеративния съвет. Правомощията на ККК се определят от Конфедеративния съвет. Ръководството на ККК се избира от Конфедеративния съвет в екип от председател и зам. председател. ККК изработва Правилник за дейността си, който се утвърждава от КС. Отчита дейността си пред Конгреса, пред КС и ИС.
- Синдикална секция. Синдикалната секция (СС) е основната структурна единица по месторабота и се учредява най-малко от 3 членове. Съобразно спецификата на труда в секцията могат да се особяват синдикални групи. Не се допуска учредяване на повече от една секция на КТ "Подкрепа" при един и същи работодател, освен при изграждане или наличие на Фирмена синдикална организация (ФСО). Синдикалната секция възниква от датата на нейното учредяване и се регистрира в професионалната структура Национална федерация (НФ) или Национален синдикат (НС) и в съответния Синдикален регионален съюз (СРС).
- Фирмена синдикална организация (ФСО). След предложение на синдикалната секция, по решение на Федеративния (Синдикален) съвет на съответните национална федерация или национален синдикат се създава фирмена синдикална организация (ФСО) при следните случаи: когато работодателят е с производствена или териториална разсредоточеност; при наличието на група работодатели; когато основният работодател е делегирал права по трудовите правоотношения и по колективното договаряне на ръководители на подразделения. ФСО се състои от обособени синдикални секции. Тези секции членуват в СРС, на чиято територия са и осъществяват дейността си съгласно Правилник за организацията и дейността на ФСО, приет от Конфедеративния съвет. ФСО осъществява координация между синдикалните секции при работодателя и по тяхно решение може да ги представлява пред него и пред други делегирани работодатели, както и пред Федеративния (Синдикалния) съвет на Националната федерация

(Националния синдикат). Висш ръководен орган на синдикалната секция е общото (делегатско) събрание, което се провежда най-малко на шест месеца.

- Регионален професионален синдикат (РПС). Създава се по решение на съответен Федеративен (Синдикален) съвет на НФ (НС) и Регионален съвет на СРС. Състои се от обособени синдикални секции, членуващи в съответните НФ (НС) и СРС. осъществява координация между синдикалните секции и ги представлява пред съответните: Федеративен (Синдикален) съвет на НФ (НС) и Регионарлен съвет на СРС. Седалището на РПС е седалището на съответния СРС.
- Общински синдикален съюз (ОбСС). Създава се по решение на Регионалния съвет на територията на съответния СРС. Състои се от обособени синдикални секции, намиращи се на територията на съответната община. Осъществява координация между синдикалните секции в общината и ги представлява пред Регионалния съвет на СРС. Седалището на ОбСС е седалището на съответната община.
- Национални федерации, национални синдикати. Обединяват синдикалните секции (СС), изградени на професионален принцип. Конкретната структура на НФ (НС), пълноправни членове на Конфедерацията, се регламентират с устройствените им актове (устави), приети на Националните им конференции, след предварително съгласуване с ИС и с ККК на КТ "Подкрепа". Органи на управление на НФ (НС) са: Национална конференция, Федеративен (синдикален) съвет и Изпълнителен съвет. Основните функции на НФ (НС) са:
  - да изготвят и сключват отраслови и браншови колективни трудови договори;
  - да представляват интересите на своите членове на всички нива и подпомагат СРС на регионално ниво;
  - да подготвят и организират курсове за синдикално и професионално обучение;
  - да участват в системата за социално сътрудничество на отраслово (браншово) ниво;
  - да редставляват синдикален регионален съюз в отрасъла (бранша) за София – град;
  - да организират, провеждат и координират стачни действия в своя отрасъл (бранш) на национално ниво;
  - да подпомагат СРС в организирането, провеждането и координирането на стачни
  - действия в своя отрасъл (бранш) на регионално ниво.
  - да представляват интересите на своите членове в органите на управление на пенсионни фондове.
- Синдикален регионален съюз. Обединява синдикалните секции и общинските синдикални съюзи на територията на съответния регион. Не се допуска учредяване на повече от един СРС на територията на даден регион, съгласно териториалното деление, прието от Конфедеративен съвет. Не се допуска членуване на секция от територията на даден регион към друг

такъв. Органи на управление на СРС са: Регионална конференция, Регионален съвет и Изпълнителен съвет. Основните функции на СРС са:

- осъществяват синдикална защита на колективните и индивидуалните си членове в региона и представляват интересите им на всички нива, и подпомагат националните федерации и националните синдикати на национално ниво;
- оказват организационна и методическа помощ на всички синдикални структури;
- изграждат нови секции и общински съюзи за увеличаване на членската маса;
- подготвят и организират курсове за синдикално обучение;
- оказват методическа помощ при провеждане на преговори и сключване на КТД по предприятия;
- участват в системата за социално сътрудничество на регионално и общинско ниво;
- организират, провеждат и координират стачни действия на територията на своите региони, съгласувано със съответната професионална организация;
- ипълняват контролни , финансови и организационни функции;
- изграждат Консултантски синдикални центрове.

- Регионален съвет. Висш ръководен орган на Синдикалния регионален съюз между две конференции. Състои се от членовете на Изпълнителния съвет, представители на общинските синдикални съюзи (ако са изградени такива), регионалните професионални структури, и не обхванатите в тях секции, съгласно Правилника за работа на Регионалния съвет. Ръководството на контролния орган и експертите участват с право на съвещателен глас. Регионалният съвет:

  - изслушва и приема отчета за дейността на Изпълнителния съвет и на контролния орган;
  - избира контролен орган, определя правомощията и приема Правилник за работата му;
  - координира дейността на членовете си.
  - осигурява информация на членовете си за дейността на Синдикалния регионален съюз, на Конфедеративния съвет на КТ "Подкрепа", както и на цялата Конфедерация и обработва информацията, постъпила от тях;
  - утвърждава бюджета на СРС и на ОбСС.
  - може да освободи Член на Изпълнителния съвет и на контролния орган, извършил доказани нарушения на Устава на КТ „Подкрепа”, решенията на Конгреса и на Конфедеративния съвет, както и при безспорно доказано неизпълнение на служебните му задължения.
  - утвърждава заместник на член на Изпълнителния съвет и контролния орган, но на не повече от половината, който отсъства продължително време по обективни причини, до завръщането му.

- попълва състава на Изпълнителния съвет.
- приема решения за акции, включително и стачки на своята територия след съгласуване с ръководните органи на Конфедерацията;
- избира регионален стачен комитет;
- определя реда за свикване, организиране и провеждане на редовна регионална конференция;
- по решение на РС на територията на СРС могат да бъдат създавани Общински синдикални съюзи (ОбСС).

- Изпълнителен съвет. Постоянно действащ ръководен орган, който организира цялостната дейност на организацията между регионалните съвети. Той се състои от председател, заместник-председател и регионални секретари. Ръководството на контролния орган участва с право на съвещателен глас. Изпълнителният съвет:
  - изготвя структурата, щатното разписание и бюджета на организацията и внася последния в Регионалния съвет за утвърждаване.
  - изпълнява решенията на Конференцията и Регионалния съвет;
  - подготвя и свиква заседания на Регионалния съвет;
  - взема решения по текущи въпроси, засягащи дейността на организацията.
  - разглежда и утвърждава заявление за членство в СРС, както и за асоциираме на
  - членове към него;
  - организира при нужда експертни групи и технически органи;
  - организира цялостната финансова дейност на организацията.

- Председател на Синдикален регионален съюз „Подкрепа”. Избира се от конференцията с мандат до следващата конференция. Има ръководни и представителни функции, изразява волята на Изпълнителния и Регионалния съвет. Подписва документи относно дейността на организацията, включително и финансовите. Свиква и ръководи заседанията на изпълнителния съвет. Взема решения по текущи въпроси, засягащи дейността на организацията. Назначава щатния състав на СРС. Назначава експертни групи и технически органи. Отчита дейността на Изпълнителния съвет пред Регионалния съвет и Конференцията.

- Заместник-председател. Избира се от Конференцията с мандат до следващата Конференция. В отсъствие на председателя или по негово възлагане той има правата и задълженията на председател на Синдикален регионален съюз.

- Регионални секретари. Избират се от Конференцията с мандат до следващата Конференция. Изпълнителният съвет определя функциите на регионалните секретари. Отчитат дейността си пред Регионалния съвет и Конференцията.

- Регионална контролна комисия (РКК). Извършва контролната дейност на СРС на КТ “Подкрепа”. Председателят и заместник-председателя на РКК не могат да бъдат избирани в ръководните органи на Конфедерацията и нейните структури, но могат да бъдат делегати на Конференцията на СРС на КТ “Подкрепа”. Отчита дейността си пред РС и Конференцията на СРС на КТ “Подкрепа”.

Пълноправни членове (националните федерации и националните синдикати, и синдикалните регионални съюзи)

Професионални организации на КТ „Подкрепа”:

- Федерация „Атомна енергетика”
- Федерация „Земеделие и горско стопанство”
- Федерация „Лека промишленост”
- Медицинска федерация
- Синдикална миньорска федерация
- Федерация „Съобщения”
- Федерация „Енергетика”
- Федерация „Култура”
- Синдикална федерация на машиностроителите и металоработниците
- Федерация „Металургия”
- Федерация „Строителство, индустрия и водоснабдяване”
- Федерация на транспортните работници
- Национална федерация „Техническа индустрия, наука, информатика”
- Федерация „Химия”
- Национален синдикат на административните служители
- Съюз на журналистите в България „Подкрепа”
- Синдикат „Отбрана”
- Синдикат „Тютюнева промишленост”
- Федерация „Търговия, услуги, контролни органи, туризъм”
- Федерация „Хранителна и питейна промишленост”
- Национален железничарски синдикат
- Синдикат „Образование”
- Национален синдикат телевизия и радио
- НПС на служителите в сигурността и охраната
- Синдикат на локомотивните машинисти

Синдикални регионални съюзи(СРС) на КТ „Подкрепа”

СРС на КТ „Подкрепа” са изградени в градовете: Асеновград, Благоевград, Бургас, Бяла, Варна, Велико Търново, Видин, Враца, Габрово, Гоце Делчев, Димитровград, Добрич, Дупница, Казанлък, Карлово, Кърджали, Кюстендил, Ловеч, Лом, Монтана, Пазарджик, Перник, Плевен, Пловдив, Разград, Русе, Силистра, Сливен, Смолян, София, Стара Загора, Търговище, Хасково, Шумен и Ямбол.

Други организации с функции в областта на БЗР

Лаборатории за измерване факторите на работната среда и органи за контрол

Установяването на съответствието на работната среда, трудовия процес, използваната технология и работното оборудване с нормите и изискванията за безопасни и здравословни условия на труд се осъществява посредством подходите, методите и формите за извършване на оценката на риска (чл. 217, ал. 1 на Наредба № 7 за за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване).

Съгласно чл. 10, ал. 1 на Наредба № 5 за реда, начина и периодичността на извършване на оценка на риска, един от източниците на информация за оценяване на риска са данните от проведени наблюдения и измервания на факторите на работната среда и на специфични показатели за безопасност на работни процеси, работно оборудване и работни места Измерват се:

- специфичните показатели за безопасност на работни процеси, работно оборудване и работни места;
- стойностите на елементите за микроклимата, токсичните вещества и праха във въздуха, шума, вибрациите, осветлението и лъченията;
- физическото натоварване на работниците и служителите.

Необходимите измервания се извършват от звена и специалисти на работодателя и/или от упълномощени от Изпълнителна агенция „Българска служба за акредитация" юридически и физически лица (чл. 217, ал. 4 на Наредба № 7 за за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване).

По смисъла на Закона за националната акредитация на органи за оценяване на съответствието (ЗНАООС) (Обн., ДВ, бр. 100 от 2005 г., изм., бр. 105 от 2005 г., бр. 30 от 2006 г., изм. и доп., бр. 42 от 2009 г., изм., бр. 82 от 2009 г., изм. и доп., бр. 41 от 2010 г.) лабораториите за измерване факторите на работната среда и органите за контрол попадат в обхвата на органите за оценяване на съответствието (ООС), които се акредитират от Изпълнителна агенция „Българска служба за акредитация" (ИА БСА).

ИА БСА е единственият орган в Република България, който има право да извършва акредитация на органи за оценяване на съответствието. Тя е националният орган по акредитация на Република България в съответствие с Регламент (ЕО) № 765/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 9 юли 2008 г. за определяне на изискванията за акредитация и надзор на пазара във връзка с предлагането на пазара на продукти и за отмяна на Регламент (ЕИО) № 339/93 (ОВ, L 218/30 от 13 август 2008 г.), наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 765/2008" (чл. 2 ЗНАООС).

Акредитацията се извършва при условията и по реда, определени в ЗНАООС и в процедурите и правилата за акредитация[148], утвърдени от ИА БСА.

---

[148] Процедурите и правилата за акредитация на агенцията са публикувани на страницата на ИА БСА в Интернет на адрес http://www.nab-bas.bg/

Потребители на услугите по акредитация

Акредитация могат да получат еднолични търговци и юридически лица, установени:

- на територията на Република България;
- в друга държава - членка на Европейския съюз, в друга държава - страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство, или в Конфедерация Швейцария, при спазване на чл. 7 от Регламент (ЕО) № 765/2008;
- в трети държави.

Документи, необходими за акредитация на ООС:

- Процедура за акредитация BAS QR 2;
- Правила за работа на Комисия по акредитация BAS QR 3;
- Правила за работа на Комисия по възражения BAS QR 4;
- Правила за ползване на акредитационния символ на ИА БСА BAS QR 5;
- Правила за работата на ТКА BAS QR 6;
- Ценоразпис на услугите по акредитация BAS QR 8;
- Правила за работата на Съвета по акредитация BAS QR 10;
- Процедура за провеждане на междулабораторни сравнения и изпитвания за пригодност BAS QR 18;
- Процедура за уреждане на жалби BAS QR 25;
- Процедура за прилагане на политиката за проследимост на ИА БСА BAS QR 27;
- Инструкция за определяне на времетраенето на оценката на място. Влияещи фактори с BAS QI 2;
- Критични ЕА сектори в областта на акредитация на органи по сертификация на системи за управление BAS QI 2 приложение 1;
- Критични ЕА сектори в областта на акредитация на органи по сертификация на системи за управление на околната среда BAS QI 2 приложение 2;
- Инструкция за критериите и методите на акредитация и надзор на проверяващи по околната среда, съгласно Регламент (ЕО) No 1221/2009 на Европейският парламент и на съвета, BAS QI 4;
- Инструкция за етично поведение на служителите от администрацията на ИА БСА BAS QI 11;
- Инструкция за акредитация на верификационни органи на доклади на операторите на инсталации на емисии на парникови газове BAS QI 12.

Процедурата на акредитация включва следните етапи:

- подаване на заявление и откриване на процедура;
- предварително проучване;

- оценка на място;
- издаване на решение;
- поддържане на акредитацията.

Подаване на заявление и откриване на процедура за акредитация

Писмено заявление може да подаде всеки ООС, който не е в процедура за акредитация, преакредитация или разширяване на акредитацията. Всеки ООС може да кандидатства за преакредитация или разширяване на обхват на акредитация, ако не е със спряна или временно ограничена акредитация или не е в процедура по спиране, ограничаване или отнемане.

Кандидатът за акредитация подава заявление за акредитация[149], съдържащо приложимите формуляри и документи, надлежно попълнени и подписани от посоченото в тях лице.

Заявлението за акредитация е комплект от документи, съдържащ декларация, с която заявителят се задължава да спазва изискванията за акредитация, предвидените срокове и правилата на агенцията. Комплектът от документи съдържа и всички необходими документи по т. 4.1.2. по видове дейности.

- Оценка на възможността за изпълнение и проверка на заявлението.

В срок до 30 дни от подаване на заявлението агенцията извършва оценка на възможностите си и компетентността си за неговото изпълнение и извършва проверка за пълнотата и редовността на представените документи, като в случай на непълнота или нередовност на заявителя се дават указания и се определя срок за отстраняването им.

В срок до 15 дни от подаване на заявлението ИА БСА извършва оценка на способността си да извърши акредитацията, по отношение на: обхвата си на дейност на ИА БСА; наличие на компетентност за извършване на акредитация по отношение на заявения обхват; наличие на подходящи, компетентни и на разположение водещи и технически оценители/ експерти; възможност да бъде реализирана процедурата за акредитация, във връзка с местоположението на дейността на ООС и/или по отношение на езика, използван от заявителя или други специфични условия във връзка с изискванията за акредитация; възможност за спазване сроковете на процедурата за акредитация.

Ако дейността, заявена за акредитация е извън обхвата на дейносттите по акредитация на ИА БСА, агенцията информира заявителя и при изрично негово желание може да предприеме действия по реда на процедура за нови дейности BAS QR 17.

Ако ИА БСА установи, че не е компетентна да извърши оценяване за заявения обхват или не разполага с подходящи водещ оценител/технически оценители/ експерти, предлага на заявителя привличане на такива от Национален орган по акредитация, пълноправен член на ЕА. В този случай може да се наложат промени в сроковете по изпълнение на процедурата и цените на услугите по акредитация. Процедура по акредитация се открива след писмено съгласие на заявителя за привличане на чуждестранни оценители/експерти.

---

[149] заявление за акредитация – заявление за акредитация, преакредитация или разширяване на обхата на акредитация в зависимост от конкретния случай

При приемане на заявление за ОС, ИА БСА извършва прегледа и осигурява необходимите условия за изпълнение на заявлението за акредитация съгласно изискванията на Регламент (ЕО) №1221/2009.

В срок до 15 дни след извършена оценка на възможността за изпълнение на заявлението, ИА БСА извършва проверка по отношение на пълнотата[150] и редовността[151] му.

В случай, че бъде установена непълнота или нередовност на заявлението за акредитация, заявителят се уведомява с писмено, като се дават указания и се определя срок не по-дълъг от 1 месец за тяхното отстраняване при първоначална акредитация и не по-дълъг от 7 дни при преакредитация и разширяване на обхвата. При неотстраняване на констатирани непълнота/нередовност, заявлението с подадените документи се връща на заявителя с отказ за регистрация на заявлението за акредитация.

- Определяне и съгласуване на водещ оценител и брой показатели

В срок до 7 дни след установяване на пълнота и редовност на всички необходими документи ИА БСА определя водещ оценител по конкретното заявление, за което писмено се уведомява лицето, което желае да получи акредитация (звявителят).

В срок до 5-дни от получаване на уведомителното писмо, заявителят има право да възрази еднократно срещу определения водещ оценител и/или определеният брой показатели.

В случай, че заявителят не възрази писмено в определения срок на съгласувателното писмо, ИА БСА приема, че той е съгласен с избора на водещ оценител и брой показатели.

- Откриване на процедура

След съгласуване на определения водещ оценител и броя показатели от заявителя, агенцията открива процедура за акредитация и поставя регистрационен номер на открита процедура върху заявлението за акредитация.

До заявителя се изпраща писмо, с което се информира за регистрационния номер на откритата процедура за акредитация и дължимата сума за извършване на предварително проучване, съгласно приложена към писмото фактура. В срок до 5 дни от получаване на уведомителното писмо, заявителят е длъжен да заплати определената цена за предварително проучване.

- Отказ от откриване на процедура

ИА БСА отказва откриване на процедура за акредитация, когато е на лице едно или повече от следните обстоятелства:

  – заявена за акредитация дейност извън обхвата на дейност на ИА БСА;

---

[150] Непълнота - констатирано е отсъствие на един или повече документи, изброени в обхвата на необходимите дикументи за акредитация, и/ или необосновано отсъствие на информация в един или повече от представените документи.

[151] Нередовност - констатирано е липса на един или повече от атрибутите на документа, представяне на документ с невярно съдържание и/или невалиден документ и/или на документ, принадлежащ на друго юридическо лице, и/или установяване на противоречие с или неизпълнение/неспазване на утвърдена от Съвета по акредитация политика на ИА БСА, и/ или установяване на противоречие с или неизпълнение/ неспазване на утвърдено решение на ТКА.

- липса на компетентност за извършване на акредитация по отношение на заявения от клиента обхват;
- липса на подходящи, включително компетентни и на разположение водещ оценител и/или технически оценители/експерти;
- невъзможност да бъде реализирана процедурата за акредитация, във връзка с местоположение на дейността на ООС и/или по отношение на езика, използван от заявителя и/или други специфични условия във връзка с изискванията за акредитация/;
- невъзможност за спазване сроковете за акредитация;
- неизпълнение на финансови задължения по открити процедури и/или поддържане на акредитацията на юридическо лице, към което принадлежи ООС;
- неспазване на срока, определен за изпращане/представяне в ИА БСА на документи, допълнени и преразгледани по отношение на пълнота и/или редовност;
- повторно наличие на непълнота или нередовност на подадените документи за акредитация;
- неприключила процедура за акредитация, преакредитация или разширяване на акредитацията по заявление на същия кандидат;
- спряна акредитация или започнала процедура по спиране или отнемане на акредитацията на кандидата;
- период до изтичане валидността на предоставена акредитация по-малък от 8 месеца при заявление за преакредитация и/или разширяване на обхвата на акредитация;
- непредставяне на доказателства, че са отстранени несъответствията с изискванията за акредитация;
- непостигане съгласие за определен/и водещ оценител и/или брой показатели.

Лицата, на които е отказана акредитация, могат да подадат заявление за акредитация отново след представяне на доказателства, че са отстранени несъответствията с изискванията за акредитация и с процедурите за акредитация на агенцията.

Акредитирано лице, желаещо да получи акредитация по друг стандарт, следва реда за получаване на нова регистрация.

Предварително проучване

Предварителното проучване представлява преглед на документите и записите и оценка на тяхното съответствие с изискванията за акредитация.

Предварителното проучване при преакредитация и разширяване на обхвата на акредитация включва и преглед на предходни оценки.

В етапа на предварително проучване за първоначална акредитация, при изразено писмено желание на заявителя, може да бъде проведена предварителна оценка на място.

Предварителното проучване се извършва от определения водещ оценител, който да направи преглед на предоставените от кандидата за акредитация, документи и записи и оценка по документираната система за съответствие с приложимите изисквания за акредитация. При необходимост може да бъде включен технически оценител/експерт. Предварителното проучване завършва с доклад от водещия оценител с експертно заключение и предложение за следващ етап на процедурата.

Предварителното проучване се провежда до един месец от датата на откриване на процедурата за акредитация, за което на клиента се предоставя доклад от определения водещ оценител. В този срок, ако са констатирани пропуски, на клиента се предоставя констативен доклад и срокът се удължава с един месец (до два месеца от откриване на процедурата). В рамките на десет дни от получаване на констативния доклад заявителят е длъжен да представи в ИА БСА документирани доказателства за отстраняване на пропуските.

Предварителната оценка на място позволява да се определи и формулира в детайли обхвата на акредитация на кандидата, да се направи оценка на готовността му за преминаване към първоначална оценка, както и да се подпомогне нейното планиране. Предварителната оценка на място приключва с предоставяне на доклад в срока на предварителното проучване (до един месец от откриване на процедурата) или при констатиране на пропуски с предоставяне на констативен доклад (BAS QA 2.1.1) в деня на приключване на оценката на място.

В рамките на десет дни от получаване на констативен доклад (BAS QA 2.1.1) заявителят е длъжен да представи в ИА БСА документирани доказателства за отстраняването на констатираните пропуски (BAS QA 2.1.1).

В случай че, пропуските не са отстранени или сроковете не са спазени, БСА решава как да продължи процедурата по акредитация, а именно: извършване на оценка на място или отказ от акредитация.

Оценка на място

Ако е налице положително експертно заключение от предварителното проучване, се извършва оценка на място от екип от оценители, чиято цел е да оцени съответствието с изискванията за акредитация.

Оценяването на място включва един или повече от следните методи:

- преглед на документи – оценка на наръчника по качеството и други документи от системата за управление на ООС за съответствие с изискванията за акредитация;
- преглед на записите на ООС от извършената дейност, за персонала, от контрола на качеството, вътрешни одити, прегледи от ръководството, доклади от предходни оценки, доклади от оценки на други органи по акредитация и др.;
- офис оценка – оценка на практическото прилагане на документираната система за управление на ООС чрез оценка на документирани доказателства;
- наблюдение (witness) – наблюдение и оценка на дейности, извършвани от ООС (такива като изпитване; калибриране; сертификация на продукти, на системи, на персонал; контрол; заверяване на доклад по околна среда и

други). Наблюдението на дейностите е задължителен елемент от оценката на място.;

- изпитване за пригодност - оценка на компетентността на ООС при участието им в междулабораторни сравнения (ILC) при изпитване/калибриране. Този метод е задължителен за оценяването на лабораториите за изпитване и/или калибриране;
- интервю – оценка на компетентността на персонала на ООС чрез целенасочено интервю.

Оценката на място следва да бъде проведена в срок до 3 месеца от датата на приключване на предварителното проучване при процедури за първоначална акредитация и в срок до 1 месец от датата на приключване на предварителното проучване при процедури за преакредитация/разширяване на обхвата на акредитация.

Оценката на място започва с откриваща среща и приключва със закриваща среща.

По време на оценката на място екипът оценява степента на внедряване, поддържане и ефикасността на системата за управление и компетентността на ООС. Органът за оценка на съответствието трябва да демонстрира че е компетентен да извършва всички дейности и във всички области, за които е заявил желание за акредитация.

В срок до 15 дни от закриващата среща, екипът трябва да изготви доклад, който да съдържа задължително: записи от проведените наблюдения на дейността; заключение за състоянието на системата за управление и компетентността на ООС; заключение за съответствието на дейността на ООС с изискванията за акредитация и констатираните несъответствия, ако има такива. ИА БСА предоставя доклада от оценката на ООС.

Решение за акредитация

Вземане на решение по процедурата за акредитация се основава на:

- препоръките на екипа оценители в доклада от оценка, основани на констатациите по време на оценяването;
- становището с предложение за решение на Комисията по акредитация (КА) след запознаване с доклада на водещия оценител/екип и ако е необходимо с документите/записите на ООС. КА заседава в период до 6 месеца от провеждане на оценка на място. Ако посочения период е изтекъл, се извършва извънредна оценка за сметка на страната, по чиято вина не е спазен горепосочения срок;
- решение на изпълнителния директор на ИА БСА за предоставяне, отказване, ограничаване на обхвата, временно спиране, временно ограничаване или за отнемане на акредитацията след становище с предложение за решение на КА. Решението на изпълнителния директор може да бъде съобразено със становището на Комисията по акредитация или да се различава от него. При писмено заявление от акредитираното лице за ограничаване на обхвата, временно спиране, временно ограничаване или за отнемане/отказ на акредитацията, решението се взема от изпълнителния директор без становище от комисия по акредитация.

Когато решението е различно от становището на КА, то се докладва пред Съвета по акредитация. Съветът по акредитация разглежда становището на КА и досието на ООС и излиза със становище. Становището на СА по конкретния случай се предоставя на двете страни – на ръководството на ООС и на изпълнителния директор на ИА БСА.

При положително решение, проект на обхвата на акредитация се предоставя за съгласуване на ООС, който трябва да бъде върнат в ИА БСА с положен подпис от представляващия ООС на всяка страница, удостоверяващ приемливостта на изготвения проект в срок до 15 дни.

При отрицателно решение, лицето може да кандидатства отново за акредитация не по-рано от 6 месеца от датата на получаване на заповедта.

При установяване, че лицето не отговаря на изискванията за акредитация, ИА БСА отказва акредитация с мотивирана писмена заповед, която се съобщава на заявителя в 7 дневен срок от издаването й.

Документи за акредитация

При установяване, че лицето отговаря на изискванията и на процедурите за акредитация на агенцията, изпълнителният директор на агенцията издава заповед и сертификат за акредитация в срок един месец от представянето на писменото

Сертификатът за акредитация удостоверява компетентността на акредитираните лица да извършват дейности по оценяване на съответствието на посочения в него адрес по местонахождение. Сертификатът е поименен и не подлежи на преотстъпване или прехвърляне от страна на акредитираното лице, освен при спазване изискванията на процедурата за акредитация на агенцията. Сертификатът съдържа:

- наименование и марка (лого) на агенцията;
- номер и дата на издаване на сертификата;
- наименование, седалище и адрес на управление и единен идентификационен код - за юридическо лице или едноличен търговец, или еквивалентни данни за чуждестранно юридическо лице;
- идентификационни данни на акредитирания обект;
- основание за издаването му - нормативен акт, стандарт, ръководство;
- вида на дейността по оценяване на съответствието, обхват, дата на издаване и срок на валидност; обхватът може да бъде представен в приложение към сертификата;
- подпис на изпълнителния директор на агенцията или на заместник изпълнителния директор в случаите по чл. 10, ал. 5 от ЗНАООС;
- номер и дата на приложението, ако има такова;
- дата на първоначалната акредитация в случаите, когато има получена.

Поддържане на акредитацията

Акредитацията е с валидност от 4 години от датата на издаване на сертификата за акредитация. Поддържането на акредитацията се извършва за целия период на валидност на сертификата за акредитация. Поддържането на акредитацията

включва надзор и други действия, извършвани от ИА БСА, с цел да се осигури непрекъснато съответствие на дейността на акредитираните лица с изискванията и процедурите за акредитация на агенцията и запазване на доверието в качеството на предлаганите от акредитираните лица услуги.

След предоставяне на акредитация, акредитираните ООС се оценяват периодично. До изтичане на валидността на акредитацията агенцията извършва периодични надзорни оценки.

По време на периода на валидност на акредитация, акредитираният ООС може да промени (ограничи или разшири) обхвата на акредитация, като срокът на валидност на предоставената акредитация не се променя.

Решенията за спиране на акредитацията за целия или спиране на акредитацията за част от предоставения обхват (временно ограничаване на обхвата), за ограничаване и отнемане на акредитацията се вземат при изпълнение на правилата и процедурурите на агенцията.

Надзорът се осъществява чрез оценка на място за установяване съответствието на акредитираните лица с изискванията за акредитация и с процедурите за акредитация на агенцията, като се взема предвид и участие на акредитираните лаборатории в междулабораторни сравнения, изпитвания за пригодност или други дейности, удостоверяващи компетентността на акредитираните лица.

Планов надзор се провежда въз основа на утвърдени програми за периодична оценка на компетентността на акредитираните лица.

След предоставяне на първоначална акредитация/преакредитация първият планов надзор чрез оценка на място се извършва в срок от 9 до 12 месеца от датата на издаване на сертификата за първоначална акредитация/преакредитация. Всеки следващ планов надзор/преоценка се извършва в срок от 18 до 24 месеца от предходната оценка на място.

Всеки отказ на ООС за провеждане на надзор в нарушаване на регламентираните периоди за неговото провеждане се счита за неизпълнение на изискванията за акредитация и води до спиране на акредитацията.

ИА БСА може да реши да извърши извънредна оценка на място при получена информация за настъпили промени в условията, при които е предоставена акредитацията, постъпили писмени сигнали за нарушения от страна на акредитирани лица, публикувани или огласени критични материали в средствата за масово осведомяване, сигнали за некоректно позоваване на акредитацията, заблуждаващо използване на акредитацията в рекламни материали и други. Извънредна оценка на място ще бъде извършена от ИА БСА при постъпила информация от Орган по сертификация на продукти за неговите намерения да използва неакредитиран ООС като подизпълнител.

В срок до 1 месец след получаване/огласяване на сигнал/информация, ИА БСА може да изиска първоначално писмена информация от ООС във връзка със сигнала/жалбата и/или да извърши извънредна оценка на място.

Обхватът на извънредната оценка се определя от спецификата на всеки конкретен случай, за който е сезирана или се самосезира ИА БСА. Ако в период до три месеца от датата на получаване/огласяване на сигнал/информация, е планирано провеждане на планов надзор, същият може да бъде проведен в рамките на

извънредната оценка. При надзор по сигнал ООС се уведомява само за датата на оценката на място.

Преиздаване на сертификат за акредитация

ИА БСА преиздава сертификат за акредитация при промяна на елемент от съдържанието на сертификата.

- Условия, при които се извършва преиздаване на сертификат за акредитация на ООС:
  - органът за оценка на съответствието (ООС) отговаря на изискванията за акредитация;
  - политиката и системата за управление остават непроменени;
  - управлението на юридическото лице и ООС, както и основния персонал на ООС остават непроменени;
  - организационната структура на ООС остава непроменена;
  - методите и процедурите за оценка на съответствието остават същите;
  - техническите средства остават същите, ако е приложимо (напр. орган по сертификация на системи за управление).
- Условия, при които се извършва прехвърляне на предоставена акредитация на ООС, съгласно чл. 22 на ЗНАООС:
  - наличие на документирани доказателства за преминаване на ООС от едното към другото юридическо лице;
  - наличие на доказателства за изгубване на права като акредитиран ООС на единия правен субект и прехвърлянето на правата към новия правен субект;
  - декларация за доброволен отказ от акредитация от името на старото юридическо лице;
  - публично изявление, че предоставената акредитация към старото юридическо лице е невалидна;
  - преминалият към новото юридическо лице ООС продължава да отговаря на изискванията за акредитация;
  - политиката и системата за управление на ООС остават непроменени;
  - ръководството на ООС, както и основния персонал на ООС остават непроменени;
  - организационната структура на ООС в рамките на юридическо лице остава непроменена;
  - методите и процедурите за оценка на съответствието остават същите;
  - техническите средства остават същите, ако е приложимо (напр. орган по сертификация на системи за управление) .

Преди да вземе решение относно преиздаване на сертификат за акредитацията или прехвърляне на предоставената акредитацията, БСА извършва оценка най-малко чрез преглед на представените от ООС документи. При необходимост, ИА

БСА извършва и оценка на място за установяване на съответствието на ОСС с изискванията за акредитация.

Решението за преиздаване/прехвърляне на акредитацията се взема от изпълнителния директор въз основа на доклад от водещ оценител/екип по оценяване, провел последната оценка на място. При положително решение, ООС получава нови документи за акредитация, в които е отразена настъпилата промяна, като регистрационния номер на сертификата за акредитация не се променя.

Спиране на акредитацията за целия или за част от предоставения обхват (временно ограничаване на обхвата на акредитация)

Спирането или временното ограничаване на обхвата на акредитацията може да се извърши за срок до 6 месеца. ИА БСА извършва спиране на акредитацията, когато обективни доказателства, установени по време на оценки на място или по друг начин, показват, че акредитираното лице не съответства на изискванията за акредитация и процедурите на агенцията и то не е предприело ефикасни и навременни коригиращи действия.

ИА БСА извършва временно ограничаване обхвата на акредитацията, когато акредитираното лице е временно в невъзможност да извършва част от дейностите, за които е акредитирано, и те не влияят на възможността му да извършва дейността си по останалата част от обхвата.

Спирането или временното ограничаване е процес, при който акредитацията е временно невалидна за целия или за част от обхвата на акредитация.

Лицето, чиято акредитация е с ограничен или временно ограничен обхват, получава сертификат за акредитация с ограничен или временно ограничен обхват.

При спиране на акредитацията, акредитираното лице е длъжно да върне в агенцията оригиналите на сертификата за акредитация и наприложението към него в 14-дневен срок от получаване на заповедта и да спре позоваването си на акредитация независимо дали е оспорило или не заповедта.

Възстановяване на акредитацията

След официално изявено желание от ООС за възстановяване на акредитацията в срок до 5 месеца от датата на заповедта за спиране или временно ограничаване на обхвата на акредитация, ИА БСА извършва извънредна оценка на място. Ако по време на тази оценка ООС не успее да демонстрира съответствие с изискванията за акредитация или ако липсва изявено желание от страна на ООС за възстановяване на акредитацията ИА БСА преминава към отнемане или ограничаване обхвата на акредитацията.

Решението за възстановяване на акредитацията се взема от изпълнителния директор въз основа на предложение в доклад от оценка на екипа.

Ограничаване на акредитацията

ИА БСА извършва ограничаване на обхвата на акредитация, когато обективни доказателства, установени по време на оценки на място или по друг начин, показват, че акредитираното лице не съответства на изискванията за акредитация за определена част от акредитирания обхват, но това не влияе на възможността му да извършва дейността си по останалата част от обхвата или в срока на

временното ограничаване на обхвата на акредитацията и акредитираното лице не успее да докаже възможността си да извършва дейностите, за които временно му е ограничена акредитацията.

Възстановяване на акредитацията

ООС може да възстанови обхвата/областта на предоставената му акредитация чрез процедура по възстановяване на обхвата на акредитация, но не по–рано от 6 месеца от датата на влизане в сила на заповедта за временно спиране/ограничаване на обхвата на акредитация.

Отказ за предоставяне на акредитация, разширяване обхвата на акредитацията или преакредитацията и отнемане на акредитацията

Отказ за предоставяне на акредитация, разширяване обхвата на акредитацията или преакредитацията и отнемане на акредитацията е процес, при който заявения/предоставения обхват на акредитация е отказан/напълно прекратен (отнет).

ИА БСА отказва/отнема акредитация когато акредитираното лице или кандидатът за акредитация:

- е в невъзможност да извършва дейностите, за които е акредитирано или кандидатства;
- не изпълнява или не поддържа едно или повече от изискванията за акредитация, което води до заключение, че дейността на органа за оценяване на съответствието, компетентността му и системата за управление не са в състояние да осигурят необходимото качество на предоставяните услуги, включително достоверността на издаваните от него документи;
- в период на акредитация се позовава в дейността си на акредитация за неакредитиран обхват;
- издаде неистински или преправен документ, или документ с невярно съдържание;
- компрометира агенцията със свои действия или бездействия;
- ООС не е успяло в определения период да демонстрира съответствие с изискванията за акредитация или не уведоми за желанието си за възстановяване на акредитацията в посочения срок;
- не заплаща услугите по акредитация съгласно утвърдения ценоразпис;
- Писмено заявление от ООС за отнемане на акредитацията или отказ от
- акредитация. Изпълнителният директор е длъжен да се съобрази с желанието
- на ООС независимо дали има обективни причини за това.

При отнемане на акредитацията, акредитираното лице е длъжно да върне в агенцията оригиналите на сертификата за акредитация и приложението към него в 14-дневен срок от получаване на заповедта и да спре позоваването си на акредитация независимо дали е оспорило или не заповедта.

Лице, чиято акредитация е отнета, може да кандидатства отново за акредитация не по-рано от 6 месеца от датата на влизане в сила на заповедта за отнемане на акредитация и представяне на доказателства, че са отстранени несъответствията с изискванията за акредитация.

Преакредитация

Преакредитация е последващо потвърждаване на компетентността на акредитирано лице по същия нормативен акт, стандарт или ръководство, определени в издадения сертификат за акредитация.

Не по-късно от 8 (осем) месеца преди изтичане валидността на акредитация, ООС трябва да подаде заявление за преакредитация в ИА БСА.

Ако ООС пропусне да подаде заявлението за преакредитация в определения срок, се следва процедурата при първоначална акредитация, за което кандидатът трябва изрично да заяви желание с подаване на заявление за първоначална акредитация. В този случай ООС губи регистрационния номер на предоставения му сертификат за акредитация.

При откриване на процедура за преакредитация, агенцията извършва преакредитацията в срок до изтичане валидността на сертификата на вече предоставената акредитация. В случай, че агенцията не извърши преакредитация в срок до изтичане на валидността на предоставената акредитация, поради зависещи от нея обстоятелства, по искане на заявителя, изпълнителният директор на агенцията със заповед удължава до 6 месеца срока на валидност на сертификата за акредитация.

Удължаването на срока на валидност на акредитацията е по предложение на водещия оценител, провел последната оценка на място, след анализ на изпълнението на следните изисквания от страна на ООС:

- спазен срок за подаване на заявлението за преакредитация;
- спазен срок за изплащане на всички финансови задължения;
- липса на значителни несъответствия или при наличие на такива, приет подробен план за тяхното изпълнение.

Разширяване на обхвата на акредитация

Разширяване обхвата на акредитация е допълнение към предоставен обхват или към области на акредитация, съгласно критериите за акредитация, по който ООС е акредитиран.

Акредитираните лица могат да подават заявления за разширяване обхвата на акредитацията си съгласно изискванията на нормативния акт, стандарта или ръководството, по което са акредитирани през целия период на своята акредитация.

Разширяване на обхвата на акредитация се извършва чрез:

- разширяване обхвата на акредитираната област на дейност;
- разширяване обхвата на акредитацията в нова област на дейност, което включва ново местонахождение на извършваната дейност.

В зависимост от големината и естеството на исканото разширяване, ИА БСА решава как да процедира по отношение на оценката на място за всеки конкретен случай, но основните правила са следните:

- оценката за разширяване на обхвата на акредитация в рамките на вече акредитиран обхват и извън обхвата на акредитация до 30 % от акредитирания обхват, може да се извършва по време на оценки при планов надзор и преакредитация;
- оценка за разширяване на обхвата на акредитация, когато е заявен обхват на разширяване извън акредитирания обхват повече от 30 % от акредитирания обхват се извършва с оценка на място за разширяване на обхвата;
- оценка за разширяване на област на акредитация (офиси/помещения, в които ООС извършва дейности по оценяване на съответствието) се извършва с оценка на място за разширяване.

Обжалване

Решенията на изпълнителния директор за отказ от акредитация, преакредитация или от разширяване на обхвата на акредитация, за ограничаване, временно ограничаване или спиране или отнемане на акредитацията подлежат на обжалване по реда на Административно процесуалния кодекс.

Лицата могат да подадат жалба до съда, след като е изчерпана възможността по чл. 13, ал. 2 или е изтекъл срокът по чл. 13, ал. 1 от ЗНАООС.

Регистър на Органите за оценяване на съответствието

ИА БСА поддържа публичен регистър на Органите за оценяване на съответствието с предоставена, ограничена, временно ограничена, спряна или отнета акредитация в Интернет на адрес http://www.nab-bas.bg/.

Служби по трудова медицина

Законът за здравословни и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ) задължава работодателите да осигурят обслужване на своите работници и служители от регистрирани служби по трудова медицина (СТМ) (чл. 25 ЗЗБУТ).

Службите по трудова медицина се създават от:

- работодателите самостоятелно или съвместно с други работодатели;
- юридически или физически лица, регистрирани по Търговския закон, по Закона за кооперациите или по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, както и от дружества по законодателството на държава - членка на Европейския съюз, или на държава - страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство, за обслужване на работещи.
- лечебните заведения, учредени като самостоятелни юридически лица, за обслужване на работещи.

Когато за работодателя е практически невъзможно сам или в съдружие да създаде служба по трудова медицина, той сключва договор с регистрирана служба по трудова медицина.

Основни функции на СТМ (чл. 25, ал. 2 ЗЗБУТ)

Службите по трудова медицина са звена с предимно превантивни функции. Те консултират и подпомагат работодателите, комитетите и групите по условия на труд в планирането и организирането на дейностите по:

- осигуряване и поддържане на здравословни и безопасни условия на труд;
- укрепване на здравето и работоспособността на работещите във връзка с извършваната от тях работа;
- приспособяване на работата към възможностите на работещия, като се отчита неговото физическо и психическо здраве.

Основни дейности на СТМ (чл. 25а ЗЗБУТ и Наредба № 3 за условията и реда за осъществяване на дейността на службите по трудова медицина)

Наблюдение и анализ на здравното състояние на работниците и служителите:

- консултиране и подпомагане на работодателя при организирането на:
  - предварителни медицински прегледи и изследвания за преценка на пригодността на работещите при постъпване на работа: СТМ предлага вида на медицинските специалисти, извършващи прегледите и необходимите изследвания;
  - периодични медицински прегледи и изследвания за ранното откриване на изменения в организма в резултат от въздействия на работната среда и трудовия процес: СТМ предлага списък на професиите и длъжностите, при които работещите подлежат на задължителни периодични медицински прегледи и изследвания; вида на медицинските специалисти, извършващи прегледите и необходимите изследвания; честотата на провеждане на периодичните медицински прегледи и изследвания.
- предоставяне на информация на медицинските специалисти, извършващи периодичните медицински прегледи, по отношение на идентифицираните опасности и установения риск за здравето и безопасността на работещите;
- уведомяване на избрания общо практикуващ лекар за заболяване или отклонения във физиологичните показатели на работещия, които се нуждаят от диагностично уточняване или лечение.

Уведомлението следва да съдържа:

- трите имена на работещия;
- месторабота на работещия - наименование и адрес на предприятието;
- длъжност и/или професия на работещия;

- описание на установено заболяване или отклонения във физиологичните показатели, включително данни за обстоятелствата, при които те са установени;
- описание на условията на труд в случаите, когато те могат да имат връзка с установено заболяване или отклонения във физиологичните показатели на работещия;

- изготвяне на заключение за пригодността на работещия да изпълнява даден вид работа.
- изготвяне на анализ на здравното състояние на работещите и връзката му с условията на труд във всяко от обслужваните предприятия въз основа на:
  - резултатите от извършените предварителни и периодични медицински прегледи и изследвания;
  - информация за временната неработоспособност по данни от копия на болнични листове, предоставени от работодателя;
  - информация за трайната неработоспособност по данни от работодателя и/или от работещия;
  - информация за регистрирани професионални болести по данни от работодателя и/или от работещия;
  - информация за трудовите злополуки по данни от работодателя и/или работещия.
- изготвяне на обобщени анализи на здравното състояние на работещите за всяко от обслужваните предприятия във връзка с конкретните условия на труд.
- водене на здравни досиета на електронен и хартиен носител по образец съгласно приложение № 6 на Наредба № 3 за условията и реда за осъществяване на дейността на службите по трудова медицина.

Оценка на професионалните рискове

Службите по трудова медицина участват в извършването на оценката на риска за здравето и безопасността на работещите съгласно изискванията на нормативните актове за осигуряване на здраве и безопасност при работа. Съвместно с представители на работодателя на обслужваното предприятие и в съответствие с оценката на риска могат да:

- разработват и предлагат мерки за предотвратяване, отстраняване или намаляване на установения риск;
- предлагат степенуване по приоритети на мерките за предотвратяване, отстраняване или намаляване на установения риск, като отчитат установения риск, причините за възникване на идентифицираните опасности и техните характеристики, включително осъществимостта на мерките и възможностите за инвестиции;
- оценяват ефикасността на предприетите от работодателя мерки.

При изпълнение на дейностите за осигуряване на безопасност и здраве, СТМ трябва да разработват препоръки за работодателя за преустройството на

работното място, организацията на труда и трудовото натоварване на работещи, които се нуждаят от специална закрила.

Обучение на работещи и длъжностни лица по правилата за опазване на здравето и безопасността при работа

Основните дейности, свързани с обучение на работещи и длъжностни лица по правилата за опазване на здравето и безопасността при работа включват:

- разработване и участие в изпълнението на програми за обучение на ръководния персонал, на работещите и на техните представители по правилата за осигуряване на здраве и безопасност при работа и спазването на изискванията за безопасна работна практика;
- организиране и провеждане на обучението на работещите по правилата за първа помощ, самопомощ и взаимопомощ във връзка с конкретните опасности на работното място;
- предоставяне на информация на работещите за здравните рискове, свързани с работата, и за резултатите от проведените медицински прегледи и изследвания;
- даване на индивидуални съвети на работещите във връзка със здравето и безопасността при работа;
- участие в реализирането на програми за промоция на здравето на работещите на работното място, отстраняване на рисковите фактори на начина на живот, опазване и укрепване на работоспособността и преодоляване на стреса при работа;
- помощ на работодателите при изпълнението на нормативно установените изисквания, свързани със здравословните и безопасните условия на труд, и при разработването на правила, норми и инструкции в предприятията за осигуряване на здраве и безопасност при работа;
- даване на консултации на работещите за правилното прилагане на законодателството и всички правила, норми и инструкции в предприятията за осигуряване на здраве и безопасност при работа;
- консултиране и подпомагане комитетите и групите по условия на труд при осъществяване на дейността им.

Минимален състав на СТМ:

- лице с образователно-квалификационна степен магистър по медицина и с придобита специалност „трудова медицина”;
- лице с висше техническо образование и 3 години професионален опит в областта на безопасността и здравето при работа;
- технически изпълнител с образование не по-ниско от средно.

В състава на СТМ и при изпълнение на конкретни задачи не могат да се включват:

- лица, които работят в Министерството на здравеопазването и Министерството на труда и социалната политика и техните контролни органи;

- медицински специалисти, загубили правоспособност по смисъла на Закона за здравето;
- лица, с подписан договор с Националната здравноосигурителна каса и регистрирани в районните центрове по здравеопазване.

Регистрация на СТМ (чл. 25г ЗЗБУТ)

За регистриране на СТМ, лицата, които са създали служби подадават заявление до министъра на здравеопазването, към което да приложат следните документи:

- данни, съдържащи наименование, седалище и адрес;
- копие от акта за съдебна регистрация или копие от друг документ за създаването на СТМ;
- договор между работодатели - за случаите когато СТМ е създадена съвместно между работодатели;
- актуално удостоверение за вписване в търговския регистър;
- списък на минималния състав на специалистите от службата по трудова медицина;
- нотариално заверени копия на документи, удостоверяващи образованието и квалификацията на специалистите от минималния състав;
- декларация на лицата от минималния състав, че отговарят на изискванията на чл. 25б, ал. 3 на ЗЗБУТ;
- документ за платена такса.

При непълнота и при нередовност на посочените документи министърът на здравеопазването или упълномощено от него длъжностно лице в 30-дневен срок от датата на подаване на заявлението е длъжен писмено да уведоми лицата за констатирани непълноти и нередовности на документите, като с уведомлението определи срок не по-кратък от 14 дни за отстраняването им.

В 30-дневен срок от подаване на заявлението или от датата на отстраняване на констатираните непълноти или нередовности министърът на здравеопазването или упълномощено от него длъжностно лице по предложение на Комисията за регистриране на службите по трудова медицина издава удостоверение за регистрация на службата по трудова медицина или прави мотивиран отказ за регистрация.

Отказ за регистрация се прави само в случаите, когато непълнотите и нередовностите в документите не са отстранени в срока, определен с уведомлението, или при несъответствие с изискванията за регистрация.

Промяна на регистрирани СТМ (чл. 25д, ал. 1 – 2 ЗЗБУТ)

При промяна на обстоятелства по чл. 25г, ал. 1 ЗЗБУТ лицата, създали служби по трудова медицина, в 7-дневен срок от настъпването им уведомяват писмено министъра на здравеопазването, като прилагат документи, удостоверяващи промяната.

Министърът на здравеопазването или упълномощено от него длъжностно лице в 20-дневен срок от подаване на уведомлението за промяна на обстоятелствата по чл. 25г,

ал. 1 по предложение на Комисията за регистриране на службите по трудова медицина отразява промените в регистъра на службите по трудова медицина, а в случаите по чл. 25г, ал. 1, т. 1, 3 и 5 ЗЗБУТ издава и удостоверение за промяна на регистрацията или прави мотивиран отказ.

Заличаване на регистрирани СТМ (чл. 25д, ал. 3 ЗЗБУТ)

Министърът на здравеопазването или упълномощено от него длъжностно лице със заповед може да заличи от регистъра регистрирани служби по трудова медицина при следните условия:

- подадено заявление от лицата, създали служби по трудова медицина, за заличаване от регистъра;
- прекратяване дейността на лицата, които са създали служба по трудова медицина;
- установени нарушения, свързани с изискванията:
  - към минималният състав на службите по трудова медицина
  - относно ограниченията, които закона е поставил за лицата, които работят в Министерството на здравеопазването и Министерството на труда и социалната политика и техните контролни органи; медицински специалисти, загубили правоспособност по смисъла на Закона за здравето; лица, подписали договор с Националната здравноосигурителна каса и регистрирани в регионалните центрове по здравеопазване.
  - за условията и редът за осъществяване на дейността на службите по трудова медицина, определени наредба на министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика;
- констатирани от контролните органи системни нарушения на основните дейности на службите по трудова медицина:
  - оказване помощ на работодателите за създаване на организация за безопасност и здраве при работа;
  - оценка на професионалните рискове и анализ на здравното състояние на работещите;
  - предлагане на мерки за отстраняване и намаляване на установения риск;
  - наблюдение на здравното състояние на работещите;
  - обучение на работещи и длъжностни лица по правилата за опазване на здравето и безопасността при работа;
  - водене и съхраняване на документацията, определена с Наредба 3 от 25 януари 2008 година за условията и реда за осъществяване на дейността на службите по трудова медицина
  - нарушения на изискванията на нормативните актове за осигуряване на здраве и безопасност при извършва своята дейност
- установяване наличието на документи с невярно съдържание, свързани с регистрацията на службата.

Регистър на СТМ

Министерството на здравеопазването води публичен регистър на службите по трудова медицина. Данните от регистъра се публикуват на страницата на Министерството на здравеопазването в интернет - http://www.mh.government.bg/. Регистърът съдържа:

- номер и дата на издаване на удостоверението за регистрация на служба по трудова медицина или на удостоверението за промяна на регистрацията на служба по трудова медицина;
- наименование, седалище и адрес на управление и телефон на лицата, които са създали служба по трудова медицина;
- поименен списък на специалистите от минималния състав на СТМ ;
- номер и дата на заповедта за заличаване на регистрирана служба по трудова медицина;
- настъпили промени по вписаните обстоятелства по регистрация на СТМ.

III. МЕХАНИЗМИ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ СПАЗВАНЕТО НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ПО БЗР

Механизмите за спазването на законодателството по безопасност и здраве при работа могат да се обособят в няколко групи:

- контрол за спазване на законодателството;
- информиране, консултиране и технически съвети на работодателите и на работниците и служителите за методите за спазване на законодателството;
- сътрудничество чрез методите на социалния диалог с представители на организациите на работодателите и работниците и служителите;
- координация и взаимодействие между контролните органи на изпълнителната власт.

Взаимодействието между изброените по-долу органи с контролни функции в областта на безопасността и здравето при работа се осъществява на основание раздел III „Взаимодействие между контролните органи" от Закона за инспектиране на труда (ЗИТ). Взаимодействието се извършва чрез съвместни проверки и обмен на информация (чл. 7, ал. 1 ЗИТ) между контролните органи при осъществяване на дейностите по инспектиране на труда. Съвместните проверки (чл. 7, ал. 3 ЗИТ) се осъществяват:

- в съответствие с Националната програма за инспектиране на труда;
- по искане на Министерския съвет;
- при възлагане от органите на прокуратурата;
- по предложение на Националния съвет за инспектиране на труда;
- по постъпили жалби и сигнали за нарушения на законодателството;
- в случай на аварии в предприятията и в зависимост от данните за причините и големината на аварията;
- при трудова злополука, причинила смърт, при злополука, причинила увреждане на повече от трима работещи, както и при всяка злополука, за която има основание да се предполага, че ще доведе до инвалидност - в зависимост от данните за причините и компетентностите на органите.

С административния акт за назначаване на съвместна проверка се определят компетентните контролни органи, един от които е водещ, както и обектите, обхватът и периодът за извършване на проверката (чл. 7, ал. 4 ЗИТ).

При осъществяване на дейност извън обхвата на съвместните проверки по ЗИТ, контролните органи се информират за установени нарушения в областта на труда или при съмнение за нарушения в обектите на контрол (чл.8, ал. 2 ЗИТ). Формата, съдържанието, редът и сроковете за представяне на информацията са определени в чл. 16, ал. 2 от Наредбата за формата, съдържанието, реда и сроковете за представяне на информация от органите за инспектиране на труда (приета с ПМС № 164 от 30.06.2009 г., обн., ДВ, бр. 52 от 10.07.2009 г., изм., бр. 93 от 24.11.2009 г., в сила от 24.11.2009 г., изм. и доп., бр. 7 от 21.01.2011 г.).

Органите с контролни функции в областта на безопасността и здравето при работа се създават и изпълняват дейността си на основание специален закон, с който се определя държавната политика в конкретна област.

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда”

- Осъществява цялостният контрол за спазване на трудовото законодателство във всички отрасли и дейности (чл. 399, ал. 1 от КТ).
- Осъществява и специализирана контролна дейност по спазването на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и на правата и задълженията на страните по служебното правоотношение (чл. 399, ал. 2 КТ).
- Контролира спазването на трудовото законодателство (чл. 4, ал. 1, т. 1 от УПИАГИТ[152]).
- Упражнява специализиран контрол по спазването на Закона за здравословни и безопасни условия на труд, Закона за насърчаване на заетостта, на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и правата и задълженията на страните по служебното правоотношение и на други нормативни актове, когато това е възложено със закон (чл. 4, ал. 1, т. 2 УПИАГИТ).
- Дава сведения и технически съвети на работодателите и на работниците и служителите за най-ефективните методи за спазване на трудовото законодателство и по прилагането на Закона за насърчаване на заетостта (чл. 4, ал. 1, т. 3 УПИАГИТ).
- Уведомява компетентните органи за установени непълноти и недостатъци в действащото трудово законодателство (чл. 4, ал. 2 УПИАГИТ).
- Осъществява своята дейност самостоятелно или във взаимодействие с други органи на държавната администрация (чл. 5, ал. 1 УПИАГИТ).
- При осъществяване на своята дейност може да си сътрудничи с организациите на работниците и служителите и на работодателите, както и с други неправителствени организации. (чл. 5, ал. 2 УПИАГИТ).

Специализираната администрация е организирана в три дирекции на централно ниво и 21 дирекции „Инспекция по труда”, които имат функции и териториална компетентност на областно ниво, като са обхванати всички области, съгласно териториалното деление на страната (чл. 11 УПИАГИТ).

Общата численост на специализираната администрация е 460 щатни бройки, от които 419 са в дирекции „Инспекция по труда”.

Държавната агенция за метрологичен и технически надзор

осъществява:

[152] Устройствен правилник на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда

- метрологичен надзор (чл. 74 от Закона за измерванията и чл. 3, ал. 2, т. 1, б. „д” от УПДАМТН[153]);
- надзор на пуснатите на пазара и/или пуснатите в действие продукти, за които има съществени изисквания, определени съгласно Закона за техническите изисквания към продуктите (чл. 27, ал. 2 от Закона за техническите изисквания към продуктите (ЗТИП) и чл. 3, ал. 2, т. 2 УПДАМТН);
- технически надзор на съоръженията с повишена опасност (чл. 34, ал. 1 ЗТИП и чл. 3, ал. 2, т. 4 УПДАМТН);
- контрол на качеството на течните горива (чл. 14 от Наредбата за изискванията за качеството на течните горива, условията, реда и начина за техния контрол и чл. 3, ал. 2, т. 8 УПДАМТН).

Специализираната администрация на ДАМТН е организирана в 4 главни дирекции и една дирекция (чл. 15, ал. 1 УПДАМТН), с обща численост от 319 щатни бройки. Четирите главни дирекции имат и териториални структури с компетентност, която обхваща територията на страната.

Агенция за ядрено регулиране

Председателят на Агенцията за ядрено регулиране осъществява държавното регулиране на безопасното използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и на безопасното управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво (чл. 4, ал. 1 от Закона за безопасно използване на ядрената енергия (ЗБИЯЕ)).

В рамките на предоставените му от закона правомощия, председателят (чл. 4 от УПАЯР[154]):

- осъществява контрол по спазване на изискванията и нормите за безопасно използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения, управлението на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво и на условията на издадените лицензии и разрешения;
- издава и отнема удостоверения за правоспособност за работа в ядрени съоръжения;
- налага принудителните административни мерки и административните наказания в случаите, предвидени в ЗБИЯЕ;
- възлага извършването на експертизи, проучвания и изследвания, свързани с ядрената безопасност и радиационната защита при използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и при управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво;
- осъществява взаимодействие с органите на изпълнителната власт, в чиято компетентност са предоставени регулаторни и контролни функции в областта на използването на ядрената енергия и йонизиращите лъчения, и предлага на Министерския съвет мерки за координиране на тези дейности;

[153] Устройствен правилник на Държавна агенция за метрологичен и технически надзор
[154] Устройствен правилник на Агенцията за ядрено регулиране

- създава със заповед наблюдавани зони около ядрени съоръжения и други обекти с източници на йонизиращи лъчения.

Специализираната администрация на агенцията е организирана в 4 дирекции. В състава на главна дирекция „Регулиране безопасността на ядрените съоръжения” се включва териториалното звено в Козлодуй, което има статут на отдел и осъществява контрол на ядрената безопасност и радиационната защита на АЕЦ „Козлодуй”. Главна дирекция „Регулиране безопасността на ядрените съоръжения” подпомага председателя на агенцията при осъществяване на неговите регулиращи и контролни функции по отношение на дейностите с ядрени съоръжения, ядрен материал и управлението на радиоактивните отпадъци в ядрени съоръжения, както и по отношение на квалификацията и правоспособността на персонала в ядрени съоръжения и обекти с източници на йонизиращи лъчения (чл. 15, ал.1 УПАЯР).

Общата численост на специализираната администрация е 89 щатни бройки, от които за Главна дирекция „Регулиране безопасността на ядрените съоръжения” – 32.

Дирекцията за национален строителен контрол към министъра на регионалното развитие и благоустройството:

Дирекцията за национален строителен контрол (ДНСК) упражнява контрол по спазването на Закона за устройство на територията (ЗУТ) и на нормативните актове по прилагането му при проектирането и строителството, в т.ч. влагането на качествени строителни материали и изделия с оглед осигуряване на сигурността, безопасността, достъпността и другите нормативни изисквания към строежите, и обследва и документира авариите в строителството (чл. 222, ал. 1 от Закона за устройство на територията (ЗУТ) и чл. 6, ал. 1 от Устройствения правилник на Дирекцията за национален строителен контрол (УПДНСК)).

Дирекцията за национален строителен контрол се състои от централно управление и регионални дирекции в областните центрове. Във връзка с възникнали нужди могат да се създават временни териториални бюра на Дирекцията за национален строителен контрол със заповед на началника й, без да се увеличават утвърдените бюджет и щат на дирекцията (чл. 221, ал. 1 ЗУТ). Специализираната администрация е организирана в две дирекции на национално ниво и има 6 регионални дирекции за национален строителен контрол с 28 регионални отдела „Национален строителен контрол” към тях (чл. 7, ал. 1 УПДНСК). Общата численост на персонала на специализираната администрация е 379 щатни бройки, от които 318 за териториалните дирекции.

Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” на Министерството на вътрешните работи

Главната дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” извършва:

- превантивна дейност (чл. 52г, ал. 2, т. 1 от Закона за МВР (ЗМВР) и чл. 127л от Правилника за прилагане на ЗМВР(ППЗМВР)):
  - информират, координират и взаимодействат с органите на държавната

власт, местното самоуправление, юридическите лица и гражданите за подготовка на населението за действия при пожари и бедствия и осъществяване на превантивни мерки;

- организират и провеждат обучение на органите на изпълнителната власт за ранното предупреждение и оповестяване с Националната система за ранно предупреждение и оповестяване при бедствия (НСРПОБ);
- участват в разработването на програми за обучение, учебни материали и помагала за детските градини и училищата и планове за обучение и подготовка за защита при бедствия на ръководния персонал и учителите в системата на народната просвета;

- държавен противопожарен контрол (чл. 52г, ал. 2, т. 2 и чл. 91б от ЗМВР и чл. 127и от ППЗМВР):
  - контролират спазването на правилата и нормите за пожарна безопасност при проектиране, строителство и експлоатация на обекти, технологични съоръжения и инсталации, както и при тяхната реконструкция и модернизация;
  - дават становища за противопожарна осигуреност на строежите при съгласуване на инвестиционни проекти и при участие в работата на експертни съвети по устройство на територията;
  - проверяват строежи и обекти за съответствие с изискванията за пожарна безопасност на влаганите в тях материали, съоръжения, машини и инсталации;
  - участват в държавните приемателни комисии за разрешаване ползването на строежи и издават писмени становища за съответствие с изискванията за пожарна безопасност;
  - участват в разработването на строителни и технически правила, норми и наредби за осигуряване на пожарната безопасност при проектиране и изграждане на строежите, при реконструкция, модернизация и експлоатация на обекти, технологични съоръжения и инсталации;
  - проверяват строежи и обекти в експлоатация за изпълнение на правилата и нормите за пожарна безопасност;
  - издават документи за удостоверяване съответствието на обектите с изискванията на правилата и нормите за пожарна безопасност;
  - контрол за съответствието на влаганите в строежите продукти с нормативните изисквания за пожарна безопасност;
  - издават писмени разпореждания за изпълнение на правилата и нормите за пожарна безопасност на ръководители на държавни органи, организации, юридически лица и граждани;
  - уведомяват държавните органи, юридически лица и граждани при нарушаване на правилата и нормите за пожарна безопасност, а при наличие на данни за извършено престъпление уведомяват прокуратурата;
  - прилагат административнонаказателни и принудителни

административни мерки;

- извършват сертификационни проверки и издават сертификати за съответствие на обектите и строежите с изискванията за пожарна безопасност;
- извършват проверки на земеделската техника за допускане до участие в жътвената кампания;
- извършват проверки за наличието на разрешение на продуктите за пожарогасене по отношение на тяхната гасителна ефективност и спазването на условията на издаденото разрешение;
- извършват проверки за наличието на разрешение на търговците по чл. 91е ЗМВР за осъществяваните от тях дейности и спазването на условията на издадените разрешения;

- изискват от държавни органи, юридически лица и граждани планове за осигуряване на пожарната безопасност при организиране на мероприятия и извършване на дейности, с които временно се променя нивото на пожарната опасност;
- превантивен контрол (чл. 52г, ал. 2, т. 3 и чл. 91к от ЗМВР):
  - контрол за спазване на нормативната уредба при одобряването на устройствени схеми и планове, съгласувателни процедури на обекти, осъществяващи дейност с рискови вещества и материали, и участие в държавни приемателни комисии;
  - контрол по изготвяне и съгласуване на аварийни планове;
  - контрол на дейностите по защита и на средствата за защита на работещите в обектите по чл. 35 и 36 от Закона за защита при бедствия;
  - контрол за спазване изискванията на Закона за защита при бедствия и издадените въз основа на него подзаконови актове;
  - контрол за спазване на инженерно-техническите правила за защита от бедствия и аварии на строежи и на въведени в експлоатация обекти.

Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” има йерархична структура, обхващаща национално, областно, районно ниво и ниво участък.

Министърът на вътрешните работи утвърждава щатовете в МВР. В щатовете се определят категориите, наименованията на длъжностите, видът на конкурса, изискванията за минимално образование или образователно- квалификационна степен и численият състав на структурните звена на МВР.

Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните

Контролно-техническата инспекция осъществява дейностите, свързани със (чл. 2, ал. 2 от Устройствения правилник на Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните (УПКТИ)):

- регистрацията на машини за земни работи, земеделската и горската техника;

- контрола по техническото състояние и безопасността на техниката при работа с нея;
- техническите прегледи на техниката;
- придобиването и отнемането на правоспособност за работа с техниката;
- контрола на дейностите по пускането на пазара, пускането в употреба и спирането от работа на техниката;
- издаването и подмяната на свидетелствата за правоспособност за работа с техниката;
- контрола върху:
  - наличието на одобрение на типа и съответствието с одобрения тип на нови колесни трактори, верижни трактори, ремаркета и сменяема прикачна техника, системи, компоненти и отделни технически възли за тях, за които е влязло в сила изискването за одобрение на типа;
  - наличието на одобрение на типа и съответствието с одобрения тип на нови двигатели с вътрешно горене, предназначени за или инсталирани на извънпътна техника;
- проверка за наличието на регистрация на техниката;
- удостоверяване на безопасността на употребявана техника;
- изпитване, сертифициране и оценяване на съответствието на нова техника;
- изпитване и проверки във връзка с одобрение на типа на нови колесни трактори.

Специализираната администрация подпомага и осигурява осъществяването на правомощията на изпълнителния директор и е организирана в главна дирекция „Регистрация, контрол и правоспособност за работа с техниката" с регионални служби в административните центрове на областите в Република България и главна дирекция „Изпитване и сертифициране" - гр. Пловдив, с териториални звена в гр. Русе и гр. Пловдив. Специализираната администрация е с обща численост от 122 щатни бройки, от които за главна дирекция „Регистрация, контрол и правоспособност за работа с техниката" 97 бройки, в т.ч. 92 за регионалните служби и 25 за главна дирекция „Изпитване и сертифициране"

При изпълнение на служебните си задължения служителите на инспекцията ползват автомобили и технически средства за обективен контрол.

Министерството на икономиката, енергетиката и туризма

Министърът на икономиката, енергетиката и туризма:

- провежда предварителен, текущ и последващ контрол за (чл. 75, ал. 1 от Закона за енергетиката (ЗЕ)):
  - техническото състояние и експлоатацията на енергийните обекти;
  - прилагането на реда и техническите условия за топлоснабдяване, прекратяване на топлоподаването и прилагане на дяловото

разпределение на топлинна енергия;

- изпълнението на задължението за набиране и съхраняване на резервите от горива, необходими за сигурно и непрекъснато снабдяване с енергия;
- готовността на енергийните обекти за работа при бедствия и военно положение;
- изпълнението на задълженията по Закона за енергетиката за предоставяне на информация на Министерството на икономиката, енергетиката и туризма.

В изпълнение на контролните си правомощия министърът на икономиката, енергетиката и туризма:

- извършва проверки чрез упълномощени от него лица;
- уведомява органите на специализирания контрол с оглед предприемането на мерки от кръга на тяхната компетентност;
- налага принудителни административни мерки и административни наказания, предвидени със Закона за енергетиката.

Дирекция „Сигурност на енергоснабдяването" осъществява изпълнението на контролните функции на министъра във връзка с техническото състояние, техническата експлоатация и дейността на оператора на електроенергийната система и предлага адекватни коригиращи мерки за подобряване на техническата и експлоатационната безопасност, ресурсните характеристики и надеждността на енергийните обекти.

Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията

Министърът на транспорта, информационните технологии и съобщенията:

- създава условия за безопасност в търговското корабоплаване, гражданското въздухоплаване и железопътния транспорт и контролира спазването им;
- организира и контролира технически разследването на авиационни произшествия и сериозни инциденти; произшествия в морските пространства и вътрешните водни пътища; произшествия и инциденти в железопътния транспорт; поддържа система за задължително и доброволно докладване на авиационни произшествия и сериозни инциденти, на произшествия в морските пространства и вътрешните водни пътища, на произшествия и инциденти в железопътния транспорт;
- организира контрола по спазването на условията за осъществяване на обществен превоз на пътници и товари и на документите, свързани с превоза;
- определя: документите за превоз; условията и реда за одобряване на типовете пътни превозни средства и измененията на тяхната конструкция; изискванията, на които трябва да отговарят водачите;

- издава документи за правоспособност, за техническа годност и национална принадлежност и за право на достъп до пазара в областта на транспорта и контролира изпълнението на задълженията, свързани с тях.

В системата на министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията са създадени:

- Дирекция „Звено за разследване на произшествия във въздушния, водния и железопътния транспорт" (чл. 35, ал. 1 от Устройствения правилник на министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията):
  - осъществява координация между ведомствата и юридическите лица, участващи при разследване на авиационни събития, разследване на произшествия в морските пространства и водните пътища и разследване на произшествия и инциденти в железопътния транспорт;
  - организира и участва в международни срещи, свързани с разследване на авиационни събития, разследване на произшествия в морските пространства и водните пътища и разследване на произшествия и инциденти в железопътния транспорт;
  - поддържа контакт с органи за разследване на произшествия на чужди държави за привличане на експерти в случай на тежко произшествие.

Дирекцията е на пряко подчинение на министъра с числен състав от 11 щатни бройки.

- Дирекция „Човешки ресурси" (чл. 42 УПМТИТС):
  - организира и контролира дейността на министерството в областта на политиката за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд;
  - участва в отрасловите и браншовите съвети по условия на труд;
  - организира работата на отрасловия и браншовите съвети за тристранно сътрудничество в министерството по въпросите на социалната политика в областта на транспорта, информационните технологии и съобщенията.

Числеността на персонала на дирекцията е 7 щатни бройки, които осъществяват цялостната дейност на дирекцията.

- Дирекция „Безопасност, технически надзор и управление при кризи" (чл. 56 УПМТИТС):
  - осъществява държавен технически надзор върху съоръженията с повишена опасност в съответствие с действащото законодателство;
  - вписва в регистъра на министерството и издава удостоверения на лица за извършване на дейности по поддържане, ремонтиране и преустройване на съоръжения с повишена опасност;
  - извършва първоначални, периодични и внезапни прегледи, проверки и изпитвания на съоръженията с повишена опасност, както и проверки на предприятията, сградите и другите обекти, в които съоръженията се произвеждат, монтират, поддържат, ремонтират и експлоатират;
  - издава задължителни писмени предписания на собственици или ползватели, работодатели, длъжностни и други лица и писмено

разпорежда спиране на експлоатацията на предприятия и/или съоръжения с повишена опасност;

- съставя актове за установяване нарушения на нормативната уредба и издава наказателни постановления в съответствие с разпоредбите на Закона за техническите изисквания към продуктите и Закона за здравословни и безопасни условия на труд;
- координира стандартизационната и метрологичната дейност в транспортния отрасъл.

Числеността на дирекцията е 12 щатни бройки за цялата система на министерството.

- Изпълнителна агенция „Автомобилна администрация" осъществява контролни функции по Закона за автмобилните превози (чл. 2, ал. 5 ЗАП).

В структурата на агенцията е създадена Главна дирекция „Контролна дейност – ДАИ" (Областните отдели „Контролна дейност – ДАИ" (чл. 18 и 18а УПИАААА):

- контролират спазването на изискванията на нормативните актове при превоза на пътници и товари с моторни превозни средства с българска и чуждестранна регистрация в страната, както и на всички документи, свързани с този превоз;
- контролират спазването на изискванията на нормативните актове при превоза на пътници и товари за собствена сметка;
- организират контрола по спазването на Европейската спогодба за работа на екипажите на превозните средства, извършващи международни превози (AETR) (ДВ, бр. 99 от 1995 г.), Европейската спогодба за международен превоз на опасни товари по шосе (ADR) (обн., ДВ, бр. 73 от 1995 г.; попр., бр. 63 от 2005 г.), Европейската спогодба за превоз на лесноразваляеми хранителни продукти и за специалните транспортни средства, които се ползват при тези превози (ATP) и на Спогодбата за международни случайни превози на пътници, извършвани с автобуси (ИНТЕРБУС) (ДВ, бр. 18 от 2003 г.);
- контролират пунктовете за извършване на периодични прегледи за проверка на техническата изправност на пътни превозни средства и качеството на извършваните прегледи;
- контролират периодичността и качеството на извършваните предпътни прегледи на превозните средства и водачите им;
- контролират състоянието на материалната база и изпълнението на учебните програми в учебните форми за подготовка на водачи на моторни превозни средства, получили разрешение по реда на Закона за движението по пътищата;
- съставят актове за установяване на административни нарушения при съответно овластяване за това на длъжностни лица от отделите;
- създават и поддържат база данни за пътните превозни средства и за транспортната им годност;
- издават удостоверения за обществен превоз на пътници или товари за пътните превозни средства;

- организират и провеждат изпити за професионална компетентност на водачите на леки таксиметрови автомобили и на ръководителите на транспортната дейност на лицата, извършващи таксиметров превоз на пътници;
- дават разрешения за извършване на случайни превози на територията на Република България;
- провеждат изпитите на водачите, извършващи превози на опасни товари, и на консултанти по безопасността при превоза на опасни товари.

Общата численост на персонала на Главна дирекция „Контролна дейност – ДАИ" е 485 щатни бройки, от които 467 за областните отдели „Контролна дейност – ДАИ".

Отделите „Контролна дейност – ДАИ" са със седалище в областните центрове на страната.

- Главна дирекция „Гражданска въздухоплавателна администрация":
  - контролира гражданското въздухоплаване, гражданските летища и летателни площадки, гражданските въздухоплавателни средства, аеронавигационните и други съоръжения, свързани с гражданското въздухоплаване на територията на страната, независимо от собствеността им (чл. 18 Устройствения правилник на Главна дирекция „Гражданска въздухоплавателна администрация" (УПГДГВА));
  - контролира спазването на нормативните актове при подбора, подготовката и повишаването на квалификация на авиационния персонал (чл. 19 УПГДГВА).

Главна дирекция "Гражданска въздухоплавателна администрация" има четири регионални структури - летищни администрации по смисъла на чл. 48а, ал. 4 от Закона за гражданско въздухоплаване, които са разположени на летище София, на летище Пловдив, на летище Горна Оряховица и на летище Русе.

Специализираната администрация е с обща численост 63 щатни бройки.

- Изпълнителна агенция „Морска администрация":
  - упражнява контрол за: спазването на условията за безопасност на корабоплаването спрямо български и чужди кораби; спазването на условията на труд и живот на моряците; предоставянето на услуги по управление на трафика и информационно обслужване на корабоплаването в морските пространства, вътрешните водни пътища, каналите, пристанищата на Република България и другите, определени по съответния ред, райони(чл. 4 Устройствения правилник на Изпълнителна агенция „Морска администрация").

Агенцията е със седалище гр. София и с териториални дирекции в: гр. Варна, гр. Бургас, гр. Русе и гр. Лом. Специализираната администрация е структурирана в 6 дирекции с обща численост от 273 щатни бройки, в т. ч. 18 бройки за дирекция „Инспекционна дейност".

Министерство на околната среда и водите

Министърът на околната среда и водите:

- ръководи, координира и контролира провеждането на държавната политика по предотвратяване и ограничаване на промишленото замърсяване (глава седма от Закона за опазване на околната среда (ЗООС));
- упражнява контрол в случаите по чл. 25, т. 3 - 9 и 13 - 17 от Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси (ЗЗВВХВС) с цел опазване на околната среда (чл. 27, ал. 1 ЗЗВВХВС).
- ръководи, координира и контролира разработването и провеждането на държавната политика в областта на опазването на околната среда, опазването и използването на водите (чл. 5, ал. 1 от Устройствения правилник на министерството на околната среда и водите (УПМОСВ)).

В системата на Министерството на околната среда и водите са създадени регионални инспекции по околната среда и водите (РИОСВ), които осъществяват контролни функции.

Контролните функции на РИОСВ включват осъществяването на превантивен, текущ и последващ контрол, свързан с прилагането на нормативните актове, регламентиращи качеството на компонентите на околната среда и факторите, които й въздействат (чл. 15 от Правилника за устройството и дейността на регионалните инспекции по околната среда и водите).

Регионалните инспекции по околната среда и водите осъществяват своята дейност на територията на една или няколко области съгласно посочените в приложението към Правилника за устройството и дейността на регионалните инспекции по околната среда и водите седалище и териториален обхват на дейност.

Министерство на отбраната

Министърът на отбраната контролира дейностите по създаване на безопасни и здравословни условия за изпълнение на военната служба и за полагане на труд в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия (чл. 26, т. 9 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България).

Дирекция „Управление на човешките ресурси”: подпомага министъра при осъществяване на политиката и дейността по безопасни и здравословни условия на труд във въоръжените сили и осъществява контрол по спазването й, както и при осъществяване на политиката в областта на социалното сътрудничество (чл. 30, т. 20 и 21 от Устройствения правилник на министерството но отбраната (УПМО)).

Дирекция „Управление на човешките ресурси” е с щатна численост от 70 щатни бройки.

Министерство на здравеопазването

Министърът на здравеопазването упражнява контрол върху дейността на службите по трудова медицина съгласно Закона за здравословни и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ) (чл. 37, т. 6 ЗЗБУТ).

В системата на Министерството на здравеопазването са създадени Регионални здравни инспекции (РЗИ), които извършва контрол върху дейността на службите по

трудова медицина и изготвя информация за здравното състояние на работещите на територията на съответната област (чл. 33 от Устройствения правилник на регионалните здравни инспекции).

Регионалната здравна инспекция е със седалище населеното място - административен център на областта. Числеността на персонала в административните звена на съответната РЗИ е посочена в приложения № 1 – 28 към Устройствения правилник на регионалните здравни инспекции.

Национална агенция за приходите

Националната агенция за приходите осъществява контрол по отношение на:

- спазването на осигурителното законодателство, съгласно предоставените й правомощията;
- работодателите за изпълнението на задълженията им, свързани с подаване на уведомления до съответната териториална дирекция на Националната агенция за приходите за сключване, изменение или прекратяване на трудови правоотношения.

Агенцията, органите на Министерството на вътрешните работи и прокуратурата, контролните органи на Министерството на финансите и други държавни и общински органи, извършват съвместни действия във връзка с осъществяването на своите функции(чл. 26, ал. 1 от Закона за Националната агенция по приходите (ЗНАП)).

Националната агенция за приходите предоставя в реално време на оправомощени лица от дирекции „Инспекция по труда" електронен достъп до регистъра на трудовите договори и при поискване в срок три работни дни изпраща копие от съответното заверено уведомление(чл. 62, ал. 3 от КТ).

Националната агенция за приходите предоставя на контролните органи на ИА „Главна инспекция по труда" необходимата данъчна и осигурителна информация за целите на контрола по спазване на трудовото законодателство и на законодателството, свързано с държавната служба (чл. 402, ал. 3 от КТ).

Агенцията се състои от централно управление и териториални дирекции.

Териториалните дирекции установяват публичните вземания за данъци, за задължителни осигурителни вноски и други публични вземания, възложени им със закон, както и обезпечават и събират публичните вземания.

Числеността на персонала на агенцията се определя от Министерския съвет по предложение на министъра на финансите след одобрение на управителния съвет.

Национален осигурителен институт

Националният осигурителен институт осъществява контрол по спазването на нормативните актове по държавното обществено осигуряване във връзка с дейността, възложена на Националния осигурителен институт (чл. 107 от Кодекса за социално осигуряване).

В структурата на Национален осигурителен институт има 28 териториални поделения „Районно управление социално осигуряване" със седалище в градовете областни центрове, които осъществяват и контролни дейности.

IV. КООРДИНАЦИЯ И СОЦИАЛНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Икономически и социален съвет (ИСС)

ИСС е създаден със Закона за Икономически и социален съвет (обн., ДВ, бр. 41 от 2001 г., изм., бр. 120 от 2002 г., изм. и доп., бр. 20 от 2003 г., изм., бр. 17 от 2006 г., изм. и доп., бр. 36 от 2008 г., изм., бр. 82 от 2009 г.) като консултативен орган, изразяващ волята на структурите на гражданското общество по икономическото и социалното развитие. Икономическият и социален съвет е юридическо лице на бюджетна издръжка със седалище София. (адрес за контакти: София 1784, бул. „Цариградско шосе" № 111, тел. 939 80 11, e-mail: office@esc.bg)

Съветът има за цел:

- да осигури участието на широк кръг представители на гражданското общество в обществения и икономическия живот, като утвърждава принципите на правовата демократична и социална държава;
- да служи като постоянна институционална форма за социален и граждански диалог и за консултации по икономическата и социалната политика между президента на републиката, Народното събрание и Министерския съвет и структурите на организираното гражданско общество;
- да отговори на законния стремеж на обществените и икономическите групи, на структурите на гражданското общество да изразяват мнения, становища и предложения по отношение на актове на законодателната и изпълнителната власт, които засягат техните интереси;
- да утвърждава принципите на демокрация с пряко участие, като прилага опита на Европейския икономически и социален комитет и на други сродни национални и международни организации на основата на сътрудничество с тях.

Функции и дейност на ИСС

Съветът разработва и приема:

- становища по проекти на закони, национални програми и планове относно икономическото и социалното развитие;
- становища по актове на Народното събрание относно икономическото и социалното развитие;
- становища по стратегически проблеми на икономическата и социалната политика;
- резолюции по актуални проблеми на икономическата и социалната политика и на гражданското общество;
- анализи по проблемите на икономическата и социалната политика;
- организира дискусии и консултации с представители на законодателната и изпълнителната власт и структурите на гражданското общество по обществено значими въпроси на икономическото и социалното развитие;

- осъществява сътрудничество и поддържа контакти с Европейския икономически и социален комитет и с други сродни национални и международни институции.

Състав на ИСС

Съветът се състои от председател и 36 членове, разпределени в три групи. Народното събрание избира председателя на съвета по предложение на Министерския съвет, предварително съгласувано с групите, представени в съвета.

- Първата група се състои от 12 членове, определени от ръководните органи на представителните организации на работодателите на национално равнище, признати от Министерския съвет по реда на Кодекса на труда.
- Втората група се състои от 12 членове, определени от ръководните органи на представителните организации на работниците и служителите на национално равнище, признати от Министерския съвет по реда на Кодекса на труда.
- Третата група се състои от 12 членове, в т.ч. по един представител на: организациите на селскостопанските производители, на производствените кооперации, на занаятчиите, на потребителите, на жените, на хората с увреждания и на пенсионерите; професионално-съсловните организации; екологичните организации; организациите, подпомагащи социално слабите, хората с увреждания или лицата, нуждаещи се от грижи и двама независими учени - специалисти по проблемите на икономическата и социалната политика, определени от Министерския съвет по предложение на министъра на икономиката, енергетиката и туризма и министъра на труда и социалната политика.

Мандатът на съвета, на председателя и на членовете е 4-годишен и започва да тече от датата на провеждането на първата пленарна сесия.

Органи на управление на ИСС

- Пленарна сесия: участват председателят на съвета, заместник-председателите, членовете и главният секретар, който е без право на глас. Пленарната сесия:
  - приема правилник за дейността на съвета;
  - приема годишните планове и отчети за дейността на съвета;
  - одобрява проекта на годишния бюджет и на годишния отчет за неговото изпълнение;
  - по предложение на председателския съвет определя размера на основното трудово възнаграждение на председателя на съвета;
  - приема проектите на закони, национални програми и планове относно икономическото и социалното развитие, предоставени му за становище;
  - утвърждава заместник-председателите;
  - избира председателите и членовете на постоянните и временно действащите комисии;
  - предлага на Министерския съвет кандидатури за членове на

Европейския икономически и социален комитет.

Решенията на пленарната сесия относно правилника, годишните планове и отчети за дейността на съвета, както и на проекта на годишния бюджет и на годишния отчет за неговото изпълнение се приемат с мнозинство не по-малко от две трети от присъстващите членове на съвета.

Решенията на пленарната сесия относно: становища по проекти на закони, национални програми и планове за икономическото и социалното развитие; становища по актове на Народното събрание относно икономическото и социалното развитие; становища по стратегически проблеми на икономическата и социалната политика; резолюции по актуални проблеми на икономическата и социалната политика и на гражданското общество; анализи по проблемите на икономическата и социалната политика, както и при избора на един от заместник-председателите за временно изпълняващ функциите на председателя до избирането на нов председател от Народното събрание се приемат с мнозинство не по-малко от три четвърти от присъстващите членове на съвета.

Решенията на пленарната сесия при определяне размера на основното трудово възнаграждение на председателя на съвета, при утвърждаване на заместник-председателите и при избора председателите и членовете на постоянните и временно действащите комисии се приемат с мнозинство от повече от половината от присъстващите членове на съвета.

- Председателят:
  - ръководи дейността на съвета и го представлява;
  - свиква пленарна сесия по своя инициатива или по инициатива на една трета от членовете на съвета и ръководи заседанията на пленарната сесия и на председателския съвет;
  - подписва актовете, приети от пленарната сесия, разпорежда изпращането им на заинтересуваните органи и тяхното публикуване;
  - утвърждава длъжностното разписание, сключва, изменя и прекратява трудовите договори на служителите на съвета;
  - определя с писмена заповед заместник-председател, който да го замества при негово отсъствие;
  - разпределя по комисии предложенията по нормативните актове и националните програми и планове;
  - информира обществеността за действията на съвета.
- Заместник-председатели: трима заместник-председатели, предложени по един от трите .групи. Те заместват председателя на съвета и изпълняват функции, които той писмено им делегира.
- Председателски съвет. Състои се от председателя и заместник-председателите. В неговите заседания със съвещателен глас участва и главният секретар. Председателският съвет:
  - консултира и подпомага работата на председателя между пленарните сесии и предлага техния дневен ред;
  - по предложение на членове на Икономическия и социален съвет, на

неговите комисии и по своя инициатива взема решения за разработване на нормативни актове и национални програми и планове;

- обсъжда и предлага на пленарната сесия проектите на: правилника за дейността на съвета; годишния план за работа; годишния бюджет; годишния отчет за дейността на съвета; годишния отчет за изпълнението на бюджета; резолюции по актуални проблеми на икономическата и социалната политика и на гражданското общество.

- Главен секретар: назначава се от председателя след утвърждаване на кандидатурата му от председателския съвет. Главният секретар:
  - ръководи работата на администрацията на съвета;
  - координира разработването на проектите на нормативните актове и националните програми и планове по ред, установен с правилника за дейността на съвета;
  - изпраща материалите за обсъждане на заседанията на пленарната сесия и на председателския съвет;
  - отговаря за протоколирането на заседанията на пленарната сесия, председателския съвет и комисиите, както и за съхраняването на документацията на съвета.

Организация на дейността

Икономическият и социален съвет работи на основата на правилник за своята дейност и годишни планове. Към съвета се създават постоянни и временно действащи комисии:

- икономическа политика;
- бюджет, финанси, застраховане и осигуряване;
- социална политика;
- труд, доходи, жизнено равнище и индустриални отношения;
- международно сътрудничество и европейска интеграция;
- регионална политика, устойчиво развитие и околна среда.

Работата на комисиите се организира в съответствие с правилника за дейността на съвета. Те подготвят за пленарната сесия проекти на актовете, по които съвета ще дава становище.

Пленарните сесии на съвета са публични, освен ако съветът реши друго.

Национален съвет за тристранно сътрудничество (НСТС)

НСТС е орган за осъществяване на сътрудничество и консултации на национално равнище при регулирането на трудовите и непосредствено свързаните с тях отношения, осигурителните отношения, както и въпросите на жизненото равнище.

Организацията и дейността на НСТС и на отрасловите, браншовите и общинските съвети за тристранно сътрудничество са уредени с Правилник за организацията и

дейността на съветите за тристранно сътрудничество, издаден от председателя на Националния съвет за тристранно сътрудничество (обн., ДВ, бр. 57 от 2001 г.).

Функции и задачи на НСТС

- НСТС обсъжда и дава мнения по проекти на нормативни актове, уреждащи въпросите на:
  - трудовите и непосредствено свързаните с тях отношения;
  - здравословните и безопасните условия на труд;
  - заетостта, безработицата и професионалната квалификация;
  - общественото и здравното осигуряване;
  - доходите и жизненото равнище;
  - въпроси, свързани с бюджетната политика;
  - социалните последици от преструктурирането и приватизацията.
- НСТС координира работата на национално равнище по програми, отнасящи се до въпросите на социалния диалог, с национално и международно финансиране, в които участват всички представени в НСТС страни.

Състав на НСТС:

състои се от по двама представители на Министерския съвет, на представителните организации на работниците и служителите и на работодателите. Министерският съвет определя своите представители, а представителите на представителните организации на работниците и служителите и на работодателите се определят от техните ръководства съгласно уставите им.

Органи на управление на НСТС.

- Председател: заместник министър-председател, който ръководи НСТС.
- Заместник-председатели: НСТС ги избира от лицата, представляващи по закон организациите на работниците и служителите и на работодателите на ротационен принцип за срок от една година.

При отсъствие на председателя на НСТС заседанията се ръководят от посочен от него заместник-председател.

Организация на дейността.

Организацията на дейността, техническото и административното обслужване на НСТС и членовете на съвета, както и оперативната координация и взаимодействие на НСТС с: представителните организации на работниците и служителите и на работодателите; Администрацията на Министерския съвет и други администрации на изпълнителната власт; комисиите на Народното събрание и Администрацията на Президента на Република България се осъществява от секретариат на НСТС. (адрес за контакти: 1594 София, бул. „Дондуков” № 1, Министерски съвет на Република България, тел., 940 20 32)

Секретариатът на НСТС включва секретар и технически секретар - служители в Администрацията на Министерския съвет, и двама съветници, определени от представителните организации на работниците и служителите и на работодателите.

Към НСТС са създадени постоянни комисии по въпросите на:

- доходите и жизненото равнище;
- осигурителните отношения;
- трудовото законодателство;
- социалните последици от преструктурирането и от приватизацията;
- бюджетната политика.

Комисиите се състоят от по двама членове, упълномощени от всеки от участниците в НСТС. Поименният състав на комисиите се утвърждава от НСТС. Всяка постоянна комисия избира свой председател на ротационен принцип за срок една година по определена от комисията последователност. Председателят на комисията организира работата и ръководи заседанията й. За участие в заседанията на комисиите могат да се канят ръководители и експерти на органи и институции, които са внесли проектите на нормативните актове за обсъждане от съвета или имат пряко отношение към тях.

За обсъждане на въпроси, извън тези от компетенциите на постоянните комисии, по решение на НСТС могат да се създават работни групи.

Националният съвет за тристранно сътрудничество приема своите решения на заседания. При постигнато съгласие по разглежданите въпроси в постоянните комисии, оформено с протокол, решенията на НСТС могат да се вземат и в оперативен порядък.

Заседанията мога да бъдат редовни заседания - по утвърден от НСТС тримесечен план-график и дневен ред, определен от председателя, и извънредни - провеждат се по дневен ред, определен от члена на НСТС, поискал извънредното заседание. Заседанията на НСТС са открити, като по решение на НСТС отделни заседания могат да бъдат и закрити. Провеждат се и се считат за редовни, ако присъстват не по-малко от две трети от постоянните членове, между които представители и на трите участващи в него страни. Заседанията се откриват и ръководят от председателя на НСТС, а в негово отсъствие - от другия определен от Министерския съвет член на НСТС. По време на заседанието се води стенографски запис.

Решенията на НСТС се приемат с общо съгласие на присъстващите постоянни членове на съвета, а при тяхно отсъствие - на лицата, които ги заместват. За разглежданите на заседанието на НСТС въпроси, приетите решения и изразените становища се изготвя протокол, към който се прилагат стенограмата, заедно с внесените на заседанието писмени становища и други материали. Протоколът се подписва от председателя на НСТС и от присъстващите на заседанието членове на съвета.

Постоянните комисии към НСТС на свои заседания обсъждат и изготвят становища по постъпили в НСТС проекти на нормативни актове, както и по въпроси, възложени им от председателя на съвета или с решение на съвета. Председателят на НСТС определя комисията, която следва да разгледа проектите и въпросите, съобразно своята компетентност, и срока, в който трябва да се произнесе.

По въпросите на здравословните и безопасни условия на труд и на заетостта, безработицата и професионалната квалификация председателят на НСТС иска

становище от Националния съвет за условия на труд и от Националния съвет за закрила при безработица и насърчаване на заетостта.

Заседанията на комисиите са редовни, ако на тях присъстват представители на трите страни. На заседанията се води протокол, който се подписва от всички присъстващи членове. В случай на отсъствие на постоянен член протоколът се подписва от лицето, което го замества. Въз основа на протокола се изготвя доклад, който се подписва от председателя на комисията и се изпраща на секретариата на НСТС заедно с протокола от заседанието.

Национален съвет за по условия на труд (НСУТ)

Създаден е със Закона за здравословни и безопасни условия на труд, като постоянен орган за осъществяване на координация, консултации и сътрудничество при разработването и осъществяването на политиката за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на национално равнище.

Функции и задачи на НСУТ

- оказва помощ и съдействие при осъществяване на политиката в областта на безопасността и здравето при работа;
- обсъжда всички въпроси, свързани с условията на труд и предлага мерки за подобряването им;
- изисква от отделните министерства, ведомства, други организации и търговски дружества информация за състоянието на условията на труд;
- внася в Министерския съвет информация по обсъжданите проблеми и прави предложения;
- обсъжда проекти на нормативни актове по въпросите на условията на труд и изразява становище преди приемането им от съответния държавен орган;
- прави предложения за изменение и допълнение на нормативни актове в областта на безопасните и здравословни условия на труд;
- взема решение за създаване на отраслови или браншови структури за тристранно сътрудничество по условия на труд и периодично обсъжда тяхната дейност;
- създава помощни структури към съвета за решаване на специфични въпроси;
- обсъжда основните насоки и координира дейността на органите, на които е възложено упражняването на контрол в областта на условията на труд;
- проучва и популяризира наш и чужд опит, организира национални конкурси, семинари, акции и други форми за стимулиране на дейността;
- възлага проучването и разработването на проекти за решаване на национално значими и други важни проблеми по условията на труд с конкретна практическа приложимост и висок социален ефект;
- осъществява и други функции и задачи, възложени с нормативни актове и по решения на Националния съвет за тристранно сътрудничество;

- поддържа връзки със средствата за масово осведомяване и популяризира проблемите и мерките, свързани с безопасните и здравословни условия на труд;
- приема годишен план за работа, ежегодно обсъжда дейността си и предприема мерки за подобряването й;
- обсъжда годишния план за работа на ИА „ГИТ“ преди утвърждаването му от министърът на труда и социалната политика и годишните отчети за дейността на ИА „ГИТ“;
- ежегодно съгласува Програмата за работа и бюджета на фонд „Условия на труд“ преди утвърждаването им от министърът на труда и социалната политика;
- обсъжда Годишния доклад за дейността на фонд „Условия на труд“ преди утвърждаването му от министърът на труда и социалната политика.

Състав на НСУТ:

състои се от представители на:

- Министерския съвет, определени с Решение № 107 на Министерския съвет от 2002 год. за определяне на представители на Министерския съвет в Националния съвет по условия на труд., изм., Решение № 706 на Министерския съвет от 2009 год.(Заместник-министър на: труда и социалната политика; финансите; земеделието и храните; икономиката, енергетиката и туризма; околната среда и водите; регионалното развитие и благоустройството; транспорта, информационните технологии и съобщенията.
- Националния осигурителен институт;
- национално представителните организации на работодателите: Асоциацията на индустриалния капитал в България, Българска стопанска камара, Българска търговско-промишлена палата и Конфедерацията на работодателите и индустриалците в България;
- национално представителните организации на работещите: Конфедерацията на независимите синдикати в България и Конфедерацията на труда „Подкрепа”.

Органи на управление на НСУТ

- Председател: министърът на труда и социалната политика. Председателят:
  - представлява съвета пред всички институции;
  - организира, свиква и ръководи заседанията му;
  - одобрява дневния ред за заседанията въз основа на внесени предложения;
  - определя секретаря на Националния съвет, който е служител в администрацията на Министерството на труда и социалната политика.

При отсъствие на председателя неговите функции се изпълняват от изрично упълномощен от него заместник-председател.

- Заместник-председатели: по един представител от състава на представителните организации на работещите и на работодателите
- Секретарят на НСУТ:
  - уведомява писмено всички членове на съвета за предстоящите заседания;
  - организира изпращането на материалите за заседанията;
  - съставя протокол за заседанията;
  - съхранява архива на съвета.

Организация на дейността

Организацията на дейността, техническото и административното обслужване на Националния съвет по условия на труд се осъществяват от Министерството на труда и социалната политика и са уредени с Правилник за дейността на НСУТ. (адрес за контакти: 1050 София, ул. „Триадица" № 2, www.mlsp.government.bg)

Националният съвет провежда заседания си при предварително определени дата и дневен ред. Дневният ред се изготвя от секретаря на съвета и се одобрява от неговия председател. Заседанията се провеждат, когато присъстват представители на всяка от страните, участващи в съвета и броят на участниците е не по-малък от 2/3 от общия брой на членовете на съвета.

Националният съвет по условия на труд приема решенията си с консенсус.

За всяко заседание на Националния съвет се съставя протокол, подписан от председателя, зам. председателите и секретаря на Националния съвет, който съдържа: дата на провеждане на заседанието; дневен ред; имената на участниците в заседанието; приети решения на Националния съвет по различните точки от дневния ред.

V. ОБУЧЕНИЕ, ИНФОРМИРАНЕ И КОНСУЛТИРАНЕ

Законодателната рамка за осигуряване на професионално образование и обучение, и обучение по правилата за осигуряване на БЗР

Закон за народната просвета (ЗНП)

Обн., ДВ, бр. 86 от 1991 г., изм., бр. 90 от 1996 г., изм. и доп., бр. 36 от 1998 г., доп., бр. 124 от 1998 г., изм., бр. 153 от 1998 г., бр. 67 и 68 от 1999 г., изм. и доп., бр. 90 от 2002 г., бр. 95 от 2002 г., бр. 29 от 2003 г., изм., бр. 71 от 2003 г., доп., бр. 86 и 114 от 2003 г., изм. и доп., бр. 40 от 2004 г., изм., бр. 28, 94, 103 и 105 от 2005 г., изм. и доп., бр. 41 и 105 от 2006 г., изм., бр. 113 от 2007 г., изм. и доп., бр. 50 от 2008 г., доп., бр. 35 от 2009 г., изм., бр. 36 и 74 от 2009 г., изм. и доп., бр. 50 и 78 от 2010 г., доп., бр. 9 от 2011 г., изм., бр. 23 от 2011 г., изм. и доп., бр. 99 от 2011 г.

Този закон урежда устройството, функциите и управлението на системата на народната просвета. Системата на народната просвета осигурява образование според държавни образователни изисквания (ДОИ).

Държавните образователни изисквания определят равнищата на необходимата общообразователна и професионална подготовка. Те се отнасят за (чл. 16 ЗНП):

- предучилищното възпитание и подготовка;
- степента на образование, общообразователния минимум и учебния план;
- учебното съдържание;
- усвояването на книжовния български език;
- системата за оценяване;
- професионалното образование и обучение;
- придобиването на квалификация по професии;
- обучението на деца и ученици със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания;
- учебниците и учебните помагала;
- документите за системата на народната просвета;
- извънкласната и извънучилищната дейност;
- учителската правоспособност и квалификация;
- материално-техническата база;
- здравното обслужване;
- безопасните условия на възпитание, обучение и труд;
- научното, информационното и библиотечното обслужване;

- едногодишната издръжка на деца и ученици в държавните и общинските детски градини, училища и обслужващи звена;
- нормирането и заплащането на труда в системата на народната просвета;
- инспектиране на системата на народната просвета.

Законът определя четири групи ДОИ, според начина на тяхното приемане (чл. 17 ЗНП):

- ДОИ, приемани със закон: за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план; за професионалното образование и обучение;
- ДОИ, приемани с наредби на Министерския съвет: за учебниците и учебните помагала; за учителската правоспособност и квалификация; за материално-техническата база; за здравното обслужване; безопасните условия на възпитание, обучение и труд; за едногодишната издръжка на деца и ученици в държавните и общинските детски градини, училища и обслужващи звена; за нормирането и заплащането на труда в системата на народната просвета;
- ДОИ, приемани с наредби на министъра на образованието, младежта и науката, съгласувано със съответните министерства и ведомства: за придобиването на квалификация по професии; за обучението на деца и ученици със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания;
- ДОИ, приемани с наредби на министъра на образованието, младежта и науката: за предучилищното възпитание и подготовка; за учебното съдържание; за усвояването на книжовния български език; за системата за оценяване; за извънкласната и извънучилищната дейност; за научното, информационното и библиотечното обслужване; за инспектиране на системата на народната просвета.

Съгласно чл. 22 на закона училищното образование според степента е основно и средно, а според съдържанието на подготовката е общо и професионално.

- Общо образование - осигурява усвояването на общообразователния минимум и, при възможност, профилирана подготовка съгласно ДОИ.
- Професионално образование - осигурява усвояването на общообразователния минимум и придобиване на квалификация по професия съгласно ДОИ.
- Професионално обучение - осигурява придобиване на квалификация по професия съгласно ДОИ.

Професионалното обучение и образование се осъществява в училища, които могат да бъдат държавни, общински и частни. Училищата за средно образование са (чл. 26 ЗНП):

- средни общообразователни - от I до XII клас включително;
- професионални гимназии - от VIII или IX клас до XII клас включително;
- професионални - от VII или VIII клас с продължителност на обучението до три години, от IX клас - с продължителност на обучението до четири години, и професионални колежи след завършено средно образование - с продължителност на обучението до две години;

- спортни, по изкуствата; специални; по културата.

Форми на обучение (чл. 31 ЗНП): дневна; вечерна; задочна; кореспондентска; индивидуална; самостоятелна; дистанционна.

За професии и специалности, които се упражняват във вредни и опасни условия на труд, практическото обучение започва след навършване на 15-годишна възраст (чл. 32 ЗНП), като Министерството на здравеопазването и Министерството на образованието, младежта и науката определят специфичните изисквания за провеждането му (чл. 33 ЗНП).

Документи за удостоверяване на професионално образование (чл. 25, ал. 1 ЗНП):

- диплома след успешно завършен XII клас и успешно положени държавни зрелостни изпити по учебни предмети или цикъл от учебни предмети, изучавани в гимназиалния етап;
- свидетелство за професионална квалификация, което се получава след завършена професионална подготовка;
- свидетелство за правоспособност, издавано за професии, упражняването на които изисква правоспособност.

Документи за удостоверяване на завършено професионално обучение (чл. 25, ал. 2 ЗНП):

- свидетелство за основно образование, което се получава след завършен VIII клас;
- свидетелство за професионална квалификация;
- свидетелство за правоспособност, издавано за професии, упражняването на които изисква правоспособност;
- удостоверение за професионално обучение.

Съгласно ЗНП, професиите и специалностите, които се придобиват в училищата, се определят по списък, утвърден от министъра на образованието, младежта и науката, съгласувано със съответните министри и ръководители на ведомства (чл. 42, ал. 7 ЗНП).

За професионалното обучение след завършено средно образование се заплащат такси при условия и по ред, определени със заповед на министъра на образованието, младежта и науката (чл. 44, ал. 5).

Закон за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план (ЗСООМУП)

Обн., ДВ, бр. 67 1999 г., изм. и доп., бр. 90 от2002 г., бр. 95 от 2002 г., бр. 29 от 2003 г., бр. 40 от 2004 г., бр. 41 от 2006 г., бр. 105 от 2006 г., бр. 50 от 2008 г., доп., бр. 36 от 2009 г., изм., бр. 74 от 2009 г.

Със ЗСООМУП се урежда държавното образователно изискване за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план в системата на народната просвета. С него се определят условията и реда за завършване на една степен на образование и преминаване в следващата степен, както и характеристиките на общообразователния минимум и на учебния план.

Степени на образование: осигуряват необходимото равнище на образованост, както и последователност и непрекъснатост на образованието. Степените на образование са основно образование и средно образование.

Завършването на съответната степен на образование гарантира усвояването на общообразователния минимум, както и на знания и умения, съответстващи на интересите и индивидуалните възможности на учениците (чл. 5 ЗСООМУП).

Средно образование. Придобива се след успешно завършен XII клас и успешно положени два държавни зрелостни изпита по учебни предмети или цикъл от учебни предмети, които се изучават в гимназиалния етап (чл. 7 ЗСООМУП).

Професионално образование. За придобиване на професионално образование освен държавните зрелостни изпити се полагат и два държавни изпита за професионална квалификация в съответствие с държавните образователни изисквания за придобиването на квалификация по професии. Организацията и съдържанието на държавните зрелостни изпити за придобиване на професионална квалификация се определят със Закона за професионално обучение и образование.

Според ЗСООМУП, общообразователната подготовка в българското училище се осъществява чрез изучаването на учебни предмети, групирани в 8 културно-образователни области: български език и литература; чужди езици; математика, информатика и информационни технологии; обществени науки, гражданско образование и религия; природни науки и екология; изкуства; бит и технологии, и физическа култура и спорт. Общообразователният минимум е основата на общообразователната подготовка. Той включва задължителни знания и умения, необходими за успешната реализация на учениците в следващата степен на образование.

Разпределението на учебното време по учебните предмети за достигане на общообразователния минимум по класове, етапи и степени се определя с наредба на министъра на образованието, младежта и науката (чл. 10 ЗСООМУП).

ЗСООМУП определя основните параметри на учебния план. Структурата на учебния план обхваща три вида подготовка: задължителна, задължителноизбираема и свободноизбираема (чл. 15 ЗСООМУП). Задължителната подготовка осигурява постигането на общообразователния минимум.

Учебният план съдържа: наименованията на учебните предмети, включени в задължителната, задължителноизбираемата и свободноизбираемата подготовка; разпределението на учебните предмети по класове; годишния и седмичния брой часове за изучаването на учебните предмети; график на учебната година и описание на организацията на обучението в съответното училище (чл. 17 ЗСООМУП).

Училищните учебни планове на профилираните гимназии, профилираните паралелки в средните общообразователни училища, професионалните гимназии, на училищата по изкуствата и културата и на спортните училища се разработват въз основа на учебни планове, утвърдени от министъра на образованието, младежта и науката. Училищните учебни планове не може да определят условия и ред за завършване на етапи и степени на образованието (чл. 18, ал. 3 – 4 ЗСООМУП).

Училищните учебни планове се приемат с решение на педагогическия съвет на училището и се одобряват от началника на инспектората по образование - за общинските училища и за държавните училища, които се финансират чрез бюджета на Министерството на образованието, младежта и науката, от съответния министър

или ръководител на ведомство съгласувано с министъра на образованието, младежта и науката - за държавните училища, които се финансират чрез бюджета на друго министерство или ведомство (чл. 18, ал. 5 ЗСООМУП).

Закон за професионалното образование и обучение (ЗПОО)

Обн., ДВ, бр. 68 от 1999 г., изм., бр. 1 и 108 от 2000 г., бр. 111 от 2001 г., изм. и доп., бр. 103 от 2002 г., изм., бр. 120 от 2002 г., доп., бр. 29 от 2003 г., изм., бр. 28 от 2005 г., изм. и доп., бр. 77 от 2005 г., изм., бр. 94 от 2005 г., бр. 30 от 2006 г., изм. и доп., бр. 62 от 2006 г., попр., бр. 63 от 2006 г., изм. и доп., бр. 13 от 2008 г., изм., бр. 26 от 2008 г., изм. и доп., бр. 36 и 74 от 2009 г., бр. 50 от 2010 г., изм., бр. 97 от 2010 г.

Този закон регулира обществените отношения, свързани със: осигуряване на правото на професионално образование и обучение на гражданите, съобразно личните им интереси и възможности; задоволяване на потребностите от квалифицирана работна сила, конкурентоспособна на пазара на труда; осигуряване на условия за функциониране и развитие на системата на професионалното образование и обучение, основаващи се на сътрудничество между нейните институции и органите на изпълнителната власт и на местното самоуправление и социалните партньори.

Основни задачи на системата на професионалното образование и обучение:

- придобиване на професионална квалификация;
- придобиване на правоспособност за професии, упражняването на които изисква такава, включително и за упражняване на регулирани професии;
- непрекъснато усъвършенстване на професионалната квалификация;
- формиране на мотивационна система за реализация в гражданското общество;
- формиране на обща култура на основата на националните и общочовешките ценности.

Структура на системата на професионалното образование и обучение.

- професионално ориентиране: осигурява информирането, консултирането и съветването на ученици и на други лица относно избора на професия и кариерно развитие;
- професионално обучение: осигурява придобиването на квалификация по професия или по част от професия, както и усъвършенстването й. При условия, определени с този закон, със Закона за народната просвета и Закона за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план, то осигурява и завършването на основно образование или на класове от средното образование. Професионалното обучение включва:
  - начално професионално обучение: придобиване на първоначална квалификация по професия или по част от професия;
  - непрекъснато професионално обучение - усъвършенстване на придобитата квалификация по професия или по част от професия.
- професионално образование: осигурява усвояването на общообразователния минимум за средно образование и придобиването на квалификация по професия.

Списък на професиите за професионално образование и обучение.

Професионалното ориентиране, професионалното обучение и професионалното образование се осъществяват по професии и специалности, включени в Списъка на професиите за професионално образование и обучение. Списъкът се утвърждава от министъра на образованието, младежта и науката след съгласуване с министъра на труда и социалната политика, както и със съответните отраслови министри и с представителните организации на работодателите и на работниците и служителите на национално равнище.

Структурните елементи на списъка са професии и специалности, които се класифицират в професионални направления и по степен на образование и степен на професионална квалификация.

Степени на професионална квалификация: първа, втора, трета и четвърта.

- Изисквания към степените за професионална квалификация:
  - за първа степен - придобити професионални компетенции за упражняване на професии, включващи рутинни дейности, извършвани при неизменящи се условия;
  - за втора степен - придобити професионални компетенции за упражняване на професии, включващи дейности с комплексен характер, извършвани при изменящи се условия;
  - за трета степен - придобити професионални компетенции за упражняване на професии, включващи дейности с комплексен характер, извършвани при изменящи се условия, както и поемане на отговорности за работата на други лица;
  - за четвърта степен - придобити професионални компетенции за упражняване на професии, включващи широк кръг дейности с комплексен характер, извършвани при изменящи се условия, както и поемане на управленски отговорности за работата на други лица и за разпределяне на ресурси.
- Входящо минимално образователно равнище за придобиване на съответните степени на професионална квалификация:
  - за първа степен: завършен VI клас: за ученици; завършен начален етап на основното образование или успешно завършен курс за ограмотяване по реда на Закона за насърчаване на заетостта - за лица, навършили 16 г.;
  - за втора и трета степен: завършени VII клас или основно образование;
  - за четвърта степен: завършено средно образование.
- Изходящо образователно равнище за придобиване на съответните степени на професионална квалификация:
  - за първа степен: основно образование - за ученици; начален етап на основното образование или успешно завършен курс за ограмотяване по реда на Закона за насърчаване на заетостта - за лица, навършили 16 години;
  - за втора степен - завършени X или XI клас, придобито право за явяване на държавни зрелостни изпити за завършване на средно образование

или завършено средно образование;

- за трета степен - средно образование или придобито право за явяване на държавни зрелостни изпити за завършване на средно образование и се определя с държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии.

Рамкови програми за придобиване на професионална квалификация.

Придобиването на професионална квалификация в системата на професионалното образование и обучение се регламентира с рамкови програми, утвърдени от министъра на образованието, младежта и науката. С програмите се определят възрастта и входящото образователно и квалификационно равнище на кандидатите, както и съдържанието и продължителността на професионалното образование и на професионалното обучение.

Определени са:

- рамкови програми за придобиването на професионална квалификация в системата на професионалното образование и обучение:
  - програми А – за начално професионално обучение с придобиване на първа степен на професионална квалификация;
  - програми Б – за начално професионално обучение с придобиване на втора степен на професионална квалификация;
  - програми В – за професионално образование с придобиване на втора или трета степен на професионална квалификация;
  - програми Г – за професионално обучение с придобиване на четвърта степен на професионална квалификация;
  - програми Д – за начално професионално обучение с придобиване на квалификация по част от професия;
  - програми Е – за непрекъснато професионално обучение за актуализиране или разширяване на придобита професионална квалификация, както и за придобиване на първа, втора и трета степен на професионална квалификация;
- програми за ученици:
  - програми А с продължителност до 3 г. – за ученици със завършен най-малко VI клас;
  - програми Б с продължителност до 4 г. – за ученици със завършено основно образование или със завършен клас от средното образование;
  - програми В с продължителност 4 г. – за ученици със завършено основно образование или 5 г. за ученици със завършен VII клас, а в училищата по изкуствата и спортните училища - до 4 г. след основно образование или завършен клас от средното образование;
  - програми Д с продължителност до 1 г. – за ученици със завършено основно образование или със завършен клас от средното образование;
- програми за лица, навършили 16 години:
  - програми А с продължителност до 1 г. – за лица със завършен най-малко начален етап на основното образование или успешно завършен

курс за ограмотяване по реда на Закона за насърчаване на заетостта;

- програми Б с продължителност 1 г. – за лица със завършен клас от средното образование или със завършено средно образование;
- програми В с продължителност 4 г. – за лица със завършено основно образование;
- програми Г с продължителност до 2 г. – за лица със завършено средно образование;
- програми Д с продължителност, определена с конкретната документация за професионално обучение;
- програми Е с продължителност, определена с конкретната документация за професионално обучение.

С държавното образователно изискване за професионално образование и обучение по чл. 16, т. 6 от Закона за народната просвета се определят организацията на приема на кандидатите и на професионалното образование и обучение, структурата и съдържанието на рамковите програми за професионално образование и обучение и организацията на практическото обучение за училищното професионално образование и обучение.

Със ЗПОО се определят изискванията към кандидатите, желаещи да се включат в програмите за професионално образование и професионално обучение - за минимална възраст, здравословно състояние, входящо образователно равнище и входящо квалификационно равнище (чл. 14 ЗПОО).

Въпросите, свързани с организацията на учебния процес в професионалното образование и обучение са уредение в раздел III на глава втора „Общи изисквания към организацията в системата на професионалното образование и обучение".

Структурата и съдържанието на рамковите програми за професионално образование включва общообразователна подготовка, задължителна професионална подготовка - обща, отраслова и специфична за всяка професия, задължителна чуждоезикова подготовка по професията и избираема подготовка - задължителноизбираема и свободноизбираема (чл. 27 ЗПОО).

Структурата и съдържанието на рамковите програми за професионално обучение включва: общообразователна подготовка, задължителна професионална подготовка и избираема подготовка за програмите за придобиване на професионална квалификация със завършване на основно образование или на клас от средното образование; задължителна и избираема професионална подготовка за програмите за придобиване на професионална квалификация (чл. 28 ЗПОО).

Задължителната професионална подготовка включва теоретично обучение и практическо обучение (чл. 28, ал. 3 ЗПОО). Изискванията за провеждане на практическо обучение са определени в раздел III на глава четвърта „Държавно образователно изискване за професионално образование и обучение".

За осигуряване на достъп до професионално образование и обучение ЗПОО конкретно регламентира отношенията, свързани с професионално образование и професионално обучение за ученици със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания, за ученици от домовете за отглеждане и възпитание на деца, лишени от родителска грижа, и за лица с девиантно поведение раздел IV на

глава четвърта „Държавно образователно изискване за професионално образование и обучение”.

Завършване на професионалното образование и професионалното обучение.

Професионалното образование се завършва с полагане на:

- държавни зрелостни изпити за завършване на средно образование съгласно Закона за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план;
- държавни изпити за придобиване на професионална квалификация - теория на професията и практика на професията.

Професионалното обучение се завършва:

- по програмите А, Б, В и Г - с полагане на държавни изпити за придобиване на професионална квалификация - теория на професията и практика на професията;
- по програмите Д и Е - с полагане на изпити за придобиване на професионална квалификация. Когато се придобива степен на професионална квалификация по програми Е, изпитите са държавни - по теория на професията и по практика на професията.

При завършване на програмите А, Б, В и Г организацията на изпитите се определя съгласно държавното образователно изискване за системата на оценяване, а съдържанието им - съгласно държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии.

При завършване на програмите Д и Е организацията и съдържанието на изпитите се определят от обучаващата институция след съгласуване с представителите на работодателите и на работниците, а когато се придобива степен на професионална квалификация - и съгласно държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии.

Изпитите за придобиване на професионална квалификация се провеждат от комисии. В състава на комисиите се включват представители на обучаващата институция, на работодателите и на работниците и служителите, за училищата по изкуствата - и на представители на съответните висши училища по изкуствата с равни квоти, а за спортните училища - и на представители на Националната спортна академия и на лицензираните спортни организации.

Представителите на обучаващата институция са учители или други лица, извършващи професионална подготовка.

Представителите на работодателите са с квалификация от съответната професионална област, а на работниците и служителите - с квалификация и трудов стаж не по-малко от четири години по съответната професия.

Комисиите за провеждане на изпит се назначават от ръководителя на обучаващата институция. Законът допуска, в случай че организациите на работодателите или на работниците и служителите, както и висшите училища по изкуствата не предложат свои представители за включване в състава на изпитните комисии, ръководителят на обучаващата институция да допълва състава на комисията с определени от него членове.

За придобиване на степен на професионална квалификация се провеждат държавни изпити по теория на професията и по практика на професията. Държавните изпити се провеждат по национални изпитни програми в съответствие с държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии. Националните изпитни програми се утвърждават от министъра на образованието, младежта и науката, като за училищата по изкуствата - от министъра на културата, а за спортните училища - от министъра на физическото възпитание и спорта.

Според ЗПОО, за придобиване на квалификация по част от професията, както и за актуализиране или за разширяване на професионалната квалификация, изпитите се провеждат по задания, определени от обучаващата институция след съгласуване с представителите на работодателите и на работниците.

Удостоверяване на професионалното образование и на професионалното обучение

- Завършено професионално образование се удостоверява със:
  - диплома за завършено средно образование;
  - свидетелство за професионална квалификация;
  - свидетелство за правоспособност, издавано за професии, упражняването на които изисква правоспособност, включително и за упражняване на регулирани професии.
- Завършено професионално обучение с придобиване на степен на професионална квалификация се удостоверява със:
  - свидетелство за основно образование или документ за завършен клас от основното или средното образование;
  - свидетелство за професионална квалификация;
  - свидетелство за правоспособност, издавано за професии, упражняването на които изисква правоспособност, включително и за упражняване на регулирани професии.

И в двата случая съдържанието на документите се определя съгласно ДОИ за документите за системата на народната просвета и за придобиване на квалификация по професии.

- Завършено професионално обучение за придобиване на квалификация по част от професията, за актуализиране или за разширяване на професионалната квалификация се удостоверява с удостоверение за професионално обучение.

Съдържанието на удостоверението се определя с ДОИ за документите за системата на народната просвета и конкретната документация на обучението – учебните планове и програми.

Институции в системата на професионалното образование и обучение

Професионалните училища, професионалните гимназии и професионалните колежи са държавни, общински и частни, български с чуждестранно участие и чуждестранни и се откриват, преобразуват и закриват по реда, предвиден в Закона за народната просвета.

- Професионални училища: осъществяват начално професионално обучение с

придобиване на първа и втора степен на професионална квалификация и на квалификация по част от професията с продължителност до четири години, след завършен най-малко VI клас.

- Професионални гимназии: осъществяват професионално образование с придобиване на втора степен на професионална квалификация с продължителност четири години или на трета степен на професионална квалификация с продължителност четири или пет години, след завършено основно образование или със завършен VII клас.
- Професионални колежи: осъществяват професионално обучение с придобиване на четвърта степен на професионална квалификация с продължителност до две години в зависимост от притежаваната степен на професионална квалификация, след завършено средно образование.
- Училища по изкуствата: осъществяват професионално образование с придобиване на трета степен на професионална квалификация с продължителност до четири години след основно образование.
- Спортни училища: осъществяват професионално образование с придобиване на трета степен на професионална квалификация с продължителност до 4 години след основно образование.
- Центрове за професионално обучение: осъществяват професионално обучение на лица, навършили 16 години
- Центрове за информация и професионално ориентиране: осъществяват професионално ориентиране на ученици и на други лица
- Центрове за квалификация на обучаващите: осъществяват актуализиране и разширяване на квалификацията на учители и други лица, извършващи професионална подготовка.

ЗПОО определя институциите, които имат право да издават документи за професионална квалификация (чл. 39). За издаване на свидетелство за правоспособност условията и редът се определят с наредби на министъра на образованието, младежта и науката или с друг закон.

ЗПОО дава правната рамка и за удостоверяване на професионална квалификация на лица, обучавани извън системата на професионалното образование и обучение. Те трябва да имат не по-малко от шест месеца трудов стаж по професията или проведено практическо обучение с продължителност, определена от обучаваща институция, както и завършено образование или завършен клас, необходими за придобиване на съответната степен на професионална квалификация. Тези лицата сключват с обучаваща институция договор за полагане на изпитите, а при необходимост - и за провеждане на практическо обучение (чл. 40).

Статут на центровете за професионално обучение и на центровете за информация и професионално ориентиране

Центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране са държавни, общински или частни, български с чуждестранно участие и чуждестранни.

Държавните и общинските центрове се откриват от юридическите лица, които са получили лицензия за осъществяване на професионално обучение или на професионално ориентиране.

Частните центрове се откриват от едноличните търговци или юридическите лица, учредени като търговски дружества, кооперации, сдружения и фондации, получили лицензия за осъществяване на професионално обучение или на професионално ориентиране.

Българските центрове за професионално обучение и центрове за информация и професионално ориентиране с чуждестранно участие се откриват от регистрираните в Република България сдружения между български и чуждестранни физически и/или юридически лица, получили лицензия за професионално обучение или за професионално ориентиране.

Чуждестранните центрове за професионално обучение и центрове за информация и професионално ориентиране се откриват от чуждестранни юридически лица, които осъществяват дейността си в Република България в съответствие с международни спогодби и са получили лицензия за професионално обучение или за професионално ориентиране.

Центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране не могат да се управляват и представляват от лица, които са осъдени на лишаване от свобода с влязла в сила присъда за умишлено престъпление.

Лицензията за професионално обучение или за професионално ориентиране се издава от Националната агенция за професионално образование и обучение.

Лицензията съдържа:

- името, седалището и адреса на управление на едноличния търговец или на юридическото лице, получили лицензията; единен идентификационен код - за търговците, или код по БУЛСТАТ - за лицата, които не са търговци;
- наименование и адрес на центъра за професионално обучение или на центъра за информация и професионално ориентиране;
- предмет на лицензията;
- професиите, за които е издадена лицензията за извършване и удостоверяване на професионално обучение;
- дата на издаване на лицензията.

Правата по издадената лицензия не могат да се прехвърлят или преотстъпват.

Ред за издаване на лицензията

Лицензията се издава по подадено писмено заявление, към което се прилагат:

- формуляр по образец;
- удостоверение, издадено от съответния съд по регистрацията или Агенцията по вписванията, удостоверяващо актуалното състояние на заявителя;
- единен идентификационен код - за търговците, или код по БУЛСТАТ - за юридическите лица, които не са търговци;
- свидетелство за съдимост на лицето, което ще представлява и управлява

центъра;

- правилник за устройството и дейността на центъра;
- документация за професионално обучение - учебни планове и учебни програми за обучение по професиите, съгласно чл. 13 на ЗПОО;
- документи за собственост или други документи, доказващи наличието на материално-техническа база, в която ще се извършва професионално обучение или дейността по професионално ориентиране;
- документи, издадени от компетентните органи, за съответствието на материалната база със здравните изисквания и с изискванията за пожарна и аварийна безопасност;
- справка за преподавателския състав, към която се прилагат и копия от документите за завършено образование и професионална квалификация и декларации за съгласие;
- документ за платена такса.

До три месеца от постъпването на документите за получаване на лицензия, председателят на Националната агенция за професионално образование и обучение издава или отказва да издаде лицензията въз основа на докладите на съответните експертни комисии.

Когато в подадените документи за лицензиране се установят непълноти или нередовности, председателят на Националната агенция за професионално образование и обучение уведомява заявителя да ги отстрани или да предостави допълнителна информация. Заявителят може да отстрани нередовностите и/или да предостави допълнителна информация най-късно в едномесечен срок от получаване на уведомлението.

Ако заявителят не отстрани несъответствията в срок, председателят на Националната агенция за професионално образование и обучение отказва издаването на лицензия.

Председателят на Националната агенция за професионално образование и обучение отказва издаването на лицензия, когато:

- не са представени всички необходими документи, представените документи са непълни или не са в определения вид или форма и нередовностите не са били отстранени в срок;
- когато заявената от лица дейност не отговаря на държавното образователно изискване за придобиване на квалификация по съответната професия или на изискванията за извършване на информиране и професионално ориентиране относно:
  - осигуряване на качествено и ефективно провеждане на професионалното обучение и/или информиране и професионално ориентиране, включително чрез вътрешна система за оценяване и поддържане на качеството;
  - ресурсно осигуряване - материални и човешки ресурси, с които се гарантира качествено провеждане на професионалното обучение и/или информиране и професионално ориентиране.

Издадената лицензия е безсрочна, а отказът за издаване на лицензия може да се обжалва при условията и по реда на Административнопроцесуалния кодекс.

Прекратяване и отнемане на лицензията

Правата по лицензията се прекратяват със смъртта на физическото лице - едноличен търговец, или с прекратяването на юридическото лице, както и при отнемането на лицензията.

Лицензията се отнема временно за срок от три до 12 месеца, когато съответният център:

- допусне нарушение на изискванията на ЗПОО;
- извършва професионално обучение или професионално ориентиране в нарушение на условията на получената лицензия;
- не представя в Националната агенция за професионално образование и обучение информацията за извършената дейност през предходната календарна година;
- откаже достъп или съдействие за извършване на проверка на длъжностните лица на НАПОО, определени със заповед на нейния председател.

След изтичане на срока на отнемането, отнетата лицензия се връща, ако съответният център е отстранил нарушението. Лицензията се отнема окончателно, когато съответният център:

- не е започнал да осъществява разрешената дейност не по-късно от 12 месеца от издаването на лицензията;
- преустанови извършването на разрешената дейност за повече от 12 месеца;
- извършва съществени нарушения на изискванията на ЗПОО;
- извършва професионално обучение или професионално ориентиране при съществено нарушение на условията на получената лицензия;
- не отстрани констатираните нарушения в срок;
- допусне повторно нарушение;
- е представил неверни данни, въз основа на които е издадена лицензията.

Лицензията се отнема със заповед на председателя на Националната агенция за професионално образование и обучение въз основа на доклади на експертните комисии и на констативните протоколи. В заповедта за окончателно отнемане на лицензията се определя срок, в който лицето не може да се кандидатира за нова лицензия и който не може да бъде по-малък от една година.

Лицето, представляващо съответния център за професионално обучение или центъра за информиране или професионално ориентиране, на който е отнета временно или окончателно лицензията, е длъжно в 7-дневен срок от уведомяването за издадената заповед за отнемане на лицензията да преустанови извършваната дейност и да върне в Националната агенция за професионално образование и обучение издадената лицензия, за което се съставя протокол.

Заповедта за отнемане на лицензията може да се обжалва при условията и по реда на Административнопроцесуалния кодекс.

Националната агенция за професионално образование и обучение създава и поддържа публичен регистър за:

- центровете за професионално обучение с информация за:

- откритите процедури по лицензиране[155] (регистрационен номер, име на кандидата за лицензиране, населено място, брой и видове подадени документи, статут на кандидата за лицензиране)
- активните издадени лицензии[156] (номер на лицензията, наименование на центъра, адрес и лице за контакти, предлагани квалификации, професии и специалности);
- временно отнетите лицензии[157] (номер на лицензията, наименование на центъра, адрес и лице за контакти, срок на отнемане на лицензията);
- постоянно отнетите лицензии[158] (номер на лицензията, наименование на центъра, номер на заповедта за отнемане на лицензията);
- заличените лицензии[159] (номер на лицензията, наименование на центъра, номер на заповедта за заличаване на лицензията);

❑ центровете за информиране и професионално ориентиране с информация за:

- издадените лицензии[160] (номер на лицензията/основание за издаване, наименование на центъра, адрес и лице за контакти);
- временно отнетите лицензии[161] (номер на лицензията/основание за издаване, наименование на центъра, адрес и лице за контакти, срок на отнемане на лицензията);
- заличените лицензии[162] (номер на лицензията/основание за издаване, наименование на центъра, номер на заповедта за заличаване на лицензията).

Закон за признаване на професионални квалификации (ЗППК)

Обн., ДВ, бр. 13 от 2008 г., доп., бр. 41 от 2009 г., изм., бр. 74 от 2009 г., изм. и доп., бр. 98 от 2010 г., изм., бр. 8 от 2011 г., доп., бр. 9, 43 и 61 от 2011 г.

Този закон урежда условията и реда за признаване на професионални квалификации, придобити в други държави членки и в трети държави, с цел достъп и упражняване на регулирани професии в Република България.

Правилници и наредби

За конкретизиране на законовите разпоредби в областта на професионалното образование и обучение са утвърдени множество правилници и наредби.

Водещо място имат правилниците за прилагане на Закона за народната просвета, на Закона за насърчаване на заетостта, Устройствените правилници на Министерството на образованието, младежта и науката, на Министерството на труда и социалната

[155] http://www.navet.government.bg/assets/cms/File/arch_cpo/proced/Reg_open_proc.htm
[156] http://www.navet.government.bg/bg/licenz/Registers
[157] http://www.navet.government.bg/assets/cms/File/arch_cpo/sections/Legal-reg_vremenni.htm
[158] http://www.navet.government.bg/assets/cms/File/arch_cpo/sections/Legal-reg_otneti.htm
[159] http://www.navet.government.bg/assets/cms/File/arch_cpo/sections/Legal-reg_zalicheni.htm
[160] http://www.navet.government.bg/assets/cms/File/arch_cpo/sections/Legal-reg_cipo_act.htm
[161] http://www.navet.government.bg/assets/cms/File/arch_cpo/sections/Legal-reg_cipo_vremenni.htm
[162] http://www.navet.government.bg/assets/cms/File/arch_cpo/sections/Legal-reg_cipo_ers.htm

политика, на Агенцията по заетостта и Правилника за дейността на Националната агенция за професионално образование и обучение.

В практиката се прилагат повече от 140 наредби, от които 126 наредби за придобиване на квалификации по професии за ПОО.

От наредбите основно значение имат:

Наредба № 3 за системата на оценяване

Наредбата е издадена от министъра на образованието, младежта и науката (обн., ДВ, бр. 37 2003 г., попр., бр. 48 от 2003 г., изм., бр. 46 от 2004 г., изм. и доп., бр. 65 от 2005 г., бр. 70 от 2008 г., бр. 11 от 2009 г., бр. 73 от 2009 г., изм., бр. 70 от 2011 г.)

С тази наредба се определя държавното образователно изискване за системата за оценяване, вкл. и организацията на оценяването в училищното обучение, както и организацията на изпитите за придобиване на професионална квалификация в центровете за професионално обучение.

Според наредбата, оценяването е процес за установяване на постигнатите резултати и поставяне на оценка. Установяването на постигнатите резултати и поставянето на оценка е индивидуално за всеки оценяван. Оценяване се извършва в процеса на училищното обучение, при завършване на средно образование, при завършване на професионално образование и при завършване на професионално обучение.

Оценяването е вътрешно и външно. При вътрешното оценяване оценяващ е учителят, докато при външното оценяване оценяващи може да са:

- училищна комисия, определена от директора на училището;
- длъжностни лица или комисии, определени от министъра на образованието и науката, от началника на регионалния инспекторат по образованието или от директорите на обслужващите системата на народната просвета звена за контрол и оценяване.

В края на етап или степен на образование външното оценяване се провежда като национално.

Наредбата подробно регламентира въпросите, свързани с организацията на оценяването в процеса на училищното обучение.

Отделно място е отделено на организацията и оценяването на изпитите за придобиване на професионална квалификация при завършване на професионално образование и обучение като се допълват разпоредбите на ЗПОО и се конкретизират с разпоредби за подготовката, организирането и провеждането на държавните изпити, съдържанието на държавния изпит по теория и на държавния изпит по практика (глава четвърта „Организация и оценяване на изпитите за придобиване на професионална квалификация при завършване на професионално образование и професионално обучение).

Наредба № 4 от 16.04.2003 г. за документите в системата на народната просвета

Наредбата е издадена от министъра на образованието и науката, (обн., ДВ, бр. 41 2003 г., попр., бр. 48 от 2003 г., изм. и доп., бр. 65 от 2003 г., бр. 47 от 2004 г., бр. 55 от 2005 г., бр. 47 от 2006 г., бр. 51 и 74 от 2007 г., бр. 7 и 27 от 2008 г., бр. 52 от 2009 г., бр. 42 от 2010 г., бр. 37 и 70 от 2011 г., бр. 61 от 2012 г.

С тази наредба се определят държавните образователни изисквания за документите за системата на народната просвета по чл. 16, т. 10 от Закона за народната просвета (ЗНП). С ДОИ за документите за системата на народната просвета са определени:

- предназначението, съдържанието, воденето и съхраняването на всеки документ;
- условията и редът за приемане, отчитане и унищожаване на документи с фабрична номерация;
- условията и редът за създаване, утвърждаване, актуализиране и издаване на документи.

Документите, издавани или водени от институциите в системата на народната просвета, следва да се попълват на български език.

Държавните, общинските и частните училища издават или водят документи, като за всеки от тях в наредбата подробно е описано съдържанието, начина на водене, издаване и съхранение.

Завършено професионално обучение, съгласно наредбата, се удостоверява с документите: удостоверение за професионално обучение, свидетелство за професионална квалификация, приложение към свидетелство за професионална квалификация (за обучение по модули), дубликат на свидетелство за професионална квалификация, свидетелство за правоспособност и свидетелство за правоспособност по заваряване.

С наредбата се определят и условията и реда за унищожаване на документи с фабрична номерация, както и за създаване, утвърждаване, актуализиране и издаване на документи в системата на народната просвета.

Наредбата за условията и реда за поддържане на списъка на регулираните професии в Република България

Наредбата е приета с ПМС № 86 от 18.04.2006 г., на основание чл.7, ал.3 от Закона за професионалното образование и обучение и чл. 9, ал. 3, т. 14 от Закона за висшето образование. (обн. ДВ. бр.35 от 2006 г.)

С наредбата са определени условията и редът за поддържане на Списъка на регулираните професии в Република България, както и достъпът до информацията, съдържаща се в него:

- наименованието на професиите, които са регулирани съгласно българското законодателство;
- нормативния акт, който ги определя като регулирани професии;
- органа, компетентен за даване или признаване на правоспособност за упражняване на съответната регулирана професия.

Списъкът се приема и актуализира с решение на Министерския съвет и се поддържа на български и на английски език като електронна база данни. Списъкът и неговите изменения и допълнения се приемат по предложение на министъра на образованието и науката след съгласуване с министъра на труда и социалната политика, както и със съответните отраслови министри и с представителните организации на работодателите и на работниците и служителите на национално равнище.

Определени са реда за приемане и актуализиране на списъка, както и процедурата за включване или изключване на професии от него.

Списъкът на регулираните професии в Република България е публичен. Достъпът до информацията, въведена в списъка, се осигурява чрез интернет страницата на Министерството на образованието и науката.

Списък на професиите за професионално образование и обучение (СППОО)

Списъкът е утвърден със Заповед № РД 09-413/12.05.2003 г., изм. и доп. със Заповед №РД 09-04/08.01.2004 г., Заповед №РД 09-34/22.01.2004 г., Заповед №РД 09-255/09.04.2004 г., Заповед № РД 09 – 274 / 18. 02. 2005 г., Заповед № РД 09-1690/29.09.2006 г., Заповед № РД 09-828/29.06.2007 г., Заповед № РД 09-1891/30.11.2007 г., Заповед № РД 09-298/19.02.2009 г., Заповед № РД 09-1803/29.10.2009 г., Заповед № РД 09-621/18.05.2010 г., Заповед № РД 09-1728/01.12.2010 г., Заповед № РД 09-748/13.06.2011 г., Заповед № РД 09-1805/09.12.2011 г., Заповед № РД 09-638/23.05.2012 г.

Списъкът на професиите за професионално образование и обучение (СППОО) се разработва от НАПОО на основание чл. 42, т.5 (а) на Закона за професионално образование и обучение (ЗПОО), във връзка с чл. 6, ал. 1 на същия закон и се съгласува с отрасловите министерства и с представителните организации на национално равнище на работодателите и работниците и служителите.

Списъкът на професиите представлява систематизирана структура (матрица) от наименования на професии и специалности, класифицирани в професионални направления, съобразно областите на образованието по Международната стандартна класификация International Standard Classification of Education ISCED - 97 (чл.8 ал.1 и §1 от Допълнителните разпоредби на ЗПОО) и в съответствие с Класификация на областите на образование и обучние (КОО-2008) на Националния статистически институт.

Списъкът е основен документ за организацията на професионалното ориентиране, професионалното обучение и професионалното образование и има задължителен характер за всички институции, в които ще се извършва професионално обучение за придобиване на професионална квалификация – професионални гимназии, професионални училища, професионални колежи и центрове за професионално обучение.

Структурните елементи на Списъка на професиите за професионално образование и обучение са професии и специалности.

В съответствие с изискванията на чл.8, ал.1 от ЗПОО професиите и специалностите са класифицирани в професионални направления, по степен на образование и по степен на професионална квалификация.

Обучението по всяка професия се определя от:

- изискването за минимална образователна степен;
- продължителността (срок) на обучението;
- степента на придобита професионална квалификация.

Професиите включват различен брой специалности, достатъчно близки по отношение на изискваните общообразователни знания и умения и професионална

компетентност. Специалностите в рамките на дадена професия са групирани по производствена, технологическа или целева основа в съответствие с конкретните изисквания на производството.

Списъкът е отворена система и актуализацията му се извършва по реда и начина на неговото формиране. Предложения за промени св СППОО могат да правят министерства, агенции, организации на работодатели и на работниците и служителите и други юридически и физически лица. Техните предложения се разглеждат от съответните експертни комисии на НАПОО и одобряват от Управителния съвет. Периодично всяка година НАПОО инициира актуализация на списъка. Списъкът се публикува в специализираните издания на Мимистерството на образованието, младежта и науката, в информационния бюлетин на НАПОО и в други специализирани за тази цел издания.

Основни понятия:

- „Професионално ориентиране" осигурява информирането, консултирането и съветването на ученици, безработни, както и на други лица относно избора на професия и кариерно развитие.
- „Професионалното обучение" осигурява придобиването на квалификация по професия или по част от професия и включва:
  - „Начално професионално обучение" - придобиване на първоначална квалификация по професия или по част от професия.
  - „Непрекъснато професионално обучение" - усъвършенстване на придобитата квалификация по професия или по част от професия.
  - „Професионалното образование" осигурява усвояването на общообразователния минимум за средно образование и придобиването на квалификация по професия.
- „Професионално направление" е съвкупност от професии в определен в Националната отраслова класификация отрасъл на икономиката или друга сфера на обществения живот, съобразена със съответната област на образованието по Международната стандартна класификация на образованието.
- „Професия" е вид трудова дейност, за която се организира професионално образование и обучение.
- „Част от професия" е обособена трудова дейност в рамките на една професия, за която може да се организира професионално обучение.
- „Специалност" е самостоятелно обособена трудова дейност в рамките на дадена професия.
- „Професионална квалификация" е квалификация по професия или по част от професия, която включва съвкупността от професионални компетенции и необходимите за тяхното формиране общообразователни знания и умения.
- „Степен на професионална квалификация" е обемът и съдържанието на професионалните компетенции и необходимите за тяхното формиране общообразователни знания и умения.

Държавните образователни изисквания (ДОИ)

ДОИ за придобиване на квалификация по професии от Списъка на професиите за професионално образование и обучение (СППОО) са документи, които на основание чл. 42, т. 3, (б) от ЗПОО се разработват и актуализират от Националната агенция за професионално образование и обучение и се утвърждават с наредби на министъра на образованието и науката, съгласувано със съответните министерства и ведомства.

С ДОИ за придобиване на квалификация по професии се определят задължителните професионални компетенции, необходими за упражняване на професията и те са задължителни за всички обучаващи институции, които имат право да организират обучение завършващо с издаване на Свидетелство за професионална квалификация или Удостоверение за професионално обучение.

Държавните образователни изисквания по професии съдържат:

- изисквания за минималното входящо квалификационно и образователно равнище за ученици и за възрастни;
- описание на професията - трудови дейности, отговорности, личностни качества, особености на условията на труд, оборудване и инструменти;
- възможности за продължаване на професионалното обучение;
- възможности за професионална реализация съгласно Националната класификация на професиите и длъжностите (НКПД);
- цели на обучението;
- резултати от ученето - компетенции, знания, умения;
- изисквания към материалната база за обучение по теория и по практика;
- изисквания към обучаващите.

Предложения за изменения и допълнения на действащи ДОИ за придобиване на квалификация по професии могат да се правят от национално представителните организации на работодателите и на работниците и служителите, както и от структури на държавната администрация. Предложенията се внасят в НАПОО и се разглеждат от експертните комисии по професионални направления и от Управителния съвет на НАПОО, в съответствие с процедурата регламентирана в „Правила за условията и реда за разработване на ДОИ за придобиване на квалификация по професии”, приети от Управителния съвет на НАПОО с Протокол № 5 / 14.04.2004г., изм. и доп. с Протоколи № 02 / 23.02.2007г. и № 05 / 16.06.2007г.

Рамкови програми

Съгласно чл. 10 на ЗПОО, придобиването на професионална квалификация в системата на професионалното образование и обучение се регламентира с рамкови програми, утвърдени от министъра на образованието, младежта и науката. В тази връзка са утвърдени следните рамкови програми:

- Рамкова програма А - за начално професионално обучение с придобиване на първа степен напрофесионална квалификация;
- Рамкова програма Б - за начално професионално обучение с придобиване на втора степен на професионална квалификация;
- Рамкова програма В - за професионално образование с придобиване на втора или трета степен на професионална квалификация;

- Рамкова програма Г - за професионално обучение с придобиване на четвърта степен на професионална квалификация;
- Рамкова програма Д - за начално професионално обучение с придобиване на квалификация по част от професия и
- Рамкова програма Е - за непрекъснато професионално обучение за актуализиране или разширяване на придобита професионална квалификация, както и за придобиване на първа, втора и трета степен на професионална квалификация.

Структурата и съдържанивто на рамковите програми са следните:

- Общи положения: нормативно основание, цел и предназначение на програмата.
- Изисквания към кандидатите за обучение по програмата (по отделно за ученици и за лица навършили 16 години): за минимална възраст; за здравословно състояние, за входящо образователно равнище; възможности за реализация и за повишаване на професионалната квалификация.
- Организация на учебния процес (по отделно за ученици и за лица навършили 16 години): форма на обучение и организационни форми.
- Учебен план: структура и съдържание
- Съдържание на обучението - учебното съдържание по всеки учебен предмет (модул) за теоретичното и за практическото обучение се разработва по теми и часове в учебни програми отделно за ученици и за лица навършили 16 години.
- Завършване на професионалното образование или на професионалното обучение
- Удостоверяване на завършването на професионалното образование или на професионалното обучение.

Рамковите програми са нормативната и методическата основа за разработване на учебните планове и програми. Когато няма ДОИ за придобиване на квалификация по професии, при разработването на учебни планове и програми за съответната професия следва да се прилагат рамковите програми.

Учебни планове и програми

Учебните планове и програми се разработват на базата на ДОИ за придобиване на квалификация по професии за съответната професия и рамковите програми.

Ежегодно министъра на образованието, младежта и науката утвърждава със заповед нови или актуализиране учебни планове по отделните професии, които са предназначени главно за изпълнение в училищното обучение. Учебните планове съдържат график на обучението, разпределение на предметите и часовете съответно в Раздел А (за общообразователна подготовка) и Раздел Б (за задължителна професионална подготовка), изисквания при завършване и удостоверяване на професионалното образование и обяснителни бележки за някои допълнителни изисквания или пояснения.

В практиката се е наложило в работата на центровете за професионално обучение при разработването на учебните планове и програми за обучение на лица над 16

години да се използа като база Раздел Б от учебния план, утвърден от министъра на образованието, младежта и науката по съответната професия и специалност.

Съгласно ЗПОО структурата на програмите за професионално образование включва общообразователна подготовка, задължителна професионална подготовка - обща, отраслова и специфична за всяка професия, задължителна чуждоезикова подготовка по професията и избираема подготовка - задължителноизбираема и свободноизбираема.

Общообразователната подготовка осигурява общообразователния минимум, необходим за средно образование и се определя съгласно Закона за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план.

Общата задължителна професионална подготовка е единна за всички професионални направления при отчитане на спецификата им. Тя включва теоретично обучение и практическо обучение - учебна практика.

Отрасловата задължителна професионална подготовка е единна за всички професии от професионалното направление при отчитане на спецификата на всяка професия. Тя включва теоретично обучение и практическо обучение - учебна практика.

Специфичната за всяка професия задължителна професионална подготовка включва теоретично обучение и практическо обучение – учебна и производствена практика.

Задължителната професионална подготовка, задължителната чуждоезикова подготовка по професията и избираемата подготовка се определят съгласно държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии, но най-малко 40 на сто от броя на учебните часове за задължителна професионална подготовка трябва да са отделени за практическо обучение.

От своя страна, програмите за професионално обучение трябва да включват:

- общообразователна подготовка, определена съгласно Закона за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план, задължителна професионална подготовка и избираема подготовка за програмите за придобиване на професионална квалификация със завършване на основно образование или на клас от средното образование;
- задължителна и избираема професионална подготовка за програмите за придобиване на професионална квалификация. Задължителната професионална подготовка включва теоретично обучение и практическо обучение като броят на учебните часове за практическо обучение не може да бъде по-малък от броя на учебните часове за теоретично обучение. Задължителната професионална подготовка и избираемата подготовка се определят съгласно държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии.

ЗПОО отделя специално внимание на практическото обучение като регламентира два вида практическо обучение - учебна практика и производствена практика.

Определени са изискваняита към местата за провеждане на практическото обучение: учебно-производствени бази на училищата; учебно-производствени бази на сродни училища или центрове за професионално обучение в Република България и в чужбина; предприятия на юридически и физически лица; учебно-производствени бази към предприятията; учебно-тренировъчни бази на училищата, спортни зали, стадиони и плувни басейни.

Училищата могат да организират самостоятелно и/или кооперирано с юридически или физически лица производство на продукция и услуги, като се изпълняват

държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии или документацията за професионално обучение на училището или на заявителя на професионалното обучение.

Учебно-производствените бази и учебно-тренировъчните бази на училищата трябва да бъдат обзавеждани съгласно ДОИ за придобиване на квалификация по професии. В местата за провеждане на практическото обучение следва да се осигуряват безопасни условия на възпитание, обучение и труд.

Национални изпитни програми

Националните изпитни програми са предназначени за организиране и провеждане на държавните изпити по теория и по практика на професията и специалността за придобиване степен на професионална квалификация.

Целта на националните изпитни програми е да се определят единни критерии за оценка на професионалните компетенции на обучаваните, изискващи се за придобиване на степен на професионална квалификация по изучаваната професия и специалност.

Националните изпитни програми се разработват в съответствие със ЗПОО и съответното държавно образователно изискване за придобиване на квалификация.

Държавните изпити по теория и по практика на професията и специалността се провеждат в съответствие с изискванията на ЗПОО и Наредба № 3 за системата на оценяване.

Обикновено Националните изпитни програми имат следното съдържание:

- за държавния изпит по теория на професията и специалността: изпитните теми с план-тезис на учебното съдържание и критерии за оценяване;
- за държавния изпит по практика на професията и специалността: указания за съдържанието на индивидуалните практически задания и критерии за оценяване;
- система за оценяване;
- препоръчителна литература;
- приложения: примерен изпитен билет за държавния изпит по теория на професията и специалността и примерно индивидуално практическо задание.

Националните изпитни програми се утвърждават със заповед от министъра на образованието, младежта и науката. На практика приложението на националните изпитни програми се свежда до тяхното изпълнение само в професионалните училища.

Системата на професионалното образование и обучение, и по правилата за осигуряване на БЗР

Системата за професионално образование и обучение (СПОО) е определена със Закона за професионалното образование и обучение и включва държавни органи на национално и регионално ниво и неправителствени организации (представлявани от

организациите на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище).

Държавни институции на национално ниво

Министерският съвет

Определя държавната политика в областта на образованието, в т.ч. на професионалното образование и обучение, на заетостта и пазара на труда.

Министерството на образованието, младежта и науката

Министерството на образованието, младежта и науката провежда държавната политика в областта на ПОО, като:

- приема държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- утвърждава Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- предлага за приемане от Министерския съвет Списък на регулираните професии в Република България;
- поддържа регистъра по § 1, ал. 2 от допълнителните разпоредби на Закона за народната просвета по отношение на институциите в системата на професионалното образование и обучение;
- утвърждава държавния план-прием в държавните и общинските училища;
- осигурява условия за изпълнението на държавните образователни изисквания за системата на професионалното образование и обучение;
- утвърждава програми за квалификация в системата на професионалното образование и обучение;
- организира професионалното ориентиране;
- определя самостоятелно или съвместно със съответното компетентно министерство професиите за ученици със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания и за лица с девиантно поведение;
- разпределя утвърдените по бюджета му финансови средства за професионално образование и обучение и контролира тяхното използване;
- анализира резултатите и ефективността на професионалното образование и обучение;
- определя свои представители в управителния съвет и в експертните комисии на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Министерството на труда и социалната политика

Министерството на труда и социалната политика участва в провеждането на държавната политика в областта на ПОО като:

- определя потребностите от професионално образование и обучение чрез анализиране на тенденциите в развитието на пазара на труда;
- участва в разработването, съгласуването и актуализирането на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- участва в съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- определя изискванията за здравословни и безопасни условия при практическото обучение и контролира изпълнението им чрез регионалните инспекции по труда;
- участва в съгласуването на държавния план-прием в училищата чрез регионалните служби по заетостта;
- участва в организирането на професионалното ориентиране;
- определя свои представители в управителния съвет и в експертните комисии на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Министерството на здравеопазването:

- участва в съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- определя хроничните заболявания и физическите увреждания, които са противопоказни при професионалното образование и професионалното обучение, по професии от Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- определя съвместно с Министерството на образованието, младежта и науката професиите, по които професионалното образование и професионалното обучение е подходящо за здравословното състояние на обучаемите с хронични заболявания и физически увреждания, със сензорни увреждания и с умствена изостаналост;
- определя изискванията за здравословни условия при практическото обучение и здравно-физиологичните изисквания към седмичните разписания, както и контролира изпълнението им чрез органите на Държавния здравен контрол;
- определя свои представители в управителния съвет и в експертната комисия по професионално ориентиране на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Отрасловите министерства:

- участват в разработването, съгласуването и актуализирането на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- участват в разработването, съгласуването и актуализирането на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- участват в съгласуването на държавния план-прием в училищата, които финансират;

- разпределят утвърдените по бюджета им финансови средства за професионално образование и професионално обучение и контролират тяхното използване;
- определят свои представители в управителния съвет и в експертните комисии по професионални направления на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Национална агенция за професионално образование и обучение (НАПОО)

Националната агенция за професионално образование и обучение е държавен орган за лицензиране на дейности в системата на професионалното образование и обучение, както и за координация на институциите, имащи отношение към професионалното ориентиране, обучение и образование.

Националната агенция за професионално образование и обучение:

- издава и отнема лицензии за професионално обучение и професионално ориентиране;
- осъществява контрол на дейността на лицензираните институции в системата на професионалното обучение;
- разработва и предлага на министъра на образованието, младежта и науката: списъка на професиите за професионално образование и обучение и държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- участва при разработването на държавните образователни изисквания за документите за системата на народната просвета и за системата за оценяване в частта им за професионалното образование и обучение;
- въз основа на анализ на дейността на центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране прави предложения за усъвършенстване на системата на професионалното образование и обучение;
- възлага провеждането и внедряването на научни изследвания в областта на професионалното образование, обучение и ориентиране;
- координира дейностите по разработване на стратегии за развитие и усъвършенстване на професионалното образование и обучение;
- съдейства за международното признаване на документите за професионално образование и професионално обучение;
- създава и поддържа регистър на центровете за професионално обучение и на центровете за информация и професионално ориентиране и за издадените и отнетите лицензии;
- разработва и утвърждава формуляри и образци на документи за лицензиране.

Държавни институции на регионални ниво

Общини

Общините участват във формирането на политика в областта на професионалното образование и обучение на територията им по отношение на:

- потребностите от кадри;
- професионалното ориентиране на ученици, безработни, както и на други лица;
- разпределянето на утвърдените по бюджета им финансови средства за професионално образование, обучение и ориентиране и контролира тяхното използване;
- развитието на материално-техническата база на училищата, центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране чрез финансови средства от общинските бюджети;
- определянето на държавния план-прием в училищата.

Регионалните инспекторати по образованието (РИО) на Министерството на образованието, младежта и науката

РИО провеждат държавната политика в областта на професионалното образование и обучение в съответния регион, като:

- координират взаимодействието между училищата, центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране с регионалните служби по заетостта и бюрата по труда, с регионалните инспекции за опазване и контрол на общественото здраве, с органите на местното самоуправление и с регионалните структури на социалните партньори;
- съгласуват предложенията на училищата за държавния план-прием;
- участват в организирането на изпитите за придобиване на професионална квалификация.

Организациите на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище

Организациите на работодателите

- участват в разработването, актуализирането и съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- участват в разработването, съгласуването и актуализирането на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- участват в организирането и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация и предлагат представители за участие в изпитните комисии;
- определят своите представители в управителния съвет и в експертните комисии на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Организации на работниците и служителите

- участват в актуализирането на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- участват в разработването, актуализирането и съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- определят свои представители в управителния съвет и в Експертната комисия по професионалното ориентиране на Националната агенция за професионално образование и обучение.

VI. СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ И ЗАСТРАХОВАНЕ

Законодателната рамка, свързана със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване.

Нормативните документи, с които се регулират обществените отношения, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване са:

- Закон за здравословни и безопасни условия на труд;
- Кодекс за социално осигуряване;
- Методика за реда и начина на определяне размера на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест.

Работещите се осигуряват задължително за професионално заболяване и трудова злополука, като осигурителните вноски са за сметка на работодателите (чл. 51 ЗЗБУТ).

Задължително осигурени лица за трудова злополука и професионална болест:

- работниците и служителите, наети на работа за повече от пет работни дни, или 40 часа, през един календарен месец, независимо от характера на работата, от начина на заплащането и от източника на финансиране, с изключение на лицата по чл. 4а, ал. 1 КСО;
- държавните служители;
- съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители, съдиите по вписванията и съдебните служители;
- военнослужещите по Закона за отбрана и въоръжените сили на Р. България, държавните служители-офицери, сержанти и граждански лица по Закона за МВР;
- членовете на кооперации, упражняващи трудова дейност и получаващи възнаграждение в кооперацията;
- лицата, които работят по втори или по допълнителен трудов договор;
- изпълнители по договори за управление и контрол на търговските дружества;
- лицата, упражняващи трудова дейност и получаващи доходи на изборни длъжности, служителите с духовно звание на Българската православна църква и други регистрирани вероизповедания;
- специализантите, които получават възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност;

- работниците и служителите, наети на работа при един работодател за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец или наети на работа при повече работодатели - при всеки от тях за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец.

Морските лица задължително се осигуряват изцяло за своя сметка за трудова злополука и професионална болест върху избран месечен осигурителен доход между минималния и максималния размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година (чл. 4а КСО).

Размер на осигурителната вноска

Осигурителните вноски за трудова злополука и професионална болест се внасят във фонд „Трудова злополука и професионална болест" на фондовете на държавното обществено осигуряване в размер от 0,4 до 1,1 на сто, определени със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година по групи основни икономически дейности.

Размерът на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест за морските лица е 1,1 на сто.

Осигурителните вноски за фонд „Трудова злополука и професионална болест", с изключение на вноските за морските лица, са за сметка на осигурителите[163].

Размерите на осигурителните вноски, които внасят осигурителите, се определят от Националния осигурителен институт по методика и ред, определени с акт на Министерския съвет[164]. Те са диференцирани по групи икономически дейности и в зависимост от степента на риска в съответната икономическа дейност.

Ниво на риск	Стойност на коефициента за степен на риск (Кср)	Размер на осигурителната вноска (в %)
I	от 0 до 0,15	0,4
II	от 0,16 до 0,30	0,5
III	от 0,31 до 0,60	0,7
IV	от 0,61 до 0,90	0,9
V	над 0,91	1,1

Осигурителни плащания – видове парични обезщетения

Осигурените за трудова злополука или професионална болест лица имат право на:

[163] Осигурител е всяко физическо лице, юридическо лице или неперсонифицирано дружество, както и други организации, които имат задължение по закон да внасят осигурителни вноски за други физически лица.

[164] Методика за реда и начина на определяне размера на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест.

- парични обезщетения за временна неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест, санаторно-курортно лечение, належащ медицински преглед, изследване и/или лечение;
- парични помощи за профилактика и рехабилитация;
- пенсия за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест;
- парични помощи за помощно-технически средства, свързани с увреждането.

При смърт на осигуреното лице, която е в причинна връзка със злополуката или професионалната болест, съпругът (съпругата), децата и родителите имат право на еднократна помощ и на наследствена пенсия (чл. 11, ал. 1 – 2 КСО).

Обезщетения при временна неработоспособност и трудоустрояване

Паричното обезщетение за трудова злополука или професионална болест, както и обезщетението при трудоустрояване се изплащат независимо от продължителността на осигурителния стаж на осигурените лица за трудова злополука и професионална болест. Те се изчисляват и изплащат от Националния осигурителен институт на осигурените лица по декларирана от тях лична банкова сметка. Ако лицето няма право на обезщетение или помощ, длъжностното лице, на което е възложено ръководството по изплащането на обезщетенията и помощите или друго длъжностно лице, определено от ръководителя на териториалното поделение на Националния осигурителен институт, издава разпореждане за отказ. Разпореждането за отказ може да се отмени, ако в давностния срок по чл. 115, ал. 4 КСО лицето или осигурителят представят нови или допълнителни доказателства, установяващи правото на обезщетение или помощ.

Изплащането на обезщетенията за временна неработоспособност, трудова злополука и професионална болест и трудоустрояване се спира с разпореждане за спиране изплащането на обезщетенията, когато са обжалвани актовете на медицинската експертиза или когато са представени доказателства, които могат да доведат до издаване на разпореждане за отказ или прекратяване изплащането на обезщетението (чл. 40, ал. 4 КСО).

Осигурителят изплаща на осигуреното лице за първия работен ден от временната неработоспособност среднодневното брутно възнаграждение за месеца, в който е настъпила временната неработоспособност, но не по-малко от среднодневното уговорено възнаграждение.

Документите за изплащане на парично обезщетение за временна неработоспособност или трудоустрояване се представят от работодателите, осигурителите и техните клонове и поделения в съответното териториално поделение на Националния осигурителен институт, като се спазват следните срокове: за всеки календарен месец не по-късно от два работни дни след деня на изплащане на дължимите възнаграждения или част от тях, а когато възнагражденията са начислени, но не са изплатени или не са начислени - не по-късно от два работни дни след последния ден на месеца, следващ месеца, през който е положен трудът. (чл. 40а, ал. 1., т. 1 КСО).

Дневното парично обезщетение за временна неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест се изчислява в размер 90 на сто от среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневния осигурителен

доход, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски (чл. 41, ал. 1 КСО).

Начинът на изчисляване на обезщетението се урежда с акт на Министерския съвет[165].

Паричното обезщетение за временна неработоспособност поради трудова злополука и професионална болест се изплаща от първия ден на настъпването до възстановяване на работоспособността или до установяване на инвалидност (чл. 42, ал. 1 КСО).

Когато временната неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест е настъпила до 30 календарни дни от прекратяването на трудовия договор или осигуряването, паричното обезщетение се изплаща за срока на неработоспособността, но за не повече от 30 календарни дни. В тези случаи паричното обезщетение не се изплаща на лица, които получават пенсия или обезщетение за оставане без работа, изплащано по Кодекса на труда, Закона за държавния служител и Закона за висшето образование. Изплатените парични обезщетения за временна неработоспособност се възстановяват от лицата за периода, за който им е отпусната пенсия. (чл. 42, ал. 2 КСО)

Когато временната неработоспособност е настъпила преди прекратяване на срочни трудови и служебни правоотношения, договори за военна служба и договори за управление и контрол на търговски дружества, паричното обезщетение поради трудова злополука и професионална болест се изплаща до възстановяване на работоспособността или до установяване на инвалидност. (чл. 42, ал. 3 КСО)

Парично обезщетение за временна неработоспособност не се изплаща на осигурени лица, които:

- умишлено увреждат здравето си с цел да получават отпуск или обезщетение;
- нарушават режима, определен от здравните органи - само за дните на нарушението;
- са станали неработоспособни поради употреба на алкохол, приемане на силно упойващо средство без лечебна цел или поради прояви, извършвани под въздействието на такива средства;
- са станали неработоспособни поради хулигански и други техни противообществени прояви, установени по съответния ред;
- са станали неработоспособни поради неспазване от тях на правилата за безопасна работа, установено по съответния ред.

Парично обезщетение при трудоустрояване

При трудоустрояване поради временно намалена работоспособност вследствие на трудова злополука или професионална болест на осигурения се изплаща парично обезщетение, ако на новата работа се намали трудовото му възнаграждение. (чл. 47, ал. 1 КСО)

Размерът на дневното парично обезщетение е равен на разликата между полученото

[165] Наредба за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски

среднодневно брутно трудово възнаграждение през 18-те календарни месеца, предхождащи месеца на трудоустрояването, но не повече от среднодневния размер на максималния месечен осигурителен доход, и получаваното среднодневно брутно трудово възнаграждение след трудоустрояването. Когато осигуреният е работил по-малко от 18 месеца до деня на трудоустрояването, обезщетението се определя като разлика между среднодневното възнаграждение, определено по чл. 41 на КСО и получаваното среднодневно брутно трудово възнаграждение след трудоустрояването. (чл. 47, ал. 1 КСО)

Паричното обезщетение при трудоустрояване се изплаща за времето на трудоустрояването, но за не повече от 6 месеца.

Пенсия за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест

Осигурените, загубили 50 или над 50 на сто работоспособността си поради трудова злополука или професионална болест, имат право на пенсия за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест, независимо от продължителността на осигурителния стаж. (чл. 78 КСО)

Размерът на пенсията за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест се определя, като средномесечният осигурителен доход за страната по чл. 70, ал. 2 на КСО се умножи по индивидуалния коефициент, изчислен по реда на чл. 70, ал. 3 - 6 на КСО до датата на пенсионирането и по следните коефициенти:

- за лица с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90 на сто - 0,4;
- за лица с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 71 до 90 на сто - 0,35;
- за лица с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 50 до 70,99 на сто - 0,30.

Размерът на пенсията за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест не може да бъде по-малък от:

- за лица с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90 на сто - 125 на сто от минималния размер по чл. 70, ал. 7 КСО;
- за лица с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 71 до 90 на сто - 115 на сто от минималния размер по чл. 70, ал. 7 КСО;
- за лица с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 50 до 70,99 на сто - минималния размер по чл. 70, ал. 7 КСО.

Размерът на пенсията за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест не може да бъде по-малък от размера, изчислен като за пенсия за инвалидност поради общо заболяване.

Други изисквания

- Осигурителни вноски и осигурителен доход: Елементите на възнаграждението, както и доходите, върху които се правят осигурителни

вноски, се определят с акт на Министерския съвет по предложение на Националния осигурителен институт[166].

- Ред за внасяне на осигурителните вноски (чл. 7 КСО). Осигурителните вноски за държавното обществено осигуряване, които са за сметка на осигурителите, се внасят едновременно с изплащането на дължимото възнаграждение или на част от него. Когато възнагражденията са начислени, но не са изплатени или не са начислени, осигурителят внася осигурителните вноски до края на месеца, следващ месеца, през който е положен трудът.
- Осигурителен стаж (чл. 9 КСО). Осигурителният стаж се изчислява в часове, дни, месеци и години. Условията, при които се зачита осигурителен стаж са определени в чл. 9 – 9а КСО.
- Възникване, времетраене, прекратяване и прекъсване на осигуряването (чл. 10 КСО). Осигуряването възниква от деня, в който лицата започват да упражняват трудова дейност по чл. 4 или чл. 4а, ал. 1 КСО и за който са внесени или дължими осигурителни вноски и продължава до прекратяването й. Осигуряването се прекъсва през периодите, които не се зачитат за осигурителен стаж, независимо че дейността по чл. 4 или чл. 4а, ал. 1 КСО не е прекратена.

Размер на осигурителната вноска за трудова злополука и професионално заболяване за 2006 год. – 2011 год.

Със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване се определя размерът на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест по групи основни икономически дейности.

Диференцирани осигурителни вноски за фонд „ТЗПБ" за 2006 г.

(Приложение № 2, към чл. 11, ал. 1, т. 3 от Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2006 г. (обн., ДВ, бр. 104 от 2005 г.)

Икономическа дейност	Код НКИД 2003	Осигурителна вноска (%)
Горско стопанство, дърводобив и свързани с тях услуги	02	1,1
Добив на въглища и торф	10	1,1
Добив на уранови и ториеви руди и техните концентрати	12	1,1
Добив на метални руди	13	1,1
Добив на неметални материали и суровини	14	1,1
Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	20	1,1
Производство и леене на метали	27	1,1
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	34	1,1
Производство на превозни средства, без автомобили	35	1,1
Рециклиране на отпадъци	37	1,1
Строителство	45	1,1
Воден транспорт	61	1,1

[166] Наредба за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски

Икономическа дейност	Код НКИД 2003	Осигурителна вноска (%)
Селско и ловно стопанство и свързани с тях услуги	01	0,9
Производство на дървена маса,хартия, картон и изделия от хартия и картон	21	0,9
Производство на изделия от каучук и пластмаси	25	0,9
Производство на продукти от други неметални минерални суровини	26	0,9
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	28	0,9
Производство на машини, оборудване и домакински уреди	29	0,9
Производство на мебели; производство, некласифицирано другаде	36	0,9
Производство и разпределение на ел. енергия, газообразни горива и топлинна енергия	40	0,9
Сухопътен транспорт, включително тръбопроводен	60	0,9
Въздушен транспорт	62	0,9
Добив на суров нефт и природен газ; услуги..., без проучвателни работи	11	0,7
Производство на хранителни продукти и напитки	15	0,7
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	17	0,7
Производство на кокс, рафинирани нефтопродукти и ядрено гориво	23	0,7
Производство на електрически машини и апарати, некласифицирани другаде	31	0,7
Събиране, пречистване и разпределение на вода	41	0,7
Спомагателни дейности в транспорта; дейности на туристически агенции	63	0,7
Държавно управление; задължително обществено осигуряване	75	0,7
Събиране и третиране на отпадъци, почистване и Възстановяване	90	0,7
Производство на тютюневи изделия	16	0,5
Производсгво на обработени кожи без косъм; производство на изделия за пътуване, сарашки изделия и обувки	19	0,5
Издателска и полиграфическа дейност; възпроизвеждане на записани носители	22	0,5
Производство на канцеларска и електронноизчислителна техника	30	0,5
Производство на радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника	32	0,5
Производство на медицински, прецизни и оптични апарати и инструменти; производство на часовници	33	0,5
Търговско, техническо обслужване и ремонт на автомобили и мотоциклети; части и принадлежности за тях; търговия на дребно с ГСМ	50	0,5
Търговия на едро и търговско посредничество, без търговия с автомобили и мотоциклети	51	0,5
Поща и далекосъобщения	64	0,5
Дейности в областта на компютърните технологии	72	0,5
Научноизследователска и развойна дейност	73	0,5
Здравеопазване и социални дейности	85	0,5
Дейности в областта на културата, спорта и развлеченията	92	0,5
Други услуги за населението	93	0,5
Рибно стопанство и свързани с него услуги	05	0,4
Производството на облекло, включително кожено; обработка на кожухарски кожи	18	0,4
Търговия на дребно, без търговия на дребно с АиМ; ремонт на лични вещи и стоки за дома	52	0,4
Хотели и ресторанти	55	0,4
Финансово посредничество, без застраховане и осигуряване чрез	65	0,4

Икономическа дейност	Код НКИД 2003	Осигурителна вноска (%)
самостоятелни фондове		
Застрахователна дейност и дейност на самостоятелни осигурителни фондове, без задължително обществено осигуряване	66	0,4
Спомагателни дейности по финансово посредничество	67	0,4
Операции с недвижими имоти	70	0,4
Даване под наем на превозни средства, машини и др. техника, без опер., на домакински и лични вещи	71	0,4
Други бизнес услуги	74	0,4
Образование	80	0,4
Дейности на професионални, синдикални, политически, религиозни и обществени организации	91	0,4
Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал	95	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства като производители на стоки за собствено потребление	96	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства като производители на услуги за собствено потребление	97	0,4
Екстериториални организации и служби	99	0,4

Диференцирани осигурителни вноски за фонд „ТЗПБ" за 2007 г.

(Приложение № 2, към чл. 12, ал. 1, т. 3 от Закона за бюджета на ДОО за 2007 г. (обн., ДВ, бр. 105 от 2006 г., изм. бр. 77 от 2007 г.)

Икономическа дейност	Код НКИД 2003	Осигурителна вноска (%)
Горско стопанство, дърводобив и свързани с тях услуги	02	1,1
Добив на въглища и торф	10	1,1
Добив на уранови и ториеви руди и техните концентрати	12	1,1
Добив на метални руди	13	1,1
Добив на неметални материали и суровини	14	1,1
Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	20	1,1
Производство и леене на метали	27	1,1
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	34	1,1
Производство на превозни средства, без автомобили	35	1,1
Рециклиране на отпадъци	37	1,1
Строителство	45	1,1
Воден транспорт	61	1,1
Селско и ловно стопанство и свързани с тях услуги	01	0,9
Производство на дървена маса,хартия, картон и изделия от хартия и картон	21	0,9
Производство на изделия от каучук и пластмаси	25	0,9
Производство на продукти от други неметални минерални суровини	26	0,9
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	28	0,9
Производство на машини, оборудване и домакински уреди	29	0,9
Производство на мебели; производство, некласифицирано другаде	36	0,9
Производство и разпределение на ел. енергия, газообразни горива и топлинна енергия	40	0,9
Сухопътен транспорт, включително тръбопроводен	60	0,9
Добив на суров нефт и природен газ; услуги..., без проучвателни работи	11	0,7

Икономическа дейност	Код НКИД 2003	Осигурителна вноска (%)
Производство на хранителни продукти и напитки	15	0,7
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	17	0,7
Производство на кокс, рафинирани нефтопродукти и ядрено гориво	23	0,7
Производство на химични продукти	24	0,7
Производство на електрически машини и апарати, некласифицирани другаде	31	0,7
Производство на медицински, прецизни и оптични апарати и инструменти; производство на часовници	33	0,7
Събиране, пречистване и разпределение на вода	41	0,7
Въздушен транспорт	62	0,7
Спомагателни дейности в транспорта; дейности на туристически агенции	63	0,7
Държавно управление; задължително обществено осигуряване	75	0,7
Събиране и третиране на отпадъци, почистване и Възстановяване	90	0,7
Производство на тютюневи изделия	16	0,5
Производство на обработени кожи без косъм; производство на изделия за пътуване, сарашки изделия и обувки	19	0,5
Издателска и полиграфическа дейност; възпроизвеждане на записани носители	22	0,5
Производство на радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника	32	0,5
Търговия на едро и търговско посредничество, без търговия с автомобили и мотоциклети	51	0,5
Поща и далекосъобщения	64	0,5
Финансово посредничество, без застраховане и осигуряване чрез самостоятелни фондове	65	0,5
Операции с недвижими имоти	70	0,5
Научноизследователска и развойна дейност	73	0,5
Други бизнес услуги	74	0,5
Дейности в областта на културата, спорта и развлеченията	92	0,5
Други услуги за населението	93	0,5
Рибно стопанство и свързани с него услуги	05	0,4
Производство на облекло, включително кожено; обработка на кожухарски кожи	18	0,4
Производство на канцеларска и електронноизчислителна техника	30	0,4
Търговско, техническо обслужване и ремонт на автомобили и мотоциклети; части и принадлежности за тях; търговия на дребно с ГСМ	50	0,4
Търговия на дребно, без търговия на дребно с АиМ; ремонт на лични вещи и стоки за дома	52	0,4
Хотели и ресторанти	55	0,4
Застрахователна дейност и дейност на самостоятелни осигурителни фондове, без задължително обществено осигуряване	66	0,4
Спомагателни дейности по финансово посредничество	67	0,4
Даване под наем на превозни средства, машини и др. техника, без опер., на домакински и лични вещи	71	0,4
Дейности в областта на компютърните технологии	72	0,4
Образование	80	0,4
Здравеопазване и социални дейности	85	0,4
Дейности на професионални, синдикални, политически, религиозни и обществени организации	91	0,4
Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал	95	0,4

Икономическа дейност	Код НКИД 2003	Осигурителна вноска (%)
Недиференцирани дейности на домакинства като производители на стоки за собствено потребление	96	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства като производители на услуги за собствено потребление	97	0,4
Екстериториални организации и служби	99	0,4

Диференцирани осигурителни вноски за фонд „ТЗПБ" за 2008 г.

(Приложение № 2, към чл. 12, ал. 1, т. 3 от Закона за бюджета на ДОО за 2008 г. (обн., ДВ, бр. 113 от 2007 г., изм. бр. 58 от 2008 г.)

Икономическа дейност	Код НКИД 2003	Осигурителна вноска (%)
Горско стопанство, дърводобив и свързани с тях услуги	02	1,1
Добив на въглища и торф	10	1,1
Добив на уранови и ториеви руди и техните концентрати	12	1,1
Добив на метални руди	13	1,1
Добив на неметални материали и суровини	14	1,1
Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	20	1,1
Производство и леене на метали	27	1,1
Производство на превозни средства, без автомобили	35	1,1
Строителство	45	1,1
Воден транспорт	61	1,1
Селско и ловно стопанство и свързани с тях услуги	01	0,9
Производство на дървена маса,хартия, картон и изделия от хартия и картон	21	0,9
Производство на изделия от каучук и пластмаси	25	0,9
Производство на продукти от други неметални минерални суровини	26	0,9
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	28	0,9
Производство на машини, оборудване и домакински уреди	29	0,9
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	34	0,9
Производство и разпределение на ел. енергия, газообразни горива и топлинна енергия	40	0,9
Добив на суров нефт и природен газ; услуги..., без проучвателни работи	11	0,7
Производство на хранителни продукти и напитки	15	0,7
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	17	0,7
Производство на кокс, рафинирани нефтопродукти и ядрено гориво	23	0,7
Производство на химични продукти	24	0,7
Производство на електрически машини и апарати, некласифицирани другаде	31	0,7
Производство на медицински, прецизни и оптични апарати и инструменти; производство на часовници	33	0,7
Производство на мебели; производство, некласифицирано другаде	36	0,7
Събиране, пречистване и разпределение на вода	41	0,7
Сухопътен транспорт, включително тръбопроводен	60	0,7
Спомагателни дейности в транспорта; дейности на туристически агенции	63	0,7
Операции с недвижими имоти	70	0,7

Икономическа дейност	Код НКИД 2003	Осигурителна вноска (%)
Държавно управление; задължително обществено осигуряване	75	0,7
Събиране и третиране на отпадъци, почистване и Възстановяване	90	0,7
Производство на тютюневи изделия	16	0,5
Издателска и полиграфическа дейност; възпроизвеждане на записани носители	22	0,5
Производство на канцеларска и електронноизчислителна техника	30	0,5
Производство на радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника	32	0,5
Търговия на едро и търговско посредничество, без търговия с автомобили и мотоциклети	51	0,5
Въздушен транспорт	62	0,5
Поща и далекосъобщения	64	0,5
Финансово посредничество, без застраховане и осигуряване чрез самостоятелни фондове	65	0,5
Научноизследователска и развойна дейност	73	0,5
Други бизнес услуги	74	0,5
Дейности в областта на културата, спорта и развлеченията	92	0,5
Други услуги за населението	93	0,5
Рибно стопанство и свързани с него услуги	05	0,4
Производство на облекло, включително кожено; обработка на кожухарски кожи	18	0,4
Производство на обработени кожи без косъм; производство на изделия за пътуване, сарашки изделия и обувки	19	0,4
Рециклиране на отпадъци	37	0,4
Търговско, техническо обслужване и ремонт на автомобили и мотоциклети; части и принадлежности за тях; търговия на дребно с ГСМ	50	0,5
Търговия на дребно, без търговия на дребно с АиМ; ремонт на лични вещи и стоки за дома	52	0,4
Хотели и ресторанти	55	0,4
Застрахователна дейност и дейност на самостоятелни осигурителни фондове, без задължително обществено осигуряване	66	0,4
Спомагателни дейности по финансово посредничество	67	0,4
Даване под наем на превозни средства, машини и др. техника, без опер., на домакински и лични вещи	71	0,4
Дейности в областта на компютърните технологии	72	0,4
Образование	80	0,4
Здравеопазване и социални дейности	85	0,4
Дейности на професионални, синдикални, политически, религиозни и обществени организации	91	0,4
Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал	95	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства като производители на стоки за собствено потребление	96	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства като производители на услуги за собствено потребление	97	0,4
Екстериториални организации и служби	99	0,4

Диференцирани осигурителни вноски за фонд „ТЗПБ” за 2009 г.

(Приложение № 2, към чл. 12 от Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2009 г. (обн., ДВ, бр. 109 от 2008 г.)

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Горско стопанство	02	1,1
Добив на антрацитни и черни въглища	05	1,1
Добив на метални руди	07	1,1
Спомагателни дейности в добива	09	1,1
Добив на неметални материали и суровини	08	1,1
Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене	16	1,1
Производство на изделия от каучук и пластмаси	22	1,1
Производство на основни метали	24	1,1
Производство на превозни средства, без автомобили	30	1,1
Строителство на сгради	41	1,1
Строителство на съоръжения	42	1,1
Специализирани строителни дейности	43	1,1
Воден транспорт	50	1,1
Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон	17	0,9
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	23	0,9
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	25	0,9
Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	28	0,9
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	29	0,9
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	35	0,9
Събиране, пречистване и доставяне на води	36	0,9
Сухопътен транспорт	49	0,9
Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	52	0,9
Туристическа агентска и операторска дейност; други дейности, свързани с пътувания и резервации	79	0,9
Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности	01	0,7
Производство на хранителни продукти	10	0,7
Производство на напитки	11	0,7
Производство на тютюневи изделия	12	0,7
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	13	0,7
Производство на химични продукти	20	0,7
Производство на лекарствени вещества и продукти	21	0,7
Производство на електрически съоръжения	27	0,7
Производство на мебели	31	0,7
Производство, некласифицирано другаде	32	0,7
Ремонт и инсталиране на машини и оборудване	33	0,7
Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети	46	0,7
Пощенски и куриерски дейности	53	0,7
Далекосъобщения	61	0,7
Операции с недвижими имоти	68	0,7

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Държавно управление	84	0,7
Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води	37	0,7
Събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали	38	0,7
Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци	39	0,7
Други персонални услуги	96	0,7
Добив на нефт и природен газ	06	0,5
Печатна дейност и възпроизвеждане на записани носители 0,5	18	0,5
Издателска дейност	58	0,5
Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	19	0,5
Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти	26	0,5
Търговия на едро и дребно с автомобили и мотоциклети, техническо обслужване и ремонт	45	0,5
Въздушен транспорт	51	0,5
Предоставяне на финансови услуги, без застраховане и допълнително пенсионно осигуряване	64	0,5
Спомагателни дейности във финансовите услуги и застраховането	66	0,5
Научноизследователска и развойна дейност	72	0,5
Юридически и счетоводни дейности	69	0,5
Дейност на централни офиси; консултантски дейности в областта на управлението	70	0,5
Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	71	0,5
Рекламна дейност и проучване на пазари	73	0,5
Други професионални дейности	74	0,5
Дейности по наемане и предоставяне на работна сила	78	0,5
Дейности по охрана и разследване	80	0,5
Дейности по обслужване на сгради и озеленяване	81	0,5
Административни офис дейности и друго спомагателно обслужване на стопанската дейност	82	0,5
Производство на филми и телевизионни предавания, звукозаписване и издаване на музика	59	0,5
Радио- и телевизионна дейност	60	0,5
Артистична и творческа дейност	90	0,5
Други дейности в областта на културата	91	0,5
Организиране на хазартни игри	92	0,5
Спортни и други дейности, свързани с развлечения и отдих	93	0,5
Рибно стопанство	03	0,4
Производство на облекло	14	0,4
Обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм	15	0,4
Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети	47	0,4
Ремонт на компютърна техника, на лични и домакински вещи	95	0,4
Хотелиерство	55	0,4
Ресторантьорство	56	0,4
Застраховане, презастраховане и допълнително пенсионно осигуряване	65	0,4
Даване под наем и оперативен лизинг	77	0,4
Дейности в областта на информационните технологии	62	0,4

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Информационни услуги	63	0,4
Образование	85	0,4
Ветеринарномедицинска дейност	75	0,4
Хуманно здравеопазване	86	0,4
Медико-социални грижи с настаняване	87	0,4
Социална работа без настаняване	88	0,4
Дейности на организации с нестопанска цел	94	0,4
Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал	97	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление	98	0,4
Дейности на екстериториални организации и служби	99	0,4

Диференцирани осигурителни вноски за фонд „ТЗПБ" за 2010 г.

(Приложение № 2, към чл. 13 от Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2010 г. (обн., ДВ, бр. 99 от 2009 г., изм. и доп. бр. 49 от 2010 г.)

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Добив на антрацитни и черни въглища	05	1,1
Добив на метални руди	07	1,1
Добив на неметални материали и суровини	08	1,1
Спомагателни дейности в добива	09	1,1
Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене	16	1,1
Производство на основни метали	24	1,1
Производство на превозни средства, без автомобили	30	1,1
Горско стопанство	02	0,9
Производство на изделия от каучук и пластмаси	22	0,9
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	23	0,9
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	25	0,9
Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	28	0,9
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	29	0,9
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	35	0,9
Строителство на сгради	41	0,9
Строителство на съоръжения	42	0,9
Специализирани строителни дейности	43	0,9
Сухопътен транспорт	49	0,9
Воден транспорт	50	0,9
Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	52	0,9
Туристическа агентска и операторска дейност; други дейности, свързани с пътувания и резервации	79	0,9
Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности	01	0,7
Производство на хранителни продукти	10	0,7
Производство на напитки	11	0,7

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	13	0,7
Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон	17	0,7
Производство на химични продукти	20	0,7
Производство на лекарствени вещества и продукти	21	0,7
Производство на мебели	31	0,7
Производство, некласифицирано другаде	32	0,7
Ремонт и инсталиране на машини и оборудване	33	0,7
Събиране, пречистване и доставяне на води	36	0,7
Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води	37	0,7
Събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали	38	0,7
Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци	39	0,7
Въздушен транспорт	51	0,7
Пощенски и куриерски дейности	53	0,7
Далекосъобщения	61	0,7
Даване под наем и оперативен лизинг	77	0,7
Други персонални услуги	96	0,7
Добив на нефт и природен газ	06	0,5
Производство на тютюневи изделия	12	0,5
Обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм	15	0,5
Печатна дейност и възпроизвеждане на записани носители 0,5	18	0,5
Производство на електрически съоръжения	27	0,5
Търговия на едро и дребно с автомобили и мотоциклети, техническо обслужване и ремонт	45	0,5
Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети	46	0,5
Издателска дейност	58	0,5
Предоставяне на финансови услуги, без застраховане и допълнително пенсионно осигуряване	64	0,5
Операции с недвижими имоти	68	0,5
Юридически и счетоводни дейности	69	0,5
Дейност на централни офиси; консултантски дейности в областта на управлението	70	0,5
Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	71	0,5
Научноизследователска и развойна дейност	72	0,5
Рекламна дейност и проучване на пазари	73	0,5
Други професионални дейности	74	0,5
Дейности по наемане и предоставяне на работна сила	78	0,5
Дейности по охрана и разследване	80	0,5
Дейности по обслужване на сгради и озеленяване	81	0,5
Административни офис дейности и друго спомагателно обслужване на стопанската дейност	82	0,5
Държавно управление	84	0,5
Рибно стопанство	03	0,4
Производство на облекло	14	0,4
Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	19	0,4
Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти	26	0,4
Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети	47	0,4

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Хотелиерство	55	0,4
Ресторантьорство	56	0,4
Производство на филми и телевизионни предавания, звукозаписване и издаване на музика	59	0,4
Радио- и телевизионна дейност	60	0,4
Дейности в областта на информационните технологии	62	0,4
Информационни услуги	63	0,4
Застраховане, презастраховане и допълнително пенсионно осигуряване	65	0,4
Спомагателни дейности във финансовите услуги и застраховането	66	0,4
Ветеринарномедицинска дейност	75	0,4
Образование	85	0,4
Хуманно здравеопазване	86	0,4
Медико-социални грижи с настаняване	87	0,4
Социална работа без настаняване	88	0,4
Артистична и творческа дейност	90	0,4
Други дейности в областта на културата	91	0,4
Организиране на хазартни игри	92	0,4
Спортни и други дейности, свързани с развлечения и отдих	93	0,4
Дейности на организации с нестопанска цел	94	0,4
Ремонт на компютърна техника, на лични и домакински вещи	95	0,4
Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал	97	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление	98	0,4
Дейности на екстериториални организации и служби	99	0,4

Диференцирани осигурителни вноски за фонд „ТЗПБ” за 2011 г.

(Приложение № 2, към чл. 12 от Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2011 г. (обн., ДВ, бр. 98 от 14.12.2010 г., доп. бр. 32 от 19.04.2011 г.)

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Добив на антрацитни и черни въглища	05	1,1
Добив на метални руди	07	1,1
Спомагателни дейности в добива	09	1,1
Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене	16	1,1
Производство на изделия от каучук и пластмаси	22	1,1
Производство на основни метали	24	1,1
Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	28	1,1
Производство на превозни средства, без автомобили	30	1,1
Воден транспорт	50	1,1
Добив на неметални материали и суровини	08	0,9
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	13	0,9
Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон	17	0,9

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Производство на химични продукти	20	0,9
Производство на лекарствени вещества и продукти	21	0,9
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	23	0,9
Ремонт и инсталиране на машини и оборудване	33	0,9
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	35	0,9
Строителство на съоръжения	42	0,9
Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности	01	0,7
Горско стопанство	02	0,7
Добив на нефт и природен газ	06	0,7
Производство на хранителни продукти	10	0,7
Производство на напитки	11	0,7
Производство на тютюневи изделия	12	0,7
Печатна дейност и възпроизвеждане на записани носители	18	0,7
Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	19	0,7
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	25	0,7
Производство на електрически съоръжения	27	0,7
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	29	0,7
Производство на мебели 0,7	31	0,7
Събиране, пречистване и доставяне на води	36	0,7
Събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали	38	0,7
Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци	39	0,7
Строителство на сгради	41	0,7
Специализирани строителни дейности	43	0,7
Сухопътен транспорт	49	0,7
Въздушен транспорт	51	0,7
Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	52	0,7
Пощенски и куриерски дейности	53	0,7
Далекосъобщения	61	0,7
Даване под наем и оперативен лизинг	77	0,7
Дейности по обслужване на сгради и озеленяване	81	0,7
Държавно управление	84	0,7
Обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм	15	0,5
Производство, некласифицирано другаде	32	0,5
Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води	37	0,5
Търговия на едро и дребно с автомобили и мотоциклети, техническо обслужване и ремонт	45	0,5
Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети	46	0,5
Издателска дейност	58	0,5
Операции с недвижими имоти	68	0,5
Дейност на централни офиси; консултантски дейности в областта на управлението	70	0,5
Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	71	0,5
Научноизследователска и развойна дейност	72	0,5
Други професионални дейности	74	0,5
Дейности по наемане и предоставяне на работна сила	78	0,5

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Туристическа агентска и операторска дейност; други дейности, свързани с пътувания и резервации	79	0,5
Административни офис дейности и друго спомагателно обслужване на стопанската дейност	82	0,5
Хуманно здравеопазване	86	0,5
Медико-социални грижи с настаняване	87	0,5
Социална работа без настаняване	88	0,5
Артистична и творческа дейност	90	0,5
Други персонални услуги	96	0,5
Рибно стопанство	03	0,4
Производство на облекло	14	0,4
Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти	26	0,4
Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети	47	0,4
Хотелиерство	55	0,4
Ресторантьорство	56	0,4
Производство на филми и телевизионни предавания, звукозаписване и издаване на музика	59	0,4
Радио- и телевизионна дейност	60	0,4
Дейности в областта на информационните технологии	62	0,4
Информационни услуги	63	0,4
Предоставяне на финансови услуги, без застраховане на допълнително пенсионно осигуряване	64	0,4
Застраховане, презастраховане и допълнително пенсионно осигуряване	65	0,4
Спомагателни дейности във финансовите услуги и застраховането	66	0,4
Юридически и счетоводни дейности	69	0,4
Рекламна дейност и проучване на пазари	73	0,4
Ветеринарномедицинска дейност	75	0,4
Дейности по охрана и разследване	80	0,4
Образование	85	0,4
Други дейности в областта на културата	91	0,4
Организиране на хазартни игри	92	0,4
Спортни и други дейности, свързани с развлечения и отдих	93	0,4
Дейности на организации с нестопанска цел	94	0,4
Ремонт на компютърна техника, на лични и домакински вещи	95	0,4
Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал	97	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление	98	0,4
Дейности на екстериториални организации и служби	99	0,4

Диференцирани осигурителни вноски за фонд „ТЗПБ” за 2012 г.

(Приложение № 2, към чл. 13 от Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2011 г. (обн., ДВ, бр. 100 от 2011 г.)

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Добив на антрацитни и черни въглища	05	1,1
Добив на метални руди	07	1,1
Добив на неметални материали и суровини	08	1,1
Спомагателни дейности в добива	09	1,1
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	13	1,1
Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене	16	1,1
Производство на химични продукти	20	1,1
Производство на изделия от каучук и пластмаси	22	1,1
Производство на основни метали	24	1,1
Производство на превозни средства, без автомобили	30	1,1
Ремонт и инсталиране на машини и оборудване	33	1,1
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	35	1,1
Строителство на съоръжения	42	1,1
Воден транспорт	50	1,1
Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон	17	0,9
Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	19	0,9
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	23	0,9
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	25	0,9
Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	28	0,9
Събиране, пречистване и доставяне на води	36	0,9
Събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали	38	0,9
Строителство на сгради	41	0,9
Специализирани строителни дейности	43	0,9
Сухопътен транспорт	49	0,9
Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности	01	0,7
Горско стопанство	02	0,7
Производство на хранителни продукти	10	0,7
Производство на напитки	11	0,7
Производство на тютюневи изделия	12	0,7
Печатна дейност и възпроизвеждане на записани носители	18	0,7
Производство на лекарствени вещества и продукти	21	0,7
Производство на електрически съоръжения	27	0,7
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	29	0,7
Производство на мебели	31	0,7
Производство, некласифицирано другаде	32	0,7
Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци	39	0,7
Въздушен транспорт	51	0,7
Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	52	0,7
Пощенски и куриерски дейности	53	0,7
Далекосъобщения	61	0,7
Дейност на централни офиси; консултантски дейности в областта на управлението	70	0,7
Други професионални дейности	74	0,7
Даване под наем и оперативен лизинг	77	0,7

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Туристическа агентска и операторска дейност; други дейности, свързани с пътувания и резервации	79	0,7
Дейности по обслужване на сгради и озеленяване	81	0,7
Административни офис дейности и друго спомагателно обслужване на стопанската дейност	82	0,7
Държавно управление	84	0,7
Други персонални услуги	96	0,7
Добив на нефт и природен газ	06	0,5
Обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм	15	0,5
Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти	26	0,5
Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води	37	0,5
Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети	46	0,5
Издателска дейност	58	0,5
Радио- и телевизионна дейност	60	0,5
Операции с недвижими имоти	68	0,5
Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	71	0,5
Научноизследователска и развойна дейност	72	0,5
Ветеринарномедицинска дейност	75	0,5
Дейности по наемане и предоставяне на работна сила	78	0,5
Дейности по охрана и разследване	80	0,5
Хуманно здравеопазване	86	0,5
Медико-социални грижи с настаняване	87	0,5
Социална работа без настаняване	88	0,5
Артистична и творческа дейност	90	0,5
Спортни и други дейности, свързани с развлечения и отдих	93	0,5
Ремонт на компютърна техника, на лични и домакински вещи	95	0,5
Дейности на екстериториални организации и служби	99	0,5
Рибно стопанство	03	0,4
Производство на облекло	14	0,4
Търговия на едро и дребно с автомобили и мотоциклети, техническо обслужване и ремонт	45	0,4
Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети	47	0,4
Хотелиерство	55	0,4
Ресторантьорство	56	0,4
Производство на филми и телевизионни предавания, звукозаписване и издаване на музика	59	0,4
Дейности в областта на информационните технологии	62	0,4
Информационни услуги	63	0,4
Предоставяне на финансови услуги, без застраховане на допълнително пенсионно осигуряване	64	0,4
Застраховане, презастраховане и допълнително пенсионно осигуряване	65	0,4
Спомагателни дейности във финансовите услуги и застраховането	66	0,4
Юридически и счетоводни дейности	69	0,4
Рекламна дейност и проучване на пазари	73	0,4
Образование	85	0,4

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Други дейности в областта на културата	91	0,4
Организиране на хазартни игри	92	0,4
Дейности на организации с нестопанска цел	94	0,4
Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал	97	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление	98	0,4

Изплатени парични обезщетения и помощи от ДОО[167] (2006 г. – 2010 г.)

Общо разходи на ДОО.

Година	Общо разходи
2006	4 023 472,46
2007	4 100 998,85
2008	6 572 941,46
2009	6 696 908,78
2010	6 515 434,90

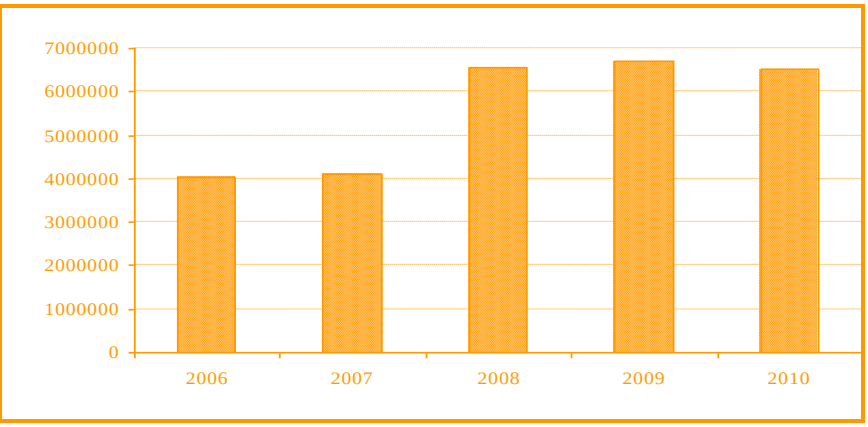

Въз основа на данни от информационната система на Националния осигурителен институт за последните пет години (от 2006 г. до 2010 г. включително) се представя информация за изплатените парични обезщетения и помощи от ДОО по видове, както следва: трудова злополука по време на работа, трудова злополука на път за работа, професионална болест, изследване поради трудова злополука или професионална болест, санаторно-курортно лечение при трудова злополука или професионална болест.

Компетентни органи с функции и отговорности, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионална болест

Съгласно чл. 64 на КСО размерите на диференцираната осигурителна вноска за трудова злополука и професионална болест, се определят от Националния осигурителен институт, като диференцирането се извършва по групи икономически дейности в зависимост от степента на риска в съответната икономическа дейност.

Степента на риска се определя чрез коефициент на базата на статистическа информация за трудовите злополуки и професионалните болести по икономически дейности за 3-годишен период, предхождащ годината, в която се правят изчисленията. Информацията съдържа окончателни данни за всяка календарна

[167] Източник: Информационна система на Националния осигурителен институт.

година от персоналния регистър, от системата за трудовите злополуки и от системата за краткосрочните и дългосрочните обезщетения на Националния осигурителен институт за:

- разходите за краткосрочни и дългосрочни обезщетения;
- коефициента на честота и коефициента на тежест за трудовите злополуки и професионалните болести;
- броя на осигурените лица и осигурителния им доход;
- приходите от осигурителни вноски.

Предвид функциите, които изпълнява НОИ като част от системата по БЗР[168] и задълженията, които изпълнява във връзка с диференцирането на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест, Националният осигурителен институт е компетентната българска институция в областта на задължителното осигуряване за трудова злополука и професионална болест.

Законодателната рамка, свързана със задължителната застраховка за риска „трудова злополука”

Нормативните документи, с които се регулират обществените отношения, свързани със задължителното застраховане за риска „трудова злополука” са:

- Закон за здравословни и безопасни условия на труд (обн., ДВ, бр. 124 от 1997 г., изм., бр. 86 от 1999 г., бр. 64 и 92 от 2000 г., бр. 25 и 111 от 2001 г., изм. и доп., бр. 18 от 2003 г., изм., бр. 114 от 2003 г., изм. и доп., бр. 70 от 2004 г., бр. 76 от 2005 г., изм., бр. 33 от 2006 г., изм. и доп., бр. 48 от 2006 г., изм., бр. 102 от 2006 г., изм. и доп., бр. 105 от 2006 г., бр. 40 от 2007 г., изм., бр. 102 от 2008 г., изм. и доп., бр. 108 от 2008 г., изм., бр. 93 от 2009 г., доп., бр. 12 и 58 от 2010 г., изм., бр. 88 и 98 от 2010 г., бр. 60 от 2011 г., бр. 7 от 2012 г.)
- Наредба за задължително застраховане на работниците и служителите за риска „трудова злополука” (НЗЗРТЗ), приета с ПМС № 24 от 2006 г. (обн., ДВ, бр. 15 от 2006 г., изм. и доп., бр. 68 от 2006 г., изм., бр. 46 от 2007 г., бр. 5 от 2010 г.)
- Заповед на Министъра на труда и социалната политика за определяне на Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности[169]

Работещите, които извършват работа, при която съществува опасност за живота и здравето им, се застраховат задължително за риска „трудова злополука” за сметка на работодателя при условия и по ред, определени с акт на Министерския съвет[170] (чл. 52, ал. 1 ЗЗБУТ).

Обхват на застраховането за риска „трудова злополука”

[168] Виж т. 1.13. от част II „Система по безопасност и здраве при работа”.
[169] Заповедта се утвърждава ежегодно и определя Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности за прилагане през следващата година
[170] Наредба за задължително застраховане на работниците и служителите за риска „трудова злополука”

На задължително застраховане подлежат работниците и служителите, които извършват работа в основната и спомагателната дейност на предприятия, принадлежащи към икономическа дейност с трудов травматизъм, равен или по-висок от средния за страната (чл. 2, ал. 1 НЗЗРТЗ).

Не подлежат на задължително застраховане по реда на наредбата работниците и служителите, които са застраховани на друго основание за риска "злополука", включително военнослужещите по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България и служителите от Министерството на вътрешните работи (чл. 2 НЗЗРТЗ).

Работниците и служителите, които подлежат на задължително застраховане за риска „трудова злополука", се определят с писмена заповед от работодателя след консултации със службата по трудова медицина и с комитета/групата по условия на труд и в съответствие с оценката на риска. Провеждането на консултации се удостоверява с протокол (чл. 4, ал. 1 НЗЗРТЗ).

С колективен трудов договор могат да се определят допълнително работници и служители, които задължително се застраховат за риска „трудова злополука" при доказана необходимост и реализиран риск (чл. 4, ал. 2 НЗЗРТЗ).

Покрити застрахователни рискове и застрахователни суми
(чл. 7 – 8 НЗЗРТЗ)

Задължителната застраховка „трудова злополука" покрива следните рискове:

- смърт на застрахованото лице в резултат на трудова злополука;
- трайно намалена работоспособност в резултат на трудова злополука;
- временна неработоспособност в резултат на трудова злополука.

Застрахователната сума по застраховка „Трудова злополука" се определя на базата на месечната брутна работна заплата на застрахованите работници и служители към момента на сключване на застраховката. Тя не може да бъде по-малка от 7-кратния размер на годишната брутна работна заплата на съответния работник или служител.

Застрахователни обезщетения

Размер на застрахователното обезщетение
(чл. 9 НЗЗРТЗ)

- при смърт на застраховано лице - в размер на застрахователната сума за съответния работник или служител, определена при сключване на застрахователния договор, но не по-малък от 7-кратния размер на годишната брутна работна заплата на работника или служителя;
- при трайно намалена работоспособност - процент от застрахователната сума за съответния работник или служител, равен на процента трайно намалена работоспособност на работника или служителя, установен от съответния компетентен орган на медицинската експертиза на работоспособността;
- при временна неработоспособност - процент от месечната брутна работна заплата на работника или служителя, при която е сключена застраховката, за всеки започнат месец временна неработоспособност в зависимост от продължителността на загубената работоспособност:

- над 10 до 30 календарни дни включително - 3 на сто;
- над 30 до 60 календарни дни включително - 5 на сто;
- над 60 до 120 календарни дни включително - 7 на сто;
- над 121 календарни дни - 10 на сто.

Изплащане на застрахователното обезщетение

(чл. 10 – 13 НЗЗРТЗ)

- При временна неработоспособност на работник или служител с определена продължителност, която обхваща последователни месеци, се изплаща обезщетение в дължимия размер за всеки от месеците.
- Когато застрахованото лице е имало определен процент трайно намалена работоспособност преди настъпване на трудовата злополука, този процент не се отчита при определяне процента на трайно намалената работоспособност вследствие на злополуката.
- В случай на изплатено обезщетение за временна неработоспособност вследствие на трудова злополука и последваща трайно намалена работоспособност на застрахованото лице до една година от датата на злополуката, дължимото застрахователно обезщетение или сумата за трайно намалена работоспособност се намалява с размера на изплатеното обезщетение за временно намалена работоспособност.
- Когато е изплатено обезщетение за временна неработоспособност и/или трайно намалена работоспособност вследствие на трудова злополука и последваща смърт на застрахованото лице до една година от датата на злополуката, дължимото застрахователно обезщетение или сумата за смърт се намалява с размера на изплатените обезщетения.
- Дължимото застрахователно обезщетение или сума се изплаща на застрахованото лице, а в случаите на смърт на законните му наследници.
- Когато застрахованото лице, съответно неговите наследници не са навършили пълнолетие или са запретени, застрахователното обезщетение се внася на тяхно име в търговска банка, получила разрешение от Българската народна банка за извършване на банкова дейност, за което застрахователят ги уведомява писмено.

Застрахователят трябва да изплати на работниците и служителите, или на техните наследници дължимите застрахователни обезщетения или сума по задължителната застраховка „трудова злополука” в 15-дневен срок след представянето на всички, посочени в договора документи.

Правата по договора за задължителната застраховка „Трудова злополука” се погасяват с 5-годишна давност от датата на настъпване на застрахователното събитие.

Документи, необходими за изплащане на застрахователната сума или застрахователното обезщетение

(чл. 11 НЗЗРТЗ)

За изплащане на застрахователната сума или застрахователното обезщетение работодателят трябва да представи на застрахователя следните документи:

- писмено искане;
- копие от застрахователния договор;
- препис от акта за смърт и удостоверение за наследници;
- копие от документите за временна неработоспособност или за трайно намалена работоспособност (болничен лист, експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК и др.);
- разпореждане на съответното териториално поделение на Националния осигурителен институт за приемане на злополуката за трудова;
- други документи, имащи значение за определяне на застрахователната сума или обезщетение.

Застрахователна премия
(чл. 14 –15 НЗЗРТЗ)

Застрахователната премия по задължителна застраховка „Трудова злополука" е годишна или месечна в зависимост от срока на трудовото правоотношение между работника или служителя и работодателя. Тя може да бъде разсрочвана на месечни, тримесечни или шестмесечни вноски, както и при други схеми, договорени между страните.

Конкретните размери на застрахователните премии се определят в застрахователния договор.

Сключване и срок на застраховката
(чл. 16 НЗЗРТЗ)

Договорът за задължителната застраховка „Трудова злополука" се сключва от работодателя и застрахователя или от упълномощени от тях лица за всяка календарна година, като срокът му не може да бъде по-дълъг от 12 месеца и по-кратък от един месец.

Отговорност на застрахователя
(чл. 17 НЗЗРТЗ)

Застрахователят носи отговорност за причинени вреди на здравето на работниците и служителите при трудова злополука до размера на застрахователната сума, определени в договора за застраховане.

Договор за задължителна застраховка „Трудова злополука" се сключва само със застраховател, притежаващ разрешение за извършване на дейност по т. 1 от раздел II на приложение № 1 към Кодекса за застраховането (чл. 3, ал. 2 НЗЗРТЗ).

Коефициент на трудовия травматизъм за страната

Коефициентът на трудов травматизъм се определя на базата на статистическа информация за трудовите злополуки по икономически дейности за 3-годишен период, предхождащ годината, в която се правят изчисленията. Информацията съдържа окончателни данни за всяка календарна година от информационната система за трудовите злополуки на НОИ.

Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности за прилагане през 2007 година

Заповед № 151 от 1 март 2006 г. (обн. ДВ, бр. 24 2006 г.)

Икономическа дейност	Код по НКИД - 2003 г.	Коефициент на трудов травматизъм Ктт (+ инв. и см.) чл. 55, ал.1
Добив на метални руди	13	17,85
Добив на въглища и торф	10	8,99
Производство и леене на метали	27	7,17
Производство на превозни средства, без автомобили	35	5,93
Воден транспорт	61	4,76
Рециклиране на отпадъци	37	4,54
Произвдствово на дървен материал и изделия от него, без мебели	20	4,48
Добив на неметални материали и суровини	14	3,96
Горско стопанство, дърводобив и свързани с тях услуги	02	3,11
Производство на продукти от други неметални минерални суровини	26	3,08
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	28	2,88
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	34	2,88
Производство на мебели; производство, некласифицирано другаде	36	2,88
Производство и разпределение на електрическа енергия, газообразни горива и топлинна енергия	40	2,83
Строителство	45	2,73
Произвдствово на дървесна маса, хартия, картон и изделия от хартия и картон	21	2,64
Производствово на машини, оборудване и домакински уреди	29	2,62
Производство на изделия от каучук и пластмаси	25	2,42
Производство на кокс, рафинирани нефтопродукти и ядрено гориво	23	2,17
Сухопътен транспорт, вкл. тръбопроводен	60	2,15
Добив на уранови и ториеви руди и техните концентрати	12	2,14
Въздушен транспорт	62	2,09
Добив на суров нефт и природен газ; услуги, свързани с добива на нефт и газ, без проучвателните работи	11	2,02
Производство на хранителни продукти и напитки	15	2,02
Производство на електрически машини и апарати, некласифицирани другаде	31	1,84
Събиране, пречистване и разпределение на вода	41	1,79
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	17	1,69
Събиране и третиране на отпадъци, почистване и възтановяване	90	1,60
Производство на химични продукти	24	1,59
Селско и ловно стопанство и свързани с тях услуги	01	1,59
Спомагателни дейности в транспорта; дейности на туристически агенции	63	1,55

СРЕДЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ ЗА СТРАНАТА Ктт = 1,51

Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности за прилагане през 2008 година

Заповед № 809 от 1 ноември 2007 г. (обн. ДВ, бр. 97 от 2007 г.)

Икономическа дейност	Код по НКИД - 2003 г.	Коефициент на трудов травматизъм Ктт (+ инв. и см.) чл. 55, ал.1
Добив на метални руди	13	15,48
Производство на превозни средства, без автомобили	35	6,82
Добив на въглища и торф	10	6,46
Производство и леене на метали	27	5,93
Воден транспорт	61	5,35
Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	20	3,32
Добив на неметални материали и суровини	14	2,98
Добив на уранови и ториеви руди и техните концентрати	12	2,97
Производство на продукти от други неметални минерални суровини	26	2,75
Производство и разпределение на електрическа енергия, газообразни горива и топлинна енергия	40	2,54
Производство на машини, оборудване и домакински уреди	29	2,38
Горско стопанство, дърводобив и свързани с тях услуги	02	2,30
Строителство	45	2,25
Производство на мебели; производство, некласифицирано другаде	36	2,19
Производство на изделия от каучук и пластмаси	25	2,18
Производство на дървесна маса, хартия, картон и изделия от хартия и картон	21	2,18
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	34	2,02
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	28	2,01
Спомагателни дейности в транспорта; дейности на туристически агенции	63	1,96
Събиране, пречистване и разпределение на вода	41	1,95
Събиране и третиране на отпадъци, почистване и възстановяване	90	1,80
Производство на хранителни продукти и напитки	15	1,65
Производство на електрически машини и апарати, некласифицирани другаде	31	1,57
Сухопътен транспорт, вкл. тръбопроводен	60	1,56
Производство на химични продукти	24	1,36
Производство на кокс, рафинирани нефтопродукти и ядрено гориво	23	1,33
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	17	1,25
Селско и ловно стопанство и свързани с тях услуги	01	1,21

СРЕДЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ ЗА СТРАНАТА Ктт = 1,17

Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности за прилагане през 2009 година

Заповед № РД01/768 от 3 септември 2008 г. (обн. ДВ, бр. 83 от 2008 г.)

Икономическа дейност	Код по НКИД - 2003 г.	Коефициент на трудов травматизъм Ктт (+ инв. и см.) чл. 55, ал.1
Добив на метални руди	13	12,88
Производство на превозни средства, без автомобили	35	6,46
Добив на въглища и торф	10	5,61
Производство и леене на метали	27	4,98
Воден транспорт	61	4,63
Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	20	3,06
Добив на уранови и ториеви руди и техните концентрати	12	2,97
Добив на неметални материали и суровини	14	2,79
Производство на продукти от други неметални минерални суровини	26	2,40
Производство и разпределение на електрическа енергия, газообразни горива и топлинна енергия	40	2,39
Производство на машини, оборудване и домакински уреди	29	2,37
Строителство	45	2,13
Спомагателни дейности в транспорта; дейности на туристически агенции	63	2,10
Производство на изделия от каучук и пластмаси	25	2,01
Събиране, пречистване и разпределение на вода	41	1,98
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	28	1,91
Събиране и третиране на отпадъци, почистване и възстановяване	90	1,91
Производство на дървесна маса, хартия, картон и изделия от хартия и картон	21	1,88
Производство на мебели; производство, некласифицирано другаде	36	1,86
Горско стопанство, дърводобив и свързани с тях услуги	02	1,85
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	34	1,67
Сухопътен транспорт, вкл. тръбопроводен	60	1,55
Производство на хранителни продукти и напитки	15	1,49
Производство на електрически машини и апарати, некласифицирани другаде	31	1,46
Производство на тютюневи изделия	16	1,28
Производство на химични продукти	24	1,26
Рециклиране на отпадъци	37	1,23
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	17	1,21
Поща и далекосъобщения	64	1,15

СРЕДЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ ЗА СТРАНАТА Ктт = 1,10

Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности за прилагане през 2010 година

Заповед № РД-01-871 от 12 октомври 2009 г. (обн. ДВ, бр. 89 от 2009 г.)

Икономическа дейност	Код по КИД – 2008 г.	Коефициент на трудов травматизъм Ктт (+ инв. и см.) чл. 55, ал.1
Добив на метални руди (без "Добив на уранови и ториеви руди")	07 (без 07.21)	14,10
Производство на превозни средства, без автомобили	30	5,72
Добив на въглища	05	4,82
Производство на основни метали	24	4,47
Воден транспорт	50	3,95
Добив на неметални материали и суровини	08	2,83
Спомагателни дейности в добива (без "Спомагателни дейности в добива на нефт и природен газ")	09 (без 09.10)	2.83 - 14.10
Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене	16	2,62
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	35	2,37
Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	28	2,32
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	23	2,23
Събиране, пречистване и доставяне на води	36	1,99
Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	52	1,99
Туристическа агентска и операторска дейност; други дейности, свързани с пътувания и резервации	79	
Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води	37	1.91 - 2.79
Събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали	38	
Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци	39	
Строителство на сгради	41	1,89
Строителство на съоръжения	42	
Специализирани строителни дейности	43	
Производство на изделия от каучук и пластмаси	22	1,72
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	25	1,70
Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон	17	1,66
Сухопътен транспорт	49	1,58
Производство на мебели	31	1,57
Производство, некласифицирано другаде	32	
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	29	1,39
Производство на хранителни продукти	10	1,39

Икономическа дейност	Код по КИД – 2008 г.	Коефициент на трудов травматизъм Ктт (+ инв. и см.) чл. 55, ал.1
Производство на напитки	11	
Пощенски и куриерски дейности	53	1,34
Далекосъобщения	61	
Ремонт и инсталиране на машини и оборудване (без "Ремонт на електронни и оптични уреди и апарати")	33 (без 33.13)	1.31 - 5.72
Производство на електрически съоръжения	27	1.31 - 2.32
Производство на химични продукти	20	1,30
Производство на лекарствени вещества и продукти	21	
Горско стопанство	02	1,19
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	13	1,14
Производство на тютюневи изделия	12	1,08
Въздушен транспорт	51	1,05

СРЕДЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ ЗА СТРАНАТА Ктт = 1,03

Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности за прилагане през 2011 година

Заповед № РД-01-759 от 27 октомври 2010 г. (обн. ДВ, бр. 90 от 2010 г.)

Икономическа дейност	Код по КИД - 2008	Коефициент на трудов травматизъм (Ктт)
Добив на метални руди	07	13,24
Спомагателни дейности в добива	09	10,57
Воден транспорт	50	4,34
Добив на въглища	05	4,21
Производство на превозни средства, без автомобили	30	4,18
Производство на основни метали	24	3,87
Ремонт и инсталиране на машини и оборудване	33	2,89
Строителство на съоръжения	42	2,71
Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене	16	2,28
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	35	2,20
Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	52	1,99
Добив на неметални материали и суровини	08	1,96

Икономическа дейност	Код по КИД - 2008	Коефициент на трудов травматизъм (Ктт)
Събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали	38	1,94
Сухопътен транспорт	49	1,85
Специализирани строителни дейности	43	1,82
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	23	1,75
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	25	1,69
Производство на мебели	31	1,65
Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон	17	1,63
Събиране, пречистване и доставяне на води	36	1,62
Строителство на сгради	41	1,61
Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	28	1,56
Производство на изделия от каучук и пластмаси	22	1,53
Пощенски и куриерски дейности	53	1,51
Производство на химични продукти	20	1,43
Производство на електрически съоръжения	27	1,39
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	13	1,34
Далекосъобщения	61	1,28
Даване под наем и оперативен лизинг	77	1,27
Дейности по обслужване на сгради и озеленяване	81	1,12
Производство на напитки	11	1,08
Производство на хранителни продукти	10	1,08
Производство, некласифицирано другаде	32	1,01
Въздушен транспорт	51	1,00
Производство на лекарствени вещества и продукти	21	0,99
Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води	37	0,99

СРЕДЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ ЗА СТРАНАТА Ктт = 0.96

Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности за прилагане през 2012 година

Заповед № РД01-815 от 07.11.2011 г. (обн. ДВ, бр. 93 от 2011 г.)

Икономическа дейност	Код по КИД - 2008	Коефициент на трудов травматизъм (Ктт)
Добив на метални руди	07	12,09
Воден транспорт	50	4,52

Икономическа дейност	Код по КИД - 2008	Коефициент на трудов травматизъм (Ктт)
Производство на превозни средства, без автомобили	30	4,19
Добив на въглища	05	3,62
Производство на основни метали	24	3,31
Ремонт и инсталиране на машини и оборудване	33	2,38
Строителство на съоръжения	42	2,22
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	35	1,95
Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене	16	1,84
Събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали	38	1,82
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	23	1,62
Специализирани строителни дейности	43	1,61
Сухопътен транспорт	49	1,60
Добив на неметални материали и суровини	08	1,56
Строителство на сгради	41	1,52
Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон	17	1,44
Събиране, пречистване и доставяне на води	36	1,43
Пощенски и куриерски дейности	53	1,40
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	25	1,39
Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	52	1,37
Производство на химични продукти	20	1,29
Производство на електрически съоръжения	27	1,27
Производство на мебели	31	1,22
Производство на изделия от каучук и пластмаси	22	1,21
Производство, некласифицирано другаде	32	1,19
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	13	1,16
Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	28	1,11
Производство на хранителни продукти	10	1,07
Далекосъобщения	61	1,01
Производство на напитки	11	1,00
Производство на лекарствени вещества и продукти	21	0,94
Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води	37	0,92
Дейности по обслужване на сгради и озеленяване	81	0,84

СРЕДЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ ЗА СТРАНАТА Ктт = 0,84

Среден коефициент на трудовия травматизъм за страната, за прилагане 2007 г. – 2012 г.

Година на прилагане	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Среден коефициент на трудовия травматизъм за страната	1,51	1,17	1,10	1,03	0,96	0,84

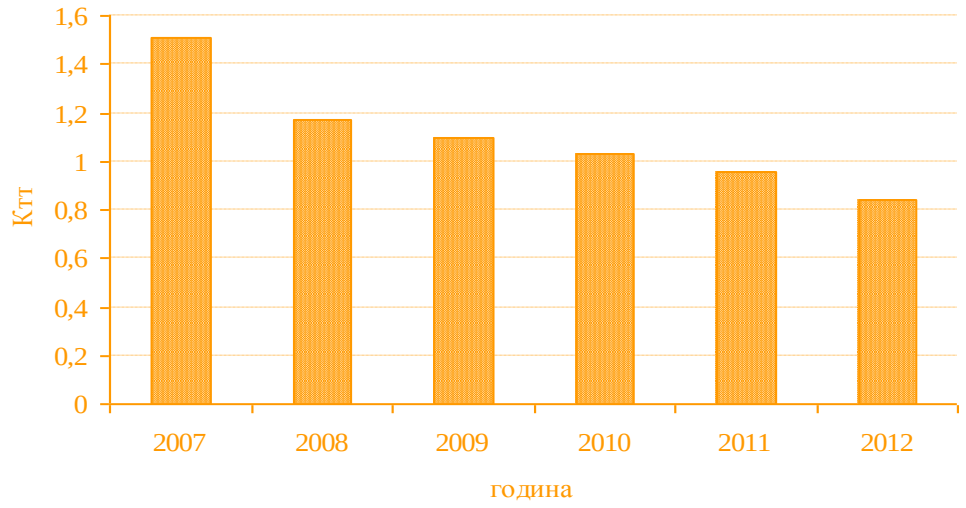

Компетентни органи, с функции и отговорности по задължителната застраховка за риска „трудова злополука”

Публична информация за застрахователите, които притежават разрешение за извършване на дейност по т.1 от Раздел II на Приложение №1 към Кодекса за застраховане, т.е. „злополука (включително производствени злополуки и професионални заболявания)” се поддържа от Комисията за финансов надзор в рубриката „Регистри и справки” (http://www.fsc.bg/Registri-i-spravki-bg-49).

В публичен регистър[171] се осигуряват данни за застрахователи, лицензирани за застраховане и за отделните видове застраховки, в т.ч. за злополука.

По данни от регистъра, към м. 30 август 2012 г. лиценз за застраховане притежават 45 застрахователи, като разрешение за извършване на застраховка злополука имат:

№ по ред	Застраховател	Адрес за кореспонденция
32.	„Алико България	София, ж.к. „Гоце Делчев”

[171] http://www3.fsc.bg/ERiK/runner?backId=6&tplId=Tpl_414&act=DISPLAY&docId=0

№ по ред	Застраховател	Адрес за кореспонденция
	Животозастрахователно Дружество” ЕАД	бул. „България” 51Б тел.: 8186200, факс 8186201, headoffice@aiglife.bg
33.	„Граве България Животозастраховане” АД:	София бул. Цар Борис III № 1 тел.: 9806358
34.	„Групама Животозастраховане” ЕАД	София, бул.”Цариградско шосе” 47А, бл.В, ет.3 , тел.: 915 88 88; факс 915 88 99, 915 88 77
35.	„Дженерали Животозастраховане” АД	София бул.”Никола Габровски” 79 тел.: 926 73 11
36.	„Дженерали Застраховане” АД	София бул.”Никола Габровски” 79 тел.: 02/926 71 11, факс:2/9267112, information@generali.bg, www.generali.bg
37.	„Джи Пи Презастраховане” ЕАД	София бул. "Княз Ал.Дондуков "68 тел.: 02/9267444; 9267360 факс:02/9267412 daniela.konova@generali.bg
38.	„ДЗИ - Общо застраховане” ЕАД	София, ул. „Георги Бенковски” № 3 тел.: 981 57 99, факс 9874533
39.	„Животозастрахователен Институт” АД	София бул. „Черни връх” № 51 Д тел.: 8055388, факс:9522481
40.	ЗАД „Алианц България” АД	София бул. „Княз Дондуков” №59 тел.: 9302161 факс 9860810 www.allianz.bg
41.	ЗАД "Алианц България Живот" АД	София бул. „Княз Дондуков” № 59 тел.: 02/9302200, факс: 02/9302230 life@allianz.bg www.alianz.bg
42.	ЗАД „Булстрад Живот Виена Иншурънс Груп” АД	София ул. „Света София” № 6 тел.: 915 30 10, факс 915 30 50, bullife@bulstradlife.bg www.bulstradlife.bg
43.	ЗАД „Виктория” АД	София ул. „Екзарх Йосиф” №65 тел.: 981 02 94; 9350853; 9807890; 9811247 office@victoria-insbg.com
44.	ЗАД „ДЗИ-София”	София бул. Цар Освободител 6 тел.: +35929815799 life.ins@dzi.bg

№ по ред	Застраховател	Адрес за кореспонденция
		www.dzi.bg
45.	ЗК „Лев Инс” АД	София бул. „Черни връх” №51 Д тел.: 952 33 23; факс:9522481 info@lev-ins.com www.lev-ins.com
46.	ЗК „Български имоти” АД	София ж.к.. „Иван Вазов” ул. „Балша” бл.8 тел.: 987 71 00
47.	ЗАД „Армеец” АД	София ул. „Стефан Караджа” № 2 , тел.: 9811369, 9811340 факс 8119103, www.armeec.bg
48.	ЗАД „Булстрад Виена Иншурънс Груп” АД	София ул. „Позитано” 5 тел.: 02/9856610, факс 02/9856103, public@bulstrad.bg www.bulstrad.bg
49.	ЗАД „ОЗК - Застраховане” АД	София ул. „Св. София” №7 ет.5 тел.: 946 11 00, 946 11 01
50.	ЗАД „Сожелайф България” АД	София бул. „Александър Стамболийски № 73, ет. 3 , тел.: 9 812 833, факс: 9 814 032, yann.a.louarn@socgen.com
51.	ЗЕД „ЦКБ Живот”	София ул. „Стефан Караджа 2
52.	ЗД „Бул инс” АД	София ул. „Лавеле” №19 тел.: 988 54 23
53.	ЗД „Евро инс АД-София	София, бул. „Христофор Колумб” 43 тел.: +359 2 9651525 office@euroins.bg www.euroins.bg
54.	ЗД „Уника” АД /предишно наименование ЗД „Витоша” АД/	София ул. „Софийски юнак” №11-13 тел.: 9156 333 факс 9156 300 info@uniqa.bg; petar.ilieva@uniqa.bg, nikawww.uniqa.bg
55.	ЗК „Уника Живот” АД /предишно наименование ЗК „Витоша - Живот” АД/	София, ул. „Софийски юнак” №11-13 тел.: 935 95 95; факс 935 95 96
56.	ЗПАД „Енергия”	София бул. „Княз Александър Дондуков” №33 тел.: 987 96 80

№ по ред	Застраховател	Адрес за кореспонденция
57.	„Интерамерикан България” ЗЕАД”	София бул. „Ал. Стамболийски”55, ет.5, офис 12 тел.: 02/8013700, факс:986 76 51
58.	Кардиф - Общо Застраховане - Клон България	София ул. „Стара планина” 5 тел.: 8106970
59.	„Кю Би И Интернешънъл Иншурънс (Юръп) Лимитид - клон София”	София ул. „Бачо Киро” №26-28-30 тел.: 02/ 930 19 19
60.	ОББ – Чартис Застрахователно Дружество АД	София ж.к. Изток ул. „Никола Хайтов” 3А, бл.8, ет.4 тел.: 9309330, факс 9309331
61.	ОББ-Алико Животозастрахователно Дружество АД	София ж.к. „Гоце Делчев” бул. „България” № 51Б тел.: 8186200, факс 8186201
62.	ХДИ „Застраховане АД	София ул. „Г.С.Раковски” №99, ет.12 988 44 73; 9309050, факс: 9879167, insurance@hdi.bg, www.hdi.bg

VII. УСЛОВИЯ НА ТРУД

Трудова заетост

Трудовата заетост е един от задължителните компоненти при изследването на условията на труд, тъй като характеристиките на заетостта предопределят до голяма степен начина на включване на лицата в трудовия процес, степента на свобода при избор на режим и ритъм на работа, както и потенциалните рискове за безопасността и здравето на лицата. За целите на разработването на Профил по БЗР на национално ниво (Общ профил) трудовата заетост се изследва чрез три индикатора - *видове трудови отношения, трудов стаж и полагане на допълнителен труд.*

Видове трудови отношения

Данните от социологическите изследвания за целите на Профил по БЗР на национално ниво показват, че преобладава наемането на лица на безсрочен договор (88,0%), а на срочен договор работят 7,8% от наетите лица. С договори за стаж работят 1,0% от наетите лица, а в 3,2% от случаите е налице заетост без договори.

Наемането на лица на безсрочни договори е доминиращият модел в секторите Добивна промишленост (88,2%); Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива (94,1%); Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване (100%); Операции с недвижими имоти (100%); Професионални и други дейности (85,2%); Държавно управление (92,0%); Образование (100%).

Без договори се работи най-вече в секторите Хотелиерство и ресторантьорство (25%); Създаване и разпространение на информация и творчески продукти (21,0%); Дейности на домакинствата като работодатели; недиференцирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление (16,7%); Финансови и застрахователни дейности (5,6%). *Виж Таблица 1:*

Таблица 1.

Разпределение на работодателите и наетите лица
по видове трудовоправни отношения (%)

	Работодателите	Наети лица
Безсрочен договор	90,5	88,0
Срочен договор	3,5	7,8
Договор за временна заетост с агенция	-	-
Договор за стаж	-	1,0
Без договор	6,0	3,2
Общо:	**100**	**100**

Тази информация се потвърждава от актуални изследвания на структурата на трудово правните отношения и идентифицирането на „сиви“ трудови отношения[172].

[172] Изследвания на неформалната икономика по проект "Ограничаване и превенция на неформалната икономика", осъществяван от АИКБ в партньорство с КНСБ, 2010 г.

Изследването сред работниците и служителите показва, че през 2010 г. 16,6% от наетите лица са работили без договор, а 29,6% от лицата съобщават, че през 2010 г. техни близки също са работили без договор. Най-масово практиката за работа без договор е установена в секторите *строителство, хотелиерство и ресторантьорство, селско и горско стопанство, недвижими имоти*. По-нови изследвания през 2012 г. [173] показват, че делът на наетите лица без трудов договор се запазва в диапазона около 13-16%. Най-рядко без договор се работи в секторите *държавно управление, образование, производството и разпределението на електрическа и топлинна енергия, и добивната промишленост*.

Получените данни при настоящото изследване (Профил по БЗР на национално ниво, 2012) кореспондират позитивно с резултатите от Националното изследване на условията на труд в България (2012), което установява, че почти всички наети лица работят с безсрочен трудов договор. Пак по данни от цитираното национално изследване (Профил по БЗР на национално ниво, 2012), за разлика от наетите лица ръководителите на предприятията много по-често посочват опцията „работа без договор“. Авторите на изследването обясняват това с факта, че част от изследваните работодатели неправилно схващат въпроса и не отбелязват наличието на договор за управление.

Изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво достигна до идентични констатации - в сравнение с наетите лица, работодателите два пъти по-често (6,0%) са посочили работа без договор, като всъщност не са отбелязали договорите си за управление. Затова получените данни за работодателите следва да се тълкуват с отчитане на горепосочените особености. За справка виж Таблица 1.

Проверката на характеристиките, имащи статистическа значимост върху извършването на труд без договор показа, че големината на дяловете ръководители, попадащи в категорията на посочилите „работа без договор“ има статистически значими измерения и е свързана със *1) спецификата на извършвания труд (респективно, конкретната икономическа дейност), 2) образователния статус и 3) възрастта на лицата*:

- От една страна, има сектори, в които спецификата на извършвания труд предполага специфична структура на икономическите единици и това обуславя наличието на по-високи дялове на работодатели, имащи договори за управление. Това е възможно преди всичко в секторите Строителство; Транспорт, складиране и пощи; Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; Хотелиерство и ресторантьорство, Операции с недвижими имоти; Финансови и застрахователни дейности;
- Друг интересен срез на работодателите е според образователния им статус. Данните сочат, че сред посочилите работа без договор са 10% от лицата със средно общо образование, 8,3% от лицата с полувисше образование (колеж) и 5,4% от лицата с висше образование. Тези констатации се илюстрират от *Фиг.1*:

Отново правим изричната уговорка към горните данни, че става дума за работодатели, заемащи висши мениджърски позиции, по силата на което изпълняваните от тях дейности са оформени с договори за управление.

[173] Изследвания на неформалната икономика по проект "Ограничаване и превенция на неформалната икономика", осъществяван от АИКБ в партньорство с КНСБ, 2012 г.

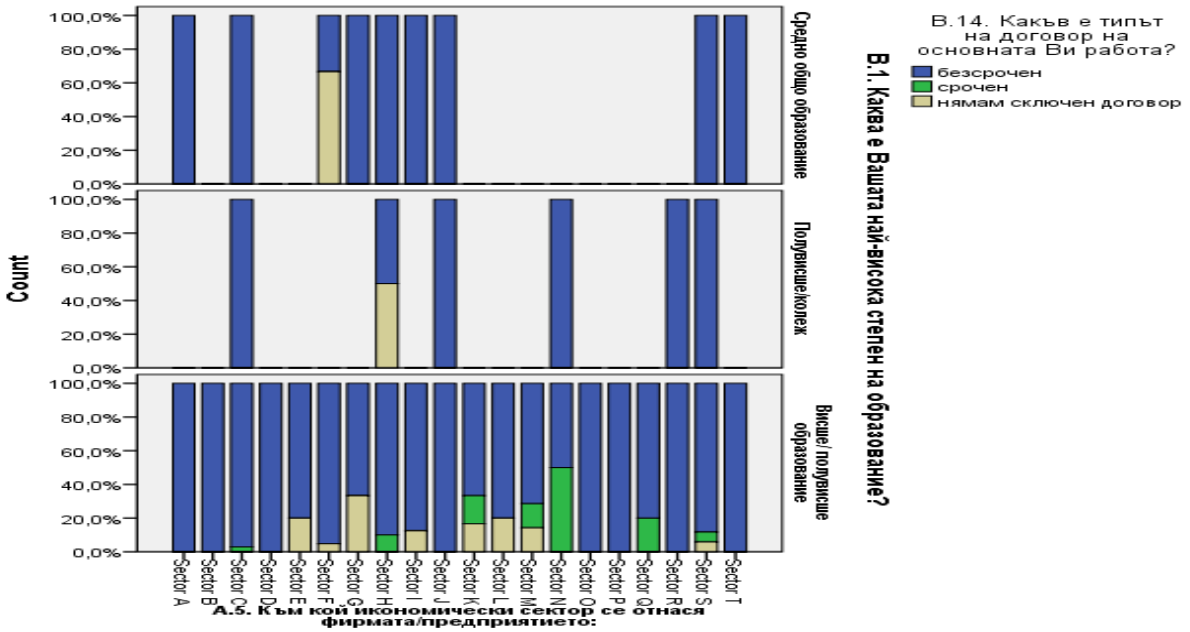

Фиг. 1. Разпределение на работодателите по сектори, по типове договори и образователен статус (общо Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,720)

- Не на последно място, установяват се чувствителни разлики по възрастови групи: без договор работят 3,4% от ръководителите между 36-49 г., 6,9% от ръководителите на възраст 41-45 г., 2,9% от ръководителите на възраст между 46 и 50 г., 5,9% от лицата между 51 и 55 г., 14,3% от ръководителите между 56 и 60 г. и 13,3% от ръководителите над 60 г. *Виж Фиг.2:*

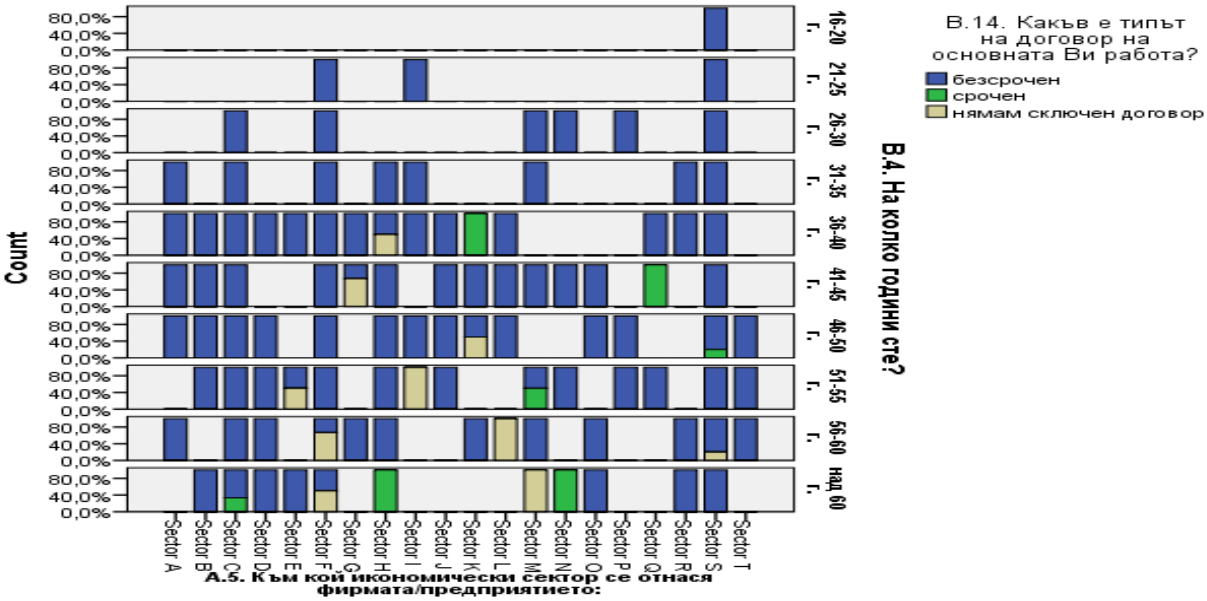

Фиг. 2. Разпределение на работодателите по сектори, по типове договори и възраст (общо Chi-Square= 0,019 и Cramer's V=0,288)

Данните от Фиг. 2. говорят за по-високи нива на работа без договор сред ръководителите от по-горните възрастови групи**,** което се обяснява с факта, че е

прието предприятията да се оглавяват от лица със сериозен професионален опит, което от своя страна предполага по-висока възраст. Това наблюдение на практика потвърждава хипотезата от Националното изследване на условията на труд (2012), според която установеният висок дял ръководители, посочили работа без договор е следствие от това, че сред изследваните ръководители на предприятия има значителен дял собственици на фирми, които при изследванията на типа трудова заетост не отбелязват договорите си за управление. Проверката на тази хипотеза при изследването за Профил по БЗР на национално ниво показа, че делът на собствениците сред изследваните ръководители е 20,4%, като 6,2% от тях са посочили работа без договор; делът на президентите/ управители/изпълнителни директори е 23,0% и 4,4% от тях работят без договор *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,386).*

Според формата на собственост, се очертават преобладаващи дялове на наетите лица в частния сектор (78,4%). Други 13,4% са заети в обществения сектор, в смесени форми са наети 1,4% от наетите лица, в НПО сектора - 0,5% и в други форми - 6,2%. Тези данни корелират пряко с данните за собствеността на предприятията: 78,7% от тях са изцяло частна собственост, 4,5% са със до 33% държавно участие, 0,9% от предприятията са с 34-50% държавно участие, а 15,8% са предприятията с над 51% държавно участие.

Трудов стаж

Трудовият стаж е една от основните характеристики на трудовата заетост, тъй като е индикатор за натрупан опит и придобити практически умения в извършването на определен вид труд. Традиционно се приема, че наличието на повече опит в дадена професия и икономическа дейност е предпоставка за по-качествено извършване на дейностите, характерни за този вид труд. От тази гледна точка, при изследването на трудовата заетост се правят наблюдения и върху трудовия стаж на лицата, а данните се тълкуват като предпоставка за качественото полагане на труд в съответния сектор и икономическа дейност. За целите на разработването на Профил по БРЗ на национално ниво са изследвани две измерения на трудовия стаж - *трудов стаж изобщо и трудов стаж по настояща месторабота*. Двата измерители имат собствено съдържание и позволяват по-задълбочено тълкуване, което в редица случаи се оказва полезно при обяснението на някои на пръв поглед противоречиви резултати.

Данните от изследването за целите на Профил БЗР на национално ниво установяват следното разпределение на лицата според трудовия им стаж:

- Сред наетите лица преобладават тези с общ трудов стаж над 20 г. (30%), следват лицата с трудов стаж между 15 и 20 г. (19,6%), лицата с трудов стаж от 6 до 10 г. (19,3%), лицата с трудов стаж между 1 и 5 г. (12,8%) е лицата с по-малко от 1 г. трудов стаж (3,2%). Според стажа си в настоящата месторабота наетите лица се разпределят както следва: преобладават лицата със стаж между 1 и 5 г. (31,2%), следват лицата със стаж от 6 до 10 г. (24,6%), лицата със стаж от 11 до 15 г. са 14,5%, лицата със стаж от 16 до 20 г. са 9,3%, а със стаж по-малко от 1 г. са 8,5% от наетите лица.
- Сред работодателите се открояват лицата със стаж повече от 20 г. (51,2%), следвани от лицата със стаж между 11 и 15 г. (20,9%) и лицата със стаж от 16 до 20 г. (15,2%). Стаж между 6 и 10 г. имат 8,1% от работодателите, от 1 до 5 г. - 3,3% и по-малко от 1 г. една 1,4%. Това е по отношение на общия

им трудов стаж. Що се отнася до опита им като ръководители или лица**,** изпълняващи мениджърски функции в настоящата фирма, то преобладават лицата със стаж във фирмата между 1 и 5 г. (32,7%), както и лицата със стаж от 6 до 10 г. (21,0%). Между 11 и 15 г. стаж в настоящата фирма имат 17,3% от лицата, други 11,2% имат стаж между 16 и 20 г., а над 20 г. стаж в настоящата месторабота имат 17,3% от лицата на ръководни позиции.

Сравнението на данните за работодателите и наетите лица показва, че и двете категории лица имат между 1 и 5 години стаж по настояща месторабота, но от друга страна трудовият им стаж като цяло е над 15 години. Тези данни са отражение на сравнително по-голямата динамика в българската икономика през последните десетина години - налице са постоянни процеси на преструктуриране на отделни икономически единици (създаване на нови и закриване на стари такива, обединяване на няколко единици или ограничаване на параметрите на извършваната дейност). В резултат на пазара се наблюдава висока динамичност в структурата на икономическите единици, което създава възможности за повишена мобилност на работната сила. В крайна сметка, и ръководният състав, и наетите лица се оказват в ситуация на постоянно „учещи се“ . В контекста на ефикасното прилагане на политики по БЗР общият им трудов стаж има ключово значение, тъй като индикира придобит опит и умения.

Секторните специфики по общ трудов стаж са илюстрирани последователно във *Фиг. 3 и Фиг. 4:*

На секторно ниво, логично се установяват най-високи дялове ръководители на предприятия с най-малко трудов стаж като такива в първите три възрастови групи - между 16 и 20 г. (сектор *Други дейности*), между 21 и 25 г. (сектори *Строителство, Хотелиерство и ресторантьорство, и Други дейности*) и между 26 и 30 г. (сектори *Административни и спомагателни дейности, и Хуманно здравеопазване и социална работа*).

В секторите *Добивна промишленост, Преработваща промишленост, Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива, Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване; Държавно управление, образование, Професионални дейности и научни изследвания* предприятията се ръководят от опитни лица в по-високите и най-високите възрастови групи.

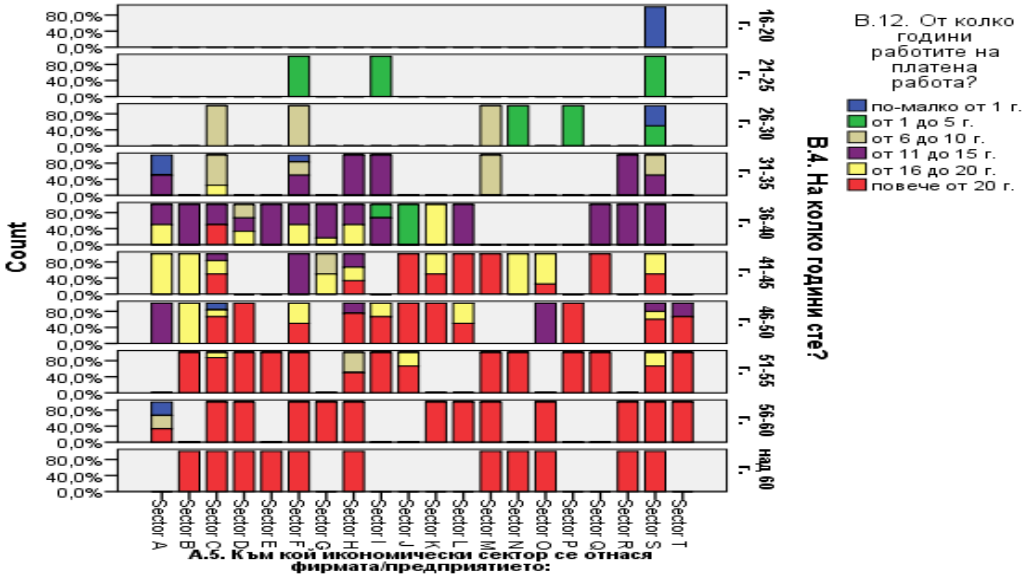

Фиг. 3. Разпределение на работодателите по сектори, по трудов стаж общо и по възраст
(общо Chi-Square= 0,053 и Cramer's V=0,355)

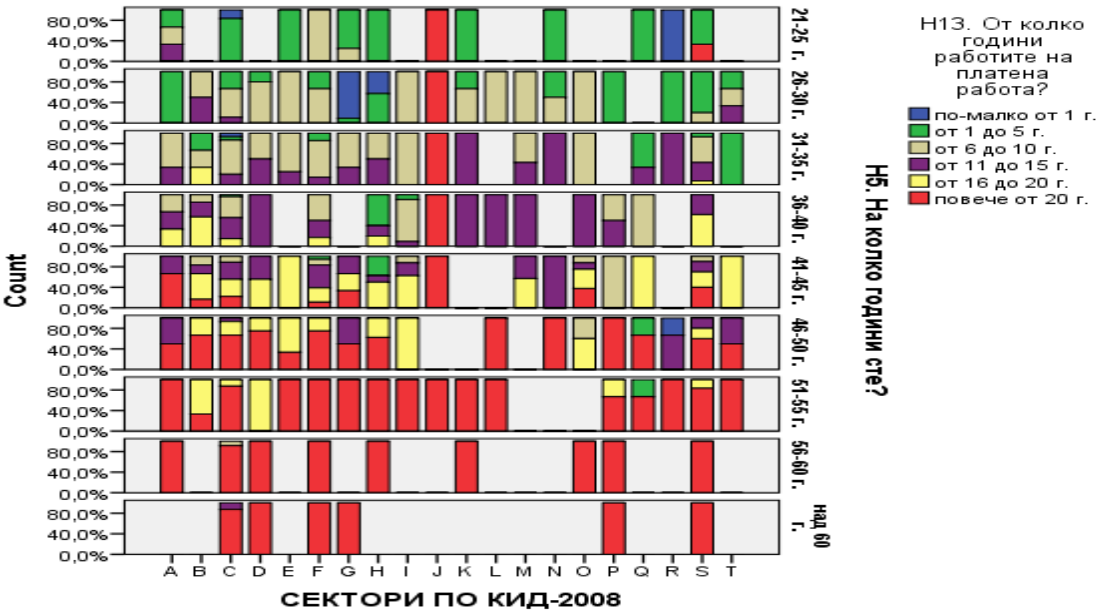

Фиг. 4. Разпределение на наетите лица по сектори, по трудов стаж общо и възраст
(общо Chi-Square= 0,053 и Cramer's V=0,355)

Наетите лица, според трудовия си стаж общо**,** оформят сравнително пъстра картина, но като цяло е валидна тенденцията по-високите възрастови групи да имат и по-значителен трудов стаж.

В два от секторите (*сектор Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения и сектор Транспорт; складиране и пощи*) работят значителни дялове на наети лица с по-малко от 1 г. общ трудов стаж, което би могло да е предмет на допълнителни изследвания.

Извършване на допълнителен труд

Извършването на допълнителен труд е важна характеристика на трудовата заетост на лицата, тъй като може да се разглежда като функция от три разнородни, а често и взаимно свързани процеса: 1) потребност от допълнителни доходи, които са мотив за извършването на допълнителен труд; 2) неоползотворен личен професионален капацитет, който се използва за извършването на други дейности, извън основната работа и 3) възможности за съвместяване на основната работа с допълнителна работа - най-често това са същият тип дейности, но при друг работодател. Друг измерител на допълнително полагания труд е извършването на определен тип дейности при същия работодател, но излизащо извън рамките на установения режим на работно време. Тук се разглеждат първите три индикатора.

Изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво показва:

- Не извършват допълнителна работа 91,4% от наетите лица. Оставащите 8,6% се разпределят както следва: 3,0% от наетите лица извършват постоянна допълнителна работа при друг работодател, 2,9% - временна допълнителна заетост, а 2,7% - сезонна допълнителна работа при друг работодател. *Виж Фиг. 5:*

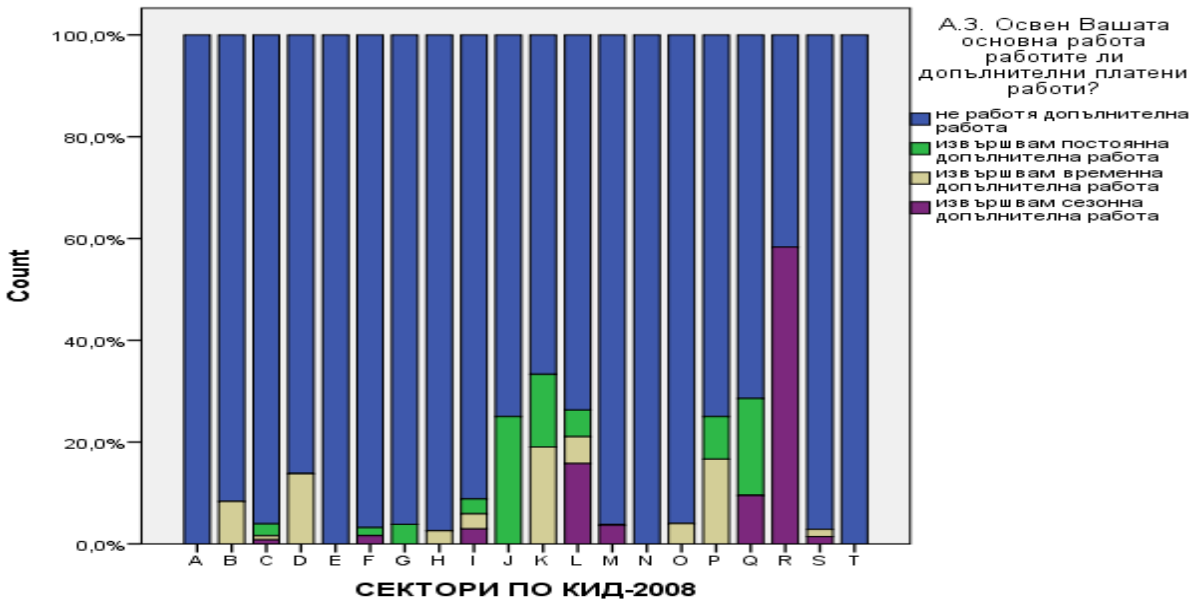

Фиг. 5. Разпределение на наетите лица по сектори и по извършвана допълнителна работа
(Chi-Square= 0,053 и Cramer's V=0,389)

- Постоянна допълнителна дейност при друг работодател се извършва най-масово в секторите *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти (25%), Финансови и застрахователни дейности (14,3%), Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети (3,8%), Преработваща промишленост (2,4%), Операции с недвижими имоти (5,3%).* Временна допълнителна заетост е съобщена от наетите лица в секторите О*бразование (16,7%), Финансови и застрахователни дейности (14,3%), Операции с недвижими имоти (5,3%) и Държавно управление (4,0%).*
- Сезонната допълнителна работа е типична за наетите лица в сектор *култура,*

спорт, развлечения (58,3%), а в по-малки размери се среща сред лица, основно наети в секторите *Операции с недвижими имоти (15,8%), Хуманно здравеопазване и социална работа (9,5%) и Професионални дейности и научни изследвания (3,7%).* Виж Фиг. 5:

Установените данни за дяловете наети лица, извършващи допълнителен труд при друг работодател, са много близки с резултатите от Националното изследване на условията на труд (2012), според което 92,4% от наетите лица не извършват допълнителен труд, а от останалите 7,6% постоянна допълнителна работа имат 2,5%, други 3,6% извършват временна допълнителна работа, 1,3% - сезонна допълнителна работа.[174]

Пак по данни от цитираното изследване, най-високи са дяловете на лицата, извършващи допълнителни работи до 5 часа седмично. Изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво установи близки резултати, които обаче варират по отношение на дяловете на лицата, отработващи определено количество часове допълнителен труд**.** Данните показват, че най-много (3,7%) са лицата, които работят допълнително между 6 и 10 ч. седмично, 3,3% от допълнително работещите лица работят до 5 ч. седмично, между 11 и 16 ч. седмично допълнителен труд извършват 1,7% от наетите лица , а над 16 ч. седмично допълнителен труд се извършва от 1,3% от наетите лица.

Тези данни сами по себе си са показателни, но за да бъдат осмислени е необходимо да се видят проекциите им на секторно ниво. Проверката на връзката между сектора, в който се извършва основната работа, и количеството допълнително отработвани часове в седмицата разкри наличие на средна по сила статистически значима зависимост *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,289). Виж Фиг. 6:*

От Фиг.6 става ясно, че най-високият дял на допълнителен труд над 16 ч. седмично се извършва от наети лица в сектор *Хуманно здравеопазване и социална работа (19% от наетите лица)*, а също така и от наети лица в секторите *Образование (8,3%) и сектор Държавно управление (4,0%).* Откроява се също така и други четири сектора (*Финансови и застрахователни дейности; Транспорт; складиране и пощи; Хотелиерство и ресторантьорство; Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения*), в които са регистрирани дялове на допълнителен труд между 11 и 16 ч. седмично и между 6 и 10 ч. седмично.

[174] Доклад за резултатите от Националното изследване на условията на труд в България, София, 2012, стр. 165.

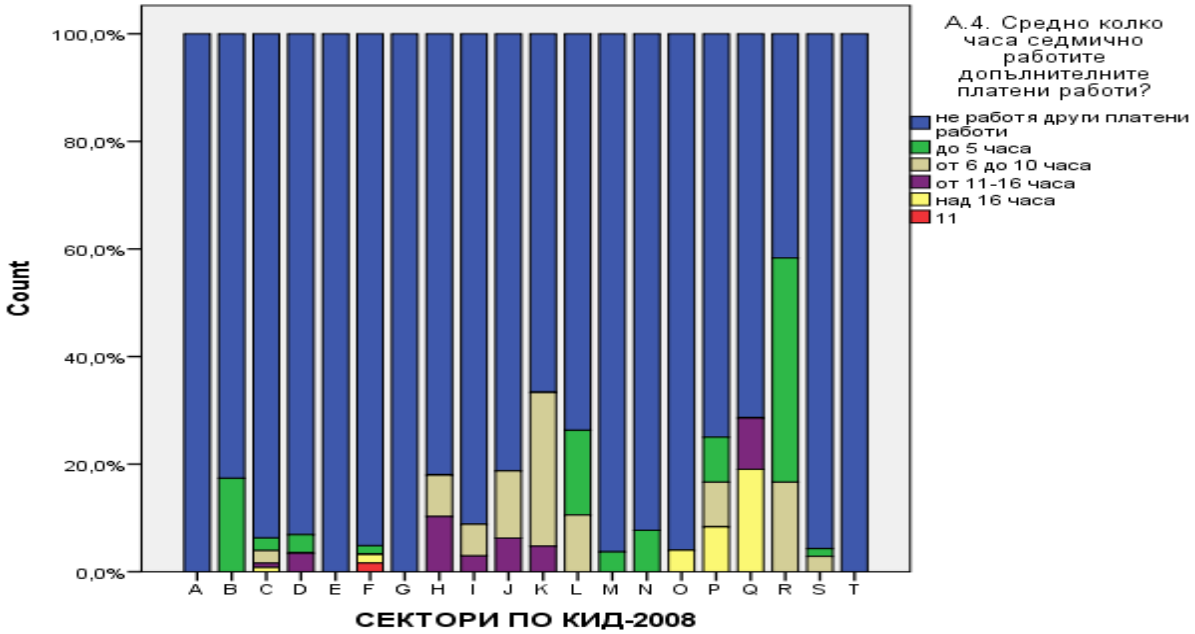

Фиг. 6. Разпределение на наетите лица по сектори и по извършвана допълнителна работа *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,289)*

Анализът на характеристиките на лицата, извършващи допълнителна работа при друг работодател, разкрива следното:

- За извършването на постоянна допълнителна работа съобщават жени, наети на основна работа в два сектора - *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения, и Хуманно здравеопазване и социална работа*. Макар и по-рядко срещано като модел, извършването на постоянна допълнителна работа се среща и при жените, наети на основна работа в секторите *Финансови и застрахователни дейности и Образование*;
- Временна допълнителна работа масово се извършва от жените в сектор *Добивна промишленост.* Една от хипотезите е, че естеството на дейностите, които жените извършват на основната си работа, им позволява да отделят време и личен капацитет за извършването на допълнителни дейности при друг работодатели. Другата хипотеза е, че мотивът за извършване на допълнителни дейности е финансов, но за потвърждението на това предположение са необходими допълнителни емпирични данни. Може да се допусне е, че жените извършват дейности в семейни фирми или в личното стопанство, но за да се направят генерализиращи констатации са необходими детайлизирани проучвания. В по-малки обеми временна допълнителна работа извършват жените, наети на основна работа в секторите *Финансови и застрахователни дейности, Образование и Държавно управление*;
- Сезонна допълнителна работа се извършва предимно от жените, наети на основна работа в сектор *Хуманно здравеопазване и социална работа и в сектор Хотелиерство и ресторантьорство*;
- Постоянна допълнителна работа извършват мъжете, наети на основна работа в секторите *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения; Хотелиерство и ресторантьорство, и Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения*;

- Временна допълнителна работа се извършва от мъжете, чиято основна заетост е в сектор *Образование* - този сектор впечатлява силно с посоченото от всички мъже-респонденти извършване на временна допълнителна работа. В по-малки обеми такъв труд извършват наетите мъже в секторите *Финансови и застрахователни дейности, Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива и Хотелиерство и ресторантьорство;*
- Сезонна допълнителна работа се извършва предимно от мъжете, наети на основна работа в сектори *Култура, спорт, развлечения* (100%) и *Операции с недвижими имоти* (100%). *Виж Фиг. 7:*

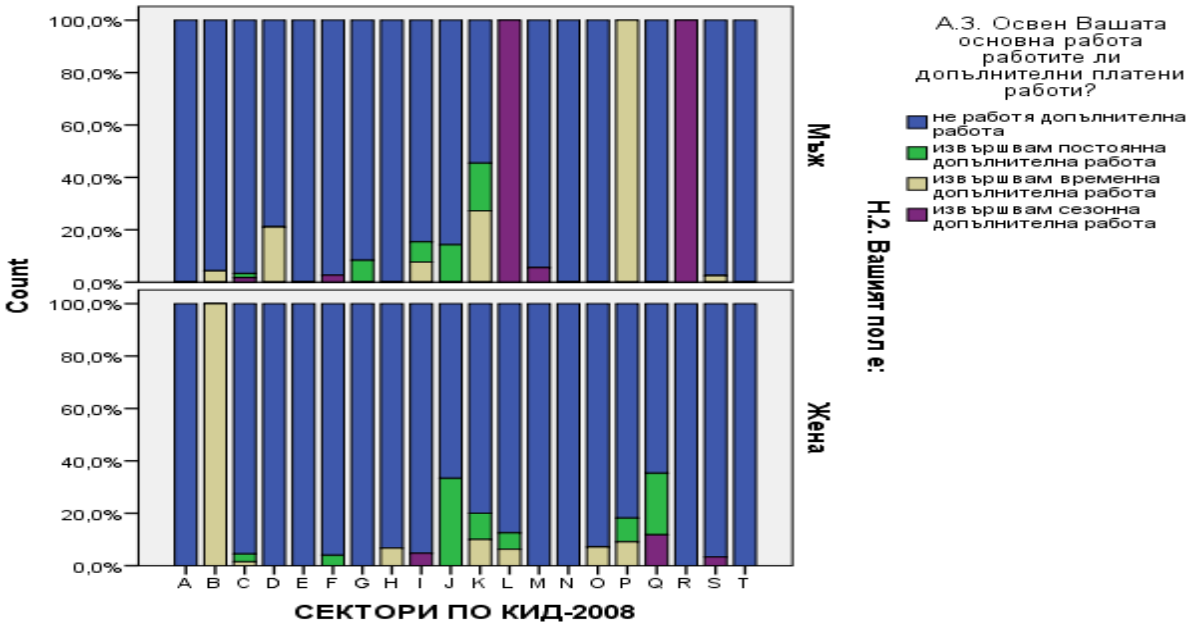

Фиг. 7. Разпределение на наетите лица по сектори, по извършвана допълнителна работа и пол
(общо Chi-Square= 0,053 и Cramer's V=0,355)

Извършването на допълнителен труд не зависи от възрастта на наетите лица *(Chi-Square= 0,189 и Cramer's V=0,126)*. Образователният статус на наетите лица също не играе значимо влияние върху извършването на допълнителен труд (*Chi-Square= 0,189 и Cramer's V=0,126)*, макар че извършването на постоянна допълнителна работа се наблюдава при лицата с по-висок образователен статус (полувисше и висше образование), сезонната допълнителна работа е по-характерна за лицата със средно общо образование. *Виж Фиг. 8:*

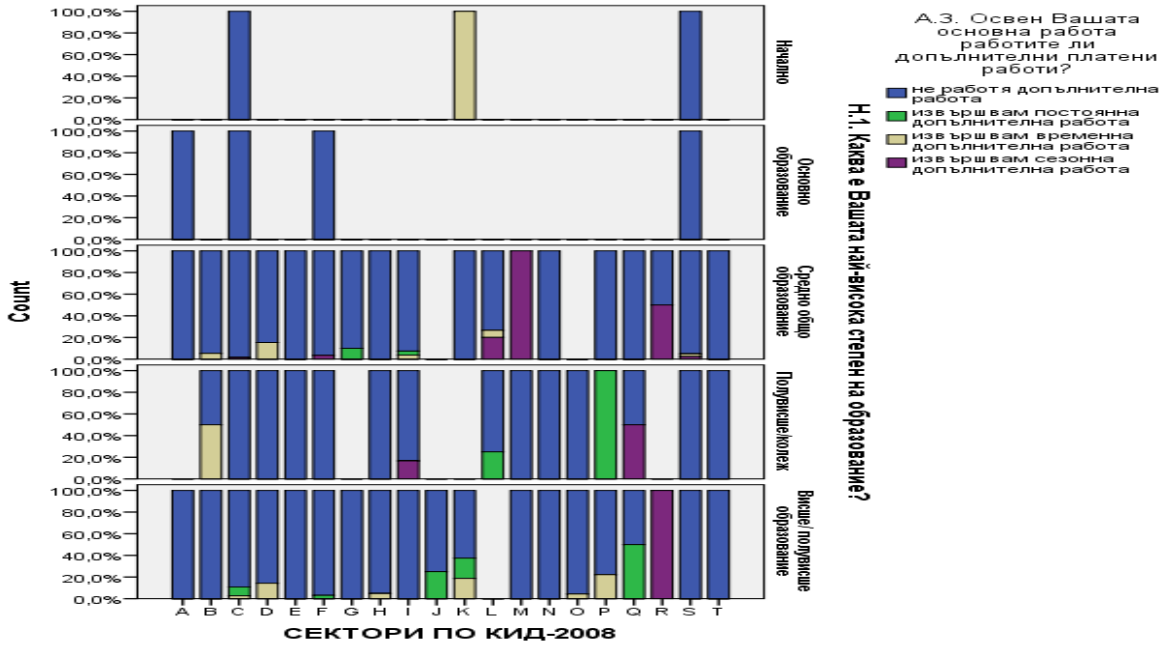

Фиг. 8. Разпределение на наетите лица по сектори, по извършвана допълнителна работа и образователен статус *(общо Chi-Square= 0,189 и Cramer's V=0,126)*

След като основните демографски характеристики на наетите лица не оказват влияние върху извършването на допълнителен труд, очевидното друго предположение е да се потърси връзка между нивото на доходи на лицата и извършването на допълнителна работа. Проверката на наличие на зависимост и сила на връзките между самооценката на наетите лица за нивото на техните доходи в три времеви момента (*към момента на изследването, преди две години и предположение за личните доходи след две години*) и извършването на допълнителна работа опровергава логичната на пръв поглед хипотеза, че ако лицето декларира средни или ниски доходи към момента, това ще го подтикне към извършване на допълнителен труд. Налице е друга зависимост: извършването на допълнителен труд (към момента на изследването) е по-скоро функция от доходите на наетите лица преди две години:

А. Самооценка за нивото на доходите в момента и извършването на допълнителна работа:
Chi-Square= 0,671 и Cramer's V=0,071

Б. Самооценка за нивото на доходите преди две години и извършването на допълнителна работа: *Chi-Square= 0,029 и Cramer's V=0,112*

В. Самооценка за нивото на доходите след две години и извършването на допълнителна работа:*Chi-Square= 0,907 и Cramer's V=0,068*

Данните от Таблица 2 са провокативни и в същото време логични. Лицата с много високи лични доходи преди две години не извършват допълнителна работа към момента на изследването. Към момента не работят допълнително, извън основната си работа, 84,1% от лицата, декларирали високи лични доходи преди две години; 94,9% от лицата, заявили средни лични доходи преди две години; 91,1% от лицата, оценяващи личните си доходи преди две години като ниски и 88,9% от лицата, оценили личните си доходи от преди две години като много ниски. *Виж Таблица 2:*

Таблица 2.

Разпределение на наетите лица според самооценките им за извършване на допълнителна работа при друг работодател и според самооценките им за нивото на доходите им пред две години (%)

Ниво на доходи:	Много високи	Високи	Средни	Ниски	Много ниски	Среден %
Не извършвам допълнителна работа	100	84,1	94,0	91,1	88,9	91,4
Извършвам постоянна допълнителна работа	-	9,1	1,8	2,8	-	3,0
Извършвам временна допълнителна работа	-	2,3	1,8	2,8	-	2,9
Извършвам сезонна допълнителна работа	-	4,5	1,8	2,4	11,1	2,7
Общо по групи доходи:	100	100	100	100	100	100

В същото време, постоянна допълнителна работа извършват 9,1% от лицата, самооценили доходите си от преди две години като високи и този дял е четири пъти по-висок в сравнение с лицата, оценили личните си доходи отпреди две години като средни, и три пъти по-висок по сравнение с лицата от групата с ниски доходи. Не бива да се пренебрегва и фактът, че сезонна допълнителна работа се извършва от 11,1% от лицата, самооценили доходите си от преди две години като много ниски. Обикновено това са лица с нисък образователен статус и извършващи ниско квалифициран труд, който е заплатен относително ниско.

Данните от изследването за Профил по БЗР на национално ниво насочват към общата констатация, че извършването на допълнителна работа при друг работодател има своите диференциации по пол, но не зависи от възрастта, нито от образованието. По-скоро е функция на притежаваната квалификация, натрупания професионален опит, икономическата дейност, в която се извършва основната дейност, и търсенето на работна сила, притежаваща определен вид квалификационни характеристики. Поради това лица с високи доходи се оказват сред най-често извършващите постоянна допълнителна работа и най-често това е специализиран, високо квалифициран труд. Другият значителен "център" на допълнителна заетост е в секторите, в които се полага ниско квалифициран труд - в тях относително немалки групи от лицата с най-ниски доходи извършват различни видове сезонна допълнителна работа.

Работно време

Работното време е във фокуса на проблематиката за безопасност и здраве при работа като ключова характеристика на условията на труд. Неговата продължителност, структура и организация имат решаващо влияние и по пряк, и по косвен път върху физическото и психическото състояние на човека, върху

икономическите, възпроизводствените и социални аспекти на неговото съществуване и развитие. Това прави неговата регулация задължителен елемент на правно-нормативната уредба на национално, браншово и вътрешнофирмено равнище.

Състоянието и тенденциите по отношение на работното време се анализира чрез информацията, получена чрез индикатори за продължителността на работното време и неговото седмично разпределяне и отразяваща мнението и оценките както на работодателите, така и на наетите лица (двата основни информационни масива).

Нормална продължителност на работното време

Продължителността на работното време е характеристика с ефект върху здравето и удовлетвореността от условията на труд. Законодателно у нас е заложена нормална продължителност на работното време в часове до 40 часа седмично при 5 дневна работна седмица, което налага 8-часова продължителност на работния ден.

Нормалната продължителност от 40 часа седмично е характеристика на работното време за ¾ от работниците (74,5%), като още по-голям е делът на работещите с основна платена работа на 5-дневна работна седмица – 82,5%. Работно време с продължителност от 40 часа седмично в най-голяма степен е характерно за секторите *Операции с недвижими имоти (100%); Професионални и други дейности (100%); Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия (93,1%), Добивна промишленост (87,2%). Виж Фиг. 9:*

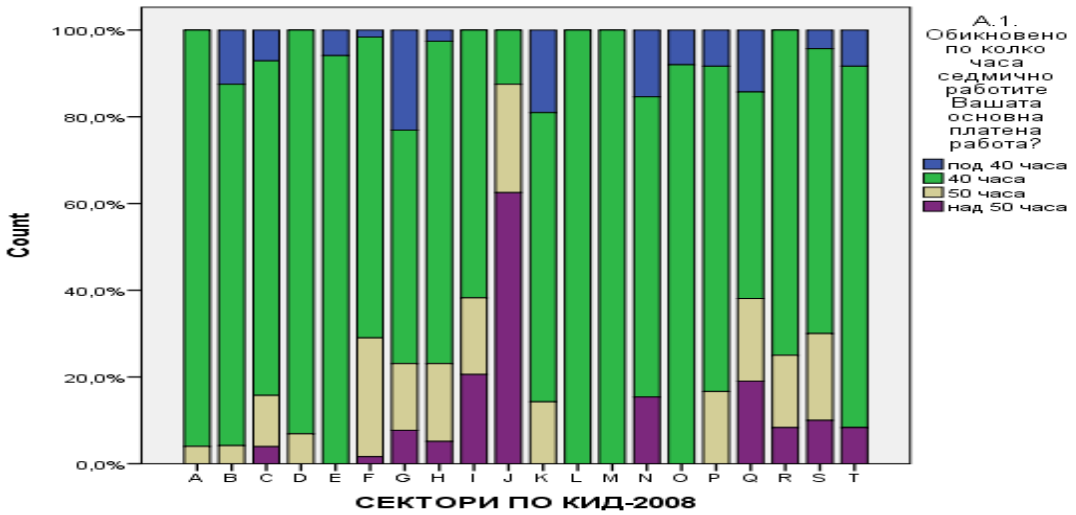

Фиг. 9. Разпределение на наетите лица по сектори и по седмична продължителност на работното време - отработвани часове *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,321)*

Изследването „Качеството на живот и здравословните и безопасни условия на труд 2005" установява строга зависимост между типа на трудови правоотношения и количеството седмично отработени часове. Според цитираното изследване, наетите на безсрочен трудов договор в най-масовия вариант работят в рамките на установеното по закон работно време, т.е. около 40 работни часа седмично. Но въпреки това, почти всеки четвърти от тази категория работещи полага труд до 60 часа седмично. Заетите на срочен трудов договор имат доста гъвкаво работно време и тук всеки трети работи от 45 до 60 часа седмично, а около 5% и над 60 часа

седмично. Затова пък сравнително висок е относителният дял на тези, които се трудят от 31 до 39 часа на седмица. (този дял е най-висок в сравнение с останалите категории работещи).

При изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво, проверката на връзката между типа трудови правоотношения и общото количество седмично отработени часове потвърждава направените през 2005 г. общи констатации. Работата при нормална продължителност на работното време (40 часа седмично, в рамките на 5 работни дни) преобладава в секторите, в които наемането на лицата се извършва основно на безсрочен трудов договор. Респективно, над 50 часа се работи в тези сектори, в които се извършва труд от лица без договор или работещи на срочен договор. *Виж Фиг. 10*:

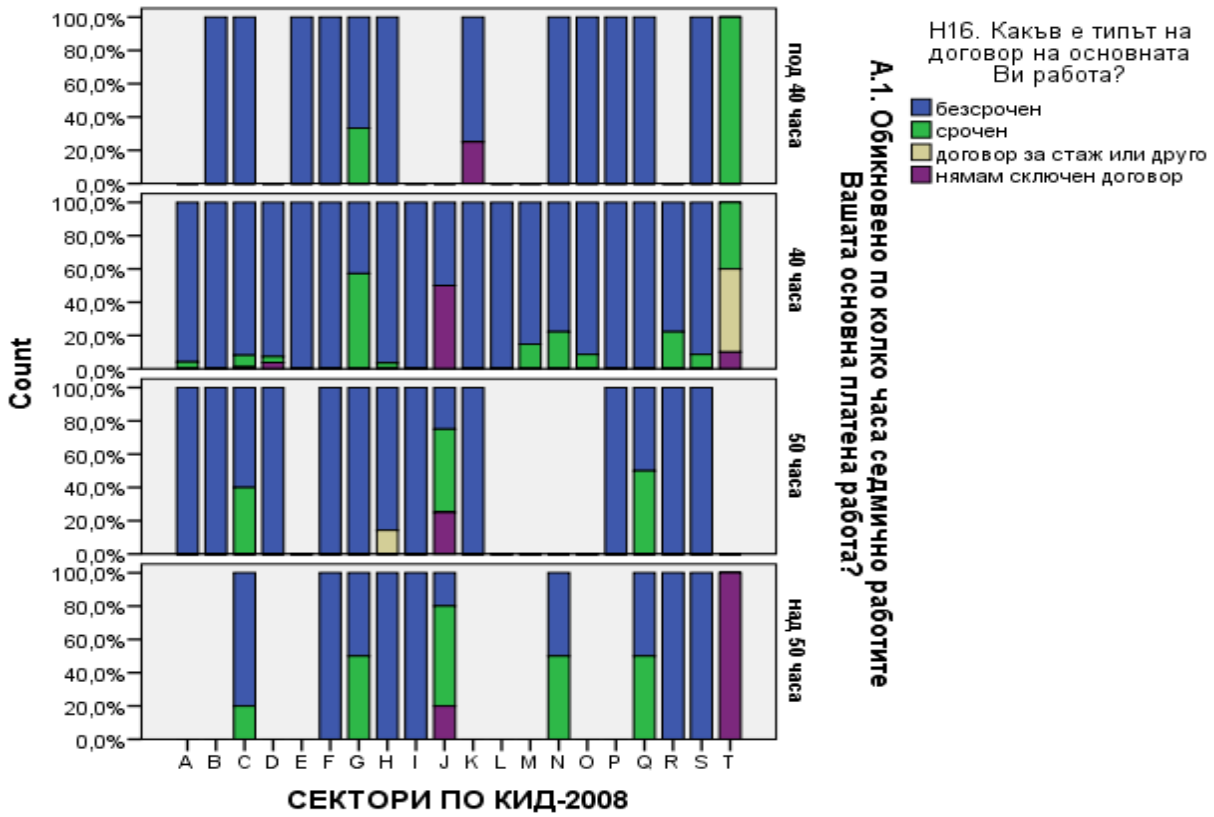

Фиг. 10. Разпределение на наетите лица по сектори, по видове трудови правоотношения и по седмична продължителност на работното време - отработвани часове
(общо Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,477)

В сравнение с данните от Националното изследване „Качеството на живот и здравословните и безопасни условия на труд“ (2005) се установява значителен скок от близо 20 % на дела на работещите на нормално работно време от 40 часа седмично. Това при всички случаи е положителна промяна за нарастващ брой работещи, която би трябвало да повиши качеството им на живот чрез подобряване на баланса между работа и свободно време. Най-вероятно тук се улавя и ефектът от политиките, изработвани на европейско равнище и съответно транслирани към националните политики в областта на заетостта за повишаване гъвкавостта на работното време и улесняване на работата на намалено работно време.

При сравняване с данните от Националното изследване на условията на труд в България (2012) се регистрира промяна в посока на намаляване на стойностите и по двата показателя: в горецитираното изследване 77,5% от наетите работят по 40 часа седмично, а петдневната работна седмица е основният трудов хоризонт за 86% от наетите. Установените разлики между стойностите по тези показатели от Националното изследване на условията на труд в България (2012) и настоящото изследване са в рамките на не повече от 3,5 %, което е в рамките на стохастичната грешка и това ограничава възможностите за интерпретиране на разликите. Може да са говори обаче за уловени сигнали за увеличаване на „тежестта” на удълженото работно време, към което насочват данните за извън стандартното работно време.

Полагане на труд повече от 40 часа седмично

От гледна точка на обичайно отработваните дни в седмицата картината се очертава изключително пъстра. Обичайният модел на 5-дневна работна седмица е валиден за 82,5% от наетите лица и е типичен за секторите *Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива; Финансови и застрахователни дейности; Операции с недвижими имоти; Образование; Култура, спорт, развлечения.*

При сравняване с данните от Националното изследване на условията на труд в България (2012) се установява увеличаване на дела работещите, полагащи труд повече от 40 часа седмично с близо 7 пункта – по данни от цитираното изследване на наетите с работно време повече от 40 часа е 13,1% и делът на работещите повече от 5 дни е 7,2%.

13% от наетите лица работят шест дни в седмицата, съответно по 50 часа седмично. Над 50 ч. седмично работят общо 6,7% от наетите лица, като в най-голяма степен това е характерно за наетите в сектор *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения (62,5% от тях)*. Най-силни са вариациите в модели на обичайно отработваните дни в секторите *Преработваща промишленост; Транспорт; складиране и пощи; Административни и спомагателни дейности; Други дейности*. В тези сектори заслужават внимание данните за работа 7 дни. В сектор *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения* данните говорят за доминиране на 6-дневния седмичен работен режим. *Виж Фиг. 11*:

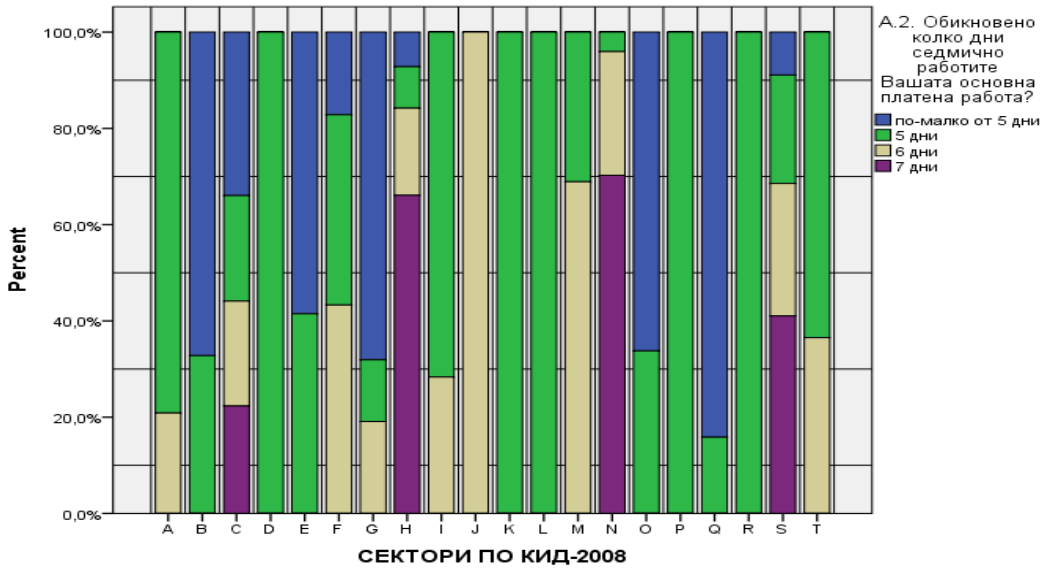

Фиг. 11. Разпределение на наетите лица по сектори и по седмична продължителност на работното време - отработени дни *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,340)*

Полагането на труд повече от 40 часа седмично е било и остава явление, разпространено предимно сред мъжете: 18% от мъжете в ЕС-27 работят повече от 40 часа в сравнение с 8% от жените[175]. Също така самостоятелно заетите работят много по-често повече от 40 часа, като в страните от ЕС-27 42% от тях работят повече от 48 часа седмично; този дял, обаче, също намалява постепенно от 2000 г. насам.

Данните от настоящото изследване показват интересна българска специфика по отношение на полагането на труд повече от 40 часа седмично по пол - жените по-често от мъжете работят по 50 и над 50 часа, събрани в пет работни дни седмично, докато в повечето сектори мъжете работят по 40 часа на седмица, но при тях тези часове са „разтегнати“ в рамките на 6 и 7 дни в седмицата.

Следващите две фигури са показателни в това отношение (*Фиг.12 и Фиг.13):* данните показват, че като общо количество седмично отработени часове, жените извършват по-продължителен труд и при това този труд е по-силно интензифициран в сравнение с труда на мъжете, който е средно с 10 ч. по-малко седмично и е разделен в по-голям брой дни от седмицата.

[175] Европейско проучване на условията на труд (EWCS), проведено от Eurofound (2010)

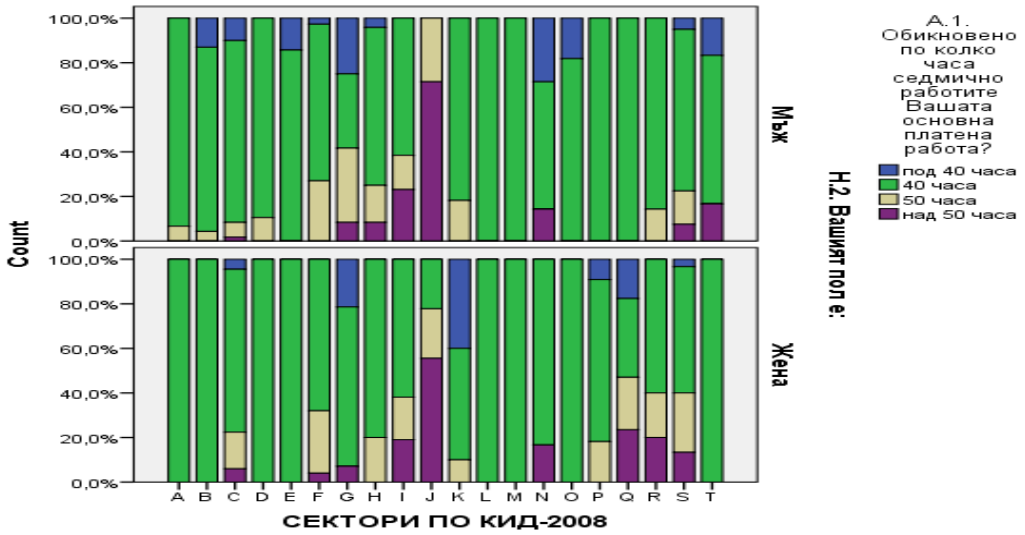

Фиг.12. Разпределение на наетите лица по сектори, по пол и според седмичната продължителност на работното време - отработени часове
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,340)

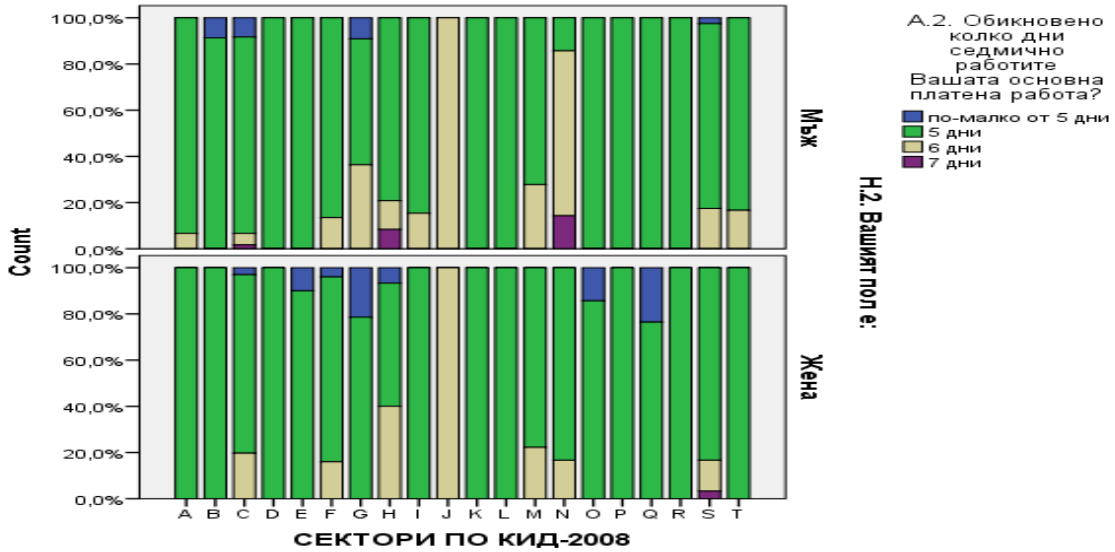

Фиг. 13. Разпределение на наетите лица по сектори, по пол и според седмичната продължителност на работното време - отработени часове
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,340)

Данните от изследването за Профил по БЗР на национално ниво говорят за нови тенденции в моделите на работа за два пола. Ако сравним с данните от изследването „Качество на живот и здравословните и безопасни условия на труд" (2005), ще установим, че към днешна дата жените работят повече часове седмично в сравнение с 2005 г., в същото време при мъжете е настъпила промяна към намаляване на количеството часове, отработвани седмично[176].

[176] По данни от цитираното изследване "Качеството на живот и здравословните и безопасни условия на труд" (2005), преобладаващата част от мъжете и жените са попадали в категорията на заетите от 40 до 44 часа седмично, като относителният дял на попадащите в тази категория жени (60.2%) е бил по-висок в сравнение с мъжете (54.2%). Затова пък по-висок е бил относителният

Полагане на труд повече от 10 ч. дневно: 76,3% от наетите лица никога не извършват труд повече от 10 ч. на ден. 14,6% от наетите лица работят повече от 10 ч. на ден поне 5 пъти месечно, други 5,1% - между 6 и 15 пъти месечно, а 3,7% - между 16 и 25 месечно.

При анализа на данните на секторно ниво се идентифицира средна по сила връзка между сектора и полагането на труд повече от 10 ч. дневно *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,401). Виж Фиг. 14*:

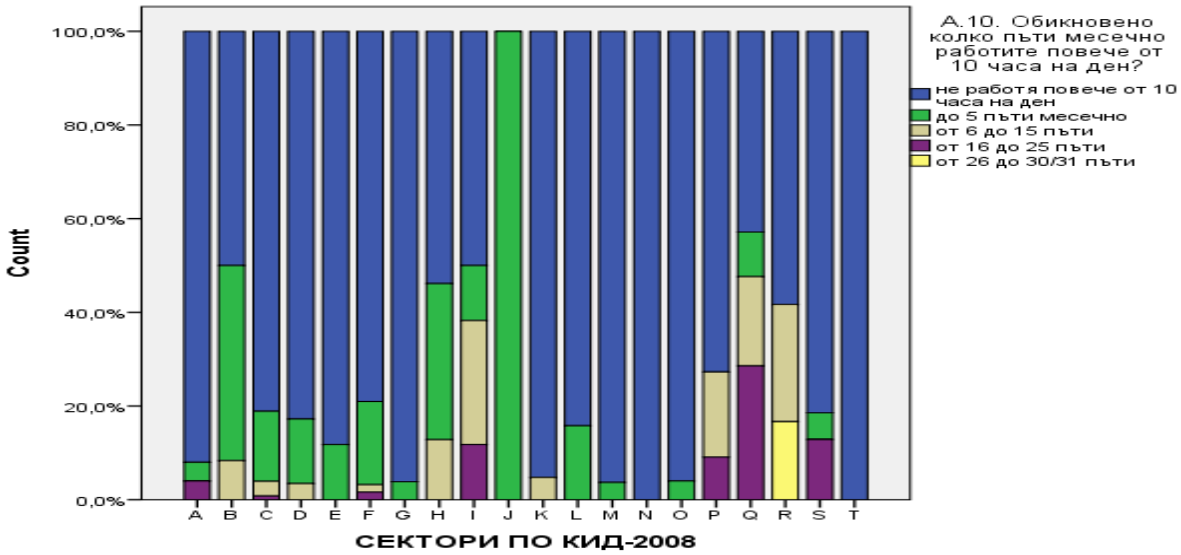

Фиг. 14. Разпределение на наетите лица по сектори и според полагането на труд повече от 10 ч. дневно *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,401)*

Според самооценките на наетите лица, работата повече от 10 ч. дневно е сравнително често разпространена практика. Секторните вариации са както следва:

- В сектор *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения* е масова практика (100%) да се работи до пет пъти месечно повече от 10 ч. дневно. Други сектори с високи дялове лица, заявили работа по същия модел, са *Добивна промишленост (41,7%), Транспорт; складиране и пощи (33,3%), Строителство (17,7%), Операции с недвижими имоти (15,8%), Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива (13,8%), Хотелиерство и ресторантьорство (11,8%).*
- Между 6 и 15 пъти месечно повече от 10 ч. дневно работят в секторите *Хотелиерство и ресторантьорство (26,5%), Транспорт; складиране и пощи (12,8%), Добивна промишленост (8,3%), Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива (3,4%) и Преработваща промишленост (3,1%)*.
- Между 16 и 20 пъти месечно повече от 10 ч. дневно се работи в предимно в следните сектори: *Хуманно здравеопазване и социална работа (28,6%), Други дейности (12,9%), Хотелиерство и ресторантьорство (11,8%) и Селско, горско и рибно стопанство 4,0%).*

дял от мъжете (31.5% от мъжете срещу 23.4% от жените), работещи от 45 до 60 часа седмично. Също така, по-висок дял мъже са извършвали труд над 60 часа седмично (6.7% от мъжете срещу 2.7% от жените).

- Данните открояват сектор *Култура, спорт, развлечения* като по своему уникален сектор: според 16,7% от наетите лица, полагането на труд повече от 10 ч. дневно е типична характеристика на сектора и това се случва между 25 и 30/31 пъти месечно. Тези данни намират логично обяснение в контекста на друга важна характеристика на труда в сектора - той е по-скоро сезонен и поради това, силно концентриран в рамките на един определен времеви период.

По-нататъшната проверка на зависимостите между основните демографски характеристики на наетите лица и полагането на труд повече от 10 ч. дневно показва следното:

- Най-големи дялове наети лица, никога не полагащи труд повече от 10 ч. дневно, се регистрират сред лицата с висше образование (80,2%), следвани от лицата с начално образование (75,0%), средно общо образование (74,5%), основно образование (72,7%) и полувисше-колеж (66,7%). Последната група лица заслужават по-специално внимание, тъй като при детайлизирания прочит на данните става ясно, че 13,3% от тази група лица полагат повече от 10 ч. труд дневно между 6 и 15 пъти месечно, други 11,1% - до 5 пъти месечно, а 8,9% - между 16 и 25 пъти месечно. *Виж Фиг. 15*:

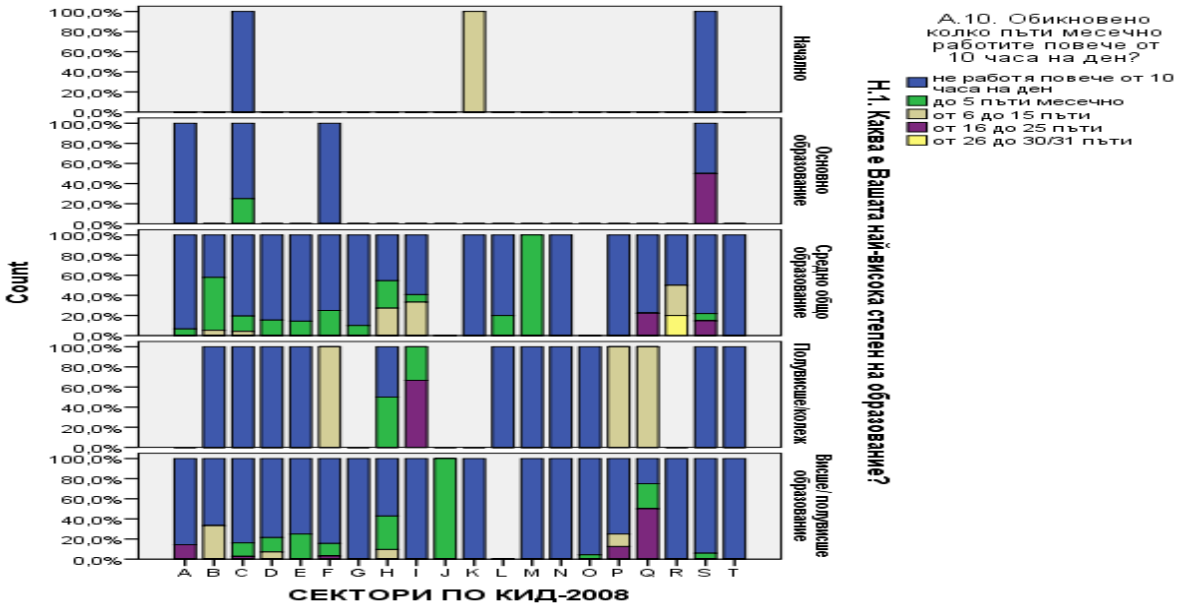

Фиг. 15. Разпределение на наетите лица по сектори и според полагането на труд повече от 10 ч. дневно *(Chi-Square= 0,010 и Cramer's V=0,113)*

Тъй като проверката на статистическата значимост на връзката между образователния статус на наетите лица и извършването на труд повече от 10 ч. дневно показа слаба по сила връзка *(Chi-Square= 0,010 и Cramer's V=0,113)*, обяснението следва да се търси по-скоро в минимално изискваната образователна степен и квалификацията, необходими за извършването на труда в различните сектори. така че в крайна сметка, полагането на труд повече от 10 ч. дневно е функция на специфичните характеристики на дейностите на секторно ниво.

Идентични констатации следват и при проверката на връзките между пола, местоживеенето и възрастта на наетите лица, от една страна и честотата на случаите, в които се работи повече от 10 ч. дневно:

- Никога не работят повече от 10 ч. дневно 73,5% от мъжете и 79,3% от жените *(Chi-Square= 0,009 и Cramer's V=0,146).* Особеното при двата пола е, че докато 18,8% от мъжете работят повече от 10 ч. дневно до пет пъти в месеца, то при жените, този дял е 10,2%. В същото време, за 9,8% от жените работата повече от 10 ч. дневно е нормална практика: 4,9% от тях работят по този модел между 6 и 15 пъти месечно и също така 4,9% работят по този начин между 16 и 25 пъти месечно.
- Живеещите в областните градове два пъти по-често от живеещите в София работят по 10 ч. дневно. Данните сочат, че труд повече от 10 ч. дневно извършват 31,2% от наетите лица, живеещи в областните градове, като при 15,7% от тях това се случва до 5 пъти месечно, при 7,9% - между 16 и 25 пъти месечно, при 7,5% - между 6 и 15 пъти месечно. Сред живеещите на село лица, извършващи труд повече от 10 ч. дневно, преобладава моделът до 5 пъти месечно. И както и при проверката за влиянието на пола, и тук връзката между е слаба по сила *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,148),* поради което установените различия следва да се тълкуват в контекста на спецификата на сектора, в който се полага този труд.
- Интересни са наблюденията по отношение на вариациите според възрастта на наетите лица *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,201).* Най-големият дял лица, извършващи труд повече от 10 ч. дневно, се регистрира сред лицата в две възрастови групи - между 51 и 55 г. (60,7% от тях никога не извършват труд повече от 10 ч.) и между 26 и 30 г. (68,4% от тях никога не работят повече от 10 ч. дневно). За сравнение, дяловете на лицата, никога не работещи повече от 10 ч. дневно сред останалите възрастови групи са както следва: 75,3% при лицата между 46 и 50 г., 76,3% при лицата между 41 и 50 г., 77,8% при лицата между 31 и 35 г., 81,8% при лицата между 36 и 40 г., 94,7% при лицата между 56 и 60 г. и 05,2% при лицата над 60 г. Най-сериозна се очертава ситуацията при лицата между 51 и 55 г., 23,3% от които съобщават, че работят повече от 10 ч. дневно между 6 и 15 пъти месечно, а 6,6",,% от тази възрастова група работят по посочения модел между 16 и 25 пъти месечно. При групата лица между 26 и 30 г. преобладаващо до 5 пъти месечно се работи повече от 10 ч. дневно (21,1%), но 7,9% работят по този начин между 16 и 25 пъти месечно.

Специално по отношение на връзката между възрастта и общото количество седмично отработвани часове, тенденцията през последните 7-8 години се запазва непроменена. По данни от изследването "Качеството на живот и здравословните и безопасни условия на труд“ (2005), възрастта, макар да не е статистически значим фактор, оказва влияние върху продължителността на работната седмица. Тогава е установено, че най-младата възрастова група (18-25 г.) се отличава с повишен относителен дял на работещите от 45 до 60 часа седмично и този дял е най-висок в сравнение с останалите възрастови групи, за които е характерно определено придържане към работа по 40-44 часа седмично. Установено е също така, че над 60 часа седмично полагат труд най-големи дялове от три възрастови групи, като и тук най-високият относителен дял е сред най-младите (7.8%).

Полагане труд в интервала между 18 и 22 ч: 63,7% от наетите лица никога не извършват основната си работа в тези часове. В интервала 18-22 ч. работят поне 5 пъти месечно 20,9% от наетите лица, други 13,3% работят между 6 и 15 пъти в посочения интервал, а 2,1% работят в този интервал между 16 и 25 пъти месечно.

Данните от изследването за Профил по БЗР на национално ниво потвърждават изводите от Националното изследване на условията на труд в България (2012):

според цитираното изследване, никога не работят във вечерните часове 66,1% от наетите лица, 22,0% работят до пет пъти месечно, 11,8% - между 6 и 15 пъти месечно, а за 4% от наетите лица работата във вечерните часове е типична като модел. Различията от 2-3- пункта са пренебрежимо нищожни, още повече че двете изследвания работят с различни модели на извадките и това също трябва да се отчита при тълкуването на получените данни.

Фиг. 16 илюстрира секторните специфики в извършването на труд в интервала между 18 и 22 ч. Налице е средна по сила зависимост между спецификата на сектора и вероятността да се полага труд в този времеви интервал *(Chi-Square= 0,009 и Cramer's V=0,416). Виж Фиг. 16:*

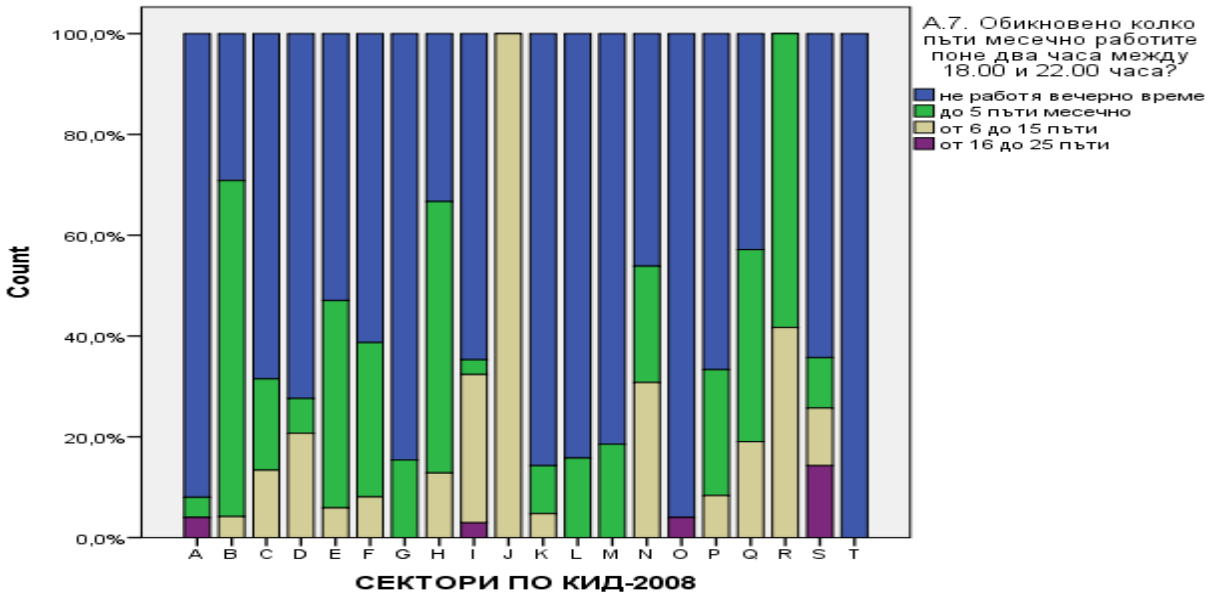

Фиг. 16. Разпределение на наетите лица по сектори и според полагането на труд в интервала между 18 и 22 ч. *(Chi-Square= 0,009 и Cramer's V=0,416)*

- Работата в интервала между 18 и 22 ч. е доминиращият модел за работещите в сектор *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения (100%).* Също широко срещан е трудът в посочения интервал и в секторите *Култура, спорт, развлечения (41,0%), Административни и спомагателни дейности (30,9%), Хотелиерство и ресторантьорство (29,4%), Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива (20,7%), Хуманно здравеопазване и социална работа (19,0%), Преработваща промишленост (13,4%) и Транспорт; складиране и пощи (12,8%).*
- Извършването на труд в интервала между 18 и 22 ч. е по-често срещано при лицата с по-ниска образователна степен: в този интервал се случва да работят 50% от лицата с начално образование, 41,9% от лицата с основно образование, 41,7% от лицата със средно образование, 44,4% от завършилите колеж или полувисше образование и 29,5% от лицата с висше образование. Логичното предположение за това е отново в спецификата на икономическата дейност и свързаната с това организация на работното време. Анализът на данните показва, че 42,9% от работещите на постоянни смени и 34,7% от работещите на редуващи се смени извършват труд в

интервала между 18 и 22 ч.

Полагане на труд в интервала между 22 и 5 ч.: 83% от наетите лица не извършват основната си работа в този интервал. Поне 5 пъти месечно работят в този интервал 8,4% от наетите лица, между 6 и 15 пъти месечно - 8,3% от наетите лица, 0,2% полагат труд в този интервал между 16 и 25 пъти месечно.

На секторно ниво се очертават видими различия в честотата на работа в посочения интервал, както и в дяловете на лицата, които работят по това време на денонощието. Различията са илюстрирани във *Фиг. 17*:

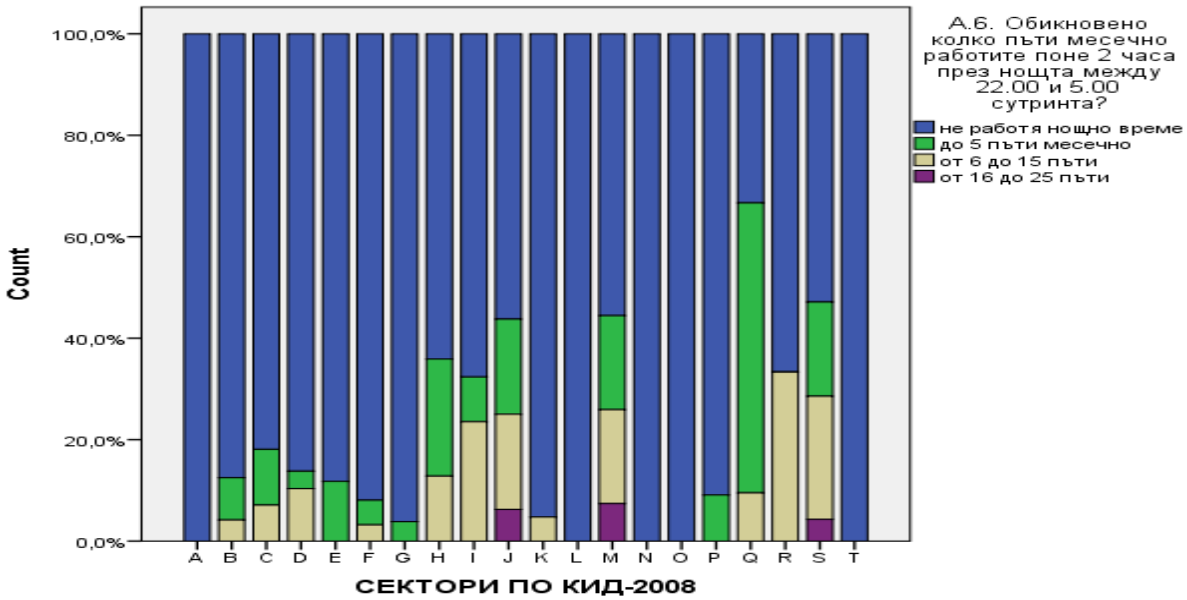

Фиг. 17. Разпределение на наетите лица по сектори и според полагането на труд в интервала между 22 и 5 ч. *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,297)*

Очертават се няколко сектора, в които по-значителни дялове от наетите лица извършват труд в интервала между 22 и 5 ч. (като основна заетост):

- 57,1% от наетите лица в сектор *Хуманно здравеопазване и социална работа* в интервала са съобщили, че извършват труд между 22 и 5 . до 5 пъти месечно, а 9,5% - между 6 и 15 пъти месечно.
- В сектор *Транспорт; складиране и пощи* в посочения интервал на денонощието полагат труд до 5 пъти месечно 23,1% от лицата, а 12,8% - между 6 и 15 пъти месечно;
- 11,8% от наетите в сектор *Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване* работят до 5 пъти месечно в интервала 22-5 ч.
- В сектор *Хотелиерство и ресторантьорство* в посочения интервал полагат труд до пет пъти месечно 8,8% от наетите лица, а 23,5% - между 6 и 15 пъти месечно.
- 33,6% от наетите лица в сектор *Култура, спорт, развлечения* са посочили, че работят в интервала между 22 и 5 ч. между 6 и 15 пъти месечно.
- Работата в посочения времеви интервал е често срещан модел и при лицата,

извършващи професионални дейности и научни изследвания: 18,5% от тях работят между 22 и 5 ч. поне пет пъти месечно, други 18,5% - между 6 и 15 пъти месечно, а 7,4% - между 16 и 25пъти месечно.

- Идентична е картината и при наетите в сектор *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения*: 18,8% от тях работят поне 5 пъти месечно в интервала между 22 и 5 ч., други 18,8% - между 6 и 15 пъти месечно, а 6,2% - между 16 и 25 пъти месечно.
- Никога не работят в интервала между 22 и 5 ч. лицата от секторите *Селско, горско и рибно стопанство, Операции с недвижими имоти, Административни и спомагателни дейности, Държавно управление и Дейности на домакинствата като работодатели; недиференцирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление.*

Получените данни са идентични с данните от Националното изследване на условията на труд в България (2012), според което никога не работят в интервала 22-5 ч. 85,1% от наетите лица, 6,6% - до 5 пъти месечно, 7% - между 6 и 15 пъти месечно. Очевидно, тенденцията се запазва, което говори за стабилност в установените режими на работа, от една страна, а от друга страна потвърждава направените констатации за предпочитаните модели на работа в случаите, когато това се определя от самите лица.

Работата в интервала между 22 и 5 ч. следва да се разглежда като следствие от особеностите на икономическата дейност, в която лицето полага труд, в частност организирането на работата на смени. Но данните сочат също така, че в интервала между 22 и 5 ч. работят значителна част от лицата, които извършват индивидуални дейности, не изискващи редуване или съвместяване на задачите с други колеги, в следствие на което лицата имат пълната свобода сами да организират своя труд.

Полагане на труд по-малко от 40 часа седмично

Данните от изследването за Профила по БЗР на национално ниво показват, че 5,9% от наетите лица работят по-малко от 40 часа седмично като основна трудова заетост. Продължителността на работната седмица кореспондира директно с вида заетост - на пълен или непълен работен ден. Общата констатация е, че лицата, заети на пълен работен ден, в преобладаващата си част работят по 40 и повече часа седмично, докато лицата, наети на непълен ден седмично работят по-малко от 40 часа. Фиг. 18 показва в кои сектори това е най-често срещано като практика. *Виж Фиг. 18:*

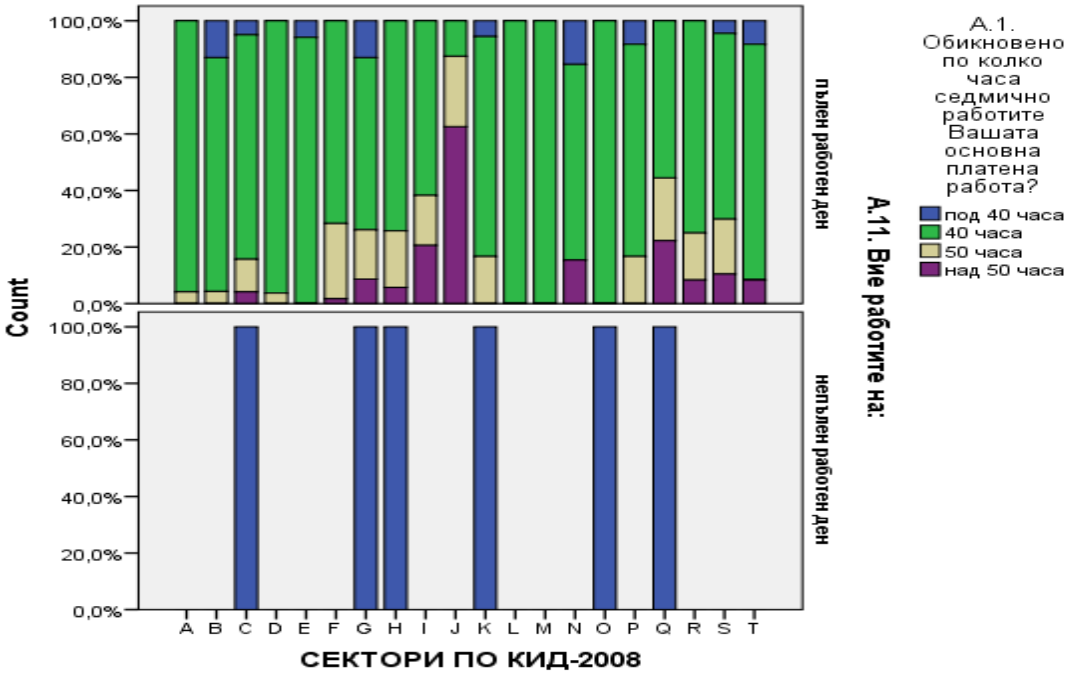

Фиг. 18. Разпределение на наетите лица по сектори и според полагането на труд по-малко от 40 ч. седмично. *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,391)*

- Полагане на труд по-малко от 40 часа седмично се установява основно в няколко сектора: *Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети (23,1%), Финансови и застрахователни дейности (19,0%), Административни и спомагателни дейности (15,4%), Добивна промишленост (12,5%), Дейности на домакинствата като работодатели; недиференцирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление (8,3%).* Тези констатации са валидни като цяло за секторите.
- Но от гл. т. на извършването на труд на пълен или непълен работен ден, данните говорят за специфични концентрации на лица, работещи по-малко от 40 ч. седмично освен в горепосочените сектори, така също и в секторите *Преработваща промишленост, Държавно управление, Хуманно здравеопазване и социална работа.*

В допълнение на коментираните данни, оценките на работодателите за полагане на труд по-малко от 40 часа седмично по сектори потвърждават предположението за това, че тази продължителност се прилага като модел в определени сектори и икономически дейности. Според оценките на работодателите, това са секторите *Административни и спомагателни дейности, Образование, Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване, Операции с недвижими имоти, Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване, Професионални дейности и научни изследвания, Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети, Транспорт; складиране и пощи. Виж Фиг. 19:*

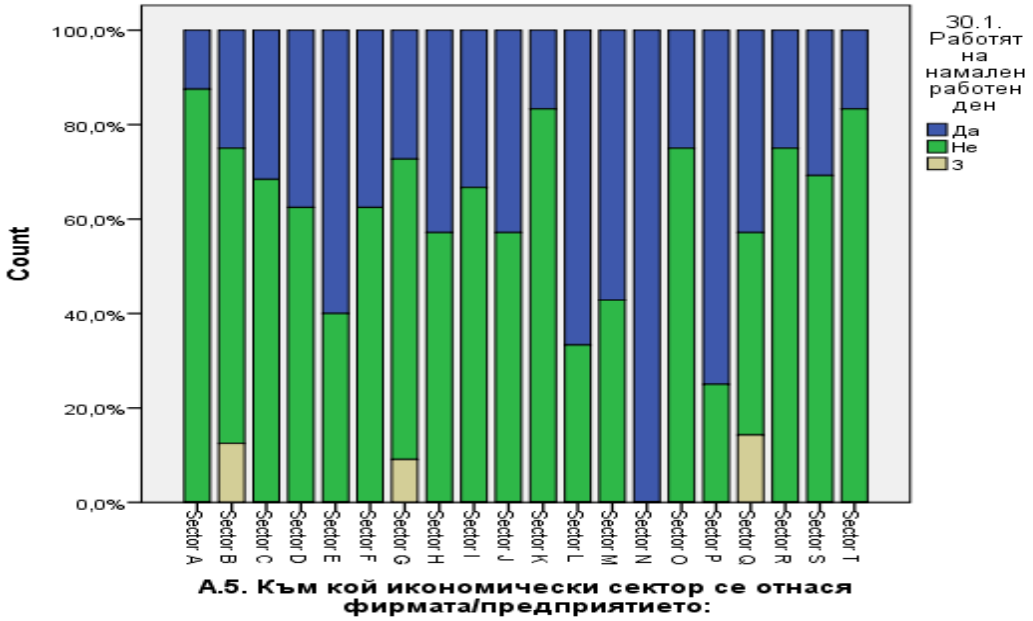

Фиг. 19. Разпределение на работодателите по сектори и според оценките за наличие на наети лица, работещи по-малко от 40 часа седмично. *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,391)*

Данните за полагане на труд по-малко от 40 часа седмично следва да се разглеждат в контекста и заедно с представените в предходните параграфи данни за работното време, а също така и в светлината на извършването на допълнителна работа. Тогава се получава общата картина на заетостта на наетите лица и биха могли да се направят препоръки за подобряване на отделните елементи на работното време от гл. т. на създаването на по-добри условия за гарантиране на безопасността и здравето при работа.

По данни от изследването „Качеството на живот и здравословните и безопасни условия на труд 2005”, 5,9% от заетите работят по-малко от 40 часа седмично (при 7% в новите страни-членки и 17% в ЕС-15). Този дял се оценява като сравнително нисък и индикира все още слабо прилагане на гъвкави форми на работното време. Установява се също така, че жените работят по-малко от 40 часа седмично по-често отколкото мъжете – 59,3% от заетите жени работят по- малко от 40 часа седмично. Все пак, относителният дял на работещите по този начин жени (6.6%) е по-нисък от съответните дялове в ЕС (9% за новите страни-членки и 32% в ЕС-15). Най-често тази форма на заетост се среща при хората от 46 до 55 годишна възраст и при работещите на срочен трудов договор (20,4%), а най-рядко – при тези на възраст от 18 до 25 г. и самонаетите със служители (2,9%). Степента на удовлетвореност от тази форма на заетост е висока – 50,0% са доволни и не искат промяна в установеното работно време. 12,5% считат, че работното им време може да бъде намалено, докато други 37,5% имат потенциал за повече работни часове.

Изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво провери в каква посока е настъпила промяна в сравнение с констатираните през 2005 г. данни. Последните данни показват, че 61,5% от наетите на непълен работен ден са жени, съответно мъжете са 38,5%. Работата на пълен работен ден е модел, еднакво силно представен и при мъжете 51,4%), и при жените 49,6%). *Фиг. 20* илюстрира работата на двата пола *по сектори на пълен и непълен работен ден:*

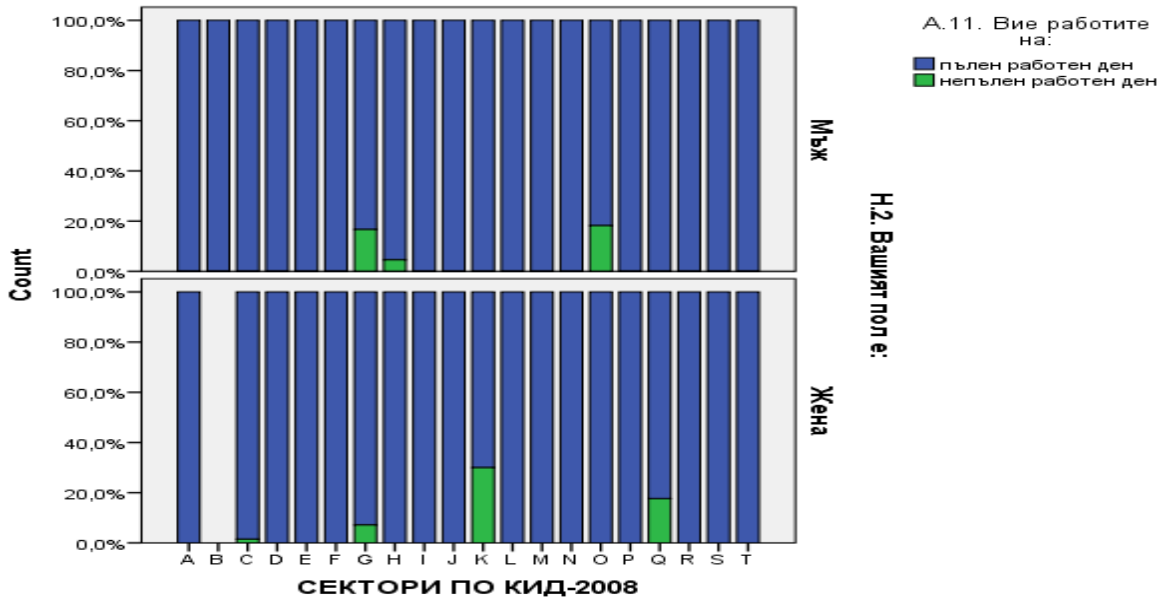

Фиг. 20. Разпределение на наетите лица по сектори, по пол и според продължителността на работния ден *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,335)*

Освен че работата на по- малко от 40 часа седмично има специфични проекции според пола на наетите лица, различия се откриват и според възрастта на лицата, както и според типа на трудовоправното отношение.

- Работата на по- малко от 40 часа седмично е характерна за лицата в по-високите възрастови групи - 51 и нагоре г. *Виж Фиг. 21;*
- По- малко от 40 часа седмично работят предимно тези лица, които имат безсрочен трудов договор. Колкото по-малка е сигурността на договорните отношения между работодателя и наетото лице, толкова по-голяма е вероятността лицето да работи на пълен работен ден, а също така и при удължено работно време. *Виж Фиг. 22*:

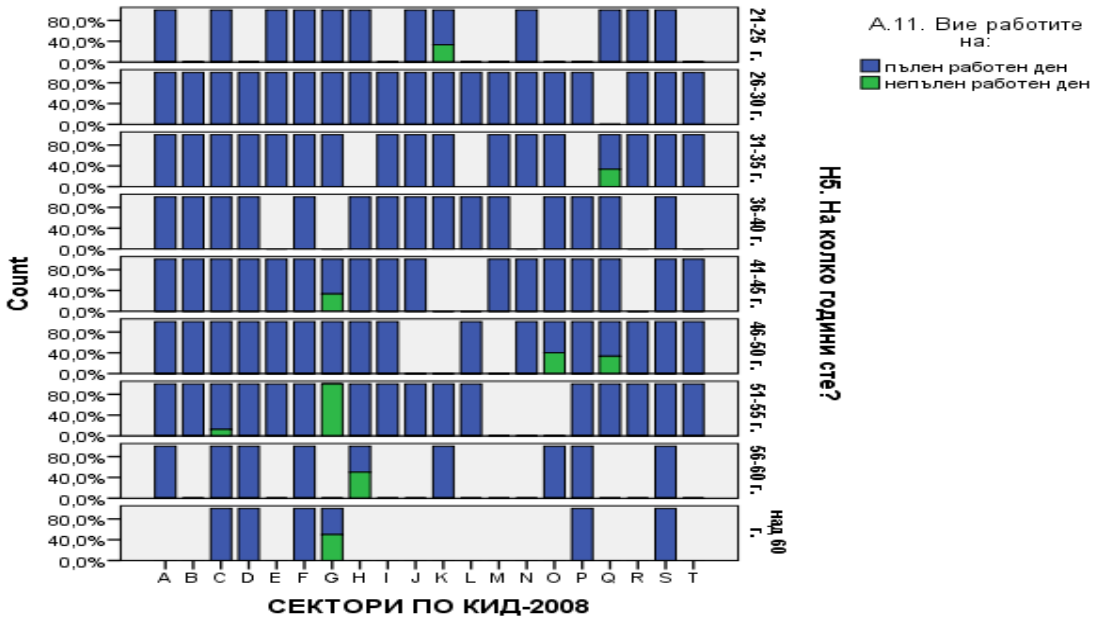

Фиг. 21. Разпределение на наетите лица по сектори, по възраст и според продължителността на работния ден *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,306)*

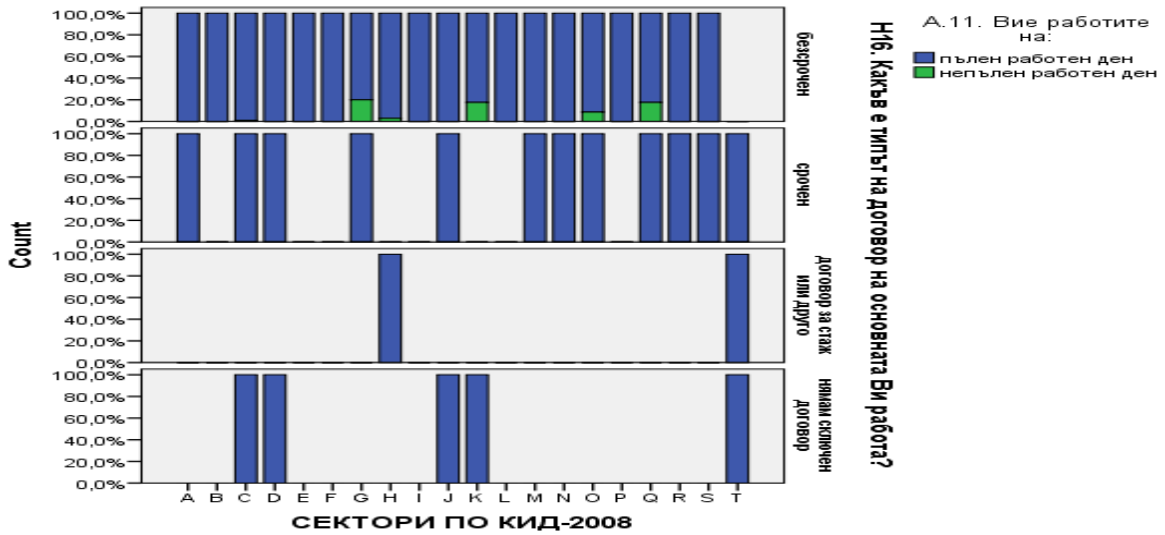

Фиг. 22. Разпределение на наетите лица по сектори, по възраст и според продължителността на работния ден *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,306)*

В сравнителен план следва да се има предвид, че работата по- малко от 40 часа седмично е явление, разпространено предимно сред жените, като 20% от заетите жени в ЕС работят по-малко от 20 часа седмично в сравнение със 7% от заетите мъже според данните на EWCS 2010. Разпространението на работата по- малко от 40 часа седмично варира в широки граници в отделните страни, като отразява разлики в културните нагласи за работа с такава продължителност, както и фактори като достъпа до услуги за предоставяне на грижи и работното време на училищата. На равнище ЕС работата по- малко от 40 часа седмично остава по-широко разпространена в сектора на услугите, отколкото в производството и селското стопанство.

Работа през почивните дни събота и неделя

От съществено значение за безопасността и здравето при работа в полето на измеренията на работното време е работата, която излиза извън стандартния модел за „нормална" работа, разбирана в контекста на общоприетата законова норма по отношение на брой часове и работни дни, които се вписват в „делничната рамка" – работа през деня и в дните от понеделник до петък. Това е работният режим за преобладаващата част от работещите. Отклоненията от този режим най-често се свързват с рисковете за здравето и безопасността на работещите. Затова е важно да се следят състоянието и тенденциите в това отношение.

Работата през почивните дни – събота и неделя, далеч не е екзотика в днешно време. „Съботното" работно време е по-разпространено от „неделното" и за определени сектори (най-вече свързани с търговия, услуги, хотели, ресторанти) и то е в рамките на нормата. Данните от изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво показват:

- 55,2% от наетите лица никога не извършват основната си работа през съботните дни. Веднъж месечно работят в събота 14,9% от наетите лица, два-три пъти месечно (23,7%), всяка събота - 6,2% от наетите лица. Тези оценки кореспондират пряко с оценките на работодателите, 56,1% от които

съобщават, че никога не се налага тяхното предприятие/фирма да работи в събота. За разлика от наетите лица обаче работодателите отчитат два пъти по-висок дял работа всяка събота в месеца (13,6%), съответно два пъти по-нисък дял работа в събота два-три пъти в месеца (11,8%) и с близо четири пункта по-висок дял работа в събота веднъж в месеца (18,6%).

- 70% от наетите лица не работят в неделните дни. Веднъж месечно се трудят в неделя 10,5% от наетите лица, два пъти месечно - 11,4%, три пъти месечно - 6,9%, всяка неделя - 2,1%. Оценките на работодателите за работата в неделя са близки, но отново тук има известни различия: според 74,1% от работодателите никога не се работи в неделя, веднъж месечно се работи в неделя според 14,5% от работодателите, два-три пъти - според 4,5% от работодателите, а всяка неделя - според 6,3% от работодателите. Най-драстичното разминаване е по отношение на оценките за работата два-три пъти месечно в неделя - според наетите лица това се случва поне три пъти по-често отколкото са склонни да посочат работодателите. Този въпрос би могъл да е предмет на допълнителни изследвания, които да прецизират наличната информация.

По тези индикатори не се наблюдава промяна според изследването за Профила по БЗР на национално ниво и Националното изследване на условията на труд в България (2012). Наблюдават се почти незначителни разлики по отношение на честотата на работа през почивните дни, като по отношение и на двата традиционно почивни дни слабо се покачва делът на тези, които работят три пъти за сметка на тези, които работят два пъти съответно в събота или в неделя. Заслужава да се отбележи по-значителното нарастване (от 4,5% на 11,6%) на дела на работещите три пъти в събота за сметка на работещите два пъти, където делът пада от 19,6% на 12,2%.

На секторно ниво, работата в съботните дни е характерна както за промишлеността, така и за сектора на услугите. Фиг. 23 и Фиг. 24 илюстрират секторите с най-често прилагани практики за работа в съботните дни - според оценките на наетите лица и според оценките на работодателите. Такива са секторите *Добивна промишленост, Преработваща промишленост, Строителство, Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения; Култура, спорт, развлечения; Хотелиерство и ресторантьорство, Професионални дейности и научни изследвания*:

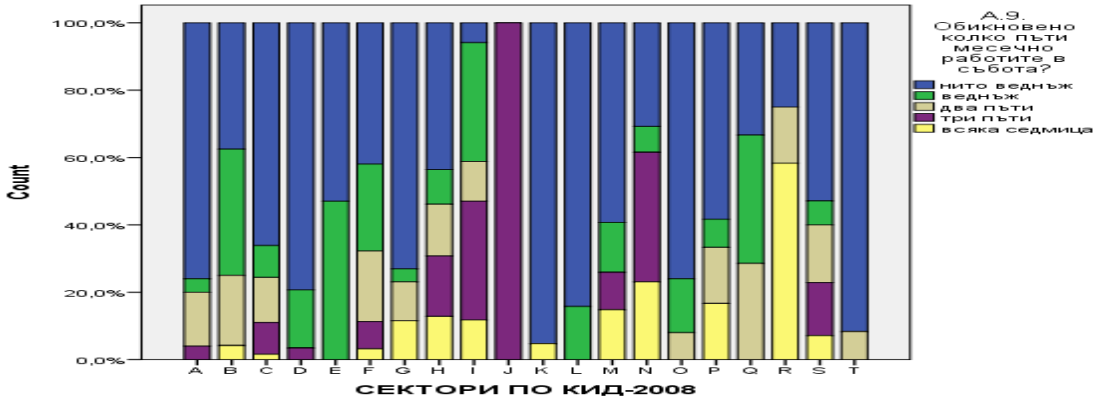

Фиг. 23. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за честотата на работа в събота (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,396)

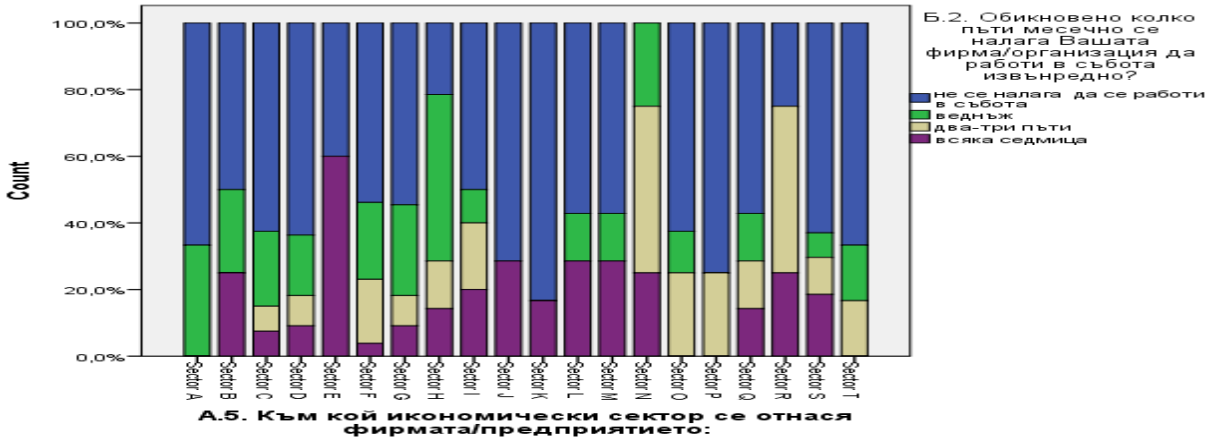

Фиг. 24. Разпределение на работодателите по сектори и според оценките им за честотата на работа в събота (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,196)

Очертават се сходни сектори с високи и по-ниски дялове работа в събота, което говори за достоверността на получените данни. Получената информация би могла да се използва при конструирането на секторни политики и прецизирането на мерките за БЗР по икономически дейности.

Допълнителна информация за работата в съботните дни се черпи от проверката на зависимостта между демографските характеристики на наетите лица и техните оценки за честотата на работа в събота. Логичното предположение е работата в съботните дни да е функция от спецификата на сектора и произтичащата от това организация на работните процеси (респективно, организацията на работното време). Но въпреки това се оказва, че има статистически значими зависимости между:

- Фиг. 25 илюстрира наличие на средна по сила връзка *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,396)* между пола на наетите лица и работата в събота. Мъжете работят по-често от жените в съботния ден в секторите *Образование, Култура, спорт и развлечения, Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения; Хуманно здравеопазване и социална работа, Строителство, Добивна промишленост.* Жените от своя страна по-често работят в съботния ден в секторите *Преработваща промишленост, Хотелиерство и ресторантьорство и Транспорт; складиране и пощи*:

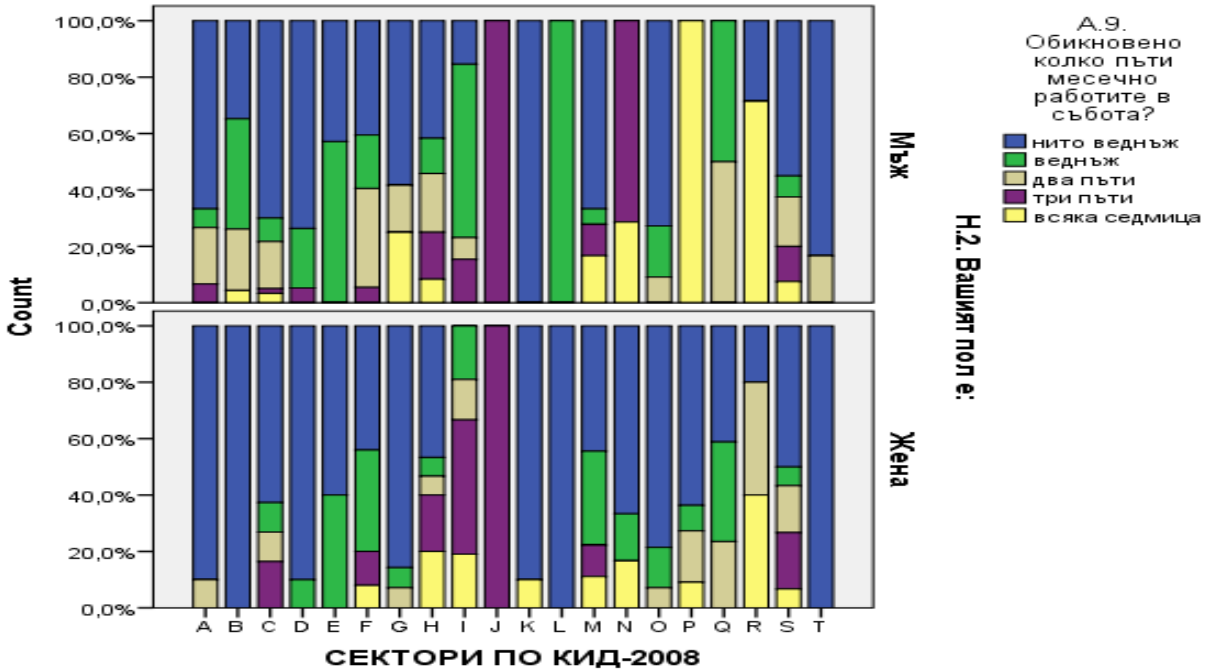

Фиг. 25. Разпределение на наетите лица по сектори, по пол и според оценките им за честотата на работа в събота (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,396)

- Откриват се също така и предпочитания между възрастта на наетите лица и работата в събота *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,385)*. Работят в събота по-възрастните в *секторите Образование, Хуманно здравеопазване и социална работа*, но също така и младите хора в сектор Хотелиерство и ресторантьорство; най-младите в секторите *Строителство и Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване; Административни и спомагателни дейности и Други дейности*: *Виж Фиг. 26*:

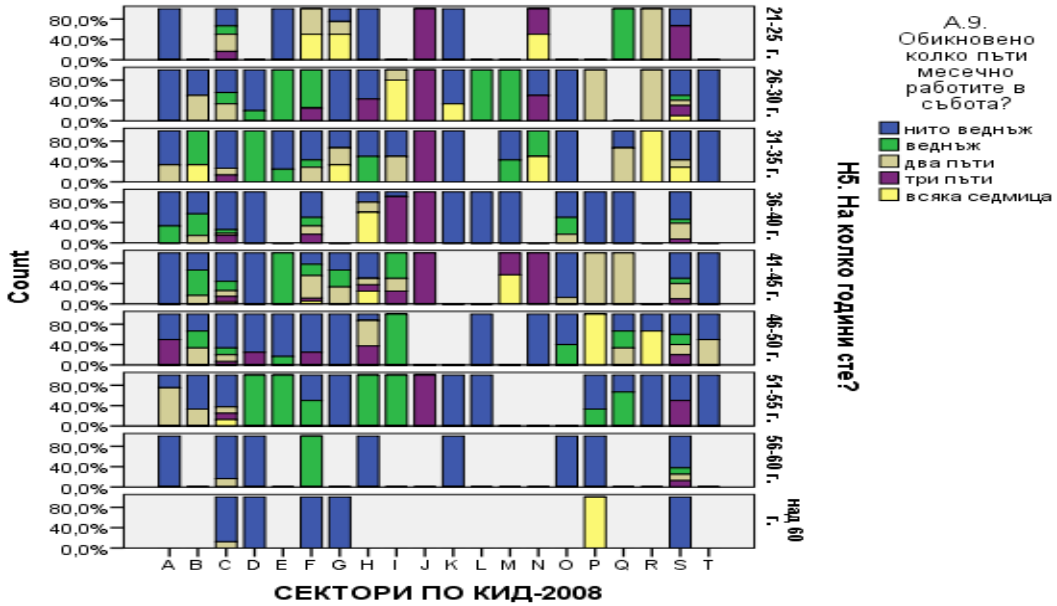

Фиг. 26. Разпределение на наетите лица по сектори, по възраст и според оценките им за честотата на работа в събота *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,385)*

- Според образователния статус на наетите лица също се установява средна по сила зависимост: лицата с висше образование по-рядко работят в съботните дни в сравнение с лицата с образование колеж или по-ниско образование *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,397).*

- Интересна информация се получава от проверката на зависимостта между типа трудово правно отношение и работата в съботните дни *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,394)*. Лицата на безсрочен договор сравнително по-рядко работят в съботните дни, в сравнение с лицата, които са наети на срочен договор или работещите без договор. Тези констатации корелират позитивно с наблюденията и по други показатели на БЗР, от които става ясно, че несигурността на работното място и вероятността да се работи в съботните дни са по-високи при тези лица, при които договорът е различен от безсрочен. *Виж Фиг. 27:*

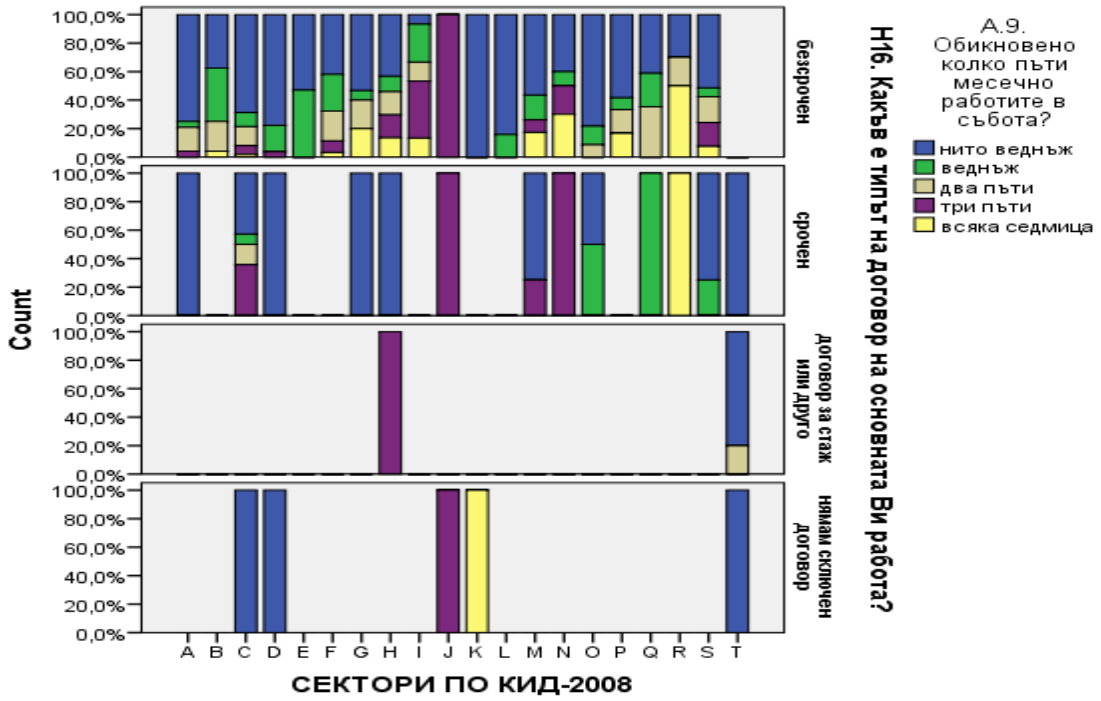

Фиг. 27. Разпределение на наетите лица по сектори, по типа трудово правно отношение и според оценките им за честотата на работа в събота *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,394)*

Работата в неделните дни е другият съществен елемент, който представлява интерес в контекста на конструирането на политики в областта на БЗР:

- Данните от изследването за Профила по БЗР на национално ниво показват, че според наетите лица най-масово се работи в неделя в секторите *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения; Хотелиерство и ресторантьорство, Хуманно здравеопазване и социална работа, Транспорт; складиране и пощи, Други дейности. Виж Фиг. 28*:

- Според оценките на работодателите, с относително високи нива на работа в неделя се очертават, освен посочените от наетите лица сектори, също така и *Административни и спомагателни дейности, Култура, спорт, развлечения; Преработваща промишленост, Добивна промишленост*. *Виж Фиг. 29*:

Когато се бъде интерпретира заедно с данните за работата в съботните дни, получената информация за работа в неделните дни очертава онези сектори, в които се работи извън стандартната работна седмица и в които по този начин се нарушава естественият режим на работа, а в резултат на това се създава повече предпоставки за намаляване работоспособността на работната сила. Последното е валидно както работодателите, така и наетите лица, поради това би било целесъобразно да се направят още по-специализирани анализи (на секторно ниво и на ниво икономически дейности) на наличните данни с цел прецизиране степента на влияние на работата в съботните/неделните дни върху различните категории персонал.

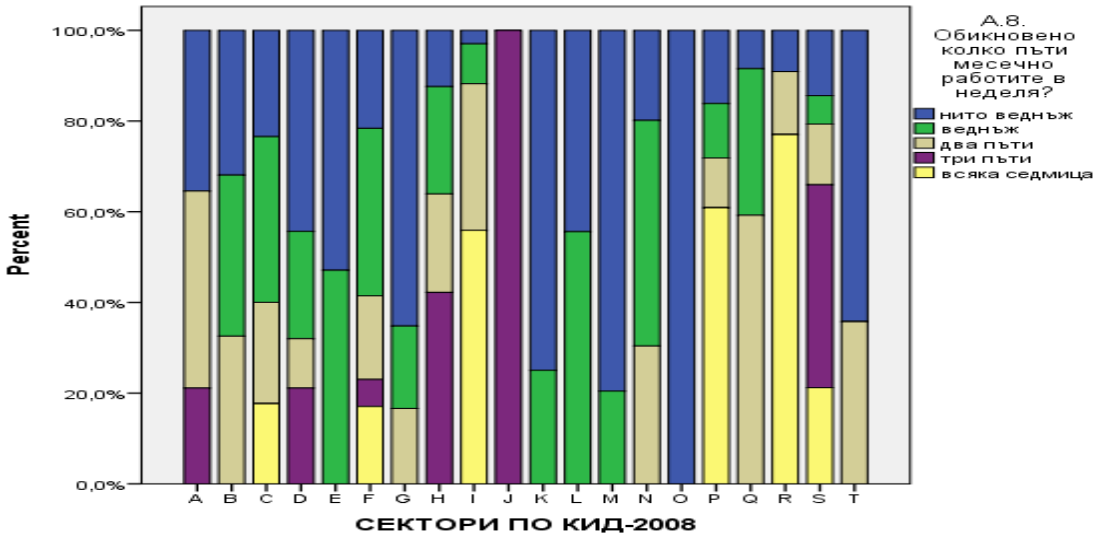

Фиг. 28. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за честотата на работа в неделя *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,291)*

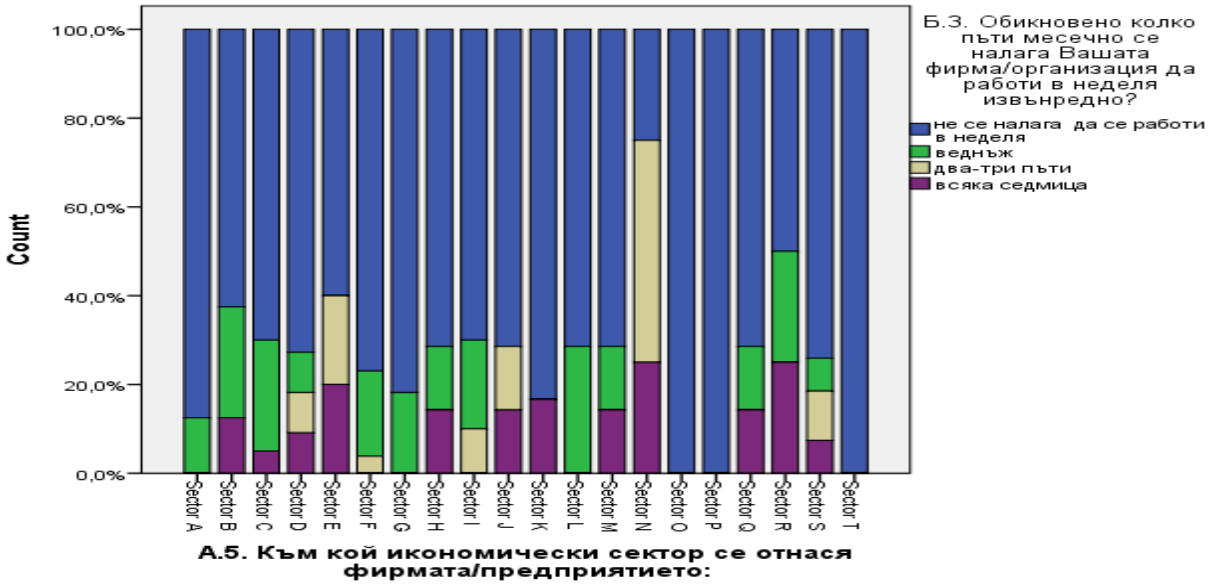

Фиг. 29. Разпределение на работодателите по сектори и според оценките им за честотата на работа в неделя *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,434)*

И тук е направена допълнителна проверка за това кои категории лица, според демографските си характеристики, най-често се озовават в групата на полагащите труд в традиционните трудови дни:

- Независимо от това, че секторната принадлежност е определящият фактор за честотата на работа в неделните дни, все пак прегледът на данните по пол говорят за някои типично мъжки сектори, в които се полага труд в неделя - *Образование, Административни и спомагателни дейности, Хуманно здравеопазване и социална работа, Добивна промишленост и Преработваща промишленост*.
- Труд в неделя се извършва от жените, наети в секторите *Култура, спорт, развлечения, Други дейности, Селско и горско стопанство.*
- Има сектори, като *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения; Хотелиерство и ресторантьорство,* в които работата в неделя е типична характеристика. поради това всички наети в тези сектори работят в неделните дни веднъж и повече пъти месечно - както мъжете, така и жените. *Виж Фиг. 30*:

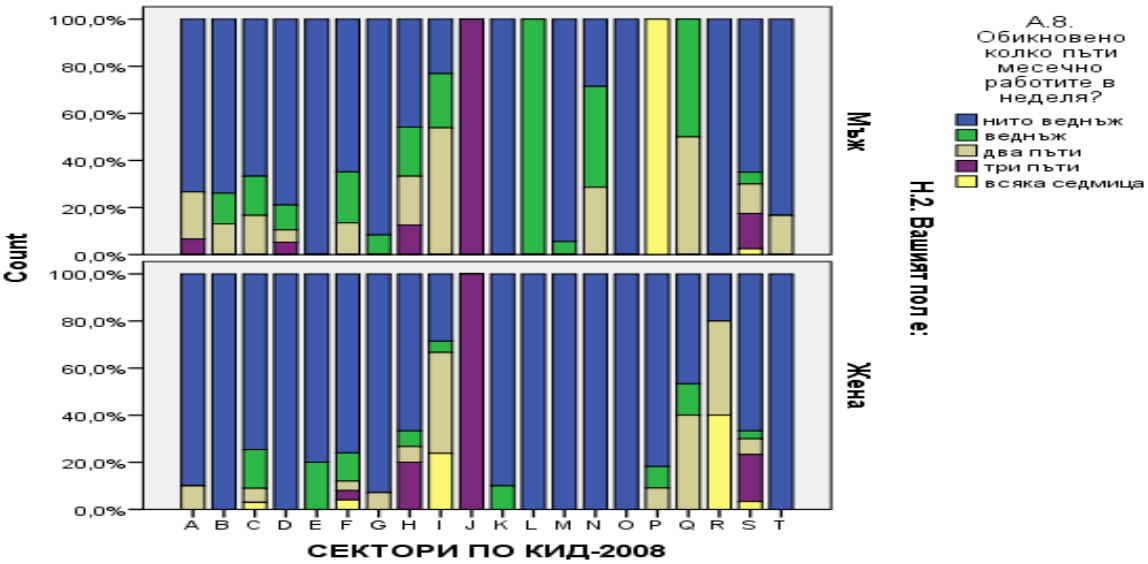

Фиг. 30. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за честотата на работа в неделя *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,441)*

- Възрастта на наетите лица не корелира пряко с полагането на труд в неделя. Тук доколкото има различия по възраст, те се дължат на различната възрастова специфика на работната сила, която се наема в различните сектори. Така например, секторите *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения и Хотелиерство и ресторантьорство* са наети хора в по-ниските възрастови групи (до 35 г.) и тъй като секторите предполагат работа в неделните дни, се очертават по-високи дялове млади хора, работещи в посочения времеви период.

Представените данни дотук за реалните ситуации на работа повече и по- малко от 40 часа седмично говорят за наличие на гъвкави варианти в организацията на работата, които очевидно се налагат от фактори, свързани с производствената и пазарна конюнктура и които работят в посока на увеличаване на несигурността по

отношение на работното време. Това е важно да се има предвид при положение, че преобладаващата част от наетите лица работят на пълен работен ден, което от своя страна насочва към извода, че работата в нестандартни времеви интервали и през почивните дни се превръща в естествен, „подразбиращ" се момент от работната ситуация за немалък брой хора. Като се има предвид и това, че според последното изследване работодателите дават по-високи стойности при оценяване на ситуациите и честотата на извънредна работа през почивните дни, през нощта или вечерта, нестандартното работно време се използва като ресурс и необходим буфер, който фирменият мениджмънт залага като елемент на вътрешно фирмената организация, а на работещите се налага да го приемат като част от формалния ред в предприятието.

Отпуски и почивки

Отпуските и почивките са част от актуалната тема за баланса между работа и свободно време, от който зависят възможностите на всеки да удовлетворява и развива различни свои потребности и наклонности, придаващи смисъл на съществуването. В този смисъл те са и част от темата за качеството на работната среда, както и оказват въздействие върху удовлетвореността на работещите от условията на труд.

Платен годишен отпуск

Основни индикатори за набиране на информация за реалната ситуация на ползване на платения годишен отпуск в предприятията в контекста на БЗР са: 1) продължителност на платения годишен отпуск, 2) периодичност или честота на ползването му, 3) наличие на механизъм за планиране на годишните платени отпуски в предприятието.

Годишният платен отпуск и неговото ползване са законово регулирана норма за едно от основните права на всеки работещ човек и задължение на вътрешно фирмената организация като реално действие на тази норма.

- Практически всички наети лица ползват своя годишен платен отпуск, като приблизително всеки пети го ползва веднъж годишно, 41,1% излизат два пъти годишно в платен отпуск и почти същият е делът на излизащите в отпуск по 3-4 пъти в годината.
- Планиране на ползването на годишния платен отпуск се прави в 90% от предприятията.

Малко повече от половината наети лица ползват до 20 дни платена отпуска; за всеки четвърти тя е до 30 дни, а близо 14,0% излизат до 10 дни в отпуск. Сравнението с предхождащите проучвания (изследване "Качеството на живот и здравословните и безопасни условия на труд, 2005 и Националното изследване на условията на труд в България) не открива тенденции на промяна по отношение на модела на ползване на отпуските от гледна точка на периодичност и размер.

Вариациите в моделите за ползване на годишния отпуск от наетите лица по сектори са илюстрирани във *Фиг. 31.* Прави впечатление масовото прилагане на гъвкави модели за ползване на годишния платен отпуск от работодателите, поради което може да се твърди, че гъвкавото ползване на годишният отпуск от заетите лица се

превръща в една от устойчивите характеристики на полагането на труд в българската икономика като цяло.

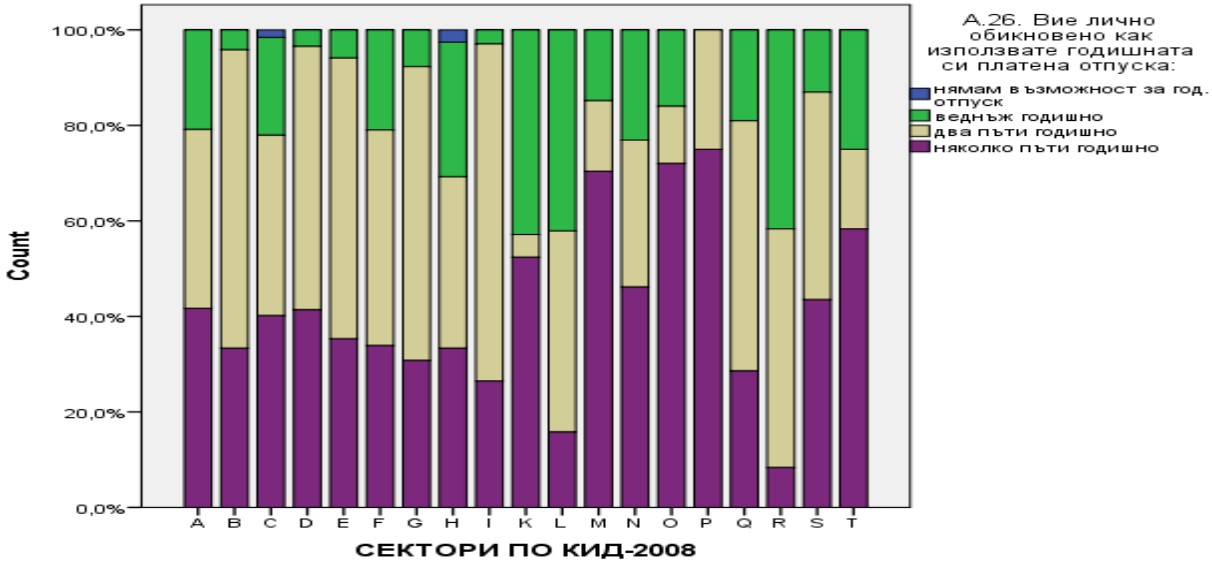

Фиг. 31. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за начина на ползване на годишния платен отпуск *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,391)*

Друг поглед върху платения годишен отпуск е възможността за ползването му за обучение. Според работодателите в настоящето изследване за целите на Профил по БЗР на национално ниво, само в една пета от предприятията заетите нямат възможност да ползват платен годишен отпуск за обучение. Но предвид разпространената практика на планиране на отпуските това очевидно не е съществена пречка за работещите в тези предприятия при положение, че са ангажирани с обучение и имат нужда от откъсване от работа.

Разпределение на работното време

Въздействие върху БЗР оказват освен продължителността и нестандартността на работното време, но и неговата организация и график, т.е разпределението на работното време. Това разпределението се влияе от особеностите на технологичния и производствен процес, от отрасловата специфика и конкретното естество на работата. Съществен е ефектът, който разпределението и организацията на времето, прекарвано на работното място време имат върху организацията на времето извън работното място.

Разпределението е свързано с такива съществени измерения на работната среда като ритмичност, редовност, предвидимост на работното време, отработени и стабилни режими на работа. Случаи на нарушаване на ритмичността и графиците на работното време въздействат върху здравето, мотивацията и ефективността от труда чрез стреса, психическото и емоционалното натоварване, неизвестността, усещането за загуба на контрол и предвидимост. Гъвкавите режими на работа, включително работата на смени и нестандартните работни часове, са по-натоварени в това отношение.

Според заложените в изследването индикатори за разпределение на различни случаи на работното време фиксираните схеми на работно време - *„един и същ брой часове*

всеки ден"; „един и същ брой дни всяка седмица" и „фиксирани начални и крайни часове", са валидни за 4/5 от наетите лица като тази ситуация не е променена при сравняване с данните от последните две изследвания. *Виж Фиг. 32:*

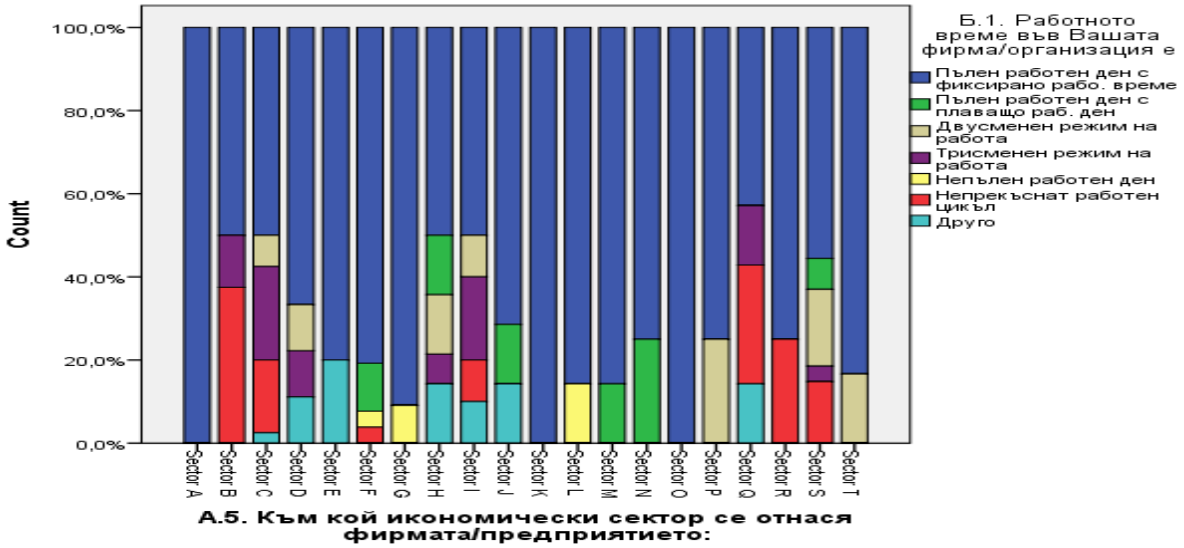

Фиг. 32. Разпределение на работодателите по сектори и според оценките им за организацията на работното време *(Chi-Square= 0,101 и Cramer's V=0,319)*

За работещите на смени режимът на редуващи се смени е най-разпространен. В това отношение се очертават секторите *Транспорт; складиране и пощи, Хотелиерство и ресторантьорство, Хуманно здравеопазване и социална работа, Операции с недвижими имоти, Добивната промишленост. Виж Фиг. 33:*

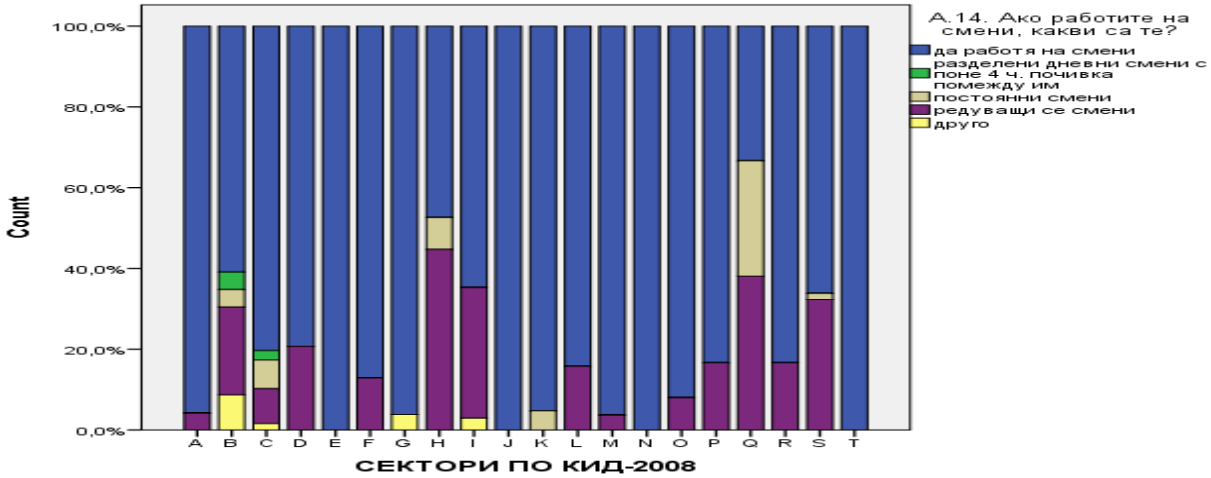

Фиг. 33. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за моделите на работа на смени*(Chi-Square= 0,101 и Cramer's V=0,319)*

Разпределението на работното време се задава от мениджмънта и не подлежи на промяна от страна на работещите за 87% от работодателите. Известна възможност за избор от страна на работещите на най-удобната за тях схема на работното време се предпоставя от наличието на варианти на работни графици, определени от фирмата, както и от допускането на плаващо работно време. Опцията за избор на вариант на работен график е по-широко приложима в сравнение с възможността за плаващо

работно време – съотношението е съответно 7,2 % към 4,8 % според отговорилите работници.

Честа промяна в схемата на работното време е валидна за 11% от работещите и това мнение съвпада с аналогичната оценка на работодателите.

Съвпада оценката на респондентите от двете съвкупности – работодатели и наети лица и по отношение на честотата на промяна на графика на работното време. Честа промяна на схемите на работното време има според една десета от отговорилите и в двете съвкупности, докато според останалите респонденти в тяхната организация не се налагат чести промени в графика на работното време. При изследването от 2005 г. 71,4% от работодателите са преценили, че поддържат сравнително постоянен график на работа. Значителната разлика от близо 20 пункта говори за положителна промяна в организацията на работното време – в преобладаващата част от фирмите разпределението на работното време е стабилно и редовно, което е възможност за намаляване на стреса на работното място и по-добра организация в областта на баланса между работа и свободно време.

Когато предстоят промени на работното време, най-често работниците се информират няколко дни по-рано – това мнение са споделили 13,7% от наетите лица. За други 7,6% от наетите лица информирането става в твърде скъсен срок – един ден по-рано, а подобна промяна допълнително създава дискомфорт от гледна точка на баланса работа -свободно време. Този баланс също се натоварва и от случаи на „намеса” в извън работното време чрез телефонни обаждания или електронна кореспонденция от страна на работодателя. Подобна практика е позната на 3/5 от работниците с различна честота – за 41,2% това се случва рядко, докато за 10,2% по няколко пъти месечно, а 8,7% това е ежеседмично, като включително за 2,2% от отговорилите това е всекидневна практика.

Попитани за това доколко работното време е удобно за семейните и други ангажименти извън работата, 82% от наетите лица считат, че то е удобно(59,8 %) и много удобно (22,1 %), докато за 16,2% тяхното работно време не е много удобно. За незначителен дял от тях (1,9 %) то изобщо не е удобно.

Установените данни за работното време корелират директно със степента на съвместимост на работния график на работниците с живота им извън работа. Близо 80% от заетите в по-голяма или по-малка степен са доволни от работното си време, тъй като то е удобно за живота им извън работа.

Известни претенции към работния график имат 16,2 % от заетите, а близо 2 % го определят като крайно неудобно.

При сравняване с данните от 2005 г. не се установява разлика в дела на тези, които оценяват работното си време като удобно и много удобно. Наблюдаваните разлики са в промяна на съотношението на оценките „удобно и много удобно”. Предхождащото изследване регистрира по-балансирано съотношение – почти изравнени дялове на оценките: 35,4% от интервюираните през 2005 г. са дали оценка „много удобно” и 39,4% са дали оценка „удобно”. Години по-късно оценката „удобно” има значителен превес над оценката „много удобно” и това може да се приеме за сигнал на промяна в субективната удовлетвореност от реалната ситуация на съвместяване на работа и дейности в извън работното време.

В същото време регистрираният дял на недоволните от работното си време през 2005 г. е бил 23,3% и към настоящия момент можем да говорим общо за по-благоприятно оценяване на работното време в схемата „работно и извън работно време”.

Предшестващите изследвания в областта на условията на труд и въздействието върху удовлетвореността от работното място и рисковете за здравето на работещите показват също, че по отношение на промените в разпределението на работното време най-засегнати са хората, работещи на смени и с нестандартно работно време – тези категории работещи в по- голяма степен отчитат влияние върху здравето, в по-голяма степен не са удовлетворени от условията на труд, и по-трудно балансират в схемата работа-свободно време.

Режими на работа и почивка

Преобладаващата част от участвалите в настоящето изследване лица оценяват ползването на почивките през работния ден като пълноценно:

- Това важи за близо 4/5 от респондентите-работници (79,4 %).
- В същото време почти всички от респондентите-работодатели (95,9 %) преценяват, че заетите в техните предприятия пълноценно се възползват от формално установения режим за почивки през работния ден.

Тази разлика в оценките с близо 15 пункта вероятно намира своето обяснение, когато погледнем ранжирането на отговорите на работниците за това какво правят обикновено по време на почивките. Огромната част от наетите лица по време на почивките напускат работното си място, което означава промяна на активността на действията – това се отнася за 72,9% от тях. За не малък дял от работниците – 17,6%, почивките са свързани с продължаване на ангажираността им с работната дейност, а други 9,5% считат, че този въпрос не се отнася до тях (не се вписват в горните два отговора).

Нормално е почивките през работния ден да се свързват с „изключване" от работното място за определено време и най-вероятно работодателите смятат, че при формално установен режим за почивки, което е тяхно задължение, работниците максимално и пълноценно се възползват от регламентираните почивки. Но очевидно за една част от работниците работното време или не стига за изпълнение на задачите и те компенсират и наваксват в почивките, или имат друго свое виждане за пълноценна почивка.

Обособени кътове за почивка

Възможността за напускане на работното място и временно изключване от работния процес като мярка за пълноценна почивка в рамките на работния ден е свързана до голяма степен с наличието на специално обособени места за отдих. Положителният отговор на работодателите и този на работниците за това дали има специално обособени места за почивка в предприятието се разминават с около 9 пункта в полза на работодателите – съответно 81,7 % и 72,8 %. Възможно обяснение на тази разлика е в субективното поведение и отношение на работниците към специалните места за отдих и вероятно тези, които не ги ползват, просто не знаят или не се интересуват за тях. Възможно е и обяснението, че работодателят не е положил достатъчно усилия за разпознаването на тези места като места за ползване от работниците по време на регламентираните чрез графиците на работно време почивки.

Наличието на специално обособени места за отдих се приема за фактор, спомагащ за по-пълноценната релаксация чрез възможността, която предлагат за временно отделяне от конкретното работно място. Това е от съществено значение особено за

работещите в специфични производства с технологичен цикъл и работна среда, утежнена с физически и ергономични рискове за БЗР.

Рискове за здравето и безопасността на работещите

Физически рискове (шум, вибрации; ниски и високи температури; химични и биологични агенти; прах; лъчения)

Съществена част от рисковете в областта на БЗР е свързана с физически фактори на работната среда, които действат неблагоприятно върху човека: шум, прах, вредни химически вещества и изпарения, вибрации от работата на машини и инструменти, вредни облъчвания и др. Повечето от тях са съпътстващ елемент на технологичния процес и тяхното намаляване зависи от прогреса в развитието на технологичната основа на съответното производство и съответно от възможността на работодателите своевременно да се възползват от този прогрес и да обновяват технологичната и производствената база.

Заложените индикатори в настоящето изследване и получените оценки от респондентите въз основа на тях очертават следната панорама на физическите рискове на работната среда за здравето и безопасността на работниците:

- Най-рискови от гл. т. на наетите лица се очертават вибрациите от ръчни инструменти, машини и др. - 9,9% от наетите лица са изложени през цялото време или почти през цялото време на въздействието този фактор.
- На наличието на толкова силен шум, че се налага да се говорят на висок глас на хората, са изложени 7,6% от наетите лица през почти цялото работно време, а други 8,9% - през половината от работното си време.
- На въздействието на високи температури не са изложени никога само 46,4% от наетите лица, през цялото време търпят този фактор 8,9% от лицата, а други 21,7% - през близо половината от работното си време.
- На въздействието на ниски температури никога не са изложени 46,4% от наетите лица, докато за 3,7% това и рисков фактор през цялото им работно време, а за близо 20% в около половината от работното време.
- На облъчване (през цялото работно време) с радиация като рентгенови лъчи, радиоактивно излъчване, искри от запояване, лазерни лъчи са подложени 0,5% от наетите лица, а през почти половината от работното време - 2,3%.
- Боравене или пряк контакт с материали, които могат да причинят зарази, като отпадъци, телесни течности, лабораторни материали и др. е съобщено от 1,7% от лицата, други 5,1% от лицата - през около половината от работното време. *Виж Таблица 3*:

Таблица 3.

Изложеност на работещите на физически рискове (в%)

Елемент от физическата среда и продължителност на изложеност на работещите:	През цялото време	Почти през цялото време	Около половината от времето	По-малко от половината от времето	Почти никога	Никога	Не мога да преценя
Вибрации от ръчни инструменти, машини и др.	3.5	6.4	4.8	8.8	16.4	57.6	2.5
Толкова силен шум, че Ви се налага да говорите на висок глас на хората	1.9	5.7	7.3	11.1	25.1	48.1	0.8
Високи температури, заради които се потите, дори когато не работите	0.8	5.9	8.9	13.4	23.5	46.4	1.1
Ниски температури, независимо на открито или закрито	1.0	2.7	7.9	13.8	26.7	46.9	1.0
Дишане на пушек, дим (като при заваряване или отработени газове), прах(прах като от дървесина или руда	0.6	2.1	2.9	5.4	21.1	66.9	1.0
Дишане на изпарения като от разтворители или разредители	1.1	0.6	2.4	5.6	17.5	71.7	1.1
Боравене или досег с кожата на химически продукти или вещества	0.8	1.9	2.9	6.0	15.7	70.9	1.7
Облъчване с радиация като рентгенови лъчи, радиоактивно излъчване, искри от запояване, лазерни лъчи	0.2	0.3	0.2	2.1	7.8	87.4	2.1
Цигарен дим от други хора	0.5	3.2	4.1	5.1	20.0	65.7	1.4
Боравене или пряк контакт с материали, които могат да причинят зарази, като отпадъци, телесни течности, лабораторни материали и др.	1.4	0.3	1.9	3.2	9.4	81.6	2.2

Източник: Изследването за Профил по БЗР на национално ниво, самооценки на наетите лица

Картината на структурата на физическите фактори, представляващи рискове за БЗР, има следните по-важни моменти:

Първо, работниците преценяват, че най-слабо са засегнати от следните физически рискове: „Боравене или пряк контакт с материали, които могат да причинят зарази (като отпадъци, телесни течности, лабораторни материали и др.)" и „Облъчване с радиация(рентгенови лъчи, радиоактивно излъчване, искри от запояване, лазерни лъчи)". Делът на отговорилите, че никога не са изложени на тези фактори съответно е 81,6% и 87,4%. Като прибавим и дела на отговорилите, че почти никога не са изложени на споменатите фактори, практически над 95% от работещите са извън обсега на действие на тези физически фактори.

Второ, физическите фактори „Дишане на изпарения като от разтворители или разредители"; „Дишане на пушек, дим (като при заваряване или отработени газове)",

„Прах(прах като от дървесина или руд”; „Боравене или досег с кожата на химически продукти или вещества”, „Цигарен дим от други хора” също са избегнати при близо 4/5 от работниците, които никога и почти никога не са изложени на тях.

Трето, най-рискови от гледна точка на хората, които са изложени на тях и са потърпевши от вредното им действие, са факторите „Вибрации от ръчни инструменти, машини” и „Силен шум”. На тях са изложени поне през една четвърт от работното време 2/5 от отговорилите. На различни вибрации през цялото или почти през цялото работно време са изложени 10% от работниците, а близо 8% работят при силен шум през цялото (1,9 %) или почти през цялото време (5,7 %). Сравняването с данните от изследването през 2005 г. показва оптимистична насока на промяна на физическата работна среда по отношение на обсега на действие на тези очевидно два най-разпространени и рискови за здравето физически фактори като се отчете, че тогава на вибрации са били изложени през цялото или почти през цялото време 14% от работещите, а на силен шум съответно малко над 20% от работещите.

Работодателите също преценяват рисковото значение на фактора „вибрации” и на фактора „силен шум”. В своите оценки за това колко рискови за предприятието са различните фактори, 32% от тях преценяват фактора „силен шум” като рисков и много рисков. Съответната оценка за фактора „ вибрации” като рисков за предприятието се дава от ¼ от работодателите.

На секторно ниво рисковете за безопасността и здравето на наетите лица се проявяват с различна сила, което е предопределено от спецификата на икономическата дейност и логично произтичащите от това особености в прилаганите технологични процеси. Анализът на двата най-силно проявяващи се физически фактора („Вибрации от ръчни инструменти, машини” и „Силен шум”) според секторите показва следната картина:

- Изложеността на фактора „Вибрации от ръчни инструменти, машини” е типична за секторите *Добивна промишленост* (само 13,5% от наетите лица в сектора никога не са изложени на влиянието на този фактор, а 50% търпят неговото влияние през около половината от работното време). Високи са стойностите на фактора и в *Преработваща промишленост* (50,5% от наетите лица никога не са изложени на влиянието на този фактор).
- Факторът "Силен шум" е проблем номер едно за *Добивната промишленост* - само 8,7% от работещите в сектора никога не са изложени на влиянието му, 4,3% са изложени на фактора „Силен шум“ почти през цялото време, 13,0% - през около половината от работното време, а 47,8% - през по-малко от половината от работното време. С високи нива на постоянен „Силен шум“ са също така секторите *Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети* (само 19,2% от наетите в сектора никога не са подложени на влиянието на този фактор), *Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване* (23,5% от наетите в сектора на изпитват никога влиянието на фактора "Силен шум"), *Други дейности* (38,5% от наетите в сектора никога не са подложени на въздействието на фактора).

Ергономични рискове (ръчна работа с тежести; работа при болезнени пози, повтаряща се и монотонна работа)

Ергономичните фактори са характеристика на работната среда от гледна точка на пригаждането и съответствието на начина на извършване на работните операции, в това число и на дизайна на работната среда и конкретното работно място към човека като физическо, психическо и социално същество. Тяхното въздействие има преди всичко психосоциален характер и съответно се отразява върху здравето, самочувствието, мотивацията и чувството за удовлетвореност от работата и работната среда.

Следващата таблица *(Таблица 4)* дава представа за състоянието на работната среда в аспекта на субективната преценка на респондентите-работници доколко тя включва определени ергономични фактори:

Таблица.4

Включеност на ергономични рискове в работната среда

Елемент от ергономичната среда и продължителност на изложеност на работещите:	През цялото време	Почти през цялото време	Около половината от времето	По-малко от половината от времето	Почти никога	Никога	Не мога да преценя
Болезнени или изморителни функции	3.8	3.3	8.3	10.7	26.8	45.9	1.3
Повдигане или придвижване на хора	0.6	1.3	1.0	1.6	12.4	82.4	0.8
Носене/придвижване на тежки товари	0.8	5.6	3.0	11.7	22.2	55.9	0.8
Стоене прав или въртене	6.2	17.9	15.5	18.2	11.6	29.5	1.1

Източник: Изследването за Профил по БЗР на национално ниво, самооценки на наетите лица

- За извършването на болезнени или изморителни функции през цялото или почти цялото време съобщават 7,1% от наетите лица, а 19% - през около половината от работното време.
- Повдигане или придвижване на хора извършват 1,9% от наетите лица (през цялото работно време).
- Носене/придвижване на тежки товари извършват през цялото работно време 6,4% от наетите лица.
- Работата на 24,1% от наетите лица включва стоене прав или въртене през цялото или почти цялото работно време.

Нормално е позата при работа, както и определени, повтарящи се движения на ръцете да са ергономични фактори, включени в работната среда за най-много от работниците. Затова и относителните дялове на отговорилите, че никога или почти никога тези фактори не са част от основната им работа, са най-ниски – в рамките на 40%. Съответно позата при работа и движенията на ръцете са оценени като част от работата от преобладаващия контингент респонденти като ¼ от тях оценяват „стоенето прав или вървене” като фактор през цялото или почти през цялото време. Относно другият фактор – „Повтарящи се движения с ръцете” близо 30% от

респондентите припознават неговото въздействие през цялото или почти през цялото време.

Работа, която включва болезнени или изморителни функции в рамките на работното време, имат близо 27% от отговорилите. За сравнение, през 2005 г. този дял е доста по-висок - близо 42 на сто от респондентите са били изложени на риска от изпълняване на определен вид операции, изискващи излагане на болезнени работни пози.

Другите два фактора с утежнено влияние върху физиката и психиката: „Повдигане или придвижване на хора" и „Носене/придвижване на тежки товари" са оценени като част от тяхната конкретна работа в рамките на работното време съответно от 4,6% и малко над 20% от респондентите-работници.

Повече от логично е проявленията на ергономичните фактори да бъдат пряко следствие от характера на извършвания труд и конкретиката на сектора, в който се полага труд. Затова установяването на средни за страната стойности за отделните ергономични фактори е първата стъпка при измерването и описанието на конкретните рискове за наетите лица в различните сектори. Предвид важността на тази проблематика, в следващите страници са представени секторни разрези по отделно за всеки от 13-те фактора, които са включени в изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво.

Графичното представяне на секторните различия дава ясна представа за специфичните нива на проявление на отделните фактори на секторно ниво. *Виж Фиг. 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45 и 46.*

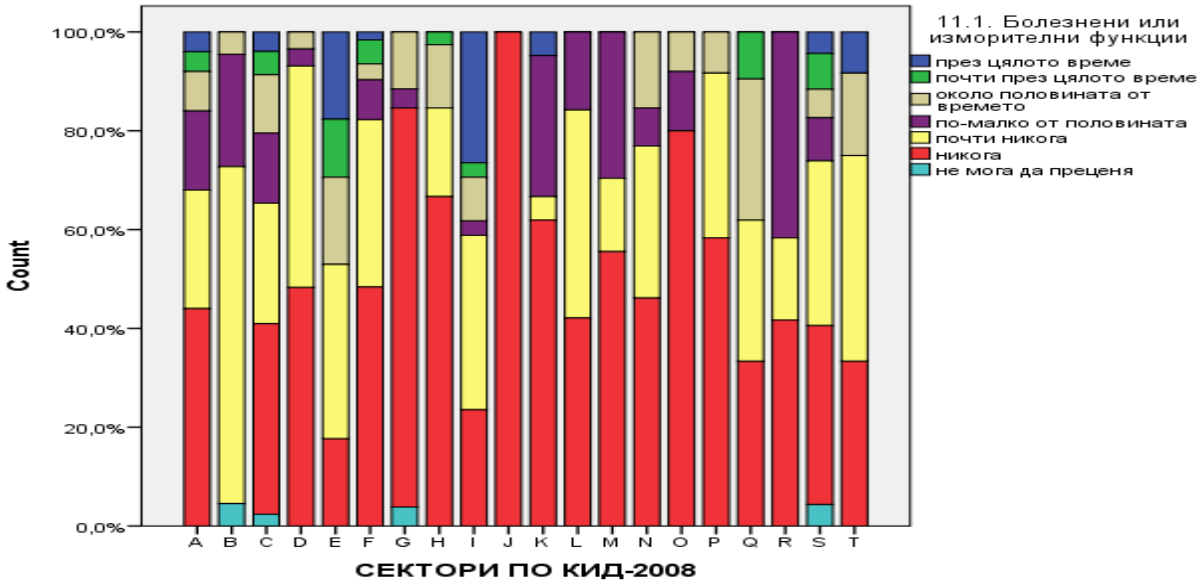

Фиг. 34. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за работа в „болезнени или изморителни пози" *Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,553)*

На въздействието на фактора "работа в болезнени или изморителни пози" са подложени предимно наетите лица в секторите *Селско, горско и рибно стопанство, Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване, Добивна промишленост, Преработваща промишленост, Хотелиерство и ресторантьорство, Култура, спорт, развлечения, Други дейности.*

Сравнението с данните от изследването от 2005 г. дава интересна перспектива за допълнителни проучвания. По тогавашните данни, най-често влиянието на фактора "работа в болезнени или изморителни пози" през цялото време се регистрира при заетите в текстилната и трикотажната промишленост (25,4%), транспорта (21,1%), промишлеността (18,3%) и строителството (15,3%). Различните отрасли на черната и цветната промишленост също предполагат извършване на труд в болезнени работни пози поне в една четвърт от работното време в 20% при черната и 33,3% при цветната промишленост. Най-защитени в това отношение са заетите в съобщенията и фармацията, държавната администрация и обслужването.

Националното изследване на условията на труд в България (2012) установява идентични стойности по този показател.

Според оценките на наетите лица, влиянието на фактора „повдигане или придвижване на хора" се проявява в на голяма степен, в три сектора (Хуманно здравеопазване и социална работа, Други дейности, Финансови и застрахователни дейности) като проявяващ се с относително висока сила. *Виж Фиг 35:*

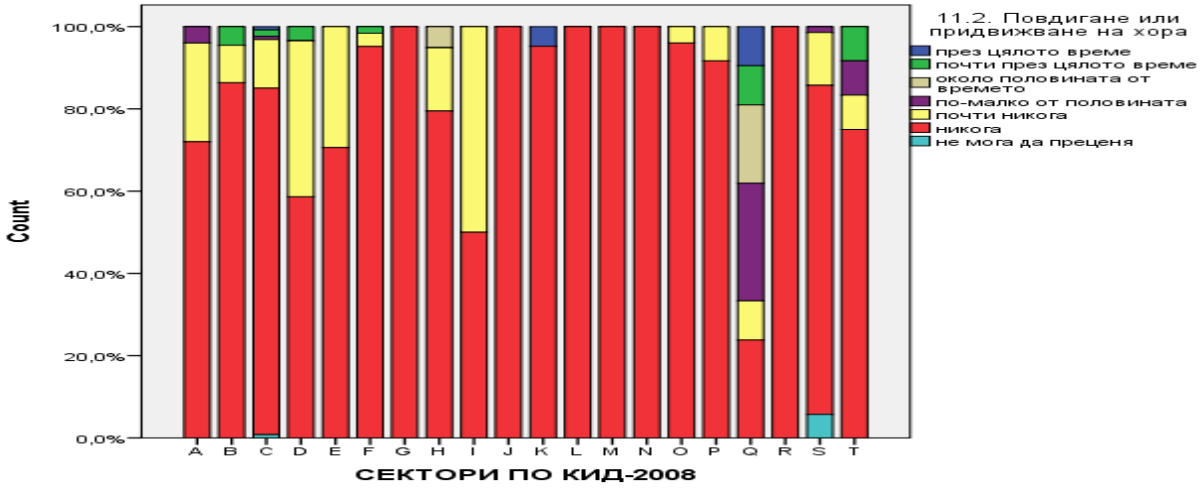

Фиг. 35. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „повдигане или придвижване на хора" *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,319)*

Факторът "Носене/придвижване на тежки товари" характеризира труда на наетите в секторите *Добивна промишленост, Селско, горско и рибно стопанство, Хотелиерство и ресторантьорство, Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива, Преработваща промишленост*. *Виж Фиг. 36:*

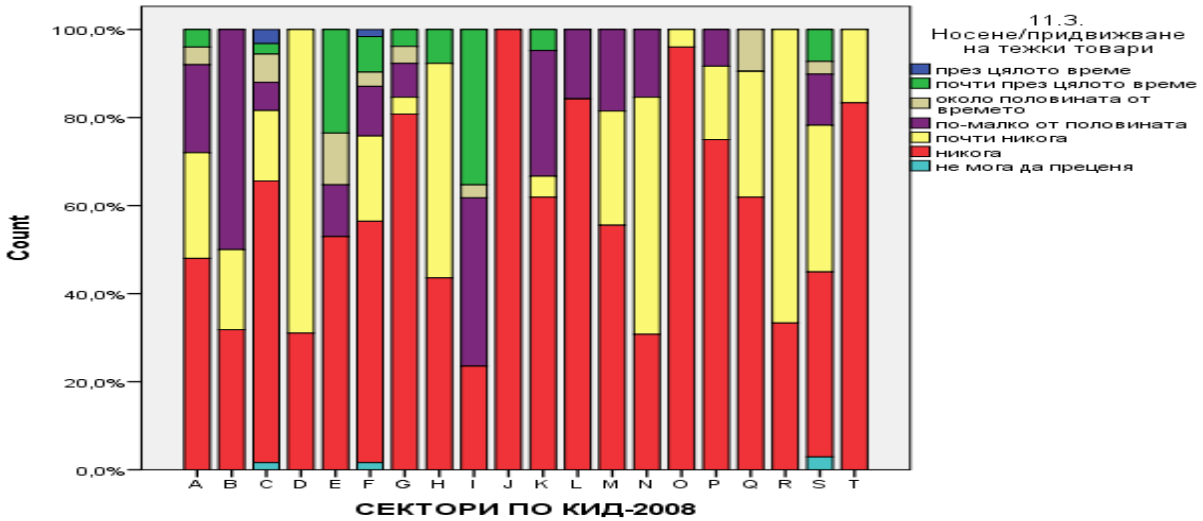

Фиг. 36. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „носене/придвижване на тежки товари" *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,298)*

„Стоене прав или въртене" е факторът, на който в по-силна степен са изложени наетите лица от секторите *Хуманно здравеопазване и социална работа, Административни и спомагателни дейности, Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване, Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива, Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения.* Трябва да се има предвид, че отделните сектори стоенето на прав или въртенето са различни, поради което са необходими специализирани допълнителни изследвания за идентифициране силата на влияние на фактора на секторно ниво и на ниво икономически дейности, както и прецизиране на ефектите от стоенето прав или въртене върху здравния статус на наетите лица и работоспособността им в рамките на работния ден. *Виж Фиг. 37:*

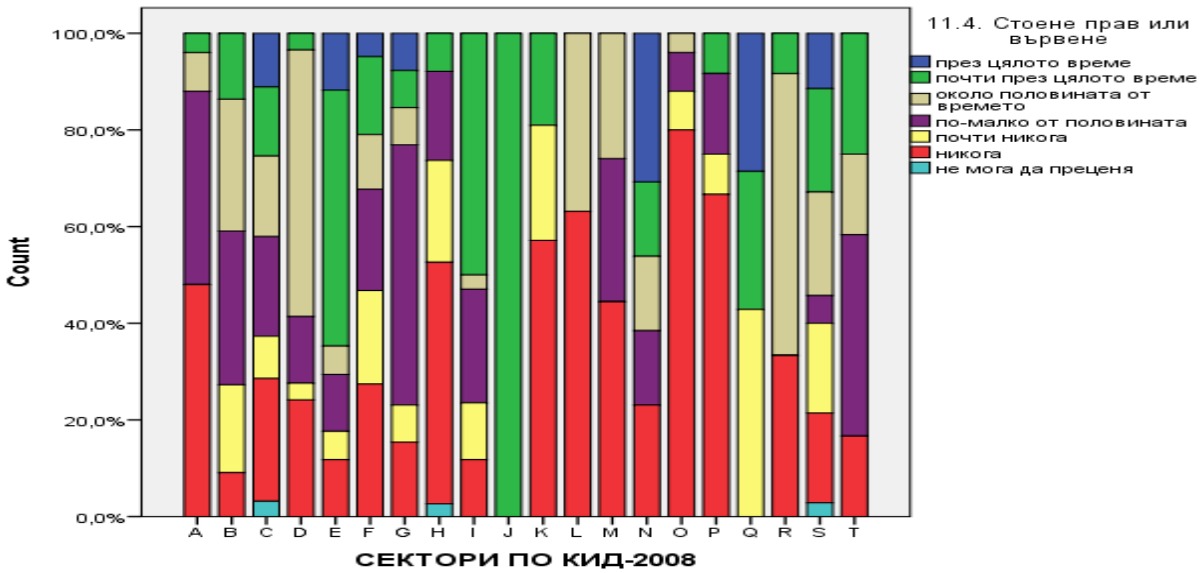

Фиг. 37. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „стоене прав или въртене" *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,346)*

Друг традиционно измерван фактор е елементът „повтарящи се движения с ръцете“. Според данните от настоящото изследване, този фактор е отбелязан като значим от наетите лица в традиционните сектори, в които се извършват монотонни движения, изискващи постоянно повтаряне на еднообразни движения - *Преработваща промишленост, Добивна промишленост, Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива.* В категорията на секторите с повишени нива на повтарящи се движения с ръцете попадат обаче и такива сектори като *Хотелиерство и ресторантьорство, Операции с недвижими имоти и дори сектор Култура, спорт, развлечения*.

Тези данни предлагат по-различен аспект на тълкуване на влиянието на фактора „повтарящи се движения с ръцете“ в сравнение с резултатите от Националното изследване на условията на труд в България (2012), което извежда само два сектора (*Преработваща промишленост и Хотелиерство и ресторантьорство)* като изложени на въздействието на фактора. Според нас, факторът се подценява, неговото присъствие е в далеч повече сектори, отколкото изглежда на пръв поглед. Отново тук трябва да се подчертае, че секторите и включените в тях икономически дейности предполагат коренно различни движения, поради това факторът изисква по-нататъшно детайлизиране чрез специализирани проучвания на ниво сектори и икономически дейности. Това ще позволи да се прецизират стойностите на секторно ниво и да се препоръчат адекватни мерки за намаляване на отрицателните ефекти от действието на визирания фактор върху здравето на наетите лица. *Виж Фиг. 38:*

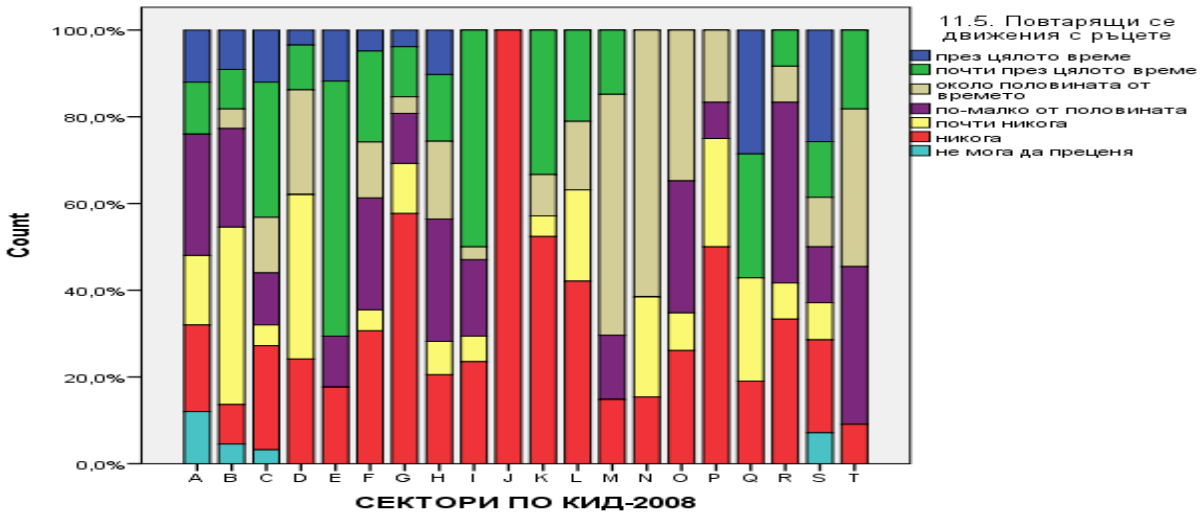

Фиг. 38. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „повтарящи се движения с ръцете" *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,323)*

Работата в сградата на фирмата/организацията е характерно за почти всички сектори. С по-голяма индивидуална свобода са наетите лица от секторите, свързани със създаването на творчески продукти, дейностите, изискващи самостоятелна работа и високи нива на концентрация. *Фиг. 39* дава информация за това:

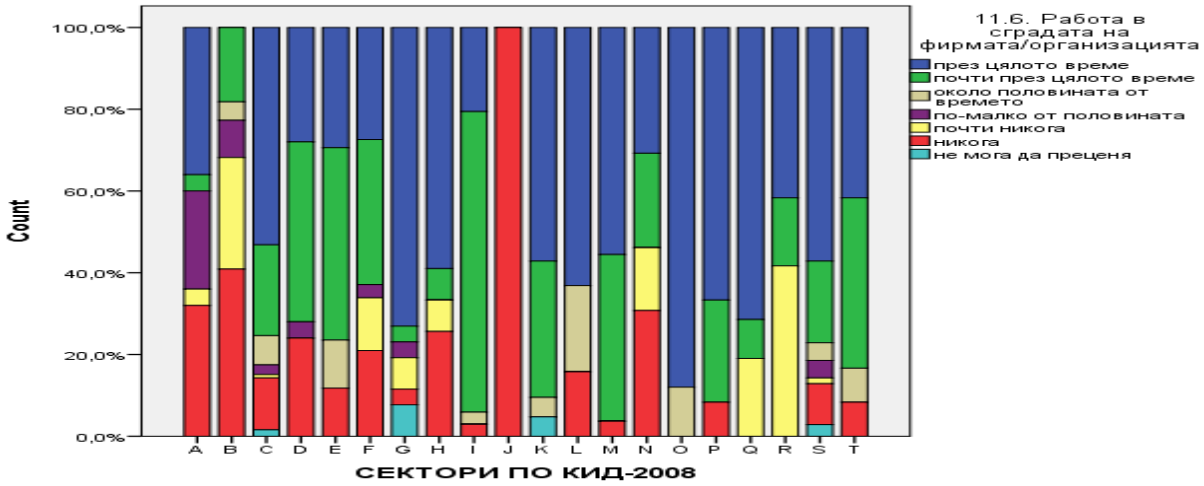

Фиг. 39. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „работата в сградата на фирмата или организацията"
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,343)

Работата от разстояние е все още много слабо разпространена в България, но в сравнение с 2005 г. се забелязва относително увеличение. По данни от изследването "Качеството на живот и здравословните и безопасни условия на труд в България“, през 2005 95,7% от заетите сочат, че характерът на извършвания труд не предполага работа от къщи чрез Интернет-връзка от офиса, а също 95,8% посочват, че дейността им не включва работа в къщи без Интернет-връзка с офиса. Изследването установява също така, че да работят в къщи, използвайки предимствата на съвременните компютърни технологии, през 2005 г. е било характерно предимно за заетите на възраст от 18 до 35 години и за самонаетите (в частност, хората с така наречените свободни професии – анализатори, архитекти на свободна практика, преводачи, журналисти). Сред тях са преобладавали тези, които отделят три четвърти от времето си за такъв тип дейност - любопитното е, че 80% от работещите по този начин са били жени; преобладаващата част от работещите по този начин мъже (66,7%) отделят до една четвърт от времето си.

Данните от настоящото изследване показват, че 75,7% от наетите лица никога, а 15,7% почти никога не работят от вкъщи чрез поддържане на Интернет-връзка, което сумарно означава, че общо 91,1% от наетите лица не използват възможностите на работата от дистанция. За "работа от разстояние"(teleworking) можем да говорим в останалите 8,9%, като през цялото време поддържат Интернет връзка и работят от в къщи 1,3% от наетите лица, други 0,6% - почти през цялото време, 0,8% - през половината от времето и 4,9: - през по-малко от половината от работното време. На секторно ниво работата от разстояние е в по-голяма степен характерна за секторите с високи нива на използване на *ИКТ, респективно създаването на различни видове компютърни продукти, аналитични разработки, дизайн* и т.н. *Виж Фиг. 40*:

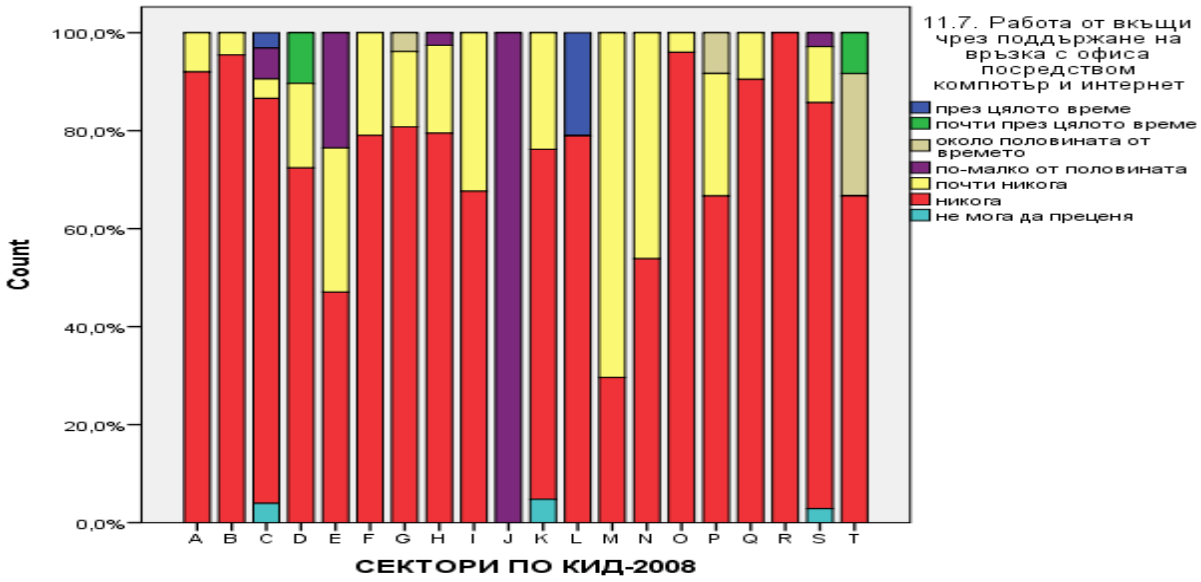

Фиг. 40. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „работа от вкъщи чрез поддържане на връзка с офиса посредством компютър и Интернет" *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,430)*

Когато домът е нормалното място за работа, това предполага коренно различни видове стрес - минимизират се рисковете, свързани с организацията на работните процеси, намаляват се опасностите от налагане на режим на работа, несвойствен на лицето. Но в същото време, домът може да бъде извор на друг вид стрес - тук се засилва вероятността от действието на психогенни фактор, произтичащи от споделянето на работата с домашните задължения. Този процес е особено отчетлив при жените, които докато работят в дома си, успоредно извършват домакинската работа, гледането на деца, пазаруване и т.н. Така работата в къщи може да бъде много по-силен стресогенен фактор, отколкото работата в офис, в който наетото лице е заобиколено от недружелюбни или некоректни колеги. *Фиг. 41* откроява няколко сектора, за които наетите лица са посочили дялове работа в къщи като нормално работно място - *Операции с недвижими имоти***,** *Хотелиерство и ресторантьорство, Административни и спомагателни дейности, Образование, Дейности на домакинствата като работодатели; недиференцирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление*:

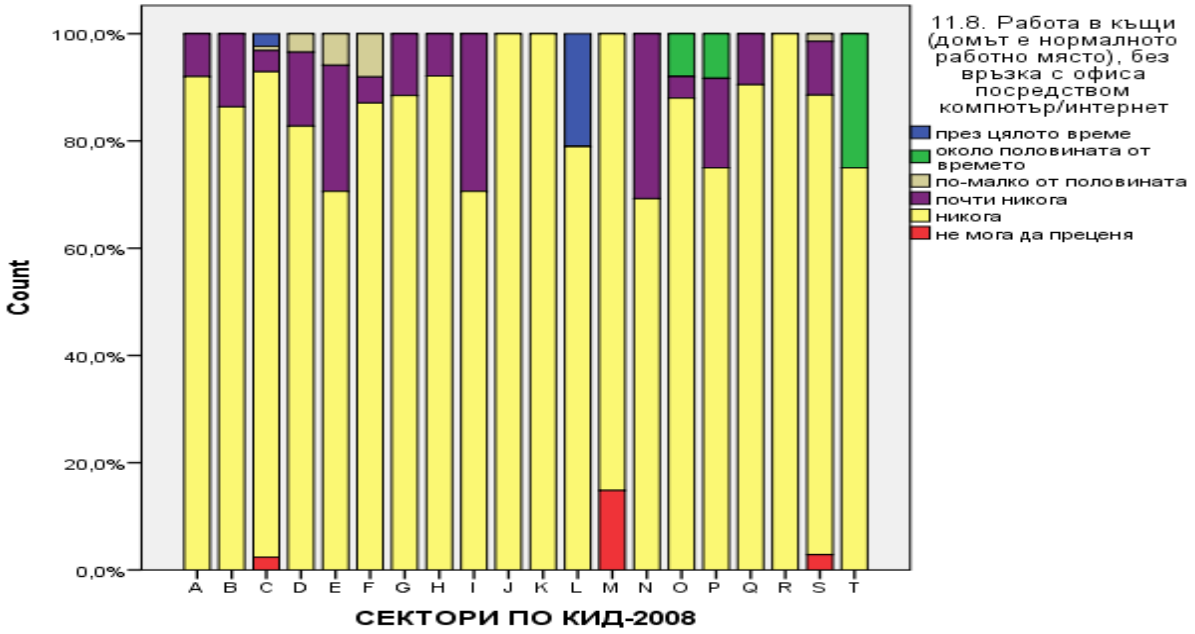

Фиг. 41. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „работата в къщи (домът е нормалното работно място), без връзка с офиса посредством компютър/Интернет" *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,306)*

„Работата на място, различно от дома или офиса, например офис на клиенти, на път" е друг специфичен стресогенен фактор, който влияе върху психологическия и здравния статус на лицата. Съдейки по самооценките на наетите лица, тази практика е разпространена в относително малко сектори. Някои от тях имат логично обяснение (например, *Строителството, Транспорт; складиране и пощи*), докато за други сектори тепърва трябва да се направят по-задълбочени проучвания, за да се види кое налага да се работи в други офиси. *Виж Фиг. 42:*

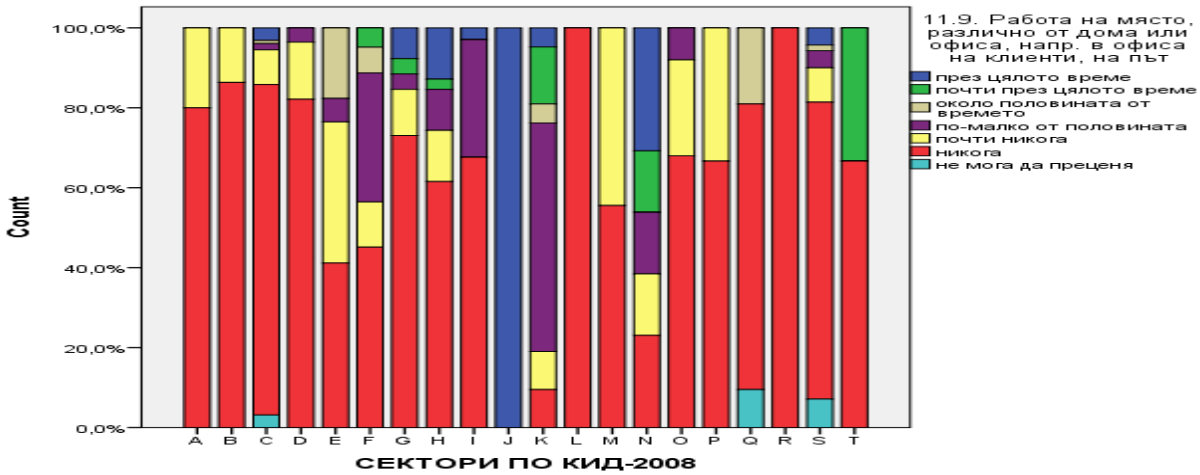

Фиг. 42. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „работа на място, различно от дома, напр. офиса на клиенти, на път" *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,427)*

Всички изследвания на условията на труд извеждат работата с външни лица за предприятието (клиенти, пациенти, ученици и др.) като един от най-сериозно

влияещите фактори върху безопасността и здравето на работещите. Предвид диверсифицирането на отделните дейности по сектори, все повече сегменти от секторите попадат в категорията на потенциално високи носители на контакти с външни лица. *Фиг. 43* очертава секторните различия - така, както са получени според данните от изследването за Профил по БЗР на национално ниво: секторите *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения, Образование, Транспорт; складиране и пощи, Хуманно здравеопазване и социална работа* се очертават с най-високи нива на работа с външни лица. малко изненадващо, сектор *Държавно управление* се оказва с ниски нива на преки контакти с външни лица, което вероятно има своето обяснение с оптимизиране работата на държавната администрация и въвеждането на „обслужването на едно гише“:

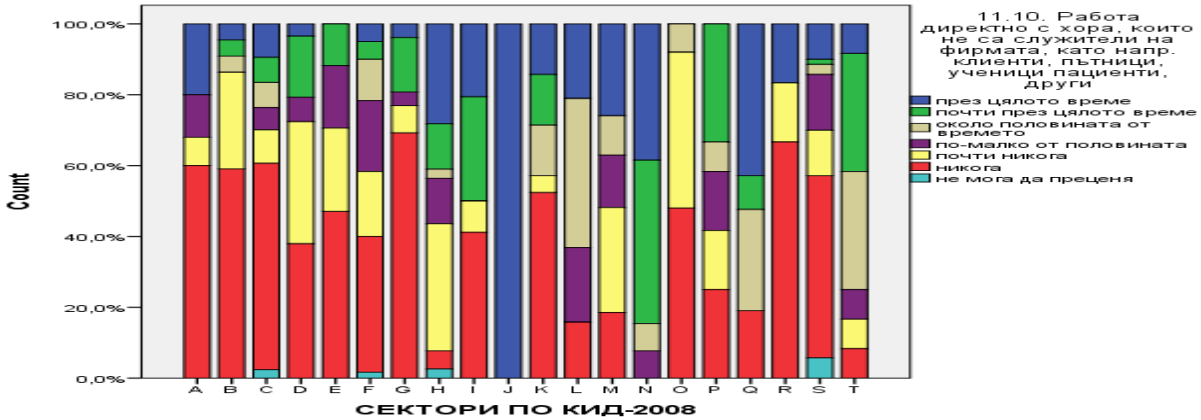

Фиг. 43. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „работа директно с хора, които не са служители на фирмата - клиенти, пътници, ученици, пациенти, други" *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,337)*

В допълнение към разгледаните фактори, важен елемент от средата по БЗР е работата с компютри, мрежи и електронно изчислителни машини. Нивото на компютъризиране на труда в България бележи непрекъснато повишение, което е видимо от *Фиг. 44.* Все повече сектори съобщават за работа през цялото време или почти през цялото време с компютри и мрежи, а също така и с електронно изчислителни машини: секторите *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения, Образованието и Финансови и застрахователни дейности* са традиционно припознавани като високо наситени с ИКТ, но данните показват, че компютрите и електронноизчислителните машини са навлезли и в такива сектори като *Транспорт; складиране и пощи, Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети, Строителството. Виж Фиг. 44*:

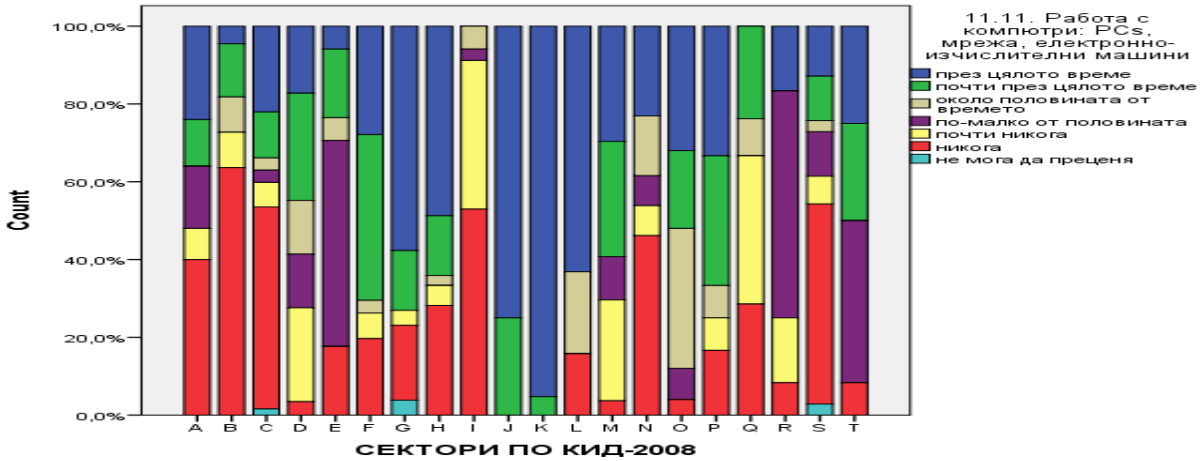

Фиг. 44. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „работа с компютри, PCs мрежа, електронно изчислителни машини" *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,404)*

Получените данни кореспондират пряко с оценките на наетите лица и по следващия показател - използването на Интернет/електронна поща за служебни цели. *Виж Фиг. 45*:

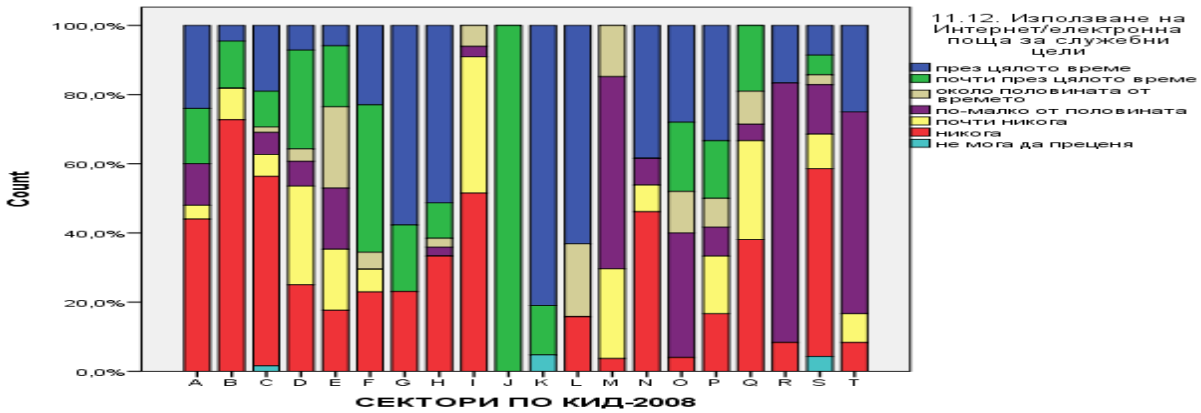

Фиг. 45. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „използване на Интернет/електронна поща за служебни цели" *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,402)*

Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения, Финансови и застрахователни дейности, Операции с недвижими имоти, Професионални дейности и научни изследвания са секторите с отличаващо се високи нива на включване на елемента използването на Интернет/електронна поща за служебни цели. Влиянието на този фактор върху психическия и физическия статус на наетите лица все още не е изследван подобаващо, но в световната мрежа се появиха данни за това, че всеки нов е-мейл е източник на стрес - защото е свързан с поставяне на нова задача, искане за извършване на конкретни действия от наетото лице, прекъсване на работата с цел извършването на спешно появила се нова задача. Всичко това превръща категорията лица, използващи Интернет/електронна поща за служебни цели в постоянно стресирани и вечно бързащи хора, които имат непрекъснатото усещане за „спешност“ или за „нещо несвършено“. И без да навлизаме в териториите на социалната психология е ясно, че това се отразява негативно върху работоспособността на заетите лица и общия им здравен статус.

Не на последно място по важност, изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво изследва носенето на предпазни дрехи или специално облекло като елемент от работната среда и като предпоставка за осигуряване на БЗР на работното място. Оценките на наетите лица при настоящото изследване показват, че никога не носят предпазни дрехи или екипировки общо 41,7% от наетите лица, като от останалите 58,3% през цялото време носят специално облекло 27,0%, а други 11,1% - почти през цялото време. Данните потвърждават традиционните наблюдения за необходимост от носене на специално облекло в *Добивната промишленост, Преработващата промишленост, Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт; складиране и пощи, Хотелиерство и ресторантьорство, Административни и спомагателни дейности, Хуманно здравеопазване и социална работа*. *Виж Фиг. 46:*

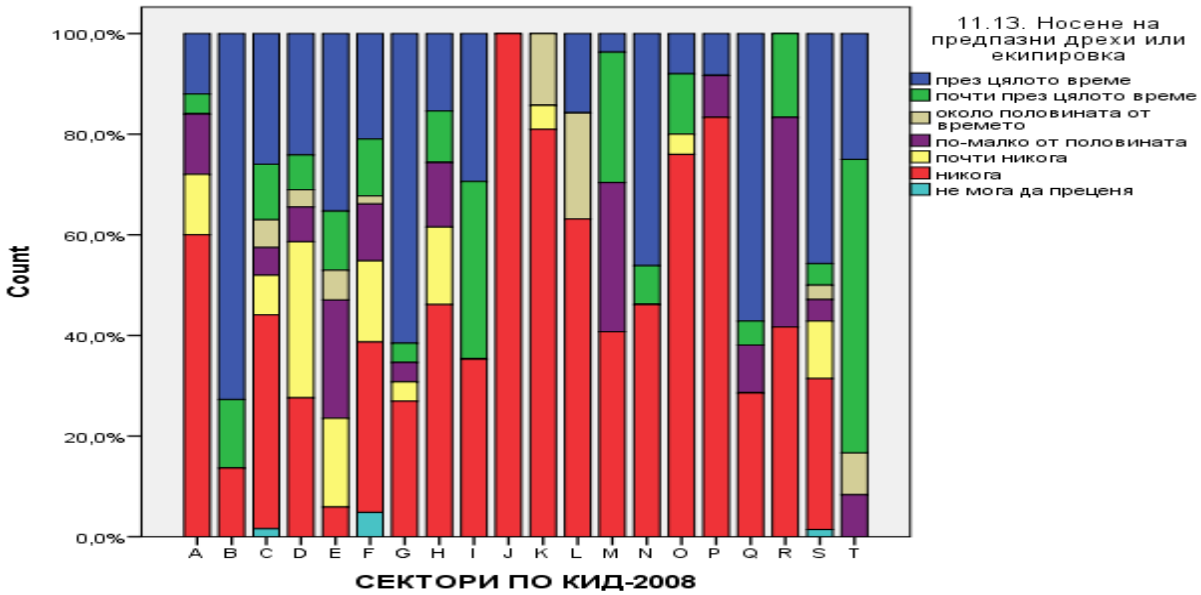

Фиг. 46. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „носене на предпазни дрехи или екипировка" *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,306)*

Получените данни по коментираните по-горе 13 отделни елементи от работната среда, играещи ролята на фактори за нивото на безопасност и здраве при работа, са добре изследвани във всички предходни изследвания. Тъй като изследователите са използвали различни методики на формиране на извадките (подбора на единиците за изследване) и различни методики за набиране на емпиричната информация (различни методи за анкетиране или интервюиране на лицата), това неминуемо води до получаването на различни стойности по част от показателите. Но обобщавайки в сравнителен план данните от предходните изследвания и констатациите от настоящото изследване, правим общия извод за висока степен на идентичност в тенденциите, уловени в 98% от изследваните показатели. Това е изключително високо ниво и показва спазване на научните стандарти за провеждане на изследвания, в резултат на което се събират представителни актуални данни с висока степен на достоверност.

Друг индикатор, чрез който се оценяват ергономичните фактори на работната среда, е работата, включваща повтарящи се операции. Два пъти по-висок е делът на извършващите работа с повтарящи се операции за по-малко от десет минути – 39,5%

в сравнение с дела на работниците с работа с повтарящи се операции за по-малко от една минута.

В същото време за близо половината от респондентите работата им включва операции с голяма скорост в рамките поне на 1/4 от работното време. Това, което заостря вниманието е, че 4/5 от респондентите имат работа с кратки срокове в рамките най-малко през 1/4 на работното време. Интензификацията на труда, погледната през призмата на скоростта на операциите и кратките срокове очевидно е типична характеристика на работната среда за преобладаващата част от работещите.

През погледа на работодателите за половината от заетите тяхната работа в съответната организация включва изпълнението на монотонни задачи. В същото време е интересно това, че работодателите преценяват, че болшинството от техните работници имат работа, която включва комплексни задачи. Оценката на работниците по отношение на монотонност и комплексност на задачите съвпада с тази на работодателите.

Тези данни кореспондират с резултатите от Националното изследване на условията на труд в България (2012) и това е основание да бъдат използвани при разработването на секторни политики за подобряване на безопасността и здравето при работа.

Стресът на работното място

В рамките на изследването за Профил по БЗР на национално ниво е включен един пряк индикатор за установяване на нервно психологическото натоварване като потенциален риск за безопасността и здравето при работа. По този въпрос са събрани директни оценки само от работодателите, докато за наетите лица е възприет друг подход - обобщаване на психосоциалните фактори на основата от група индикатори.

Директното изследване на оценките на работодателите за нивата на нервно психологическото натоварване показва, че според 28,6% от работодателите характерът на извършвания труд не предполага повишени нива на нервно психическо натоварване, а според други 21,1% естеството но икономическата дейност е такова, че нервно психическото натоварване не се очертава като фактор с ясно изразено влияние върху безопасността а здравето при работа. Все пак, 3,8% от работодателите преценяват сектора, в който работят, като високо рисков, а други 22,5% - като рисков. От друга страна, 39,5% от наетите лица директно са отговорили, че при полагането на труд изпитват стрес, което се отразява на здравето им.

Косвени индикатори за потенциалните източници на стрес при работа са извършването на задачи с голяма скорост, работата с кратки срокове и прекъсването на работата. Оценките на наетите лица показват, че тези три фактора присъстват осезаемо като елемент от работния процес и в този смисъл, следва да се третират като сериозни източници на нервно психологическо натоварване и стрес. Така например, с висока скорост работят 5,2% от наетите лица през цялото време, а други 15,6% - почти през цялото време, което сумарно показва, че всеки пети изпитва стрес поради високата скорост, която му е наложена като работен ритъм. Работа с кратки срокове извършват 14,2% от наетите лица през цялото време, а почти през цялото време - 16,3%. Постоянно прекъсват работата си 6,9% от наетите лица, а много често - други 30,3%.

Данните ни бива да се подценяват - налице са обективни източници на латентен стрес и напрежение, които лесно могат да прерастнат в състояния на дистрес и да предизвикат нарушаване на здравния статус на наетите лица.

По обективни причини, този вид анализи при настоящото изследване остана в периферията на изследваните фактори, което се отчита като възможност за бъдещи, по-сериозни изследвания в тази посока. Заслужава по-внимателно да се изследва хипотезата за връзката между нивото на социално психологически стрес и характера на извършвания труд. Секторните различия по този показател неминуемо ще бъдат значими, като се очаква различията на ниво икономически дейности да бъдат още по-сериозни и да подскажат насоките за конструиране на специфични политики в областта на БЗР.

Осигуряване на работно и униформено облекло и ЛПС

Директното въздействие на рисковите фактори на работната среда – особено на физическите фактори на средата, може да се елиминира в определена степен от предпазните средства - специалното работно облекло и ЛПС. Очаква се там, където работната среда включва такива рискове, носенето на предпазни и специални работни дрехи, както и ЛПС да е задължително и да подлежи на контрол и санкции. Наред със задължението на работодателя да осигурява необходимите предпазни облекла и ЛПС, както и контрол за употребата им, ефективността на превенцията в тази област зависи от личната отговорност на работещия, степента на осъзнатост за въздействията на рисковете върху безопасността и здравето, изградените навици.

Изследването хвърля светлина върху необходимостта от използване на специално облекло и ЛПС в зависимост от факторите на работната среда в изследваните фирми и съответно доколко тази необходимост е удовлетворена чрез наличието на тези предпазни средства в предприятията.

Тези въпроси са важни като се има предвид, че една трета от интервюираните лица (33.1 %) считат, че здравето и личната им безопасност са изложени на риск заради работата им, а 39,1 % директно отговарят, че работата им оказва влияние върху тяхното здраве.

Според 86,3% от работодателите в предприятията им има разработена политика по БЗР и със същата категоричност декларират, че наетите в тяхната организация са запознати с политиката по безопасни и здравословни условия на труд..Носенето на специално предпазно облекло или екипировка, както и употребата на ЛПС е част от тази политика.

Почти във всички фирми (94,3 %) има актуален Правилник за вътрешния трудов ред по БЗР, където се предполага, че са формулирани отговорностите и задълженията по отношение употребата на специални работни облекла и ЛПС. В 88,3 на сто от фирмите в длъжностните характеристики на наетите са записани задължения за БЗР, а делът на фирмите, в които няма длъжностни характеристики, е минимален – около 4%.

В 4/5 (80,0 %)от фирмите има необходимост от ЛПС и в 4/5 от фирмите (79,5 %) се осигуряват ЛПС. Това е оценката на работодателите. Тези отговори, че на практика във всички фирми, в които има необходимост от ЛПС такива са осигурени. Очевидно работодателите спазват стриктно разпоредбите на закони, правилници и

инструкции относно БЗР. Според законодателството на ЕС работодателят носи отговорност за всеки елемент на работната среда, свързан със здравето и безопасността, в т.ч. за всички физически и психосоциални фактори. Осигуряването на средства за лична безопасност е минималното, което са длъжни да направят.

Самата работна среда във фирмите, така както е оценена от отговорилите работници, включва в достатъчна степен рискови фактори, които налагат носене на предпазни средства или екипировка. Работата на повече от ¼ от респондентите предполага носенето на предпазни средства или екипировка през цялото работно време, а за други 11 на сто – това е необходимост почти през цялото време. Никога не се налага носенето на предпазни средства или екипировка за 2/5 от отговорилите в настоящето проучване.

Според отговорите на работодателите в близо от ¾ (72.5 %)от предприятията работата на заетите е свързана с необходимост от специално работно облекло. Почти на 100 процента те успяват да осигуря вят необходимото специално работно облекло за своите работещи.

В 4/5 от фирмите се използват и предупредителни знаци и сигнали като средство за превенция и защита от рискови фактори в областта на БЗР.

Естеството на работните операции и характеристиките на работната среда са в основата на секторната зависимост на използването на предпазни дрехи или екипировка. Всички изследвания потвърждават връзката между отраслите с най-силна наситеност на физически рискове и носенето на специални предпазни дрехи. В нашето изследване връзката между носенето на предпазни дрехи и отрасъла на работа се вижда чрез Chi-Square = 0.000 и Cramer's V = 0.306. Динамиката в конкретните стойности в дяловете е в зависимост от особеностите на извадката и характеристиките на изследваните съвкупности.

При Националното изследване на условията на труд в България (2012) се идентифицират следните сектори, в които спецификата на работата налага употребата на специални работни предпазни дрехи или екипировка почти през цялото време - Добивна промишленост (B), Хуманно здравеопазване и социална работа (Q), Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива (D), Строителство (F), Преработваща промишленост (C), Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване (E) и Хотелиерство и ресторантьорство (I). Изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво потвърждава тази отраслова специфика.

Медицинско обслужване

Медицинското обслужване е жизнена необходимост и основно човешко право. Не е без значение какви са възможностите и реалните условия за медицинско обслужване като отговорност и услуга, поемани работодателя било като наличие на медицински център или пункт в предприятието или чрез осигуряване от страна на работодателя на профилактични и периодични медицински прегледи и допълнително здравно осигуряване за негова сметка.

Половината от работниците (50,7%) съобщават, че във фирмата, в която работят, имат медицински център или здравен пункт. Реалната ситуация по отношение на оборудването на тези здравни сектори е такава, че те разполагат преди всичко с

медикаменти – това е според оценката на близо 62% от работниците и на половината от работодателите. Почти еднакъв е относителният дял на работодателите (около 10%), които отговарят, че тяхното медицинско звено разполага с практикуващ лекар, с медицинска сестра и стоматолог.

Няма съществено разминаване при сравняване с оценката на работниците относно това с какво разполага медицинската служба в съответното предприятие. Единствено по отношение на наличието на медицинска сестра работниците дават по-голям положителен отговор – 15% от тях смятат, че предприятието им разполага с медицинска сестра, докато работодателите определят този дял с близо 6 пункта по-нисък. Най-вероятно става дума за известна неосведоменост от страна на работниците.

Медицинското обслужване се оценява от респондентите и чрез други индикатори – наличие на организирани от работодателя профилактични прегледи и предоставяне на допълнително здравно осигуряване за сметка на работодателя. Двойно по-голям е делът на работниците, които потвърждават, че през последните 12 месеца работодателят им е организирал профилактични прегледи за тях (56,5 %) в сравнение с дела на далите положителен отговор на въпроса за предоставянето на допълнително здравно осигуряване за сметка на работодателя (29,6%).

Мнението на работодателите за предоставянето на допълнително здравно осигуряване за тяхна сметка съвпада точно с оценката на работниците, докато значително повече от последните - 70,5% от работодателите декларират, че са осигурили профилактичен медицински преглед за своя персонал.

Работниците имат достатъчно съзнание за важността на профилактиката и периодичните медицински прегледи. За 4/5 от работниците е много важно и важно работодателят да осигурява ежегодно такива прегледи. Все пак не е малък делът на тези – около 15%, които са безразлични към подобна отговорност на работодателя към тяхното здраве, а почти 4% споделят, че това за тях изобщо не е важно.

Отрасловият срез по отношение на фирмената ангажираност за осигуряване на профилактични прегледи, както и на допълнително здравно осигуряване показва определени зависимости, които са уловени и от предишните изследвания. Отраслите, в които поради естеството на работа има повече рискови фактори за БЗР и съответно има повече задължителни изисквания в нормативната уредба относно системите за безопасност и мерки за предпазване от рисковите фактори на средата, са и отраслите, представени в по-силна степен по индикатора „организиране на профилактични прегледи”.

Организирането на профилактични прегледи от основната работа в най-силна степен е представено за отраслите: Добивна промишленост (B) – 91,7 % е делът на респондентите, дали положителен отговор на въпроса дали от основната работа са организирани профилактични прегледи през последните 12 месеца; Култура, спорт, развлечения (R) – 83,3 % Хуманно здравеопазване и социална работа (Q) – 81,0 %, Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване (E) – 76,5 %, Административни и спомагателни дейности (N) – 69,2 %, Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива (D) – 69,1 %, Други дейности (S) – 62,9 %, Хотелиерство и ресторантьорство (I) – 61.8 %.

Значително по-слабо е разпространена практиката на допълнително здравно осигуряване за сметка на работодателя. Делът на далите отрицателен отговор

относно наличието на такава практика е преобладаващ на отраслово равнище. Само за два отрасъла делът за наличие на тази практика е преобладаващ – 83,3 % за отрасъл Добивна промишленост (B) и 61,5 % за отрасъл Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети (G).

Отрасли, където поне в над 1/3 от фирмите има допълнително здравно осигуряване за сметка на работодателя са Дейности на домакинствата като работодатели; недиференцирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление (T) – 41.7 %, Транспорт; складиране и пощи (H) – 38.5 %, Хотелиерство и ресторантьорство (I) – 38.2 %, Операции с недвижими имоти **(**L) – 36.8 %, Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива (D) – 34.5 %.

В 78,1% от предприятията се извършва системен лабораторен контрол на факторите на работната среда и електробезопасяването, което също е елемент от политиките за създаване на условия за БЗР на работното място.

Използване на информационните технологии в работата

Информационните технологии навлизат в работата и ежедневието на всички нас с все по-ускоряващ се темп. Това е глобална тенденция.

Представа за наситеността на основната работа на наетите с компютри и базирани на тях информационни средства и канали за общуване получаваме от отговорите на работниците за това в каква степен компютъризацията е част от основната им работа.

Последните изследвания (Националното изследване на условията на труд в България - 2012), констатира следните нива на компютъризация на труда:

Таблица 5

Степен на използване на ИКТ в работата на наетите лица

Включва ли вашата работа:	**През цялото време**	**Почти през цялото време**	**Около половината от времето**	**По-малко от половината от времето**	**Почти никога**	**Никога**	**Не мога да преценя**
Работа с компютри: PCs, мрежа, електронно-изчислителни машини	**25.6**	**16.1**	**5.7**	**10.2**	**10.2**	**31.4**	**0.8**
Използване на Интернет/електронна поща за служебни цели	**22.2**	**16.0**	**4.6**	**11.4**	**10.1**	**34.7**	**1.0**

- Очевидно е, че за 2/3 от работниците компютъризацията е факт в една или друга степен: ¼ от тях през цялото си работно време използват информационни технологии – компютър, интернет, електронна поща, а други 16 на сто – през по-голямата част от работното време. толкова е делът на тези, чиято основна работа е компютъризирана всекидневно в рамките до

половината работно време.

- Националното изследване на условията на труд в България (2012) също констатира, че за около половината от наетите работата с компютри, Интернет и електронна поща е ежедневие. Данните от настоящето изследване насочват към структурни размествания по отношение на честотата на ползване на информационни технологии в рамките на работното време. Наблюдава се по-значително намаляване на дела на работниците, които никога не използват информационни технологии на основната си работа – при Националното изследване на условията на труд в България -2012 стойностите са съответно 36.7 (работа с компютри) и 45.6 (интернет, електронна поща). За част от хората, които са започнали да използват информационни технологии на основната си работа поне през половината си работно време това е по-силно изразена промяна според настоящето последно изследване.

Възможност за проследяване на тенденцията за компютъризация на труда има чрез сравняване на данните от настоящото изследване с предходни моменти, достатъчно отдалечени, за да може да се формират констатации за двата отделни времеви момента. По данни от изследването „Качеството на живот и здравословните и безопасни условия на труд“ (2005), нивото на използване на информационните технологии към 2005 г. момент изостава от европейското равнище, те все още са слабо внедрени и се използват по-рядко отколкото в страните от ЕС-15. Данните тогава сочат, че относителният дял на постоянно работещите с компютри у нас е 12,6% (при 31% в ЕС-15).

Сравнението между данните от Националното изследване на условията на труд в България (2012) и данните от изследването „Качеството на живот и здравословните условия на труд“ (2005) показва значителен скок по отношение на използването на информационните технологии в основната работа на работниците. Двойно е нарастването на дела на използващите през цялото време компютри – ако през 2005 г. техният дял е бил 12,6%, през 2012 г. е скочил двойно - на 25,6% наетите. Още по-ускорена е промяната в измерението работа с компютри *почти през цялото време* – тук скокът е повече от 4 пъти (от 3,6% през 2005 г. на16,1% през 2012 г.).

От гледна точка на индикатора използване на компютри през цялото работно време сектор Създаване и разпространение на информация и творчески продукти е абсолютният лидер, следван от сектор *Финансови и застрахователни дейности* (К) в последното изследване се очертава с най-висок дял от 95.2%. Ако се отчете и индикатора „включеност на компютъра в основната работа почти през цялото работно време”, отраслите *Операции с недвижими имоти (L), Строителство (F), Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети (G) и Транспорт; складиране и пощи (H*) са също с работни процеси, които изискват в значителна степен работа с компютър - над 70% е делът на работещите, чиято работа изисква работа с компютър през цялото или почти през цялото работно време. Най-общо може да се каже, че това са отраслите, в които компютърът е едно от основните „оръдия на труда”.

В същото време, секторите, в които е най-висок делът на работниците-респонденти, извършващи работа, в която никога не се налага работа с компютър, са: *Добивна промишленост* (B - 63,6%), *Преработваща промишленост* (C - 52,0%), *Хотелиерство и ресторантьорство* (I - 52,9%), *Други дейности* (S - 51,4%).

Разрезът по пол е важно измерение, за да се види дали се запазва и ако не, как се променя през последните години съотношението в измерението „използване на

компютър, мрежа, електронно изчислителни машини” от двата пола. Изследването „Качеството на живот и здравословните условия на труд“ (2005) г. регистрира съотношение 3:1 в полза на жените по отношение на използването на информационни технологии в работата. Тази тенденция е същата при Националното изследване на условията на труд в България (2012) – жените са по-продължително време и по-често ангажирани с компютри и съответно използват повече Интернет и електронна поща в сравнение с мъжете.

Настоящото изследване за целите на Профил по БЗР на национално ниво показва, че 75,8% от жените и 61,8% от мъжете ползват компютър, мрежа или електронно изчислителни машини в работата си.

Установява се средна по сила връзка между пола на лицата и използването на компютър, мрежа, електронно изчислителни машини" *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,371). Фиг. 47* визуализира различията по пол и ползването на компютри и ИКТ:

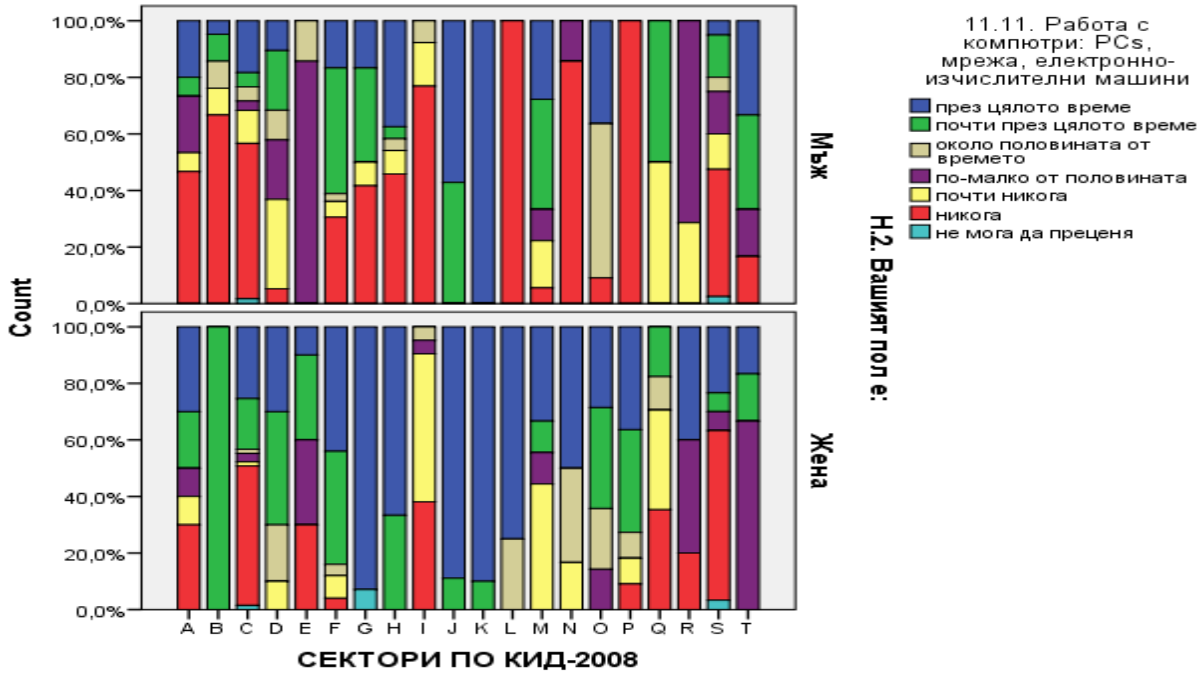

Фиг. 47. Разпределение на наетите лица по сектори, по пол и според оценките им за ползване на компютри, мрежа и електронно изчислителни машини" *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,371)*

- Възрастта *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,177)* и образованието *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,427)* са фактори със значимо влияние за превръщането на компютъра в перманентен елемент от работната среда на съвременния човек. Лицата в по-ниските възрастови групи (до 30 г.)и с по-високо образование (48,7% от лицата с висше и 8,7% от лицата, завършили колеж) по-често имат работа с компютър през по-голямата част от работното време. По-високото образование е ресурс за заемане на заемане на позиции и извършване на дейности, изискващи работа с компютри. Тези констатации са изведени и в двете предшестващи изследвания – Националното изследване на условията на труд в България (2012) и изследването „Качеството на живот и здравословните условия на труд“ (2005).

Бързият темп на компютъризация на работата във фирмите налага своевременно реагиране от страна на мениджмънта за обучение на работниците за адаптиране към предизвикателствата свързани с навлизането на информационните технологии в ежедневната работа. В 24,0% от предприятията/фирмите през последните 12 месеца са организирани курсове по компютърна грамотност, като и в 25,0% от предприятията/фирмите са организирани курсове за повишаване на езиковата квалификация на заетите.

Работа с външни за предприятието лица

Работата с външни за предприятието или фирмата лица като клиенти, пътници, ученици, пациенти е един от възможните фактори за силен стрес на работното място. Тук тя е изследвана от гледна точка на това доколко оказва влияние върху темповете на работа и интензивността на трудовия процес на заетите. Резултатите от изследването показват, че с работа директно с хора, които не са служители на фирмата, са ангажирани през цялото време 15,2% от изследваните работници и служители; почти през цялото време – 9,4% от работниците и служителите; около половината от времето – 7,7%; по-малко от половината време – 9,1%; почти никога – 15,6% от работниците и служителите и никога – 41,6%, т.е. малко по-малко от половината от работниците и служителите във фирмите (41,4%) са ангажирани частично или изцяло с работа с външни за фирмата лица.

Сравнението с данните от 2005 г. показва, че се запазва постоянен процентът на заетите, които работят без да имат контакти с каквито и да е външни за работното им място лица (42,9% през 2005 г.), но в същото време рязко пада процентът на хората, които са ангажирани с работа с външни лица през цялото време – от 39,7% през 2005 г. на 15,2% през 2012 г. според данните от настоящото изследване. Това вероятно се дължи на засилените процеси на електронно обслужване и въвеждането на работа на едно гише в областта на държавното управление и административните дейности; въвеждането на дистанционни форми на образование; на електронна търговия и т.н., изобщо с процесите на електронизация във всички сфери на икономиката, които ограничават съществено прекия контакт с клиента или потребителя на услугата.

По какъв начин работата с външни за фирмата лица и исканията на клиенти, ученици, пътници, пациенти оказват влияние върху темповете на работа на заетите? 57,5% от работниците и служителите заявяват, че темповете на тяхната работа зависят от преките искания на клиенти, пътници, ученици, пациенти; докато 38% отричат да съществува подобна зависимост. Работодателите са дори още по-силно убедени във въздействието на работата с външни лица върху интензивността на трудовия процес – 66,5% от тях признават, че съществува такава зависимост, срещу 25,8%, които отричат подобно влияние. При изследването от 2005 г. тези зависимости са съответно 62,2% утвърдителни отговори и 37% негативни отговори, което означава, че съотношението се запазва.

Връзката на темповете на работа с исканията на външни за фирмата лица не показва статистически значими зависимости от пола, възрастта, образованието и трудовия статус на изследваните лица, по-точно зависимостите са слаби:

- По пол отговорилите, че темповете на работата им зависят от исканията на клиенти, пътници, ученици, пациенти се разпределят така: 47,7% са мъже и 52,3% са жени. Chi-Square=0,106 и коефициентът Cramer's V=0,087, което

говори за незначителна по сила връзка.

- По възраст разпределението на утвърдителните отговори, потвърждаващи наличието на зависимост на темповете на работа от исканията на външни лица е следното: 21-25 години – 9,5%; 26–30 г. – 10,6%; 31–35 г. – 13,5%; 36–40 г. – 17,2%; 41–45 г. – 17,5%; 46–50 г. – 6,8%; 51–55 г. – 12,4%; 56–60 г. – 3,3%; над 60 г. – 1% (Chi-Square= 0,009 и Cramer's V=0,163), което е израз отново на слаба по сила връзка. Като цяло може да се каже, че най-силна е зависимостта при средните възрастови групи – между 31 и 45 г. С нарастването на възрастта от 46 до 60 г. и повече зависимостта на темпото на работа от влиянието на исканията на външни лица намалява. В ниските възрастови групи зависимостта е също по-слаба. *Виж Фиг. 48*:

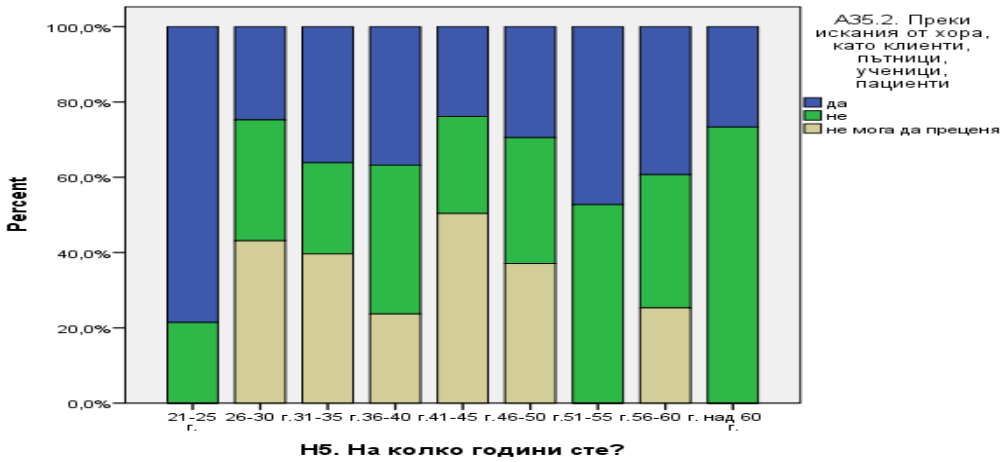

Фиг. 48. Разпределение на наетите лица по възраст и според оценките им за преки искания от хора, като клиенти, пътници, ученици, пациенти *(Chi-Square= 0,009 и Cramer's V=0,163)*

- По образование изследваните лица, заявили, че има зависимост между темповете на тяхната работа и исканията на външни лица се разпределят по следния начин: начално – 0%; основно – 3,7% ; средно общо – 45,2%; полувисше/колеж – 8,6%; висше – 42,4%. Chi-Square= 0,019 и Cramer's V=0,123 говорят за това, че има връзка, но тя е слаба. Данните сочат, че най-голяма е зависимостта при лицата със средно общо и висше образование, а най-ниска е тя при наетите с основно образование.
- По трудов статус разпределението е следното: собственик/съсобственик – 2%; самонает със служители – 0,9%; самонает без служители – 2,9%; наето лице – 88,9%; друго – 5,2%. Chi-Square= 0,040 и Cramer's V=0,116 – и в този случай връзката е слаба по сила. Най-силна е тя при наетите лица.

Тези изводи са идентични с констатациите на Националното изследване на условията на труд в България (2012)[177], което установява, че по отношение на зависимостта на темпото на работа от външни фактори няма значима разлика между мъжете и жените; с увеличаването на възрастта намалява и зависимостта на темпото на работа от влиянието на външни за наетия фактори; няма съществена разлика в степента на зависимост на темпото на работа от външни фактори при отделните нива

[177] Доклад Национално изследване на условията на труд в България, 2012, София, стр. 132.

на образование, изключение правят респондентите без образование, чието темпо на работа в по-малка степен зависи от външни фактори.

Средна по сила връзка показва зависимостта на утвърдителните отговори за наличие на влияние на исканията на външни лица върху интензивността на трудовия процес от сектора на заетост на изследваните лица: Chi-Square=0,000 и Cramer's V=0,369. Секторите, които се очертават с най-силна зависимост на интензивността на трудовия процес от исканията на външни за фирмата лица са: *I (Хотелиерство и ресторантьорство),* където 100% от изследваните лица са потвърдили наличието на зависимост на темпа на тяхната работа от исканията на външни лица; *K (Финансови и застрахователни дейности),* където 85,7% от анкетираните са дали утвърдителен отговор за наличието на зависимост на темпа на работа от исканията на външни лица; *N (Административни и спомагателни дейности)*, където 84,6% от анкетираните са дали утвърдителен отговор; *L (Операции с недвижими имоти*) – 84,2% утвърдителни отговори; *P (Образование)* – 83,3% утвърдителни отговори; *T (Дейности на домакинствата като работодатели; неидентифицирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление)* – 83,3% утвърдителни отговори; *H (Транспорт, складиране и пощи*) – 74,4% утвърдителни отговори; *Q (Хуманно здравеопазване и социална работа)* – 71,4% утвърдителни отговори. *Фиг. 49:*

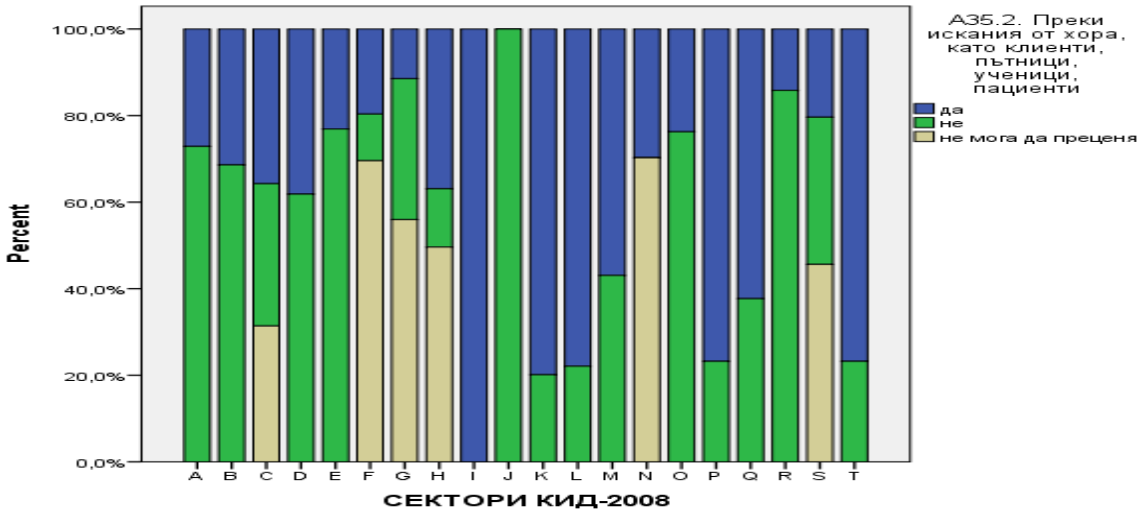

Фиг. 49. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за преки искания от хора, като клиенти, пътници, ученици, пациенти *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,369)*

В същото време най-ниска е зависимостта на темповете на работа от исканията на външни за фирмата лица в секторите*: J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения)* – 0% утвърдителни отговори; *R (Култура, спорт и развлечения)* – 20% утвърдителни отговори; *G (Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети)* – 30,8% утвърдителни отговори; *E (Доставка на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване)* – 31,2% утвърдителни отговори; O *(Държавно управление)* – 32% утвърдителни отговори.

Сравнението с Националното изследване на условията на труд в България (2012) извежда като сектори с най-висока зависимост на темповете на работа на заетите от външни фактори секторите *Хуманно здравеопазване и социална работа (Q),*

Образование (P), Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети (G), Хотелиерство и ресторантьорство (I), Държавно управление (O), Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения (J). Разликите по отношение на секторите Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети (G), Държавно управление (O) и Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения (J), които при настоящето изследване се оказват сектори със слаба зависимост на темповете на работа от исканията на външни лица, вероятно се дължат на споменатото нарастване на електронизацията на дейностите, което е особено характерно и за трите сектора. Освен това тук трябва да се има предвид, че под външни фактори в Националното изследване на условията на труд в България (2012) се има предвид композитен индикатор, който включва: „работа, свършена от колегите", „преки искания на клиенти, ученици, пътници, пациенти", „голям брой производствени и представителни цели" и „автоматична скорост на машина" и от който „преките искания на клиенти, ученици, пътници, пациенти" представляват само един елемент, което би могло да обясни разликите при резултатите и което прави тези резултати не напълно съпоставими.

Самостоятелност и контрол при изпълнение на основните трудови задължения

Самостоятелността и контролът при изпълнението на основните трудови задължения, или степента, до която работниците могат да решават по своя преценка как да извършват работата си, като елемент от цялостната организация на работния процес са изследвани чрез комплекс от основни индикатори, включващ: възможност за избор на реда на изпълнение на задачите в процеса на работа; възможност за избор на методите на работа; възможност за избор на темпото на работния процес; и възможност за избор на размера на извършваната работа. Като допълнителни индикатори, отразяващи степента на самостоятелност и контрол при изпълнението на трудовите задължения, са анализирани още: възможността за подбор на хората, с които се работи в екип при изпълнението на трудовите задължения; възможността за определяне на режима на работа и почивка; основните характеристики и специфика на извършваната работа, които създават предпоставки или обратното, ограничават възможността за самостоятелност и контрол при изпълнението на трудовите задължения.

Сред основните индикатори, характеризиращи възможността за самостоятелност и контрол при изпълнението на основните трудови задължения прави впечатление, че възможност за най-голяма самостоятелност са заявили работниците и при служителите при определяне на темповете на работа – 67,6% от тях твърдят, че могат самостоятелно да избират и променят темпото на работа, срещу 30,4%, които заявяват, че нямат такава възможност. Приблизително половината от работниците и служителите също така смятат, че разполагат със самостоятелност при определяне реда на изпълнение на задачите – 54,5% срещу 43,1%, които не разполагат с такава възможност. Значително по-ниски са относителните дялове на работниците и служителите, които заявяват, че могат да избират или променят методите на работа – 35%, срещу 62,9%, които нямат тази възможност, и на работниците и служителите, които смятат, че могат да влияят върху размера на извършваната работа – 28,6% (67,5% смятат, че не разполагат с подобна възможност).

Доста по-различно е мнението на работодателите. 51,9% от тях смятат, че работниците и служителите в техните фирми могат в най-висока степен да променят темповете на работа, което е доста близко до мнението на работниците и служителите относно този показател. По отношение на останалите индикатори за самостоятелност и контрол на работниците и служителите при изпълнението на трудовите им възнаграждения мнението на работодателите е категорично и много различно от това на работниците и служителите: работниците и служителите нямат особено големи възможности да влияят върху реда и изпълнението на задачите (66,4% от работодателите са на това мнение срещу 31,3%, които смятат, че работниците и служителите могат да влияят върху тях); също така 73,1% от работодателите смятат, че работниците и служителите нямат възможност да влияят върху методите на работа и само 25,5% признават тази тяхна възможност; и накрая 77% от работодателите отричат възможността на работниците и служителите да влияят върху размера на работата и едва 18,7% признават тази тяхна възможност.

Тези данни по безспорен начин свидетелстват за налагането от страна на работодателите на един модел на организация на трудовия процес, характеризиращ се с централизирана организация на работата и ограничена автономия на заетите работници и служители. Оказва се обаче, че този модел на работа не създава психологически и здравословен комфорт за работниците и служителите, нито е ефикасен от гледна точка на резултатите от тяхната работа, поради което те го модифицират в практиката на реализация на трудовия процес, като акцентират върху една по-гъвкава структура на работния процес и по-голяма автономност в работата. По този начин работниците и служителите реализират в процеса на работата си това, което се нарича висока степен на оперативна трудова свобода на работника, която те използват за да вършат работата си по-оперативно и резултатно и за да си осигурят психологически комфорт, който на свой ред е още една предпоставка за по-висока ефективност на трудовия процес.

Възможността за подбор на хората, с които се работи в екип, като допълнителен показател за наличието на самостоятелност и контрол в работата е анализирана чрез изследване на под индикаторите: възможност за влияние върху избора на екип, с който се работи; възможност за редуване на задачите между хората в екипа; възможност за вземане на решение за разпределянето на задачите между членовете на екипа; необходимост от различни умения за изпълнение на задачите; наличие на екипност в работата и подкрепа на работното място; възможност за избор на ръководител на екипа.

Настоящото изследване потвърждава, че начинът на организация на работата в екип е много важен показател за наличието или липсата на самостоятелност и контрол в работата, доколкото резултатите от изследването показват, че за 52,4% от работниците и служителите работният процес протича като работа в екип, а 30,1% посочват, че извършват самостоятелно само част от дейността си, докато останалата част протича отново под формата на работа в екип. В тази светлина каква е възможността на работниците и служителите да влияят върху избора на хората, с които работят в екип? 6,4% от анкетираните работници и служители посочват, че могат да влияят почти винаги; 10,6% - често; 20,4% - понякога; 21,2% - рядко и 36,5% - почти никога, т.е. приблизително една трета от работниците и служителите смятат, че могат да влияят върху избора на хората, с които работят в екип (почти винаги, често или понякога), докато повече от половината работници и служители – 57,7% - смятат, че имат много рядко или изобщо нямат такава възможност.

Още по-нисък е процентът на работниците и служителите, които смятат, че могат да влияят върху избора на ръководител на екипа – само 17,3%. Що се отнася до възможността за влияние върху разпределението на задачите между членовете на екипа, самостоятелността на работниците и служителите при вземане на решението нараства – 41,2% от тях са посочили, че членовете на екипа сами вземат решение за разпределението на задачите между тях. Приблизително толкова – 36,5% - са и работниците и служителите, които заявяват, че участват във вземането на решение за редуване на задачите между членовете на екипа, когато работата в екип предполага такова редуване на задачите. При това 52,5% от работниците и служителите посочват, че при редуването на задачите се изискват различни умения за тяхното изпълнение, което потвърждава наличието на функционална гъвкавост при работата в екип. Доказателство за това са и твърденията на работниците и служителите, че при работата си в екипа всеки има възможност да работи това, в което е най-добър– 39,6% от работниците и служителите твърдят, че това се случва почти винаги; 29,7% - често; 15,9% - понякога; и само 11,3% смятат, че това се случва рядко или почти никога. И също така 27,3% от работниците и служителите заявяват, че могат да влагат свои собствени идеи в работата си почти винаги; 23,1% - често; 27,1% - понякога; а 20,8% смятат, че имат подобна възможност рядко или почти никога.

Независимо от всичко това обаче моделът на организация на работата в екип показва преобладаване на йерархичността в отношенията и сравнително ниска степен на автономност на работниците и служителите, доколкото приблизително 70% от тях декларират, че решението за редуване на задачите между членовете на екипа, когато работата го налага, се взема от началника. Това обаче не отменя наличието на екипност в работата, потвърждение на което е възможността за получаване на подкрепа на работното място под формата на помощ от колегите, началниците или от външни хора, когато е необходимо и която подкрепа анкетираните работници и служители с висока степен на единодушие заявяват. 61,7% от работниците и служителите потвърждават, че ако потърсят помощ от колегите си, могат да я получат почти винаги; 22,3% - често, а 12% - понякога; рядко или почти никога са посочили само 3,7%. Също така 46,2% от работниците и служителите са посочили, че почти винаги могат да получат помощ от своите началници; 28,4% - често; а 18,6% - понякога; рядко и почти никога са заявили само 5,8%. И 15,4% от работниците и служителите твърдят, че могат да получат и външна помощ почти винаги; 13,5% - често; а 29,6% - понякога; рядко или почти никога са казали 34%. Всичко това означава, че наличието на функционална гъвкавост е факт при екипната работа, което е движещият стимул за въвеждане на нови модели на организация на работния процес, характеризиращи се с нарастване на самостоятелността и контрола на работниците и служителите при изпълнението на основните трудови задължения. Факт е обаче също така, че степента на самостоятелност и контрол на трудовия процес при формирането на екипа и избора на хора, с които да се работи, при избора на ръководител на екипа, при разпределението на задачите между членовете на екипа и тяхното редуване все още са строго централизирани.

Този извод се потвърждава и от отговорите на работодателите. Подобно на работниците, около една трета от работодателите са заявили, че всеки член на екипа може да влияе върху избора на хората, с които работи (почти винаги, често или понякога) – на това мнение са 38,8% от работодателите. Тези, които смятат, че членовете на екипа могат да влияят рядко или почти никога върху избора на хора, с които работят, са 56,5%. Наличието на функционална гъвкавост при работата в екип се оказва дори по-силно осъзнато и по-категорично потвърдено от работодателите в

сравнение с работниците и служителите. 97,2% от работодателите смятат, че всеки член на екипа може да получи помощ от колегите си, ако поиска такава (почти винаги, често или понякога); също така 97,7% от тях смятат, че всеки член на екипа може да получи помощ и от своите началници (почти винаги, често или понякога); а 66,5% - че може да получи външна помощ (почти винаги, често или понякога). И също така 90,2% от работодателите смятат, че всеки член на екипа върши това, в което е най-добър (почти винаги, често или понякога), а 82,3%, че работниците и служителите могат да влагат и свои собствени идеи в работата си (почти винаги, често или понякога). Всичко това означава, че оперативната трудова свобода на работниците и служителите, която те демонстрират в процеса на работата си, се осъзнава много добре от работодателите и те я признават като начин работникът или служителят да се справя по-ефективно със задълженията си и да изпитва психологически и интелектуален комфорт от работата си

Възможността за самостоятелно определяне на режима на работа и почивка като друг допълнителен индикатор за наличието на самостоятелност и контрол в работата е изследвана чрез под индикаторите: възможност за самостоятелно решение за прекъсване на работния процес за почивка; самостоятелно решение за ползване на отпуск или вземане на свободен ден.

Резултатите от изследването за Профил по БЗР на национално ниво показват, че българските работодатели се съобразяват с няколко основни фактора при определяне на режима на работа и почивка при трудовия процес: 1) 77,4% от работодателите посочват, че изборът на режим на работа и почивка е съобразен с подзаконовите наредби; 2) 71,7% от работодателите заявяват, че изборът на работен режим е от компетенцията на административното ръководство; 3) доста по-малко – 43,1% от работодателите посочват, че режимът на работа и почивка се определя съвместно с работниците, като се избират оптимални варианти за всяка работна група. Същевременно обаче 83,4% от работодателите съобщават, че работниците се информират за възможните режими на работа и почивка, което означава, че на тях им се предоставя слаба възможност за самостоятелен избор в рамките на зададените параметри. Показател за относително ниската степен на автономност на работниците и служителите при избора на режим на работа и почивка и предимно централизираният характер на неговото установяване е фактът, че едва 27,9% от работодателите посочват, че работниците сами могат да решават кога да почиват (отговори: почти винаги, често, понякога), срещу 68,9% от работодателите, които заявяват, че работниците много рядко или почти никога не разполагат с подобна възможност. Много по-голяма свобода имат работниците и служителите да решават кога да си вземат отпуск или свободни дни – 72,4% от работодателите посочват, че работниците и служителите са свободни сами да решават кога да си вземат отпуск или свободни дни (отговори: почти винаги, често, понякога), срещу само 4,7% отговори рядко или почти никога.

Тези изводи се потвърждават и от работниците и служителите, 38,4% от които заявяват, че могат сами да решават кога да почиват (отговори почти винаги, често, понякога), докато 58,9% от тях смятат, че имат такава възможност много рядко или почти никога. Факт е обаче, че все пак работниците смятат, че имат по-голяма свобода сами да избират времето си за почивка в сравнение с мнението на работодателите по този въпрос, което още веднъж потвърждава наличието на оперативна трудова свобода на работника. Работниците и служителите също така потвърждават по-високата степен на автономност, с която разполагат при вземане на решение за отпуск или ползване на свободни дни - 75,1% от тях заявяват, че са

свободни сами да решават кога да си вземат отпуск или свободни дни (отговори почти винаги, често, понякога), докато само 23,1% твърдят, че рядко или почти никога не разполагат с такава възможност.

Основните характеристики на работата, които създават предпоставки или обратното, ограничават възможността за самостоятелност и контрол при изпълнението на трудовите задължения са анализирани чрез подиндикаторите: необходимост от спазване на точни стандарти за качество в процеса на работа; наличие на монотонни задачи; наличие на комплексни задачи; зависимост от работата на колеги; зависимост от исканията на външни хора като клиенти, пътници, ученици, пациенти; възможност всеки сам да оценява качеството на работата си; възможност за научаване на нови неща в процеса на работа.

Необходимостта от спазване на точни стандарти за качество в процеса на работата отбелязват 69,5% от работниците и служителите и 86,2% от работодателите. За наличие на монотонни задачи при изпълнението на трудовите задължения свидетелстват 43,8% от работниците и служителите, срещу 49,3%, които отхвърлят съществуването на подобни задачи в работата им; при работодателите тези проценти са съответно 48,3% (работодатели, които признават наличието на монотонни задачи в работата) и 45,4% (работодатели, които отричат съществуването на монотонност в работата). Наличието на комплексни задачи в работата се потвърждава от 81,2% от работниците и служителите и 86,3% от работодателите. Възможност за научаване на нови неща в процеса на работа отбелязват 77,8% от работниците и служителите и 73,2% от работодателите. За зависимост на работния процес от работата на колеги свидетелстват 65% от работниците и служителите и 85% от работодателите, а зависимост на работния процес от исканията на външни хора като клиенти, пътници, ученици, пациенти отбелязват 57,5% от работниците и служителите и 66,5% от работодателите. Възможност всеки сам да оценява качеството на работата си признават 46,8% от работниците и служителите (срещу 46,2%, които отричат тази възможност) и 41,5% от работодателите(срещу 47,8%, които отричат тази възможност).

Изводът, който се очертава е, че необходимостта от спазване на точни стандарти за качество в процеса на работата, зависимостта на работния процес от работата на колеги и от исканията на външни хора като клиенти, пътници, ученици, пациенти са факторите, които ограничават възможността за самостоятелност и контрол при изпълнението на трудовите задължения. В същото време наличието на комплексни задачи в работата и възможността за научаване на нови неща в процеса на работа се оказват факторите, които стимулират самостоятелността и контрола при изпълнението на трудовите задължения. От друга страна, макар монотонността на работата да предполага ограничаване на възможностите за проява на самостоятелност и контрол в трудовия процес, резултатите от изследването показват, че тя реално не се проявява като такъв фактор. Същото се отнася и за фактора възможност всеки сам да оценява качеството на работата си, но в противоположния смисъл – по принцип възможността всеки сам да оценява качеството на работата си действа като стимулиращ автономността фактор, резултатите от изследването обаче не го потвърждават.

Информиране и консултиране

Информирането и консултирането са особено важни елементи, отнасящи се до възприетия стил на управление на фирмата, от които зависи в много висока степен ефективното протичане на трудовия процес, адекватното включване на работниците и служителите в него и гарантиране спазването на изискванията за безопасност и здраве при работа. Във връзка с това при настоящото изследване факторите информиране и консултиране са изследвани в два основни аспекта:

Първо, от гледна точка на включването на работниците и служителите в различни форми на продължаващо обучение, имащо за цел подобряване и усъвършенстване на техните умения, необходими им при изпълнението на основната трудова дейност;

И второ, от гледна точка на тяхната информираност относно рисковете за здравето и съществуващите системи за сигурност и безопасност при изпълнението на трудовата дейност, което е предпоставка за по-ефективна превенция на съществуващите рискове и създаване на по-безопасни и здравословни условия на труд.

Данните от изследването за Профил по БЗР на национално ниво показват, че най-разпространената форма на продължаващо обучение, през която са преминали работниците и служителите е обучението в процеса на работа, което се осъществява с помощта на колеги и началници – през тази форма на обучение са преминали 66% от изследваните работници и служители. На второ място по разпространение се оказват някои други форми на обучение на работното място като самообучение, обучение он лайн и т.н., посочени от 48,3% от работниците и служителите. Едва на трето място е обучението платено и осигурено от работодателя, през каквото са преминали по-малко от една трета от работниците и служителите - 27,9%. Най-малко са работниците и служителите, които сами са платили за своето обучение – 7,7%.

Дали обучението, през което са преминали работниците и служителите съответства на реалните им потребности от обучение, за да могат да изпълняват ефективно своите задължения и прави ли се подобна оценка на потребностите във фирмите? 66% от анкетираните работодатели твърдят, че през последните 12 месеца е правена оценка на потребностите от обучение и квалификация на заетите в техните фирми. 74,6% от работодателите също така заявяват, че през последните 12 месеца в тяхната фирма е било организирано обучение по пряко свързаните с изпълнението на работата знания и умения; 25% заявяват, че във фирмата им са били организирани курсове за повишаване на езиковата квалификация на заетите, а 24% - че са били организирани курсове по компютърна грамотност. Освен това 80,1% от работодателите посочват, че работниците и служителите в тяхната фирма имат възможност да ползват платен отпуск за обучение. За ангажираността на работодателите с осигуряването на възможности за продължаващо обучение на работниците и служителите във фирмата говори и фактът, че 72,1% от работодателите са заявили, че са участвали лично и пряко в организирането на обучения и курсове за квалификация на заетите.

Мнението на работодателите относно съществуващите потребности от обучение във фирмите и това доколко те са удовлетворени като цяло съвпада с това на работниците и служителите, доколкото 70,1% от работниците и служителите твърдят, че техните умения съответстват на задълженията, които изпълняват, а 23,9% дори смятат, че имат умения да се справят и с по-отговорни задължения и само 5,9% заявяват, че се нуждаят от допълнително обучение, за да се справят добре със задълженията си.

Що се отнася до втория аспект на информираността, касаещ рисковете за здравето и съществуващите системи за сигурност и безопасност във фирмите, 86,3% от работодателите посочват, че в тяхната фирма има разработена политика по безопасни и здравословни условия на труд, като 82,9% от тях категорично заявяват, че във фирмата се прилагат и различни форми на запознаване на работниците и служителите с тази политика. Също така 86,7% от работодателите са уверени, че работниците и служителите в тяхната фирма са запознати с политиката по безопасни и здравословни условия на труд. Като най-често използвани форми за запознаване на наетите лица с политиката по безопасни и здравословни условия на труд работодателите посочват: изготвяне на писмени инструкции и заповеди (посочени от 62% от работодателите); провеждане на инструктажи, които могат да бъдат периодични, ежемесечни, ежедневни, встъпителни, индивидуални, групови и т.н. (посочени от 60,2% от работодателите); опреснителни курсове (58,4% от работодателите); беседи (54,3% от работодателите); обучения – запознаване с ЗБУТ, запознаване с условията на работа и т.н. (53,4% от работодателите); специални обучения с работниците и служителите за оказване на долекарска медицинска помощ в случай на злополука (36,8% от работодателите твърдят, че подобно обучение е проведено с всички работници и служители, а 37,3% - с част от работниците и служителите); специални обучения за работниците и служителите как да използват личните защитни средства (посочено от 81,6% от работодателите); организиране на промоции на съществуващите лични защитни средства (посочено от 29,5% от работодателите) и т.н. И в този случай показател за ангажираността на работодателите и стремежът им за постигане на висока степен на информираност на работниците и служителите за безопасността и сигурността при работа е фактът, че 76,8% от работодателите участват персонално и пряко в подготовката на програма за ограничаване на оценените рискове в процеса на труда; 71,5% вземат непосредствено участие в обучението по безопасност и здраве при работа; 65,7% участват при разглеждане на анализите на здравното състояние; а 61,4% се включват в работата на Комитет или Група по Условия на труда. За илюстрираща информация на направените констатации *виж Фиг. 50, Фиг. 51 и Фиг. 52*.

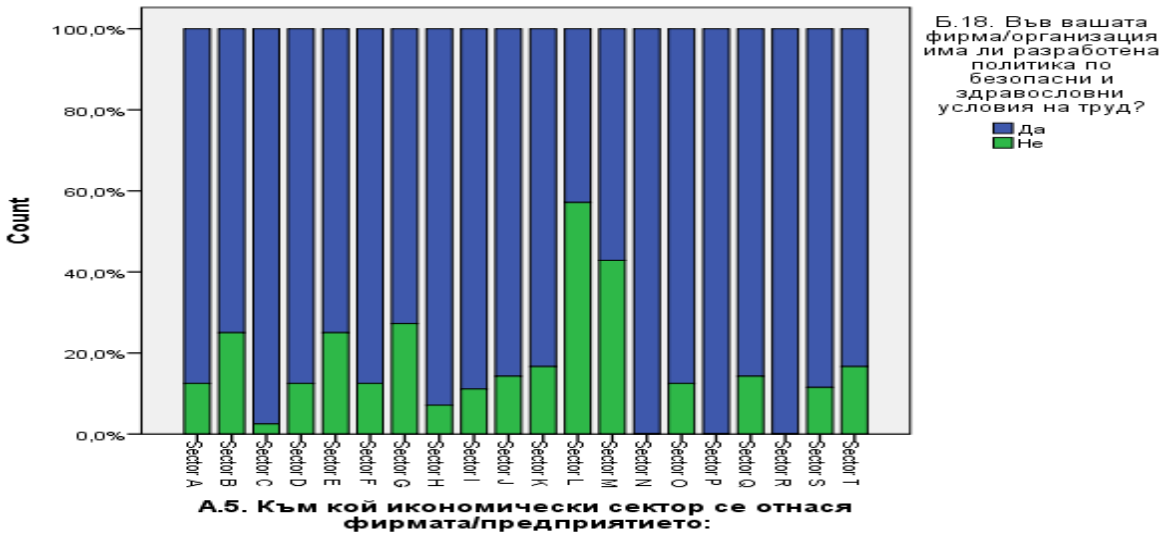

Фиг. 50. Разпределение на работодателите по сектори и според оценките им за наличие на разработена политика по БЗР в предприятието *(Chi-Square= 0,134 и Cramer's V=0,352)*

Проверката на зависимостта между сектора и наличието на разработена политика по БЗР в предприятието не показва статистически значима връзка *(Chi-Square= 0,134 и Cramer's V=0,352)*, но въпреки това представяме данните по сектори, тъй като те подсказват в кои посоки могат да се задълбочат политиките по БЗР на секторно ниво.

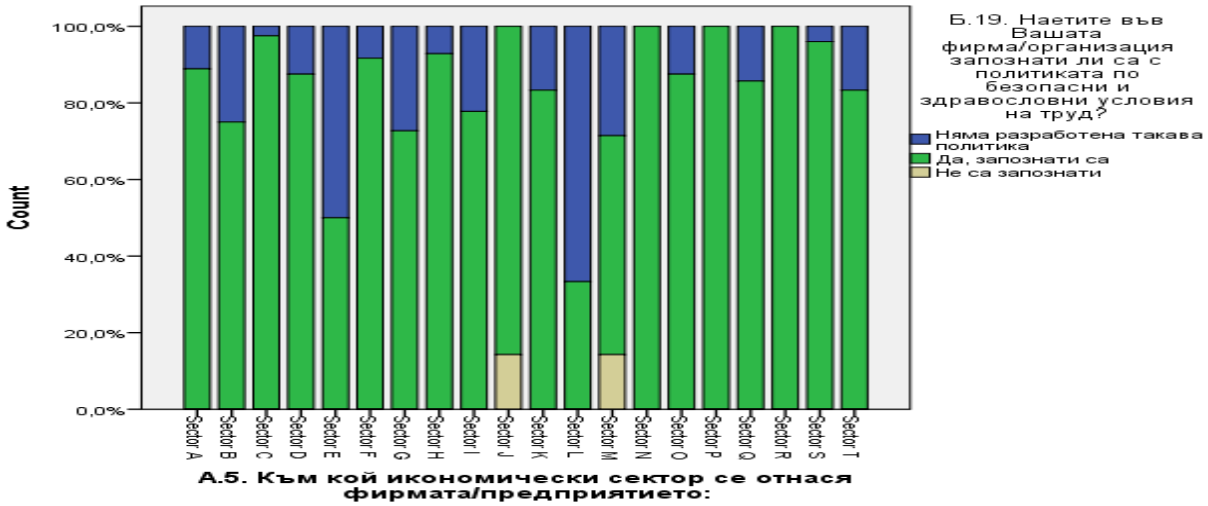

Фиг. 51. Разпределение на работодателите по сектори и според оценките им за информираността на наетите лица с политиката на предприятието по БЗР *(Chi-Square= 0,004 и Cramer's V=0,383)*

Фиг. 51 показва наличие на средна по сила зависимост *(Chi-Square= 0,004 и Cramer's V=0,383)* между сектора и информираността на наетите лица з политиката на предприятията в областта на БЗР.

Следваща *Фиг. 52* разкрива секторните специфики по отношение разработването и приемането на актуален Правилник за вътрешния трудов ред със задължения по БЗР в предприятието:

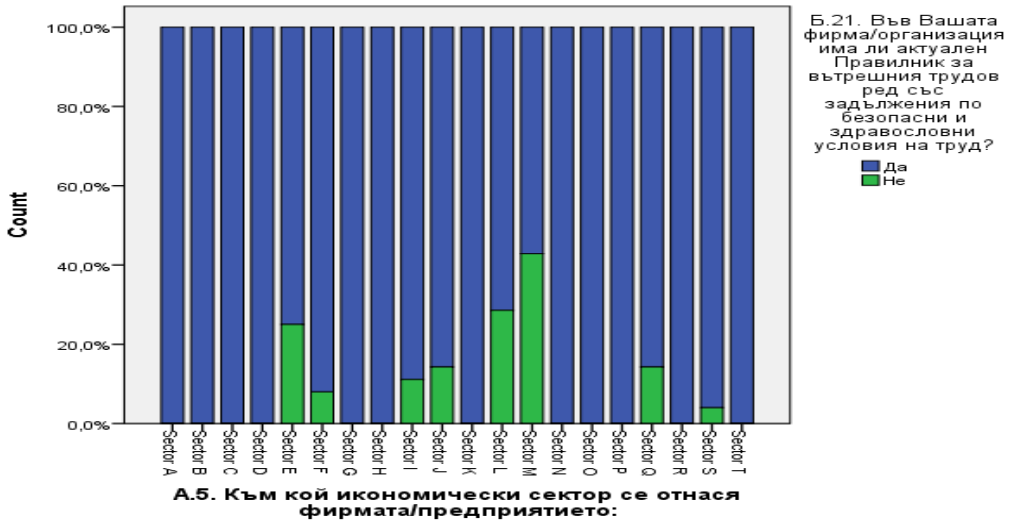

Фиг. 52. Разпределение на работодателите по сектори и според оценките им за информираността на наетите лица с политиката на предприятието по БЗР *(Chi-Square= 0,006 и Cramer's V=0,463)*

Секторите *Професионални дейности и научни изследвания (M), Операции с недвижими имоти (L), Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване (E), Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения (J), Хуманно здравеопазване и социална работа (Q) и Хотелиерство и ресторантьорство (I)* изостават с разработването и приемането на актуални правилници за вътрешния трудов ред, което може да се тълкува като предпоставка за повишен риск за безопасността и здравето на наетите в тези сектори лица.

Мнението на работодателите относно познаването от страна на работниците и служителите на действащата във фирмата политика по безопасни и здравословни условия на труд се потвърждава и от самите работници – 91,9% от работниците и служителите съобщават, че в тяхната фирма се провеждат инструктажи и обучения по безопасност и здраве при работа; също така като много добре информирани за рисковете за здравето и сигурността, свързани с изпълнението на тяхната работа се определят 51% от работниците и служителите, а 41,4% считат себе си за добре информирани (прави впечатление, че работниците и служителите, които твърдят, че не са много добре информирани са само 6,2%, а тези, които се определят като изобщо неинформирани са едва 0,3%, което е под статистическата грешка). Особено показателен е фактът, че 94,6% от работниците и служителите категорично заявяват, че знаят към кого да се обърнат за първа помощ, ако по време на работа се случи злополука. Общият извод, който се налага е, че информираността за безопасността на труда във фирмите е много висока.

По отношение на консултирането трябва да се отбележи, че то също е производно на установения стил на работа във фирмата и предполага наличие на взаимодействие в процеса на работа и съвместност при вземането на решения, което създава както оперативен, така и психологически комфорт за работещия и е предпоставка за ефективност на трудовия процес.

Във връзка с това прави впечатление, че по данни от настоящото изследване 83,5% от работодателите са участвали пряко в консултации със заетите относно промени в организацията или условията на работа. Този факт се потвърждава и от работниците и служителите, 73,9% от които потвърждават, че през последната една година са участвали в откровен разговор със своя началник във връзка с изпълнението на трудовите си задължения; 83,9% са обсъждали със своя началник проблеми, свързани с работата, а 42,1% са обсъждали подобни проблеми с представител на работниците; също така 68,2% от работниците посочват, че през последната една година са били консултирани във връзка с промени в организацията или условията на работа.

Не толкова широко застъпен се оказва механизмът на атестирането, който е израз на обратната връзка при взаимоотношенията работодател – работник – 50,8% от работниците и служителите посочват, че са били обект на редовно оценяване/атестация през последната една година. Но така или иначе този механизъм също е налице, като все пак засяга половината от работниците и служителите. Така че като цяло се очертава един стил на взаимодействие работник – работодател, характеризиращ се с наличие на взаимодействие и зачитане позицията на работника.

Един друг аспект на консултирането касае взаимоотношенията с външни за фирмите институции, които имат отношение към гарантирането на безопасни и здравословни условия за труд. Във връзка с това резултатите от изследването показват, че почти

всички работодатели (92,5%) имат сключен договор със Служба по трудова медицина, която предоставя консултации и оказва непосредствена помощ на фирмите им.

Позитивен момент във взаимоотношенията със Службата по трудова медицина е фактът, че 70,7% от работодателите оценяват получените консултации и помощ като компетентни и навременни и само 19,5% ги определят като незадоволителни. Макар и относително нисък, процентът на недоволни от консултациите на Службата по трудова медицина работодатели говори, че има какво още да се желае по отношение на взаимоотношенията с държавните институции, ангажирани с въпросите на безопасността и здравето при работа.

Дискриминация и насилие

Въпросът за дискриминацията и насилието на работното място в настоящото изследване се разглежда като елемент на работната среда, чието съществуване представлява сериозна пречка пред постигането на здравословни и безопасни условия на труд, поради факта, че хората, подложени на дискриминация и насилие обикновено се сблъскват с тежки психологически и здравословни проблеми.

Наличието на дискриминация на работното място е изследвано чрез анализ на 7 специфични индикатора: полова дискриминация; възрастова дискриминация; дискриминация по линия на етническата принадлежност; дискриминация по линия на националността; дискриминация по линия на религията; дискриминация заради инвалидност; и дискриминация поради сексуална ориентация. Ето какво е мнението на работодателите и на работниците и служителите за състоянието на работната среда по показателя дискриминация:

Само 1,4% от работодателите говорят за наличие на полова дискриминация; наличие на възрастова дискриминация отчитат 2,8% от работодателите; за дискриминация по линия на националността говорят също 2,8% от работодателите; дискриминацията по етническа принадлежност признават 2,3% от работодателите; дискриминация по линия на религията твърдят, че има 1,4% от работодателите; за дискриминация поради сексуална ориентация свидетелстват също 1,4% от работодателите; а за дискриминация заради инвалидност – 1,9% от работодателите;

Едва 0,5% от работниците и служителите смятат, че има дискриминация по пол; възрастова дискриминация отчитат 2,9% от работниците и служителите; за дискриминация по линия на националността говорят 1,3% от работниците и служителите; за дискриминация по линия на религията – 0,8% от работниците и служителите; дискриминация заради инвалидност признават, че има 0,2% от работниците и служителите; а дискриминация заради сексуална ориентация – 0,5% от тях.

Както се вижда от представените резултати, стойностите на дискриминацията на работното място в България са пренебрежимо ниски. Подобно мнение споделят както работодателите, така и работниците и служителите. И все пак на фона на тези изключително ниски стойности, малко по-завишени са стойностите на дискриминация, които признават работодателите в сравнение със стойностите, които заявяват работниците и служителите. Като изключим факта, че по принцип дискриминацията е труден за идентифициране феномен и хората обикновено се притесняват да признават открито за случаите, при които са били подложени на

дискриминация, тези разлики между работодатели и работници и служители вероятно се дължат на факта, че работодателите в по-голяма степен са запознати и по-добре осъзнават формите и проявите на дискриминацията, поради което по-лесно могат и да ги идентифицират, докато работниците и служителите в много от случаите изобщо не осъзнават, че ги отхвърлят по даден признак, а по-скоро възприемат въпросното отношение като лична обида и проява на пренебрежение лично към тях. И още нещо – при тази почти пълна липса на дискриминация на работното място, все пак относително по-високи стойности по мнението както на работодателите, така и на работниците и служителите показва възрастовата дискриминация.

Що се отнася до насилието на работното място, този индикатор за състоянието на работната среда е изследван посредством пет подиндикатора: заплахи за физическо насилие; физическо насилие от страна на колеги; физическо насилие от други хора; малтретиране/тормоз; нежелано сексуално ухажване.

Според резултатите от изследването, 3,3% от работодателите говорят за заплахи за физическо насилие на работното място; 1,4% потвърждават за наличие на физическо насилие от страна на колеги; 2,8% - за физическо насилие от други хора; 1,9% споменават малтретиране и тормоз на работното място; и 1,4% твърдят, че има нежелано сексуално ухажване.

2,1% от работниците и служителите също твърдят, че съществуват заплахи за физическо насилие на работното място; 0,2% от тях говорят за насилие от страна на колеги; 1% - за физическо насилие от други хора; 0,3% - потвърждават наличието на малтретиране и тормоз на работното място; а 2,7% говорят за нежелано сексуално ухажване.

Както става ясно, най-разпространената форма на насилие на работното място според работодателите е заплахата за физическо насилие, докато най-разпространената форма на насилие на работното място според работниците и служителите е нежеланото сексуално ухажване.

Но така или иначе, като цяло резултатите от изследването показват изключително ниски стойности на насилие и дискриминация на работното място в България. Общото заключение, което се налага е, че дискриминацията и насилието не са типични за състоянието на работната среда у нас.

Работа и здраве

Когато се коментира темата работа и здраве и въздействието на работата върху здравословното състояние, винаги трябва да се има предвид, че връзката работа – здраве е двустранна – от една страна, здравословният статус на работника оказва влияние върху неговата ефективност при изпълнението на трудовите му задължения; от друга страна, характерът на извършваната работа влияе силно върху здравословното състояние на работника и може сериозно да го влоши, с което да се отрази негативно отново върху ефективността на извършваната трудова дейност. Безспорно е, че здравословното състояние на работниците и служителите е зависимо от много фактори, работата е само един от тях, но в същото време е много значим фактор, доколкото влиянието й върху здравето може да бъде изключително силно.

В настоящото изследване се подлага на анализ **реалното въздействие** на работата върху здравето на наетите чрез съпоставка на субективното мнение на работниците и служителите за това в каква степен тяхната работа влияе върху здравословното им състояние и реалните отсъствия от работа през последната една година на работниците и служителите по здравословни причини и в частност, когато тези причини са свързани с трудова злополука или проблеми, причинени от работата.

Резултатите от изследването показват, че повече от една трета от анкетираните работници и служители (39,1%) смятат, че тяхната работа оказва влияние върху здравето им. До подобни изводи достига Националното изследване на условията на труд в България (2012) – 43% от анкетираните според техните данни смятат, че работата влияе на здравето им. Секторите, които те извеждат като най-рискови за здравето на наетите са: Образование (P) – 77%; Хуманно здравеопазване и социална работа (Q) - 63%; Добивна промишленост и Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива (D) – около 55%. Относително най-слабо според тях работата се отразява върху здравето в сектори Култура, спорт и развлечения (R) и Професионални дейности и научни изследвания (M).

В какво конкретно се изразява това влияние: 8,5% от работниците и служителите посочват, че имат проблеми със слуха под влияние на своята работа; 22,9% имат проблеми със зрението; 7% имат проблеми с кожата; 37,2% изпитват болки в гърба; 24,5% имат главоболие; 6,2% - болки в стомаха; 31,9% - мускулни болки в раменете, врата и крайниците; 4,2% имат дихателни проблеми; 3,1% страдат от сърдечни заболявания;13,8% са получили наранявания; 39,5% изпитват стрес; 45,4% чувстват обща умора; 17,3% имат проблеми със съня; 6,2% са получили алергии; 21,8% изпитват тревога, безпокойство; 20,5% проявяват раздразнителност и избухливост.

Както се вижда, негативното въздействие на работата върху здравето в някои отношения е доста сериозно – широко разпространени са такива вредни последствия от работата като: обща умора; стрес; болки в гърба; мускулни болки в раменете, врата и крайниците; главоболие; проблеми със зрението; тревога, безпокойство; раздразнителност, избухливост; проблеми със съня, наранявания. Доста по-слабо разпространени са такива негативни последствия като: проблеми със слуха; с кожата; болки в стомаха; дихателни проблеми; сърдечни заболявания.

Резултатите, до които достига Националното изследване на условията на труд в България (2012), са сходни – по техни данни около една трета от респондентите имат проблеми със зрението, болки в гърба, главоболие и мускулни болки; 40% се оплакват от стрес; повече от 60% – от обща умора; а между 20 и 26% – от проблеми със съня, тревога и раздразнение.

До голяма степен реална представа за степента на негативно въздействие на извършваната работа върху здравето на наетите дават резултатите от изследването, които показват колко пъти през последната една година на работниците и служителите им се е налагало да отсъстват от работа поради здравословен проблем и по-конкретно поради трудова злополука или здравословни проблеми, причинени от работата (макар, че тук трябва да се има предвид факта, че не винаги при наличие на здравословен проблем, независимо дали е причинен от работата или не, работниците си вземат отпуск по болест, т.е. отсъстват от работа). За отсъствие от работата поради здравословни проблеми през последната една година свидетелстват 37,3% от работниците и служителите, като от тях само 1,5% твърдят, че са претърпели трудова злополука, а 2,5%, че са отсъствали поради здравословен проблем, причинен

конкретно от работата, която извършват. Сходни са резултатите от Националното изследване на условията на труд в България (2012), според които през последните 12 месеца по здравословни причини са отсъствали от работа30% от наетите, като от тях поради трудови злополуки са отсъствали под 0,1%, а поради болест причинена от работата едва около 3%.

Пак според Националното изследване на условията на труд в България (2012), най-много са отсъствията по здравословни причини в секторите Преработваща промишленост (C) и Финансови и застрахователните дейности (K) - около 38%. Следват секторите Административни и спомагателни дейности (N), Добивна промишленост (B) и Професионални и научни изследвания (M). Най-малко през последните 12 месеца са отсъствали по здравословни причини в Селско, горско и рибно стопанство (A) – само 14,8%. Следват сектори Хуманно здравеопазване и социална работа (Q) и Култура, спорт и развлечения (R).

Настоящото изследване установява, че не е висок и делът на работниците и служителите, които свидетелстват за случаи на трудови злополуки във фирмата, в която работят през последната една година – 14,9% (разбира се и тук трябва да се отчита фактът, че почти още толкова – 13,1% заявяват, че не са запознати, нямат представа). До същите изводи достига и Националното изследване на условията на труд в България (2012) – 10% от наетите твърдят, че през последните 12 месеца в организацията, където работят не са ставали трудови злополуки и още 10% заявяват, че не знаят дали това се е случвало. Вероятно поради това е значително по-голям делът на работодателите, които твърдят, че в тяхната фирма през последните три години има заети, претърпели трудова злополука – 27,6%; що се отнася до наличие на здравословни проблеми, причинени от работа, тук мнението на работодателите е близко до това на работниците и служителите – само 4,3% от тях твърдят, че през последните три години в тяхната фирма има регистрирани заети с професионално заболяване.

Според данните от Националното изследване на условията на труд в България (2012), относителният дял на трудовите злополуки е относително по-висок в сектори Финансови и застрахователни дейности (K) и в Административни и спомагателни дейности (N), а най-нисък в сектори Хуманно здравеопазване и социална работа (Q), Селско, горско и рибно стопанство (A), Хотелиерство и ресторантьорство (I) и Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети (G). Що се отнася до отсъствия заради здравословни проблеми, причинени от работата – най-много са те в секторите Държавно управление (O) и Преработваща промишленост (C), а най-малко в секторите Хуманно здравеопазване и социална работа (Q), Селско, горско и рибно стопанство (A) и Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети (G).

Както се вижда делът на работниците със здравословни проблеми, причинени от работата е много нисък, може да се приеме за по-висок делът на трудовите злополуки във фирмите, следствие от работата. Тенденциите в регистрирането на професионални заболявания и трудови злополуки обаче са негативни – само 3,3% от работодателите признават увеличаване на отсъствията поради болест, причинена от въздействие на работата в своите фирми през последната една година, срещу 86,3%, които отричат да има такова увеличение; също така само 1,9% от работодателите отчитат нарастване на броя на декларираните професионални заболявания в техните фирми през последната една година, срещу 92,9%, които отричат да има такова нарастване; и също само 1,9% от работодателите заявяват, че има нарастване на броя на трудовите злополуки в техните фирми през последната една година, срещу 93,9%,

които отричат да има такова нарастване. Но независимо от ниския дял на причинените от работата здравословни проблеми и негативните тенденции в регистрирането на професионални заболявания и трудови злополуки, работниците и служителите, както се вижда от резултатите по-горе, са склонни да смятат, че има сериозни негативни последствия от работата върху тяхното здраве.

В опит да се компенсират вредните и нездравословни условия на труд във фирмите се разработват системи за управление на безопасността на труда и здраве при работа. Показателно е, че 77,7% от работниците и служителите свидетелстват за наличие на подобни системи в техните фирми (според резултатите от Националното изследване на условията на труд в България (2012) този процент е 90%). А 86,3% от работодателите говорят за разработена политика по безопасни и здравословни условия на труд в техните фирми; за наличие на Правилник за вътрешния трудов ред със задължения по безопасни и здравословни условия на труд (посочено от 94,3% от работодателите); за разписване в длъжностните характеристики на наетите лица на задълженията по безопасни и здравословни условия на труд (посочено от 88,3% от работодателите); за издаване на заповеди за определяне на длъжностно лице по безопасност и здраве при работа (посочено от 88,4% от работодателите).

Други опити за справяне с последствията от вредните въздействия на работния процес върху здравето на работниците и служителите са: организиране на профилактични прегледи в работата, на каквито заявяват, че са били подложени 56,5% от работниците и служителите и каквито твърдят, че са осигурили на заетите в своята фирма 70,5% от работодателите; допълнително здравно осигуряване за сметка на работодателя, посочено от 29,6% от работниците и служителите и 29,8% от работодателите; наличие на здравен пункт или медицински център във фирмата, за което свидетелстват 17,8% от работниците и служителите и 50,7% от работодателите, който разполага с общопрактикуващ лекар (посочено от 9,7% от работниците и служителите и 9,7% от работодателите), медицинска сестра (посочено от 15,2% от работниците и служителите и 9,8% от работодателите), стоматолог (посочено от 6,9% от работниците и служителите и 8% от работодателите), фелдшер (посочено от 7,1% от работниците и служителите и 5,9% от работодателите), медикаменти (посочено от 61,4% от работниците и служителите и 50,8% от работодателите); осигуряване на безплатна предпазна храна (посочено от 31,6% от работодателите).

Удовлетвореност от условията на труд

Удовлетвореността от условията на труд е много важен фактор за психологически и здравословен комфорт на работното място и предпоставка за ефективно изпълнение на трудовите задължения от страна на работниците и служителите.

Резултатите от изследването показват една доста висока удовлетвореност на работниците и служителите от условията на труд – 77,4% от тях са удовлетворени като цяло от условията си на работа (сумата от отговори „много удовлетворен“ и „удовлетворен“). Неудовлетворените изобщо са само 6,4%, а не особено удовлетворените – 16,2%. *Виж Таблица 6:*

Таблица 6.

Разпределение на наетите лица
според удовлетвореността им от условията на труд

в %

Степен на удовлетвореност от условията на труд	Наетите лица
Много удовлетворен	22,2
Удовлетворен	55,2
Не особено удовлетворен	16,2
Изобщо не съм удовлетворен	6,4
Общо:	100 %

Резултатите от Националното изследване на условията на труд в България (2012) бележат същата тенденция на висока степен на удовлетвореност от условията на труд (24,7% - много удовлетворени; 62,7% - удовлетворени; 11,6% - не много удовлетворени; и 1,1% - изобщо не удовлетворени).

Самооценката на наетите лица за степента на удовлетвореност от условията на труд показва наличие на връзка и сравнително висока степен на зависимост от сектора на извършване на трудова дейност *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,608). Фиг. 53:*

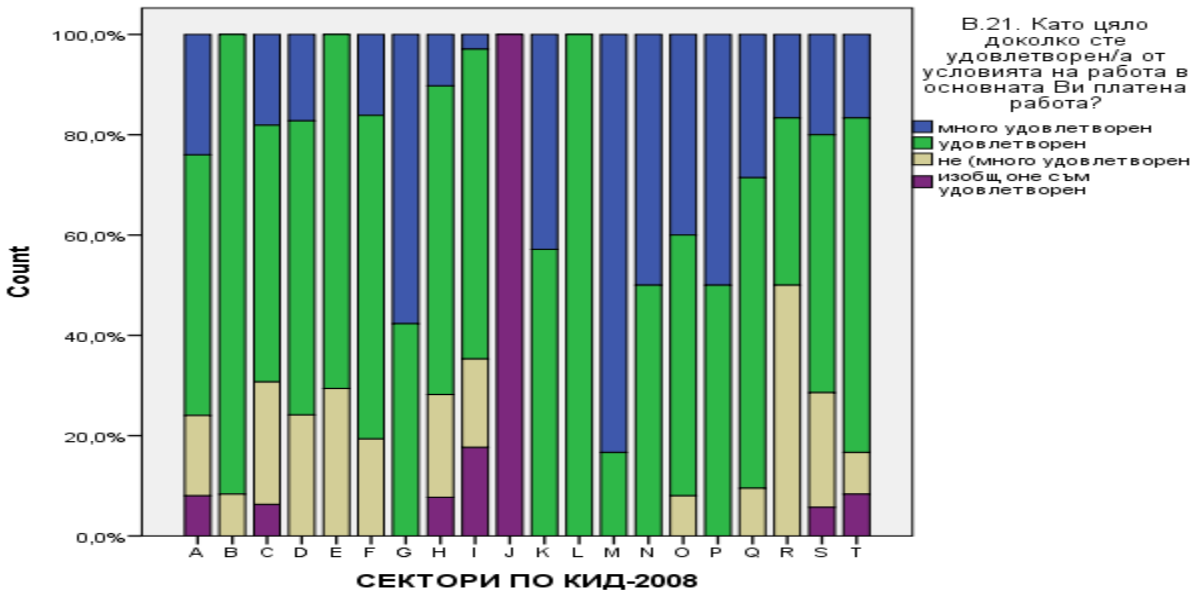

Фиг.53 . Разпределение на наетите лица по сектори и според самооценките им за удовлетвореност от условията на труд *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,608)*

Както се вижда от резултатите секторите с най-висока степен на удовлетвореност на наетите от условията на труд са: M (Професионални дейности и научни изследвания); G (Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети); N (Административни и спомагателни дейности); P (Образование); K (Финансови и застрахователни дейности) и O (Държавно управление). Докато най-неудовлетворени от условията си на труд са наетите в секторите: J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), където

неудовлетвореността достига 100%; R (Култура, спорт, развлечения); I (Хотелиерство и ресторантьорство); C (Преработваща промишленост); E (Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване) и S (Други дейности).

Ето кои са според работниците и служителите условията, които трябва да са налице, за да съществува удовлетвореност от работата и на кои от тях те придават най-съществено значение за постигането на удовлетвореност от работата. Според степента на значимост, която им придават заетите, условията за удовлетвореност от работата могат да бъдат разграничени в четири групи:

Към първата група се отнасят „да се чувствам сигурен по време на работа“ (посочено от 97,1% от работниците и служителите като важно условие за постигането на удовлетвореност, от които 69,4% отговори „много важно“ и 27,7% отговори „важно“) и „работата ми да не уврежда моето здраве“ (посочено от 97,6% от работниците и служителите, от които 68,7% отговори „много важно“ и 28,9% отговори „важно“).

Най-голяма значимост на условието „да се чувствам сигурен по време на работа“ придават заетите в секторите: J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения) и N (Административни и спомагателни дейности), посочени от 100% от респондентите; B (Добивна промишленост); Q (Хуманно здравеопазване и социална работа); H (Транспорт; складиране и пощи); M (Професионални дейности и научни изследвания); D (Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива); S (Други дейности). *Виж Фиг. 54*:

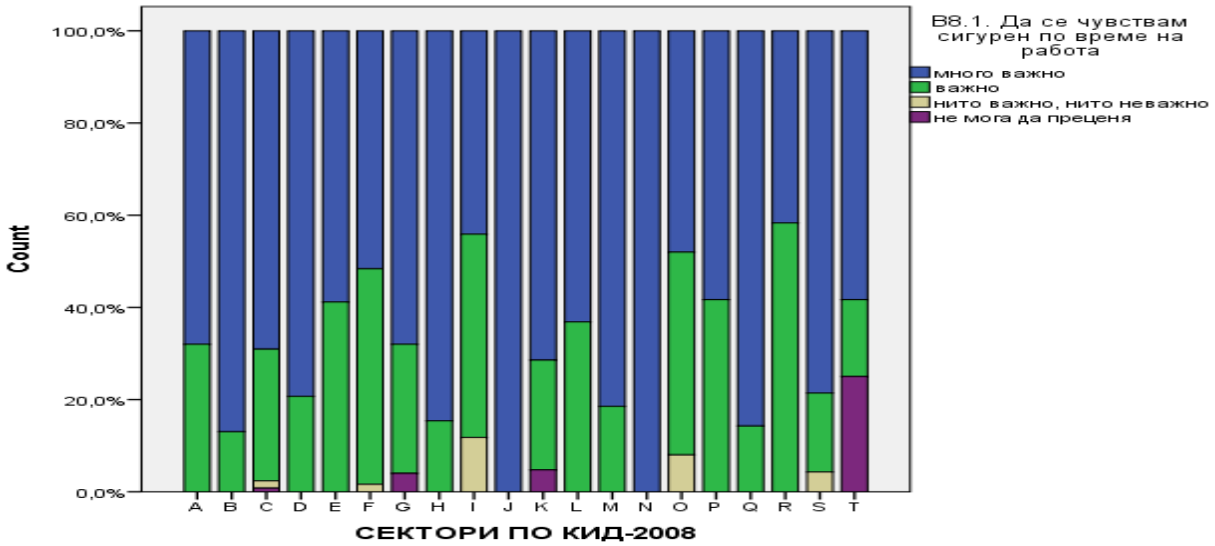

Фиг.54. Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за потребността им да се чувстват сигурни по време на работа
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,301)

Най-значимо за наличието на удовлетвореност от работа се оказва условието „работата ми да не уврежда моето здраве“ за заетите в секторите: J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), посочено от 100% от респондентите; H (Транспорт; складиране и пощи); S (Други дейности); B (Добивна промишленост); G (Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети); N (Административни и спомагателни дейности); C (Преработваща промишленост). *Виж Фиг. 55*:

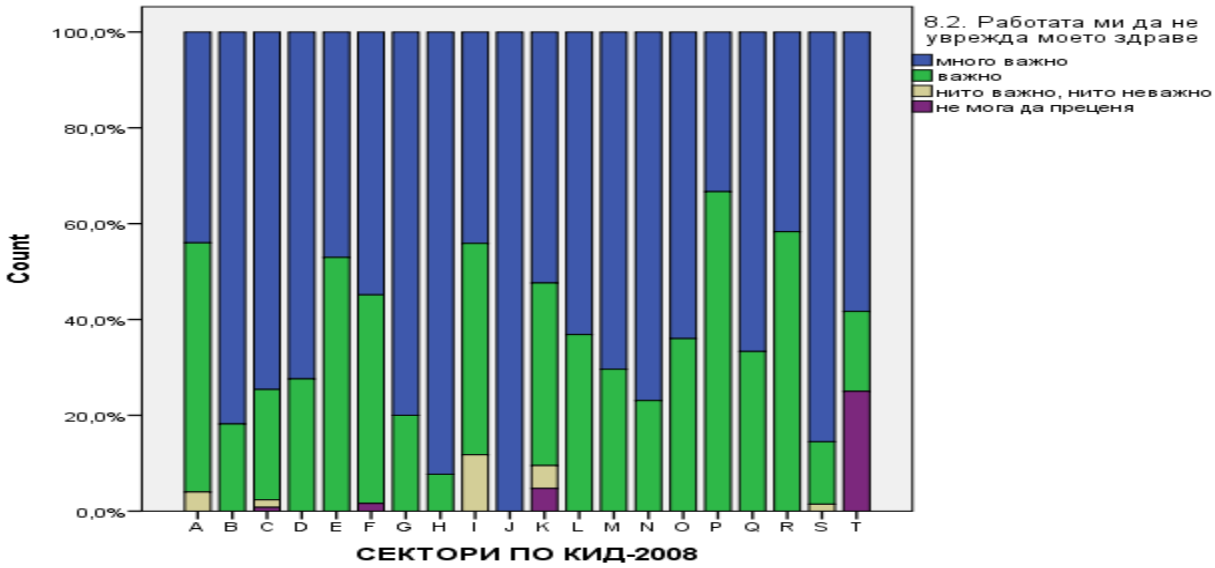

Фиг.55 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта на условието работата да не уврежда здравето им
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,332)

Към втората група условия за удовлетвореност от работата работниците и служителите отнасят пет важни за тях условия: „да имам повече време за семейството, приятелите и за развлечения“ (посочено от 84,9% от работниците и служителите, от които 39,8% отговори „много важно“ и 45,1% отговори „важно“); „да бъда приятел с моите колеги“ (посочено от 84,6% от работниците и служителите, от които 44,9% отговори „много важно“ и 39,7% отговори „важно“); „да научавам нови неща по време на работа“ (посочено от 83,6% от работниците и служителите, от които 44,1% отговори „много важно“ и 39,5% отговори „важно“); „да мога да ползвам платената си отпуска по свое желание“ (посочено от 81,3% от работниците и служителите, от които 34,8% отговори „много важно“ и 46,5% отговори „важно“); „работодателят да ми осигурява профилактични прегледи всяка година“ (посочено от 80,5% от работниците и служителите, от които 35,1% отговори „много важно“ и 45,4% отговори „важно“).

Най-голяма важност на условието „да имам повече време за семейството, приятелите и за развлечения“ придават работниците и служителите от секторите: *J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), посочено от 100% от респондентите; L (Операции с недвижими имоти); K (Финансови и застрахователни дейности)*. *Виж Фиг. 56:*

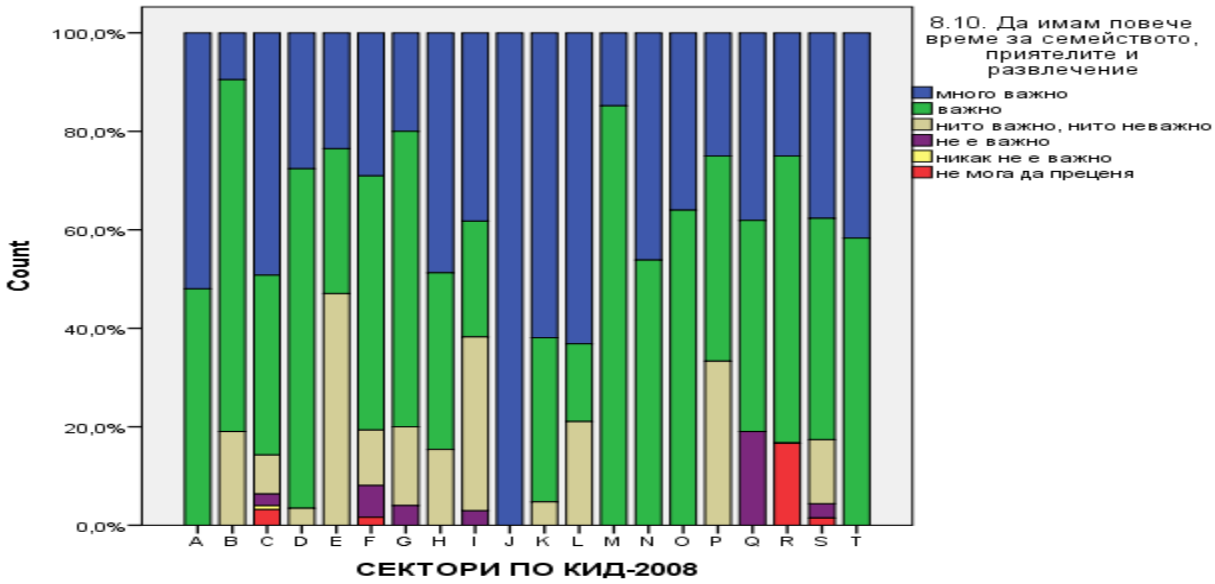

Фиг.56 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта да имат повече време за семейството, приятелите и за развлечение
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,262)

Условието „да бъда приятел с моите колеги“ се оказва особено важно за заетите в секторите J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), посочено от 100% от респондентите; K (Финансови и застрахователни дейности); L (Операции с недвижими имоти); G (Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети); H (Транспорт; складиране и пощи); N (Административни и спомагателни дейности); M (Професионални дейности и научни изследвания). *Виж Фиг. 57.*

Значимостта на условието „да научавам нови неща по време на работа“ потвърждават най-вече заетите в секторите: J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), посочено от 100% от респондентите; N (Административни и спомагателни дейности); T (Дейности на домакинствата като работодатели; недиференцирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление); K (Финансови и застрахователни дейности). *Виж Фиг. 58.*

Най-голяма важност на условието „да мога да ползвам платената си отпуска по свое желание“ придават заетите в секторите: L (Операции с недвижими имоти) и K (Финансови и застрахователни дейности). *Виж Фиг. 59.*

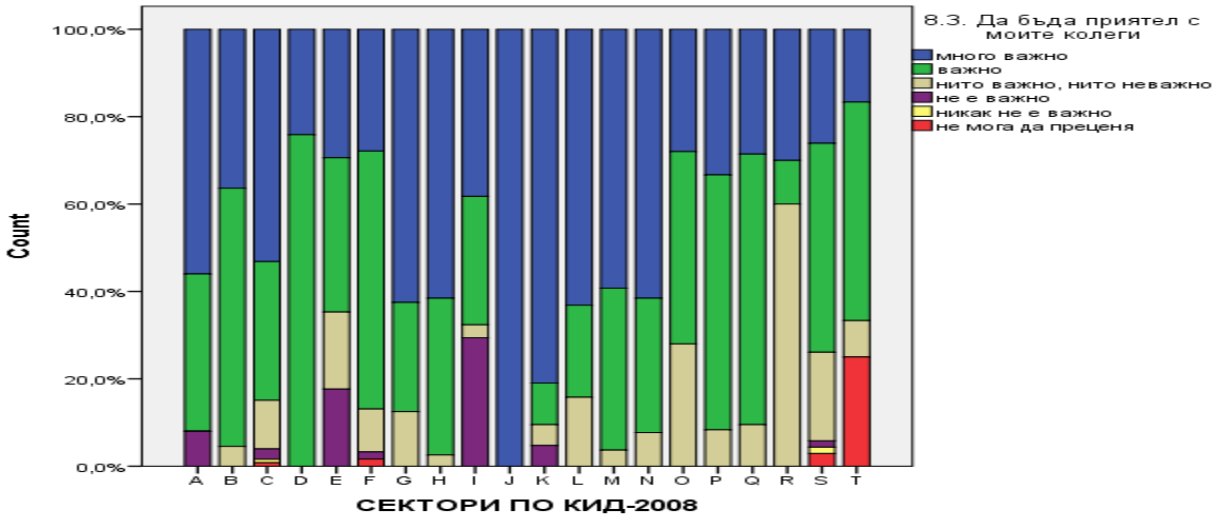

Фиг.57 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта да бъдат приятели с колегите си
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,306)

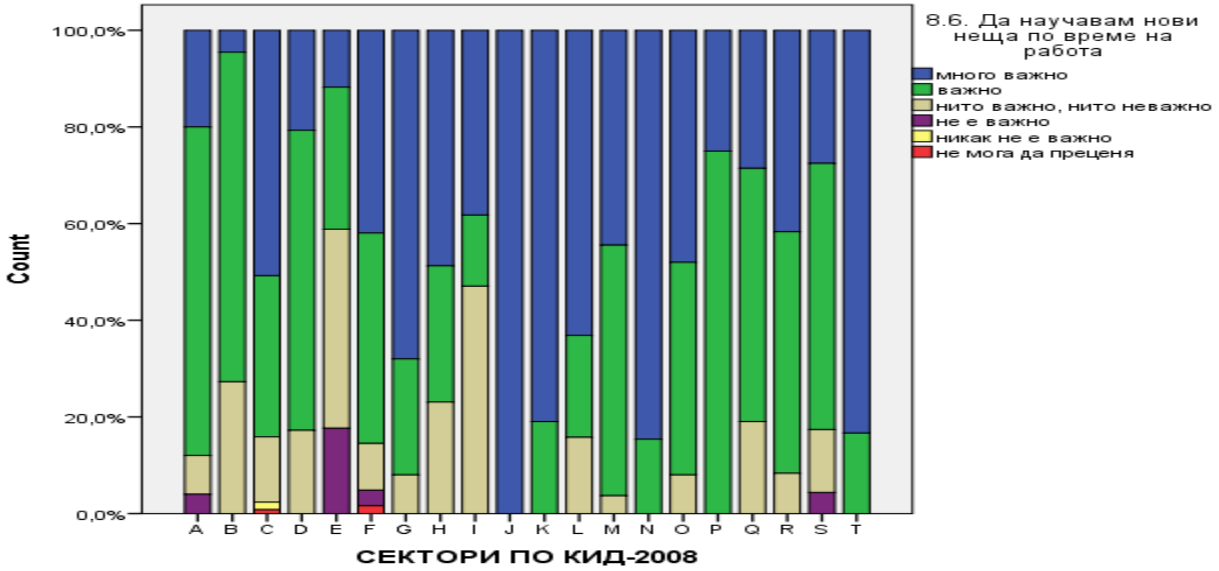

Фиг.58 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта да научават нови неща по време на работа
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,265)

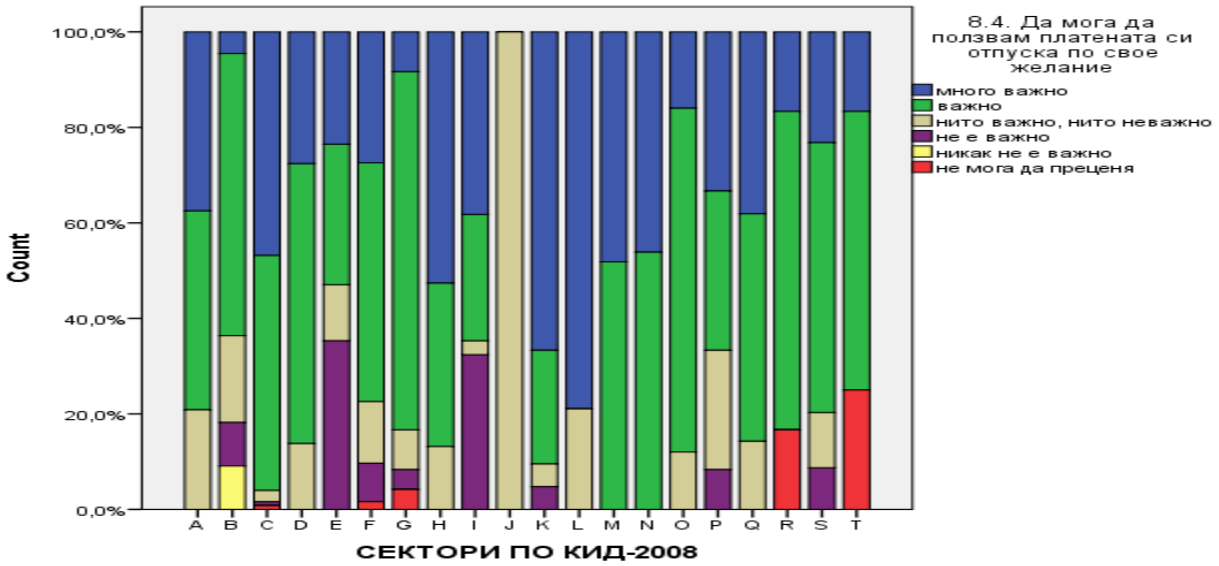

Фиг.59 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта могат да ползват платената си отпуска по свое желание
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,382)

Условието „работодателят да ми осигурява профилактични прегледи всяка година“ се оказва най-значимо за заетите в секторите: J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), посочено от 100% от респондентите; G (Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети); H (Транспорт; складиране и пощи); Q (Хуманно здравеопазване и социална работа). *Виж Фиг. 60.*

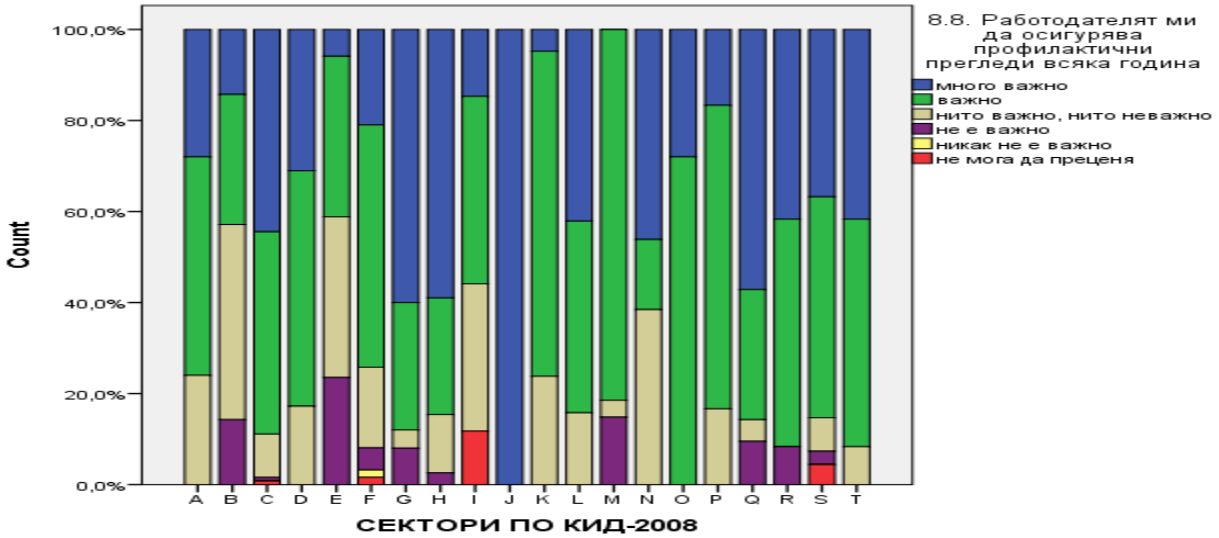

Фиг.60 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта на условието работодателят да им осигурява профилактични прегледи всяка година *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,282)*

Третата група условия, които работниците и служителите извеждат като предпоставка за постигане на удовлетвореност, включва: „да получавам добавки към заплатата за вреден труд“ (посочено от 73,8% от работниците и служителите, от които 39,3% отговори „много важно“ и 34,5% отговори „важно“); „да участвам при вземането на решения за моята работа“ (посочено от 71,3% от работниците и

служителите, от които 30,2% отговори „много важно“ и 41,1% отговори „важно“); „да мога да раста в кариерата“ (посочено от 70,9% от работниците и служителите, от които 37,2% отговори „много важно“ и 33,7% отговори „важно“).

Най-голяма значимост на условието „да получавам добавки към заплатата за вреден труд“ придават работещите в сектори: J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), посочено от 100% от респондентите; G (Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети); Q (Хуманно здравеопазване и социална работа). *Виж Фиг. 61*:

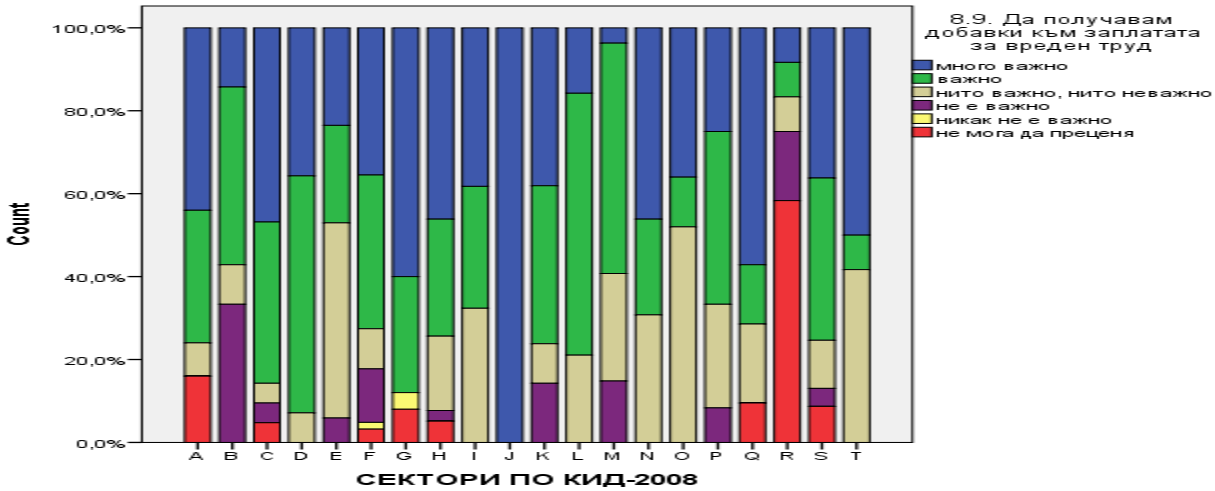

Фиг.61 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта на условието да получават добавки към заплатата за вреден труд
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,315)

„Да участвам при вземането на решения за моята работа“ се оказва най-значимо за наличието на удовлетвореност от условията на работа в секторите: N (Административни и спомагателни дейности); K (Финансови и застрахователни дейности); G (Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети). *Виж Фиг. 62.*

Най-голяма значимост на условието „да мога да раста в кариерата“ придават заетите в секторите: J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), посочено от 100% от респондентите; K (Финансови и застрахователни дейности); G (Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети). *Виж Фиг. 63.*

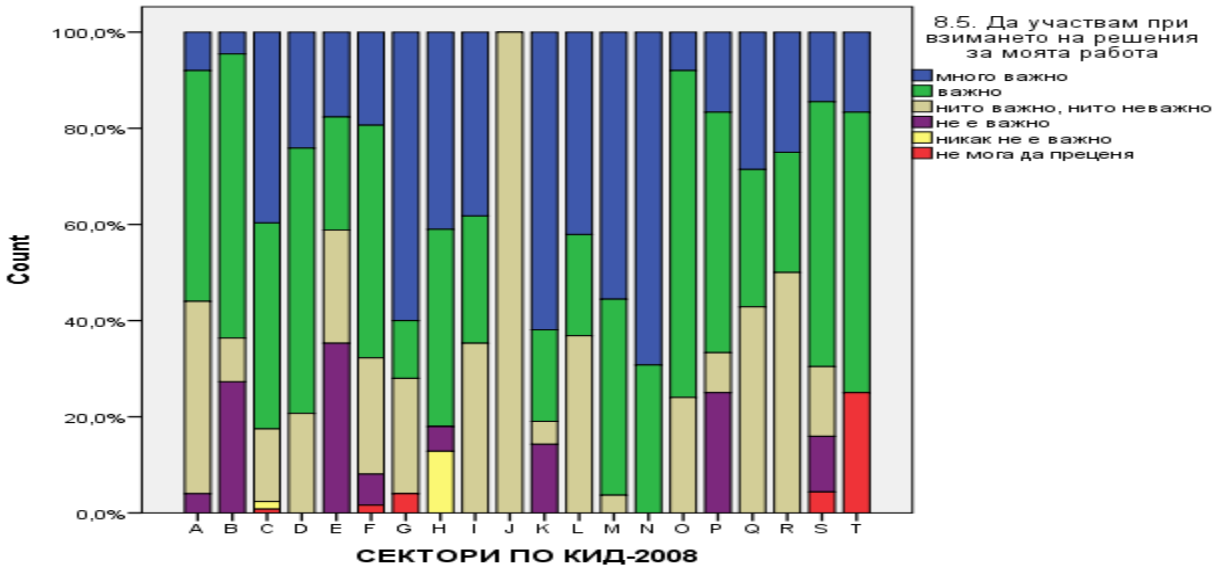

Фиг.62 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта да участват във вземането на решения за тяхната работа *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,351)*

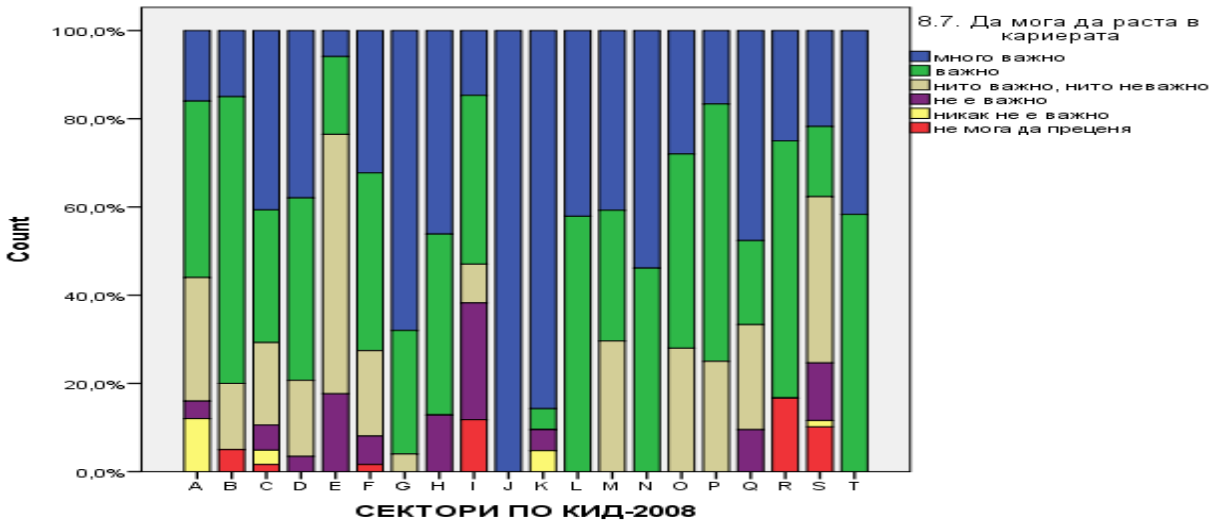

Фиг. 63. Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта да могат да растат в кариерата *(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,300)*

В последната четвъртата група условия за наличие на удовлетвореност от работата попада само едно условие: „да получавам повече пари, дори ако това е свързано с рискове за моето здраве или ограничаване на свободното ми време“ (посочено от 43,3% от работниците и служителите, от които 23,7% отговори „много важно“ и 19,5% отговори „важно“; в този случай сумата от негативни отговори „не е важно“ и „никак не е важно“ е 30,4%). Най-голяма значимост на това условие придават заетите в сектор J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), посочено от 100% от респондентите. *Виж Фиг. 64:*

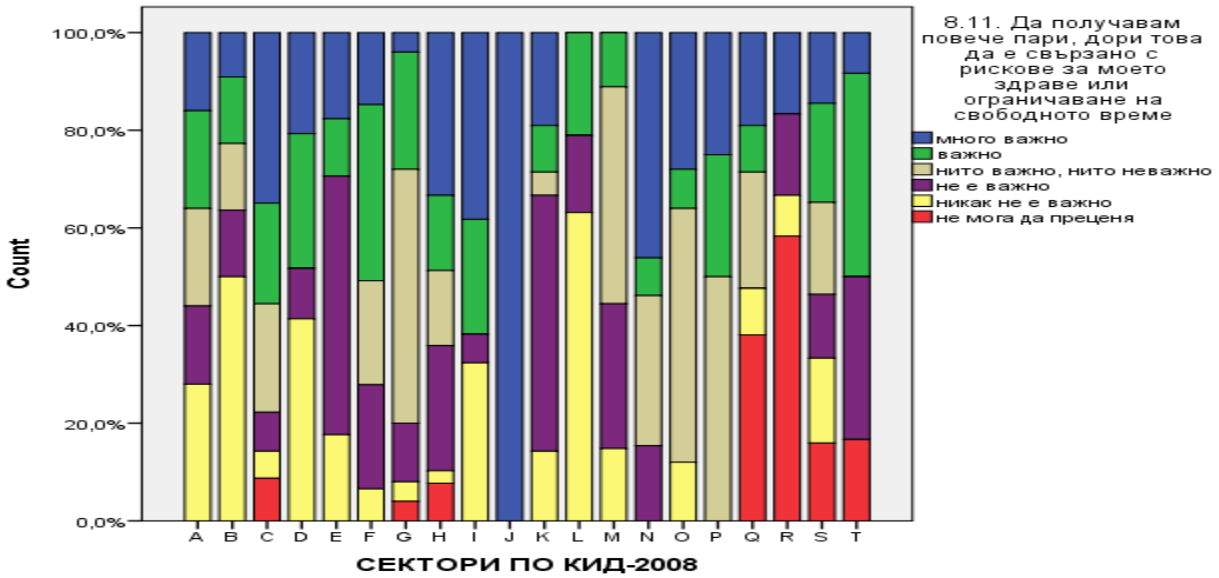

Фиг.64 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта да получават повече пари, дори това да е свързано с рискове за здравето им
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,377)

По резултатите от изследването могат да бъдат направени изводи и за това доколко реалните условия на труд съответстват на изведените от работниците и служителите условия за удовлетвореност от работата и каква е всъщност действителната удовлетвореност на работниците и служителите от условията на труд, които тяхната работа предлага.

Реалната удовлетвореност на работниците и служителите от условията на труд е изследвана чрез анализ на следната група индикатори: „аз съм добре платен за работата, която върша“, посочено от 38,6% от работниците и служителите (отговори „напълно съгласен“ и „съгласен“); „моята работа предлага добри перспективи за развитие в кариерата“, посочено от 37% от работниците и служителите (отговори „напълно съгласен“ и „съгласен“); „тук се чувствам на мястото си“, посочено от 60,3% от работниците и служителите (отговори „напълно съгласен“ и „съгласен“); „в работата си имам възможност да се уча и израствам“, посочено от 48,9% от работниците и служителите (отговори „напълно съгласен“ и „съгласен“); „имам много добри приятели в работата“, посочено от 72,1% от работниците и служителите (отговори „напълно съгласен“ и „съгласен“); „в работата си имам възможност да се занимавам с това, в което съм най-добър“,посочено от 69,3% от работниците и служителите (отговори „почти винаги“ и „често“); „моята работа ми дава усещането за добре свършена работа“, посочено от 76,2% от работниците и служителите (отговори „почти винаги“ и „често“); „имам усещането, че върша полезна работа“, посочено от 77,6% от работниците и служителите (отговори „почти винаги“ и „често“).

Както се вижда най-висока е удовлетвореността на работниците и служителите от това, че имат приятели в работата си; от това, че имат възможност да се занимават с това, в което са най-добри; че се чувстват точно на мястото си; и от това, че вършат полезна работа. Сравнително висока е удовлетвореността им от възможностите, които работата предлага за учене и израстване (около половината изследвани лица са на това мнение). И относително най-ниска е удовлетвореността на работниците и служителите от заплащането и от перспективите, които работата предлага за

развитие в кариерата. Във връзка с това трябва да отбележим, че една четвърт от работниците и служителите (25,8%) се опасяват, че могат да загубят работата си през следващите 6 месеца (отговори „напълно съгласен“ и „съгласен“).

Както вече беше отбелязано обаче общата оценка на работниците и служителите за удовлетвореността им от условията на работа е доста висока – 77,4% от тях посочват, че като цяло са удовлетворени от условията на работа (22,2% - отговори „много удовлетворен“ и 55,5% отговори „удовлетворен“). Към това трябва да добавим и факта, че 38,2% от работниците и служителите преценяват, че условията на труд в тяхната фирма през последните 12 месеца се подобряват и само 4,9% смятат, че се влошават (за 49,4% от работниците и служителите няма промяна в условията на труд).

Как всичко това кореспондира с мнението на работодателите?

Сред условията, гарантиращи удовлетвореност на заетите от работата, работодателите подобно на работниците и служителите извеждат на първо място: „да се чувстват сигурни по време на работа“ (посочено от 97,2% от работодателите, от които 68,2% отговори „много важно“ и 29% отговори „важно“) и „работата да не уврежда здравето им“ (посочено също от 97,2% от работодателите, от които 69,6% отговори „много важно“ и 27,6% отговори „важно“).

На второ място по значимост работодателите, отново подобно на работниците и служителите, поставят „да имат приятелски отношения с колегите“ (посочено от 88,2% от работодателите, от които 28,8% отговори „много важно“ и 59,4% отговори „важно“); „да могат да ползват платената си отпуска по свое желание“ (посочено от 87,8% от работодателите, от които 30,5% отговори „много важно“ и 57,3% отговори „важно“); „да имат повече време за семейството, приятелите и за развлечения“ (посочено от 80,8% от работодателите, от които 22,4% отговори „много важно“ и 58,4% отговори „важно“). Към втората по значимост група условия, от които зависи удовлетвореността от работата работодателите за разлика от работниците и служителите отнасят и условието „да могат да растат в кариерата“ (посочено от 82,2% от работодателите, от които 22,4% отговори „много важно“ и 59,8% отговори „важно“).

На трето място по значимост сред условията, от които зависи удовлетвореността, работодателите поставят: „да научават нови неща по време на работа“ (посочено от 77% от работодателите, от които 26,3% отговори „много важно“ и 50,7% отговори „важно“), условие, което работниците и служителите отнасят към втората по значимост група условия; и „да участват при вземането на решения за тяхната работа“ (посочено от 72,4% от работодателите, от които 18,2% отговори „много важно“ и 54,2% отговори „важно“), условие, което работниците и служителите също поставят в третата по значимост група условия, от които зависи удовлетвореността.

На четвърто място по значимост по мнението на работодателите се подреждат: „осигуряване на профилактични прегледи всяка година“ (посочено от 69,5% от работодателите, от които 30,5% отговори „много важно“ и 39 % отговори „важно“), условие, което според работниците и служителите намира място във втората по значимост група условия, от които зависи удовлетвореността; и „получаване на добавки към заплатата за вреден труд“ (посочено от 66,7% от работодателите, от които 20,2% отговори „много важно“ и 46,5% отговори „важно“), което пък според работниците и служителите попада в трета по значимост група условия.

И на последното пето място работодателите, подобно на работниците и служителите, които също го поставят на последно място, извеждат условието: „да получават повече пари, дори това да е свързано с рискове за здравето или ограничаване на свободното време“ (посочено от 36,2% от работодателите, от които 22,1% отговори „много важно“ и 14,1% отговори „важно“).

Както се вижда има много висока степен на съвпадение в мненията на работниците и служителите и на работодателите относно това кои са най-значимите условия, от които зависи удовлетвореността от условията на труд и съответно кои са най-малко значимите (условията, които попадат в първата и последната група по значимост). Що се отнася до останалите условия, които условно могат да бъдат определени като „условия със средна степен на значимост“, има като съвпадения, така и разминавания в мненията на работодателите и на работниците и служителите, при които едните или другите придават по-голяма значимост на едни условия и съответно по-малка на други. Но така или иначе, съвпадението в мненията относно най-значимите и най-малко значимите условия и частичните съвпадения относно условията със средна степен на значимост маркират полето на възможно разбирателство между работодатели и наети относно условията на труд.

Това сходство в мненията на работодатели и на работници и служители се превръща в предпоставка и за сходство в мненията им относно реалната удовлетвореност на заетите от условията на труд. За сравнение – 82% от работодателите смятат, че „заетите имат усещането, че вършат полезна работа“ (отговори „почти винаги“ и „често“), срещу 77,6% от работниците и служителите, които са на същото мнение (отговори „почти винаги“ и „често“); 73,8% от работодателите смятат, че „в работата си всеки се занимава с това, в което е най-добър“ (отговори „почти винаги“ и „често“), срещу 69,3% от работниците и служителите, които споделят подобно мнение (отговори „почти винаги“ и „често“); 72,6% от работодателите са на мнение, че „заетите имат усещането за добре свършена работа“ (отговори „почти винаги“ и „често“), срещу 76,2% от работниците и служителите, които споделят същото мнение (отговори „почти винаги“ и „често“). Що се отнася до това обаче дали условията на труд във фирмата се подобряват или са се влошили през последната една година мнението на работодателите логично е много по-позитивно от това на работниците и служителите – 61% от работодателите смятат, че през последната една година условията на труд във фирмата са се подобрили, срещу 38,2% от работниците и служителите, които са на същото мнение. Като цяло обаче, както работодатели, така и наетите лица заявяват доста висока степен на удовлетвореност от условията на труд у нас.

Удовлетвореността от условията на труд варира съществено по сектори. Свидетелство за това са оценките на работодателите и на наетите лица за състоянието на условията на труд към момента на изследването. Предмет на изследване в случая е наличието на промяна или запазване на статуквото през последните 12 месеца (подобрение, влошаване, без промяна).

Фиг 65 отразява оценките на работодателите, а *Фиг. 66* оценките на наетите лица за условията на труд по скалата „условията на труд се подобряват“, условията на труд се влошават“, „няма промяна“ и „не мога да преценя“:

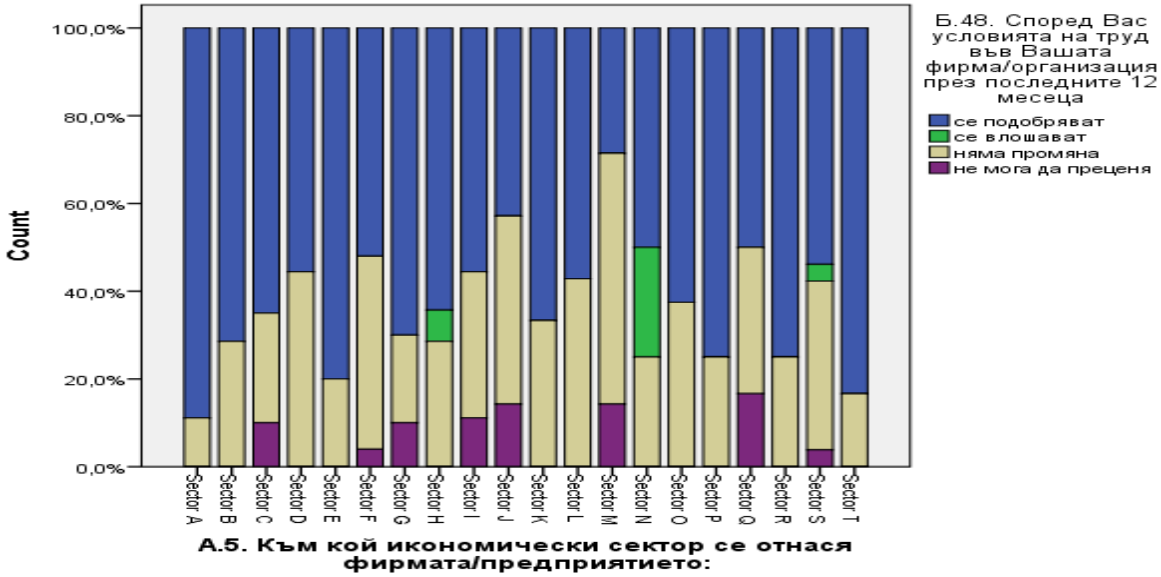

Фиг.65 . Разпределение на работодателите по сектори и според и самооценките им за състоянието на БЗР - подобрени, влошени или на същото ниво
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,483)

Фиг. 65 разкрива очевидното: условията на труд по сектори се променят с различна скорост и в различни посоки.

Работодателите преценяват, че през последните 12 месеца условията на труд се подобряват в сектор *Селско, горско и рибно стопанство* (A) - според 88,9% от лицата в сектора, в сектор *Други дейности* (T) - според 83,3% от работодателите в сектора, в сектор *Добивна промишленост* (B) - според 71,4% от работодателите в сектора, в сектор *Култура, спорт, развлечения* (R) - според 75.0% от работодателите в сектора, в сектор *Образование* (P) - според 75,0% от работодателите в сектора, в сектор *Финансови и застрахователни дейности* (K) - според 66,7% от работодателите в сектора, в сектор *Транспорт; складиране и пощи* ((H) - според 64,3% от работодателите в сектора, в сектор *Държавно управление* (O) - според 62,5% от работодателите в сектора, в сектор *Операции с недвижими имоти* (L) - според 57,1% от работодателите в сектора, в сектор *Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива* (D) - според 56,6% от работодателите в сектора, в сектор *Хотелиерство и ресторантьорство* (I) - според 56,0% от лицата в сектора, в сектор *Други дейности* (S) - според 53,9% от лицата в сектора и в сектор *Строителство* (F) - според 52,0% от работодателите в сектора.

Влошаване на условията на труд през последните 12 месеца, според работодателите, има в четири сектора: в сектор *Административни и спомагателни дейности* (N) - според 25,0% от работодателите в сектора, в сектор *Транспорт; складиране и пощи* (H) - според 7,1% от работодателите в сектора, в сектор *Други дейности* (S) -- според 3,8% от работодателите в сектора и в сектор *Хотелиерство и ресторантьорство* (I) - според 0,3% от работодателите в сектора.

Оценките на лицата за промяната или отсъствието на промяна в условията на труд през последните 12 месеца се различават от оценките на работодателите, което е напълно нормално. По сектори картината е представена във *Фиг. 66*:

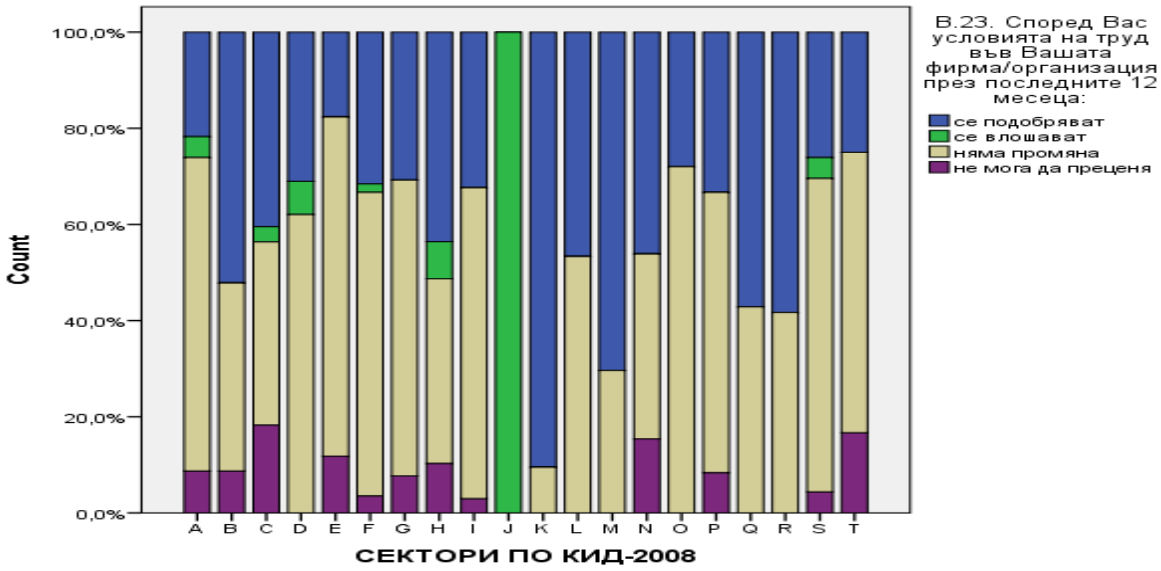

Фиг.66 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за състоянието на БЗР - подобрени, влошени или на същото ниво (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,483)

Според оценките на наетите лица, през последните 12 месеца условията на труд се подобряват най-чувствително в секторите *Финансови и застрахователни дейности* (K) по мнение на 90,0% от наетите лица, в сектор *Професионални дейности и научни изследвания* (M)- според 76,4% от лицата в сектора, в сектор *Култура, спорт, развлечения* (R) според 58,3% от лицата в сектора, в сектор *Хуманно здравеопазване и социална работа* (Q) - според 57,1% от лицата в сектора, в сектор *Добивна промишленост* (B) - според 52,2% от лицата в сектора, в сектор *Операции с недвижими имоти* (L) - според 46,7% от лицата в сектора, в сектор *Административни и спомагателни дейности* (N) - според 46,2%.

Влошаване на условията на труд през последните 12 месеца, според наетите лица, има в пет сектора: *Транспорт; складиране и пощи* (H) - според 7,7% от лицата в сектора, в сектор *Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива* (D) - според 6,9% от лицата в сектора, в *сектор Селско, горско и рибно стопанство* (A) - според 4,3% от лицата в сектора, в сектор *Преработваща промишленост* (C) - според 3,2% от лицата в сектора и в сектор Строителство (F) - според 1,8% от лицата в сектора. Стойностите на изразилите негативни оценки лица не са високи, но те са показателни за протичащите процеси, тъй като по принцип наетите лица трудно се решават на дават отрицателни оценки за работодателя си.

В обобщение, според работодателите през последните 12 месеца условията на труд се подобряват общо в **тринадесет** сектора по КИД-2008, а се влошават в **четири** сектора. Относително малко (само **четири**) са секторите, в които не се наблюдава съществена промяна в условията на труд.

Съдейки по оценките на наетите лица може да се направи констатацията, че през последните 12 месеца условията на труд в **девет** от секторите по КИД-2008 са останали без промяна. Позитивна промяна е налице в **седем** сектора, а негативна промяна се наблюдава в **пет** сектора.

Направените констатации могат да се използват при разработването на секторни политики в областта на БЗР, както и за прецизиране на политиките на ниво икономически дейности.

Работа и извън трудов живот

Съотношението работа – извън трудов живот се анализира в настоящото изследване от гледна точка на възможностите за постигане на удовлетворителен баланс между тях, който би благоприятствал ефективната трудова дейност на работното място, намалява стреса за заетите и по този начин ограничава заплахите за здравето и безопасността им.
Съотношението работа – извън трудов живот е изследвано чрез две групи индикатори. Първата група индикатори касае степента на съвместимост на работния график с личния живот, с живота извън работа на работниците и служителите и изразява общата удовлетвореност от работното време като един най-общ показател за характера на връзката трудова дейност – извън трудов живот. В рамките на тази група са изследвани индикаторите: „удобство на работното време за семейните и други ангажименти извън работата“, „честота на контакти с работодателя извън работното време по служебни въпроси“.

Втората група индикатори касае различните дейности, с които хората се ангажират през свободното си от труд време като: „доброволна и благотворителна дейност“; политическа и профсъюзна дейност“; „грижи за или обучение на децата“; „готвене и домакинска работа“; „грижи за възрастни и немощни роднини“; „посещение на обучение или образователен курс“; „спортуване, културни и развлекателни дейности в свободното време извън дома“, прекомерното ангажиране с които може да се превърне в сериозен рисков фактор за работещите, водещ до понижаване ефективността им на работното място и създаващ заплаха за здравето и безопасността им.

Според данните от изследването за Профил по БЗР на национално ниво, за 81,9% от работниците и служителите работното време е удобно за семейните и другите им ангажименти извън работата (59,8% отговори „удобно“ и 22,1% отговори „много удобно“). Все пак факт е, че за около една шеста от работниците и служителите (16,2%) работното време не е много удобно за ангажиментите им извън работата, а за 1,9% то изобщо не е удобно. Потвърждение и в известна степен обяснение на това мнение на работниците и служителите са отговорите им на въпроса колко често през последната една година се е случвало работодателят или началникът им да ги потърси по телефона или по електронната поща извън работното им време по служебни въпроси. Хората които посочват, че това се случва всеки ден, веднъж седмично или няколко пъти месечно са общо 18,9% (2,2% отговори „всеки ден“; 6,5% - „веднъж седмично“ и 10,2% - „няколко пъти месечно“), почти толкова колкото са и хората, които казват, че работното им време не е много удобно или изобщо не е удобно за задълженията им извън работа. Работниците и служителите, които посочват, че това се случва много рядко или изобщо не се случва са общо 81,1% (39,9% - „не се е случвало“ и 41,2% - „рядко“), което е почти идентично с процента работници и служители, които твърдят, че работното им време е удобно за ангажиментите им извън работата и в известна степен е обяснение за това тяхно мнение. *Виж Фиг. 67*:

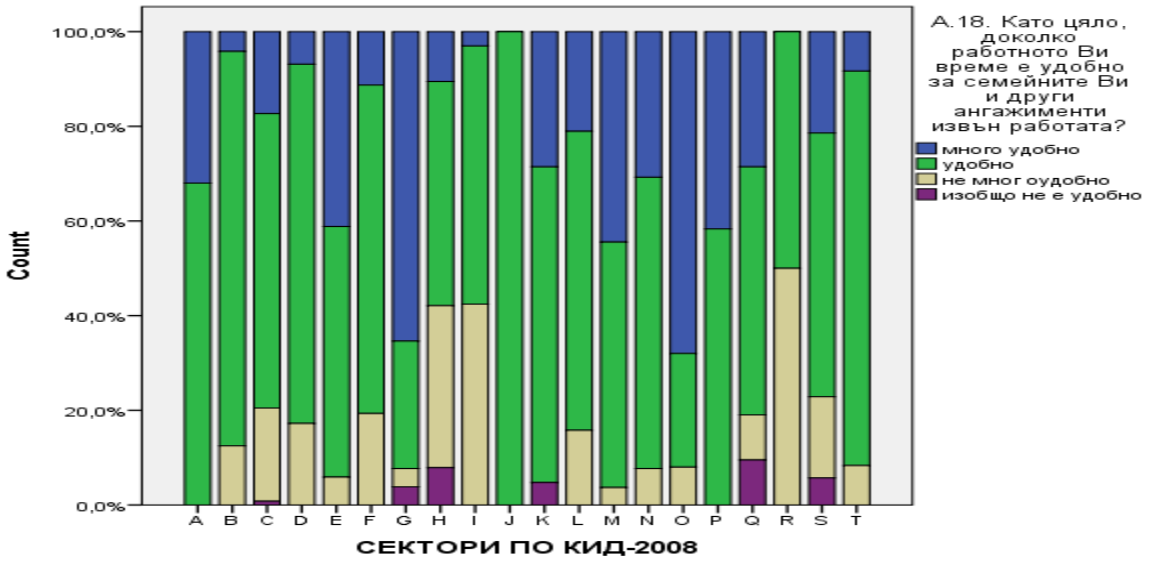

Фиг.67 . Разпределение на наетите лица по сектори и според самооценките им за работното време (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,315)

Много близко до мнението на работниците е и мнението на работодателите – 75,7% от които смятат, че работното време във фирмата е удобно за семейните и другите извън трудови ангажименти на заетите лица. Тези, които смятат, че то не е удобно са само 3,7%. Прави впечатление обаче, че 7,3% от работодателите посочват, че изобщо не са се замисляли по този въпрос, което говори за липса на загриженост за работника и не е никак добър атестат за тези работодатели. *Виж Фиг. 68*:

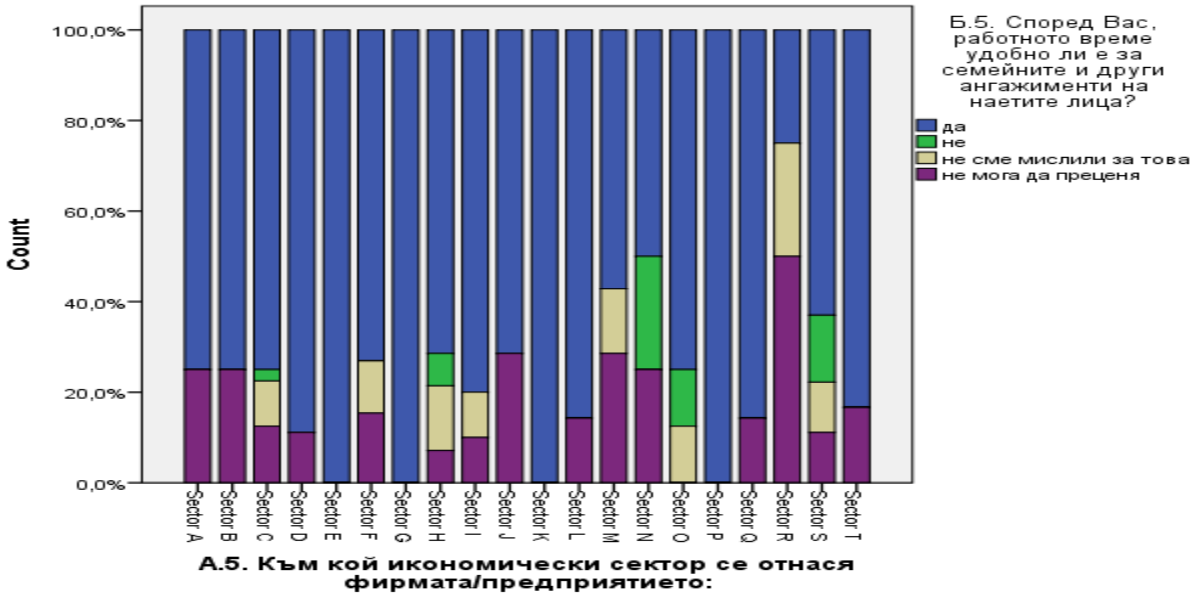

Фиг.68 . Разпределение на работодателите по сектори и според оценките им за работното време (Chi-Square= 0,017 и Cramer's V=0,279)

Като цяло може да се каже, че удовлетвореността от работното време е на достатъчно високо ниво и задава добри предпоставки за възможността за постигане на баланс в отношението трудов – извън трудов живот.

Ето как стоят нещата от другата страна на везните – ангажиментите извън работата – и превръщат ли се те в причина за прекомерна натовареност в свободното от служебни ангажименти време и в пречка за адекватното изпълнение на трудовите задължения на работното място.

- Наетите лица отделят най-много от свободното си от работа време за домакинска работа и готвене – на този тип дейности посвещават повече от час всеки ден 34,3% от работниците и служителите; по-малко от час всеки ден – 17,8% от тях; веднъж или два пъти седмично – 19,1%. Не се занимават с готвене или домакинска работа никога или само веднъж или два пъти годишно – 20,3% от работниците и служителите.
- На второ място в скалата от ангажименти в свободното от работа време се подреждат грижите за или обучението на децата – 25,8% от работниците и служителите отделят за тези грижи повече от час на ден; 20,5% - по-малко от час на ден; 11,8% - веднъж или два пъти седмично. Не полагат грижи за обучението на децата си никога или само веднъж или два пъти годишно 36,8% от работниците и служителите.
- Третото място в скалата от ангажименти в извън работното време се заема от спортуване, културни и развлекателни дейности. На тях отделят повече или по-малко от час всеки ден, веднъж или два пъти седмично общо 39,5% от работниците и служителите. Не се занимават с подобни дейности никога или само веднъж-два пъти годишно 32,9% от работниците и служителите.
- Домакинската работа е прехвърлена главно върху жените, като не липсват и изключения в отделни сектори (Операции с недвижими имоти, Професионални дейности и научни изследвания и Култура, спорт, развлечения), в които домакинската работа се върши повече от мъжете, отколкото от жените. *Виж Фиг. 69*:

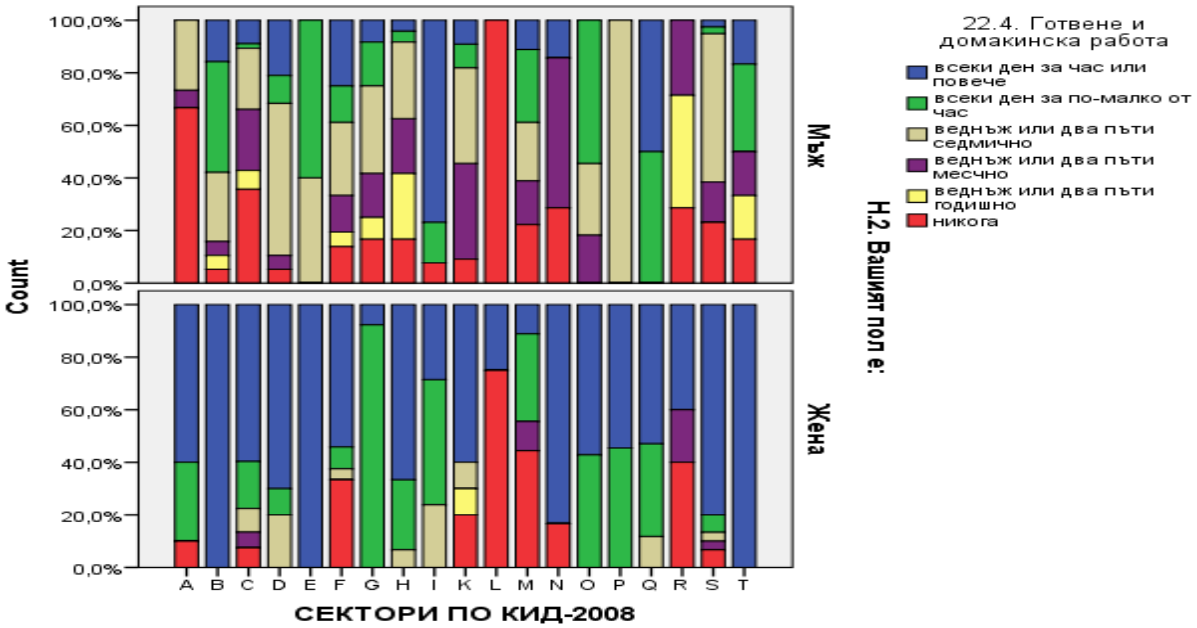

Фиг.69. Разпределение на наетите лица по сектори и според пола и самооценките им за домакинска работа и готвене *(общо Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,608)*

Сравнително малко от свободното си от работа време посвещават работниците и служителите на грижи за възрастни и немощни роднини – едва 10,8% от

работниците и служителите отделят за подобни грижи време всеки ден или един-два пъти седмично; не отделят никакво време на грижите за възрастни и немощни роднини или само веднъж-два пъти годишно общо 60,5% от работниците и служителите. Още по-малко от свободното си време отделят работниците и служителите за посещение на образователен курс и обучение – само 7,1% общо посещават образователни курсове всеки ден или веднъж или два пъти седмично; не отделят от времето си за обучение никога или само веднъж-два пъти годишно общо 85,6% от работниците и служителите. Също така само 3% от работниците и служителите се занимават с доброволна или благотворителна дейност всеки ден или веднъж-два пъти седмично; докато никога не се занимават с такъв вид дейност или само веднъж-два пъти годишно общо 88,5% от работниците и служителите.

Най-слабо представена в свободното от трудови ангажименти време на работниците и служителите се оказва политическата и профсъюзна дейност – едва 1,6% от работниците и служителите се занимават с политическа или профсъюзна дейност през свободното си време всеки ден или веднъж-два пъти седмично, докато 94,6% от тях никога не се занимават такъв тип дейност или само веднъж-два пъти годишно.

Като цяло тези изводи се потвърждават и от работодателите. И при тях ранжирането на дейностите и ангажиментите през свободното от работа време запазва в общи линии същия порядък както при работниците и служителите с незначителни разлики. Най-много от свободното си време работодателите подобно на работниците и служителите отделят за домакинска работа и готвене - като цяло 78,1% от работодателите се занимават с подобен тип дейност през свободното си от работа време всекидневно или веднъж-два пъти седмично. Известно разместване при работодателите има между второто и третото място в скалата от ангажименти през свободното от работа време, макар че процентната разлика е незначителна. На второ място в скалата от ангажименти в извън работното време работодателите поставят спортуване, културни и развлекателни дейности. На тях отделят от времето си всеки ден или веднъж-два пъти седмично 63,1% от работодателите; не отделят от времето си за спорт и културни дейности никога или само веднъж-два пъти годишно 20,7% от работодателите. На трето място в скалата се подреждат грижите за или обучението на децата – с такъв тип дейност се занимават 60,7% от работодателите всекидневно или веднъж-два пъти седмично. Не полагат грижи за обучението на децата си никога или само веднъж или два пъти годишно 32% от работодателите. За разлика от работниците и служителите повече от една трета от работодателите посвещават част от свободното си време и на грижи за възрастни и немощни роднини- 36,7% отделят от свободното си време всекидневно или веднъж-два пъти седмично на грижи за възрастни и немощни роднини. Но така или иначе този тип дейност и при работодателите и при работниците и служителите се оказва на четвърто място в скалата от ангажименти. Подобно на работниците и служителите и работодателите отделят значително по-малко време за посещение на образователни курсове и обучение – само 11,7% от работодателите отделят от времето си обучение всекидневно или веднъж-два пъти седмично, докато 72,2% не се занимават с подобен тип дейност никога или само веднъж-два пъти годишно. Още по-малко отделят от свободното си време работодателите за доброволна или благотворителна дейност – 7,7% от работодателите посвещават всекидневно или веднъж-два пъти седмично от времето си на такъв тип дейност, докато 77,9% от тях никога или едва веднъж-два пъти годишно се занимават с доброволна или благотворителна дейност. Подобно на работниците и служителите най-слабо представена в свободното от трудови ангажименти време на работодателите е политическата и профсъюзна

дейност – с политическа или профсъюзна дейност се занимават в свободното си от труд време само 5,8% от работодателите – всекидневно или веднъж-два пъти седмично; 87,6% от тях никога или само веднъж-два пъти годишно се ангажират с подобна дейност.

И така, свободното време на работодателите и на наетите лица показва относително хомогенна структура – както едните, така и другите отделят най-много от свободното си от труд време за домакински задължения и готвене, за грижи по обучението на децата и за спорт и културни развлечения. Относително по-голяма част от свободното време при работодателите заемат и грижите за възрастни роднини. По тази линия евентуално биха могли да се търсят рискове за нарушаване на баланса трудов – извън трудов живот, които могат да се превърнат в предпоставки за застрашаване безопасността и здравето при работа. Що се отнася до ангажиментите свързани с обучение, доброволна и благотворителна дейност и политическа и профсъюзна дейност, те представляват в процентно отношение незначителна част от свободното от трудови задължения време на работниците и служителите, както и на работодателите, поради което е малко вероятно да се превърнат в източник за нарушаване на баланса труд – извън трудови ангажименти.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ, използваните методи и въпросите, с които е набирана информацията, са разработени изцяло в синхрон с методологическите традиции на подобни предходни изследвания на Дъблинската фондация за условията на труд и живот в Европа.

В контекста на общата и специфичните цели на разработването на ПБЗР национално ниво (общ профил), основните методологически и изследователски задачи са реализирани чрез съвкупност от съвременни, доказали своята методологическа надеждност и релевантност методики и социални технологии. Чрез тях са обхванати релевантни и надеждни информационни източници и по този начин е гарантирано набирането на актуална и достоверна информация по всички раздели, съгласно структурата и съдържанието на ПБЗР национално ниво (общ профил).

В основата на проведените изследователски дейности са поставени два подхода: социологическият и статистическият:

- Социологическият подход служи като матрица за комплексен анализ на формирането и прилагането на политики и мерки по БЗР, описание и анализ на условията на труд на национално ниво. Социологическият подход поставя акцент върху идентифицирането на връзките и взаимодействията между отделните страни-участници в процеса по проектирането и прилагането на политиките по БЗР на национално ниво. Специално внимание се отделя на извеждането на факторните влияния и тенденциите в прилагането на политиките по БЗР, което позволява да се идентифицират основните и типичните аспекти в прилагането на политики по БЗР на национално ниво. Социологическият подход достига до конкретните носители на първична информация – компетентните органи, специализираните институции, работодателите, синдикатите, работниците и служителите, и чрез подходящи изследователски инструменти осигурява информация от първа ръка за практическата реализация на политиките по БЗР. Обработването и систематизирането на набираната по този начин информация е основа за провеждането на различни видове анализи, чрез които могат да се препоръчат промени с цел оптимизиране на конкретни политики по БЗР или въвеждане на нови такива. Социологическият подход

отчита очакванията и представите на изследваните лица за съдържателните аспекти на политиките по БЗР и в този смисъл има изключително висока диагностична и прогностична стойност.

- Статистическиият подход, чрез който се гарантира получаването на представителна информация и позволява извършването на процедурите интерполация и генерализация на получените резултати върху изследваните генерални съвкупности. Създаването на методологически условия за осигуряването на представителност (репрезентативност) на набираната чрез този тип проучвания и допитвания емпирична информация е абсолютно задължително, тъй като без неговото наличие събраните данни в най-добрия случай могат да послужат за констатации и изводи, касаещи единствено изследваните единици, но не и генералната съвкупност като цяло. Затова статистическият (съвкупностният подход) е необходимата методологическа гаранция, че получените резултати могат да служат за извличането на общи изводи и констатации, разпростиращи се върху генералните съвкупности като цяло (например българското население, работодателите, имигрантите).

В своята съвкупност, социологическият и статистическият подходи гарантират набирането на достоверна, разнопластова, многоаспектна и репрезентативна информация, която може да послужи като основа за изграждането на информационни бази в областта на БЗР на национално ниво, за анализ на състоянието и за коригиращи действия на национално ниво (както в законодателната, така и в управленската област).

Изследваните лица (общо 936, от които 852 лица по метода на анкетното допитване; 42 лица по метода на фокус груповите дискусии, 12 лица по метода на експертните оценки и 30 лица отново по метода на анкетното допитване сред социалните партньори) са пет пъти повече от заявените в Техническото предложение на Изпълнителя. Това е направено съзнателно с цел да се формира извадка с релевантен модел и с достатъчен обем, с което да се минимизират статистическите грешки и да се гарантира събирането на представителна информация за изследваните категории лица. За целите на Профил по БЗР на национално ниво (Общ профил) са използвани комбинация от съвременни методологически подходи и методики, които от една страна са адекватни на целите и задачите на техническото задание, а от друга страна гарантират получаването на представителна, достоверна и актуална информация по всички основни раздели на Профила по БЗР на национално ниво.

Направен е сравнителен анализ на резултатите от изследването с предходни данни от съпоставими проучвания. Сравнението с данните от Националното изследване на условията на труд в България (2012) е направено по всички основни показатели на условията на труд и показва, че при изследванията за целите на разработването на Профил по БЗР на национално ниво в над 90% от случаите са получени идентични стойности. По някои показатели са установени различия, които се обясняват със специфичните особености в използваните методики: различни са подходите за формиране на извадките при двете изследвания, както са различни и методите за набиране на емпиричната информация.

Получените стойности за отделните показатели на условията на труд дават възможност за провеждането на диференциран секторен анализ и открояването на типичните за отделните сектори характеристики. В рамките на основните сектори по КИД-2008 е установено състоянието на ниво сектори. Анализът е задълбочен

при тези сектори, в рамките на които попадат 30-те икономическите дейности, за които се разработват Профили по БЗР. Предвид наложените (по външни обстоятелства) ограничения в обемите на изследваните единици, получените стойности за показателите на условията на труд следва да се тълкуват като отправни, референтни точки, но тяхното изследване в дълбочина и прецизирането на детайлите е предмет на самостоятелно изследване (в рамките на обособени позиции 2-31).

При изследването е използвана КИД-2008, съгласно която икономическите дейности са структурирани в 21 сектора.

Таблица 7.

Икономически сектори по КИД-2008:	**Код**
Сектор A: Селско, горско и рибно стопанство	01
Сектор B: Добивна промишленост	02
Сектор C: Преработваща промишленост	03
Сектор D: Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	04
Сектор E: Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	05
Сектор F: Строителство	06
Сектор G: Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	07
Сектор H: транспорт; складиране и пощи	08
Сектор I: Хотелиерство и ресторантьорство	09
Сектор J: Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	10
Сектор K: Финансови и застрахователни дейности	11
Сектор L: Операции с недвижими имоти	12
Сектор M: Професионални дейности и научни изследвания	13
Сектор N: Административни и спомагателни дейности	14
Сектор O: Държавно управление	15
Сектор P: Образование	16
Сектор Q: Хуманно здравеопазване и социална работа	17
Сектор R: Култура, спорт, развлечения	18
Сектор S: Други дейности	19
Сектор T: Дейности на домакинствата като работодатели; недиференцирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление	20
Сектор U: Дейности на екстериториални организации и служби	21

Източник: НСИ, 2012 г.

Така е гарантирано получаването на сравнима емпирична информация на секторно ниво, а където е било възможно са очертани спецификите на ниво икономически дейности.

Предвид научната стойност и коректното спазване на изискванията за набиране на информация от различни целеви групи, нейната систематизация, класификация и анализ, получените резултати от изследователските дейности за целите на Профил по БЗР на национално ниво (Общ профил) могат да се използват при разработване на стратегии и нормативни актове в изследваните области.

VIII. ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ

Статистическата система „Трудови злополуки”, като част от информационната система на ДОО, осигурява информация за броя, разпределението и показателите на трудовите злополуки, както и класификации, отнасящи се до характеристиките, включени в Декларацията за трудова злополука и в другите документи за разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки. Окончателната статистическата информация за трудовите злополуки (ТЗ) през последните пет години (от 2006 г. до 2010 г.) показва следните данни[178].

Брой и показатели на трудовите злополуки – общо за страната

Трудови злополуки: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Година	Трудови злополуки (бр.)	
	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО
2006	4096	3523
2007	3811	3337
2008	3843	3234
2009	3125	2605
2010	3086	2457

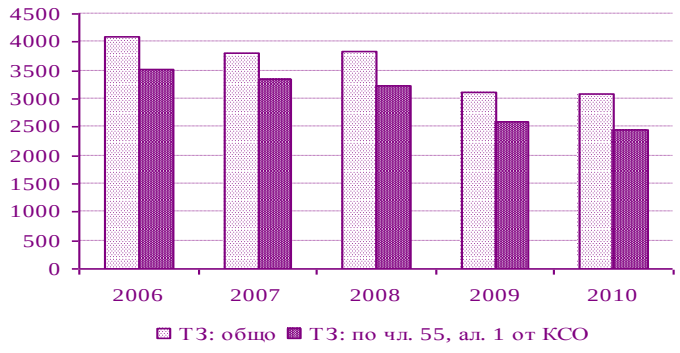

Трудови злополуки, предизвикали смърт: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Година	Трудови злополуки, предизвикали смърт (бр.)	
	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО
2006	169	128
2007	179	149
2008	180	151
2009	118	88
2010	109	92

[178] Обобщени данни за всички икономически дейности по НКИД - 2003 (2006 г. – 2007 г.) и КИД - 2008 (2008 – 2010 г.)

Трудови злополуки, предизвикали инвалидност: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Година	ТЗ, предизвикали инвалидност (бр.)	
	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО
2006	81	73
2007	76	66
2008	103	89
2009	97	86
2010	66	56

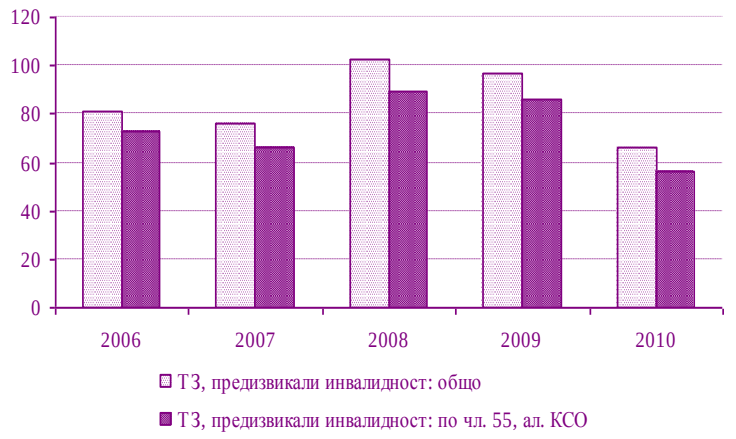

Загубени календарни дни от трудови злополуки: общ брой и по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Година	Загубени календарни дни от трудови злополуки	
	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО
2006	260180	216976
2007	238869	208996
2008	298290	243762
2009	254964	208371
2010	252792	194026

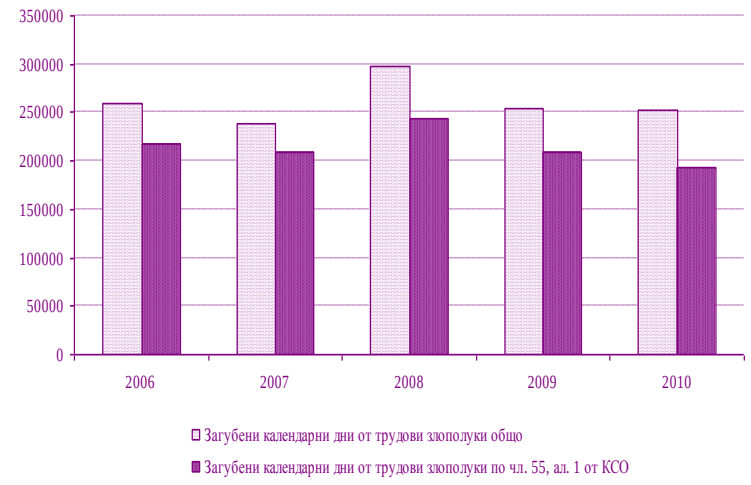

Коефициент на честота: общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Година	Коефициент на честота (Кч)	
	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО
2006	1,74	1,49
2007	1,51	1,32
2008	1,36	1,14
2009	1,16	0,97
2010	1,21	0,96

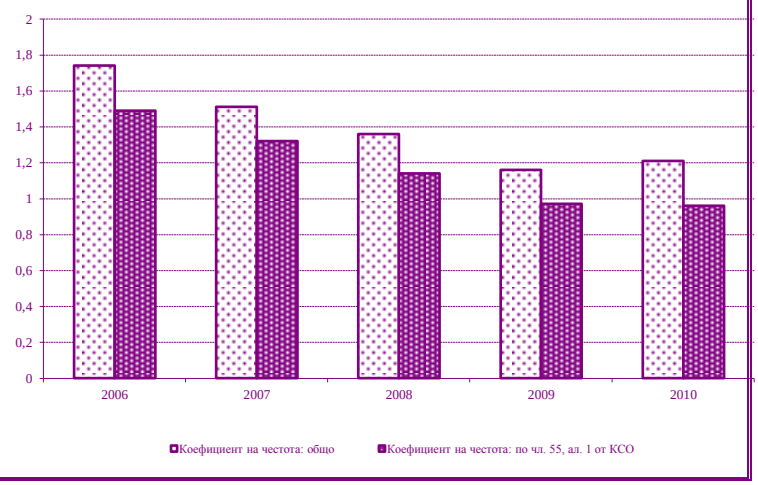

Коефициент на тежест: общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО

Година	Коефициент на тежест (Кт)	
	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО
2006	0,110	0,092
2007	0,095	0,083
2008	0,106	0,086
2009	0,095	0,077
2010	0,099	0,076

Разпределение на трудовите злополуки по класификации на статистическата система „Трудови злополуки” (ССТЗ) на НОИ

Правилното класифициране на злополуките изисква събирането и класифицирането на основна информация за: осигурителя[179] (предприятието-работодател), условията на труд и пострадалия; трудовата злополука; вида и сериозността на увреждания и последиците от злополуката; предприетите мерки. ССТЗ обобщава посочената информация в следните групи.

- информация за идентифициране на мястото и условия на работа при настъпване на злополуката (данни за осигурителя и конкретните условия на трудовата злополука) и информация за пострадалия. В тази група се включват данни за:
  - осигурителя: име, основна икономическа дейност, адрес и телекомуникации за връзка със седалището на осигурителя, големина на предприятието;
  - условията на труд в предприятието: място на злополуката и работен процес;
  - пострадалото лице: име, професия, пол, работно място на пострадалия, вид на работата при настъпване на злополуката, време на настъпване на злополуката.
- информация за трудовата злополука: обстоятелствата за нейното настъпване и начина на увреждане при нея. Трудовата злополука се дефинира чрез разделяне на събитието на три последователни етапа: специфичното физическо действие в момента на злополуката, отклонението от нормалните действия или условия по време на злополуката и начинът на увреждане при злополуката. За точното и изчерпателно характеризиране на злополуката се определят и материалните фактори, свързани с всеки от трите етапа на злополуката.
- информация за вида и сериозността на увреждането и последиците от злополуката: тази информация е свързана с полученото увреждане в резултат на трудовата злополука, увредена част на тялото и последиците от трудовата злополука (брой изгубени дни или степен на загубена работоспособност).
- Информация за предприетите мерки.

Класификация „Големина на предприятието (осигурител)”

Данните за осигурителя в Декларацията за трудова злополука са: пълно наименование, Единен идентификационен код (ЕИК по БУЛСТАТ)[180], адрес –

---

[179] Работодателят в качеството си на осигурител е предприятието, в което е настъпила трудовата злополука. В тази връзка навсякъде в текста, където става въпрос за осигурител, се разбира работодателя, т.е. предприятието, в което е нает на работа пострадалия при трудовата злополука.

[180] Извършването на дейност от стопанските единици в Република България се регистрира съгласно търговското и гражданско законодателство в съда. След това единицата се регистрира в административния бизнес регистър на Република България – Регистър БУЛСТАТ, където получава Единен идентификационен код (ЕИК), който е 9-значен. Този код е валиден за всички административни регистри в страната. Съгласно законодателството, ако правната единица (юридическо лице или неюридическо лице) има клонове (поделения), те също се регистрират в Регистър БУЛСТАТ и получават свой ЕИК, който е 13-значен (първите 9 знака са ЕИК на единицата-майка). Регистър БУЛСТАТ се използва от НОИ като регистър на осигурителите. Така правните

пощенски, електронни връзки (телефон, факс, електронна поща), данни за броя на работниците и служителите, от тях жени. Тези данни идентифицират осигурителя еднозначно и създават възможност за получаване на информация относно икономическата дейност на предприятието, в което работи пострадалия при трудовата злополука.

Основната икономическата дейност на осигурителя се определя чрез Класификацията на икономическите дейности. Съгласно методологията за приложение на тази класификация, основната икономическа дейност на предприятието се класифицира към една единствена икономическа дейност (на равнище клас – най-детайлното равнище в класификацията, означено с 4-значен код) на базата на най-голямия дял на продажбите в общия обем на продажбите на предприятието. Адреса на осигурителя, вписан в декларацията като точен пощенски адрес, се класифицира в системата по Единния класификатор на административно-териториалните и териториалните единици (ЕКАТТЕ).

Броят на работниците и служителите е характеристика, необходима за разпределяне на предприятията по големина. Прилага се класификация, утвърдена като европейски стандарт и използвана в статистическата практика на Република България. В декларацията за трудова злополука се попълва списъчния брой на персонала в предприятието-работодател в началото на месеца, в който е станала злополуката[181].

Класификацията „Големина на предприятието”, според броя на заетите /осигурените лица, се поддържа в числов формат, брой на знаците - 2 цифри и код, както следва:

Код	Наименование на позицията за България (групи по МОТ)	Код	Наименование на позицията (групи по ЕСТЗ[182])
00	0	0	0 (самостоятелно зает, без наети лица)
01 02	1 – 4 5 – 9	1	1 – 9
03 04	10 – 19 20 - 49	2	10 - 49
05 06 07 08	50 – 99 100 – 149 150 – 199 200 - 249	3	50 - 249
09	250 - 499	4	250 - 499
10 11	500 – 999 1000 и повече заети лица	5	500 и повече заети лица
99	няма данни	9	няма данни

единици и техните поделения са регистрирани административно в Регистър Булстат и имат уникален ЕИК.

[181] При анализа на големината на предприятията-работодатели, в които са настъпили трудови злополуки, се отчита средния списъчен брой на наетите за отчетния период на анализа. Съгласно европейските изискванията за статистически изследвания, при определянето на големината на предприятието средния списъчен брой се изчислява в еквивалент на заети на пълен работен ден.

[182] Европейска система за трудовите злополуки

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по големина на предприятието (според броя на осигурените лица)

Големина на предприятието по ССТЗ	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
0 - 9	102	159	126	131	131
10 - 49	467	469	531	436	412
50 - 249	1004	947	971	785	657
над 249	1950	1762	1606	1253	1257

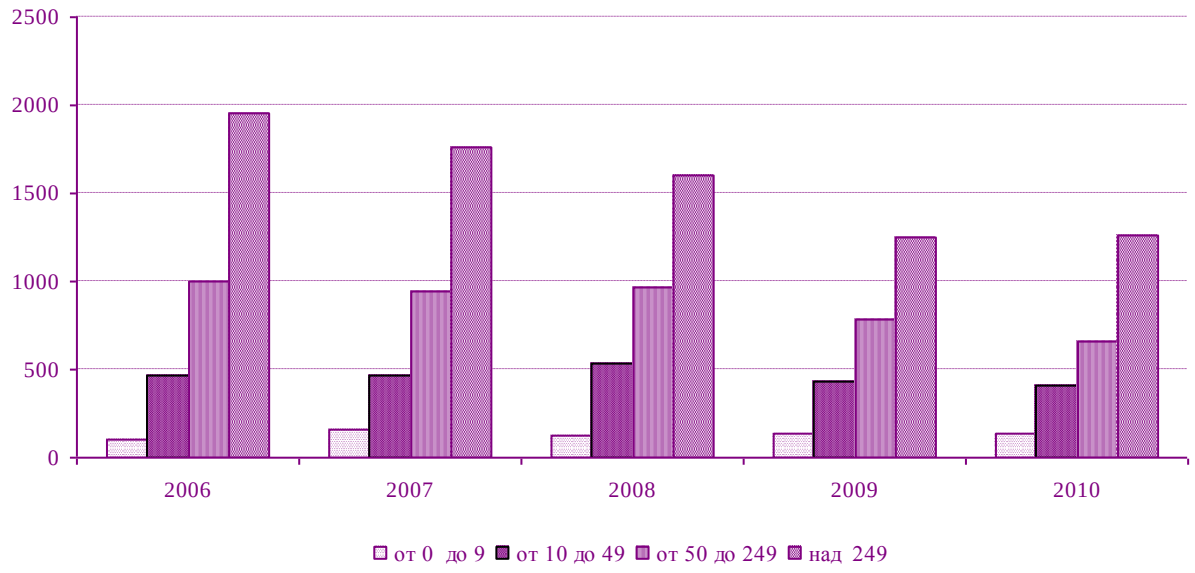

Класификация „Статус в заетостта”

Статусът в заетостта на пострадалия се определя според класификацията на статуса в заетостта, даваща възможност да се отчетат както изискванията на Кодекса за социално осигуряване, така и връзка с международно приетата класификация.

Класификацията „Статус в заетостта” се поддържа в числов формат, брой на знаците - 3 цифри и код, както следва:

Код	Наименование на позицията
000	Статус в заетостта неизвестен
100	Самостоятелно заето лице (самонаето)
300	Наето лице, за неопределено време/определен срок и при пълно/непълно работно време, не точно определени
301	Наето лице, за неопределено време/определен срок, не точно определени - при пълно работно време
302	Наето лице, за неопределено време/определен срок, не точно определени - при непълно работно време
310	Наето лице, за неопределено време - при пълно/непълно работно време, не точно определени
311	Наето лице, за неопределено време - при пълно работно време
312	Наето лице, за неопределено време - при непълно работно време
320	Наето лице, за определен срок - при пълно/непълно работно време, не точно определени
321	Наето лице, за определен срок - при пълно работно време
322	Наето лице, за определен срок - при непълно работно време
400	Неплатен семеен работник
500	Обучаващ се в професия, занаят /стажант
900	Друг статус в заетостта

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по статус в заетостта.

Статус в заетостта	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Статус в заетостта неизвестен	000	0	0	0	1	0
Наето лице, за неопределено време/ определен срок , не точно определени- при пълно работно време	301	0	1	3	0	0
Наето лице, за неопределено време/ определен срок, не точно определени- при непълно работно време	302	0	0	2	1	0
Наето лице, за неопределено време- при пълно работно време	311	2869	2698	2710	2233	2077
Наето лице, за неопределено време- при непълно работно време	312	37	54	40	53	55
Наето лице, за определен срок- при пълно работно време	321	566	559	457	303	299
Наето лице, за определен срок- при непълно работно време	322	51	25	22	14	26

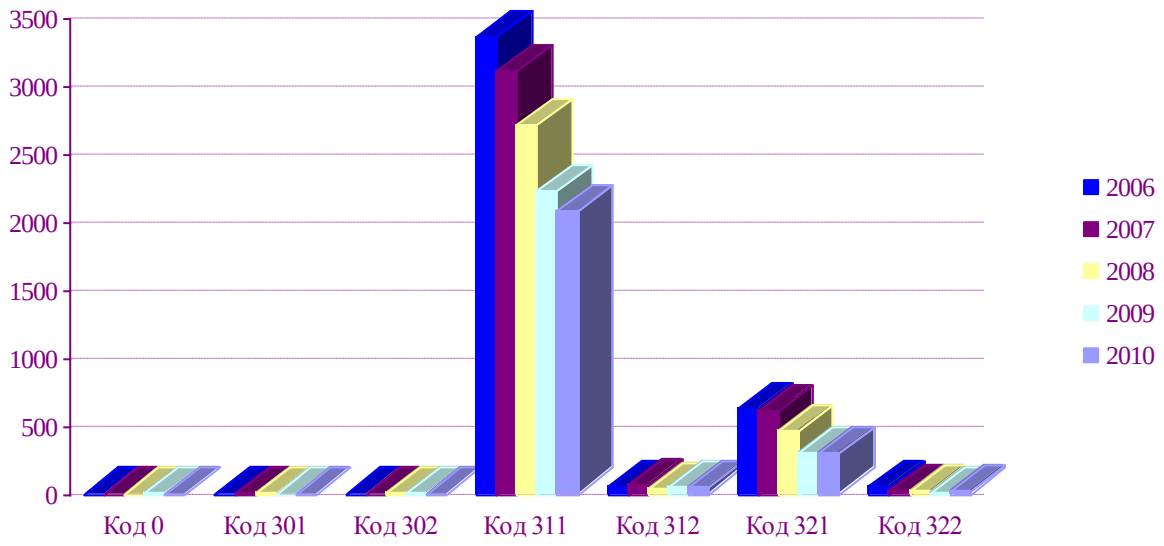

Класификация „Общ трудов стаж” / „Стаж по професията”

Професията на пострадалото лице се определя въз основа на работата, за която лицето е нает и която се изпълнява от него при работодателя в момента на настъпване на трудовата злополука. Професията, съответстваща на заеманата длъжност може и да не съвпада с най-високата квалификация на лицето. Класифицирането на пострадалото лице по професия се осъществява според Националната класификация на професиите. За нейното използване е необходимо да се подчертае, че е задължително определянето на професията на пострадалото лице на равнище „Единична група професии” (с четиризначен код).

Продължителността на работа в предприятието и общия стаж на пострадалия се обработват чрез използването на класификациите: „Общ трудов стаж”/„Стаж по професията” и “Продължителност на работа в предприятието”. Те се поддържат в числов формат, брой на знаците - 1 цифра и код, както следва: **1** - до 1 год.; **2** - над 1 - до 3 год.; **3** - над 3 - до 5 год.; **4** - над 5 - до 10 год.; **5** - над 10 - до 20 год.; **6** - над 20 - до 30 год.; **7** - над 30 -до 40 год.; **8** - над 40 год.; **9** - няма данни.

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. Разпределение по общ трудов стаж и по стаж по професията.

Общ трудов стаж/ Стаж по професията	код	Разпределение на ТЗ по общ трудов стаж (бр.)					Разпределение на ТЗ по стаж по професията (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010	2006	2007	2008	2009	2010
до 1 година	1	296	280	278	209	164	1029	1053	923	719	596
над 1 до 3 години	2	228	271	258	197	200	561	599	591	530	480
над 3 до 5 години	3	207	199	188	177	158	329	267	311	285	272
над 5 до 10 години	4	350	318	364	328	306	491	407	432	351	358
над 10 до 20 години	5	829	722	686	526	517	661	553	525	374	406
над 20 до 30 години	6	980	904	828	671	600	310	314	295	219	222
над 30 до 40 години	7	593	591	578	441	463	127	134	145	112	120
над 40 години	8	40	52	54	56	49	15	10	12	15	3
няма данни	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

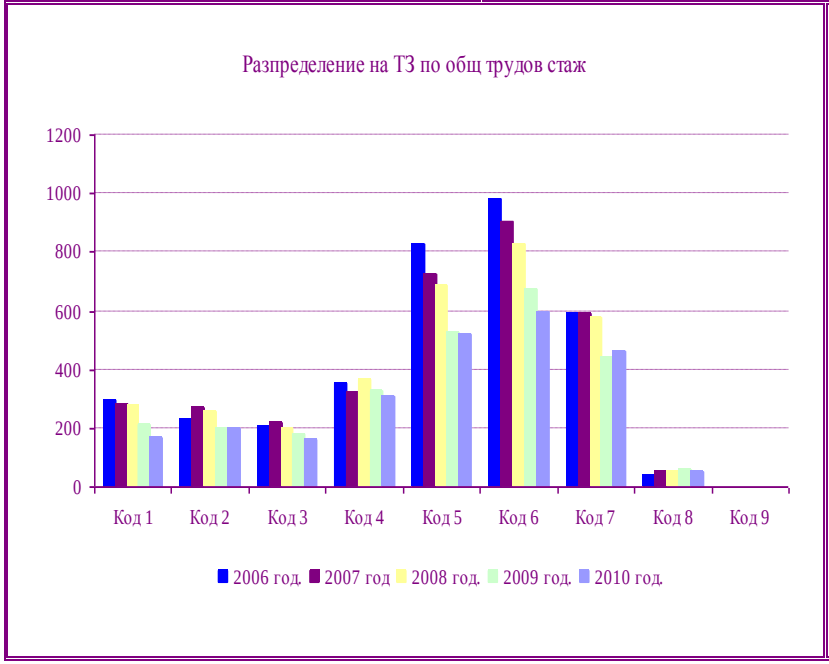

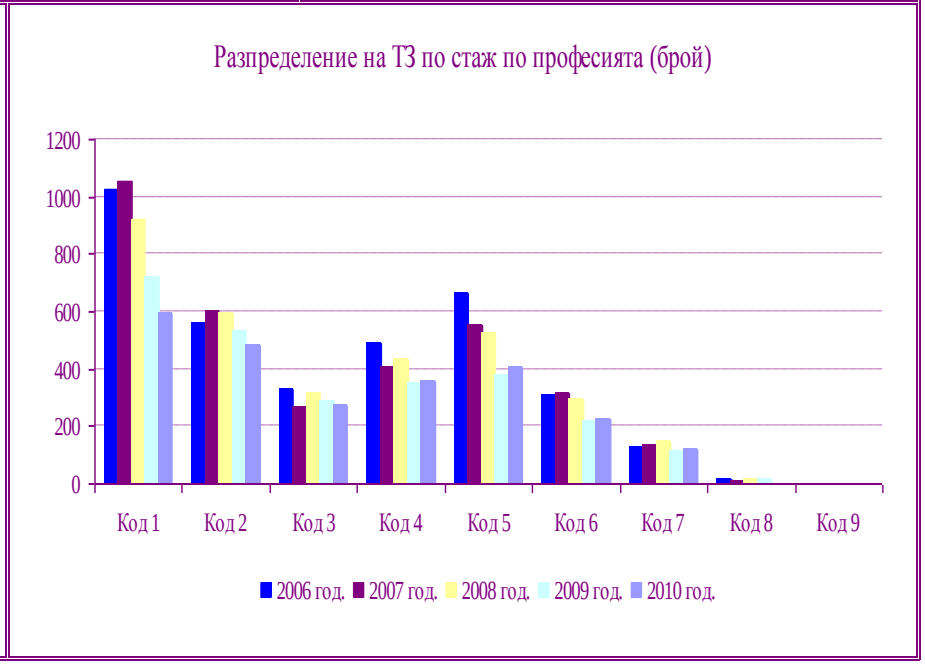

Класификация „Правоспособност”

Важна информация за анализ на причините за настъпване на трудова злополука и за вземането на превантивни мерки се вписва и определя чрез класификциите „Правоспособност” на пострадалия, „Вид на злополуката по КЗОО” и „Набелязани мерки”.

Класификацията „Правоспособност” се поддържа в числов формат, брой на знаците - 1 цифра и код, както следва: **1** – правоспособен; **2** –неправоспособен; **3** - не се изисква; **9** - няма данни.

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по правоспособност.

Правоспособност	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Правоспособен	1	2645	2398	2362	1856	1746
Неправоспособен	2	27	35	24	24	11
Не се изисква	3	851	904	846	723	700
Няма данни	9	0	136	2	2	0

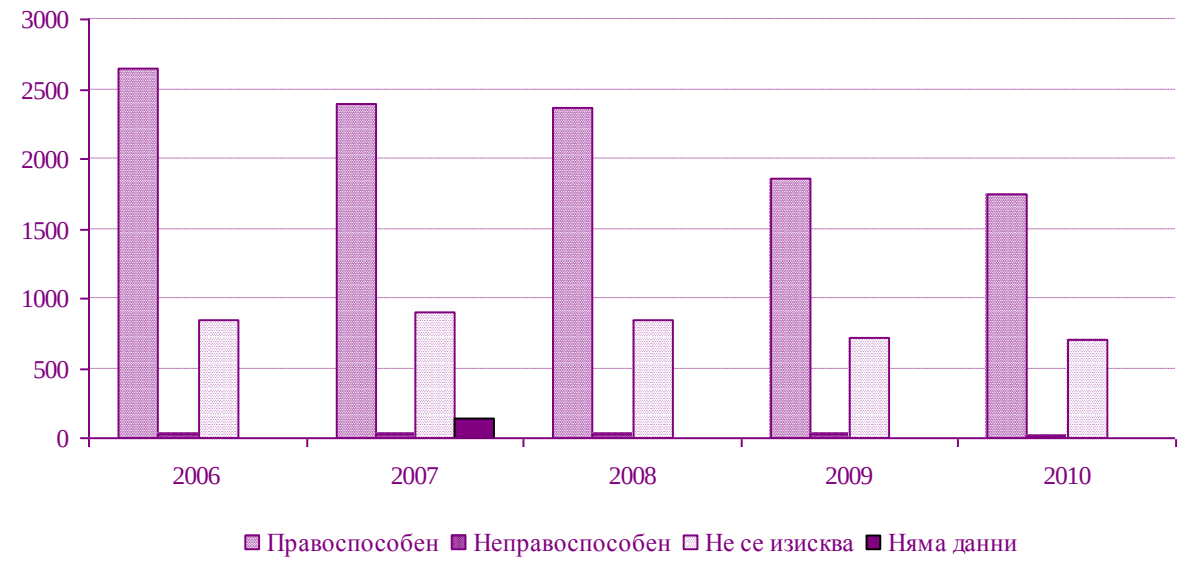

Класификация „Възраст”

Въз основа на Единния граждански номер (ЕГН) и датата на на раждане се определя възрастта на пострадалия при настъпване на злополуката. ССТЗ изисква изучаването на структурата на пострадалите лица по възраст, за което се използва специална

класификация „Възраст на пострадалия”[183]. Класификацията се поддържа в числов формат, брой на знаците - 2 цифри и код, както следва: **00** - под 1 год.; **01** - възраст 1 год.; **02** - възраст 2 год.;**…** ..т.н. **10** - възраст 10 год.; **…** ..т.н. **90** - възраст 90 год.; **98** - възраст над 90 год.; **99** - възраст неизвестна.

За публикации и други цели се поддържа агрегиран (по възрастови групи) формат на класификацията: **0** - от 0 ÷15 г.; **1** – от 16 ÷ 17 г.; **2** – от 18 ÷ 24 г.; **3** – от 25 ÷ 34 г.; **4** – от 35 ÷ 44 г.; **5** – от 45 ÷ 54 г.; **6** – от 55 ÷ 64 г.; **7** – 65 и повече; **9** - възрастта неизвестна

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по възраст.

Възраст	**Код**	**Трудови злополуки (бр.)**				
		2006	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
0 - 15	0	0	0	0	0	0
16 - 17	1	5	5	4	3	2
18 - 24	2	303	294	284	207	178
25 - 34	3	732	660	618	525	468
35 - 44	4	882	817	819	633	599
45 - 54	5	1081	1021	950	752	710
55 - 64	6	494	508	532	447	474
65 и повече	7	26	32	27	38	26
Възрастта неизвестна	9	0	0	0	0	0

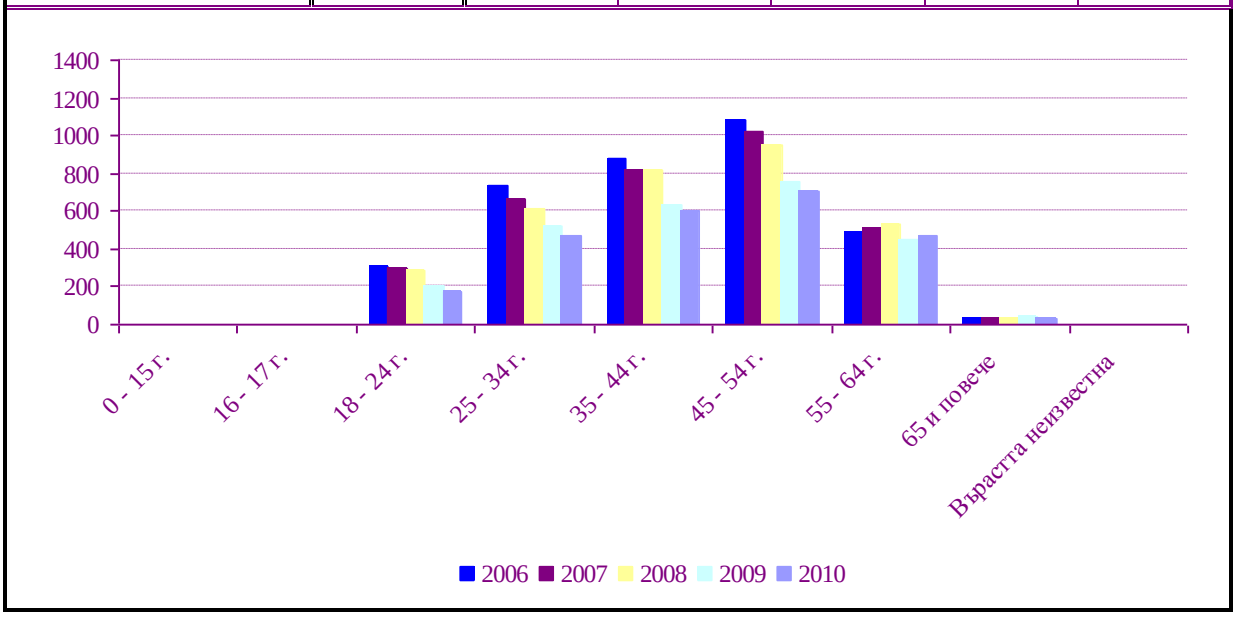

[183] Възраст на пострадалия в навършени години към момента на злополуката.

Класификация „Пол”

Полът на пострадалия е с три възможни значения: мъж или жена или неизвестен.

Класификация „Пол” се поддържа в числов формат, брой на знаците - 1 цифра и код, както следва: 1 – мъж; 2 – жена; 9 - няма данни.

Година	Разпределение на ТЗ по пол (бр.)		
	Мъже	Жени	Няма данни
2006	2635	888	0
2007	2451	886	0
2008	2356	878	0
2009	1919	686	0
2010	1732	725	0

Класификация „Време на злополуката”

Времето на злополуката се попълва точно и подробно в Декларацията за трудова злополука: вписва се часа и минутите на настъпване на злополуката, денят, месецът, годината. Вписва се точно и предвиденото в деня на злополуката разпределение на работния ден на пострадалия[184]. Разпределението на работния ден на пострадалия при настъпване на злополуката, категорията труд и пълното време на заетост на пострадалия имат съществено значение за получаването в рамките на ССТЗ на сравними данни за злополуките, настъпили при различни работодатели, от една страна, а от друга – за сравняване на обобщените данни от ССТЗ с данните от други европейски държави (при спазване на изискванията на ЕСТЗ). Класифицирането на данните от трудовата злополука се прави по специална класификация „Време на злополуката”, както следва:

- по час на денонощието (час на злополуката): **00** - от 00:00 до 00:59 ч.; **01** - от 01:00 до 01:59 ч.; **…** ..т.н.; **23** - от 23:00 до 23:59 ч.; **99** - неизвестен час на злополуката;
- по ден от седмицата: **0** – неизвестен; **1** – понеделник; **2** – вторник; **…** ..т.н.; **7** – неделя;

[184] Точното определяне на времето на злополуката и неговото отношение към работното време е напълно в
съответствие с ЕСТЗ.

❑ по месец от годината: **00** – неизвестен; **01** - януари 1.01 - 31.01; **02** - февруари 1.02 - 29.02; **03** - март 1.03 - 31.03; **04** - април 1.04 - 30.04; **05** - май 1.05 - 31.05; **06** - юни 1.06 - 30.06; **07** - юли 1.07 - 31.07; **08** - август 1.08 - 31.08; **09** - септември 1.09 - 30.09; **10** - октомври 1.10 - 31.10; **11** - ноември 1.11 - 30.11; **12** - декември 1.12 - 31.12;

❑ спрямо работното време: **00** - няма данни; **01** - преди началото на работното време; **02** - 0 - 1 ч. след началото на работното време; **03** - 1 - 2 ч. след началото на работното време; **04** - 2 - 3 ч. след началото на работното време; **05** - 3 - 2 ч. преди края на работното време; **06** - 2 - 1 ч. преди края на работното време; **07** - 1 - 0 ч. преди края на работното време; **08** - през друга част от работното време; **09** - по време на почивката; **10** - след завършване на работното време.

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по време на злополуката - спрямо работното време

Време на злополуката - спрямо работното време	**Код**	**Трудови злополуки (бр.)**				
		2006	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
няма данни	00	1	0	0	1	0
преди началото на раб. време	01	5	0	0	0	0
0 - 1 ч. след началото на раб. време	02	453	418	422	331	350
1 - 2 ч. след началото на раб. време	03	522	441	428	370	351
2 - 3 ч. след началото на раб. време	04	515	482	465	386	319
3 - 2 ч. преди края на раб. време	05	382	418	373	267	264
2 - 1 ч. преди края на раб. време	06	402	369	373	269	278
1 - 0 ч. преди края на раб. време	07	458	432	457	356	323
през друга част от раб. време	08	768	763	707	611	558
по време на почивката	09	17	14	9	14	14
след завършване на раб. време	10	0	0	0	0	0

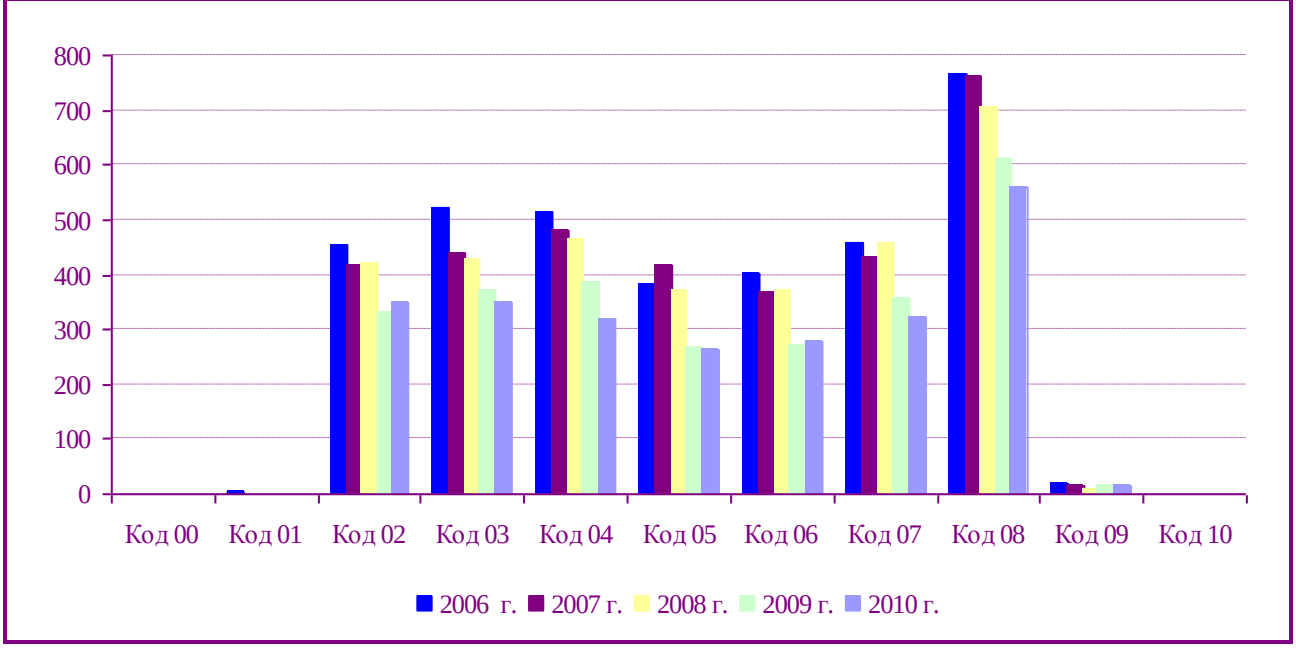

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по време на злополуката - спрямо ден от седмицата

Време на злополуката - спрямо ден от седмицата	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Неизвестен	0	0	0	0	0	0
Понеделник	1	626	628	618	444	432
Вторник	2	620	588	565	465	493
Сряда	3	656	631	581	438	437
Четвъртък	4	641	573	577	478	428
Петък	5	592	530	528	460	385
Събота	6	215	251	212	217	160
Неделя	7	173	136	153	103	122

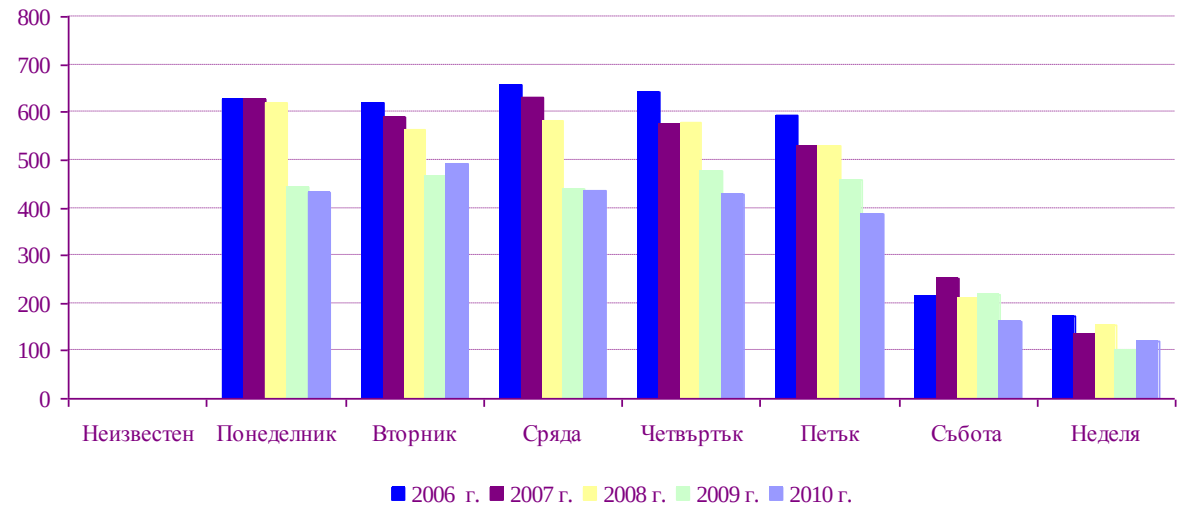

Класификация „Място на злополуката”

Мястото на злополуката е много важна характеристика на злополуката: това е вида на работното място, работната площадка, работното помещение или мястото, където се е случила злополуката, където пострадалият работи, посещава или просто присъства при настъпването на злополуката.

Мястото на злополуката се класифицира според класификацията „Място на злополуката” и тя определя видът (типът) на общата среда, работното място или помещението, където е станала злополуката, както и дали пострадалият е бил на работа, на посещение или просто е присъствал (във връзка с работата си) на това място. Поддържа се в числов формат с брой на знаците – 3 цифри.

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по място на злополуката

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	**000**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Промишлен обект - не точно определен	**010**	**1753**	**1636**	**1418**	**1059**	**988**
Производствена зона, завод, работилница	011	1304	1261	1057	721	675
Площадка за техническо обслужване, ремонтна работилница	012	209	149	138	118	128
Места използвани предимно за складиране, товарене, разтоварване	013	229	218	211	209	177
Други места от група 010, непосочени по-горе	019	11	8	12	11	8
Строителна площадка, строеж, открита мина и кариера - не точно определени	**020**	**349**	**392**	**434**	**318**	**214**
Строителна площадка, строеж - в процес на изграждане	021	183	237	271	196	111
Строителна площадка, строеж - места на които се събаря, реконструира, преустройства, поддържа или възстановява	022	87	75	80	54	41
Открита мина и кариера, изкоп, траншея	023	69	71	68	49	51
Строителна площадка, строеж - под земята	024	4	6	10	16	9
Строителна площадка, строеж - на/над водата	025	4	0	1	2	1
Строителна площадка, строеж - в среда с налягане, по-високо от атмосферното	026	0	0	1	0	0
Други места от група 020, непосочени по-горе	029	2	3	3	1	1
Селскостопански, горски или рибовъден обект - не точно определени	**030**	**101**	**82**	**78**	**62**	**61**
Селскостопански обекти - животновъдство	031	22	15	10	11	14
Селскостопански обекти - растениевъдство, без трайни насаждения	032	23	22	26	18	18
Селскостопански обекти - лозя, овощни градини и други трайни насаждения	033	7	5	4	3	1
Горскостопански обекти	034	32	19	21	19	17
Рибовъдни и риболовни обекти (вкл. аквакултури) (не на плавателен съд)	035	2	0		0	0
Паркове и градини, ботаническа градина, зоологическа градина	036	12	17	15	7	7
Други места от група 030, непосочени по-горе	039	3	4	2	4	4
Канцеларии, магазини, места за забавления и други - не точно определени	**040**	**305**	**306**	**312**	**267**	**290**
Канцеларии, приемни, библиотеки и други	041	89	75	65	41	62
Училища, гимназии, колежи, университети, детски градини и други места за обучение	042	98	99	98	90	89
Малки и големи търговски обекти (вкл. улична търговия)	043	48	54	59	55	64
Ресторанти, места за временно настаняване (хотели и други), места за забавление (вкл. музеи, театрални зали, стадиони, панаири и други)	044	66	76	83	71	65
Други места от група 040, непосочени по-горе	049	4	2	7	10	10
Лечебни и социални заведения - не точно определени	**050**	**78**	**61**	**80**	**71**	**79**

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Лечебни заведения за болнична помощ	051	67	51	73	66	67
Други места от група 050, непосочени по-горе	059	11	10	7	5	12
Обществени места - не точно определена	**060**	**620**	**533**	**564**	**543**	**551**
Зона постоянно отворена за обществено преминаване (главни и второстепенни пътища, места за паркиране, чакални в гари или аерогари и други)	061	437	404	401	408	400
Превозни средства: релсови и автомобилни, обществени или частни (влак, автобус, леки автомобили и други)	062	72	62	71	63	73
Зона към обществени места, но с ограничен достъп само за упълномощен персонал: коловози, самолетен хангар, автомагистрален банкет, служебен тротоар	063	106	66	91	69	74
Други места от група 060, непосочени по-горе	069	5	1	1	3	4
В жилища - не точно определени	**070**	**63**	**96**	**109**	**121**	**105**
В частно жилище	071	16	16	19	32	12
В части от сгради за общо ползване, пристройки, дворове	072	46	79	0	88	93
Други места от група 070, непосочени по-горе	079	1	1	90	1	
Места за спортуване - не точно определени	**080**	**24**	**17**	**20**	**28**	**19**
Закрити места за спортуване - спортни зали, гимнастически салони, закрити плувни басейни	081	7	3	3	5	4
Открити места за спортуване - спортни игрища, открити плувни басейни, ски писти	082	16	14	17	22	15
Други места от група 080, непосочени по-горе	089	1	0		1	
Във въздуха или на височина, с изключение на строителни обекти - не точно определени	**090**	**14**	**13**	**6**	**4**	**4**
На височина - на постоянно ниво (покрив, тераса и други)	091	4	1	3		2
На височина - мачта, пилон, окачена платформа	092	10	11	3	4	1
Във въздуха - на борда на въздухоплавателно превозно средство	093	0	0	0	0	0
Други места от група 090, непосочени по-горе	099	0	1	0	0	1
Под земята, с изключение на строителни обекти - не точно определени	**100**	**170**	**157**	**161**	**107**	**115**
Под земята - тунели (пътни, железопътни, за метро)	101	1	1	1	1	1
Под земята - мини	102	166	153	156	104	114
Под земята - канализационни мрежи и колектори	103	2	3	4	0	0
Други места от група 100, непосочени по-горе	109	1	0		2	
На/над водата, с изключение на строителни обекти - не точно определени	**110**	**46**	**44**	**52**	**25**	**31**
Море или океан - на борда на всички видове плавателни съдове - кораби, лодки, шлепове, платформи	111	25	27	20	8	7
Езеро, река, плавателен канал, пристанище - на борда на всички видове плавателни съдове - кораби, лодки, шлепове, платформи	112	21	17	32	17	24
Други места от група 110, непосочени по-горе	119	0	0	0	0	0

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
В среда с налягане по-високо от атмосферното, с изключение на строителни обекти - не точно определени	**120**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
В среда с налягане по-високо от атмосферното - под водата (например гмуркане)	121	0	0	0	0	0
В среда с налягане по-високо от атмосферното - кесон	122	0	0	0	0	0
Други места от група 120, непосочени по-горе	129	0	0	0	0	0
Други места, некласифицирани по-горе	**999**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

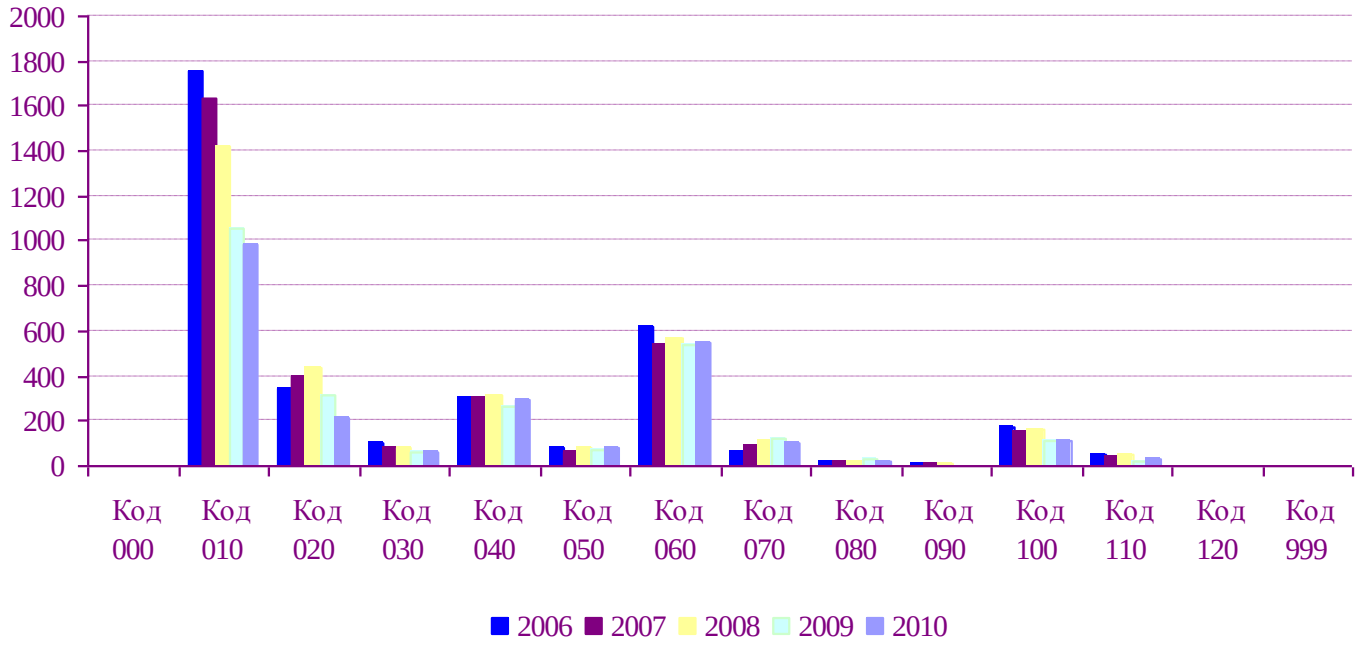

Класификация „Работно място”

Работното място[185] в Декларацията за трудова злополука се класифицира по съответната класификация „Работно място”. Тя е предназначена да определи местоположението на пострадалия в момента на злополуката по отношение на обичайното работно място или предприятие. При определянето на работното място се определя дали мястото/длъжностното назначение, заемано от пострадалия по време на злополуката има обичайно или случайно естество. В случая не се интересуваме от това дали работата е временна или постоянна.

Понятието „обичайно стационарно работно място” се разглежда в тесен смисъл, винаги в обичайното помещение, сграда, стая, цех, съоръжение или друго териториално определено място в предприятието, където лицето полага труда си и изпълнява трудовите/служебните си задължения.

Понятието „случайно работно място” се разглежда в по-широк смисъл и обхваща:

- работи, за които работното място е нестационарно (мобилно) – за пътни полицаи, шофьори и други;
- временно работно място в предприятието или извън него – за работници в строителството, техници, хора извършващи ремонтни дейности, нощни пазачи, улични чистачи и т.н.

Класификацията „Работно място” се поддържа в числов формат с брой на знаците – 1 цифра.

Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. Разпределение по работно място (местонахождение/назначение в момента на злополуката).

Работно място (местонахождение/назначение в момента на злополуката)	**Код**	**Трудови злополуки (бр.)**				
		2006	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
Не точно определено или няма данни	0	1	45	1	0	0
Обичайно стационарно работно място (обичайното помещение, сграда, стая, цех, съоръжение или друго териториално определено място в предприятието, където лицето полага труда си и изпълнява трудовите/служебните си задължения)	1	2148	2096	2073	1512	1463
Случайно работно място (случайно местонахождение по повод на работата) или Нестационарно (мобилно) работно място (за пътни полицаи, шофьори и други) или Временно работно място (в предприятието или извън него)	2	1318	1141	1107	1028	908
Друг вид работно място	9	56	55	53	65	86

[185] Работното място по определението в ССТЗ се различава от дефиницията за работно място съгласно
Кодекса на труда. Съгласно ССТЗ се определя дали работното място в момента на злополуката е било стационарно и дали то съвпада с работното място съгласно съществуващото трудово правоотношение между наетото лице и работодателя.

Класификация „Вид работа”

Видът на работата на пострадалия дефинира основната дейност или задача, изпълнявана от пострадалия по време на злополуката. Описва се основният вид работа, изпълнявана от пострадалия по време на злополуката. Това не е професията на пострадалия, нито неговото точно специфично физическо действие в момента на злополуката. Това е едно по-общо описание на вида работа или задача, която пострадалият е извършвал през период от време, който завършва в момента на настъпване на злополуката.

За класифицирането на вида работа се използва класификацията “Вид работа”, в цифров формат, брой на знаците – 2 цифри.

Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. Разпределение по вид работа.

Вид работа	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	**00**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Произвеждане, обработване, преработване, складиране, от всички видове - не точно определени	**10**	**1101**	**1028**	**930**	**625**	**612**
Произвеждане, обработване, преработване - от всички видове	11	843	794	690	428	430
Складиране - от всички видове	12	248	231	230	191	177
Други от група 10, неспоменати по-горе	19	10	3	10	6	5
Земни, строителни и монтажни работи, събаряне - не точно определени	**20**	**286**	**331**	**321**	**229**	**143**
Земни работи	21	38	32	31	19	13
Строителни и монтажни работи - изграждане на сгради	22	123	137	158	109	47
Строителни и монтажни работи - изграждане на строителни съоръжения	23	29	55	51	33	29

Вид работа	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
(мостове, пътища, пристанища и други)						
Строителни и монтажни работи - реконструкция, преустройство, поддържане или възстановяване на сгради и строителни съоръжения	24	82	93	72	59	45
Събаряне на сгради и строителни съоръжения	25	6	12	5	4	7
Други от група 20, неспоменати по-горе	29	8	2	4	5	2
Селскостопанска и горскостопанска работа, рибарство - не точно определени	**30**	**64**	**53**	**46**	**34**	**30**
Селскостопанска работа - обработка на почвата	31	5	7	5	1	3
Селскостопанска работа - растениевъдство	32	15	15	18	8	8
Селскостопанска работа - животновъдство	33	17	13	9	7	7
Горскостопанска работа - лесовъдство, дърводобив	34	24	13	11	14	11
Рибовъдство, риболов	35	0	1			
Други от група 30, неспоменати по-горе	39	3	4	3	4	1
Предоставяне на услуги на предприятия и/или на населението; интелектуален труд - не точно определени	**40**	**284**	**301**	**300**	**247**	**265**
Предоставяне на услуги, грижи, подпомагане на населението	41	151	151	139	106	114
Интелектуален труд - образование, обучение, обработка на данни, офис дейност, организиране и управление	42	86	95	90	66	75
Предоставяне на търговски услуги - купуване, продаване и свързаните с тях услуги	43	45	49	66	64	68
Други от група 40, неспоменати по-горе	49	2	6	5	11	8
Друга работа свързана със задачите от групи 10, 20, 30 и 40 - не точно определени	**50**	**1154**	**1032**	**961**	**796**	**724**
Подготвяне, инсталиране, монтиране, демонтиране, разглобяване	51	388	331	311	278	198
Поддържане, ремонт, настройване, регулиране	52	329	290	289	226	216
Почистване на работното място, на машините - машинно или ръчно	53	130	123	123	83	94
Събиране, отстраняване, обезвреждане и други дейности по управление на отпадъците	54	101	63	73	59	47
Наблюдение и контрол на производствените процеси, работното място, превозните	55	196	209	152	137	160
средства, оборудването - със или без контролна апаратура						
Други от група 50, неспоменати по-горе	59	10	16	13	13	9
Движение, спортна и артистична дейност - не точно определени	**60**	**634**	**592**	**676**	**674**	**683**
Движение - ходене, придвижване,	61	608	568	648	639	663

Вид работа	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
пътуване (вкл. с превозни средства)						
Спортна и артистична дейност	62	24	20	20	31	18
Други от група 60, неспоменати по-горе	69	2	4	8	4	2
Друг работен процес, некласифициран другаде	**99**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

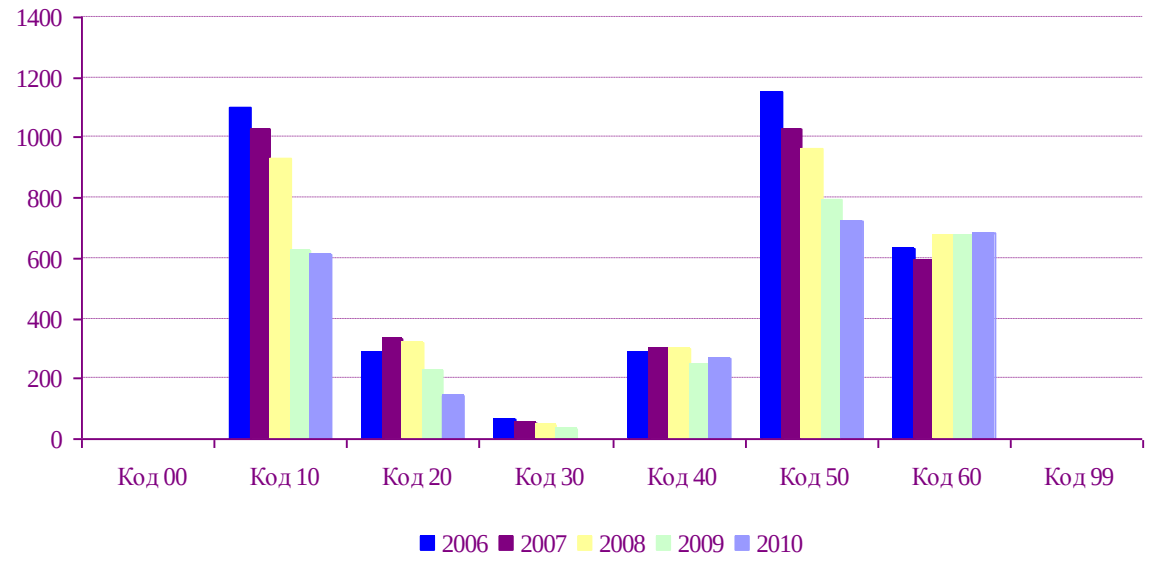

Класификация „Специфично физическо действие”

Специфично физическо действие е действието, извършвано от пострадалия непосредствено преди злополуката. Това е точното специфично физическо действие на пострадалия в момента на злополуката. Обхваща със период от време и определя какво конкретно е правил пострадалият в момента на настъпването на злополуката.

За класифициране на специфичното физическо действие се използва класификацията „Специфично физическо действие”, която се поддържа в цифров формат и брой на знаците – 2 цифри.

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по специфично физическо действие.

Специфично физическо действие	Код	Трудови злополуки (брой)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	**00**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Работа с машина - не точно определена	**10**	**547**	**495**	**463**	**311**	**305**
Пускане на машина, спиране на машина	11	35	29	35	22	21
Зареждане на машина, сваляне на обработени изделия	12	151	146	122	76	84
Контролиране, управляване на машина, работа с машина	13	355	316	294	204	200

Специфично физическо действие	Код	Трудови злополуки (брой)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Други специфични физически действия от група 10, непосочени по-горе	19	6	4	12	9	
Работа с ръчни инструменти - не точно определена	**20**	**423**	**391**	**365**	**278**	**238**
Работа с ръчни инструменти - задвижвани ръчно	21	329	285	272	208	185
Работа с ръчни инструменти - задвижвани с двигател	22	82	102	84	65	51
Други специфични физически действия от група 20, непосочени по-горе	29	12	4	9	5	2
Управление на/пътуване с превозни или подемно-транспортни средства - не точно определени	**30**	**347**	**302**	**303**	**251**	**263**
Управление на превозни или подемно-транспортни средства - подвижни и самоходни	31	170	124	168	126	130
Управление на превозни или подемно-транспортни средства - подвижни, но несамоходни	32	54	54	47	43	51
Пътуване с превозно средство	33	120	123	85	79	81
Други специфични физически действия от група 30, непосочени по-горе	39	3	1	3	3	1
Боравене с предмети - не точно определено	**40**	**790**	**712**	**703**	**543**	**447**
Вземане в ръка, задържане, хващане, поставяне - хоризонтално	41	279	255	230	191	152
Свързване, съединяване, разкъсване, развързване, притискане, отвинтване, завинтване, завъртане	42	237	204	209	150	147
Закрепване, закачване, издигане, монтиране - вертикално	43	115	120	120	93	47
Хвърляне, изхвърляне на разстояние	44	11	10	8	3	3
Отваряне, затваряне (кутия, опаковка, колет)	45	22	20	20	8	17
Изливане, наливане, напълване, поливане, пръскане, изпразване, изгребване	46	54	63	48	34	34
Отваряне, затваряне чрез издърпване, бутане (например на врата на склад, канцелария, шкаф, чекмедже)	47	49	24	43	43	32
Други специфични физически действия от група 40, непосочени по-горе	49	23	16	25	21	15
Пренасяне на ръка - не точно определено	**50**	**333**	**351**	**292**	**206**	**182**
Вертикално пренасяне - вдигане, повдигане, спускане на предмет	51	145	136	107	80	60
Хоризонтално пренасяне - теглене, бутане, търкаляне на предмет	52	89	83	75	56	64
Пренасяне на товар - от човек	53	97	121	106	63	58
Други специфични физически действия от група 50, непосочени по-горе	59	2	11	4	7	0
Движение - не точно определено	**60**	**1072**	**1063**	**1078**	**990**	**1005**
Ходене, тичане, качване, слизане и други	61	867	906	897	818	832
Влизане или излизане	62	36	36	26	18	27
Скачане, прескачане и други	63	29	17	18	18	16
Пълзене, катерене и други	64	5	8	9	8	1
Ставане, сядане	65	12	9	14	6	20
Плуване, гмуркане	66	0	0	0	1	0
Движение на място	67	113	75	103	108	99
Други специфични физически действия от група 60, непосочени по-горе	69	10	12	11	13	10
Присъствие - не точно определено	**70**	**11**	**23**	**30**	**26**	**16**
Други специфични физически действия, некласифицирани по-горе	**99**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1**

Специфично физическо действие	Код	Трудови злополуки (брой)				
		2006	2007	2008	2009	2010

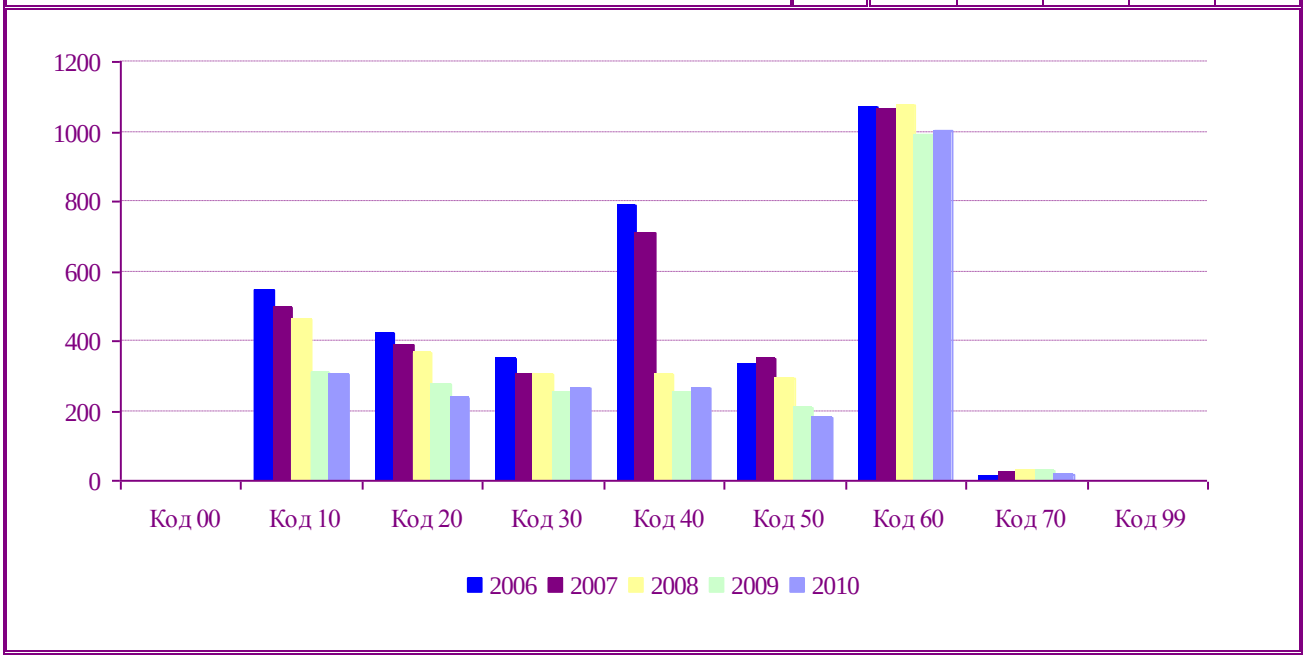

Класификация „Отклонение”

Отклонението от нормалните действия (условия) е предназначено да определи необичайните събития, предизвикали трудовата злополука. В Декларацията за трудовата злополука се записва последното събитие, отклоняващо се от нормалните действия и условия, и водещо до злополуката. Това е описание на необичайно събитие, т.е. отклонението от нормалния работен процес. Отклонението е събитие, което предизвиква злополука. Ако има поредица от необичайни или неправилни събития, регистрира се последното отклонение (това отклонение, което е най-близко по време до контакта, причинил увреждането).

Класифицирането на отклонението става по специална класификация „Отклонение”, в която се дефинират групите възможни отклонения, в цифров формат и брой на знаците – 2 цифри.

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по отклонение.

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Отклонение поради проблем с електричество, експлозия, пожар - не точно определени	**10**	**121**	**165**	**115**	**91**	**90**
Проблем вследствие неизправност в електрически уредби и съоръжения - водещ до индиректен допир	11	31	30	20	32	27
Проблем с електричеството - водещ до директен	12	27	33	26	24	21

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
допир						
Експлозия	13	19	40	24	14	16
Пожар, пламване	14	38	59	44	19	24
Други отклонения от група 10, непосочени по-горе	19	6	3	1	2	2
Отклонения поради препълване, преобръщане, протичане, изтичане, изпаряване, емисия - не точно определени	**20**	**127**	**109**	**113**	**62**	**55**
Твърдо състояние - препълване, преобръщане	21	5	2	7	3	3
Течно състояние - протичане, прокапване, изтичане, изплискване, изпръскване	22	84	71	77	34	40
Газообразно състояние - изпаряване, образуване на аерозол, образуване на газ	23	23	21	21	16	6
Прахообразен материал - образуване на дим, емисия на прах и частици във въздуха	24	12	10	6	8	6
Други отклонения от група 20, непосочени по-горе	29	3	5	2	1	0
Счупване, разрушаване, разцепване, плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - не точно определени	**30**	**641**	**588**	**574**	**417**	**363**
Счупване или скъсване на материалния фактор - на местата за свързване и присъединяване	31	90	83	72	47	49
Счупване, разрушаване, водещи до изхвърляне на отломки и парчета (от дърво, стъкло, метал, камък, пластмаса и други)	32	129	119	128	77	64
Плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - от високо (падане върху пострадалия)	33	234	242	207	164	156
Плъзгане, падане, свличане на материалния фактор - от нивото под пострадалия (повличане на пострадалия)	34	73	70	62	74	37
Плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - на същото ниво	35	110	71	102	50	55
Други отклонения от група 30, непосочени по-горе	39	5	3	3	5	2
Загуба на контрол (пълна или частична) върху машина, превозни или подемно-транспортни средства, ръчни	**40**	**932**	**886**	**862**	**711**	**706**
инструменти, предмети, животни - не точно определени						
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху машина (вкл. нежелано задействане) или върху обработвания/преработвания от машината материал	41	286	288	262	193	203
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху превозни или подемно-транспортни средства (самоходни или несамоходни)	42	270	246	276	242	241
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху ръчни инструменти (с ръчно или механично задвижване) или върху обработвания от инструмента материал	43	138	132	115	88	81
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху предмет (носен, премествен, манипулиран и т.н.)	44	225	215	205	183	168
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху животно	45	7	2	2	1	2

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Други отклонения от група 40, непосочени по-горе	49	6	3	2	4	11
Подхлъзване или спъване с падане, падане на човек - не точно определени	**50**	**851**	**882**	**848**	**794**	**738**
Падане на човек - от високо	51	256	267	273	256	170
Подхлъзване или спъване с падане, падане на човек - на същото ниво, на което се намира	52	595	614	567	537	566
Други отклонения от група 50, непосочени по-горе	59	0	1	8	1	2
Движение на тялото без физическо натоварване (обикновено водещо до външно увреждане) - не точно определено	**60**	**509**	**401**	**379**	**241**	**251**
При ходене - настъпване на остър предмет	61	15	12	11	3	2
При коленичене, сядане, облягане	62	2	1	3	1	4
При захващане или увличане от нещо или по инерция	63	125	107	85	43	44
Некоординирани, неуместни, прибързани движения	64	363	276	272	189	195
Други отклонения от група 60, непосочени по-горе	69	4	5	8	5	6
Движение на тялото при физическо натоварване (обикновено водещо до вътрешно увреждане) - не точно определено	**70**	**177**	**159**	**149**	**133**	**110**
При повдигане, носене, изправяне	71	30	24	23	16	12
При бутане, дърпане	72	30	30	28	24	14
При поставяне, навеждане	73	15	13	9	10	4
При извиване, обръщане, завъртане	74	19	12	13	7	4
При неправилно стъпване, изкривяване на крака или глезена, подхлъзване без падане	75	79	78	76	70	72
Други отклонения от група 70, непосочени по-горе	79	4	2		6	4
Изненада, уплаха, насилие, нападение, заплаха, присъствие - не точно определени	**80**	**166**	**147**	**194**	**156**	**144**
Изненада, уплаха	81	6	8	7	8	3
Насилие, нападение, заплаха - от вътрешни за предприятието лица (наети, работодател)	82	13	9	11	19	12
Насилие, нападение, заплаха - от външни за предприятието лица към пострадалите, които изпълняват трудовите си задължения (банков обир, нападение на шофьори и други)	83	73	68	92	70	78
Нападение, бутане - от животно	84	24	21	27	21	26
Присъствие на пострадал или на трето лице, което само по себе си създава опасност за него или за другите	85	50	40	53	37	25
Други отклонения от група 80, непосочени по-горе	89	0	1	4	1	0
Други отклонения, некласифицирани по-горе	**99**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010

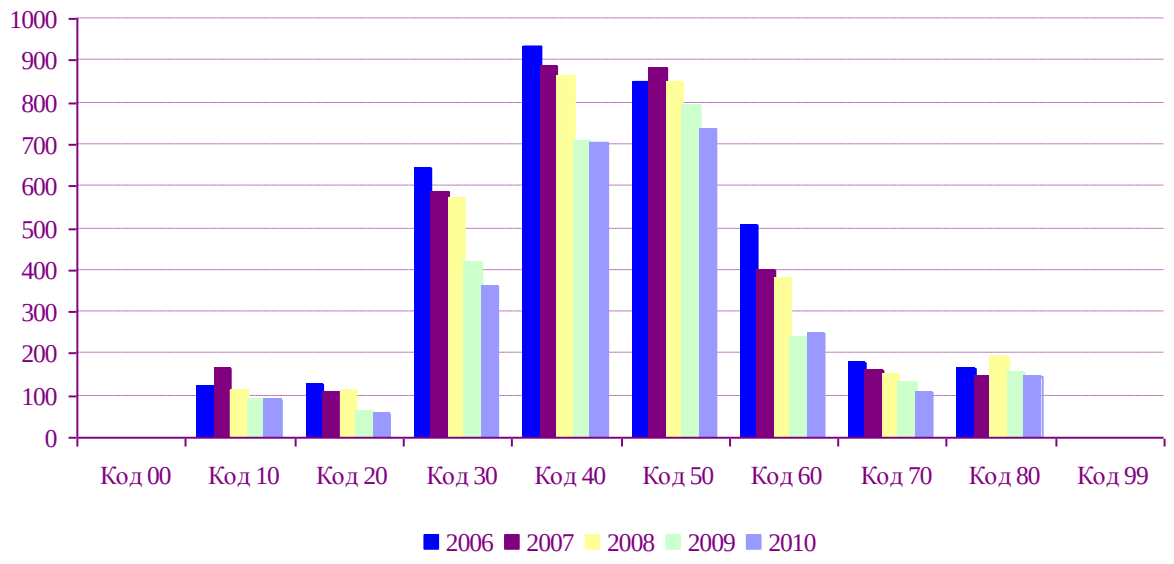

Класификация „Начин на увреждане”

Начинът на увреждането е факторът, който води до увреждане на пострадалия: това е описание на това как пострадалият е бил наранен (физическа или психическа травма) от материалния фактор, причинител на увреждането. Ако има няколко начина на увреждане, трябва да бъде регистриран този, който е причинил най-сериозното увреждане. Класифицирането на начина на увреждане се осъществява съобразно Класификацията „Начин на увреждане” в цифров формат и брой на знаците – 2 цифри.

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г..
Разпределение по начин на увреждане.

Начин на увреждане	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	**00**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Контакт с електрически ток, температура, опасни вещества- не точно определени	**10**	**289**	**305**	**237**	**165**	**168**
Индиректен контакт с електрическа дъга, искра, мълния (пасивен)	11	42	42	24	38	32
Директен контакт с елекричество, приемане на електрически заряд в тялото	12	33	26	27	21	16
Контакт с открит пламък или с топъл или горящ предмет или среда	13	126	156	108	64	83
Контакт със студен или замръзнал предмет или среда	14	3	1	3	1	1
Контакт с опасни вещества - чрез вдишване през носа или устата	15	19	26	13	8	4

Начин на увреждане	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Контакт с опасни вещества - по/през кожата или очите	16	63	51	59	30	31
Контакт с опасни вещества- през храносмилателната система при поглъщане или хранене	17	2	2		1	0
Други начини на увреждане от група 10, непосочени по-горе	19	1	1	3	2	1
Задушаване чрез удавяне, затрупване, обхващане- не точно определени	**20**	**10**	**24**	**31**	**5**	**7**
Удавяне в течност	21	0	1	2	0	1
Задушаване от затрупване под твърдо тяло	22	4	11	7	1	1
Задушаване от обгазяване, обхващане от частици, носени от въздуха	23	6	9	20	2	4
Други начини на увреждане от група 20, непосочени по-горе	29	0	3	2	2	1
Сблъсък при хоризонтално или вертикално движение с неподвижен предмет (пострадалият е в движение) - не точно определен	**30**	**1040**	**1025**	**1016**	**902**	**816**
Сблъсък при вертикално движение (произтичащо от падане)	31	825	833	823	789	686
Сблъсък при хоризонтално движение	32	205	190	190	109	126
Други начини на увреждане от група 30, непосочени по-горе	39	10	2	3	4	4
Удар или сблъсък от/с движещ се предмет- не точно определени	**40**	**921**	**803**	**779**	**624**	**573**
Удар - от летящ предмет	41	112	87	79	59	46
Удар - от падащ предмет	42	358	375	336	247	233
Удар - от люлеещ се предмет	43	47	19	31	23	25
Удар - от въртящ се, движещ се, премествен предмет, вкл. от превозни средства	44	228	168	158	172	127
Сблъсък с предмет, вкл. превозни средства- сблъсък с човек (пострадалият е в движение)	45	168	150	167	118	142
Други начини на увреждане от група 40, непосочени по-горе	49	8	4	8	5	0
Контакт с режещ,пробождащ,груб,грапав материален фактор- не точно определени	**50**	**534**	**470**	**483**	**299**	**306**
Контакт с режещ материален фактор (нож, острие и други)	51	318	286	279	179	161
Контакт с пробождащ материален фактор (гвоздей, заострен инструмент и други)	52	86	69	50	35	42
Контакт с груб или грапав материален фактор	53	127	113	153	82	100
Други начини на увреждане от група 50, непосочени по-горе	59	3	2	1	3	3
Захващане, притискане, смазване, смачкване и т.н. (обектът или машината са в движение) - не точно определени	**60**	**524**	**488**	**471**	**353**	**367**
Захващане, притискане, смазване - във	61	42	22	26	28	27
Захващане, притискане, смазване - под	62	143	131	139	88	117
Захващане, притискане, смазване - между	63	309	313	291	224	204
Откъсване, отрязване на крайник, китка или пръст	64	29	21	14	12	17
Други начини на увреждане от група 60, непосочени по-горе	69	1	1	1	1	2
Физическо или психическо натоварване- не точно определени	**70**	**123**	**138**	**116**	**161**	**116**

Начин на увреждане	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Физическо натоварване - върху скелетно-мускулната система	71	119	132	110	154	115
Физическо натоварване - дължащо се на лъчения, шум, светлина или налягане	72	2	4	2	4	0
Нервно-психическо напрежение и стрес	73	2	2	4	1	1
Други начини на увреждане от група 70, непосочени по-горе	79	0	0	0	2	0
Ухапване, ритане и т.н. (от животно или човек)- не точно определени	**80**	**82**	**84**	**101**	**96**	**104**
Ухапване	81	14	14	18	17	18
Ужилване, убождане от насекоми или риби	82	4	3			4
Удар, ритане, удар с глава, удушаване	83	62	66	82	75	81
Други начини на увреждане от група 80, непосочени по-горе	89	2	1	1	4	1
Други начини на увреждане, некласифицирани по-горе	**99**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

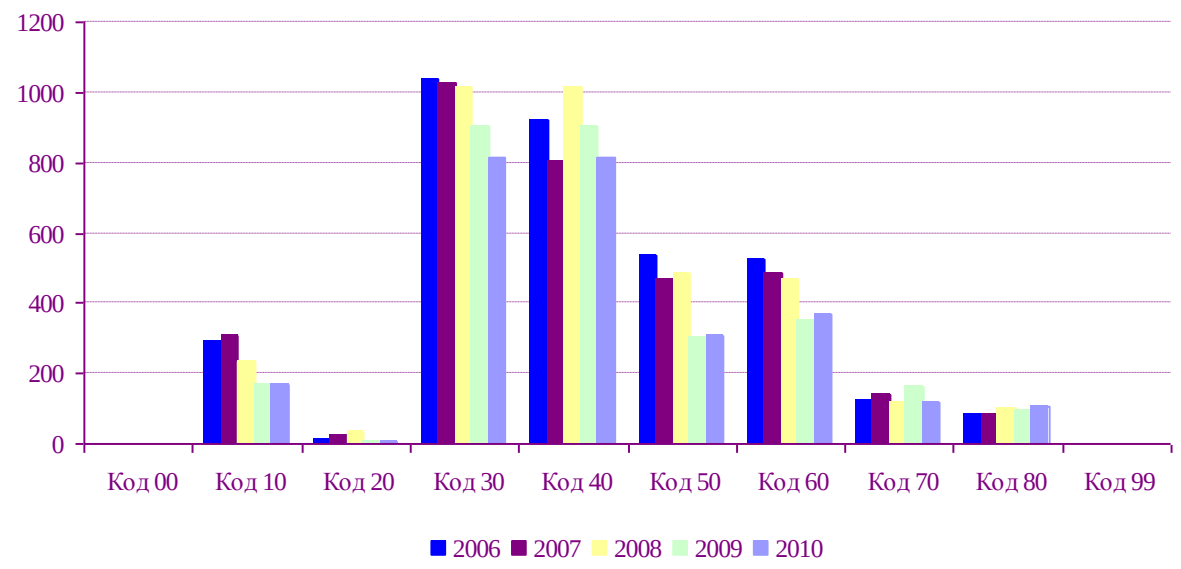

Класификация „Вид на увреждането”

Видът на увреждането описва физическите последици за пострадалия, напр. счупвания (фрактури) на кости, рани и други. Използва се класификацията „Вид на увреждането” в цифров формат и брой на знаците – 3 цифри. При нейното прилагане се спазва принципът: в случай на множествени травми, злополуката се класифицира по най-тежкото увреждане. Позицията „множествени травми” се използва само в случаите, когато уврежданията са с еднаква тежест.

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 – 2010 г.
Разпределение по вид на увреждането.

Вид на увреждането	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010

Вид на увреждането	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Видът на увреждането неизвестен или неуточнен	**000**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Рани и повърхностни наранявания	**010**	**1312**	**1129**	**1110**	**799**	**742**
Повърхностни наранявания	011	490	410	359	274	305
Рани (открити наранявания)	012	814	718	749	524	436
Други от група 010, непосочени по-горе	019	8	1	2	1	1
Счупвания (фрактури)	**020**	**1294**	**1248**	**1205**	**1042**	**978**
Закрити фрактури	021	1165	1162	1111	982	915
Открити фрактури	022	126	85	91	60	61
Други от група 020, непосочени по-горе	029	3	1	3	0	2
Изкълчвания (луксации), навяхвания (дисторзии) и разтягания	**030**	**287**	**281**	**280**	**298**	**248**
Луксации и сублуксации	031	80	82	83	87	82
Навяхвания и разтягания	032	199	196	197	202	160
Други от група 030, непосочени по-горе	039	8	3	0	9	6
Травматични ампутации (Загуба на части от тялото)	**040**	**115**	**131**	**110**	**67**	**91**
Мозъчно сътресение и вътрешни травми	**050**	**159**	**176**	**209**	**188**	**179**
Мозъчно сътресение и вътречерепни травми	051	120	127	143	122	125
Вътрешни травми	052	38	47	65	66	53
Други от група 050, непосочени по-горе	059	1	2	1	0	1
Изгаряния и измръзвания	**060**	**223**	**239**	**185**	**131**	**147**
Термични изгаряния, вкл. от нагорещени течности и пари	061	177	206	143	113	122
Химични изгаряния	062	42	33	39	17	23
Измръзвания	063	3	0	3	0	0
Други от група 060, непосочени по-горе	069	1	0	0	1	2
Отравяния и инфекции	**070**	**24**	**33**	**35**	**7**	**6**
Остри отравяния	071	21	32	32	4	5
Остри инфекции	072	2	1	1	3	1
Други от група 070, непосочени по-горе	079	1	0	2	0	0
Удавяне и задушаване (асфиксия)	**080**	**11**	**17**	**14**	**11**	**9**
Задушаване	081	10	16	14	11	8
Удавяне и давене, недовело до смърт	082	0	1	0	0	1
Други от група 080, непосочени по-горе	089	1	0	0	0	0
Последици от въздействие на шум, вибрации и налягане	**090**	**1**	**4**	**4**	**5**	**0**
Остра загуба на слуха	091	1	2	1	2	0
Последици от въздействие на налягане	092	0	2	2	3	0
Други от група 090, непосочени по-горе	099	0	0	1	0	0
Последици от въздействие на екстремални температури, светлина и лъчения	**100**	**7**	**5**	**7**	**4**	**3**
Топлинен и слънчев удар	101	1	1	0	2	0
Последици от въздействие на лъчения	102	6	1	4	2	3

Вид на увреждането	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
(нетоплинни)						
Последици от въздействие на ниски температури	103	0	0	0	0	0
Други от група 100, непосочени по-горе	109	0	3	3	0	0
Шок	**110**	**10**	**12**	**8**	**7**	**5**
Шок в следствие нападение и заплахи (психотравми)	111	1	1	3	1	0
Травматичен шок	112	9	11	4	6	5
Други от група 110, непосочени по-горе	119	0	0	1	0	0
Множествени травми	**120**	**80**	**62**	**67**	**46**	**49**
Други уточнени увреждания, некласифицирани в групи от 010 до 120	**999**	**0**	0	**0**	**0**	**0**

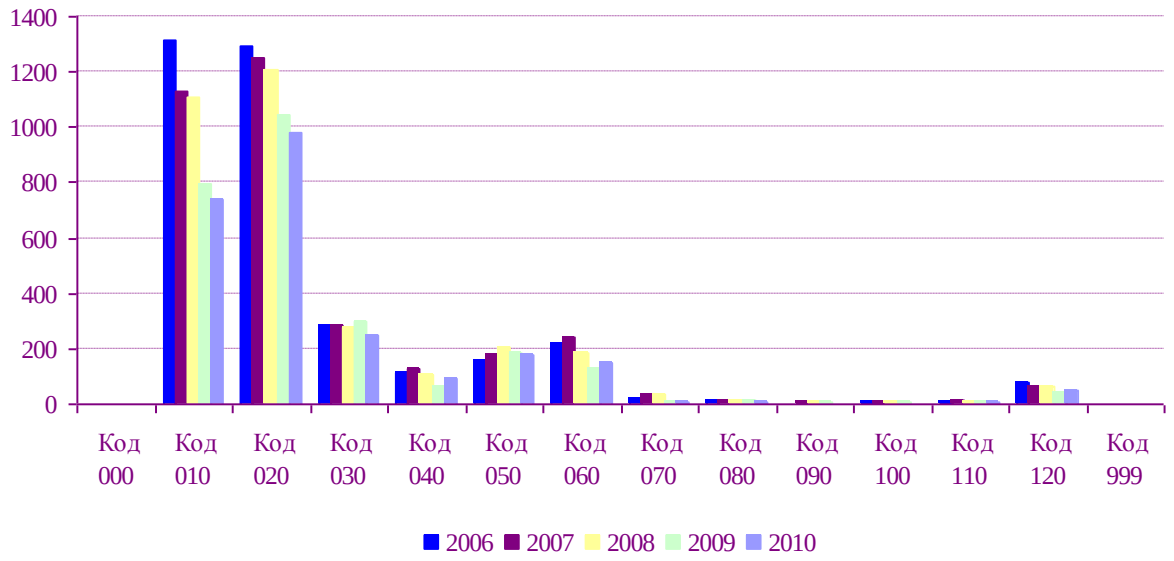

Класификация „Материален фактор”

Трите двойки променливи, характеризиращи етапите на събитието „трудова злополука” са:

- Специфично физическо действие и материален фактор, свързан със специфичното физическо действие: описват какво конкретно е правил пострадалият в момента на настъпване на злополуката. Това действие е конкретно и точно определено и е различно от вида работа, който дава по-общо описание на вида работа или задача, която пострадалият извършва по принцип. Материалният фактор, свързан със специфичното физическо действие описва основният материален фактор, свързан със специфичното физическо действие на

пострадалия точно непосредствено преди злополуката (средството, предмета или инструмента, използван от пострадалия в момента на злополуката). Материалният фактор може да участва или да не участва в злополуката. При определяне на материалния фактор, свързан със специфичното действие се следи за материалния фактор, който е най-тясно свързан със злополуката или увреждането.

- Отклонение от нормалните действия и материален фактор, свързан с отклонението: описват необичайното събитие, водещо до злополуката. Отклонението не е събитие, което описва основната причина за злополуката, нито пък се отнася до отговорността за настъпване на злополуката. Отклонението описва само необичайното събитие или последното звено от поредица необичайни събития (отклонението от обичайните правила за действие и поведение) при настъпване на злополуката.
- Начин на увреждане и материален фактор, причинил увреждането: описват как пострадалият осъществява контакт с материалния фактор, причинител на увреждането. Описва точно какъв е начинът на увреждане. Материалният фактор, причинил увреждането, е предмета, средството или инструмента, с който пострадалият е получил увреждането или с психологическия начин на увреждане.

Класифицирането на материалния фактор, свързан със специфичното физическо действие, отклонението и на материалния фактор, причинил увреждането се извършва съгласно една Класификация - „Материален фактор”, в цифров формат и брой на знаците – 4 цифри.

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. Разпределение по „Материален фактор” - групи.

Материален фактор на специфичното физическо действие

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма материален фактор или няма информация	0000	13	14	13	6	24
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	0100	602	546	537	514	556
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	0200	303	322	357	333	259
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	0300	38	53	51	34	27
Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	0400	67	49	48	51	31
Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	0500	94	89	64	77	67
Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	0600	283	222	223	160	142
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	0700	102	109	102	59	53
Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	0800	20	27	15	20	16
Машини и оборудване, несамоходни или самоходни	0900	47	44	51	24	34
Машини и оборудване, неподвижни	1000	548	494	449	306	316
Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	1100	276	259	250	201	160
Сухопътни превозни средства	1200	384	357	332	340	292
Други превозни средства	1300	84	66	76	45	67
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	1400	463	449	414	280	224
Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	1500	49	59	58	21	30
Предпазни средства и защитни приспособления	1600	6	6	11	9	4

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	1700	82	88	71	55	87
Живи организми и хора	1800	46	67	93	64	60
Насипни отпадъци	1900	11	13	17	5	5
Физични явления и природни сили	2000	7	4	2	1	3
Други материални фактори, некласифицирани в групи от 00.00 до 20.00	9900	0	0	0	0	0

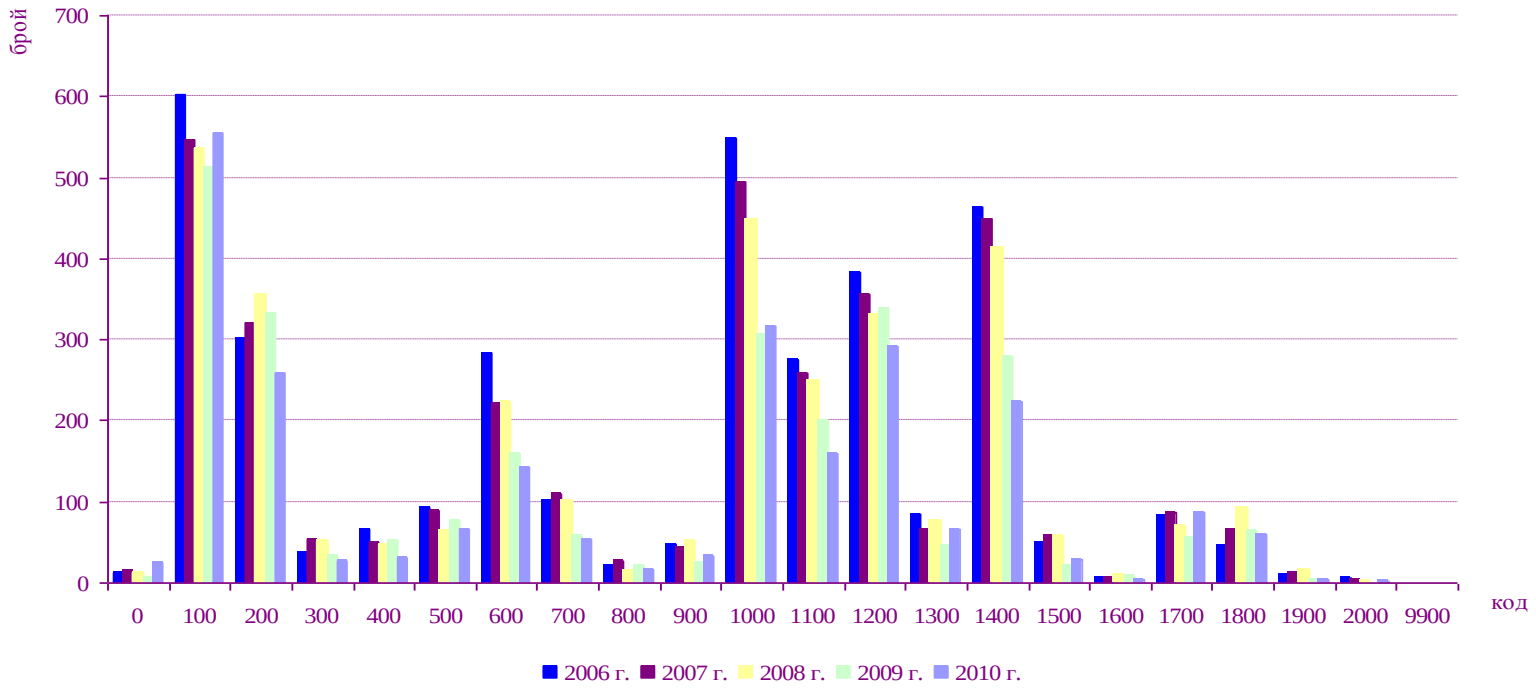

Материален фактор на отклонението

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма материален фактор или няма информация	0000	22	11	21	9	16
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	0100	92	574	535	504	534
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	0200	355	369	379	366	261
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	0300	61	57	61	54	52
Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	0400	57	44	43	45	29
Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	0500	84	69	69	72	78
Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	0600	159	120	109	82	70
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	0700	66	78	70	35	30
Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	0800	7	17	8	12	9
Машини и оборудване, несамоходни или самоходни	0900	36	38	49	22	30
Машини и оборудване, неподвижни	1000	383	358	336	240	256
Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	1100	254	241	219	198	149
Сухопътни превозни средства	1200	356	327	322	310	268
Други превозни средства	1300	67	61	68	31	45
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	1400	549	533	514	321	290
Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	1500	130	131	111	63	83
Предпазни средства и защитни приспособления	1600	15	10	11	9	9
Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	1700	74	111	69	42	61

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Живи организми и хора	1800	206	184	212	177	172
Насипни отпадъци	1900	13	8	9	1	3
Физични явления и природни сили	2000	24	11	19	12	12
Други материални фактори, некласифицирани в групи от 00.00 до 20.00	9900	0	0	0	0	0

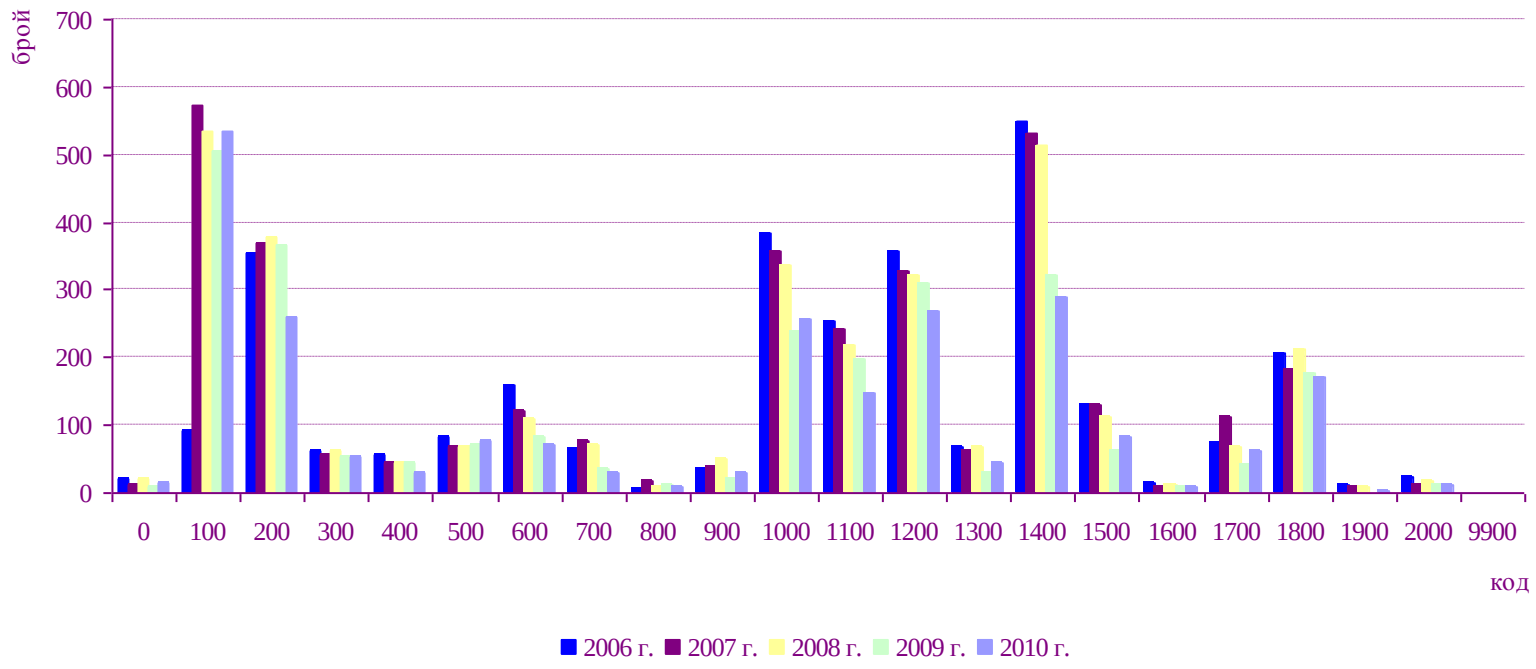

Материален фактор, свързан с начина на увреждане

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма материален фактор или няма информация	0000	23	18	7	14	11
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	0100	855	834	822	788	714
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	0200	184	205	206	186	148
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	0300	50	41	47	39	29
Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	0400	41	32	26	23	21
Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	0500	85	71	64	61	60
Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	0600	140	116	102	65	62
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	0700	58	65	64	26	26
Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	0800	8	12	4	9	9
Машини и оборудване, несамоходни или самоходни	0900	27	26	30	19	27
Машини и оборудване, неподвижни	1000	311	253	262	200	212
Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	1100	206	205	188	158	123
Сухопътни превозни средства	1200	294	257	258	224	217
Други превозни средства	1300	55	53	52	25	43
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	1400	773	728	691	492	424
Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	1500	183	193	173	93	99
Предпазни средства и защитни приспособления	1600	6	3	4	2	7
Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	1700	51	54	49	35	49

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Живи организми и хора	1800	132	122	151	132	154
Насипни отпадъци	1900	14	8	11	3	3
Физични явления и природни сили	2000	28	14	23	11	19
Други материални фактори, некласифицирани в групи от 00.00 до 20.00	9900	0	0	0	0	0

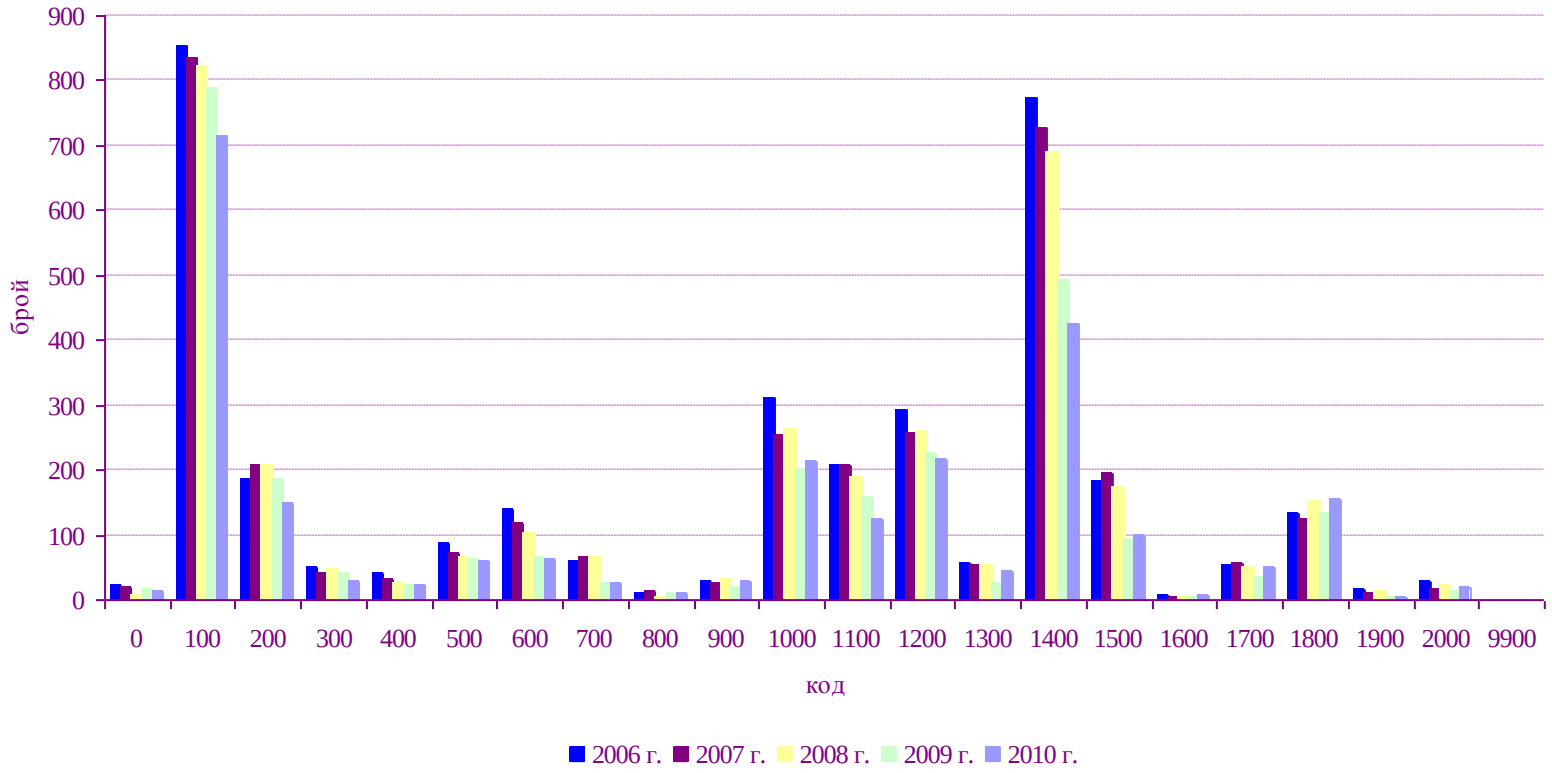

Класификация „Вид злополука (по КСО)”

Информацията се класифицира по следните показатели:

- по чл. 55, ал. 1 от КСО: Трудова злополука е всяко внезапно увреждане на здравето станало през време и във връзка или по повод на извършваната работа, както и при всяка работа, извършена в интерес на предприятието, когато е причинило временна неработоспособност, трайно намалена работоспособност или смърт.
- по чл. 55, ал. 2 от КСО: Трудова е и злополуката, станала с осигурен по чл. 4, ал. 1 и 2 по време на обичайния път при отиване или при връщане от работното място до: основното място на живеене или до друго допълнително място на живеене с постоянен характер; мястото, където осигуреният обикновено се храни през работния ден; мястото за получаване на възнаграждение;
- не се приема за трудова;
- няма данни.

Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. Разпределение по вид на злополука.

Вид злополука	код	Трудови злополуки (брой)				
		2006	2007	2008	2009	2010
По чл. 55, ал. 1 от КСО	1	3523	3337	3234	2605	2457
По чл. 55, ал. 2 от КСО	2	573	474	609	520	629
Не се приема за трудова	3	0	0	0	0	0
Няма данни	9	0	0	0	0	0

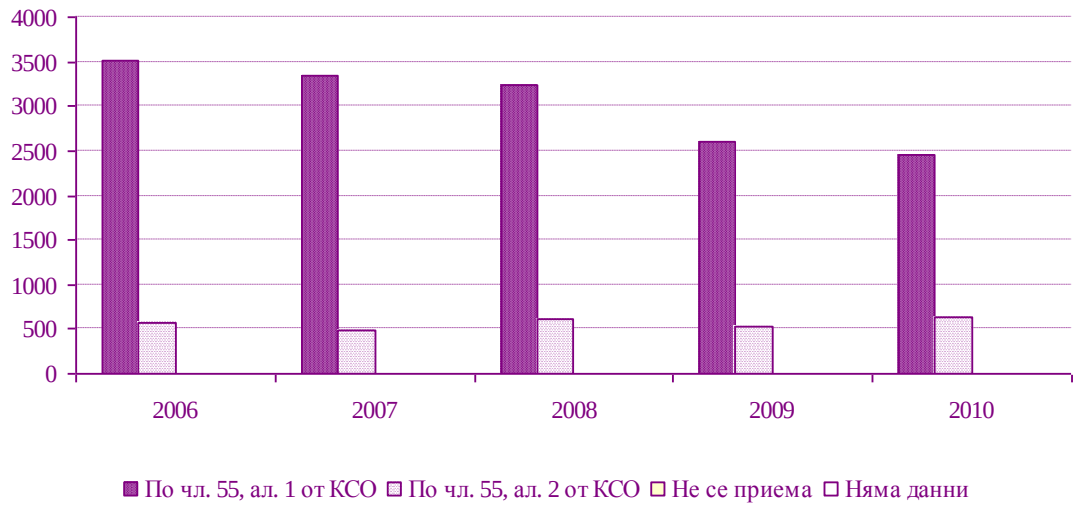

Класификация „Последици от трудовата злополука”

Последиците от злополуката описват резултата от злополуката, изразени чрез временната неработоспособност (загубените дни от трудови злополуки), трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност), и смърт.

Загубените дни от трудови злополуки представляват броя календарни дни, когато пострадалият е неработоспособен поради трудова злополука. При наличие на трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност) в резултат на трудовата злополука се използват специфични кодове. В този случай дните, загубени преди признаването на трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност) или смърт, не се вземат под внимание. Информацията се класифицира съобразно специална Класификация „Последици от злополуката".

Код	Наименование на позицията (по българското законодателство)	Код	Наименование на позицията (по ЕСТЗ)
00	Няма данни	**000**	Неизвестни
10	Временна неработоспособност общо, в т.ч.	–	Загубени дни по групи (отсъствие по-малко от 6 м.)
11	до 3 дни		–
12	4 - 6 дни	**A01**	4 - 6 загубени дни
13	7 - 13 дни	**A02**	7 - 13 загубени дни
14	14 - 20 дни	**A03**	14 - 20 загубени дни
15	21 - 30 дни	**A04**	21 - 30 дни
16	31 - 90	**A05**	31 - 90 дни
17	91 - 182 дни	**A06**	91 - 182 дни
18	183 - до 1 год.	**997**	183 и повече загубени дни или инвалидност
19	над 1 год.		
20	Трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност) общо, в т.ч.		
21	под 50%		
22	50 - 70% - от 50,00 до 70,99% вкл.		
23	71 - 90% - от 71 до 90,00% вкл.		
24	над 90% - от 90,01%		
30	Смърт - общо	**998**	Смърт
99	Други, непосочени по-горе	**999**	Други, непосочени по-горе

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г.

Разпределение по последици от злополуката.

Последици от злополуката	код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма данни	**0**	**1**	**1**	**1**	**2**	**0**
Временна неработоспособност общо, в т.ч.	**10**	**3231**	**3117**	**2993**	**2429**	**2309**
до 3 дни	11	67	63	45	33	34
4 - 6 дни	12	149	123	98	55	48
7 - 13 дни	13	553	452	311	270	235
14 - 20 дни	14	328	253	239	154	186
21 - 30 дни	15	373	373	330	251	276
31 - 90 дни	16	1142	1181	1062	868	801
91 - 182 дни	17	509	488	606	538	483
183 - до 1 год.	18	192	167	287	259	243
над 1 год.	19	8	17	15	1	3
Трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност) общо, в т.ч.	**20**	**73**	**70**	**89**	**86**	**56**
под 50%	21	7	10	19	20	13
50 - 70% - от 50,00 до 70,99% вкл.	22	57	45	61	50	28
71 - 90% - от 71 до 90,00% вкл.	23	5	8	7	10	6
над 90% - от 90,01%	24	4	7	2	6	9
Смърт	**30**	**128**	**149**	**151**	**88**	**92**
Други, непосочени по-горе	**99**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

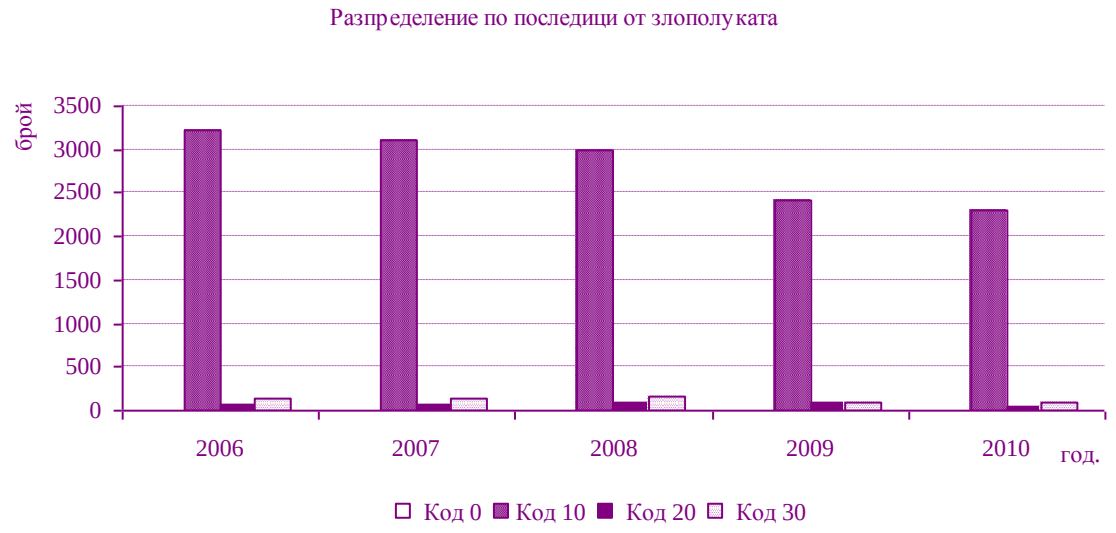

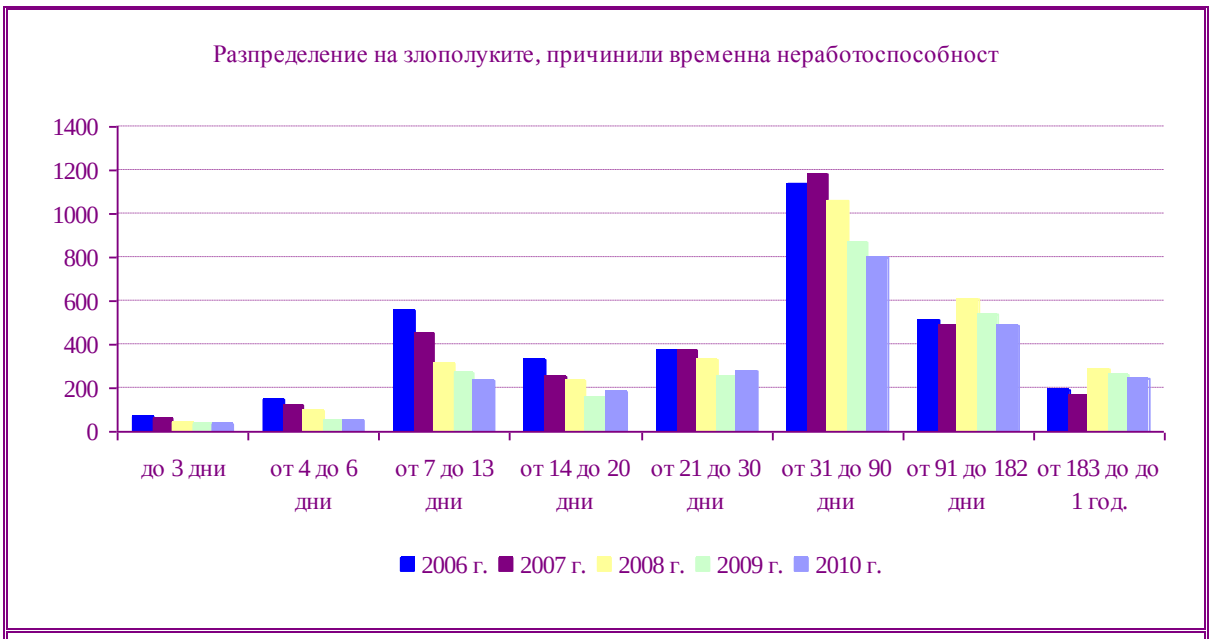
Разпределение на злополуките, причинили временна неработоспособност
1400
1200
1000
800
600
400
200
0
до 3 дни
от 4 до 6 дни
от 7 до 13 дни
от 14 до 20 дни
от 21 до 30 дни
от 31 до 90 дни
от 91 до 182 дни
от 183 до до 1 год.
2006 г.
2007 г.
2008 г.
2009 г.
2010 г.

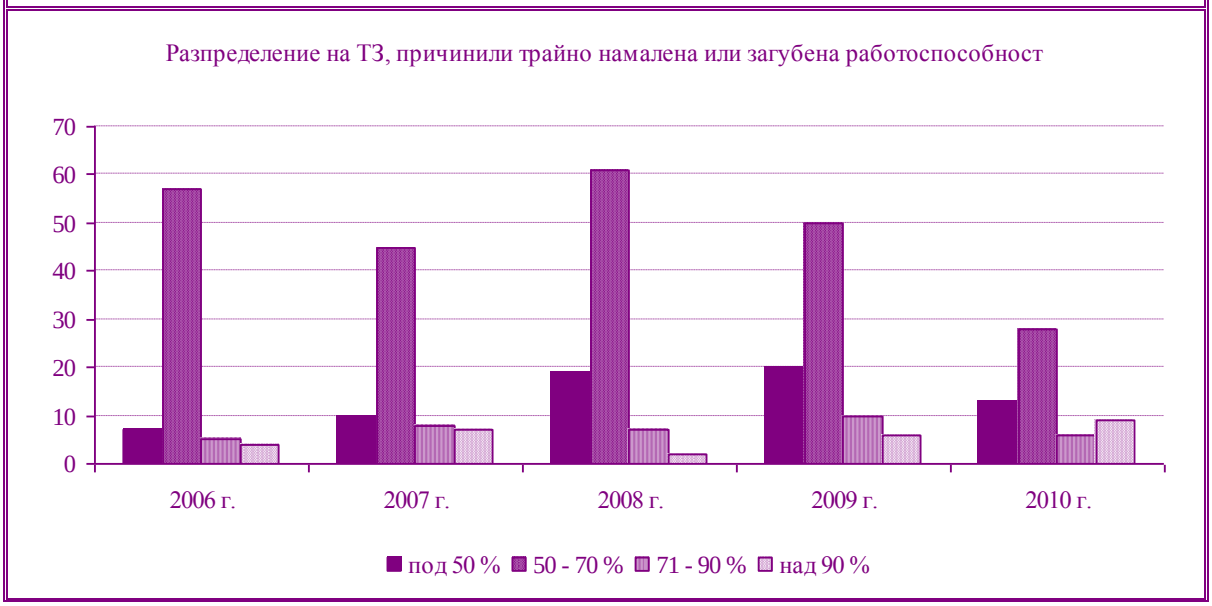
Разпределение на ТЗ, причинили трайно намалена или загубена работоспособност
70
60
50
40
30
20
10
0
2006 г.
2007 г.
2008 г.
2009 г.
2010 г.
под 50 %
50 - 70 %
71 - 90 %
над 90 %

IX. ТЕХНИЧЕСКИ ПРАВИЛА, РЪКОВОДСТВА И ДРУГИ ПРОГРАМИ И ДЕЙНОСТИ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА БЗР

За събиране и обработване на информация по този раздел от ПБЗР са използвани методите на кабинетното проучване и анкетното допитване сред работодатели и експерти от държавната администрация, работодателските и синдикалните организации. Проучването показа, че през последните пет години:

1. са издадени:
   - две ръководства по безопасност и здраве при работа: при работа на височина и при рискове, свързани с експозиция на вибрации;
   - „Безопасност и здраве при работа в предприятието. Добра практика. Нормативна уредба", „Синдипревантива" ООД, 2006 год.;
   - Структура и организация на работната заплата, ИК „Труд и право", 2007 год.;
   - Трудов договор, ИК „Труд и право", 2008 год.;
   - Сборник с наредби за устройство, безопасна експлоатация и технически надзор на съоръжения с повишена опасност, ИК „Труд и право", 2008 год.;
   - „Оценка на професионалния риск", ИК „Шанс"АД, 2008 год.;
   - „Наръчник по безопасност и здраве при работа в предприятието", ИК „Труд и право", 2009 год.;
   - Наръчник по заплащане на труда, ИК „Труд и право", 2009 год.;
   - Инструкции за безопасност и здраве при работа в предприятието, ИК „Труд и право", 2011 год.;
   - Процедури, вътрешни актове и приложни документи по уредбата на трудовите отношения в предприятието, ИК „Труд и право", 2011 год.;
   - „Оценка на професионалния риск", ИК „Шанс"АД, 2011 год.;
   - Работно време, почивки и отпуски, ИК „Труд и право", 2012 год.;
   - Договорът в индивидуалните трудови отношения, ИК „Труд и право", 2012 год.;
2. няма разработени кодекси за добра практика приложими за всички предприятия и места, където се осъществява трудова дейност или се провежда обучение, независимо от икономическата дейност;
3. няма приключили проекти по програмите на структурни фондове, по меморандуми и споразумения между отделни държави, проекти за взаимно сътрудничество и др., изпълнени през последните 5 (пет) години, за насърчаване на БЗР (има проекти на представителните на национално ниво синдикални и работодателски организации, но те не са приключили напълно. Отделни техни компоненти за завършени.);

4. ежегодно се провеждат информационни кампании, тематични конференции, медийни инициативи, свързани с Европейската седмица по безопасност и здраве при работа;
5. в изпълнение на проект „Prevention in EU-27) на Международната асоциация за социално осигуряване (ISSA) в изпълнение на проект „Prevention in EU-27) са издадени на български език Ръководства за оценка на риска в малки и средни предприятия при:
   - подхлъзване и падане от височина - http://www.issa.int/Resources/Resources/Slipping-and-Falling-from-A-Height;
   - нервно-психично натоварване - http://www.issa.int/Resources/Resources/Mental-Workload;
6. в рамките на Европейски кампании за комуникация, информиране и инспектиране Комитетът на старшите инсппектори по труда е издал на български език плакати, брошури и ръководства с добри практики и др. доказани и проверени методи и инструменти за оценка на риска:
   - при ръчна работа с тежести – http://www.handlingloads.eu/bg/site/dp/budownictwo;
   - при работа с опасни вещества - http://www.chemicalscampaign.eu/campanha.php?country=bg&language=bg&idCamp=30;
   - психосоциалните фактори на работното място - http://www.av.se/slic2012/bulgarian.aspx.

Направеният анализ показва, че е необходимо да се насочат усилията за разработване на кодекси за добра практика, ръководства, помагала, технически правила и др. материали, които да се разпространяват безплатно и да могат да се прилагат за изпълнение на нормативни изисквания или на доброволна основа за гарантиране на безопасността и здравето при работа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Основната цел на проекта е създаването на устойчив капацитет за разработване на съвременна секторна политика по безопасност и здраве при работа (БЗР), системи и услуги за провеждане на политиката, контрол и оценка, както и създаването на възможности за обмяна на опит и добра практика.

Специфичните цели са:

- осигуряване на достъп до актуална и полезна информация за състоянието на безопасните и здравословни условия на труд на национално ниво, с оглед по-нататъшното им развитие;
- подобряване на качеството на политиките и законодателството по БЗР на национално и секторно ниво;
- подкрепа и насърчаване на малките и средните предприятия за осигуряване на БЗР, чрез популяризиране на практични и иновативни решения за прилагане на законодателството по БЗР.

Разработеният Профил по безопасност и здраве при работа(ПБЗР) на национално ниво (Общ профил) постига целите, заложени в проекта, а също така и специфичните цели, заложени в Технческото предложение за разработването на Общия профил по БЗР. Основната цел е постигната – разработен е профил по безопасност и здраве при работа на национално ниво (общ профил), в съответствие с изискванията на Възложителя и принципите за информиране и консултиране със структурите за тристранно сътрудничество. Постигнати са и специфичните цели за повишаване на информираността и формиране на ключови познания чрез осигуряване на актуална информация за: системата и законодателството в областта на БЗР; дейностите, свързани с осигуряване на БЗР; основни показатели за състоянието на БЗР; както и друга информация, свързана с икономическото развитие, демографското развитие, професионалното ниво и квалификацията на работната сила и др. на национално ниво. Извършени са анализ и оценка на състоянието и са дадени насоки за бъдещи действия, с оглед подобряване качеството на политиките и дейностите за осигуряване на БЗР на национално ниво.

Постигнатите резултати, за които има обективно измерими количествени и качествени индикатори са:

- разработен общ ПБЗР;
- осигурена актуална и надеждна информация за всички раздели на ПБЗР;
- обща оценка на състоянието на системята за управление и на дейностите по БЗР на национално ниво;
- определени силни и слаби страни за всеки раздел от ПБЗР;
- направени препоръки и насоки за развитие и усъвършенстване на дейностите по БЗР в съответствие с националните стратегически документи, законодателството и нормативните актове.

При разработването на профила са използвани официални статистически данни, закупени от Националния осигурителен институт и Националния статистически институт, както и данни от официалните електронни страници в интернет на министерствата, ведомствата и организациите на работодателите и на работниците и служителите. Използвана е правно- информационната система „Апис” за източник на информация при проучването на нормативните актове.

Използваният методологически инструментариум дава надеждна гаранция за пълно и точно постигане на заложените цели.

Умелото и адекватно съчетаване на използваните изследователски, статистически и социологически методи създават необходимите методологически условия за гарантиране на пълното съответствие на постигнатите резултати с изискванията на проекта.

Използвана е следната съвкупност от методологически подходи:

- системно функционалният подход;
- сравнителния анализ;
- историческият подход;
- социологическият подход;
- статистическият подход;
- при аналитичните и изследователските дейности са използвани методите анализ и синтез, индукция и дедукция, SWOT анализ, анализ на многокритериални проблеми, регресионно-корелационен анализ, моделиране, прогнозиране и др.
- консенсусният подход.

Приложена е методиката за набиране на първична и вторична информация. Обоснована е методологическата целесъобразност от прилагането на точно определени количествени и качествени методи. Показана е тяхната вътрешна субординация и логическа взаимосвързаност от гледна точка на постигането на общите и специфичните цели на проекта. Използвана е комбинация от количествени и качествени методи за набиране на информация:

- метод на кабинетното проучване;
- метод на анализ на съдържанието;
- проучване по метода на експертните оценки;
- метод на анкетното допитване със самопопълване;
- метод на фокус-груповите дискусии;
- метод на анкетното допитване със самопопълване.

За набиране, обработване и анализ на първична информация последователно е реализирана серията от изследвания със социологически и статистически методи, както следва:

- 12 експертни оценки с представители на изпълнителната власт или техни административни структури от специализираната администрация с функции в областта на БЗР за оценка на състоянието на условията на труд;
- анкетно допитване със самопопълване сред 30 социални партньори, експерти по БЗР, представители на служби по трудова медицина и др.;
- четири фокус групови дискусии с работодатели и с работници за оценка на състоянието на безопасните и здравословни условия на труд, идентифициране на проблемните области и предизвикателствата пред политиката и системата в тази област. Общо в четирите фокус групови дискусии са взели участие 42 лица;
- анкетно допитване със самопопълване сред работодатели и работници от изследваните предприятия (фирми) за установяване на условията на труд, добрите практики в областта на БЗР и проблемните зони. Изследвани са 221 предприятия от страната, в които са обхванати общо 852 лица, както следва: 221 работодателя са попълнили Анкетна карта №1 за работодатели и 631 работника/служители за попълнили Анкетна карта №2 за работници/служители.

Така чрез проектираните социологически методи е набрана първична емпирична информация от общо 936 лица – пет пъти повече от заложеното в договора. В съответствие с предварително зададените технически и финансови условия, е реализиран рационален вариант за обхват на потенциалните единици за изследване, съобразен: с реалната структура на генералните съвкупности и гарантиращ набирането на актуална информация за типичните характеристики и процеси, протичащи в областта на БЗР на национално ниво.

Профилът по безопасност и здраве при работа на национално ниво (Общ профил) следва структурата на съдържанието и разделите посочени в техническото задание, като всеки един раздел е разработен подробно и ясно.

1. Увод

Представена е статистически обработена информация за 2006 – 2010 година, с динамиката в изменението на показателите за:

- икономическото състояние на страната;
- демографското състояние;
- професионално ниво и квалификация на работната сила.

2. Законодателна рамка в областта на БЗР

Представени са:

- стратегическите документи – стратегии, планове и програми за развитие в областта на БЗР;
- нормативните актове в областта на БЗР с общо приложение - Кодекс на труда (КТ), Закон за здравословни и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ), Кодекс за социално осигуряване (КСО) и всички подзаконови нормативни актове,

издадени на основание изрична разпоредба в КТ, ЗЗБУТ и КСО. Предмет на изследването са областите:

- основни задължения на страните по трудово или служебно правоотношение;
- работно време, почивки и отпуски;
- безопасни и здравословни условия на труд;
- трудова дисциплина;
- заплащане на труда;
- обучение и квалификация;
- медицинско наблюдение;
- трудови злополуки и професионални болести;
- социално битово и културно обслужване на работниците и служителите;
- социален диалог;
- имуществена отговорност и видове обезщетения;
- други;

- нормативни актове от други области на националното законодателство, които уреждат и въпроси, свързани с БЗР - Закон за техническите изисквания към продуктите, Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси, Закон за здравето, Закон за устройство на територията, Закон за държавната стандартизация, Закон за измерванията и др. правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание законите, които се прилагат във всички предприятия и места, където се осъществява трудова дейност или се провежда обучение, независимо от икономическата дейност. Предмет на изследването са:
  - съществените изисквания към продуктите;
  - изискванията за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смесите;
  - изискванията към техническа експлоатация на работно оборудване, инсталации, уредби и съоръжения и др.
  - използваните суровини и материали;
  - санитарно-хигиенните норми и изисквания;
  - изискванията за пожарна и аварийна безопасност;
  - метрологичния и техническия надзор;
  - изискванията към проектирането, изграждането, реконструкцията, модернизацията, въвеждането в експлоатация, както и поддържането, ремонтта и извеждане от действие на сгради и съоръжения;
  - стандарти, свързани с БЗР, съгласно Закон за държавната стандартизация;

- изискванията за правоспособност на лицата за упражняване на професия;
- други правила и норми.

- Съответствие на законодателната рамка с международните стандарти - регламенти, стратегии и директиви на Европейския съюз (ЕС) и конвенциите на Международната организация на труда (МОТ). Предмет на сравнителния анализ е степента на съответствие между изследваните нормативни актове в областта на БЗР от националното законодателство с правото на ЕС и конвенциите на МОТ.

От направения анализ на законодателната рамка в областта на БЗР се налагат следните изводи и констатации.

- Законодателната рамка в областта на БЗР е съвременна, пълна и отговаря на достиженията на правото на Европейския съюз и конвенциите на МОТ.
- Наредба № 3 от 28.02.1987 г. за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците, издадена от министъра на народното здраве на основание чл. 287, ал. 1 КТ, обн., ДВ, бр. 16 от 1987 г., изм. и доп., бр. 65 от 1991 г., бр. 102 от 1994 г., бр. 78 от 2005 г. не съответства на съвременните индустриални отношения и нормативната база по БЗР.

Препоръчва се при въвеждане на ново законодателство и при усъвършенстването му да се постигне опростяване на нормативните изисквания, с цел по- добро прилагане без да се намалява постигнатата степен на защита за работещите.

3. Система по БЗР

Представен е институционалния капацитет на системата по БЗР на национално ниво. Осигурена е актуална информация за институционалния капацитет на отделните институции, организации и други юридически или физически лица да изпълняват задълженията си за осигуряване на БЗР, както следва:

- компетентни органи, с функции и отговорности в областта на БЗР - представени са структурата и функциите на всички органи на изпълнителната власт или на техни административни структури от специализираната администрация с нормативните основания за осъществяване на дейността. Осигурена е информация за капацитета на всяка система, агенция, или организация, в т.ч. и за съответното структурно звено по БЗР. Посочени са актуални адреси, вкл internet и e-mail;
- компетентни органи с контролни функции в областта на БЗР - представени са всички органи на изпълнителната власт или техни административни структури от специализираната администрация, на които е възложено със закон да извършват дейности по инспектиране на труда. Посочена е областта на контрол и актуални адреси, вкл internet и e-mail;
- организации на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище - представени са правният статут, структурата и функциите на организациите на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище. За всяка организация са посочени: органи за управление; основни членове (федерации,

синдикати, съюзи и др.); структура, вкл. териториални поделения; капацитет за участие при формиране и реализиране на политиката по БЗР на национално ниво. Посочени са актуални адреси, вкл internet и e-mail.

- други организации с функции в областта на БЗР: лаборатории за измерване факторите на работната среда; служби по трудова медицина.

Описани са функциите и дейностите в областта на БЗР, които могат да изпълняват юридическите или физическите лица, съгласно националното законодателство, като е посочено нормативното основание за това.

Осигурена е информация за: регулаторните режими акредитация, регистрация и др.; публичните регистри с органа, на който е възложено да поддържа в актуално състояние регистрите или друга публична информация, свързана с тяхната дейност.

Направеният анализ на системата по БЗР показва, че тя отговаря на съвременните индустриални отношения на национално ниво. Обхванати са всички области на законодателната рамка със съответните административни органи и органите на работодателските организации и организациите на работниците и служителите. Създаден е необходимият брой лаборатории за измерване факторите на работната среда и служби по трудова медицина, като е гарантирано качеството на тяхната дейност с регулациите на акредитацията и регистрацията пред компетентни държавни органи.

4. Механизми за осигуряване спазването на законодателството по БЗР

Представен е капацитетът на органите с контролни функции в областта на БЗР, като е осигурена информация за:

- нормативното основание за осъществяване на контролна дейност;
- функциите, структурата, вкл. и териториалните поделения;
- съвместната дейност с други контролни органи или организации – посочено е основанието, въз основа на което се осъществява съвместната дейност;
- институционалния капацитет (брой инспектори, материална обезпеченост и др.);
- друга информация, която характеризира контролната дейност.

5. Координация и социално сътрудничество в областта на БЗР

Представена е информация за структурите на тристранно сътрудничество на национално равнище – Икономическия и социален съвет, Националния съвет за тристранно сътрудничество и Националния съвет по условия на труд. Описани са механизмите за осигуряване на консултации, координация и сътрудничество между всички участници в управлението на БЗР на национално ниво. Посочени са функциите, състава, начина на работа и вземане на решения.

6. Обучение, информиране и консултиране

Представена е информация за:

- законодателната рамка за осигуряване на професионално образование и обучение, и обучение по правилата за осигуряване на БЗР - посочени са

основните нормативни документи (закони, наредби, постановления на Министерския съвет и др.), с които се регулират обществените отношения, свързани с осигуряването на професионално образование и обучение и по правилата за осигуряване на БЗР;

- системата на професионалното образование и обучение, и по правилата за осигуряване на БЗР – държавни органи, неправителствени организации, професионални училища; професионални гимназии; професионални колежи; центрове за професионално обучение; центрове за информация и професионално ориентиране и др. юридически или физически лица, регистрирани по Търговския закон, по Закона за кооперациите или по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, които провеждат обучение по БЗР и осъществяват дейности, свързани с осигуряване на информация и консултации в областта на БЗР.

По данните от информационната система на Министерството на образованието младежта и науката и на Националната агенция за професионално образование и обучение е осигурена информация за съдържанието на публичните регистри в областта на професионалното образование и обучение, като е посочен актуален интернет адрес.

Направеният анализ показва, че обществените отношения, свързани с осигуряването на професионално образование и обучение и по правилата за осигуряване на БЗР са регулирани добре. Обучението по БЗР се осъществява по общите учебни планове и програми за професионално образование и обучение, и придобиване на степен на професионална квалификация по професии от професионални направления от Списъка на професиите за професионално образование и обучение. Въпросите, свързани с осигуряването на безопасни и здравословни условия на труд са част от учебното съдържание по предметите от задължителната професионална подготовка (обща, отраслова и специфична) за професиите от Списъка.

Чрез социологическите методи (анкетното допитване сред работодателите и работниците/служителите) при настоящия проект се установи, че в 66,0 % от предприятията се използва формата на продължаващото обучение, осъществявано с помощта на колеги и началници. Добре се използват и възможностите за самообучение (най-вече обучението он-лайн) - в различни форми на самообучение са участвали 49,3 % от работниците/служителите. В 27,9 % от предприятията са осъществени обучения, изцяло финансирани и организирани от работодателите. За ангажираността на работодателите с осигуряването на възможности за продължаващо обучение на работниците и служителите във фирмата говори и фактът, че 72,1 % от работодателите са участвали лично и пряко в организирането на обучения и курсове за квалификация на заетите лица.

7. Социално осигуряване и застраховане

В профила по БЗР е посочена обработена информация за:

- законодателната рамка, свързана със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване. Посочени са нормативните актове, с които се регулират обществените отношения, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване, като предмет на изследването са:

- обхват на лицата, които задължително се осигуряват за трудова злополука и професионална болест;
- размер на осигурителната вноска;
- осигурителни плащания – видове парични обезщетения;
- други изисквания.

Представена е информация за размера на осигурителната вноска за трудова злополука и професионално заболяване за последните пет години – 2006 – 2010г.

Въз основа платена информация за данни от информационната система на Националния осигурителен институт за последните пет години (от 2006 г. до 2010 г. включително) е представена статистическа информация общо за страната - в табличен и графичен вид за изплатените парични обезщетения и помощи от ДОО по видове, както следва:

- трудова злополука по време на работа;
- трудова злополука на път за работа;
- професионална болест;
- изследване поради трудова злополука или професионална болест;
- санаторно-курортно лечение при трудова злополука или професионална болест.

- компетентните органи, с функции и отговорности, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване;
- законодателната рамка, свързана със задължителната застраховка за риска „трудова злополука” - посочени са нормативните документи, с които се регулират обществените отношения, свързани със задължителната застраховка за риска „трудова злополука”.

Предмет на изследването са условията и редът, при които се осъществява застраховането, вкл.: икономическите дейности, в които работниците и служителите задължително следва да бъдат застраховани; застрахователните рискове; застрахователните обезщетения и др.

Представена е информация, в табличен и графичен вид, за размера на средния коефициент на трудовия травматизъм за страната за периода от 2007 г. до 2010 г. включително. Не е представена информация за 2006 година, защото нормативните актове, с които се урежда задължителната застраховка за риска „трудова злополука” са издадени през същата година и от 2007 година започват да се прилагат.

- компетентните органи, с функции и отговорности по задължителната застраховка за риска „трудова злополука”.

Представени са застрахователите, които притежават разрешение за извършване на дейност по т.1 от Раздел II на Приложение №1 към Кодекса за застраховане, т.е. „злополука (включително производствени злополуки и професионални заболявания)”. Посочени са и актуални адреси, вкл internet и e-mail.

Анализът на системата за социално осигуряване и застраховане показва, че тя е структурирана и работи добре.

8. Условия на труд

Чрез методите на социологията - експертните оценки, анкетното допитване със самопопълване, фокус- груповите дискусии е осигурена актуална информация за условията на труд, по показатели, както следва:

- трудова заетост;
- работно време;
- отпуски и почивки;
- рискове за здравето и безопасността на работещите: шум; вибрации; ниски и високи температури; химични и биологични агенти; прах; лъчения; стрес, ръчна работа с тежести; работа при болезнени пози, повтаряща се и монотонна работа;
- осигуряване на работно и униформено облекло, и ЛПС;
- медицинско обслужване, вкл. предварителни и периодични медицински прегледи;
- използване на информационните технологии в работата;
- работа с външни за предприятието лица;
- самостоятелност и контрол при изпълнение на основните трудови задължения;
- информиране и консултиране;
- дискриминация и насилие;
- работа и здраве - въздействието на работата върху здравето на работещия;
- удовлетвореност от условията на труд;
- работа и извън трудов живот.

Получените стойности за отделните показатели на условията на труд дават възможност за провеждането на диференциран секторен анализ и открояването на типичните за отделните сектори характеристики. В рамките на основните сектори по КИД-2008 е установено състоянието на ниво сектори. Анализът е задълбочен при тези сектори, в рамките на които попадат 30-те икономическите дейности, за които се разработват Профили по БЗР. Предвид наложените (по външни обстоятелства) ограничения в обемите на изследваните единици, получените стойности за показателите на условията на труд следва да се тълкуват като отправни, референтни точки, но тяхното изследване в дълбочина и прецизирането на детайлите е предмет на самостоятелно изследване (в рамките на обособени позиции 2-31).

Използваните методи и въпросите, по които е набирана информацията са в синхрон с подобни изследвания на Дъблинската фондация за условията на труд и живот в Европа. Получените данни могат да се използват при разработване на стратегии и нормативни актове в изследваните области. Изследваните лица са пет пъти повече от заявените от Възложителя, за да се формира една статистически значима извадка и да се

минимизират статистическите грешки. Направен е сравнителен анализ на резултатите от изследването с предходни данни от съпоставими проучвания за условията на труд.

9. Трудов травматизъм

На база на окончателната статистика от информационната система за трудовите злополуки на Националния осигурителен институт през последните пет години (от 2006 г. до 2010 г. включително) е представена информация за броя, разпределението и показателите на трудовите злополуки за страната, както следва:

- общо за всички икономически дейности;
- разпределение на трудовите злополуки по следните класификации на Статистическа система „Трудови злополуки” на НОИ:
  - „Големина на предприятието (осигурител)”, според средносписъчния брой на осигурените лица;
  - „Статус в заетостта”;
  - „Общ трудов стаж”;
  - „Стаж по професията”;
  - „Правоспособност”;
  - „Възраст” по възрастови групи от 15 до 24 г., от 25 до 34 г., от 35 до 44 г., от 45 до 54 г., от 55 до 64 г., 65 г. и повече;
  - „Пол”;
  - „Време на злополуката” – ден от седмицата;
  - „Време на злополуката” - спрямо установеното работно време;
  - „Място на злополуката”;
  - „Работно място”;
  - „Вид работа”;
  - „Специфично физическо действие”;
  - „Материален фактор на специфичното физическо действие”;
  - „Отклонение";
  - „Материален фактор на отклонението”;
  - „Начин на увреждане”;
  - „Материален фактор, причинил увреждането”;
  - „Вид на увреждането”;
  - „Последици от трудовата злополука”.

Посочената информацията е групирана по следните показатели:

  - общ брой и по чл. 55, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване (КСО);

- трудови злополуки предизвикали: смърт (брой, общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО), инвалидност (общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО);
- загубени календарни дни от трудови злополуки (брой, общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО);
- коефициент на честота (Кч) - общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО;
- коефициент на тежест (Кт) - общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Цялата статистическа информация е представена в табличен и графичен вид (отделни таблици и графики за всеки от изброените показатели).

Обработената статистическа информация за трудовия травматизъм в страната може да се използва при разработване на стратегии и програми, както и нормативни актове с насоченост за подобряване на условията на труд.

10. Технически правила, ръководства и други програми и дейности за насърчаване на БЗР

За събиране и обработване на информация по този раздел от Профила за безопасност и здраве при работа на национално ниво (Общ профил) са използвани методите на кабинетното проучване и анкетното допитване сред работодатели и експерти от държавната администрация, работодателските и синдикалните организации.

Проучването показа, че през последните пет години:

- са издадени:
  - две ръководства по безопасност и здраве при работа: при работа на височина и при рискове, свързани с експозиция на вибрации;
  - „Безопасност и здраве при работа в предприятието. Добра практика. Нормативна уредба", „Синдипревантива" ООД, 2006 год.;
  - Структура и организация на работната заплата, ИК „Труд и право", 2007 год.;
  - Трудов договор, ИК „Труд и право", 2008 год.;
  - Сборник с наредби за устройство, безопасна експлоатация и технически надзор на съоръжения с повишена опасност, ИК „Труд и право", 2008 год.;
  - „Наръчник по безопасност и здраве при работа в предприятието", ИК „Труд и право", 2009 год.;
  - Наръчник по заплащане на труда, ИК „Труд и право", 2009 год.;
  - Инструкции забезопасност и здраве при работа в предприятието, ИК „Труд и право", 2011 год.;
  - Процедури, вътрешни актове и проложни документи по уредбата на трудовите отношения в предприятието, ИК „Труд и право", 2011 год.;
  - Работно време, почивки и отпуски, ИК „Труд и право", 2012 год.;

– Договорът в индивидуалните трудови отношения, ИК „Труд и право”, 2012 год.;

- няма разработени кодекси за добра практика приложими за всички предприятия и места, където се осъществява трудова дейност или се провежда обучение, независимо от икономическата дейност;
- няма приключили проекти по програмите на структурни фондове, по мемурандуми и споразумения между отделни държави, проекти за взаимно сътрудничество и др., изпълнени през последните 5 (пет) години, за насърчаване на БЗР (има проекти на представителните на национално ниво синдикални и работодателски организации, но те не са приключили напълно. Отделни техни компоненти за завършени.);
- ежегодно се провеждат информационни кампании, тематични конференции, медийни инициативи, свързани с Европейската седмица по безопасност и здраве при работа.

Направеният анализ показва, че е необходимо да се насочат усилията за разработване на кодекси за добра практика, ръководства, помагала, технически правила и др. материали, които да се разпространяват безплатно и да могат да се прилагат за изпълнение на нормативни изисквания или на доброволна основа за гарантиране на безопасността и здравето при работа.

SWOT-анализ на Профила по безопасност и здраве при работа на национално ниво (Общ профил)

	Положително влияние	**Отрицателно влияние**
Вътрешна среда	**СИЛНИ СТРАНИ (ПЛЮСОВЕ):** 1. Последователна национална политика (стратегия за развитие) в областта на БЗР през последните 16 години, насочена към устойчиво развитие; 2. Годишни национални прогроми по БЗР; 3. Добре развито, пълно и структурирано законодателство, съответстващо на правото на ЕС и конвенциите на МОТ; 4. Добре изградена и законодателно регламентирана система по БЗР; 5. Пълнота в законодателната уредба в областта на механизмите за спазване на законодателството по БЗР;	**СЛАБИ СТРАНИ (МИНУСИ):** 1. Ограничен човешки и финансов ресурс за обезпечаване на дейностите по националните програми по БЗР; 2. Остаряла нормативна уредба на задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците; 3. Застаряване на работната сила; 4. Намаляване на процента на икономически активното население; 5. Несъответствие на образованието и квалификацията на работната сила на нуждите на пазара на труда; 6. Слаба диверсификация на професионалните възможности на работната сила; 7. Слаба нагласа за мобилност на

	6. Добре изградена система от постоянни или временни структури на тристранно сътрудничество на национално равнище по БЗР; 7. Добре изградена структура за обучение, информиране и консултиране; 8. Съвременно законодателство, съответстващо на международните стандарти и развита система за социално осигуряване и застраховане; 9. Устойчиво намаляване общия брой на трудовите злополуки с над 5% годишно за последните 5 години; 10. Намаляване на средния коефициент на трудов травматизъм общо за страната.	работната сила; 8. Недостатъчен капацитет на някои от контролните органи по отношение на материално- техническа осигуреност и квалификация на персонала; 9. Липса на кодекси за добра практика на национално ниво и по сектори на икономиката; 10. Недосттатъчен брой на ръководствата, помагалата, технически правита и другите материали по БЗР, в помощ на работодателите; 11. Недостатъчен брой проекти и програми за насърчаване на БЗР.
Външна среда	**ВЪЗМОЖНОСТИ:** 1. Опростяване на законодателството без да се намалява достигнатото ниво на защита за работещите; 2. Поява на нови професионални и социални рискове; 3. Поява на нови високотехнологични дейности; 4. Усъвършенстване на правото на ЕС; 5. Въвеждане на техническия прогрес и нови информационни технологии в работата; 6. Разпространение на регулации за приложение на доброволна основа от работодателите; 7. Ефективно използване на финансовите ресурси на структурните фондове на ЕС и ЕСФ за реализиране на проекти и програми за подобряване на условията на труд.	**ОПАСНОСТИ:** 1. Ограничен финансов ресурс; 2. Понижаване нивото на образование и професионална квалификация; 3. Голям брой микро, малки и средни предприятия; 4. Намаляване на инвестициите за придобиване на дълготрайни материални активи и инвестиции в БЗР; 5. Ниска производителност на труда; 6. Неравномерно териториално разпределиние на производствените мощности и работната сила в районите на страната; 7. Високо ниво на безработица и загуба на професионални знания и умения; 8. Ниско качество при предоставянето на услуги за предприятията по БЗР от някои физически и юридически лица от системата по БЗР.